

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEL.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

XVII. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1907.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR VÁCZY JÁNOS.

TIZENHETEDIK KÖTET.

1820. Január 1. — 1821. Deczember 31.

BUDAPEST, 1907.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

686/ +
XVII. 1919

BEVEZETÉS.

Kazinczy Ferencz Levelezésének XVII-dik kötete az 1820 elejétől az 1821 végeig írott leveleket foglalja magában, számra nézve 230-at, a melyek közül 117-et maga Kazinczy intézett barátaihoz, a kiknek a sorában ekkor találjuk Kisfaludy Károlyt, Igaz Sámuel, Klauzál Imrét, Bárány Ágostont, Balla Károlyt és b. Podmaniczky Lajost. Berzsenyi Dániel is megszólal néhány évi hallgatása után, sőt Kisfaludy Sándor is elfogadja Kazinczy békülő jobbját. A hozzájuk és másokhoz küldött levelekben Kazinczy az előbbi évben megjelent tanulmánya hatásáról tudakozza barátai véleményét, az *Erdélyi Levelek* tervezett kiadásáról és soha nem szünő javításáról, Cicero és Sallustius műveinek, valamint a *Yorick érzékeny utazása* című fordításai átdolgozásáról, egyszersmind Tacitus és Tasso főmunkáinak fordításáról értesít. E mellett történelmi életrajzait dolgozza, tanács- és adatokkal támogatja gr. Majláth Jánost anthológiája és Igaz Sámuel a *Hebe* szerkesztésében; örvendve fogadja Kisfaludy Károlynak az *Aurora* kiadására vonatkozó szándékát s az elhunyt Vályi Nagy Ferencz műveinek kiadásán és szegénységben maradt családjának fölsegítésén fáradozik. Közben súlyos anyagi helyzetéről, pereskedéséről, a zemplénavarmegyei levéltár rendezéséről s kora közállapotáról is véleményt cserél rokonaival s barátival.

Láttuk az előbbi kötetben, hogy Kazinczy *Az orthologus és neologus* című tanulmányával a nyelvújító harczot elméletileg befejezettnek hitte. Ha ki kell is még állnia ellenfeleivel a síkra: már nem teljes erővel küzd, csak félkézzel. Szándéka lerakni fegyvereit s elveit a gyakorlatban alkalmazni. Még ugyan a Verseghy grammatikája és *Tiszta magyarsága* egészben véve meg nem ostromolt védbástyája az ellenfélnek, s Kazinczy emlegeti is, hogy az ortho-

logia vezérével még összeméri fegyverét; de a hozzácsatlakozó írók ítéletéből azt következteti, hogy említett értekezése alkalmasint jól egyengeti a kibékülés útját, s nem szükség a harczot tovább folytatnia. Izgatottan várja, hogy az irodalom természetes fejlődése azt parancsolja-e, hogy békével tekintse az eddigi sikert, s biztosítja-e élete célját a nyomába lépő ifjú írók működése; vagy pedig a szűnő félben levő harczot még mindig ifjú tűzével lángra lobbantsa. Vágyott hallani: mit ítélnék tanulmányáról barátai és ellenfelei. Nem mondhatott el mindent, a mit akart volna, mert a *Tudományos Gyűjtemény* 2 ívnél hosszabb dolgozatot nem szívesen közlött; de legalább az alapos okokat mind felhordta, s ezek meggyőzhetik ellenfeleit is, hogy az újításnak az orthologiával való küzdelmében végeredményre van szükség; a kísérletezések ideje elmúlt. Kazinczy már a neologia nevét is eldobta s elveinek összességét a *synkretismus*ban foglalta egybe.

Mily szempontból várta az ítéletet, maga megmondja a Döbrenteihez 1820. január 19-dikén írt levelében: «Nem tudomány, hanem ízlés és egyenesség kell annak megvallására, a mit én ott taníték.» Dicsekedve említi, hogy a mint értekezése megjelent, egyik barátja, Dókus László, a zemplénavármegyei főjegyző, azzal köszöntött be hozzá, hogy Kazinczy ugyan elnémitotta ellenkezőit, még pedig *nemességgel*.

Íróársai általában nagy javalással fogadták tanulmányát. Ungvárnémeti Tóth László szerénynek s mégis mélyrehatónak ítéli annyira, hogy Bécsben mind a hozzá értőknek, mind a hozzá nem értőknek megtetszett, s ő már látja, mint hajlanak ellenfelei az igazságra, melytől a makacsság elvonta őket. Majláth János oly derék munkának ítéli, a melynek lehetetlen el nem hallgattatnia az ellenkezést. Valóságos Evangeliuma vagy Koranja az íróknak, mely megtéríti vagy megöli a hitetlent. «Sok örömet szerzett Uraságod barátainak — írja 1820. febr. 1. kelt német nyelvű levelében — s a jó ügynek győzelmét biztosította.» Rég nem olvasott semmit oly benső gyönyörrel, mint e tanulmányt, mely a benne kifejezett igazságaival a részre nem hajló ellenfelet, ha értelmi okok vezérlik s nem a szenvedély, legott meggyőzi, annyira világos, érvelésében találó és következetes. Szentmiklóssy gyönyörrel, Döbrentei bámúlással olvasta az értekezést, Kis János pedig oly figyelemmel, mintha csak most látta volna barátja kiválóságát, holott épen Kis János mindig többre becsülte Kazinczy műveit magánál a szerzőnél. B. Lakos János

pedig azt írta Kis Jánosnak, hogy ő a *Tudományos Gyűjtemény* minden dolgozata között Kazinczynak nyújtja a pálmát 1819-ben, s ez érdemli meg a Trattner díját is.

De Kazinczy legjobban a gr. Teleki József véleményének örült, a mely szintén kedvezően hangzott. Az ifjabb írók között senki sem volt, a kitől Kazinczy többet várt volna, mint Teleki Józseftől, a kit mindig úgy említett, mint a mi ifjaink fejedelmét, a haza reményét, a kinek «sok lelke, sok tudománya, sok tüze van»; számos derék ifjaink között is legelől áll, még pedig «teljes ragyogásban». Gyönyörűség olvasni minden sorát. Teleki gr. javaslása kiengesztelte a széphalmi mestert apja, Teleki László, elnémulásáért; ez a tanulmányt szó nélkül hagyta. Igaz, hogy Kazinczy azt írta neki, hogy inkább akarja bírójának, mint ellenfelének. De Szabó János, a kis Vay bárók nevelője, kedvezőbb hírrel lepi meg Kazinczyt: «Az öreg gr. Teleki László is becsülné a munkácskának — írja 1820. febr. 27. — pedig az is orthologus, már csak az atyja iránt való tekintetből is.» Bizonyára Teleki László most sem állott Kazinczy pártjára; de ha az újítás módjai közül legalább csak azok nyerték is meg tetszését, a melyeket minden nagy író példája igazol: már ezzel az orthologia részéről is lehetőnek mutatkozott az egymáshoz való közeledés. A Teleki József kedvező ítélete következtében még Kulcsár is szokatlan figyelmet tanúsított Kazinczy értekezése iránt, noha csak nem rég kelt ki ellene az elisio kérdésében; sőt Virág Benedek neve napján azt ígérte Kulcsár, hogy «a most következő nyáron (1820) Kazinczynak emlékére ő szentelend innepet». Különben a pesti írók társasága, mint Szemere Pál észrevette, «retteg Kazinczyt nem szeretni».

A fővárosban, a melyet immár az irodalom központjának tekintettek, Kazinczy értekezése általános javalást nyert. Szabó János még nem talált senkit, a ki ne dícsérte volna. Nem csoda. Tárgya mindenkit érdekel, mert az egész nemzetet illeti, mivelhogy «ritka az az olvasó, a kinek az orthologusok és neologusok között régen folyó háborúban valami része nem volna, a többi pedig mint neutralista legalább szemlélője annak». Hogy nézhetné hát az igaz hazafi hidegen azt a pert, mely legdrágább kincsünkért foly? «Ez az értekezés — folytatja Szabó János — ítéletem szerint teljességgel kimerítette tárgyát, és bár sokan irtak is már ezen dologról ez előtt, szüksége volt a közönségnek mégis egy ilyen kinyilatkoztatásra. Reményilem, ez meg fogja egyeztetni, legalább közelebb fogja hozni egymáshoz

az ellenkező feleket, *s az a jó következése lehet, hogy a nemzet felébred és feléled nyelve esmérgetésére, szeretetére és művelésére.* És ekkor Füredi Vidának lesz az az érdeme, hogy ő adott alkalmatosságot erre a jeles munkára. Az én kedves barátom pedig, mint egy bíró, elosztván a pert, érdeme érzéséből származott nemes büszkeséggel megengedheti, hogy a neologia vezérségének dicsőséges nevével tiszteltessen meg. Ezen túl már *semmi okos előtt nem lehet egyéb, hanem becsület az értekezésben meghatározott értelemben neologusnak lenni.*» Annyira bízik Szabó János a Kazinczy igazságainak erejében, hogy azt hiszi, még b. Vay Miklóst is sikerül Kazinczy pártjára vonnia, pedig a báró «valóságos orthologus».

Dessewffy azonban nem osztozik a pesti írók ítéletében. Szépnek mondja ugyan a tanulmányt, de úgy látja, Kazinczy nem találta el az igazságot, midőn *haladók és veszteglők* között akarta a középutat megjelölni. Szerinte nem a haladók, hanem a *szaladók* és *veszteglők* közt forog a vitás kérdés. Az újításnak Kazinczy felsorolta módjai közül ő is helyesli a tájszók általánosítását, az elavult szók föllevenítését, a «gyökérre vágást» és az összetétel által való képzéseket, vagy az idegen átvételeknek magyar rámára vonását. Mert az idegen szót eredeti alakjában megtartani ellenkezik a nyelv természetével. «Nem látom át — írja 1820. febr. 26-diki levelében — mért ne lehessen egy anyanyelvben, mint a miénk, a még álfalteendő és terinendő külső szókat magyarul nemzeni és a már bevettüket, ha még nagyon külföldisen hangzanak, magyar kaptára ütni úgy, mint eldődeink.» E véleményt Kis János és Telcki László már régebben hangoztatták (synodus — *zsinat*, usura — *uzsora*). Kazinczy példái közül Dessewffy kifogást tesz az *elszigetelt* ellen s ezt ajánlja helyette: *magánított*. A *borágot* a «merészségen túlvitt metaphorának» mondja s helyette a *hutyorót* ajánlja. Nem tetszik neki a *szerény* sem.

De fontosabb Dessewffynek az a megjegyzése, a melyet általánosságban tesz Kazinczy elméletére. A széphalmi mester első sorban a német irodalom fejlődésének irányát állítja a magyar írók elé követendő például. Dessewffy már évekkel az előtt a francia és olasz irodalmakra szerette volna íróink figyelmét irányozni; a német írók, még Goethe iránt is meglehetősen elfogúlt volt. Azt meg világosan ellenezte, hogy nyelvünk és irodalmunk haladását a német nyelv és irodalom fejlődésének ösvényére tereljék íróink. «A külső literatúrák által — mondja — csak ébresztetni kellene egy igaz

tüzű nemzet geniusának, nem pedig követés által egészen kiformaltatni.» Már pedig az idegen szólásmódok szolgálai átültetése kiforgatja nyelvünket ősi természetéből. Más szóval: a magyar értelem gondolatalkotó módját nem sérthetjük meg azzal, hogy az idegen szólamokat nyelvünk analogiája ellen átültessük; de néha átültethetjük «praeter analogiam, mert így gyarapodnak a nyelvek, et ita creantur futura analogiae exempla». (Példa az *elszígetelt*, mely keletkezhetett a francia nyelvben, de nálunk nincs értelme.)

Feltűnő, hogy Dessewffy azon források közt, a melyeket az új szók alkotásánál figyelembe kíván vétetni, az etymológiát legutoljára hagyja, így: analogia, euphonia, nyelvszokás és etymologia. De ha az euphoniát mindjárt az analogia után teszi: mikép ajánlhatja a *kukucsáltató, szobaszennyes, hutyoró, széltevényység, mustrálgatás* szókat? Az ő újításai nem egyszer alkalmasok lettek volna épen az újítás ellen ingerelni még a Kazinczy híveit is, mint a Pethe Ferenczéi. Pedig Dessewffy is kedvtelve rovogatja meg az újítás túlzásait, a melyek — szerinte — onnan eredtek, hogy Kazinczy tanítványai sebesebben haladtak magánál a mesternél is. Kazinczy ugyan szóban levő értekezése egyik helyén azt mondja magáról, hogy azért tartják őt az újítás vezérének, mivel «ezen úton távolabb méne mint mindenek mások», vagy azért, mivel «a mit mások csak példájok által tanítottak, ő védelmezni is merte». Dessewffy ebben sem ad igazat barátjának: Helmezy túlszárnyalta mesterét.

Azonban Dessewffy is feltétlenül vezérnek ismeri Kazinczyt, a ki ugyan olykor-olykor megveti a grammatikát, megsérti a nyelv természetét, de ízlése legtöbbször mégis megóvjá a túlzásoktól. Nem is szabad más magyar írónak Kazinczyhoz mérnie magát. «Te — írja hozzá Dessewffy — *seregvezető vagy; ezer tökélyek fedik olykori síklásaidat*; de minden követő seregben találkoznak baromállati utánzók, ezeknek regulákat kell adni, ezeket nem lehet önhittetésekre bízni.» Most már csak arra legyen gondja a vezérnek, hogy jó és szép példája utat ne téveszszen. Az újítás alkalmazásában szorosabb zsinormértékre van szükség, s úgy hiszi Dessewffy, hogy e szorosabb zsinormérték sürgetésével ő is használ az újítás ügyének, mivel — mint mondja — «egy kevéssé töröttebbé teszi» a Kazinczytól tört utat s így a megegyezést könnyíti.

Kazinczy azt vallja a Majláth Jánoshoz írt levelében, hogy a nem várt javulás jól esik ugyan neki, de távol van attól, hogy elszedítse. Tanulmánya végél újra kell dolgoznia, mert a tér szűke

miatt összevonta. Egyébiránt nem bánja, hogy «egész maga elszánásával» kelt ki a «csunya had ellen», mert értekezése már is «oly kárt tett nekik, hogy azt is látják most, hogy jobb volt volna hallgatni». «A dogmatismus a grammatikában — úgy mond — keveset ér; a nyelv tudománya antagonismus által gyarapodhatik.» Ismételve kijelenti, hogy ha gyakorlati példáit támadták volna meg: elhallgatta volna, vagy beismerte volna bibáit. «De — írja Szentgyörgyi-nck — midőn theoriámat támadták meg, már akkor tisztem volt megszólalni, kivált hogy azok a tudós urak, a mint látszik, nem tudják, a mit tudni a kezdőnek is kellene.» Nem csudálja, hogy az írók és közönség nagyobb része még most is ellenkező értelemben van, mert az ő felfogása nem lehet sokaké, valamint nyelve «nem az élet és az írás alantabb nemének nyelve, hanem a poezisé». Megmutatta a Molière két vigjátékának fordításában és a *Gróf Festetics György*hez írt epistolájában, hogy ő is tud magyarul, a hol szükséges (a magyarul tudást az orthologusok értelmében véve); versét közönséges tapsolással fogadták, mert külalakja nem szokatlan, s meg sem sejtették, hogy tele van újítással.

Még a Kazinczy tanulmányának megjelenése előtt írta Horváth József Elek *A nemzeti csinosodásról* című értekezését,* a melyben a nyelvújításról is kemény bírálatot mond. Nem mintha nem volna hive a mértéket tartó újításnak, még az új szót sem kárhoztatja, noha inkább az elavultak föllevenítését kívánja; de azt szeretné, hogy az új szók használatában józan mértéket tartsunk, mint Kazinczy is hirdette pályája első felében, sőt még később is Helmezyvel szemben. Ámde — panaszolja — ezt a józan mértéket most már eldobta Kazinczy s «nagyon kirándúlt». Nem kisebb váddal illeti Kazinczyt, mint hogy megtapodja «egy szabad nemzet nyelvének törvényeit», erőszakosan akarja újításait elfogadtatni s az idegen szólásmódokat csaknem érthetetlenül «adja a hazának». Nem említi fület sértő sziszegéseit, de megrója elisióit, szócsonkításait, a melyeket csak költői nyelvben tart megengedhetőnek. De a német szótát átvenni eredeti alakjukban megbocsáthatatlan véték: *princzecske, muszkel*, a melyeket Dessewffy is elítél. Hátha még a meghonosodott idegen szótát újra német formára csigázzuk: *tempel, akt, thrón, plan*, stb., a melyeket már Horváth Endre is oly erősen ostromolt. E megrovás azonban nem tartóztatja őt, hogy ilyeneket ne írjon: *idyllion, szaksz*.

* *Tudományos Gyűjtemény* 1819. évf. XII. f. 41—67. l.

Mivel e támadás mindjárt a saját tanulmányának megjelenése után érte Kazinczyt, úgy hitte, hogy okai talán meggyőzik támadóját az újítás elméletének igazságáról, s bár eleinte nyilvánosan is felelni akart, utóbb lemondott e szándékáról, csak magánlevélben tett néhány megjegyzést Horváth J. E. észrevételeire általánosságban. Kazinczynak rosszul esett, hogy támadója a többség véleményével érvelt ellene, mintha a nemzet nagyobb részének véleménye kötelező volna az íróra, holott sokszor éppen az ellenkezőt mondani szoros kötelessége az írónak, ha az ellenkezőről van meggyőződve. Aztán — kérdi — melyek azok a törvények, melyeket ő lábbal tapod? «Hiszen — írja — a szabad nemzet szabad nyelve törvénye azt engedi, azt kívánja, hogy meggyőződésünk szavának engedjünk, s a mit az ügy javára valónak tartunk, szabadon kimondjuk.» Hogy áldozza fel ő a maga meggyőződését a nemzet nagyobb részének, holott állításait még senki sem czáfolta meg? Hogy elisiókat használ, hogy Sextuszt ír? Révai, Baróti Szabó és Rájnis is használtak, sőt még Verseghy is. Az idegen szók *sz* hangját már szintén Révai kezdte, s Dessewffy és U. Tóth László is követték. «Nem hiba az — védekezik Kazinczy — hogy a nemzet nagyobb része kedvéért elméletét vissza nem vonja; de az ellenfélnek igenis hibája, hogy tőle ezt kívánja. »Tűrni, tisztelni kellene a vélekedés szabadságát, valamíg az teljesen meg nem czáfoltatik, s nem volna bajunk egymással.» Az egész támadást a *Mondolat* folytatásának tartja; ezzel akarják a Dunán túli írók őt elnémitani.

Horváth J. E. értekezése, noha — mint Kazinczy is vallja — lelket emelő tüzszel, szabad lélekkel, nagy tudománnyal van írva s csinos, velős magyarsággal, kevés hatással volt az újítás további folyamatára. Mind általánosabbá lett a béke vágya. Az újítók és ellenfelek egyaránt szükségesnek tartották az irodalom fejlődése érdekében ha nem is a teljes megegyezést, legalább az egymáshoz való közeledést. Verseghy még kényszerrel is hajlandó lett volna az egyességet előmozdítani, de ettől éppen Kazinczy óvta az írókat, hogy a gondolat szabadságot megőrizhesse.

Azonban a békét ő is óhajtotta. Barátai is részint szóval, részint példájokkal azon voltak, hogy a harc véget érjen. «Már elég volna — írja Döbrentei Horváth J. E. dolgozatára vonatkozólag — meg van örölve a korpa.» Kis János is azt hiszi, hogy itt volna a legfőbb ideje, hogy a harczoló felek elhallgatnának. Dessewffy ugyane szempontból óhajtja, hogy Kazinczy a hozzá írt levelét küldje el a *Tudo-*

mányos Gyűjteménynek; mert — úgy mond — «bármilyen kicsiny érdem, de érdem akármiben is az egyességet a hazafiak közt kieszközölni igyekezni». Pápay Sámuel is a békén dolgozik. Fáj neki, hogy két kedves barátja, Kazinczy és Kisfaludy Sándor haragban vannak egymással. «Illő — írja Kazinczynak — kezet fognotok közkincsünk, a nemzeti nyelv ügyében, s tűrnötök egymást, ha mindenben meg nem egyezhettek is.» Kisfaludy Sándor nem tartózkodik kimondani, hogy az új szokat esze ágában sincs kárhoztatni, csak azokat itéli el, a kik kényszerítenek másokat az újítások elfogadására. Majd eldönti az idő, mi jut a közhasználatba. Ezt hirdette Kazinczy is évek óta; de ellenfelei akkor meg sem akarták hallgatni.

A széphalmi vezér, a ki fogságából kiszabadulása óta keresve kereste az alkalmat, hogy harcot indítson, mert ettől várta a közszellem fölgerjesztését, most, hogy az irodalomban kissé szabadabb vérpezsgés volt észrevehető, maga is a pártok kibékülését óhajtotta. De volt ennek még más oka is, a melyről nem szabad megfeledkeznünk.

Kazinczy tanítványai éppen a döntő ütközetben nem harcoltak a mester zászlaja alatt, Szentmiklóssyt kivéve. Ismeretes, hogy Kölcsey már 1817-től fogva egyenesen kárhoztatta a harcz folytatását, s midőn ekkoriban Lasztóczon találkozott mesterével: «nevette mindazokat, a kik várnak valamit nyelvünk s literaturánk eránt, s feltevé magában, hogy ő többé semmit nem ír». Szemere Pál is «búcsúvétel nélkül vont el magát». Helmezy a Berzsenyi műveinek második kiadása elé írt értekezése óta szintén elhallgatott. Döbrentei pedig már megunt a harcot, s mióta Erdélyt oda hagyta, inkább az orthologusok felé közeledett.

Kazinczy ugyan egymagában is kész volt a küzdelemre, mert a «jó ügynek» előbb-utóbb diadalt akart szerezni; de fájlalta, hogy leghívebb tanítványai éppen akkor hallgattak el, midőn a harcz izgalmai a leghevesebbek voltak. Ha — így panaszkodik — látta Szemere Pál, hogy ő a harcot tovább folytatja, Szemere pedig nem kívánt benne részt venni, meg kellett volna mondania, hogy a vezér világosan tudja, kire számíthat. «Én legalább — mondja Kazinczy — ezt tettem volna, s minthogy én ezt tettem volna, nekem fáj, hogy velem ez nem történt.»

Annál jobban esett Kazinczynak, hogy Horvát István kelt védelmére, a ki az utóbbi időben csak ritkán kereste föl leveleivel, s a ki nyelvi kérdésekkel már régen nem foglalkozott. Horvát István

a Schwartner műve* bírálatában a régi magyar nyelv fejlődéséről szólván, így ír: «A ki Pálnak, házban, országbele... s más több effélék helyett először írni és mondani merete a nyelv értelmessége ellen (!) Pálnak, házban, országba... az többet mert a mindenféle ellene koholt vagy intéztetett sértegetések után is tiszteletre és szeretetreméltó Kazinczynál.» Semmi sem mutatja inkább Horvát István nagy tekintélyét, mint az, hogy ez az elég enyhe védelem is megriasztotta Kazinczy ellenfeleit. «Mint a jégeső — írja Horvát I. Kazinczynak 1820. okt. 28-diki levelében — úgy hullott reám sok oldalokról a feddés, a boszorkodás», pedig e védelemmel Kazinczynak nem barátságáért, hanem érdemeiért tartozott. Hanem ő nem törődött a feddőkkel. «Más szájából — folytatja — kevésbbé fájlalták volna a néhány sorból álló emlékezetet. Én ezt előre tudtam s épen azért fontolás után tettem, hogy az igazságtalanok elnémuljanak. Tűrhetetlen vala már előttem a mindenféle sértés, dőfés, csipkedés, bántás, vagdalkodás: azért nyilván szólottam melletted s talán jókor és hasznosan szólottam.» Ugyanis sajnosan tapasztalta, hogy a nyelv kérdéseiben avatott-avatallan egyaránt bíró akar lenni. Épen abban látta haladásunknak egyik fő akadályát, hogy kellő készség nélkül, vakmerően hozzá szólnak a magyar írók mindenhez, holott hallgatniok kellene tudatlanságuk miatt. Ő a Marczibányi-jutalom kérdéseit is mindig úgy tűzi ki, hogy csak hosszas tanulmány alapján tudjanak hozzászólni s «nem akarva is tanuljon előbb, a ki feleletbe kap». Ettől várja, hogy «kifejlik eszünk, kevesbedni fognak nyelvfeszegetőink». «Inkább egy derék philologusunk legyen, mint hatezer hümpellér.»

De Horvát I. arról is tudósítja Kazinczyt, hogy a mi eddig történt a nyelvújító harcban, még mind csekélység ahhoz képest, a mi ezután következik. Bacsányi készül Kazinczy ellen sikra szállani a Faludi Ferencz munkái kiadásában. «Úgy hiszi — írja Horvát I. — mint látom, hogy meg fogja a hazát a végső veszélytől, melylyel te azt fenyegeted, menteni.» Kazinczy sokkal mélyebben meg volt győződve elmélete igazságáról, semhogy Bacsányi támadása megfélemlíthette volna. A nyomában fejlődő irodalomra hivatkozva békésen tűrte régi ellenfele kirohanását, a mely különben is csekély visszhangot keltett a nemzetben. S ámbár óhajtotta a harc befejezését,

* Introductio in rem diplomaticam, Budae, 1802. *Tud. Gyűjtemény* 1819. évf. XI. f. 97. l.

nyíltan megvallotta, hogy Horvát I. védelme és hozzá intézett levele «kedves poltók» volt neki «némelyeknek elhülésekért». Nem róta ugyan ezt föl vétkül barátainak, de ő másként járt volna el. «Láták — írja válaszul Horvát I.-nak — hogy a Füredi Vida* neve alatt lappangók egész bosszúval estek nekem s nem láták szükségesnek, hogy védelmemre keljenek. Annál forróbb hálám, annál nagyobb tiszteletem azon nemes férjfiú eránt, a ki a fergetegek közt sem rettegé barátomnak vallani magát; tisztelném nemességét, ha azt más eránt tette volna is, így hála járúl tiszteletemhez.» Mivel Kazinczy itt félre- ismerhetetlenül Szemerére czélt, a hű tanítvány sietett megmagyarázni mesterének, miért hallgatott a harc izgalmai között. Félénkséget nem vethet szemére Kazinczy, mert «a ki Láczaín és Somogyi Gedeonon az elégtételt kizsarolni félénk nem volt, az bizonyosan bátor volt volna az áskálódásokat és suttogásokat a magok való alakjában hírül vinni». De ő ilyenekről mit sem hallott. Csak azt látta sajnosan, hogy a triász bizodalmatlan lett iránta. E miatt vonta félre magát s hagyott föl az irodalmi levelezéssel. Kazinczy ki is engesztelődött iránta csakhamar.

Horvát I. felszólalása után nem sokára ismét megjelent a harcztéren Kazinczy régi ellenfele, Beregszászi, a ki nem tudta elfeledni, hogy a *Dissertation*öt Kazinczy oly élesen megbíráta, s e

* Kazinczy úgy hitte, hogy a *Füredi Vida* álnév alatt Péteri Takács József lappang, s mivel sem maga Takács, sem barátai nem tiltakoztak e föltetés ellen: e sorok írója is az ő neve alatt emlegette *A recensiókról* szóló értekezést, a mely a *Tudományos Gyűjtemény* 1818. évf. VI. f. 1.—36. l. jelent meg. Takács Sándor ugyan a P. Takács Józsefről 1890. kiadott művében kifejezte azon véleményét, hogy az idézett értekezés részben Horváth Endre műve, s e véleményhez csatlakozott e sorok írója is a *Horváth E. és a nyelvújítás* cz. tanulmányában (*Magyar Nyelv* 1905. évf. IV—V. f.) s rámutatott azon körülményre, hogy a Kisfaludy Sándornak 1816. ápr. 14. Ruszek Józsefhez, valamint Horváth Endrének Takács Józsefhez 1815. okt. 15. intézett levelében mindazon vádak benne vannak, a melyekkel *A recensiókról* szóló értekezés támadja Kazinczyt. Mind e mellett, ha szinte csak a rövidség kedvéért is, Kazinczy után a Takács József neve alatt említette az értekezést. Újabbán Viszota Gyula az Akadémia levéltárában megtalálta Kisfaludy Sándornak *A recensiókról* írt értekezése kéziratát, a melyből kiderült, hogy a *Tud. Gyűjtemény*ben megjelent értekezés főgondolatai egyenesen Kisfaludy Sándortól eredtek. Kazinczy alapjában véve jól sejtette, hogy a Dunán túli írók többé-kevésbbé mind részesek az ellene való támadásban, csak abban tévedt, hogy központjának Takácsot hitte, holott a támadás vázlatát Kisfaludy S. vetette először papírra, s ezt dolgozták ki s alakították át a többiek. L. az *Akadémiai Értesítő* 1907. évf. 206. f. 81—110. l.

bírálatra írt válaszát a *Tud. Gyűjtemény* szerkesztősége visszaütasította. S mivel nem akart adós maradni a felelettel, elhatározta, hogy Kazinczy bírálatának czáfolatát külön adja ki. Pesten — ha Kazinczy-nak hihetünk — nem nyerte meg a censor engedélyét, de megnyerte Sárospatakon, hol a legnagyobb titokban nyomták művét, mert Beregszászi attól tartott, hogy ha Kazinczy megsejti, minden eszközzel megakadályozza megjelenését. Pedig Kazinczy nagyon is távol volt ettől. Figyelmét ugyan nem kerülte el, hogy Beregszászi válaszát a sárospataki sajtó munkába vette, sőt megjelenése előtt már alkalmasint ismerte is tartalmát, de koránsem akarta megjelenését gátolni.

Beregszászi válaszában* az írói tekintély föltétlen uralmát teszi a támadás központjává, melyet már a *Dissertatióban* is keményen ostromolt ép úgy, mint Horváth E.; de ezen fölül pontról-pontra veszi Kazinczy bírálatát s egyetlen részletet sem hagy czáfolat nélkül. Azonban e czáfolat, még ha példáit (*hűtelen, könny, véd-vét, hornyol-hornyák, irgalom, diadal, jóslat, fenség*) az «etymologia mikroszkopiumán» vizsgáljuk is, meglehetősen kétes becsű, midőn Kazinczy analógiáit kivételeknek állítja, holott nyelvünk szókinésének akkori csekély ismeretére ő épen oly kevéssé támaszkodhatott, mint ellenfele. Beregszászi elismeri, hogy az írónak szabad új szokat alkotnia, de a nyelv törvényeit, az etymológiát kell alapul vennie. Tagadja, a mivel Kazinczy vádolta, hogy ő mindenben a szokás hatalmát hirdeti, csak az etymologia törvényeinek lábbal tiprása ellen emel szót s a gyökerig vagdalás ellen tiltakozik. Szerinte is az etymologia, analogia és a szokás a nyelv művelésének legfőbb forrásai. A «szokás szabad kénye és hatalma szerint uralkodik a nyelvben», mondja helyesen Beregszászi, Kazinczy pedig e kényt és hatalmat az íróra ruházza, noha ellenfele szerint a mindig tekintélyfűl idézett Horatius is ellenez. Nem hiheti, hogy az etymologia szem elől tévesztése mellett készült új szokat száz év múlva akármely nyelvész fölismerje, s meg tudja mondani, hogy például a *rény* a «szegény fejezett *erénnyel* származott legyen».

Beregszászi három pontba foglalja az újitóknak adott tanítását s helyesen kívánja, hogy a ki új szót akar származtatni, előbb minden ízében ismerje meg a nyelvet, legyen grammatikus és etymologus.

* A «Tudományos Gyűjtemény»-ből kihagyatott két darab értekezés. I. Pennaháború Nemzeti Nyelvünk dolgában. II. A' Pataki collegiumról tett tudósítás' megvi'sgálása. A' Tudós Közönség' ítélettétele alá bocsáttatik. II. é. é. n.

Az ilyen nyelvész nem sérti a nyelv törvényeit s az analogiát nem becsüli többre az etymológiánál. «A szófaragásban — mondja — a derivatio regulája a csapózsinor; az olyan szók ékesítik nyelvünk alkotmányát, melyek a Quintilian meister (!) által rendeltetett pallérnak, az acre judiciumnak felvigyázása s igazgatása alatt ezen zsinor szerint faragtattak.» Sok szavunk van, a melyek bár a megavültaktól s kiholtaktól származtak (*beszéd, szeret, szoros, szorgos, szorgalom, izzad, piros, pozsgás, kies, ékes, kegyes*), analogiákül nem vehetők, s belőlük új szót képezni nem tanácsos. Minden pont magyarázatánál ismétli az etymologia föltétlen hatalmát s a tudatlanság vádját visszavágja Kazinczynak. Magát szinte a nyelv mártyrjának tekinti. Azt mondja, hogy Kazinczy azért támadta őt meg, mert nyelvrontásait szemére hányta. Kazinczynak a Sárospatakról írt dolgozatával hasonlóan bánt el, adatait megbízhatatlanoknak s az egészet elhibáztattnak állítja. Az újításokról itt csak mellesteg emlékezik, de annál izetlenebb hangon. Megroja a *külvárost külső város*, a *koronaört* a *koronaörzö* helyett. Érthetetlen szóknak mondja a *rom*, *példány* és *alapkő* szokat. Azért írta Beregszászi e második bírálatát, hogy tudtára adja a magyar közönségnek, hogy a Kazinczy műveiben «előforduló újmódi szókban se Pataknak, se a Hegyaljának semmi része nincs, s az író ismervén a Hegyaljának egészséges izlését, a Hegyalja nevében az ilyen szerencsétlen újítások, bitang szók ellen forma szerént protestál s ellentmond».

Kazinczy e támadásra nem felelt. Az egésznek a hangját s előadását nem annyira hosszúsággal, mint inkább szánó mosolyival olvasta. Kazinczy nem titkolja, hogy a Sárospatakról írott dolgozatában, noha Vályi Nagy Ferenczcel együtt készítette, s a tudós Szombathy János is átvizsgálta, hibák estek; e hibákat Beregszászi észrevette s kijavította. De az újítás kérdéseiben Kazinczy nem tartja érdemesnek Beregszászi ellen ismét felszólalni. Ők — úgy mond — nem egymásnak valók. Igenis, tudnia kell az etymológiát is a nyelvművelőnek, de egyszersmind izlésének is lennie kell; már pedig Beregszászi «izlése felől bizonyosságot teszen mindaz, a mi tollából foly». «A ki magáról szólván — írja Kazinczy Dúlháznak — *hosszú és szőrös* füleket emleget (a milyen a *számáré*), azzal én nem szeretek perelni.» De az zokon esett Kazinczynak, hogy Beregszászi a hozzá írott leveleit is kiadta, még pedig unokaöcsese ügyében tett megjegyzéseivel együtt. Ez ellen sem szólalt föl nyilvánosan, mert azt hirdette, hogy a magunk személyes érdekei mellett «veszekedni

soha sem szabad, az ügyért olykor szükség». Szégyelt volna most már Beregszászival a közönség előtt összemérgőzni, bár igen nagy tudományú embernek tartotta, a ki azonban sem nem tudja, sem nem akarja őt megérteni. (L. a 3814., 3816., 3817., 3820., 3822., 3831., 3832., 3910., 3911., 3936., 3941., 3952., 3953., 3966., 3971. sz. lev.)

A harcز különben szűnőfélben volt. Kazinczy ellenfelei meggyőződtek az újítás szükségéről és lehetőségéről. Többé nem az volt a kérdés: szabad-e, hanem hogy mit szabad újítani. Beregszászi és Sípós József, Horváth L. és Pápay Sámuel e tekintetben közeledtek Kazinczy felfogásához, a ki az új szók mértéktelen halmozását elvileg maga is elítélte s voltaképp az egész küzdelemmel a gondolatszabadságot akarta kivívni és biztosítani. Visszatekintve megfutott pályájára, az a boldogító érzés emelte lelkét, hogy midőn nyelvünk és irodalmunk haladását «az olvasók hidegsége s a grammatikusok fagya s makacszkodása gátolá», ő keresztültört rajtuk; és «midőn — írja Klauzál Imrének — ők a maguk egységét alku, kölcsönös feláldozások, a voksok többsége és még rútabb szerek által törekedének felállítani, én velők az írók szabadságáért megvívtam s lelkesebb olvasóinkkal éreztettem, hogy *minden boldogulásunkat a szabadságtól várhatjuk . . .*» «Minden igyekezeteim ennek éreztetésére voltak erányozva.» Az olvasók idegennek találták az írók nyelvét s azt kiáltozták, hogy érthetetlen. A grammatikusok viszont azt hányták az írók szemére, hogy «nem jól *mernek*». Látta — úgy mond — hogy mind addig nem lesz nyugalom, míg a harcز az igazságot ki nem őrli, s elkezdette a harcزot. «Sebet ők is kaptak — írja Prónay Sándornak — én is kaptam; de a hív katona sem vagdalni nem irtózik, sem a sebeket, halált nem rettegi, s ime a harczon keresztülésénk, s úgy hiszem, hogy Verseghy és társai nem tartják magokat győzteseknek.»

Sajnos, még sokan föl nem tudják fogni, hogy az irodalmi csatározásnak valami mélyebb oka is van, mint az önszeretet, a hiúság és gőg, a melylyel őt vádolják. Elhitették magukkal s még Pápay Sámuel is — írja Kazinczy 1821. augusztus 20-diki levelében — hogy «különözéseinkre, élességeinkre bennünket s kivált engemet, ki mind abban, mind ebben többet tevék és tesztek, mint ezerek mások, a magunk szeretete és a fény áhítása szédít; hogy én magam mellett senkit sem tűrök, és hogy élességeim nem a *vélt* szépnek, *vélt* jónak, *vélt* igaznak forró szeretetéből erednek, hanem irigykedés-

ből, bosszúból». Vajjon midőn Mózes szent haragjában összetörte tábláit, Alkibiades feldönté a hatalmas istenek szobrai: kevély volt-e, vagy csak tüze ragadta el? Kazinczynak sincs oka mentetnie magát. A közönség tudja, mit tett ő; s a maradék nem szívét fogja vádolni, hanem izlését.

Irodalmi haladásunknak fő akadályát abban látta, hogy az olvasók az írókat, s ezek társaikat «nem nyilván fenytgették, hanem csak kevély mosolygással szánták». «En — írja Kazinczy Fáy Andrásnak — úgy hittem, hogy ennek a borongásnak egy fergeteg kell, és hogy az deríti fel egünket, s kész voltam hadat csinálni, hogy meglegyen a béke.» Tudta, hogy egy értelemben soha sem leszünk; ezt sem nem óhajtotta, sem nem remélte, de azt annál inkább, hogy a veszteglők valamivel többet, a haladók pedig valamivel kevesebbet merjenek, s a két fél egymás iránt több türelemmel legyen. «Az én veszekedésimnek ez a nagy haszna — írja — bizonyosan meglesz, megvan nagyrészből már is.» A gyűlölet nem illik a nemesebb természethez. S azért, hogy az írók eddig nem egy párton voltak, hogy a nyilvánosság előtt harcoltak: most bizvást kiengesztelődhetnek egymás iránt. A nemes harcos ha leteszi fegyverét, haragját is eloltja. A közönségnek kétségtelenül volt haszna a küzdelem szemléletéből.

Miután Takács meghalt, az ő sírján kell kezét fognia az ellenkező feleknek. Kazinczy kész a békére, a kiengesztelődésre. Őt — mondja — soha még senki meg nem bántotta, s viszont ő sem bántott meg soha senkit, hogy kész ne lett volna először nyújtani békejobbot. Büszke volt e lelkierejére. Így nyújt most jobbot Horváth Endrének és Kisfaludy Sándornak, azt hívén, hogy csakhamar itt lesz az idő, hogy szeretettel fogják egymás kezét megszoríthatni. A kötelesség mind a két felet arra intí, hogy hibáit vallja meg s hagyja abba. Kazinczy még epigrammjaiból is mind azt kirekesztteni készül, a mi valakinek zokon esnék. Azonban lelkiismerete ellen soha nem szól s ügyét mindég fogja védelmezni, ha «keresztrefeszítik is». Versegly volt Takács sugalmazója, s így ő felelős a harc kiméletlenségeért.

Hogy azonban Kazinczy 1821-től fogva óvakodik a harc tüzeinek felszításától, arra leginkább gr. Teleki József jeles műve volt döntő hatással. E mű *A magyar nyelvnek tökéletesítése új szavak és új szólásmódok által* czímmel a Marczibányi-jutalommal megkoszorúzva éppen akkor jelent meg. Teleki egészben véve a Kazinczy

utolsó értekezése alapgondolatait fejti ki részletesen, mind a magyar, mind az idegen nyelveknek mélyreható ismeretével. Határozottan az újítás mellett nyilatkozik s a nyelvmívelést a nagy íróktól várja, sőt hazafias érzésüktől egyenesen föltételezi. Prónay Sándor úgy fogja fel Teleki művét, mint a mely bosszút áll Kazinczyért. S valóban Teleki, jóllehet nem huny szemet Kazinczy hibái előtt, nyíltan megvallja, hogy «e buzgó hazánkfia némely nyelvbeli tévedéseit a hazai tudományosság és honi nyelvünk több ízléssel leendő műveltetése körül tett számtalan fáradozásai, nagy érdemei könnyen elfelejtetik velünk».* Ezután a két fél kicsinyes torzsalkodásai meghallgatásra többé nem számíthattak, s lehet mondani, hogy a nyelvújító harc be volt fejezve. (3816., 3966., 3973., 3974., 3977., 3988., 4006. sz. lev.)

A nyilvánosság előtt elhallgatott Kazinczy, csak leveleiben bizonyította elveit a Cícero és Sallustius műveinek fordításával kapcsolatban. Ezeket s az *Erdélyi Leveleket* szerette volna most kiadni, hogy a gyakorlatban is megkísértse az ellentétek kiegyenlítését. Sallustius fordítását többszöri átdolgozás és a külföldi fordításokkal való huzamos és fárasztó összehasonlítás után teljesen elkészültnek gondolta a kiadásra, noha meggyőződhetett volna, hogy valahányszor kezébe veszi, mindannyiszor talál rajta igazítani valót, kivált mióta mulatványokat is küldött barátainak, gr. Majláth Jánosnak és Cserey Miklósnak. «Nem pirúlok kimondani — írja Cserey Miklósnak — hogy az én Sallustom hívebb, mint az általam ismert két francia s nyolcz német fordítás.» Majláth a mulatványra tesz ugyan néhány észrevételt, de megvallja, hogy Sallustiusnak ily fordításával még egy nemzet sem dicsekedhetik. Kazinczy szerint a fordítás hűségét a fordító czélja és a fordítandó munka neve határozza meg. Egy méhészkönyvet bizonyosan másképp kell fordítani, mint a Vergilius Georgicáit. Amabban elég «a dolgot előadni minél érthetőbben»: emebben Vergilius szépségeit kell feltüntetni, s «nem kell gondolni azokkal, a kik fordításunkban a rejtett szépségeket meg sem sejtlenék s azoknak általhozásáért még neheztelnének». Mi a Sallustius fordításának czélja? Az-e, hogy a Catilina zendülése és a Jugurtha háborúja történetét minél tisztább, minél érthetőbb magyarsággal elmondjuk? Vagy inkább az, hogy olvasóinkkal éreztessük a Sallustius beszéde szépségeit? A francia fordítók előtt az első czél lebegett, de Kazinczy a másodikra törekedett. A magyar fordítóknak és olvasók-

* A munka 2—3. lapján.

nak — úgy mond — «mániájok az, hogy mindenben csak azt kérdik: ha jól van-e ez vagy amaz magyarul mondva?» Ezért a francziák szerint fordítanak, s munkájok «irgalmatlanul rossz», mert náluk Sallustius is úgy szól, mint Cicero, s az egyéniség színe egészen le van törölve. Ő a két római íróért óhajtáná egyszerre kiadni, hogy a stíl különbségeit szemléltethetné. Ciceróban szabadabban szól, s magyarsága valószínűleg tetszeni fog; ellenben Sallustiusra «sok ember azt fogja mondani, hogy nem érti, bár magyarul van». Fő igyekezete, hogy az eredetivel ismerős olvasó az ő fordításait olvasván, mindenütt érezze a fordító stíljének sallustiusi szépségeit, noha tudja, hogy a magyar olvasók még mindig csak «a csecsbecskéken kapnak, a mesteri művek előttök durva eledel».

Cserey Miklós felakad barátjának azon kifejezésén, hogy olvasóink minden fordításban csak azt kérdik: jól van-e ez magyarul. Azt hiszi Cserey M., hogy a fordítónak mindennek előtt azon kell iparkodnia, hogy nyelve a mi nyelvünk természetéhez simúljon. Kazinczy általánosságban igazat ad barátjának, de hivatkozik a *Gróf Festetics Györgyhöz* írt epistolájára, melyet teletömött újításokkal, s mégis tetszett a közönségnek. Pedig, ha a közjaváláson kapott volna, a mit sokan az író legfőbb céljának néznek, nem mert volna a magyar versalakban idegenből átültetett szólásmódokkal élni. Újra ismétli, a mit pályája elejétől fogva oly sokszor elmondott, hogy a tisztét ismerő író célja nyelvünket minél alkalmasabbá tenni a gondolat és érzelem festésére úgy az élet, mint a könyvek nyelvén, versben és prózában. Nem elég azt kérdeni: jól van-e ez vagy az az eddig szokott magyarsággal; hanem hogy nyer-e a nyelv erőben és szépségben; s ha nyer: szabad, mert az a cél, hogy nyerjen. A mi nyelvünk gyönyörű nyelv, de ereje még szunnyad, mutatja irodalmunk eddigi állapota. A legtöbb író megelégszik nyelvünk mostani fejlettségével; de hogy *mivé lehet s mivé kell lennie*, hogy a nyugati nemzetek haladásával lépést tartsunk: erre ügyet sem vetnek. Ennek pedig az az oka, hogy a magyar tűz hamar kialszik, a magyar erő hamar kifárad. Semmiben sem túrjuk a nehéz munkát; nem úgy, mint az angol, a ki mindig a nehezet keresi.

De Cserey Miklóst nem győzi meg Kazinczy. Úgy látja Cserey, hogy barátja fölöttébb szereti a német szólásmódokat. «A hol — írja — nem ellenkezik az egyik a másikkal, a mi náluk igen szép, által lehet venni; de a hol nekünk szebb van és tulajdonunk,

ott felcserélni nem tartom nyereségnek.» Erről iparkodott meggyőzni Döbrenteit is, a kit elszoktatott némely visszaéléstől. Hanem a Sallustius fordítását szerette volna olvasni, sőt Tacitusét is, a kinek *Agri-*
colajából küld is Kazinczy mutatványt, bár ő maga érzi legjobban, mily messzire maradt ebben az eredetitől.

Azonban senki sem tűzeli ez időben annyira fordításainak kiadására, mint gr. Majláth, a ki egyetlen alkalmat sem mulaszt el, hogy Kazinczy halogatását tette ne indítsa, önmagával való elégedetlenségét föl ne bátorítsa s önmaga iránt gyakorlott szigorú kritikáját ne enyhítse. És ha már nyomtatásban nem olvashatja, legalább kéziratban akarja bírni az egészet, mely kívánságát teljesíti is Kazinczy. Ő a két klasszikus fordítást egymás nélkül nem adja ki, mert nem érné el célját; azt szeretné ugyanis gyakorlatban bizonyítani, hogy egy ugyan a nyelv, de Sallustiusnak is, Cicerónak is más-más stílbeli szépségei vannak. Annyi átdolgozás után közelebb jutott ugyan az eredetihez, de még elég messzire van tőle, ha rejtett szépségeit vizsgálja. «Szélyeltépném — írja Dessewffy-nek — valamikor a kettőt összehasonlítom. Ciceróm inkább kiállja az összehasonlítást. Szüntelen igazgatok rajta, s azon leszek, hogy ez idén (1821) kiereszthessem mind a kettőt.» Az eredeti szöveggel akarná fordításait közrebocsátani; de e szándékáról lebeszélni törekszik Majláth, mivel az ilyen kiadás nagyon költséges. (3823., 3836., 3844., 3845., 3850., 3852., 3936., 3961., 3964. 3978., 3994. sz. lev.)

Kazinczynak azonban ebbeli szándéka épen úgy hajótörést szenved, mint az *Erdélyi Levelek* kiadására vonatkozó. Mióta Kazinczy a sárospataki censor engedélyét megnyerte, minden évben tervezte kiadását, de egyre fogyóbb reménynyel. Ez években is vándorútjára eresztette kéziratát. Elküldötte Döbrenteinek, Vay és Wesselényi Miklós báróknak, gr. Teleki Lászlónak és fiának, Józsefnek, hogy a szükséges igazításokat még jókor megtehesse kéziratán. Egyszersmind azt is remélte, hogy a főurak anyagi segélyét is megnyerheti. A gr. Teleki családnak egész történetét, Vay Miklósnak pedig szinte teljes életrajzát beleszötte művébe. Azonban csalódott reményeiben. A főurak közül senki sem segítette csak egy fillérrel is. De ő azt is jó néven vette, hogy mind Vay Miklós, mind a Telekiek javalták ügyekezését; Teleki József néhány becses észrevételt is tett adataira az oláhok politikai helyzetére s Erdély közigazgatására vonatkozólag. Egyszersmind kifejezte örömét, hogy a leveleket már kéziratban olvashatta. «Ezen munka — írja Teleki J. — azzal az ihléssel, erővel, az ismeretek-

nek azon kiterjedésével és többoldalúságával vagyon írva, melyet tudományosságunk egyik tisztelt veteranusától előre vártam. Annak kijövetelétől literatúránkra nézve a legnagyobb hasznokat várom, nemcsak az abban foglalt új tudósításokra, eszméretekre, tekintetekre, hanem azon kellemetes és gyönyörködtető formára nézve is, melybe ezek öntve vagynak. A tárgy újsága és nevezetes volta mind a két hazánkra nézve az előbbeniekkal reményilem közönséges részvételt fog ébresztetni, kivált ha annak külső kellemetes formája, a nyomtatás szépsége ... belső érdemeinek is meg fog felelni.»

Szabó János szintén gyönyörrel olvassa a művet, csinosnak, könnyen és kedvesen folyónak, erősnek és szépnek találja. S a mit Kazinczy felette sokra becsül, nem ütközik meg Szabó az idegen szólásmódok használatán, mert «oly természetesen vagynak elrendelve s oly szépen összeolvasztva a törzsökös magyar kitételekkel, hogy az egészben semmi darabosságot nem esinálnak, hanem annak kedvességet adnak inkább». Még a báróné is több helyen ráismert az idegenből átültetett szólamokra s gyönyörködött bennök. Döbrentei ismét sok észrevételt jegyzett össze Kazinczy művére, de azt ítélte, hogy most már sokkal hitelesebbek Kazinczy adatai, előadása folyékonyabb, s nyelve is magyarosabb. Azonban némely túlzást most is mellőztetni kívánt, főleg önmagára nézve. Döbrentei a tervezett Erdélyi Tudós Társaság titkárául volt kiszemelve az *Erdélyi Múzeum* kiadásával szerzett érdemeiért, nem akarhatta tehát, hogy mestere szokott magasztalásaival mintegy hamis fényben tüntesse fel őt. Ezért akarta a művet újradolgozása után ismét elolvasni. «Nekem — írja Kazinczynak — felette kényesnek kell lennem azok iránt, a mik téled felőlem mondatnak; a nagy dicsértetés, a Prometheus említése irigyeket támaszt, s a ki úgyis egyik s másik pulyának szemében mint a társaság secretariususa tövis gyanánt állok, vigyáznom kell, hogy befolyásom hathatóságát el ne veszítsem. Tudod az emberek gyengéjét, haragusznak arra, a ki homályba veti őket. Nekem pedig inkább szíven feküvén a magyar álmodásnak félre üzése, mint hogy csak hangozzék nevem, azt a bátrabb utat választom, mely ne ingereljen senkit s győzzek.»

1820 őszén Kassán volt Döbrentei látogatóban s innen átrándult Széphalomra, újra elolvasta az *Erdélyi Leveleket* nyolczadik átdolgozásában, ismét megjegyzéseket tett rá, de a melyeket Kazinczy már nem mind vehetett figyelembe, mivel egyéniségének egész színezetét letörülték volna a műről. Meg is mondotta, hogy a hol csak

lehet, készséggel engedelmeskedik bírálóinak, de az olvasótól is megkívánhatja, hogy tekintetbe vegye az író helyzetét s az erdélyiek iránt tanúsítandó háláját.

A kézirat olvasóinak észrevételei koránsem estek zokon Kazinczy-nak. Örömmel fogadta a bírálatokat, sőt panaszkodott, hogy munkája gr. Teleki Lászlótól és fiától, Józseftől, «úgy szolván semmi igazító vagy pótló, bővítő jegyzéseket nem kapott. Pedig ő olyakat szomjazott». Majláthnak, midőn sürgette a mű kéziratát, szintén azt írta Kazinczy, hogy kivált azért siet leveleit még kéziratban hozzá küldeni, mivel az ő ízlésétől, bírálatától nagyon sokat vár s örömmel elszánja magát a 11-dik átdolgozásra is. Majláth elhárítja magától Kazinczy fúlasztó tömjenezését; ő fordítani akarja a munkát, nem bírálni. E célra Kazinczy két részben csakugyan elküldi munkáját a grófnak, ki azonban nyugodtan átvizsgálván az egészet, más gondolatra jutott. A műben említett személyek rajzai, melyek a magyar közönség előtt igen érdekesek lehetnek, az idegen olvasót alig érdekelhetik. Például Naláczy s a többi erdélyi ember képe hidegen hagyja a külföldi olvasót, mert sem történelmi, sem tisztán emberi érdeket nem kelt. Aztán az erdélyi emberek kényeskedők (heiklich), a kik a magyar közönségtől nyert dícséret után azt várják, hogy az idegen olvasó is dícsérje őket. Vagy pedig a fordító kénytelen épen a személyek rajzait kihagyni, a mi — tekintve az emberi iuságot -- szintén nehézséget okoz. Átdolgozni a művet az idegen olvasók számára, ismét nem vezet célhoz. Szóval Majláth elakadt szándékában s utóbb le is mondott a fordításról.

Pedig Kazinczy egy ideig azzal áltatta magát, hogy műve magyarul és németül egyszerre jelenhet meg. Remélte, hogy anyagiilag is jövedelmez valamit. Trattner azonban most már vonakodott elvállalni, mert — úgy mondá — a mely könyv drágább négy frtnál, nem kap vevőt. Az *Erdélyi Levelek* pedig — felelte Kazinczy — bizonyosan drágább lesz, és mégis elkél belőle legalább ötszáz példány. Csak ő kaphatna pénzt, ha uzsorára is, hogy kiadhatná. Közben Szemere tudósítja, hogy «János Tamás (t. i. Trattner), ki superint. Báthorynak egyházi beszédeiért ezen hetekben fizete ezer frtot, az *Erdélyi Leveleket* nem vállalja fel»; kevés nyereségre számíthat, mert lám Kazinczy fordításaiból is esztendő alatt alig két el egy-két példány. Kis János is attól fel, hogy az írók hiába dolgoznak; kivált a jobb munkáknak nincs közönsége. A Horatius epistoláinak fordításával ő is megkínálta Trattnert, de szintén nem

vállalta el a kiadást. Így járt Weberrel is. «Mely szerencsétlen kilátásaink vannak a magyar munkákra, kivált a jobbakra nézve!» — sóhajt fel Kis János.

Irodalmi állapotaink nehézségeihez még más okok is járultak. A szászokról közlött részletek valóságos fergeteget zúditottak Kazinczyra. Döbrenteinek Kolozsvárott heves összeszólalkozása volt egy kávéházban a szász ifjakkal, a kik keményen megfenyegették Kazinczyt, hogy be ne merje tenni lábát többé Erdélybe. Döbrentei alig tudta az izgalmat lecsillapítani azzal, hogy ha barátja hibázott, tollal kell felvilágosítani, nem pedig fenyegetéssel. Döbrentei pártját fogta mesterének, de a torzképet, melyet Kazinczy a szászokról festett, nem helyeselte. Midőn ezt Döbrentei hírül adta Kazinczynak, egyszersmind kijelentette, hogy reá és utazó társaira nem számíthat Kazinczy, mert ők is vele utazván, részrehajlással vádoltathatnának.

A szászok közül Seivert János, a Bruckenthal-muzeum igazgatója, megírta a czáfolatot Kazinczy ellen. Azonban a *Tudományos Gyűjtemény* először nem közölte. Ekkor Seivert a czáfolatot a guberniumhoz nyújtotta be, hogy a censor engedélyével a nagy-szebeni *Provinzialblätter*ben megjelenhessék. De a guberniumtól nyilván azt a választ kapta, hogy a czáfolatnak ugyanott kell megjelennie, a hol a támadást közölték. Így végre megjelent a terjedelmes czáfolat,* mely Kazinczynak — úgy szólván — egyetlen mondatát sem hagyja szó nélkül. Kétségtelen, hogy Seivert Kazinczynak nem egy tévedését alaposan helyre igazítja; de az is kétségtelen, hogy Kazinczy némely csipős megjegyzését a kelletténél fontosabbnak tünteti föl, sőt olyat is czáfol, a mit Kazinczynak eszeágában sem volt állítani, például, hogy a szászok nem lettek volna eléggé loyálisok.

De Seivert haragos felindulását mi sem mutatja inkább, mint hogy Kazinczy leveleinek legártatlanabb megjegyzéseit sem tudja elhallgatni, midőn p. o. Kazinczynak azon észrevételét, hogy a segesvári iskolának nincs oly gazdag könyvtára, mint a kolozsvárinak, nagy szóbősséggel magyarázgatja. Szemére veti a czáfoló, hogy gr. Haller Jánosnak «egy egész nemzet rovására hízelkedik, midőn fejéregyházi kertjét annyira dícséri; hogy visszavonást akar támasztani az erdélyi nemzetiségek között s a szászok becsületén meg gondolatlanul ütött sebeket kiméletlenül felszaggatja». Szó sincs róla,

* *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. VI. f. 102—128, VII. f. 120—126. 1.

Kazinczy néprajzi meghatározásai nemcsak helytelenek, de sértők is, midőn a szásról mint «félmagyar, félnémet, feltörök» fajról szól. Viszont a czáfólónak tekintetbe kellett volna vennie, hogy ez a kifejezés nem valamely tudományos mű érvekkel bizonyított állítása, hanem csak futólagos karczolata egy átútaozónak. Kazinczy üres szóbeszédnek tekintette a czáfólatot s mindössze néprajzi vonásain volt hajlandó változtatni. Tévesen ítélte, midőn a maga röpke benyomásait alaposaknak hitte; viszont azonban a czáfólo is túllőtt a czélon.

Kazinczy azt vallja, hogy a szászokról írt levelét, mely a vita tárgya volt, a szokottnál erősebb hazafias érzéssel írta. Ő, ki a magyarban is az általános emberit szerette volna a legtöbbször kiemelni, a szászokat magyar nemzeti szempontból nézte, hirdetvén, hogy a ki a hazában lakik, megkívánhatja, hogy magyar polgárnak tekintse, de hazánk is megkívánhatja, hogy ilyennek tekintse magát. Kazinczy az erdélyi magyarok között lakó szászok földét idegen szigetnek látja, pedig a szászok is a magyar alkotmány sánczai között élnek. Véleményét világosan kifejzi a Cserey Miklósnak 1821. júl. 21. írt levelében, midőn az érintett czáfólatra vonatkozólag így szól: «Sok beszéd, de nem olyan, a melyen általában megnyugtathatnám magamat. Sőt holmit velők rossz órájuk mondatlata. Ha a magyar nemzetnek egy része a németek, francziák, olaszok közé vándorolt volna s századok mulva is magyarnak kívánna tekintetni, holott a német vagy franczia vagy olasz népnek *integrans* része s diétáján ülése van, azt mondanám, hogy a németté, francziává, olaszszá vált magyarnak nincs igaza. Én perleni velők nem fogok, sőt Erdélyi Leveleim úgy jelennek meg, hogy láthassák igazságszeretetemet, de a hol nekem van igazságom, nem haragudhatnak, ha azt kimondom.» Fogadja, hogy a Döbrenteitől is kifogásolt részeket megigazítja, hogy kitűnjék elfogulatlansága.

Érzette Kazinczy, hogy a bátor szókimondás még mindig veszedelmes. E miatt nem haladhat a szabad kritikai vizsgálódás; a balítéletek még sok elhímet elhomályosítanak. Igaza van Dessewffynek, hogy nálunk «nem szeretik az igazat hallani, akár hathatósan, akár érzékenyen, akár elmésen mondódjék». Kazinczy két évtized óta küzd már e balítéletek ellen s még mindig azt látja, hogy törhetetlen elszántság nélkül el kell némúlnia a kritikai szabad véleménynek, mint a Kölcsey és U. Tóth László példája mutatja. Hanem ő azért nem csügged. «Látom — írja Cserey Miklósnak id. levelében — nemzetem elaljasodását, s még emlékezem, hogy a nagy-

atyám a gyűléseken bátor lélekkel kimondotta a mit érzett. Követni szerettem példáját, ha érte gyűlölség követ is. A maradék köszönni fogja azt, a hogy mi köszönnénk, ha mások azt tették volna.»

Az *Erdélyi Levelek* kiadásával Kazinczy egész küzdelme egyik legfőbb czélját akarta szolgálni. Nemzetét finomabb és nemesebb érzésre, szabadabb és felvilágosultabb gondolkodásra kívánta serkenteni. Ezért állítja a jeles férfiak tanulmányait, utazásait, kiváló idegekkel való társalgását a nemzet elé. «Szükség, — írja Szabó Jánosnak a b. Vay Miklós utazásaira vonatkozólag — hogy azok elmondassanak, mert az dicsőretére válik a nemzetnek, és még inkább azért, mert a szép példák a mi haszontalan ifjainknak is szikrákat vetnek lelkeikbe. Én ezen munkámat úgy tele hintettem a legszen-
tebb érzés magvaival, hogy lehetetlen az, hogy aretalogusnak ne csúfoltassam; de az is lehetetlen, hogy a kihintett mag gyümölcsöket ne teremjen. Ha ezt termi, úgy csúfoltassanak, a mint tesszik.» Meg van győződve, hogy épen, mert az erkölcsi élet tisztaságát a stoikus hőlelet hangján hirdeti: munkája alkalmas lesz «elaljasodott és elaljasított emberfajunkon valamit nemesíteni». Nem bánja, ha meleg vére néha elkapja is. Igaz, hogy eleget lakolt érte, de a közügynek olyanokra is szüksége van, a kik nem gondolnak a lakolással. Egy-egy pillanatra elkeseredik ugyan kora reménytelen állapota miatt s azt mondja, hogy ha el nem híresztelte volna már a munka kiadását, elégetné az egész kéziratot. «Oly igen nehéz még nálunk — írja — ezek között a semmi megérintést nem tűrő emberek közt valamit mondani, még midőn azt a közjó kívánni látszik is.» De czélja sokkal szilárdabban él, semhogy pillanatnyi elkeseredése tartós nyomot hagyhatna lelkén. Különösen az ifjakkal akar példát adni a nagy emberek életrajzi adataival, s azt hiszi, hogy az ilyenek följegyzése miatt az ő emlékezetét még akkor is áldani fogják, mikor ő már por és hamu lesz is. E részben nagy nevelő hatást vár művétől, mert — úgy mond — «a nagy emberek tette nem magoké, hanem a nemzeté». A maradék hálája lebeg szeme előtt itt is, mint egész működésében. Idő múlva — reméli — e mű valóságos kincse lesz a nemzetnek, kívánt Erdélynek. (Majd nem minden levél szól e műről.)

Ugyane czéllal írta Kazinczy történelmi életrajzeit is: Szilágyi Sámuelről, Martinuzzi Györgyről. Mind a kettő a *Tudományos Gyűjteményben* jelent meg. Amazt ifjúkori emlékeiből s azon adatokból írta, melyeket Szilágyi S. unokájától kapott; emezt a közkézen forgó

latin művekből vázolta, s az elsők közé tartozott, kik e rendkívüli ember pályáját történelmi hűséggel s kritikai éleslátással fogták fel. Ámazt — mint Kazinczy panaszolja — a szerkesztőség másfélévig tartóztatta, emezt azonnal kiadta, s «Pesten valóságos sensatiót tevé.»

Kazinczy e részben is többé-kevésbé új ösvényt vágott. A nagy, de félreismert férfiú pályáját a részrehajlatlan kritika ítélőszéke előtt tisztázni, vagy legalább ezt megkísérteni nem a legbátorságosabb feladat volt ő reá nézve. Vigyáznia kellett, hogy a censura figyelmét föl ne gerjessze. Épen ez időben tudósította Kis János, hogy Felsőbüki Nagy Páltól kihallgatásakor azt kérdezte a király: levelez-e Kazinczyval? Ezért nem akart Nagy Pál a levelezéssel — beszélte Kis Jánosnak — sem önmagának, sem Kazinczynak ártani. Lehet, hogy ez adathoz szó fér; de annyi bizonyos, hogy nagy óvatosságra volt szüksége Kazinczynak Martinuzzi életrajza írásában. Pedig ő itt is követőkre számított. «Hány embere van édes hazánknak — írja Majlátnak németül — a kiknek képét tisztelet tárgyává lehetne tennünk, ha hozzá volnánk szokva, hogy őseinket ne a mostani szempontokból tekintsük, s ha bátorságunk volna irántok igazságosoknak lenni. Bár csak oly férfiak, a kiknek tehetségök és mivel nyelvők van, vállalkoznának e munkára; én magam nem vagyok oly erős, mint szeretném, azután meg korom sem engedi, hogy e téren valamit merjek.» Még Nádasdy Tamás életrajzát akarta egyelőre megírni, mert a XVI. századból e két férfiú volt bálványa. El is dicsekedett vele barátainak. Igaz Sámuel örömmel vette volna készülő zsebkönyve számára, de Kazinczy egyre halasztotta. «Nádasdy Tamástól csesésem — írja Igaz S. — nagy dőfést ejtett zsebkönyvemen.» Majd a Ráday-család történetét írta meg Kazinczy s elkészítette a Szirmay-ház történetét is, mely azonban kéziratban maradt. (3872., 3874., 3920., 3922., 3948., 3955., 3956. sz. lev.)

Ugyanekkor szomorú kötelesség hárult Kazinczyra. Vályi Nagy Ferencz 1820. január 15. meghalt, s özvegye és árvái minden anyagi támasz nélkül maradtak. Kazinczy mintha a saját háza népe sorsát látta volna a Vályi Nagy árvaságra jutott családja sorsában, a türelmetlen izgató erélyével ragadt tollat, hogy barátja emlékét megörökítse, egyszersmind özvegye és gyermekei iránt a tehetős hazafiakat részvételre indítsa. Szemerében is — mint írja — «felriadt az ember, hazafi, tanítvány és barát», hogy a szorultságba jutott családot gyámolítsa. Kész is lett volna «bizonyos segedelem-pénzt özvekérengeni», de ismerte gyöngeségét s Kazinczytól várta

a felszólítást. Kazinczynak nem kellett a sürgetés. Úgy vélte, hogy az elhunyt író munkáit a nemzet áldozó készségével közkinccsé kell tenni s a begyűlt pénzből a család helyzetét biztosítani. Addig is, míg leveleivel a vagyonosabb hazafiakat fölkeresheti, hírül adja Vályi Nagy munkáinak kiadására vonatkozó tervét a *Tud. Gyűjteményben* s már itt felszólítja a nemzetet, hogy az életét neki áldozó férfinak «semmi fizetést nem vonó özvegyét s terhekkel hátrahagyott háza népét» ne engedje a mindennapi szükséggel küszködni.

Azután röpíti leveleit szerte az országban. Ő maga nem segítheti a szegény özvegyet, hisz' maga is segélyre szorúl; de a gazdagoknak nem szabad feledniük, hogy a ki a közügynek élt, méltán tarthat számot támogatásukra. «Tegyetek össze — kéri első sorban Dessewffy — annyi pénzt ti, a kiknek van miből ösztvetenni valamit, hogy hozzáfoghassanak a nyomtatáshoz; hogy az a munka, mely a szegény Nagynak életét megrövidítette, nekik legalább valami nyereséget adjon.» Hasonló kérelemmel fordul Kazinczy erdélyi, pesti és bécsi barátaihoz, az egyházi és világi nagyokhoz. De az ő megindító szavai is majdnem sikertelenül hangzanak el. Eleinte Dessewffy sem nyújthatott semmi segítséget, de arra késznek ígérkezett, hogy egy pár főúrnak ajánlja az ügyet. Vay Ábrahámtól várta a gyámolítást: «Nyomattassa ki maga költségén a magyar *Iliászt* és a bejövő pénzt ajándékozza az özvegynek; fogadom, teljes szivemből fogom versekben magasztalni, bármilyen ellenségének gondol is.» Kazinczy is azt mondja, hogy ha ő Vay Ábrahám «erszényével bírna», nem engedné, hogy Nagy Ferencznén más segítsen. De nem hallgatja el, hogy Vay Ábrahám az elhunynak még életében adott ötszáz forintot. Gr. Teleki József is ígérte, hogy teljes erejével törekszik a kiadandó művek keletét biztosítani. Cserey Miklós az erdélyi nagyok támogatásával szintén hajlandó Vályi Nagy munkáit kinyomatni s a példányok felét az özvegynek ajándékozni; de ennél többet — írja — nem ígérhet. Kazinczy jótéteménynek nézi ezt is; mivel pedig már a munkák Sárospatakon nyomatnak, arra kéri barátját, hogy mennél több példánynak szerezzon vevőt. Sokat vár Kazinczy Szatmár vármegyétől, mely Beregszászának több mint ezer forintot gyűjtött. Azonban nincs tudomásunk róla, hogy a vármegye megfelelt volna Kazinczy várákozásainak. B. Szepessy Ignác, az új erdélyi püspök, sem adhatott semmit, mert a püspöki gazdaság helyreállítása minden jövedelmét fölemésztette.

Kazinczy tehát annál inkább sietett Vályi Nagy munkáinak sajtó alá rendezésével, minél jobban meggyőződött, hogy csak ez úton sikerül ezélt érnie. Mily készséggel ragad meg minden eszközt, hogy az emberek szívéhez férhessen; mennyire számít az emberek gyöngéire, hogy résztvételeket megnyerhesse. Horvát Istvánt azzal óhajtja segélyre szólítani, hogy elmondja neki, mily élvezettel olvastatta a már súlyán levő Vályi Nagy Horvát Istvánnak a Schwartner-ről írt bírálatát s »örömeiben felejté kínjait». Csakugyan Horvát I. küldött is az özvegynek száz forintot s ígérte, hogy a megszorított családot másképp is pártfogásába veszi. Vitkovics Mihály szintén küldött húsz forintot.

Miután a sárospataki főiskola előjárói hivatalosan fölkérték Kazinczyt Vályi Nagy műveinek kiadására, meg akarta bizonyítani barátja iránti hűségét azzal is, hogy életrajzát megírja s a nyilvánosság előtt is elmondja a család nehéz helyzetét. Rövid idő múlva teljesítette is szándékát. A *Polyhymnia* csakhamar megjelent s bevezetésül a szerző életrajza, melynek végső soraiban Kazinczy a tehetős hazafiakhoz fordul: «Bár nagyjaink az árván maradtakról gondoskodjanak s érezzék, hogy annak az árvái, a ki egész életét másoknak élte s a nemzetnek sok fiakat nevelt s a nemzet legbecsesb örökét ereje szerint boldogította, a *nemzet árvái!*» Leveleiben eldicselkedett a sárospataki tanárok kartársi szeretetével, hogy egy évig minden fizetés nélkül helyettesítik az elhunytat, hogy az özvegy legalább arra az időre megkaphassa férje fizetését. Mikor a *Polyhymnia* megjelent, ismét kérte Desselwffyt Kazinczy, hogy ha már pénzt nem adhat, legalább gabonát küldjön az ínségben szenvedő családnak. Desselwffy ezt most meg is ígéri. «Majd küldök — írja — gabonát az árváknak, holott igen kevés termett tavaly, de szebb a kevésből adni.» Nem sokára megjelenik az *Iliász* fordítása is Kazinczy kiadásában, melynek megítélésénél maga a kiadó figyelmezteti az olvasót, hogy Vályi Nagy fordítása a remekmű első kísérlete nálunk, s ha folytatkozásai vannak is, a törekvés méltánylatot érdemel.

Kazinczy lelkes buzgósága megmentette a nyomortól Vályi Nagy családját, s neki lehet köszönni, hogy a magyar *Iliász* később a Marczibányi-jutalmat is megnyerte, a mely tetemes segítségére volt az özvegynek. Kazinczyné kezét fogott férjével a gyászba borult család sorsának enyhítésére. A mint a fájdalom néhány nehéz napja elmúlt, egy hétig Sárospatakon, az özvegy házában tartózkodott, vigasztalta, gyámolította s rá birta, hogy «emberek közé menjen».

(3828., 3837., 3847., 3859., 3865., 3893., 3899., 3911., 3929., 3933. 3935. sz. lev.)

Kazinczy a szellemi haladás útjainak egyengetésében soha ki nem fáradt. Mióta Zrinyi eposzát kiadta, prózai műveit is szerette volna közrebocsátani. «Nem mondhatom én neked — írja Dessewffynek — mint bájol el engem mind az, a mi a Zrinyi tollából folyt.» Egyik prózai műből ki is jegyezgeti, a kifejezéseknek micsoda új fordulóit találta Zrinyinél, s jegyzeteiből láthatni, mily finom stílerzéke volt Kazinczynak a kifejezések ereje, szabatosága és festőisége iránt. (3952. sz. lev.) Jobban érezte, mint bárki más, milyen irányban kell a magyar stílnak fejlődnie, hogy a haladó műveltség eszméit jellemzetesen kifejezhesse; hogy ne csak a magyar, hanem az *európai magyar* gondolatalkotása módjának is hű tükre lehessen. Az *arkádium per* óta mindig e szempontból indult ki csatározásaiban, a melyek szinte elkeserítették ellenfeleit. Kisfaludy Sándor és Pápay Sámuel e harcoknak tulajdonítják, hogy a nemzet részvét nélkül fordul el az irodalomtól. Kazinczyt teszik felelőssé: «minő gazságokat követnek el némely pesti íróink». Ez az oka, panaszozza Kisfaludy S., hogy több eredeti drámája készen van, de a «pusztító fergeteg» közrebocsátásokat egyre gátolja. Pedig — úgy mond Pápay S. — mennyivel szívesebben olvasná ezeket a magyar közönség, mint Katona *Bánk bánját*, melyet a censura is eltiltott, a mi szerinte helyesen is történt, noha tudja Pápay, hogy nem azért tiltotta el, a miért ő bosszúsággal dobta félre.

Kazinczy épen az irodalmi csatározásoknak tulajdonítja, hogy immár kialakulhatott bizonyos közvélemény, mely elűzte a szellemi életre nehezedő vastag ködöt. Még a barátság sem bírta őt arra, hogy meggyőződésétől elálljon, ha ítéletével ellenkeztek. Midőn Baróti Szabó *Aeneis*-fordítását kritikai vizsgálat alá vette, nem gondolt azzal, hogy érdemes író kell támadnia. «Én — írja — azt a fordítást irgalmatlanul rossznak, praefatióját nevetségesnek is találtam s szükségesnek gondoltam, hogy *magán ezen az idolumon üzzem a korbácsolást, hogy mások szeppenjenek meg s dolgozzanak több gondal.*» Midőn Kazinczy epigrammait irogatta s barátaival megismertette, nem azt tanácsolták neki, hogy égesse el, hanem hogy írjon még többet. Ha tehát ellenségeket támasztott, maga szenvedte következményeit. De a személyes bántalmakat a közügy nevében elviselni mindig kész volt. (3816., 3998., 4016. sz. lev.)

Íme már közel jutottunk ahhoz, hogy a külföld is más véle-
ményt alkot rólunk. Az áhitott szebb jövő hajnala pirosodni kezd.
Kazinczy vérmesebb reménynyel tekint a jövőbe, mint bármikor
az előtt. Igaz Sámuel már 1819-ben fölveti egy zsebkönyv szerkesz-
tése tervét bécsi barátai körében, de mivel azt hallja, hogy Kisfaludy S.
a regéiért nyert Marczibányi-jutalmat hasonló czélra ajánlotta fel, egy-
előre abba hagyja tervét. «Azonban a múlt héten — írja 1820. okt. 24.
Kazinczynak — hiteles kütfölből esett értesemre a pestieknek képtelen
késedelmezek, melynél fogva még tán két esztendő múlva készülhet-
nek el almanachjokkal»: elhatározza tehát, hogy most már önerejéből
indítja meg vállalatát. Kazinczyhoz folyamodik útmutatásért, segítségért.
Ugyanazon év decz. 28-dikán Kisfaludy Károly is arról tudósítja a szép-
halmi vezért, hogy «sokak unszolására eltökélé magát egy magyar
almanach» kiadására, de sikert csak úgy várhat, ha oly férfiak gyá-
molítják, mint Kazinczy.

A széphalmi mester egész pályája törekvéseinek szemmel lát-
ható eredményét ismeri föl a tervezett vállalatokban, a melyeket
szokott buzgalomával gyámolít, különösen az Igazét, melynek cím-
lapjára ő rajzolja meg a Tokaji-hegy képét; epigrammait, sonettjeit
sereggestül küldi a zsebkönyv számára. A *Hebe* nem sokára meg is
jelenik, s Kazinczy elragadtatással forgatja a munkát, melyből csak-
hamar a második kiadást kell sajtó alá készíteni. E körülmeny még
azokat is meglepi, a kik az új irodalomról csekély véleménynyel
voltak. «Helyes okokkal hiszem én — mondja Igaz — hogy zseb-
könyvemnek leszen jövődjére is publicuma.» Pestről azonban azt a
hírt hallja, hogy az itteni íróknak nem tetszik a kétféle zsebkönyv,
különösen, hogy némelyek mind a kettőbe dolgoznak. Jövőre azt
akarják, hogy a ki a *Hebe*-be dolgozik, annak művét az *Aurora* ne
közölje. Igaz S. bosszúsán fordul el az ilyen kicsinyes gancoskodás-
tól. Lehet, hogy ennek a mende-mondának nem is volt alapja.

A *Hebe* sikere feltűnő volt. Most már — mondogattak — lesz
irodal munk, mert lesz olvasó közönségünk. Kazinczyt különösen a
Klauzál Imre *Róza és Kálmán* című elbeszélése, Papp József úti
rajzai, b. Podmaniczky Lajos elbeszélése és Szilágyi Ferencz törté-
nelmi dolgozata tölté el örömmel. Sietett is az előtte ismeretlen író-
kat azonnal fölkeresni leveleivel, hogy érdemeik méltánylásával törek-
véseinek osztályosaivá tegye őket. Gyönyörűséggel látta, hogy az új
írók művein mily új szín ömlik el, s mennyire maguk mögött hagy-
ják a régi írókat, a kik nemcsak ifjú korukban nem írtak úgy, de

pályájuk végén sem írnak. Ki meri még most is tagadni, hogy a magyar szellemi élet haladásnak indult? Ki nem látja, hogy Kazinczy fáradozásai hány előre törő ifjat vontak az irodalmi küzdő térre, mely a nemzeti fogékonyság fölgerjesztése által immár hírnévvel s dicsőséggel kecsegtet? Kazinczy büszkén nézi e jelenséget s látnoki lélekkel tekint a jövőbe: «Jobb idők jönnek — írja — a mi gyermekeinkre is, mint ez volt, s kevélykedve mondhatom, hogy azt én is segélgettem igyekezettel.» (3909., 3915., 3920., 3928., 3933., 3938., 3940., 3941., 3952., 3966., 3967., 3973., 3974—4010., 4032. sz. lev.)

Kazinczy tekintélye a delelő pontra jutott. Mind a két zsebkönyv az ő nemcsak közreműködésével, hanem mintegy vezéri tekintélyével indult meg. A *Hebe* meg is maradt védszárnyai alatt, de az *Aurora* önállóbb, szabadabb pályát tört magának. Még most Széphalom a serdülő írók Mekkája. Nemcsak Bárány Ágoston és Ponorí Thewrewk József, hanem a népszerűsége gyorsan jutott Kisfaludy Károly is Kazinczytól kér és vár irányítást, ösztönzést és javalást. Egész sereg író veszi körül, a kik mind vezéröknek tekintik. Régiek és újak egyaránt árasztják reá a tömjénfüstöt, a mi nemcsak természetes hiúságát éleszi, egyszersmind önérzetét is erősíti s további küzdelemre hevíti.

Kézy Mózes a Vályi Nagy Ferenczről mondott beszédébe is beleszővi nevét, úgyis mint az elhunyt barátját, úgyis mint jóltevőjeét. Dessewffy tudja róla, hogy mindig jobban szerette irodalmunkat, mint önmagát, azért neki kell továbbra is a vezéri zászlót kezében tartania, hogy követői útát ne téveszszsenek. Döbrentei a hála érzésével fordul feléje, s bár nem tagadja meg saját ítéletét, tudja, mivel tartozik mesterének. Horvát István a lángoló hazafiságot, a józan ésszt s a sokféle érdemet becsüli Kazinczyban, szemet huny emberi gyöngöségei előtt, a melyektől ember nem lehet mentes. Cserey Miklós is «teménytelen érdemet» lát működésében s épen azért óvja a túlzásoktól a nyelvújításban. Gr. Majláth nemcsak leveleiben, hanem anthológiája előszavában is irodalmunk vezérének ismeri el és Salustius-fordítását irodalmunk remekének állítja. Bárány Ágoston felhevülve vallja meg, hogy Kazinczy látja, mely «a két magyar hazát a legmélyebb csudákozásra gerjeszté», ösztönözte őt az írói pályára. A verseire tett észrevételeket, mint Kazinczy bölcs tanácsait, szenteknek tartja s büszkén mutogatja a mester leveleit, a melyek «minden nehézségnek elviselésére erősebbé teszik». Igaz S. midőn értesül

Kazinczytól, hogy őt barátjává fogadja s vállalatát tőle telhetőleg támogatja, mélyen elérzékenyedik s azokra gondol, a kiket Kazinczy barátsága «szent lángokra lobbantott s szerencsés kevélyek azzal írásaikban a világ előtt». Ő kisebb ezeknél, de lelki gyönyörűsége szintoly tiszta és nemes. «Nagybecsű barátságod ajánlása — írja hozzá — fiaddá fogadott, s tőled a bölcs tanácsot, intést s dorgálást is főhajtva veszem.» Fájlalja, hogy csak 35 éves koráig bírt oda fejlődni, hogy mesterét érteni tanulja.

B. Prónay Sándor, a kit Kazinczy ellenfelei mindig a maguk pártján szerettek látni, nem haboz kimondani, hogy Kazinczy élesztette föl a magyarság tüzét nyelve iránt. «Te valál az — írja hozzá — a ki művelésének e mostani újabb epocháját külső culturával teljes mértékkel felkészítve elkezdted úgy, hogy csakugyan minden ellenzés és oppositio mellett is a majoritas tégedet a magyar deákság (literatura) patriarchájának bálaadó szívvel esmér. Tőled várja minden ezen pályán futni induló, s te osztogatod a koszorút.» Örül, hogy fia, Albert, fölkereste őt széphalmi kertjében és személyesen megismerte hazánk egyik «legfinomabb kivételű» fiát, méltán büszkélkedik ismeretségével. A közügynek nagy hasznára van, hogy Kazinczy oly lelkesen fogadja az ifjakat. B. Podmaniczky Lajos «annyira el van telve a hozzá való tisztelettel, hogy a felelethe eddig nem mert belékapni».

Kisfaludy Sándor, midőn békülő jobbát nyújtja Kazinczynak, ismétli, a mit többször bevallott már régebben is, hogy «az egész világ előtt mesterének» tartotta és hirdette őt és pedig annyira, hogy saját érdemeinek is egy részét pirulás nélkül neki tulajdonította, sőt tagadhatatlan érdemeit még némely ellenfelei előtt védelmezte is. «Hogy te — írja — lángelmédre, tehetős lelkedre, kiterjedt tudományodra nézve a magyar literatura egének egyik üstökös csillaga vagy, azt én örömmel megvallom»; de épen ezért, mert üstökös csillag: «tenyészthet vagy emészthet temérdekét». Fél századdal előbbre vitte nyelvünk fejlődését. Sajnos, hogy az idegen «salakokkal» igen sokat is rontott nyelvünk ősi bélyegén. Mind e mellett Kisfaludy S. nemcsak elismeri a vezér érdemeit, hanem becsülni is tudja: s noha irodalmi levelezésbe senkivel sem akar bocsátkozni: elfogadja egykori mestere békejobbát, elnyomja «igazságos neheztelését» s kész őt szívére ölelni.

Midőn Kisfaludy S. kiengesztelődve fordul Kazinczyhoz, ücsese, Károly, már dicsekszik barátságával. A mint a dicsőség az ifjú költőt

szárnyaira veszi, legott fölkeresi «honi nyelvünk és literaturánk hatatos előmozdítóját», hogy drámai kísérleteivel kedveskedjék neki, kecsegtetvén a remény, hogy «a buzgó tanulónak első zsengejét a felszentelt mester méltányolni fogja s öntehetségét mértékül nem veszi». «Nincs hazámban - írja hozzá — kit nyugodtabb szívvel mernék magam felett bírónak meghívni, mint a Tek. Urat, kinek az irigység és rágalmazás törjei annyiszor lepergettek melléről, ki fel-emelkedve a tudóska ösvényről, mélyebben betekintett volna a művészség templomába». Ítéletet vár Kazinczytól, hogy pályáját a szerint irányítsa, noha már ekkor határozott jövőjére nézve. Kazinczy a pályatárs és vezér szeretetének azon lángjával fogadja őt, a mely mindig lobot vet lelkében, valahányszor új tehetség csatlakozik hozzá. Azonban kétszeresen örvend azon, hogy Kisfaludy K. a német és francia nyelvből szerez erőt, a melylyel «meg fogja nemesíthetni a honit, általhozván ide azoknak kényességeket, de a mi szép nyelvünk virágairól el nem feledkezvén». Csakhamar aztán, midőn *Az élet korai* című stanzáit olvassa, hűséges követőjének tekinti őt, a kinek stíljén a nyugati színezet gazdagabban ömlik el, mint bárki másén a magyar írók közül. De a mester dicsérete nem szédíti el Kisfaludy Károlyt. Jól esik neki, hogy méltányolja törekvéseit, s ő bebizonyíthatja, hogy Kazinczyt választotta vezérül. Fogadja, hogy ezután is hűséges tanítványa lesz. «Te, kedves barátom! — írja hozzá — ki a köznél feljebb állsz, a kinek annyi viszontagságok nyílt tekintetet adának, te légy ezentúl szent oltár, melyre leteszem áldozatomat, — ítélj munkáimról, és a te javalásodnál híven megállok.» (3821., 3833., 3838., 3862., 3878., 3911., 3915., 3951., 3973., 3975., 3978., 3990., 4015., 4016., 4028. sz. lev.)

Kazinczy nem szerénykedik maga sem bevallani, hogy «bár kis teremtese az Úristennek», élete úgy folyt s ezután is úgy fog folyni, hogy «róla egy ideig leszen szó», s csak azt óhajtja, hogy a maradék közül mennél többen keljenek pártjára s védelmére azok ellen, a kik működését föl nem bírták fogni. És midőn pályájára visszatekintve, azt kérdi magától, mit ítélnék róla gyermekei: azzal vigasztalódik, hogy szerencsétlenségét jórészen kegyetlen sorsának fogják tulajdonítani. S ha beismerik is, hogy a gazdálkodáshoz nem igen értett, viszont nem tagadhatják, hogy életmódjában szerény volt s a cifrárt soha sem kereste. «S az ő könyvesinálásai — így szólnak majd gyermekei — legalább egy kis fényt vetnek ránk gyermekeire, mert nem igen mehetünk oly vármegyébe, hogy azt ne kérdjék tőlünk,

ha Ferencznek vagyunk-e gyermekei, vagy más valakinek a Kazinczyak közül.»

Viszontagságokban megedzett lelke békével türi az anyagi zaklatásokat, ha szinte feljajdul is néha-néha, hogy ő és felesége a Tantalus családjából eredtek. Különben munkakedve és lelkesedése még a régi. «Zöldelő öregsége» Kis János és Szentgyörgyi József előtt csodálatosnak tetszik. Alkalmazza is reá Szentgyörgyi az írás szavait: «Virágoznak, mint a szép pálmák és czedrusok, s ha megöszülnek is, szaporasággal hozzák a gyümölcsöt.» De azért nem szívesen hallja, hogy barátja ágyban fekve is dolgozik; jobban szeretné, ha állva írna és sétálva gondolkodnék. A kiállott szenvedések s az évek súlya bizony mérsékleire inthetnék. De Kazinczy — mint mondja — semmiben sem ismerte a «lassan járj, tovább érsz» elvét. A zemplénvármegyei levéltár rendezéséhez kezdvén, véresre írta szemeit és sokat éjszakázott. Nehezen adta fejét e munkára, de midőn elvállalta, úgy dolgozott, mintha rövid idő alatt évtizedek mulasztásait akarta volna pótolni. Nemcsak rendezte a levéltárt, egyszersmind sok becses kivonatot készített családja és mások történetére vonatkozólag s a kiválóbb emberek névaláírását egész kedvvel utánozgatta; ha mással nem tudott, legalább ilyenekkel kedveskedett barátainak. Szállása a vármegye házában volt. Gyalog járt Széphalomról Sátoralja-Ujhelyre s egész nap dolgozott. Munkája évekig eltartott s legalább némi csekély jövedelemmel kecsegtette. (3918., 3962—3964. sz. lev.)

E munkával csillapította háborgó lelkét, mely az idők mostohaságának súlya alatt oly gyakran önti ki panaszát meghitt baráti keblekbe. Évről-évre jobban rá nehezedett sorsa. Gyermekei szaporodnak és növekednek, jövedelme pedig inkább csökken, mint gyarapodik, mert adósságainak a kamatait is fizetnie kell. Utolsó gyermeke, Lajos, 1820 őszén született, s így hét élő gyermeke volt: közülök a legidősebb, Eugenia, huzamosabban is Dessceffy házában tartózkodott, Thalia pedig nagynénjénél. Fiai közül kettő Sárospatakon kezdett tanulni. Azt a nevelésmódot, melyben első gyermekeit részesíté, a többiekkel már nem folytathatta, mert anyagi helyzete a legszigorúbb takarékosagra intette. Késő volt ugyan a takarékoság, de úgy vélte, hogy az Isten a késő megtérőnek is kegyelmet ad, s ha most újult erővel fog a gazdálkodáshoz, még talán kivergődhetik bajaiból. Jóságot akar tenyészteni, juhokat tartani, de csak a tervnél marad. Gazdag nagybátyjához, Kazinczy Péterhez folyamodik, de

nem boldogul. Pedig kölesön nélkül semmihez sem foghat. Épen az volt mindig legnagyobb akadály, hogy nagyobb kölesönt soha sem tudott kapni. Most nem bánná, ha uzsorára kapna is. Éjjel-nappal ezen mesterkedik; mint az alchymista, pénzt csinál, de csak — álmában. 1820 nyarán szülőtermése szépen mutatkozott, s abban bízott, hogy vagy száz hordó bora terem, a mely sokat könnyít terhein. De a sors most is gúnyt űzött reményeiből. Az őszi nagy esőzések leverték a fürtöket s megrothasztották. Így csak harmincz hordó bora lett, s az is rossz. Ezen kívül csak egy kis szénája termelt, semmi egyebe. Dessewffy József egész szekér gabonát küld neki; ha gazdag volna, ha őt is adósság nem terhelné, örömmel segiténé többel is. Midőn Kazinczy Cserey Miklós tanácsára Dessewffyt az új esztergomi primással, Rudnay Sándorral, szeretné érintkezésbe hozni, mivel így valami előkelő méltósághoz juthatna, Dessewffy nem mutat hajlandóságot a primáshoz fordulni: «Vén vagyok már — mondja — akármilyen nagy úrnak, ha primás is, kegyelme keresésére.» Legfőlebb azért tenne lépést, hogy Kazinczyn úgy segíthessen, hogy öreg napjaiban megkímélhesse lelkét a csüggesztő gondoktól. De ő nem akar életsorsán változtatni, az időtől várja az orvoslást. Jobban szeretne a gazdálkodásról is lemondani s családjának élni. A gazdálkodás új beruházásokat kíván, de a tőke hiányzik. Tapasztalásból mondhatja, mily örvénybe sodorják az embert az uzsorások. Barátját is óvja az uzsorások körmeitől.

Kazinczyra nézve azonban késő volt e jó tanács. A tágíthatatlan szükség az uzsorásokra szorítani kényszeríté. Szörnyű idők — panasolja — de nem tehetünk egyebet, mint hogy egészen összezsugorítjuk magunkat. Érzem, hogy anyagi szorultsága előbb-utóbb elsűlyeszti. Úgy van, mint a Krisztus tanítványai a súlydó hajóban, a kik fölkeltek a mestert: segítsen, mert mind elvesznek. Ő is ezt kiáltja az égbe. «Én — írja Dessewffynak — képzelhetetlenül szegényen élek; asztalom kevésbe kerül, rosszúl öltözöm, nem megyek emberek közé, semmi könyvet nem veszek, még a posta örömeitől is csaknem egészen megfosztám magamat. És mégis adósságot csinállok, s az a legirtóztatóbb, hogy gyermekeimet nem nevelhetem.» 1821 őszén nem bír dolgozni anyagi gondjai miatt. Mikép érhesse el, hogy gyermekeit megmentse a szegénység lelket ölő szükségeitől s a világgal is elhitesse, hogy ha sorsa enyhülne, nemcsak könyveket csinálna, hanem a mit övéitől örökölt, legalább tisztán hagyná gyermekeire: e kérdésen tépelődött most «a leggonoszabb időben». Megszállja a

fösvénység, mi több, a szerzés vágya. S az első kínálkozó alkalmat legott megragadja.

Széphalomhoz másfél órányira Mihályiban egy háromszáz holdas birtokra alkudozik, melyhez nyolcz egész telkes gazda s tizenhat zsellér tartozik, továbbá két erdő meg szép, tágas udvarház. Az alku megtörténik, s az egyezség szerint 1821 januárjában kell a vételár első részletét, tízezer forintot letennie. De hol veszi ezt az összeget? Úgy véli, hogy ha haszonbérbe adja, a bérlő helyette kifizeti az első részletet. De vajjon kap-e ilyen bérlőt? Sógora, Deresényi János, Dessewffy-t kéri fel közbenjáróul, hogy Kazinczyt lebeszélje ez ábrándos tervről. Kazinczy váltig erősítgeti, hogy nem meggondolatlanul fogott az alkudozáshoz. Eszményi világban élő lelke előtt csak az a remény lebegett, hogy közel egymáshoz mily szép birtokai lennének. «Gyermekeim látni fogják idővel, -- mondja -- hogy e szörnyű időben és ily környülfállások között is igyekeztem szerezni nekik valamit.» De a való élettel nem számolt. Éreznie is kellett csakhamar, hogy ismét homokra épített. Ez a lidérczfény gyorsan elillant. Döbrentének néhány nap mulva még eldicsékszik szerzeményével, noha már akkor tudja, hogy az egészből semmi sem lesz. És maga is kérdezi: «Mosolygasz, hogy olyat én *merek* és most?» Ki ne is mosolygott volna rajta, ki anyagi helyzetét ismerte? Hogy alaptalan számítását leplezze, megbiúsult szándékát úgy tünteti föl, mintha be akarták volna fenni. «Olyanba botlatott a történet — írja — a kinél több a nyerekedés áhítása, mint az adott szó. Én az efféléitől borzadok s mihelyt effélet látok, oda bizodalمام. Azt hiszem, hogy másnak is oly lehetetlen csálni, mint nekem.» (3872., 3877., 3895., 3907., 3915., 3926., 3927., 3930., 3934., 3939., 3941., 3946., 3952., 3981., 2983., 3985—3987., 4022., 4029. sz. lev.)

E csalálmokban ringatózott egy ideig. Még volt szemét mire vetnie. Felesége örökségéből ipa halála óta egyetlen fillért sem kapott s most pörrel követelte jogait. Ezen fölül a gr. Török család régóta folytatta a pört elvesztett birtokaiért, a melynek végét Kazinczy alig remélhette; de úgy hitte, hogy legalább gyermekei vehetik hasznát. Vissza is nyerte a család a Sávolyi-uradalmat a nagyszombati táblán. Az egész uradalom több faluból és pusztából állott, de ennek csak kilenceded része illette Kazinczynét, testvére, Mária elhunytá után pedig a hatod része. Csakhogy a végrehajtás még hátra volt, ehhez pedig pénz kellett; de pénze nemcsak Kazinczynak nem volt, hanem a Török-családnak sem. Így a kedvező ítéletet nem tudták értéke-

síteni. Nem hiába mondta Kazinczy, hogy úgy nézi ez uradalmat, mint Mózes nézte az ígért földét. (3816., 3828., 3834. sz. lev.)

De abban a perben, a melyet ő indított sógora, gr. Török József ellen, annál többet bízott. Az eperjesi tábla már megállapította, hogy jogosan perli sógorát; de Török egyre azt erősítette, hogy Kázmér, mely iránt a per megindult, nem szerzemény, hanem ősi birtok, s így a leányok abból nem örökölhetnek. «Ügyvédek azt mondják — így szólt — hogy Kázmér egyedül az enyém; tehát lelkem ismerete nyugodt: ítéljenek a bírák.» Kazinczy oly oklevelet mutatott, melyről még sógora ügyvéde is elismerte, hogy döntő bizonyítékú: de mindez semmit sem használt. Kazinczyné szép szóval, testvéri érzelmeire hivatkozva akarta bátyját engedékenységre bírni: mind hiába. Török kimondá, hogy mindaddig húzza-vonja a pert, a míg ónodi birtokát, a melyért a család perelt, vissza nem kapja. Kazinczy sógora ügyvédét, Kossuth Lászlót is iparkodott felvilágosítani, de Kossuth azt felelte Kazinczynak, hogy a gróf más tanácsosokat is meghallgat s nem föltétlenül áll az ő szavára. Kazinczy, a ki eddig oly ritkán mozdult ki hazulról, most hetekig tartózkodott Eperjesen, hogy perét szorgalmazza. Másfelül pedig egyezkedni is megpróbált. Sógorának legjobb barátait ajánlotta az egyezkedő-bizottság fejeül s jogot adott neki, hogy két bírót választhasson, ő maga megelégedett egygyel, mert bízott ügyéhez. Török azonban nem fogadta el az egyezkedés tervét, s így tovább folyt a per. (Kazinczy majd minden ekkori levelében szól családi peréről.)

De midőn Kazinczyt, mint fölperest, elismerte a kir. tábla, Kazinczy azt hitte, gyorsan vége lesz az egész pernek, s nem sokára megtarthatják a végrehajtást is. Meg sem álmodta, hogy a törvények útvesztője s az ügyvédek fűzfángja mily szorultságba fogja hozni. Már most is nagy inségről panaszkodik, s minden évben ismétli, hogy még soha sem volt hasonló szükségben. Kevés vigasztalására szolgált, hogy az egész ország sínylette az idők mostohaságát. Még a nagy urak is uzsora-adósságból éltek s a boltokba sem tudtak fizetni. Igaz, hogy ha egy kissé megszorítanák hiába való kiadásaikat, jutna valami a szegényeknek is, de erre vajmi kevesen gondolnak. A sárospataki főiskolának két gazdag főgondnoka van, de egyik sem segíti az iskolát, hogy földel alá jusson. Az általános anyagi súlyodtság — panasolja Kazinczy Dénes — még a rokoni köteléket is meglazítja. Az egymástól távol lakó testvérek arra sem áldozhatnak, hogy egymást láthassák. Ő sem tud bátyján segíteni, s nem ismer a vár-

megyében senkit, a kit erre sikerrel kérhetne. «Ha — írja — a váradi uraságokat torturára vonnák is, nem hiszem, hogy csak két-ezer forintot is össze tudnának csinálni.» A papoknak van csak, de azok inkább zsidóknak adják 30—50 százalékra, mint olyannak, a kinek anyagi helyzetét nem ismerik.

A pénz szűke, a nemesség vagyoni romlása oly mérveket ölt, hogy még a gazdagok sem kapnak kölcsönt, hanemha terményben. Egy királyi tanácsost, a kit Kazinczy «igen nagy embernek» mond, be is vádoltak a királynál, hogy kegyelmére méltatlan, mert «csak productummal ad pénzt» s így szed 25—40 százalékot. Cserey Farkas 1820 őszén Bécsbe megy, mivel a király magához rendeli; hosszasan ott s adósságba keveredik, pedig részben azért is megy Bécsbe, hogy valami jutányos kölcsönt szerezzen. Szinte hihetetlen, hogy egy ily nagybirtokú, gyermektelen ember nem tud 5—6 ezer frtot kölcsön kapni. Egyik ügynöktől a másikhoz lőt-fut, de mindenholnan üres kézzel bocsátják el. Nemesak az osztrák tőkepénzesek, hanem a magyarok is bizalmatlanok a magyar nemesség iránt. Gr. Zichy Károly — beszéli Cserey F. — százezrenként adja németeknek a pénzt, de magyarról hallani sem akar. Egy előkelő gavallérnak négy ezer frtra volt szüksége és «társolyának oly aranylánczát, mely harmincz ezer frtot pengőbe megért, zálogul ajánlotta és még így se' adott» gr. Zichy. Hiába akarta Cserey is jószágait leköttni s betábláztatni, csak bizalmatlanságot keltett maga iránt. «Oda vagyok egészen, barátom — írja Döbrenteinek — nincs szabadulásomra egyéb erő és eszköz a mindenható, könyörülő, irgalmas Istennek malasztjánál, és hogy ha abba határ nélkül való hitemet, reményemet nem helyeztetném, kétségbe kellene esnem és önnön-gyilkossá válni. Annyira vagyok, hogy egy serházba járok igen vékony kosztra és ma-holnap arra jutok, hogy testemről kell ruhámat eladni, hogy éhvel meg ne haljak.» Ha az efféle adatokat figyelmünkre méltatjuk, könnyen megfoghatóvá lesz előttünk Széchenyi *Hitelének* panasza. Nem lehetetlen, hogy Wesselényi Miklóstól hallott is egyet-mást Széchenyi Cserey Farkasnak kétségbeejtő helyzetéről, mikor egy év múlva együtt utazott Wesselényivel Franciaországba. (3832., 3860., 3872., 3885., 3956., 3976., 3989., 3995. sz. lev.)

S a kormány — mint panaszozzák — egyenesen arra törekszik, hogy az uzsora rendes keresete legyen egyes tőkepénzesnek, ámbár a magyar szorgalom még boldogabb időben is «kénytelen érezni a maga lánczait». A csehek, midőn a király Prágába megy,

távol maradnak a fogadástól s az udvari báltól. S kérdezvén a király ennek okát, azt felelik, hogy a nőknek minden ékszere a zálogházban van, s így nem tudtak illendően megjelenni a király előtt. «Az mit sem tesz — válaszolja a király — lesz még valahol valami kis ruhácskájok.» S egymást éri a kérvény a király asztalán. De midőn hozzánk látogat a király, a magyar urak nem ismernek határt a pompában s fényűzésben. A megyei küldöttségek «csaknem nyakába, lábaihoz borúltak», mert úgy szólt a rendekhez, a hogy még király nem szólt alattvalóihoz. Kazinczy örült, hogy hazánk egész Európa előtt megmutatta, milyen boldog (!) nyugalom van nálunk, holott máshol a nyugtalankodás mindent felforgat. A magyar hűség példátlan.

Mily más szemmel nézi Dessewffy a király budai látogatását. Szerinte a magyar nemesség nevetségessé tette magát. Elhitette a királylyal, hogy sorsával megelégedett s így megcsalta a jószívű, de rövidlátó fejedelmet. A királyné dicsekedett, hogy Prágában huszon-négy óra alatt több folyamodvánnyal zaklatták férjét, mint Budán két hétig. Csak egy ember, Wurm, a székesfejérvári püspök, mert igazán és okosan beszélni. A magyarok azt reménylik — így szólt a királyhoz — hogy ezután Felsőged nem fogja őket patensek által igazgattatni. A nagyobb rész azzal kecsgettette magát, hogy alkotmányunkat «sok századokra megerősítették». S vajjon mi lett az eredmény? Gustermann hírhedt munkájának III. kötete eltiltatott a nyomtatástól, és «két zsidó nemessé lett». De az újabb devalvatio iránti rendelet visszavonásáról tudni sem akartak Bécsben, sőt Metternich az újonczok szedését is sürgette. Zemplén vármegye mind a két rendelet ellen fölirt a cancellariához s megtagadta az újonczok kiállítását. Kazinczy is azok között volt, a kik a felirást pártolták.

Dessewffy állandóan el van keseredve a bécsi kormány iránt. Igaza volt szerinte annak az európai államférfiúnak, a ki nyíltan megmondta az angol parlamentben, hogy századok óta a bécsi kormánytól származott és háromlott minden rossz Európára. Nemzetünk elaléltága megdöbbentette Dessewffyt. Nagy szerencsétlenségünkhöz nagy gyávaság járult. Mind az ég, mind a föld mindent elkövettek, hogy a romlás örvényébe sodorjanak bennünket. Nem tudom — úgy mond — min csudálkozzam inkább: azon-e, hogy sanyargatóink el nem unták még a sanyargatást, vagy pedig örökös elaljasodásunkon. «Sokszor gondolkodom ezen méltatlanságok végéről — írja Kazinczy-nak — és csak a történetek sorsában, nem pedig nemzetem lelkében találok reménységet. *Damus profecto grande patientiae documentum.*»

Nem úgy hangzik-e Dessewffy panasza, mint Széchenyi Ferenczé, a kit oly gyakran látott fia búba merülni s romlásunkon tépelődni?...

A békés politikai fejlődésnek minden reménye enyésző félben van. De Európa déli részén a spanyoloknál és Nápolyban kivillan a szabadság napja. A fölkelők táborra egyre szaporodik, s a király seregéből is sokan hozzájuk csatlakoznak. «Hozza ide által hozzánk az Űristen a spanyol és nápolyi lángot — óhajtja Dessewffy — hogy szívesebben éljünk és nagyobb meglepéssel halhassunk meg.» Ime most látszik, milyen kárt tett Napoleon az emberiségnek. A népeknek megrendült a bizalma a fejedelmekben, s a rabigától való félelem általánossá lőn. Most már fel fognak eszmélni a kormányok, de csak azért, hogy belássák: mily balgalagság a jobbágyok érdekeit az uralkodótól elválasztani. A nép szétűri korlátait. Vak, a ki nem látja mind ezt előre az uralkodó jelenségekből. Dessewffy szeretné a fejedelmeknek megmondani, a mit egyik versében Schiller után írt:

A szabad embertől mit félsz? de a lánczait untig
Rázótól a midőn azokat szaggatja: ijedj meg.

Bár — úgy mond — »ez az igen nevezetes vita, mely az álorenzáját elvetett, despotai, ravasz, setét, fertelmes és a szabadság újolag felgyújtott világlo szép lelke között kezdődik», el ne fojtassék, mert minél tovább tart a küzdelem, annál több vér foly el miatta. A természet rendje a szabadságnak szerez győzelmet. (3832., 3875., 3885., 3897., 3907., 3915., 3929., 3933., 3935., 3945., 3970., 3991., 4019. sz. lev.)

Kazinczy semmi jót sem vár a spanyol és olasz forrongásoktól. Sajnosnak mondja, hogy az emberek még a XIX. században sem okúlnak. Nápolyt idegen hadak özönlik el, s néhány fölkelő esztelensége keményen bünhődik. De a természet örökké rombol, hogy örökké építhessen. A mely nép ezt megérti: nem esik kétségbe. Lassankint mindenhol belátják, hogy az az ország boldogul, a melynek népe megérti és szereti fejedelmét s viszont. Dőreség volna azt állítani, hogy a mi alkotmányunk hibátlan; de tőlünk függ, hogy jobbá tegyük. Sokat irigyelhetünk másoktól, de a magunkét nincs okunk megvetni. Bár az Isten a mostani állapotban tartson meg bennünket s vezéreljen a bölcseségnek azon fokára, hol az idegen jót követni nem tartjuk szégyennek, hol hazafiak lehetünk, de egyszersmind világpolgárok is.

Íme Kazinczy nem a politikus szemével, hanem a műveltség apostolának a haladásért rajongó ihletével tekint a jövőbe. Ifjúkori ábrándjai megmaradtak, s a nemzet szenvedései sem tudták végleg elhalaványítani. Ő az újabb szellemi jelenségekből következteti biztosan, hogy a közéletünk iránt fölgerjedt fogékonyság áthatja az egész nemzetet, s a műveltség napja egész nemzetünkre szórja jóltevő sugárait. S az a tudat, hogy ez átalakulásban neki is része van: kiengeszteli minden szenvedéseiért. (3936. sz.)

Dr. Váczy János.

Kazinezy — Nyomárkay Józsefnek.

Különös bizodalmű drága Jó Uram,
Fiscalis Úr, nagy érdemű barátom,

Midőn Gróf Rhédey Lajosné, vagy tiszteletes nevével (mert az említett nem az) Kácsándy Therésia, 1804. Váradon Aprilisben már meg akara halni, egyszer azt beszélé B. Wécsey Józsefné előtt, ki épen látogatására jött, hogy szunnyadásában a püspökkel álmodott. Ez a hívő asszonyiség azonnal nyargaló lovakkal ment a püspökhöz, Miklósihoz, jelenteni, hogy a beteg példában jelenté kívánságát, hogy megtérhessen. A püspök nem hitte, de még is látogatására ment az én barátnémnak. Tanú nélkül is volt vele, de ez semmi megtérési szándékát nem jelenté. Azonban Wécseyné nagyon örült a nyert léleknek, s elhirdeté a dolgot, minekelőtte megtörtént. A hír a beteg füléig is elment. «Én Istenem! mondá a beteg, én azt sem tudtam hinni, a mit mint Kálvinistának hinnem kellett volna: hogy vágyhatnék hát oly hitre, melyben még többet kellene hinnem.»

Köztünk Brünnben utólére a csaknem megbolondulás a magánosságot tovább nem tűrhető Ex-Seminarista Újgyörgyit. Egy-két holnap tölt belé, hogy eszét visszakapja. A megholt Szláv György, szomszédja lévén, a küszöbén megállott, s neki a maga küszöbén állónak ezt mondá: Rossz ember, ha bolonddá akarád tenni magadat, miért téved magad religiosus bolonddá? A reconvalescens szörnyű nyugalomban ezt kiáltá neki: Si possum credere quod Protestans, etiam quod Catholicus credit, possum; s Szláv felkiáltá: Nézzd az — adta, bolond létére is több esze van mint nekem.

Édes barátom, még az én életemnek soha nem volt oly percze, a melyben az a gondolat közelített volna felém, hogy meg kell változtatnom vallásomat: de egy-két barátom megtevé ezt a lépést, s én annál inkább siettem megmutatni irántok, hogy az vagyok, a ki

voltam, mert látám, hogy őket mind azok, a kiket elhagyott, mind azok, a kikhez magokat csatlották, vagy bolondoknak nézték, vagy impostoroknak.

Minden dolognak sok oldala van; egyedül a sphaera ad minden oldalairól tekintve azon egy képet. Tudni kell tehát, mikor a proselytust bántjuk, melly okok által indítatott. A nagyatyám nagyatyjának el akarák ütni a fejét, mert Rákóczival tartott, s keresztet vete magára, s Kir. Tábla Assessorává s tovább Protonotáriussá denominálta I. Leopold. Az Anyám Atyja, Bossányi Ferencz, Bécsben német nyelv miatt mulata, s anyja, Péchy Sónia, nem küldte neki pénzt, meg lévén tanítva Personalis Száraz által, ki rokona volt az ifjúnak, hogy így csak Pápistává lesz, s a szegény fiú *tétetett* és *tétetett* Pápista volt egész hosszú életében. Barcsai és Bessenyei Literatorink a Gárdánál levitásból így szólának: sem ezt nem hiszem, sem amazt. Ezért bántanak, azért visznek. Ergo. — Társok, a még élő B. Nalácz József, ezt mondá a Szathmári Püspöknek, midőn téríté: Nagyságos Uram, én három dologért adok hálát az én Istenemnek: 1. hogy férfi vagyok, és nem asszony. 2. hogy Kálvinista vagyok és nem pápista. 3. hogy magyar vagyok és nem német. Winkelman [!] szegény Luther. papocska volt, s nagyon vágyott meglátni Rómát, a Régiségek miatt. A Drezdai nuncius, egy Cardinális, elébe terjeszté, hogy ennyi készülétekkel neki vétek volna pápistává nem lenni, és a papi ruhát fel nem öltetni, mellyet Rómában sok világi ember azért hord, mert az által a legfényesebb házakhoz s asztalokhoz mehet. W. elébb nem akara; de a Cardinál azt mondá, hogy mit retteg a névtől? W. Pápistává lett, Rómába ment, ott a Régiségek akademiájának Praesese lett, és megírhatta azt a könyvet, a mellyet, Lutheranus maradván, soha nem írhatott volna. -- Az indító-okokat kell tehát ismerni s úgy ítélni, quia duo dum faciunt idem, non est idem. Q. E. D. Unghvár-Németi Tóth tehát és az ő pápistává soha nem leendő barátja érdemlik, hogy az ily fejű s lelkű férjfi az ő dolgában eljárjon s Nemességét bebizonyítsa.

Itt küldöm a jelentéseket. Ha nem rossz, méltóztassék lepecsételni, s a postán feladni. Nagyon örvendek, hogy a Báró megolvastathatá. Jekelfalusit innen kihagytam, s a stíluson javítottam. Megküldöm a Bárónak is, de csak holnap, mert rá nem értem leírására.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

3806.

Kazinczy — Szabó Jánosnak.

Érdemes barátom,

Közlöm itt Erdélyi Leveleimnek Manuscriptumát azon bizodalmas kéréssel, hogy a' Mélt. Generálisnak a' III. Levél végét felolvasni méltóztassék, 's nyerje-meg engedelmét ezeknek elmondására. Szükség hogy azok elmondassanak, mert az dicséretére válik a' Nemzetnek, és még inkább azért, mert a' szép példák a' mi haszontalan ifjainknak is szikrákat vetnek lelkeikbe. Én ezen munkámat úgy tele hintettem a' legszentebb érzés' magvaival, hogy lehetetlen az, hogy Aretalogusnak ne csüfoltassam, de az is lehetetlen, hogy a' kihintett mag gyümölcsöket ne teremjen. Ha ezt termi, úgy csüfoltassanak a' mint tetszik.

Továbbá óhajtom hogy az én tisztelt barátom ezt a' Manuscriptumot adja által Mélt. Gróf Teleki László Úrnak *tulajdon magának*. Nyolczadszor dolgoztam újra most; ha a' M. S. elveszne, kénytelen volnék 9dikszer venni munkába, 's az még rosszabb volna mint ez; az első dolgozás legjobb volt: de kénytelen voltam megadni magamat a' mások' kívánságaiknak.

Az én kedves barátom nem fogja tőlem megtagadni azt a' barátságát, hogy postán írandó Levele által tudósít, mit nyertem-meg kéréseimre a' Mélt. Generálistól, 's nem kívánna e még valamit mellé tétetni, nem hiúságból és magáért, hanem hazafiúságból másokért — hogy mi tetszett és mi nem tetszett a' munkában magának az én barátomnak, — és hogy mit ítél azon Értekezésem felől, a' melyet a' Tud. Gyűjt. Novemberi Füzete felvett. Magam úgy hiszem, hogy azt sok ember sem javallani nem fogja, sem meg nem érti: de azt is hiszem, hogy Füredi Vida azt nem várta; nem nevezetesen a' *honesto arma* intést az utolsó sorban. A' nemtelen emberek! A' Redactio úgy kívánta hogy a' beküldendő Munkák két ívnyinél hosszabbak ne legyenek. El nem mondhatám tehát mind a' mit akartam. Még kétszer kell szólanom.

Ezekre, édes barátom, én kérem az Urat. De egy valamire az én hat gyermekeim kérnek. Az olly gondolkozású férfi mint az Úr, nem fogja tőlök azt megtagadni. Innhol a' kérés.

Felcségemet a' testvér bátyja minden successiójából kirekesztette. Semmiképen nem boldogulhatván vele, kénytelen valék az

Eperjesi Tábla elébe citáltatni. Nála lévén a' Török Familia Levelei, azt hittem hogy az ő kötelessége lesz az általam provocálandó Documentumokat előmutatni; de Prokátora azt állítja hogy a' kívánt Írás egy más Processusban áll. Erre nézve egy Requisitoriumra van szükségem a' Szepesi Káptalanhoz. Valamelly Protonotáriusnál méltóztassék nekem egy ollyat expedíáltatni, 's haladéék nélkül postán hozzám küldeni, mert e' nélkül a' Prokátorok nem dolgozhatnak. Imhol hozzá a' Signatúra:

Mandatum Requisitorium Venerab. Capitulo
Scepusiensi sonans, quo parte Sophiae Antoniae Comitissae Török de Szendrő, Franc.
Kazinczy de Eadem, Conthoralis.

A' dolog sem alkalmatlanságba, sem sok pénzbe nem kerül, 's én ezt az utolsót igen nagy örömmel fizetem vissza. Csak tudósítassam, mennyit.

Teljes tisztelettel 's szíves barátsággal maradok Széphalom Januárus 2dikán 1820.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3807.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Hochverehrter Graf,

Die Übersetzung meines Sonetts hat mich unendlich geschmeichelt, und das Geschenk, welches Sie mir jetzt mit der Handschrift des edlen Prinzen Eugen von Savoyen, und vor einigen Monathen schon mit andern ähnlichen gemacht haben, ist eine Gabe, für die ich Ihnen, edelmüthiger Graf, den wärmsten Dank schuldig bin. Ich kann Ihnen nicht sagen, wie mir ward, als ich die Handschrift des grossen Eugen, den ich als einen grossen Beförderer der Wissenschaften und Künste in dem damals noch ungebildeten Oesterreich ehre, und dem unser Vaterland so viel zu verdanken hat, erblickt habe. Ich schrieb auf das Blatt, dass ich es von Ihnen zum Geschenk erhielt, und ich werde es nachstechen lassen, wenn es mein Beutel

ertragen wird. Es zeugt von dem Adel Ihrer schönen Seele, verehrter Graf, dass Sie so gütig für meine Freuden sorgen.

Heute erhielt ich von Kaschau wieder die Nachricht, dass Hormayrs hist. Taschenbuch noch nicht da ist, und Baron Paul Wécsey sagte mir, dass er zugegen war, als Hauptmann Sisak meinen Brief erhalten hat, in welchem ich ihn, auf Ihrem Befehl zur Übersetzung des Agathoklas der Pichler angeeifert habe. Wécsey sagte mir vor einer Stunde, dass Sisak dieses sein Versprechen wohl ewig unerfüllt lassen wird.

Ich liege im Bette. Mein Kopf leidet diesen Winter durch an rheumatischen Schmerzen. Aber ich habe mich angewöhnt auch liegend zu arbeiten. Gestern schickte ich die 8te Ausarbeitung meiner Erdélyi Levelek nach Pesth, wo das MS. ein Mann, den Sie kennen, lesen will, ehe es gedruckt wird, weil er besorgt, dass ich darinn etwas, verleitet durch partheiliche Nachrichten, erzählen werde, wo er mich leiten kann. Die Censur ist die 7te Ausarbeitung durchgewandert, und mein Censor war nicht sehr ungnädig. Aber er stiess sich an manchen Dingen, die keiner Frage unterworfen sind.

Das Sonett fiel in der Übersetzung excellent aus, dessen sich Übersetzungen selten zu rühmen haben. Könnte ich meine erste Quadrine dazu schaffen, was Ihre Quadrine ist, ich würde es mit vieler Freude thun. Unstreitig ist das im Deutschen besser, wie Ungr. Durch Wirbel *fort*, durch steile Klippen *hin*, und die Zeile *ob* — ob ist äusserst schön.

In der 2ten Quadrine bin ich mit der Ungr. mehr zufrieden. Ich stelle dar, dass Gattin und das *Volk meiner Kleinen* mit mir im Kahn sind, u. dass sie *mitfahren*, dass *ich* sie fahre.

In den zwey Terzinen habe ich kein Wort, das ich verändern möchte, als das einzige: Künstler. Ich wünschte sehr, mein Herr Graf, dass Sie dafür das Wort *Sänger* aufnehmen wollten. Ich würde im Ungrischen auch *Lantos* gesagt haben; aber ich fand, ich weiss nicht was in dem Wort, was mir missfällt. Und doch will ich es noch vielleicht thun, denn das Wort Künstler, Artiste, ist genericum, der Sänger bestimmt mehr; und man könnte glauben, ich sey zugleich Mahler oder Bildhauer.

Sie sagen mir, verehrter Graf, dass in meiner ersten Terzine manches Wort vorkömmt, welches nur um den Vers auszufüllen da steht. Ich habe dieser Bemerkung wegen Ihnen, mir unendlich schätzbaren Brief nicht alsogleich beantwortet; ich wollte Ihnen

zeigen, wie sehr ich bereit bin, Zurechtweisungen, *wie die Ihrigen* zu folgen. Gewiss bin ich das, und gewiss schätze ich *diese*, wie sie geschätzt werden sollen. Aber Lückenbüsser finde ich in dieser Terzine nicht, und ich glaube also, dass sich nur Ihre Feder verirrt haben mag. Sie lautet so, diese Terzine:

Köd, éj boritják útamát megint;
De rám amott eggy szép csillag tekint,
'S szent hittel tölti bé a' esüggedt szívet.

Ich finde, dass hier ausser dem *amott* kein Wort fehlen kann.

Nebel, Nacht umdecken meinen Weg wieder,
Aber mich blickt ein schöner Stern da an,
Und füllt mit (einem) heil. Glauben [das] verzag^{ende}_{te} Herz.

Wohl ist aber wahr, dass meine Sprache hier von der Sprache des Lebens nicht so stark abweicht, und in Poesieen ist das doch wahres Erforderniss, als Ihre Sprache von der Umgangs Sprache der Deutschen.

Ich schickte dieses Sonett an den Herausgeber des Magyar Kurir, ohne meine Unterschrift. Es ward abgedruckt. Auch Kultsár nahm es auf; aber er fand nöthig Zusammenschmelzungen zweyer Vocale (wie *rien* in Franz.) und elisionen herauszuwerfen. Sein Wille geschehe! — Ich bleibe aber bey meiner [Aus]Arbeitung und nicht bey [der] seinigen.

Ich wünschte alles was ich herausgebe, durch Sie, verehrter Graf, dessen Geschmack und tiefe Kenntnisse ich in dem Grade, wie Ihr edles Herz verehere, lesen zu lassen. Mein Anti-Verseghischer Aufsatz im Tudom. Gyűjt. Novemb. muss in Pesth viel Beifall gefunden haben, da man es früher aufnahm, als ich es erwartete, ja trotz meines Verbotes aufnahm. Aber ich achte den Beifall nur von Einigen, und bin begierig zu hören, was *Sie* über mein Verfechten der guten Sache urtheilen. Ich bitte Sie, mein Herr Graf, inständigst darum, und das gewiss nicht aus Eitelkeit, sondern wegen Belehrung. Ich kenne wahrlich niemand in meiner Nation, der mich so wie Sie leiten könnte.

Dass Ihre Frau Schwester die Gräfin Agnes dem edlen Baron Mednyánszky ihre Hand reicht, ist ein Vorfall, worüber sich jeder Gute freuen wird. Also Sie und Er — Schwäger. Empfehlen Sie mich der Frau Gräfin und dem Beglückten. Sie sollen Söhne dem Vaterland geben, wie *Sie* es sind.

Ich beharre mit der innigsten Verehrung, edler Graf! Nehmen Sie meinen heissesten Dank für die Übersetzung des Sonets, für die Handschrift Eugens, und jedes Merkmal Ihres Wohlwollens an,
Mein Herr Graf **Ihr unterthänigster Diener**

Széphalom d. 3. Jänner 1820.

Ihr unterthänigster Diener

Kazinczy Ferencz mpr.

Baron Johann Sennvey in Bély ist gestern den 2. Jänner gestorben.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3808.

Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek.

Különös bizodalmu Drága jó Uram,

Fiscalis Úr, kedves barátom,

Imhol küldöm, a mit az újságírónak s a Tud. Gyűjteménybe akarok küldeni kedden az az holnap, mert a levél szeredán indul. Múltóztassék egész szabadsággal törteni, igazítani, mindenek felett pedig kibővíteni. Sennyei megérdemli ezt.

Ugy elfoglalt a tegnapi csomó' készitgetése, hogy ezt eddig nem tehettem.

Gróf Csáky Antalné, testvére a' Sógorom' feleségének, magához hivatá Bujanovics Pesti Prokátort, s ezt mondá neki: Mondja meg az Úr nekem szabadon és jó lelkiismerettel, van e, vagy nincs igazsága a két Török leánynak a testvérek Gróf Török József sógorom ellen Kázmér iránt? — Bujanovics azt felelte, hogy a lányok triumphálni fognak: hanem bátyjok azt akarja kivinni, hogy valamit épített, (pedig bolondul építé, ugyan csak Grófi módra), javított, cserélt, az neki mind imputáltassék. Mely szerencse hogy ezt tudom. De én esküszöm az Úrnak, édes barátom, még pedig az én hitemre, és az Úréra, hogy én ily alacsonyyságot elkövetni nem tudnék, ha gyermekeim koldussá lennének is.

A Pápistáva lett Unghvár-Németi Tóth László, ki görög verset által fényt von magára, Martiusban doctorisáltatni akarja magát, s szükség, hogy akkor nemességét comprobálja, mert különben a Doctori Diplomában nem tétetik neve elébe a *von*. Az ide zárt levélből¹ látni fogja az Úr, mi baja. Méltóztassék eligazítani a dolgot

² E levélnek nincs semmi melléklete.

és kivenni nagyatyjának Test[imonia]lisa' párját a Zempl. Archivumból. A Pápista Tóth László atyja 1736. született Király-Helmeczen. Lehetne-e ott embereket találni, a kik emlékeznek róla? s ha lehet, szolgálhatna-e az Úr Fiscális Úr ezen dologban? A szent Pál minap citált szava Tóth Lászlóra is illik, és így Fiscális Úrnak tiszte neki szolgálni. Maradok szives tisztelettel stb. Széphalom, jan. 3d. 1820.

K. F.

Nem is tudakoztam, mint tölti az Úr Fiscalis Úr az élet' leg-szebb napjait? én a lakadalom' napján atyává tevém magamat. Hát a *Hüttel* (vallással) van-e baja?

Visszavárom a Tóth Gábor' levelét; mert ez is próba, hogy atyafinak recognoscáltatik László.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

3809.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 10. Jänn. 1820.

Hochverehrter Herr Graf,

Ich theile Ihnen eine herrliche Ode, von Ungvár-Németi Tóth László mit, die ich in das Deutsche übersetzt habe. Sie ist ungedruckt, und ich habe sie grade von ihm. Er ist der Sohn eines reform. Predigers aus dem Borsoder Comitát, ward in der Capelle des Erzbischofs von Erlau den 16. Octob. 1816. catholisch, u. studiert jetzt in Wien die Medizin. 1 Band Ung. Gedichte, und 1 anderen gricchisch und ungrisch von ihm selbst, hat er schon herausgegeben. Im März erhält er den Doctorhut.

AZ ISTENÜLÉS DICSÓSÉGE.

Der Glanz der Vergötterung.

1. Stropha.

Tövis-bokrok alatt terme ibolyám,
Darázs donga nárcisszom felett,
Mellyből Hunniának
Tiszteletes koszorút kötözék,
Ah gyermeke hajdan,
Szúrt a' fülánk, karczolt a' tövis,
'S eleppentek a' bájos Sylphidek,
Mellyeket Zephyr virágimon ringatott;

Unter Dornen keimten meine Veilchen,
Wespen summten um meine Narcisse,
Aus denen ich der Hunnia
Ehrende Kränze flocht,
Einst ihr getreuer Sohn.
Der Stachel stach, die Dornen ritzen,
Es flohen die Zauber-Sylphiden,
Die Zephyr auf meinen Blumen wiegte.

De hervadhatatlan lőn a' koszorú,
'S ékesíti ma is Ganümed' kezében
Olymp' vendégeinél a' nektárkelyhet,
Örömöm nekem, 's gőge századomnak.

Doch unverwelkbar ward der Kranz,
Und ziert auch heute noch in Ganymeds Händen
Zwischen den Gästen des Olymps den Nektarkelch,
Meine Freude, und der Stolz meines Jahrhunderts.

I. Antistrophe.

Csekélység ugyan a' Szép sokak előtt,
Ha nincs avval érdemlett haszon;
'S nem gondol virággal
A' ki gyümölcsöt akar zavaros
Őszére takarni.
A' Kegyszűzek' kedveltjök pedig,
Bár Psüchének édes bánatjait
Kelljen is szívében eltűnne,
Reményli; nem vénül-meg soha sem!
Őt csak a' szerelem' tüze lelkesíti,
'S virágokról virágokra szállong ő,
Hogy az Isteneknek csinálna kedvet.

Zwar ist das Schöne vor Vielen gering,
Wenn damit nicht auch verdienster Nutzen kömmt
Und der achtet nicht der Blumen
Der Früchte für seinen düstern Herbst
Sparen möchte.
Aber der Liebbling der Charitinnen,
Sollte er gleich Psyches süsse Schmerzen
In seinem Herzen ertragen,
Hofft, er werde niemals altern.
Ihn belebt nur das Feuer der Liebe,
Er fliegt von Blume zu Blume
Dass er den Göttern Freude reiche.

I. Epód.

Be kellett járnom a' parlagokat
Attika' téreiben,
'S körül bolygottam a' sírhalmot
Az elhunyt Vezúv' szent vidékin,
Hogy az erdő' fanyar cserlevelét
'S a' bákör' nyers venyigéjét
Elegyítve az ámbrá-lehellő
Cziprus' illatjával
Ajánlhassam hív emlékezetül
Az Olümp' kegyes Isteninek.

Ich habe die Brachfelder (Steppen) bewandern
Müssen in Attikas Gefilden,
Ich glitt an den Gräbern
Des erloschenen Vezus herum,
Dass ich die herben Eichenblätter des Waldes,
Dass ich die frischen Zweige des Weinstocks
Vermählt mit dem ambraduftenden
Geruch des Cyprus
Zum Andenken reichen könne
Den holden Göttern des Olymps.

2. Stropha.

Segítette nemes czéomat az ég,
'S adott ennekem[!] gyors szárnyakat,
Hogy fennyn repülnék,
Ott, hol egy isteni kéz Helicon
Fénnyel koszorúzza..
Nőtt szüntelen, nem lankadt erőm;
Hozzá szoktam a' nap' sugárhoz,
'S borzadom, nem átkozom, hazám'
[felleget.
Böcsületet nem koldúl az Igaz.
Nyer, ha nyer; de ha szinte gyalázat
[érné,
Dicsőséget nevelnék az Irigyek
Valamint az éj a' gyémánt világát.

Der Himmel begünstigte mein edles Bestreben,
Und gab mir schnelle Fittige,
Dass ich hoch fliegen könne,
Dort wo eine unsterbliche Hand den Helicon
Mit Glanz umkränzet.
Sie wuchs stets, nahm nie ab, meine Kraft;
Ich gewöhnte mich zu die Strahlen der Sonne,
Und ich schaudre sie, fluche sie nicht die Wol-
[ken meiner Heimath,
Ehre bettelt der Biedre nicht.
Er gewinnt, wenn er gewinnt; doch träfe ihn
[Spott,
So würden die Neider seinen Glanz nur vermehren,
Wie die Nacht den Glanz des Diamants.

Regen löst die erstickende Dürre ab,
Du magst bitten, oder nicht bitten um Regen,
So mußt du ihn vom Himmel erwarten.

Isteni kéz ragyog a' haragos
Villámon is által.

A' rét' virágát, melyet tapodsz,
'S a' menny' sok tűzét, a' bámula-
[tos —

Két szemét az ég' lánczának — ott fenn
[szövék.

Hazám, Hazám, tiszteld Istenidet,
'S a' velek rokon embereket böcsüljed.
Az Egység' lelke fő-isten ő köztők,
'S ez az Isten, a' kit követned illik.

Göttliche Hand glänzt selbst durch den
Zürnenden Donner.

Die Blume der Wiese, die du tritest,
Und die unzähligen Blitze des Himmels, die Be-
[wundernswerthen —

Zwey Ringe in der himmlischen Kette, — webte
[man dort oben.

Vaterland, Vaterland, ehre deine Götter.

Achte die mit ihnen verwandten Sterbliche.

Unter ihnen ist der Geist der Einigkeit der Höchste,
Und dies ist der Gott, den dir folgen ziemt.

3. Epód.

Nem mindég tapsol a' győzdelem:
A' Szeretet Szeretet,
Leszáll még is szfvünk' mélyére
'S nem ad néha fényt tiszta fénye,
Nem ad a' gyöngy sem tenger' fenekén.
Nem kell többségre tekintni,
Ha az égi erőket féled;
Nem is a' Nagy jelesbb.
Piátónak száz tulkos áldozat
Helikonnak ez a' koszorú.

Nicht immer klatscht uns der Sieg:

Liebe ist Liebe,

Sie steigt doch in die Tiefen unsrer Herzen,

Ihr Glanz giebt manchmal keinen Glanz,

Auch die Perle nicht im Abgrund des Meers.

Man sehe nicht auf Mehrheit,

Wenn man auf himml. Kräfte sieht.

Auch ist nicht stets das Grosse edel.

Dem Pluto hundert Farren zum Opfer,

Dem Helicon diesen Kranz.

Finden Sie, mein Herr Graf, den edlen jungen gelehrten Mann,
den ich sehr liebe, Ihrer Achtung nicht unwürdig: so bessern Sie
dieses aus, u. schicken eine Abschrift ihm, die andre mir zu. Ich
kenne Pindar, u. habe nie geglaubt, dass er nachgeahmt werden
könnte. Jetzt sehe ich es.

Ihr ewiger Verehrer Kazinczy mpr.

Baron Sennyei lebt. Graf Schmidegg sprengte das falsche
Gericht [!] aus.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3810.

Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek.

Különös bizodalmú Drága Jó Uram,

Fiscalis Úr, érdemes barátom,

Midőn a minap a Pápastáva-létel' mentsége felől szólottam,
három dolog nem juta eszembe, melyet legalább tudni nem árt,
talán öröm is: 1. hogy IV. Henrich mind addig kénytelen vala

harcolni a Francziák ellen, kiknek urokká tevő a születés, míg azt a lépést megtette. Bément a misére, s midőn az oltárhoz kelle mennie, e szókkal költ ki székeből: Eh, egy korona mindig megérdemli, hogy az ember megváltoztassa vallását! — 2. Szulyovszki Menyhért 1795., midőn engem egy szobába dugtak vele, azt forgatá, hogy farba rugja a Luther' hűtét. Mi a menykő? mondám; hát nem elég hogy szenvedtetik Bátyám Uramat, s még nevetségessé is akarja-e tenni magát? Megszeppent, s azt felelte, hogy ő nem azért van itt, hogy a hērőst játsza. De addig bosszantám, míg Luthernek megtartottam a hív fíját; ki minden bizonnyal igen jó fej, s nem facundus, de igen szerencsés Prolocutor, — de nagyon illik a Luther fíjának. — 3. A Kálvinistává lett Törököt egyszer előkapám, beszélné elő igazán, mi vitte arra a gondolatra, hogy Kálvinistává legyen. A levis ember azt felelte: hogy nem illik becsületes emberhez egyebet hinni s egyebet vallani. De tehát kérdém, most, mint Kálvinista hiszi-e a mit vall? Elakadt, s azt felelte, hogy nem hiszi Isten Krisztus uccse ő. Mit nyere tehát vele? kérdém. B-m a lelkét, most nem is lennék azzá, ha azzá nem lettem volna. — 4. Az Istenben boldogult Zoltán Pál 1810 táján Deregnýón volt. Oda jöve az öreg Püspöki is egy nem tudom kivel, ki egészen az ő hitén volt. Ezeknek bőteleséget főztek. Zoltán ezt is evett, húst is, s Püspöki tűzbe jött. B-m a lelkét, mondá Zoltán, tartson az Úr olyan vallást, mint én, a kinck ebből is szabad, abból is. Püspöki a tréfát seriumnak vette, s Zoltán elunta a seriumot. Uram, úgymond, a ki az ételben válogat, azt én eszes embernek tartom, de a ki a hűtben válogat, az az én szememben bolond. Ha Pápistának születtem volna, olyan Pápista volnék mint annak a rendi: most nem ment el az eszem hogy azt tegyem, a mit a sógorom, Kácsándi, csinált? S Püspöki szemeket mireszte, vagy inkább füleket.

Akármit mondunk, nem tréfa pápista atyától születletni. Egy nagy Úr nekem azt mondta 1809. hogy nagyon bánja, hogy nem pápista. Az a baja volna ugyan, hogy vasárnap misét hallgatna, pénteken, szombaton böjtölne: de a Kálvinistát Péter bé nem ereszti az égbe, itt pedig a hivatalokban nem nyargalhat. Példa rá Vay József, ki ha pápista volna, régen más helyt állana.

De kövessük a Zoltán' böles mondását, ne válogassunk benne, mert nevetnének rajtunk, az pedig keserves. Az helyett inkább egyeben. — Hallá-e az Úr, édes barátom, a brutális genialitású

Niczky László mint ivott a Szabolcsi Restauratiókor a' Beck' egészségéért? Engemet ott ütött volna meg a gula: de azok a magokat előtolni szerető urak mindent eltérnek. Csak várjuk, mint adja meg Niczky a szó' árát. Mert az ugyan jól fel lesz neki róva.

Azon esetre, ha nem tudná az Úr a Niczky' toasztját, íme az ez volt: A szerencse egyetlen fiját, Ő Cs. K. Apostoli Fels. Camerariusát, Mélt. Beck Pál Urat, az Úr Isten éltesse, s engedje hogy Fő Ispánunk legyen 300 esztendő múlva.

A legszívesebb köszönettel köszönöm a Tóth László dolgában tetteket: de ne méltóztassék kifáradni az ő nemessége' kisütésében. Ő bizonyosan nemes atyától született, de gondatlantól. Magam is irtam a Kir. Helmecezi Ref. papnak, de a ki ha stílusáról lehet fejéhez vetni, nem a legnagyobb Kirchenlicht. «*És így e szerint*» -- ezek a szók egymás mellett rendesen jönnek ki. — Maradok szíves tisztelettel. Széphalom, jan. 10d. 1820.

U. I. Tudassa velem az Úr, hány Sennyei van az országban? s lehet-e reménység, hogy V[árm]egye succedál csodatétel nélkül?

A Bertuch' részei iránt ma is irok Bécsbe.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

3811.

Szabó János — Kazinczynak.

Tekinletes Úr

Kedves Barátom!

Tegnap adták kezembe belses levelét a' Manuscriptummal együtt. Azonnal meg kértem egy jó barátomat a' Requisitorium ki vételére és íme már a' kezemben van. A' taxája 2 forint. Holnap ezen levelemmel együtt a' Postán lessz.

A' kéz írást által fogom adni személyesen Mált. Gróf Teleky László Úrnak, mihelyt a' Vármegyéből visszajön, a' hová, a' mint hallom, valami kis zenebona letsendesítése végett *küldetett* a' múlt héten. El olvastam a' Báróné Ő Nagysága s Tanítványim előtt a' harmadik levél végét. Mindnyájunknak igen tettett: lehetetlen hogy ne tesszen a' Generális Úrnak is, ha elolvassa, mert most nintsen itt,

Golopon van, várjuk 's azt hisszük hogy rövid időn megérkezik. Kár volt nem emliteni a' Generális Úrnak a' maga hírében most is élő Néhai Cons. Born-nal való barátságát Bétsben.

El nem mulatom, Kedves Barátom, annak idejében megírni a' Generális Úr vélekedését, valamint azt is, mik tetteknek magamnak a' levelekben kiváltképen.

Betscs barátságába továbbra is ajánlt igaz tisztelettel maradok

Tekintetes Úr

Kedves Barátom

Pesten 11dik January 1820. alázatos szolgája 's Baráttya
Szabó János.

[Fredeltje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3812.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Bizodalmas, drága Jó Uram Secretárius Úr,
érdemes barátom!

Ő Nagysága a' Méltós. Grófné megbecsülhetetlen kegyességet mutatott a' leányomhoz, mert a' házához vitetés a' falun nevelt gyermeknek módot ad tanulni, arra pedig neki nagy szüksége van. Mindég szüleiének szemei előtt lévén eddig, a' Kassán létel neki első iskolája. De melly szerencsém nekem az, hogy az Urnak Secretárius Urnak barátságával illy nagy mértékben dicsekedhetem! A' gyermek nem igen fogja tudni, hogy Comtesse Virginiet 's a' kis Grófokat ne mint pajtásait tekintse, hanem ezek eránt minden cselekedeteiben elsőséget bizonyítson. Kérem az Urat arra a' nem *csak* barátságra, hanem *még* jótételre is, tartsa szemmel a' gyermeket, és ha Comtesse Virginie vagy a' kis Grófok eránt hibásan viselné magát, tégye az Úr azt a' mit én tennék, 's intse meg a' gyermeket minden tartalék nélkül. A' társaságban nincs szenvedhetetlenebb hiba mint a' szerénytelenség 's a' magunk merész elfelejtése, 's a' gyermekeket nem lehet elég gonddal ettől elszoktatni.

Bár Ő Nagysága azt is engedné Zseninek, hogy Musicusával a' fortepiánót verhesse. Az én fortepiánom Kassán van a' lyányomnál,

és így ezt nem a' tanítás miatt kérném, hanem hogy a' gyermek bátorságot kaphasson magát idegen helytt és idegen Hallók előtt is hallatni. De ezen esetre jó volna Knaut Urat és a' Zseni Musicaliáját oda vitetni. Knaut Ur megérdemli hogy a' Mélt. Gróffal megismértessék. Lipcsében végig tanulta a' Juridica Facultás iskoláját, és sok tapasztalásai vannak.

Hogy az Úr Secretárius Úr a' lyányomat a' maga házához is elvitte, a' legszívesebb köszönettel köszönöm. A' gyermekeket nem csak a' ragyogó világgal kell megismértetni; abban sokszor sem fejet sem lelket sem szívet nem kap az ember. Én a' lyányomnak azt parancsoltam, hogy mindenek felett a' Fried Úr Kisasszonyával kössön barátságot, mert azt hiszem, hogy Kassán kevés helytt tanulhat oly sok jót, mint ettől a' szíves becsülést érdemlő leánytól, 's teljes érdemű atyjától 's bátyjától.

Becsületemre mondhatom, hogy Prof. Pongrácz Úrnak mind azt visszaküldöttem a' mit velem közölni méltóztatott, vissza nevezetesen Schillerét, mellyet azolta bírok. Kedvetlenségét a' mellybe Gróf Szirmayval jutott, szívesen sajnálom. Alig képzelek keservesebbet, mint midőn a' Világ Nagyjai a' tudós főkkal öszveháborodnak, kivált ha nekik háládatossággal tartoznak is.

Hála Istennek, hogy a' kolbász felfordulása oly szerencsés volt, hogy az Úr életének 's épségének 's egységének nem ártott. Én nem kolbászoztam, sőt sokat fekszem, és még is igen szerencsétlen lehettem volna. Oly rosszul találtam félig-alva megfordulni fekvésemben, hogy bal karomban valami megroppant, 's sok ideig meg voltam belé dagadva, 's nagy kinokat szenvedtem. Még nem vagyok egészen megmenekedve bajomtól.

Régi az ideje, hogy dolgozásaim miatt leveleket nem írogatok. A' Mélt. Grófnak nem sokára ki kell pótlanom, a' mivel elmaradtam.

Pataki Prof. Vályi Nagy Ferencz Ur felől azt a' hírt hallám e' napokban hogy megholt. A' nagy hó fúvások miatt nem mehettem oda: de Ujhelyben megholta felől senki sem tud valamit [!]. Talán nem holt-meg tehát. Szegény ember, ő a' Homér fordítása által megkurtította életét; most pedig Consil. Vay Theol. Exeget. Histor. Ecclesiastica 's Görög Literatura Professorságára emelte, 's az új leczkék megkettőztetett szorgalmát kívánták; ez öli-meg, ha meg nem ölte.

Légyen gondja az Urnak Secretárius Urnak hogy a' Kölcei Homerus fordítását 's az Anthol. Graecát megkapjam; nagy szükségem van rá.

ségem lesz rájuk. Alig bírom a' tollat, mert ez egy végtében ötödik levelem a' mit írok.

Ajánlom magamat nagybecsű barátságába 's maradok szíves tisztelettel

Az Urnak Secretárius Urnak alázatos szolgálja
Széphalom Január. 15d. 1820. Kazinczy Ferencz. mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3813.

Parlaghy Ferencz — Kazinczynak.

Tekéntetes 's nagy tiszteletre méltó Uram!

A' Tekéntetes Urnak érdemcs levelét csak Január. első napján olvashatám, 's következésképpen hat hetek múlva a datum után, azért is ne legyen neheztelése erántam a T. Urnak, hogy a' váloszszal elmara-dék, amelly annál leszsz kedveseb', mivel gondolni lehet, foganatosb'. El követek mindeneket, hogy a kívánságnak eleget tegyek, 's olly érdemű Férfinak mint ösmerem, ha csak e csekély fáradsággal is áldozzak. Tóth László Ur Bécsbe Tanuló penig a szíves készség iránt a leg őszintéb' emlékezettel légyen. Most vagyon szerencsém magamat ezen-nel is drága Uri barátságába 's Favoriba alássan ajállani 's maradni a Tekéntetes Urnak

Király Helmecezen Január. 15. 1820 E.

alázatos kész Szolgája

Parlaghy Ferencz mk.

Premonstratensis és Plébánus.

Kivül: ² Király Helmecezen.

Tekéntetes 's Vilézlő Kazinczy Ferencz Urnak, több T. Nemes Vármegyékbe nagy érdemű Assessornak, tellyes tisztelettel.

Széphalmon.

A címzés végében a következő sorok olvashatók:

Hogy ezen levél minél előbb a Titt. Urnak kezéhez jőjjön, arra megkérem Tekint. Nyomárkay Fiscalis Urat.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

¹ Dúlházy M. a levél tisztán maradt 4. lapjára lejegyezte a címzést: À Monsieur Monsieur Michel de D. Secrétaire chez Mons. le Comte Joseph de Dessoffi — à Cassovie. — Egyszersmind a következő jegyzettel kísért: *T. Kazintzy Ferencz* Úr levele. Kaplám Széphalomról Kassára Jan. 21ikén. 1820.

² A pecsét helye ki van szakítva.

3814.

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak.

Bécs. Január 16dikán 1820.

Kedves Barátom,

Nagy-érdemű Férjfitű!!

Épen készülöben valék, hogy levelemmel megtiszteljelek, mikor a' Tiédet *Igaz* barátom által adta. Kedves volt az már láthatatlanban is, mint minden, a' mit lelked ihletett; tárgyai pedig minden tekintetben érdeklők. Köszönöm mindennek felett munkás részvételeket, mellyel polgári ügyemet annyira sürgetni méltóztatol. Úgy vélem, hogy a' melly útát Berczelen kezdettél, legkönnyebb és legbizonyosabb. Ugyan csak ezen napokban vettem egy levelet Pálóczy Horváth Simeon Úrtól, Ung-Vármegyének Fő Fiskálisától, kinek néhány sorait a' dolog könnyebb eligazítása végett veled is közlöm: «Mindég csak azon Vármegyének van hatalma Bizonyságlevelet adni valakinek Nemességéről (világos királyi rendelések szerint), a' mellyben az esedezőnek vagy nemesi ősi birtoka van; vagy nemzetségének első nemes levele kihirdetletett; vagy végtére, a' mellyben a' mult században történt közönséges bizonyítása idején a' nemességnek valamelly nemzetségnek tagjai magokat nemeslevelekkel hitelesen ki bizonyították. — Tudni kell e' végre, hogy a' kihez magát kötni kívánja, mellyik Vármegyétől kapta Bizonyságlevelét, mert csak ott lehet elindulni; sőt elmúlhatatlanul szükség az is, hogy az esedező levélhez az a' Bizonyságlevél is (mellyet mindazáltal későbbben vissza lehet venni) maga eredetében hozzá csatoltassék.» Ezek szerint úgy látom mind Ungvárhoz, mind Szabolcsra, mind Zemplénben el lehet indulnom; de az Ungvári leghoszszasabb lenne, a' mennyiben ott a' legelső Nemeslevélhez kellene felmenni; a' Szabolcsi nehéz lenne azért, mert K.-Helmecsről meszsze kellene vinni a' tanukat; és így legkönnyebb a' *Zempléni*, magára a' dologra nézve is, annyival inkább pedig azon utakra, 's eszközökre nézve, mellyeket Megyédben (mert kire is bíznám ügyemet rajtad kívül nagyobb bizodalommal?) elkövethetsz. Innen ismét újabb kérésem: Kérd által egy leveledben Ttes Horváth Simeon Úrtól azon néhány Documentumokat, mellyeket én ez előtt hat évvel kezéhez adtam, legalább a' Kereszt levelem ott vagyon,

's meglehet, használni lehet a' többit is. Tudósits az eránt is, kit kellene Vármegyétekből Ügyészemnek vallanom, 's mikor leszen szükség reá, hogy a' Kir. Magyar Cancellária előtt megtegyem. Ttes Nyomárkai József Urat tisztelem.

Feleleted Füredi Vida ellen olly szerény, olly nyomós, olly tudós mélyen beható, 's még is kellemetes, még is szép — hogy a' mennyire utána járhattam, Bécsben minden hozzá értőknek — még a' veled nemértőknek is megtetszett. Nekem többszörösen igen igen tetszik, mind azért mert ollyannak találtam, a' millyent vártam, 's a' millyen hozzád méltó; mindazért, mivel hajlani látok másokat is az igazságra, a' mellytől a' makacsabb fél által mind annyira el voltak vonatva. A' részrehajlás mindenkor nagy akadálya az emberi tökéletcsedsnek; 's csupán a'kor lehet bizonyossá az igazság, ha a' több részek kihallgattatnak. Örvendek! neked — 's nekünk!

Odámat *Újságlevélbe* nem igen teszem, — hanem ha az ifjú Bárány Podmaniczky János* (nagyon lelkes ifjú, 's igen jeles Nevelője vagyon Csutak István, hajdan Debreczeni Diák — Pozsonyban mulatnak 's Bécsben ismerkedtem-meg velek Igaznál) elkészítendi hozzá a' Compositiót, mellyet két hónappal cz előtt megígért, — külön fogom sajtó alá adni, ha meg fogod engedni, örömet a' te Német fordításoddal, mellyet óhajtvá várok. Talán a' Németből jobban meg fogja érteni a' magyar *παι*!?

Sonettetted németre fordítva is nagyon szeretem, ámbár Crisised a' második negyedről nagyon helyes. Ha kedveskedésem mindkettőtöknek nem lenne alkalmatlan — én vagy a' Sammler, vagy a' Mode Journál német újság levelekbe szántam.

Bécs Január 19dikén 1820.

A' Brittanniai Museumtól, Henry Ellis Secretarius névaláírással, 1819dikben November 15dikén dátálva, egy kis köszönő levelet vettem December 13dikán (pedig már az előtt szinte egy hetet hevert az Anglus követnek, Herczeg Eszterháznak Cancellariáján) Görög könyvemnek egy nyomtatványáért, mellyet bizonyos kéztől innen Bécsből küldöttem által. A levél nyomtatva vagyon, kivéven

* Lajos. -- Kazinczy F. lapszéli javítása.

csupán a' Datumot, 's a' könyvnek, a' beadó Anglusnak, és a' Secretariusnak nevét. Csekélység az egész dolog; de legalább mutatja a' figyelmet, melyre könyvemet méltóztatták, 's mutatja főképpen az Anglus Nemzetnek pontosságát, mely szerint a' csekély ajándékot sem hagyja köszönet nélkül, akárhonnán menjen-bé világszerte. Ezt némelyek a' megtiszteltetések közt emlegetnék-el a' Tudományos Gyűjteményben; én pedig mind eddig hallgattam róla.

Szántó Úr épen néhány nappal utazott-el az előtt, hogy leveledet kaphattam.

Igaz Barátomat, a' ki neked hiv tisztelőd, 's most is izeni általam idvezletét, — nagyon sajnálhatjuk. Neki Ttes Pánczél Úrtól különös meghívatása, 's felbízatása volt évről évre, hogy mihelyest Ttes Márton Professor Úrral a' Lexicont bevégezni — író 's osztozó társaságába vételnék-fel tőle. Ez volt az oka, hogy Barátom addig is sokat segített az Újság-írásban, — sőt, hogy a' Tiszti Kalendariumot is egészen-maga dolgozta. El jött az idő, 's el is haladt, és a' barátságos alkudozásból semmi sincs. Pánczél Úr avval menti magát, hogy az idő reá nézve nagyon sanyarú, 's — nem osztozhatik.

A' következő görög Sonett¹ első görög Sonettem, 's azt gondolám, hogy első a' Hellenika nyelven is; de a' mi a' Görögök előtt nem újság — becsülték mindazáltal, a' kiknek mutattam, 's azóta talám benn is vagyon a' Calliope nevű görög Újságban. Én nem annyira erőmet, mint a' nyelv ügyességét tettem próbára: a' mit görög könyvemben azért nem csináltam, mert az egészen antico; a' sonett pedig moderno. —

A' mult Póstáról elkészvén levelem — épen olyan szerencsés valék, hogy mikor épen folytatni akartam — Január 10dikén datált leveled is kezembe érkezett. Köszönöm, — újra köszönöm barátságos fáradozásodat, 's írni fogok legközelebbi Postán Horváth Simeon Úrnak is, hogy minden írásokat kezedbe küldjön, — sőt kérni fogom Ő Excellentiáját is, Gróf Eszterházy Jóséfet, hogy ügyemet Várnegyétékben másoknak is ajánlani méltóztassék.

Odámról tett közelebbi jelentéseden felette örülök, 's fogom sürgetni B. Podmaniczky Lajost is (a' kit hibásan Jánosnak írék) hogy a' Musikával siessen.

¹ L. a 3820. számú levélben.

Többszöri szíves tudakozásodra, mikor fogom meg kapni a' palástot, 's süveget? — meghatározva nem felelhetek. Késleltet benne leg inkább a' 200 forint Taxa, — melyet a' múlt December 29dik napjától fogva ezüst pénzben kell fizetnünk, 's késleltet a' Dissertatióm (Anthropologia Medicát dolgozom), melyre nagyon sokat kell olvasnom, 's sokat kombinálnom. Öllelek, csókollak kedves Barátom, 's csókolom Grófnéd kezét is —

hiv tisztelőd

's lelkednek szivednek igaz Barátja
Tóth mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

3815.

Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak.

Kolozsvár. 820. Januar. 18kán.

Kedves Barátom,

Ez életbe férfinak ismeretsége 's becsüléséért nem esdekletem inkább, mint a' Tiéd után. Elértem azt, 's lenyomott a boldogság, mint mikor a' Szerető pillantatja sokáig nyugszik szívig hatva Kedvesén, hogy szeméit magába andalodva le kell sütni ily rend kívül való boldogság érzése miatt. Elértem az ohajlottat, kedves barátom, 's még is — engedj meg ily kifejezésemért — senki nincs most, ki előtt több tartózkodással volnék, mint Előtted, 's nincs kinek emléke inkább elpirítana, mint a' Tiéd. Mert most látom mely magosan álasz felettem, 's én mely homályba megetted, 's leginkább azt, hogy Te mely reményt ígértél magadnak felőlem, hogy én mi vagyok 's mi *nem lehetek* — 's én semmi sem vagyok 's semmi sem lehetek. Magyarázd innen ily sokára hálátlan elhalgatásom, 's azt hiszem nincs szükség több mentegetésemre, megértés ebből egészen! — 'S azon kívül sokáig is betegeskedém, az élethez kevés reményem volt, a mit nem is ohajtottam. Ily veszélyezését életemnek, megvallom és csak Neked, hogy nagy részént magam okoztam magamnak. Mert az életet nem becsültem többé, lelkem mindent előre megítélt, megsértett érzésem nem vala képes a szív csalódásait érezni; gyönyört találtam életem veszedelmezésébe, 's

ereim kíméletlen pazérlásába, mert úgy érzem, hogy a fájdalom súlyát enyhíti, 's egy pillantatig megbékéltet ez étellel, hogy ismét vissza nyertük azt, a' mit oly könnyű elveszteni. Egy félre lépésem, tapasztalatlanságom 's érzéseimnek hibás magyarázatja vonák ezt magok után; nem találva így többé élelmet a külsőkbe lelkeim magának, magába fordult vissza, bonczolt, 's tirauni módon emész-tett, míg a' sírhoz közel valék. De büszke voltam láttatni, hogy az égből földre vagyok esve, mert ilyenkor átok az emberek szánakodása 's tanácsolgatása. Ezeket csak Neked írom, 's írhatom így, mert Te nem vagy Stoikus.

Tudtad már talám, hogy én három esztendők oltá a Gubernium-nál szolgállok, 's miért voltam kéntelen épen hajlandóságom ellen való hivatalba lépni, azt is tudod, Nekem eiegembe került ez, mert szívem feláldoztam érte. 'S még is bár kenyerem megnyerhetném vele, de Vallásom 's szegénységem akár mely szorgalmam után is homályba hagynak. Én még mind fizetés nélkül szolgállok, 's így lévén a' dolgok helyzete, reményem is kevés lehet. Érzem ugyan, hogy a' politikai pályán keveset érek, 's reményem sem terjed magosbbra az előmenetelre nézve, csak hogy kenyeret kaphassak, 's osztán a mellék órákba magamnak élhessek.

Azt kérde, hogy töltöm napjaim? Oly helyhezetbe élek 's oly emberekkel, kik előtt a lelkesedés 's a szív szebb érzései nevetség-nek vannak kitéve, 's csak a' pénz 's a fény a kívánság. Kik közt másnak kell mutatnom magam, a mint vagyok. Ez előtt elkezdett dolgozásaim kik elvesztek, 's kik mivel félbe voltak maradva, kijöttem már orientatiojokból.

Don Carlosom fordításáról sokat tész fel, én félek elküldeni hozzád, mert meg nem vagyok elégedve vele, 's osztán azt is kell tudatnom róla, hogy nem jambusba, csak prozába van fordítva, 's az egész fordítás két hét alatt esett, hogy egy Leánynak meglepést csináljak vele.

A Péczeli Gyűjteményébe egy francziából, talám Voltairbol vett vers fordításod áll, ez: *Midön a boldogság tölünk* etc. Instállak, nevezd meg, mellyik darabjába áll és hol, vagy ha kiírnád francziaul is, nagy örömet csinálnál vele nekem.

Cons. Cserey Miklós csudálkozva beszélt, hogy Te három rendbeli leveleire sem feleltél. Kér, mivel ezután állandóul Kolosvárt leszen, ne hagyatok fel a levelezésen [!]. Ezen kívül arra is kér, küld el akár melyikünkhez Tacitusod fordításának egy Töredékét,

mivel ő is fordította volt ifjabb korába, 's szeretné a magáéval egybe mérni.

Miklósunknál a napokba járek, ő kedvesen és tisztelettel emlékezik mindég rollad. Az ő fénye naponként nevededik köztünk. A közelebbi Marcalis Székek alkalmával az új Urbarium behozása dolgában nevezetessé tévé magát, szabad, energias, törvényeinket értő 's oltalmazó beszédeivel. Szerencsésnek látom magam, hogy barátságát bírom, 's ily közletről bírom. Ő most kezd azon pályára, hol neki álni kell. Téged ölel Buezi, addig is, míg maga is irand. Ő most a Fejéregyházi Gr. Haller fiait nevelését vette által 's a' General B. Splényi fiáét, 's ezután állandóul Kolosvárt lakik. Döbrenteit, utolsó levele szerint várom fel ide Hunyad Vármegyéből.

Erdélyi leveleid készülnek e már 's mikor kaphatjuk? Min dolgozol most? Salust és Tacitus mikor lát napfényt? — A Gr. De'seöffi hozzád írt Epistolája nagyon tetszik nekem. Teli energias kifejezésekkel!

Leveleid, ha írni fogsz nekem, egyenesen hozzám adressalhatod a Postán, itt mindég megtalálnak.

Isten hozzád kedves szeretett barátom. Légy boldogabb mint én!

Farkas Sándor mk.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 23. sz.]

3816.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Január. 19d. 1820.

Szeretett barátom,

Prof. Vályi Nagy Ferencz Urat ma temetik. Megholt Január. 15dikén, Palakon. Én nem jelenhettem-meg utolsó tiszteletem bizonyítására, mert rheumás fejemen kívül bal karommal van bajom, melyet egy szerencsétlen megfordulás csaknem kifecszamított, sőt szegény barátomat betegeskedésében meg sem látogathatám az őszi rossz napok, gyakor fekvéseim és azon képzeletem miatt, hogy panaszai csak pedánt panaszok, mely a' megholt barátomnak tagad-

* A levélhez ragasztott lapra Kazinczy ezt jegyezte: Farkas Sándor' Levele, 1820. Január 18d.

hatatlan baja volt. Theologus emberben én még soha sem láttam tisztább erkölcsű 's igazabb characterű embert, 's Theológiája sem volt olly fekete mint a' millyennek látszott. Hitt ő, hitt; és a' mi a' hívésnél több, olykor térítgetett is, mert az mutathatá theologiai eruditioját: de a' Márton Kátéjára tett Jegyzéseimet nagyon javallotta, 's mikor neki szorítottam a' falnak, azt vallá, hogy ő Zürichben azt tanulta Hottingertől, hogy a' Theologusnak többet kell tudni 's kevesebbet hinni Muscumában mint Hallgatóji előtt. 'S ez vele olyankor megbékéltete. — Mind Vice Curátor Fáy Ferencz Úrnak, mind Prof. Kézy Úrnak irtam, hogy papirosaira, nevezetesen a' Homer fordítására tegyék rá kezeiket, hogy el ne vesszenek. Mihelytt lehet, meglátogatom Özvegyét, 's tudósítalak bővebben.

Régen várt kedves leveledet tegnap estve vevém. Jer édes barátom, beszéljük-ki magunkat a' barátság egész gondolatlansága szerint. Patiarque vel inconsultus haberi. (Horat.) — A' barátság' legszebb privilégiuma éppen ebben áll, hogy a' mit a' világ gondolatlanságnak nézne, ők azt szabadon tehetik.

Mindenek felett és előtt tehát azt a' hírt, hogy az Ipam 's egy férjű és egy leány testvére vagy inkább ezen 3nak gyermekei ez idén megnyerénk egy Processust a' Nagyszombati Tábla előtt. A' Substrátum a' Sávolyi Dominium negyedrésze Nógrádban. Miből áll ez a' Dominium, mellynek csak egy negyede illet bennünket, nem tudom: de akármű legyen, elég hogy valami. Ebből feleségemet most a' 9dik rész illeti, D'Ellevauxnénak halála után pedig, a' ki gyermektelen, a' hatod rész. — Ezen híren felül vedd azt, hogy a' Sógorom ellen foly perem az Eperjesi Tábla előtt, mert ez leánytestvéreit egészen kirekeszté atyai successiójából. Tulajdon emberei azt vallják hogy triumphálnunk kell ellene. De ítéld-meg, melly istentelenség azt tagadni-meg a' mit a' magunk Prókátoraink is elveszendőnek mondanak, 's melly keserves nekem 7 gyermek egyikének 61 esztendőskoromban feleségem successiója nélkül lenni. Némelly ember, a' ki dolgaimat nem tudja ('s illyen a' mi Palink böles felesége is), azt beszélgeti, hogy az ő Ura és én azért nem pillogunk, mert nekünk csak *könyv* kell. Vedd az én szerencsétlenségeimet, és azt hogy az Ur Istennek tetszett a' feleségemet is egy csaknem olly testvérrel áldani-meg mint magamat. — Dolgozásaim nekem a' legnagyobb gazdagságban is örömeiket adtak volna: szenvedésimben vigasztalásim voltak.

Erd. Leveleimmel ezen 8dikszori újra dolgozásom után bizonyosan meglészesz elégedve; mind, de kifogás nélkül mind kihagytam a' mit kihagyni akarál, 's tartalék nélkül csak a' mi kedves Csereink van festve. Még azzal is meglészesz elégedve a' mit Rhédey Lajosról mondok (érted te mit akarok mondani). — W[essselényi]nek akaratját tiszteltem, sem ő, sem anyja nem tarthatnak a' mások mosolygásaiktól; tisztelettel vagynak említve, a' mint érdemeik 's szívem parancsolta, de kimélő tisztelettel. Az 5dik ház említve van, de ismét úgy, hogy sem te, sem senki más nem sokallhatjátok. A' rend jobb, a' dolgozás sok helytt kényesebb. Lelkem ismérői ellen nem szólok, de az Olvasótól énnekem is szabad azt kívánni, hogy megértsen, mert az olly Censor miatt, mint a' millyennel bajom volt, és a' ki tudatlanságot lobbanta fejemhez, mert Bocskait és Bethlen (igenis hogy nem Bátor) Gábort Bátor Istvánhoz tettem, nem azokhoz a' haszontalan fejedelmekhez, a' legbecsületesebb ember sem mondhatja a' mit akar.

Orth. és Neologusomnak az olly Olvasó javallását óhajtottam mint te vagy. Nem tudomány, hanem ízlés és egyenesesség keli annak megvallására a' mit én ott taníték. Dökus a' minap itt vala, 's azzal köszöne-be, hogy bezzeg elnémitám ellenkezőimet, 's nemességel. A' mit én l. 4, 5, 6, 25, 26, 27 's kivált 4 és 27 mondok, nekem minden jó ember javallását kénytelen megnyerni. Nem értem a' mit írsz, hogy

Szemerét és Köleseit szabadabban kellett volna eddig is hagynom. Én soha sem kívántam még egy barátomtól is, hogy álljon az én hypothesiseimre, sem kívánni soha nem fogom. Nekem elég, ha úgy szólhatok a' mint érzek. Szemere az én hírem nélkül gazemberezte össze Ruszeket a' Mondolat osztogatásaiért, Szemere és Kölesey az én hírem nélkül írták az Antimondolatot. Midőn utolszor valék Lasztóczon Palival, ott vala Kölesey is. Ez nevette mind azokat a' kik várnak valamit Nyelvünk 's Literaturánk eránt, 's feltevé magában, hogy ő többé semmit nem ír. Palit nem értettem, 's ezt követé elnémulása. Hogy Szemere engem ne szeressen többé, semmi tekintetben nem érdemlettem, minekutána ezelőtt szeretett; azt lelem különösnek, hogy búcsúvétel [nélkül] vonta félre magát. Ha látta, hogy én a' pert abba nem hagyom, 's abban részt venni nem akart, ki kellett volna azt mondani világosan, hogy még is tudhassam mi történik velem, 's hagyott volna jó vagy rossz szerencsémre, minthogy barátim' tanácsának engedni nem akarok. Én leg-

alább vele ezt tettem volna, 's minthogy én ezt tettem volna, nekem fáj, 's nagyon fáj, hogy velem ez nem történt. Édes barátom, a' te nagy tüzed téged kipattanta midőn Erd. Leveleimre jegyzéseket tevé: az én nagy tüzem engem kipattanta midőn e' jegyzéseket olvastam. Őszve csaptunk 's mint tüzes de nemes lelkű embereknek illik, barátok vagyunk mint voltunk; 's mint én szeretlek kipattanásodért még inkább mintha tüzedet bizatlankodással *elhamislelkűsködted* volna, (mert ez nem illik a' Jókhöz): úgy te engemet szabad kipattanásomért még inkább szeretsz, ha nagyon meg nem csalatkozom. Hogy én vezessem akaratja ellen Szemerét, vagy Szemere akaratom ellen engemet, azt semmi tekintetek nem kívánhatják soha; azt pedig minden tekintetek kívánják, hogy én tűrjem hogy Szemere úgy írjon a' hogy maga látja jónak, 's hogy Szemere szólhasson vagy hallgasson, a' mint magának és nem nekem tetszik. et vice versa.

'S miben van tehát az én hibám? Ezt neked úgy is mint barátomnak, úgy is mint Literaturánk egyik legliszteletesbb Mivesének illik tudnod. Engedd tehát, hogy elmondhassam. Jöhet idő, hogy mikor a' sírban leszek, a' barátság a' te szent tisztoddé teszi, hogy ezeket elmondd.

Literatúránk barátjai ögyelelegve mentek újakon, mint a' vak szokott, 's a' rettenetes pedanteria mindeniket óriásnak nézeté magával. Éles és csipős vérem nem nézheté csendesen a' mit szemem nevetségesnek találtak [!]. Szemere azt jegyző-meg felőlem, 's én úgy hiszem, igen méltán, hogy minden régibb Irkálóink közt én vagyok az, a' kiben semmi gőg nincs a' fiatalabbak eránt, és hogy én még Vandzától is örömet tanulok, mihelytt méltónak találok az eltanúlásra, a' mit mond. Azonban igen is igaz, hogy a' mit viszont ok nélkül látok tiszteltetni, azt utálattal, undorodással, csömörrel nézem, 's nem rejthetem-el írlózásaimat. Mondassd-el magadnak, ha tetszik, mint fogadá Vitkovicsot Ilmfy Kiliánnál? És még is Himfynek én vagyok a' gőgös, 's Takácsnak és Verseghynek. Batsányi úgy bána az öreg Szabóval, mint tanítványával, 's ez mind türte impertinenziajít, hogy Rajnis és Révai ellen segédártst kaphasson benne. Batsányi Szabót arra vevé, hogy álljon-el a' Jottismustól, mert az Protestans Orthographia, 's Szabó elfogadá a' tanácsot. Batsányi engem is erre akara venni, de velem nem boldogult. Batsányi továbbá keresztéNYt akara velem mondatni 's íratni a' helyes keresztTYén helyett, 's azt mondá okainra, hogy mint Kalvin hive, rettegek a' KERESZTtől. Landerer a' Rajnis Virgiliusi Eclogájából

egy ívet leküldé Batsányinak ujságképen, 's B. azt a' tanácsot adá Szabónak, hogy dolgozza ő is ezeket az Eclogákat 's ugyan azon esztendőben adja ki a' maga fordítását. Mind ketten egész igyekezettel felül akarák mulni Rajnist, hogy *elszégyeníthessék*. Az efféle galádságoktól az én lelkem mindég irtózik; én egyenesen szoktam bántani a' kit akarok.

1807 körül meg valék szólítva a' Bécsi Annalisták által, hogy recenseáljak. Úgy hittem hogy ez hozhat eszünkre is, egységre is legsikeresebben. Tudod, hogy Himfynek 's Pápainak 's másoknak Recensióimat még kézírásban megküldöttem; tudod, hogy Pápay ítéleteimmel ellenkezett, 's engemet még a' barátság sem bírt arra, hogy meggyőződésemtől elálljak, 's elmondtam a' mit hittem. Szabónak nem küldém meg a' mit 1811. Aug. mondtam az Aeneis fordítása felől, mert én azt a' fordítást irgalmatlanul rossznak, Praefatióját nevetségesnek is találtam, 's szükségesnek gondoltam, hogy magán ezen az idolumon üzzem a' korbácsolást, hogy mások szeppenjenek-meg, 's dolgozzanak több gondnal. Epigrammáim közül némellyeket látattam becsültebb barátaimmal, 's ezek nem azt mondták, hogy égessem-el, hanem hogy adjam ki 's írjak többeket. Az idolumoknak 's az idolumok imádójinak ez természet szerint dölýf és minden egyéb volt, 's bosszút állának érte. Ide jöve az, hogy hirem nélkül nem Horvát István, hanem Révai kinyomlattatá Verseghy eránt hozzá írt levelemet. A' bölcs emberek azt fogják mondani, hogy ezek imprudentiák voltak. Épen tegnap előtt estve valamit keresvén Senecában elolvasám Apocolocyntosisát. Hát az nem imprudentia, nem dölýf, nem bosszú e? És még is Seneca, 's Schiller és Göthe a' Xenia miatt vádoltathatnak e? Boileau Corneille ellen melly szűrös Epigrammát írt? Az imprudentia sokszor prudentia, mert a' jót meg kell tenni, ha érette bántanak is. 'S mi kár benne, hogy bántanak? Mater timidi non flet. — A' kötelesség arra int, hogy hibáinkat valljuk-meg, 's hagyjuk abba. Minthogy látom a' neheztelést, Töviseim és Virágimból mind kihagyom a' mi mást bánthat. De lelkem ismérte ellen soha nem szólok, 's ügyemet Verseghy ellen ismét fogom védeni, ha keresztre feszítenek is. Sok jó ember köszöni nekem, hogy a' Márton Kátéja dolgában megszólaltam 's a' Tud. Gyűjtemény akkori igazságtalan Redactiójának megmutattam, hogy rajtunk despotizálni nem fognak.

Sok dolog marada-ki az Orthologusok és Neologusokból, mert a' Redactió 2 ívnyinél hosszabb Értekezést nem veszen-fel, vagy

két Kötetben adja; ezt nem akarhattam. A' mi elmaradt, tovább fogom előadni, a' legkomolyabb nyugalomban, de Versegly azt még kevésbé fogja szenvedni mint a' tatárostort. Barátom, ismerni kell az ő céljait, (lásd Analyt. Grammatikáját és Tiszta Magyarságát); ő azt akarja, hogy Unio és Unitas legyen, még pedig az az Unio és Unitás, a' mit ő javasol. Azért előáll Grammatikájával, Lexiconával, 's Stilisticájával. A köz hatalomnak kell parancsolni, hogy az író tisztelje az Észet, — az az a' Versegly Eszét. 'S melly ész az az ő Grammaticális Esze. — Élj szerencsésen. Én tintámat úgy csinálom, hogy speciést hozatok (készen árulják a' Specerey boltokban), eső vizet töltök rá, 's meleg helyt tartom, de be nem dugva az üveget, különben széllal pattanna. — Öllelek teljes lelkemmel 's minden erőmmel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

3817.

Kazinczy — Horváth József Eleknek.

Széphalom Jan. 20d. 1820.

Horváth József Eleknek.

Nemes lelkű barátom! Gyönyörködéssel olvastam Értekezésedet a' Tud. Gyűjt. tegnap előtt érkezett Kötetében; lelket-emelő tüzrel, szabad lélekkel 's nagy tudománnyal van az írva, 's csinos velős magyarsággal. 'S mint örvendettem, látván hogy Varrónak épen azt a' helyét mellyet magam is el akarék mondani egy már készen álló újabb dolgozásomban, és a' mit a' Görög dialectus felől említesz, itt találtam. Midőn nevemet látám-meg írásodban, azt reménylém, hogy a' mit mindég kértem feled' férjfiajtól, de soha meg nem nyerheték, Te fogod elmondani; 's sajnálom hogy e' reményemben megcsalalkoztam. Ez helyett általán fogva tett panaszokat, vádakát, terheléseket raksz 'Te is rám, hogy egy szabad Nemzet' törvényt tapodom 's erőltetve tolok rá holmit; hogy sziszegésem füleidet sértik [!]; hogy 'Te azt mondod a' mit a' Nemzet nagyobb része mond. — Szóljunk mint barátok és mint az ügy' barátjai, 's engedj nekem egy két kérdést, mellyet egyedül azért teszek, hogy feleletemben szükségtelen dolgokat ne hordjak-fel ellened.

Azt kell e mondani a' mit Nemzetünk nagyobb része mond? 's nem szoros tisztünk e, sok esetekben, egészen ellenkezőt mondani, még pedig egész tüzzel, de soha nem erőszakkal?

Mellyek azok a' szabad Nemzet törvényei, melyeket én tapodok? Hiszen a' szabad Nemzet szabad Nyelve' törvénye azt engedi, azt kívánja, hogy meggyőződésünk' szavának engedjünk, 's a' mit az ügy' javára valónak tekintünk, szabadon kimondjuk.

Mit toltam 's mit tolok én erőltetve a' Nemzetre és annak Nyelvére, a' mit tenni minden Merőnek nem szabad?

Vétek e az énbennem, hogy én meg nem czáfolt állításaimat a' Nemzet nagyobb részének fel nem áldozom? hogy SextuSZt mondok, hogy elidálok, holott arra senki nem aggott? 's nem találhatok e elég poltolékot a' Nemzet nagyobb része' kárhoztatásáért abban, hogy már Révai érzette, melly fület sértő sisegés az, midőn a' Moschus neve MoskuSnak mondatik, 's ezt soha nem írta külömben (lássd Verscit) mint Moskus? nem e abban, hogy az olly fül mint U. N. Tóthé, javallja a' mit itt mertem? Nem e abban, hogy Szabó, Révai, Versegi elisiókat mertek, bár per licentiam? Nem e abban hogy Heyne mellettem áll? Hogy én el nem állok vélekedésemről csak azért, mert azt a' Nemzet nagyobb része óhajtja, az nem vétkeim nekem: de az vétkeitek nektek, hogy tőlem ezt kívánjátok; türni, tisztelni kellene a' vélekedés' szabadságát, valamíg az teljesen meg nem czáfoltatik, 's nem volna bajunk egymással.

Ha még Kézírásban láttam volna Értekezéseted, kértelek volna, hogy a' Son[ett] és Cans[one] felől ne mondd a' mit mondál. Olyan az, sőt — engedj bántás nélkül szólanom — még rosszabb, mintha azon akadnál-fel,¹ hogy Virág Ódának ne mondja az Ódát, 's azt kívánnád, hogy a' szót hagyja-el, 's a' mit Ódának mond, nevezze Dalnak. Nem azt lehetne e mondani a' te Hermenevtádra is, a' mit Te, kedves barátom, a' tudós fitogtatásra mondál? E vádra már felelék T. Gy. 1817. XII.

És ha hibás a' Latán formáktól elállanunk, miért írod Idylliont? 's mit mondasz a' Latánra és Szakszra?

Ne hidd, legalább te ne hidd, hogy én nem türöm az ellenmondást. Annak, a' ki boldogulásunkat egyenesen az Antagonismustól várja, annak, a' ki kimondá, hogy darabosságai mind a' két

¹ E kifejezést kijavította így: *azt kívánnád*, s ismét kitörülte s az elsőben állapodott meg.

félnek vagynak, 's azokat csak a' korholódás tördelheti-le, annak az ellenmondás nem lehet kedvetlen, csak hogy az ellenmondás elfogadható legyen. A' mit eddig mondának ellenem, az ugyan engem meg nem tántoríthata; íteld-meg magad, mit nyomhatnak azok, a' miket IX Kötet[etem ellen] Recensensem monda. Bár midőn czáfolunk, elébb hogy írásunkat kiadnánk, közlenénk a' Megezáfolttal. Ugy nem kellene Anticriticát várnunk magunkra 's nem tévesztenénk-meg Olvasóinkat.

Rám vesztegetett magasztalásidnak csak azt a' részét fogadom-el, 's azt kevélykedve, a' mi barátságodat bizonyítja. Higgy nekem, valami azon túl van, annyira pirít, hogy egyszernél több ízben meg nem olvashattam 's ezután sem fogom. Annyiban még is örülök, hogy ez annak az általam minden neheztelése 's bán-tásai mellett tisztelt férjfiúnak, a' kit a' F[üredi] V[ida] név fedez, 's barátjának N. Úrnak, bizonyosság lehet, hogy lehet valakit magasztalni, ha benne hibákat lelünk és azokat egész bátorsággal feddjük is, és hogy lehet magasztaltatnunk, ha magasztalásunkat magunk nem adjuk is a' más szájába. Tiszteld mind kettejeket, ha erre kérhetlek és ha Neked 's F. V. Úrnak az emlékeztetés nem volna kedvetlen, kérd, hogy olvassa-meg a' M. Aglája 122. és 125. lapjait 's vádolja úgy Nabugodnozozt.

Élj szerencsésen szeretetre méltó férjfiú 's tarts-meg kedves emlékezetedben, Tisztelen feleségedet és Gr. Zsigrait etc.

[Eredeti fogalmazványa Kazinczy Pandektái VI. kötetében.]

3818.

Kazinczy — Szabó Jánosnak.

Széphalom Január 23d. 1820.

Nagy érdemű igen kedves barátom,

Tegnap vala szerencsém venni nyugtalansággal várt barátságos levelét, mind azért mert a' Requisitoriumra nagy szükségem volt; mind azért is, hogy elenyészhessen rettegésem, ha Erdélyi Leveleim Manuscriptuma nem veszett e el. Nyolczadszor dolgoztam újra ezt a' Munkát, mert az egyik azt kívánta hogy az Erdélyieket 's magokat azokat a' kik szólottak, ne magasztaljam; a' másik a'

mások magasztalását kevésnek is találta; a' harmadik örült hogy a' Szászokat vagdalom, de nem akarta hogy azt a' halgatag Mágnasocskát, a' ki a' szász leánnyal tánczolni nem méltóztatott, megcsapoljam; végre mert Censorem, a' Pataki Plebánus, nem tűrhette, hogy Bocskay Istvánt nagy Fejedelemnek mondtam, 's a' Polytheista 's Pantheista Philosophus felől holmit ravaszúl állítottam, 's több eff. — és ha a' Publicummal nem tudattam volna hogy a' Munkát nyomtatás alá készítem, elégettem volna a' MSt; olly igen nehéz még nálunk, ezek között a' semmi megérintést nem tűrő emberek között, valamit mondani, még midőn azt a' köz jó kívánni látszik is. Nekem a' természet igen meleg vért adott; én mind szeretni mind gyűlölni nem tudok hidegen, és minthogy csak a' Jókat szeretem 's csak az ollyanokat gyűlölöm a' kik Mélt. Gróf Rhédey Lajos Úrnak a' Classisába valók: nem igen bánom, hogy ez a' meleg vér néha elkap. Eleget lakoltam érte: de a' köz ügynek olly emberekre is van szüksége, a' kik nem sokat gondolnak a' lakolással. — Én úgy hiszem, hogy ez a' Munkám, tele tömve Aretalogiával 's a' Stóá' tanításaival, alkalmas lesz, elaljasodott 's elaljasított emberfajunkon valamit nemesíteni, 's az minden vágyásom hogy az én tisztelt barátom nekem azt írhasse, hogy e' részben igyekeztem nem volt egészen szerencsétlen. Méltóztassék nekem szabadon megírni ítéletét, sőt a' másokét; és a' hol tüzem elkapott, mutassa ki nekem, mit írjak több prudentiával — (ez az előttem gyűlöletes Bölcsesség nekem ritkán társam) —. A' Munka annál jobb lehet, minél többen segílenek.

Hogy a' Mélt. Generalisné elmondhatónak találja a' mit tisztelt férje felől mondtam, azt annak reménysége fejében veszem, hogy maga [a] Generális Úr is meg fogja engedni. Én az ollyant nem csak másokról, hanem magamról is szeretem elhirdetni, nem hiuságból, hanem azért, mert azt hiszem, hogy valamint én szeretek affélét mástól hallani, úgy más éntőlem is örömmel hallja, bár magam felől. A' mi itt mondatik a' Generalisról, az intés mind az Úr tanítványinak, tisztelt édes barátom, mind más ifjainknak; 's én úgy hiszem, hogy az illyenek' feljegyzése miatt az én emlékezetemet még akkor is áldani fogja hazámnak minden lelkesebb fija, mikor már por és hamu leszek. Jelentse az Úr, kérem alázatosan, mind hív tiszteletemet mind aláz. köszönetemet a' Mélt. Generálisnének azon engedelmeért, mellyet az Úr levele velem már is tudat. Bár a' Mélt. Generális, ha majd Pestre megérkezik, kipótolni méltóztat-

nék előbeszélésem' hijánosságát, 's igen nevezetes 's tettekkel gazdag életének szebb scénáját közlené velem az Úr tolla által, hogy azoknak elbeszélése által Munkámnak több becsét adhassak. A' nagy emberek tettei nem magoké, hanem a' *Nemzeté*. Én pedig e' szó alatt mind a' *Magyart* értem, mind az *Embert*.

Ha Gróf Teleki László Úr még Megyéjében mulat, méltóztassék Erd. Leveleimet általadni a' fijának Gróf Teleki József Úrnak, 's szóval is kérni, hogy a' MSt ki ne adják kezeikből, de szobájokban láthatják némelly jó fejű 's jó lelkű barátjaikkal. Én alig várom azt az időt, a' mellyben ennek az ifjú esztendejű, de nagy készületű 's tiszta fejű Urnak ismeretségebe eljuthassak, 's örömmel vallom, hogy én Gróf Teleki Józsefről mondom Literaturánkra nézve ezt: *Hic vir hic est, tibi quem promitti saepius audisti*. A' Tud. Gy. legközelebbi darabjában is van egy dolgozása, mellyet gyönyörködve olvastam. Legtitkosabb vonásaiban lesem gondolkozását, 's örömmel látom hogy a' fej megszabadult bizonyos kelevényektől, mellyek sok jó fejünket bántják.

Ilat arra kérhetném e az én kedves barátomat, hogy Orthologusaim és Neologusaim felől adja ítéletét? Négy vagy öt embereinknek már ismerem gondolkozásaikat, 's így azt reménylem, hogy a' per nem sokára lefoly. Azolta ismét szólala-meg egy orthologus a' T. Gy. XII. Kötetében. Üres és generalitásokon lebegő declamatiók — ő a' Nemzet nagyobb része ítéletét mondja — Minek cz a' szó *Sonett*, mikor kész a' *Dal*? minek a' *Canzone*, mikor kész az *Ének*? — 's a' Deák nyelv, melly annyi századok oltá védi Constitutionkat!!! — etc. Ezen levelemmel együtt megyen barátságos expostulatióm Horváth József Elekhez, 's ha magát levelében bővebben kimagyarázza, ismét megszólalok. Nagyon emlegetik azok az Urak a' *szakadás* veszedelmét, tudnillik a' Protestantismus' támadását; 's azt gondolják, hogy más nem látja hol fekszik a' nyúl — (akarám mondani, de csak titkon, a' — KÍGYÓ.) — 's nem látják, hogy a' *szakadás* azért volt veszedelmes, és csak azért, mert azok a' Dominusok, qui se credebant esse in possessorio Veri, tilalmazák a' progressiót, és a' vélekedés szabadságát el akarák fojtani.

A' legforróbb köszönettel küldöm az érettem lefizetett pénzt. Némelly ember a' koldusokkal, más a' Papokkal könyörögtet, hogy igekezetében Isten Ő Szent Felsége boldogítsa. Engemet az a' superstítio lep-meg, 's én itt az Urat kérem hogy könyöröggjön Processusom szerencsés és siető végéért, noha az Ur sem nem

koldus, sem nem Pap, mert úgy hiszem, hogy Isten Ő Szent Felsege az olly fejű, szívű 's lelkű embereket inkább szereti mint a' minden hitű, minden rendű, minden színű Papokat és koldusokat egyetemben.

Maradok hív tisztelettel 's barátsággal

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

B. Sennyei János 7dikben, Prof. Nagy Ferencz Ur pedig 15dikben hala-meg. Mind a' kettőt szívesen szerettem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod.⁵ Lev. 4r. 27. sz.]

3819.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Január. 25d. 1820.*

Kedves barátom,

Lyányom nem győz dicsekedni azon kegyességgel, melyet eránta a' Mélt. Grófné és a' szeretetre méltó Virginie bizonyítanak. Ha az a' gyermeknek hasznára nem volna is, hogy azoknak van társaságokban, a' hol épen azt tanulhatja, a' mire leginkább van szüksége, életet és elevenséget 's elmésséget, nyájasságot — én a' házadnál létel' szerencsését valóságos grátziának tekinteném: így nem lelek szót megköszönni, a' mit a' Mélt. Grófné 's a' kis Virginie cselekesznek; közöttök van igazi iskolájában. Neki a' Nyelvek' ajándéka is igen kis mértékben jutott: úgy hiszem, hogy ennek a' lelkes Asszonyságnak 's ennek a' lelkes gyermeknek példája ő rá is jóltevéleg fog hatni; és mint fog majd hatni annak a' szerencsés Halandónak, a' kit a' Haza 's a' Megyék úgy csudáltak mint a' szebb társaságok. Osztán énnékem az az óhajtasom, hogy gyermekeim, fiúk és lyányok, már kisdéd korokban figyelembe tegyék magokat; az arra fogja őket ösztönözni, hogy egész életekben igyekezzenek megnyerni a' Jók' javallását. Ez a' mi keresztyén tudományunk bennünket mindég az alázatosságra emlékeztet, 's így képmutatókká

* T. Kazintzy Fer. Úr levele. Jött Január. 27ikén. 1820. — Dúlházy M. jegyzete.

leszünk, hamisokká: Voltaire Cicerónak ezt a' Romai nagy érzést adja szájába: Romains! j'aime la gloire, et je ne veux point m'en taire, 's Tacitus ezt mondja: Contemta gloria contemni virtutes. A' te házadnál, megbecsülhetetlen kegyességű barátom, és minekutána a' Méltós. Grófné vele is játszadtat egygy rollát azon Comoediában, mellyet gyermekeid fognak adni Februáriusban, a' gyermeknek az a' szerencséje is lesz, hogy ő a' Kassai nagy világ' szemeit vonja magára. Feleségem és én egészen érezzük kegyességtek' nagyságát, 's köszönjük azt, úgy a' hogy a' koldus köszöni a' reménytelenül kapott alamizsnát.

Hogy a' gyermek a' Klavír-verésben ment valamennyire, azt Gróf Mailátnak, a' ki azt maga is mesterisen veri, 's sok másoknak inkább hiszem mint magamnak: de Tánczmestere is azt beszéli, a' mint Klavír-mesterének leveléből tudom, dass er Zsni als ein wahres Phänomen unter seinen Schülerinnen aufführen wird. Megörülvén a' hírnek, arra kértem ezt, hogy ha a' gyermek méltóvá tenné arra magát, tánczoltasson vele ballétet is a' Játékszin' Tánczolóji 's Tánczolónéji közt. Valamit tanulni lehet, azt mind kell tanulni, és minél jobban, 's a' mit tudunk, azt tudatni kell hogy tudjuk. Maga az Idvezítő azt mondá, hogy a' gyertyát nem teszik a' véka alá. Soha sem tudja az ember minek hol veszi hasznát, és mi által teszi szerencséjét. De midőn a' tudás' mutatásának szükségét emlegetem, te érted, hogy az nem azt teszi, hogy még a' mit nem tudunk is mutassuk, és hogy a' mit tudunk, hiusággal mutassuk. Seneca azt a' mentséget adja Aretalógiával eltöltött leveleinek, hogy ő erényt azért predikál, hogy *magát* kényszerítse tanításainak tevésére; 's ez bizonyosan így van. A' ki ily tanításokat tesz, kénytelen kerülni a' megpirítatást.

Alig várom, édes barátom, azon Leveledet, a' mellyben velem tudatni méltóztatol, mint méne véghez a' Szabolesi Restauratio, mellyel én megelégedve épen nem vagyok, 's úgy áldjon-meg engem Zebaoth Jehova, hogy nem Vay Ábrahám miatt. Nem szeretem a' Nemzet' jusainak elnyomattatását. Pedig úgy candidálni, hogy csak az választathassék, a' kit a' Candidáló akar választatni, világos elnyomás. Finta brutális heros a' mint látom. De én a' brutális heroismust is szeretem, miolta a' brutális genialitású Niczky László' toasztját tudom, a' mellyel a' Szerencse egyetlen fijának, Ő Cs. Kir. Apost. Felsege Kamarásának egészségéért ivék, azon hozzá adással,

hogy neki Fő Ispánságot kíván Szabolesban 300 esztendő múlva. Ugyan hogy nem nyeli-el a' föld az ilyen Megtisztelteteket szégyeltekben? Engem ott ütött volna meg a' guta.

Prof. Vályi Nagy Ferencz Jan. 15dikén meghala. Jan. 30dikán Predikázió 's Magyar Oráció fog mondatni tiszteletére, Jan. 31dikén pedig Prof. Kézy mond neki deák Oráziót az Auditoriumban. Én betegeskedéseim miatt temetésén meg nem jelenheték, de levelem által bizonyossá tettem Özvegyét, két fiját 's egy lyányát, kik rettenetes szegénységre jutottak ezen halál által, hogy férje 's atyjok nekem meg nem holt. Ide zárom szeretetre méltó hitvese' levelét¹; lássd melly szép tournure van első soraiban, pedig a' levelet nem csak a' fájdalom új kifakadásában is írta, hanem olyankor is, midőn Thalie leányom és Nevelője a' ház előtt megállottak, hogy, estve lévén, sietve jöhessenek haza. Homérja felől ezen levélből fogod látni, a' mit tudni óhajtasz.

Meghala Zoltán Pál is, a' Kácsandiné híve, Jan. 5dikén, Sennyei pedig 7dikén. Holnap után fogjuk felolvasni az Ujhelyi Gyűlésben Testamentomát. 20,000-t hagyta félig a' szegényeknek, félig a' bolondoknak. Barátom, *sok embernek* van jusa legátumára!

Ila könyveid megérkeztek, méltóztassál a' Görög Anthológiával együtt a' Heyne Virgiljének legelső Kötetét, és azt, a' melyben a' Georgicák utolsó éneke áll, velem közleni. Nagy szükségem van mind a' kettőre. 'S legalább Virgil egy hét alatt visszaküldhetem.

Mit mondasz Értekezésemre, melyet a' Tud. Gyűjt. Novemberi Kötete felveve? Szent Miklósy Aloyz *örömmel*, Döbrentei *bánulással* olvasta, az én nem barátom Kulcsár, és Mokri Urak (a' mint ezt mástól tudom) felőlem egy kis figyelemmel szólnak, 's Kulcsár csak azolta, de sajnálkozva, [hogy] Gróf Teleki József, a' László fia, egy értelemben van velem. Mind eddig csak ennyit tudok, 's már az elég volna; de én Gróf Dezsőffy Józsefnek ítéletét vágyok mindenek felett érteni, 's még akkor is az Ezét, a' midőn nem javalhatja a' mit csinálók.

Azolta Horváth József Elek szólala-meg, 's még ezen Értekezésem látása előtt. Ő a' *Nemzet nagy részének* ítéletével támad-meg. Ez igen rendes. Tehát Galilei és Christoph. Columbus rosszat tanított-

¹ Nincs a levél mellett.

lak, mert egyebet mint a' mit a' Tudósok egyetemben hittek. Ennek most felelek, 's egész nyugalomban.

Élj szerencsésen, édes barátom; fogadd-el 's add-által forró köszönetemet a' Méltós. Grófnénak és Comtesse Virginienek mind azért a' mit leányomért teszték. Ne vegyétek tiszteletlenségnek, ha valamiben benneteket meg talál bántani a' gyermek. Feleségem mindkettőtöket hív tisztelettel tisztel, 's ajánlja magát 's a' gyermeket kegyességtekbe.

örökös híved
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 83. sz.]

3820.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 31. Jänner 1820.

Theurester, geliebtester, verehrtester Freund,

Quae schola Zenonis de autoch. praecipit, nugas et deliramenta sapiens tum puta. Perferendum, obdurandum. Ubi mala tolerari nequeunt, non locus indignis relinquendus, sed causa malorum removenda.* Cur hoc tibi latine dicem, intelligis.

Ihr vorletzter Brief war mir zuwider, Ihr letzter hat mich unendlich erfreut. --

Baron Johann Sennyei (ausgesprochen Zsennyei) starb den 7. Jänner, und den 27sten ward sein Testament, von welchem ich im Magy. Kurir so viel dem Vaterland versprach, erbrochen und vorgelesen. Quanta de spe decidi! hätten wir auch ausrufen können. Er legirte seinem Erben 500.000 fl. in activen Schuldbriefen, eben so viel, vielleicht noch mehr, in Gestüthen, Hornvieh, etc., das Testament ward durch Familienstolz und Geiz dictirt. Sterben die Sennyeis aus (jetzt sind 3 Erwachsene und 2 junge bey'm Leben) und nimmt

* Neuerlich hat Herr Prof. Dr. Philosophiae [?] Fries die Autoch. für gewisse Fälle vertheidigt. Prof. Krug durchaus improbir. — Prof. Osiander in Göttingen schrieb als Arzt über die natürl. Autoch. [Az írás kopottsága miatt itt néhány szó olvashatatlan.] Tod herbey. — Rummy K. Gy. jegyzete.

eine Sennyei (durch Präfection) den Namen Sennyei nicht an, so erbt das Comitát, und disponirt dann wenigstens über 60.000 fl. jährlich, unterstützt Arme, die Literatur, und nützliche Erfindungen. Damit der Erbe nichts verprasselt, so muss er dem Comitát alle 3 Jahre Rechnung abliefern. Nur die Hälfte der revenüen darf er verzehren. Das beste ist, dass er *im Comitát leben soll*.

Prof. Vályi Nagy Ferencz* starb den 15. Jänner. Den 19ten ward er unter Gesang beerdigt; Prediger Láczaí hält ihm heute eine Leichenpredigt, Prof. Theol. Dogm. Somosy ungrische Parentation. Mein Kopf verträgt keine Kälte; ich musste sogar in der Congregation meinen Kopf bald mit meinem Handschuh, bald mit meiner Kucsma (liegend, nicht aufgesetzt) vor der Kälte schützen, und so erschien ich heute nicht; morgen bey Tagesanbruch fahre ich aber ab, und höre Kézys lateinische Parentation im Auditorium. Vályi Nagy hat seine Gesundheit schon durch Homers Übersetzung sehr geschwächt. In [] Septbr. erhielt er die neue Professur, und der gewissenhafte Mann strengte sich zu sehr an. Er konnte kaum etwas verdauen, und litt an Magenkrämpfen. Er klagte mir, aber ich hielt alles für Hypochondrie u. Pedantism. Selbst bettlägerig verschob ich seinen Besuch. In [] December besuchte ihn meine Tochter mit ihrem Lehrer, u. sie brachte mir von ihm selbst die Nachricht, dass er besser wird. Sein Tod kam mir ganz unerwartet. Er hinterliess gar kein Vermögen, aber auch keine Schulden. Seine arme Wittwe, und seine 3 Kinder, einer Patvarist (er war geborener Edlmann), einer studierender Jüngling, und eine vortreffliche Tochter, 16 Jahr alt, schweben in der grössten Angst. Sein Homer liegt fertig (bloss die Iliade) [aber noch nicht ausgefeilt].** Seine Polyhymnia (Gedichte)*** erwarten die Censur. Ich werde trachten, dass sein Sohn sein Biograf werde, es sey denn dass ich dazu aufgefordert bin.

Mein Aufsatz im Novemberhefte des Tud. Gy. erwarb mir einen Beifall, auf welchen ich wahrlich nicht gerechnet habe. Szent Miklósy schrieb mir der erste. *Gyönyörrel olvastam etc.* Döbrentei bámulással; etc. Superint. Kis mit einer Achtung, als wenn er erst jetzt ein Gewicht an mir gefunden hätte, da er über meine Arbeiten

* Vor Kultsars Angriff auf die magy. Literatur. — Röslers Urtheil über die Tropologie. — Romy K. Gy. jegyzete.

** A szögletes zárjelben levő szavakat Kazinczy F. áthúzza.

*** Ungrisch, lateinisch u. griechisch. — Kazinczy F. jegyzete.

doch auch bis jetzt *mehr* fand, als ich selbst darin gefunden hätte; Ungvár Németi Tóth schreibt, sogar Orthologen seyen davon bezaubert und einige seyen auf meine Seite übertreten; Baron Lakos schrieb an Kis (nicht an mich) er kröne unter den Aufsätzen des Tud. Gyűjt. für 1819. diese Abhandlung, und ergiesst sich (so wie Döbrenteil) weit und breit über das Gewicht u. üb. den *Zauber* (den *jugendlichen*) des Stils und der Composition. Wenn das ist, so bin ich selbst, der mit diesem Aufsatz am allerwenigsten zufrieden bin. Von der 15. Seite bis 25. flog ich ja mit Atalantas Füßen über meinen Gegenstand, weil ich besorgte dass die Redaction den Aufsatz lang finden wird, und sie zerstückelt gebe. Ich vergass Ihnen den Grafen Joseph Teleky zu nennen, der damit auch zufrieden ist. Sein Vater schrieb an mich ganz im Geiste der Orthologen. Ich schrieb ihm zurück: Én a' Mélt. Grófot inkább akarom Birámnak, mint Ellenkezőmnök, u. schickte den Aufsatz ihm zu, mit der Bitte, solchen der Redaction zu übergeben. Er that es und schweigt. — Da im Dezemberhefte mein edelgesinnter Freund Horváth József Elek, wahrscheinlich durch die Transdanubianer aufgefordert, wider mich zog, so will ich diesem antworten, ganz im Ton der Ruhe und innigster Achtung, und dann packe ich Verseghys lächerliches System an. Diese 3 Abhandlungen sollen dann besonders abgedruckt erscheinen, mit vielen Vergleichen unserer besten Scribenten.

Dem Horváth József Elek schrieb ich schon freundschaftlichst, und ich werde ihm meine Antwort noch im MS zusenden. Eben so an Verseghy, meinen unedlen Gegner. Erst dann wird mein Aufsatz gedruckt. Ich konnte mich nicht enthalten dem Horváth J. E. zu sagen, sein an mich verschwendeter Weihrauch zeige dem Füredi Vida (Takács), 1. dass man loben und zugleich tadeln (welches mir in Himfys Recension zur Duplicität gemacht wird) kann. 2. Dass man gelobt werden kann, selbst wenn man sich selbst nicht buccinirt, oder bucciniren lässt.

Ich bin froh und Ihnen sehr verbunden für den übersetzten Aufsatz in der Pannonia. Der ungr. Text ist fehlerhaft, u. statt borág steht hier durch die Sünde eines nicht gebetenen Correctors *szőlő*. Áte ist hier *a' te*. In November habe ich ein Sonett gedichtet, welches mir sehr lieb ist. Hier der Text, und die Übersetzung des Grafen Joh. Mailáth, den Sie aber nicht nennen müssen, wenn Sie das Sonett vielleicht einsenden sollten, weil ich nicht weiss, ob ihm das nicht unangenehm wäre. So viel ich weiss, hat er sich

noch nirgends, als vor seinem Kalocsaer Codex alter deutscher Lieder genannt:

A' S A J K A.

Csalárd örvények,* vad sziklák között
Sajkám lebegve futja vig futását,
'S kaczagja a' bosszús szél 's hab' duzza-
[nását **
'S szirtjeit,† mellyekben oly sokszor üt-
[között.

Nőm 's e' kised csoport az Űldözött'
Arczáról csókkal törlik izzadását;
Lantom, szeliden zengve a' sziv' hab-
[zását,
Az árboczon függ, myrtusai között.

Éj, kőd †† borítják útamat megint;
De rám amott egy szép csillag te-
[kint,
'S szent hittel tölti-bé a' csüggedt szí-
vet.

Elő, Elő! bár mik rettentenek!
Bajában nem hagyják az Istenek
A' szeretőt, a' Lantost, és a Hívet.

DER KAHN.

Leicht schwebt mein Lebensnachen seine
[Bahn
Durch Wirbel fort, durch steile Klippen hin.
Ob Wogen dräun, ob Stürme ihn umziehn,
Er scherzt im Wetter, das ihn oft um-
[stahn.

Die Gattin kömt [!] die zarten Kleinen nahn,
Der süßen Küsse weicht der Stirne Glühn,
Am Mast verschlungen Myrth und Harfe
[blühn,
Das Segel tönet, gleich dem ziehenden
[Schwan.

In trübes Dunkel hüllt mein Pfad sich wie-
[der,
Ein schöner Stern blickt liebend auf mich
[nieder,
Aus seinen Strahlen naht ein heiliger
Glaube.

Hinan, hinan, ich bebe keinem Dräuen!
Kronion lässt dem Unglück nicht zum Raube
Den Liebenden, den Sänger und den Treuen.

Ungvár Németi Tóth theilt mir ein griechisches Sonett mit, welches er zur Probe gedichtet hat, ohne zu wissen, dass in der Sprache der Hellenen solche schon lange her gedichtet werden.

Ελπις και Χρηια.

*Αινον το πενθος της Δημητρος ην'
'Ολωλ', ολωλεν η τερεινα κορα,
Ανασσουσαν δ'επει την παιδ' εσωζα[!],
Σ' ύμνησεν η μητηρ Τμην, Υμην.*

* E szó fölé Rummy K. Gy. ezt írta: Wirbel.

** Trotzen.

† Klippen.

†† Nebel. — Rummy K. Gy. jegyzetei.

Ὁδηγός ἐν σκοτῷ λαμπρὴ ὁ Μῆν,
 Τοῖς δ' ἄλγεουσιν ἐν χειμῶνος ὥρᾳ
 Βακχὸς φέρει, Κυπρίᾳ τε καλὰ δῶρα,
 Ὡς μὴ ψεγεσθαι τὴν Πεπωμένην.

Θεοὺς τὸν ὀλβὸν δοῦναι ἐστὶ δεινόν,
 Μοὶ δ' ἐλπίς ἄρκει, μοὶ δ' ἐλπίς σὺ μείνων,
 Ἢ χρεῖα δ' ἀνδρὶ ὀλβίῳ τυχοί.

Τῆς δεινότητος ἐλπίς ἐξ αὐτός,
 Καρπὸς τὸ χρεασθαι τῷ τυχόντι πρώτος,
 ῥιζὰν δ' ἔχουσιν αὐτὴν οἱ Θεοί.

Gar lieblich; und der Schluss mir sehr lieb! sehr lieb!

Grillparzer ist nicht mein Mann. Sein Campo Vaccino hat viele Schönheiten. Aber wie läppisch der Schluss! — So was mag in einem Epigramm an seiner Stelle seyn. Witzlinge bey uns erzählen sich: Eggy cigány a' fészület előtt inádkozott; 's a' keresztrádólt 's összetörte. A' Plébánus hozzá ment, meggyóntatta, 's azt kívánta, hogy csókolja meg a' keresztrét. A' cigány nem akarta, azt állítván hogy most is a' + a' baja. Hiszen ez nem bánt, monda a' Plébánus. «Nőjjön meg csak! ez a' kicsiny is olyan lesz, mint az a' nagy!» Hat eine so edle, ernste Dichtung Platz für so eine niedrige Geschichte? —

Wie viel hätte ich Ihnen, mein geliebtester, edlester Freund, noch zu sagen! und ich habe keine Zeit. Gäste störten mich mit ihrem unseligen Geschwätz. — Pethe bedaure ich, dass er trotz seines Verlustes an Geld nichts mehr liest u. schreibt. Meine Erdélyi Levelek sind bey Ladisl. Teleki, das *achtemal* umgearbeitet. Hätte ich es voraussehen können, ich hätte die Feder nicht angesetzt. Wer kann allem [!] recht machen! — Lassen Sie sich sagen, dass die Vorsicht endlich einmal für mich — nein für meine Kinder sorgt. Der *von uns geliebte*, uns nicht liebende Bruder meiner Frau zwingt mich zum Theilungsprocess vor der Eperjeser Tafel. Ich bin im 61-sten Jahr, und meine Frau erhielt nach ihrem Vater bis jetzt nichts. Der Process läuft schon, u. sogar die Advocaten des Bruders sagen, dass wir triumphiren müssen. Er meint qui tempus habet, vitam habet. — Der Grossvater Sophies verkaufte alle Avitica, um die Hälfte des sehr reichen Dominium Ónod zu erkaufen. Er hinterliess 2 Söhne u. eine Tochter, die Obergespannin von Máramaros

(Andrási István), dann eine vermählte Baronne Henniger aus Böhmen. Der junge Henniger führte Process ad revindicandam partem quartum Domini Sávoly in [] Nógráder Com. und hat ihn gewonnen. Davon gehört der 9-te Theil jetzt meiner Frau, und nach dem Absterben ihrer verheurateten, aber kinderlosen Schwester der 6-te. Doch wann komme ich ad possessorium? und ich muss Geld schaffen um meine rata zu erhalten. A' kised csoport meines Sonetts (das Volk der Kleinen) muss leben. Sie stellen sich vor, wie schwer mir durch den Druck der Zeit dieses Leben geworden ist.

Ich schicke Ihnen meine philolog. Abhandlungen wenn alles fertig ist. Der Eingang des schon abgedruckten Aufsatzes, wo ich von Zrinyi, Gyöngyösi, Haller, Ráday, Teleki sprach, kann für den Ersch'schen Zweck dienlich seyn. Ich umarme Sie mit allen Gefühlen der innigsten Freundschaft.

Wollten Sie mir nicht den ganzen Pack *meiner Briefe an Sie* zum excerpiren leihen? Ich lese sie mit den Ihrigen zusammen. Da kann in der Correspondenz manches seyn, was besser ausgearbeitet, und von Ihnen übersehen, gedruckt werden könnte. Ich bitte Sie sehr darum.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3821.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 1. Febr. 1820.

Die Ehre die dem Professor Vályi-Nagy widerfuhr ward noch keinem Professor in Patak seit den 289 Jahren dass es schon steht, zu Theil. Trotz des ungünstigen Wetters des 19. Jänner ward seine Leiche an den Armen seiner Collegen, 12 ungrisch und schwarz gekleideten, Säbel-umgürteten Zuhörern des Prof. Kövy, und anderer Studenten in den entfernten Friedhof hinausgetragen. Den 30ten Jänn. (Sonntag) hielt ihm Láczy Freund u. Professor eine Leichenpredigt. Text aus dem Evangelium: Bizony ez az ember *igaz* vala. Und Nagy war dies so sehr, dass der Prediger nichts mehr zu sagen nöthig hatte. Nun stand Prof. Theol. Dogm. Johann Somosy auf, und hielt eine Rede in ungr. Sprache, die excellent war. In dieser liess er den Gestorbenen von seinen vornehmen Wohlthätern Abschied

nehmen, und knüpfte mich, (wie ich von Kézy höre; denn ich war nicht dabey) durch eine rhetorische geistvolle tournüre als ein *láncz-szem** halb zu seine Gönner, halb zu seine nach mir genannten Freunde. Weg, weg von mir jeden Weihrauch; ich fühle mein Nichts wenn man mich erhebt; packt man aber meine Selbstliebe dadurch an, dass man mich als den Freund von *Guten* und *Verdienstvollen* schildert, so bin ich *stolz*, mehr als mancher Kammerherr über seine Kammerschlüssel, welches doch viel gesagt ist. — Die Kirche, sagt man, zerschmolz in Thränen.

Nach Mittag hielt Prof. Kézy eine Rede, Romanum sonans, in dem vollgestopften Auditorium. Auch Kézy flocht mich in seine Rede ein, und *bloss* mich. Er schilderte Nagy als den Mann, den kein Schmutz befleckt hatte, und bey Gott, Nagy war ohne Flecken. Hypochondrie, Pedantismus und eine kleine literärische Eitelkeit sind nur die folie, die nöthig war, seine Verdienste zu erheben. Keinen getreuern, edleren, nachsichtsvollern Gatten, Vater, Freund kann man sich nicht denken. Er hatte oft keinen Helfer, und wo es noth war half er mit Geld, Trost, Rath und That *immer* und wenn er *betteln* musste. In seinem Amt bis zur Scrupulosität unermüdet. Er hinterliess eine bloss ungrisch sprechende Witwe, die noch mehr werth ist als er es war, zwey hoffnungsvolle Söhne und eine nicht eben schöne Tochter, die ganz die Mutter seyn wird. Nagy liess es wenige wissen, selbst mich nicht immer, was er glaubt und nicht glaubt; er sagte mir, er habe von Hottinger in Zürich gelernt: ein Prediger oder Professor muss in seinem Studirzimmer mehr wissen und weniger glauben als auf der [!] Catheder. Er war *grav*; nie kam aus seinem Mund eine trivialität. Haben wir ihn geneckt, so stand er auf, lachte über die Schelmerey, hob den Zeigefinger auf, drohte uns lachend: no! no! — Gelehrte intriguen hat er nie gespielt; Hass war seiner Seele zuwider. — In seiner Krankheit jetzt besuchte ihn einer seiner gewes. jetzt schon verheur. Schüler. Dieser fiel vor ihm nieder, küsste ihm die Hand, und dankte ihm für seine Rettung. Die Iliade ist fast ganz purisirt. Alles ist da, und vollkommen fertig und ausgefeilt. Nichts darf daran geändert werden, nicht einmal die Orthographie. Polyhymnia hat viel gute und nicht gute Gedichte. Die Witwe hat nichts, ist ohne Haus, ohne Pension, und 1200 fl. Schulden.

* E szó fölé Romy ezt írta: Kettenring.

Czövek István Prof. der Theol. zu Losonez, einst Senior in Patak, dann Adjunct bey Kultsár in Pesth, wo er sich wegen venereischer Infection lange zu curiren hatte, ward kürzlich catholisch.

Kézy erbot sich Vorlesungen über Homer, Somosi in der exeg. Theol. für Nagy zu geben, gratis, damit die Witwe den Gehalt ihres Mannes ziehen kann. Eine Apothekerin schickte ihr das Conto von 110 fl. zum Geschenk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3822.

Gr. Majláth János — Kazinczyna.

Nagy-Ugrócz am 1/2. XX *

Ihre beiden Briefe vom 3. und 10. des v. M. fand ich gestern bei meiner Rückkehr von meinen Mednyánszki hier, freundlicher kont ich nicht willkommen geheissen werden. Was Sie ihm, nämlich Mednyánszki wünschen, werd' ich ihm schreiben, er wird ihres Grusses und ihrer Theilnahme sich sehr freuen, ich hoffe zu Gott, seine Kinder werden dem Land nicht Ursache geben zu bedauern, dass Er meine Agnes geheiratet hat.

Und nun muss ich Ihnen sagen, dass ich seit lange her nichts gelesen habe, was mir so viel innereres Vergnügen gewährte, als ihr Aufsatz contra Verseghi. Das ist etwas überaus gediegenes, es ist unmöglich, dass ein unparteyischer, oder ein Gegner den blos vernunftgründe bestimmen und nicht leidenschaft, nicht augenblicklich zu Ihnen übertrete, das ganze ist so klar, so richtig argumentirt, so konsequent durchgeführt! Und dabei liest es sich so gut, zieht so an; es ist das Evangelium der Neologen, oder eigentlich der Koran der da bekehrt, und die Ungläubigen tödet. Sie haben ihren Freunden viel Freude gemacht und den Triumph der guten Sache entschieden.

Was Sie über meine Übersetzung ihres Sonettes sagen, ist theils zu gütig, theils sehr treffend; ich werde mich bestreben die zweite quadrine nach ihrer Andeutung ein zu richten. Es ist mir sehr lieb, dass Sie in der 1ten Terzine den Sänger dem Künstler

* It. Febr. 1820. — Kazinczy F. jegyzete.

vorziehen, ich hätte es auch gethan, meinte aber das genericum Künstler sey ihnen lieber. Die Worte, die ich in der ersten Terzine für überflüssig hielt, sind unterstrichen.

Köd, éj, boritják utamat *megint*,
De rám *amott* egy szép csillag tekint,
s szent hittel tölti *bé* a' csüggedt szívet.

Bei *megint* habe ich Unrecht, dem *amott* haben Sie selbst das Urtheil gesprochen, ich bin nicht Unger genug um zu wissen, ob das *bé* da sein muss, ich glaube aber ja, da Sie es so finden.

Dass Eugens Handschrift Sie erfreut ist mir sehr lieb, ein Fac simile stechen zu lassen, würde ich aber nicht rathen, einmal giebt es mehrere seiner Handschriften, und dan, zu was sollen randglossen veranlasst werden, die jezige Zeit (ich rede wie ein alter Herr) ist nicht von der Art, das was aus freien Gemüt geschieht, eben so einfach zu nehmen, es würde bestimmt gedeutet und gedeutelt werden, und zu was das?

Für Tóth Lászlós herliche ode danke ich Ihnen recht von Herzen, es ist eine treffliche gediegene Arbeit, es ist mir zwar sehr schmeichelhaft, dass Sie mich zur übersetzung derselben auffordern, aber die Aufgabe ist schwierig. Dass Sie mich dadurch mit ihm in Verbindung bringen wollen, erkenne ich dankbar, so bin ich ihnen für ihre gehaltvolle vorarbeit zur Übersetzung verbunden. Wenn ich die Ode vielleicht nicht zu meiner Befriedigung übersetze und also nicht absende, werde ich ihm doch bestimmt über seine Ode schreiben, nicht als ob ich meinte, dass ihn das besonders freuen oder er Werth darauf legen sollte, aber was in Ungern schreibt, sollte sich kennen, und näher stehen vires unitae crescent.

Mit einer wahren Sehnsucht erwarte ich ihre Erdélyi Levelek, leider aber wird dies aber noch lange währen, den es hat ja noch nicht einmal der Druck begonnen, und jezt wil noch einer das Manuscript revidieren, wie Sie schreiben.

Sisák [!] soll und muss den Agatokles übersezen, Italisch, Französisch, Dänisch existiert er schon, sollen wir ihn nicht auch haben?

Mein Schwager Mednyánszki wird ihnen mein neuestes Geisteskind auf der Diligence nach Kaschau zu senden, nehmen Sie es gütig auf, und schreiben Sie mir, wie Sie es finden.

In Hormayrs Taschenbuch ist der historische Kalender, Nádasdi, Burg Arva, und Trentschin von Mednyánszky; Die Legenden und

Kupfererklärungen von Hormayr, so auch die Zierotin(?) und Purgstall, die Berzeviczis sind wahrscheinlich von Gregor Berzeviczy selbst. Ich bin in meinen Aufsätzen unterschrieben, Janus pannonius ist von Franz Teleki, die übrigen Mitarbeiter werden sie nicht interessieren.

Dieser Winter mit seiner beispiellosen Strenge, wir hatten 22 Grad, mag wohl mit Ursache an ihren [!] Übelbefinden sein, ich hoffe, dass das Frühjahr Sie all dieser Plagen enthebt, Freuen wird mich's wen ich gut prophezeie.

Im Taschenbuch Aglaja stehn zwei meiner Gedichte, die sehr gnädig aufgenommen wurden, ich lege sie hier bei, um doch poetisch zu danken für Tóth Lászlós Ode, und bitte um ihr Urtheil. Leben Sie wohl, so wohl als ich es wünsche und lieben Sie mich wie bis izt.

Ihr unwandelbarer

Johann Graf Mailáth.

DESS ARMEN VATERHAUS.

Ein Armer schreitet durch die Nacht
Und sucht ein Haus, wo Mitleid wacht,
Er schreitet emsig für und für,
Doch ach! er kömt an keine Thür.

Und kehr ich nicht bei Fremden ein,
Werd' ich bei meinem Vater sein,
Der hat ein Haus, das ist gar gross,
Herbergt drin manchen Leidgenoss.

Das ist gar wundersam erbaut
Wer an mit frommen Sinn es schaut,
Dem wird zum dulden neuer Mut
Und still wird das bewegte Blut.

Es hat des Vaters milde Hand
Ein Zelt darüber ausgespant
Hat's blau und goldig ausgeschmückt
Dass es im tiefsten Leid entzückt.

Und drinen ist ein Kämmerlein
Das ist so still und kühl und klein
Wer in die Kammer ein kan ziehn
Den wird der Kummer ewig fliehn.

Er hört, was draussen wandelt, nicht,
 Vernimt nicht, was da draussen spricht,
 Ihn deckt bald Schnee bald Blumen zu
 Und Niemand stöhret seine Ruh.

Sieht Sonnen nur und Sternenglanz,
 All' anderes vergisst er ganz,
 Die stille Kammer ist das Grab,
 O Vater! ruf mich bald hinab.

Da schlief der müde Wanderer ein,
 Ein goldner Traum zog bei ihm ein,
 Und bei dem nächsten Morgenroth
 Fand man den armen Pilger tod.

DER ABENDSTERN.

Ich schied von Ihr, es stand in tiefer Bläue
 Der Liebe Stern, in stiller goldner Pracht.
 Sie sprach: rein wie der Stern, der jezt erwacht,
 Ist meine Liebe, die ich stets dir weihe.

Wen dieser Stern dir fern von mir erscheint,
 Bringt dir sein Leuchten meinen Liebesgruss,
 In seinen Stralen nahet mir dein Kuss,
 So sind im Lichte liebend wir vereinet.

Uns trennet jezt der Erde finstres Walten,
 Im Himmel bleibt für unsre Liebe Raum,
 Sie wird sich, endet dieses Lebens Traum,
 In jenen [!] Stern beseligend entfalten.

VERGÖTTERUNGSGLANZ.

Im Dornengesträuch	Flohen die Zaubersylphiden;
Blühte mein Veilchen,	Doch welkte der Kranz nicht,
Wespen umsumten	Schmücket den Nektarkelch
Meine Narcisse	Olympischen Gästen
Die ich zu ehrenden	Heut noch in Ganymed's Hand.
Kränzen Magyarien	Meine Freude, ist
Dir flocht, dein treuer Sohn,	Meines Jahrhunderts Stolz.
Den Stachel schmerzt u. die Dornen!	
Auf meinen Blumen	Vielen ist schönes gering
Zephirgewiegt sonst,	Beut ¹ es nicht Nutzen ² auch

¹ Eredetileg: *Trägt* volt írva.

² Eredetileg: *Vortheil* volt írva.

Wer seinem düsteren
Herbst, Früchte sammeln wil'
Achtet der Blumen nicht.
Doch wen die Charis liebt,
Duldet er süßen Schmerz
Psyches im Herzen auch,
Hofft ewige Jugend.
Lebend im Feuer
der Liebe, wie fliegt er
Von Blume zu Blume
Dass Freude er biethe
Den ewigen Göttern.

Attikas Fielden
Ich bin sie durchwandert,
Stand an den Gräbern
Auf heiliger Erde
Am verglommenen Vesuv.
Dass ich die herben
Blätter der Eiche,
Dass ich die grünenden
Zweige des Weines,
Vermählt der süsshauchenden
Cyprus ambraduft
Den holden olympischen
Göttern weihe,
Ein würdig Gedenk mein.

Es neigten die Götter
Sich meinem Streben;
Auf schnellen Fittigen
Flog ich empor, hoch
Wo die unsterbliche [kränzt
Mit Glanz den Parnass um-
Stets wuchs, nie schwand die
Ob ich die Stralen [Kraft.
Der Sonne gewohnt auch;
Schauder' ich, fluche nicht
Den Wolken der Heimat.
Was der Gerechte
Gewint, sein ist es,
Bettelt um Ehre nicht.
Neider und Spott
Mehren im Ruhm nur.
So stralet am hellsten
Der Diamant Nachts.

Die Lenden Tatra's
Hüllt dunkler Nebel.
Tiefe Nacht heulen
Aus der Felskluft des Berges
Hundert Eulen
Aber am Gipfel
Pranget der Vogel
Zeus, Glanzmeer umwallt
Des Starken Auge
Zücket im Lichtstrahl nicht.
Kehrt sich die Sonne auch ab
Fernen Geschlechtern
Segen zu spenden
Erlischt die heilige
Fackel doch nicht.
Du triffst sie wider [],
Nimst göttlichen Glanz von ihr,
Wandle nur mutig
Ewiges Feuer
Mit heiligen Händen
Wie Prometheus hütend.

Wen in die Kreise
Der Götter die Muse
Erhob, ist selig.
Selig den Olympisches
Licht mit dem Äther
Der Weisheit umflossen.
Den Aar überfliegt
Seine Phantasie.
Steigt er zur Erde
Naht Freude den Menschen,
Hebt er sich wider? es folgt
Zum Himmel ihr Dank ihm.

Lohn ist der Sterblichen
Endliches Streben.
Die müden Hände
Sind werth im Schoose
Heiliger Freundschaft
In süßer Freude zu ruhn.
Lohn muss der That sein
Die das Gesez gear
Und die der Erde Sohn
Nur durch Vertrag thut.
Aber die Götter

Brauchen des Lohnes nicht,
 Der Liebe Wort richtet sie
 Kein Gesez kennen sie,
Fins, nur, das Heilige [?]
Dass es des Himmels
Segen spende.

Erstickender Dürre
 Folget der Regen,
 Ob du bittest, ob nicht.
 Erwart ihn vom Himmel;
 Im zürnenden Donner
 Stralt eines Gottes Hand
 Die Blume der Wiese
 Die dein Fuss tritt
 Die bewundernswerten
 Unzähligen Blitze des Himmels
 — Zwei Ringe in himmlischer
 Sind oben gewoben. [Kette —

Vaterland, Vaterland!
 Ehr' deine Götter,

Ehre die Ihnen
 Verwandten Sterblichen.
 Wer ist ihnen der höchste Gott?
 Der Einigkeit Geist ist's,
 Folge dem Gotte.

Nicht immer preiset
 Jubelnd der Sieg uns.
 Liebe ist Liebe.
 Sie herrscht in den Tiefen
 Unserer Herzen,
 Glänzet ihr Glanz
 Manchmal auch nicht.
 Wie die Perle nicht glänzt
 Im Abgrund des Meeres.
 Wem himlische Kraft ward,
 Schau die Mehrheit nicht,
 Oft ist das Grosse,
 Das Edle verschieden
 Hundert Farren
 Pluto zum Opfer,
 Dem Helikon diesen Kranz.

Sie sehen, mein verehrter Freund, dass ihre Wünsche mir Befehl sind, wen [!] die Übersetzung ihren Erwartungen nicht entspricht, so liegt die Ursache wenigst [!] nicht im Mangel des Fleisses von meiner Seite. Warum ich mich nicht an die strenge Form des Originals gehalten? weil die Sprache desselben zu gedrängt ist, als dass eine in der Form getreue Nachbildung anders als steif hätte ausfallen können. Die vorliegende Form ist die von Göthe erfundene, ich glaube nicht den Geist des Gedichtes verletzt zu haben. Die unterstrichenen Stellen sind die, bei denen ich nicht weis [!], ob ich Tóth László Sinn errathen. das (?) bei der 3ten unterstrichenen Stelle bezieht sich auf die interpunktion: ist diese richtig? Bei der übersezung habe ich die wahre Herlichkeit dieses Gedichtes entdeckt und recht genossen. Dieser Tóth László ist ein schönes Talent, ich schreibe ihm Morgen u. schicke ihm die Übersezung so unvollendet und mangelhaft sie auch ist. Ich habe ein Projekt mit dieser Ode. Die Wiener Zeitschrift hat einen Preis ausgesetzt für das beste Lyrische Gedicht. Ich wil dis [!] einsenden (wen es Tóth László recht ist), wen dan demselben Gedicht der Preis zuerkannt wird, wie dis sehr wahrscheinlich ist, so rüke ich mit dem Bekenntnis aus, dass es aus dem *Ungrischen übersezt ist*. Das gäbe

Lerm [!]. Aber hiezu wäre nothwendig dass es Tóth László bis zur Preisvertheilung nicht drucken liesse.

Die Übersetzung ungrischer auserlesner Gedichte werde ich wahrscheinlich diesen Sommer enden, aber ich möchte so viel möglich von jeden Dichter, der drin erscheint, in Prosa erwähnung thun wie Mathisson, Haug, Rastman in ihren Anthologien. Das ganze wäre z. B. Virág geboren wohnt Amt, wen er eins hat Oder Orczi geboren gestorben . . . ich bitte Sie also mir über folgende Dichter Auskunft zu geben: Kazinczi, Kisfaludi, Virág, Berzsenyi, Versegi, Daika. Später kommen schon weitere ähnliche Bitten.

Kölcei hat einen oder zwei Gesänge der Ilias übersezt, und über die massen schön, wären die nicht auf irgend eine Weise zu bekommen ? Hat er die Fortsetzung wirklich ganz aufgegeben ? Was geschieht mit der Übersetzung des Vályi Nagy Ferentz ? wird sie nicht bald gedrückt ?

Über Tóth László's Ode hab' ich noch eins vergessen :

Was ist die ambraduftende Cypruss ? ich bin zu wenig Botaniker um es zu wissen.

In Ihrem Sonett habe ich den 1. Vers der 2t. 4ne so geändert : Die Gattin führ, die Kleinen ich ihm [!] Kahn. Es ist aber noch nicht das, was im ungrischen.

Zum Schluss : Ich habe bestimmte und gute mich selbst betreffende Gründe Sie zu bitten Eugens Handschrift *nicht nachstechen* zu lassen.

Für einen Aschermittwoch ist die Übersetzung einer solchen Ode, und ein Brief an einen Freund des guten genug, auch drängt die Nacht, also gute Nacht. Träumen Sie von mir. Ihr Mailáth.

P. S. Wen Sie in der Übersetzung etwas geändert haben wollen, so bitt' ich Sie inständig mir es zu schreiben, ich werde ihnen dafür recht verbunden sein.

3823.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Hasonlíthatatlan férjfi,
kedves barátom,

Farkas írja, hogy Te neheztelsz leveleidnek válasz nélkül hagyása miatt reám. Én ugyan-ezt panaszkodhatom ellened. Meg nem tudám magamnak magyarázni, honnan jöhet hogy egyszerre elhallgatál, mint Erdélyben némelyek mások; 's elhallgatásodat nem egyedül azért sajnáltam, mert szereteted kevélységem volt, hanem azért is, mert Te vagy az, a' kinek leveleiből, az elsőn kezdve az utolsóig, mindég tanultam, 's sokszor olyakat tanultam, a' miket senkitől mástól nem tanulhattam volna. Örvendek tehát neheztelésednek, mert az elhíhet, hogy most is szeretsz, és hogy csak azért nem írtál, mert leveleim hozzád el nem jutottak. Légy bizonyos változhatatlan tisztelem felől. A' hol új meg új okok vannak a' tisztelésre, ott a' szeretet soha meg nem változhatik.

Erdélyi Leveleim által estek a' Pataki Plebánus és Kir. Censor' rostáján. A' nagy tudományú 's szép lelkű férfi keveset törle-ki, de olyakat, a' miket nem örömet hagyok-ki. Fájt neki hogy Bocskait nagy Fejedelemnek mondtam 's egyyüvé fogtam Bátori Istvánnal és Bethlen Gáborral, 's azt írta a' lap' szélére, hogy az rebellis volt és erkölcstelen. Bethlen Gábor felől azt akarja elmondadni velem, hogy Magyar Királynak választatott per rebelles. Isten neki! legyen a' mit akar. Volt legyen Bocskai, a' minek nevezni akarják, annyi bizonyos, hogy *Fejedelem* volt, és *nem tunya*, 's Erdély a' maga sok Fejedelmei között csak kettőt nevezhet hozzá méltót. A' többiről itt is, a' Rumi Scriptores Rer. Hung. III. kötete előtt elmondám ítéletemet, melyet szeretném tudni, ha javallhatsz e. Rákóczy Első és Második György teve valamit, de nem sokat, kárt pedig iszonyút. Kezemben az egyyiknek parancsolatja a' Secretáriusához Patayhoz, datum nélkül, (az Originálból írtam-le magam) 's az is azt mutatja, hogy magát akarta boldogítani, nem ügyét. A' második Ferencz volt legméltóbb szerencsés lenni e' házból, 's ő volt a' legszerencsétlenebb. Az atyja szalmalüzű ember volt, elrontva boldogtalan anyja 's Papnevelője által.

Tacitusból én csak Agricolát fordítottam. 'S minthogy én azt látnám Nyelvünk' boldogítására a' legsikeresebb szernek, ha sokan

ugyan-azon egy Munkát fordítanak: minekelőtte Agricolat néked megküldöm, legalább egyik darabjában, mert utolsó kézzel kidolgozva nincs, szeretném, ha Te adnál Tacitusból egy textust, hogy azt fordítsam, 's Neked küldjem-meg. Cselekedd azt, kedves barátom, 's várd parancsolatod' kész teljesülését.

Most Sallustomat készítem valaha nyomtatás alá, mellyen 20 eszt. óta dolgozom tollal; mert 1795. fogságomban fogtam hozzá, hol tintám nem volt. Reményilem ez a' Munkám legalább azt fogja bizonyítani, hogy Sallustot ismertem, 's szépségeit legtitkosbb vonásiban érzettem. A' mi Fordítóinknak 's Olvasóinknak maniajok az, hogy mindenben csak azt kérdik, ha jól van e ez vagy amaz magyarul mondva. Fordításaink tehát olyavok mint a' francziáké; az pedig irgalmatlanul rossz. Nem csak a' *dolgot*, hanem az *egész színt* kell a' jó fordításban átalhozni. Nálok Sallust úgy szól mint Cicero, 's Cicero mint Sallust; ez pedig csak nem jól van így. Én azért fogom egyszerre kiereszteni Sallustot és Cicerónak Catilinariáját, Milóját, Ligariusát, Dejotarusát, 's talán még egy két más Beszédét, 's a' Scipio' álmát. Ciceroban magyarságom, a' mondott ok miatt, szabadabb lesz, Sallustra sok ember azt fogja mondani hogy nem érti, bár magyarul van.

A' mit Te csinálsz a' M. Társaság felállítása körül, örök fényt von nevetekre: de semmi sem inkább mint az, hogy kinek kinek szabadságát tisztelitek. Nálunk is régen álmodoznak egy ilyen felől, de azon czéllal, hogy Egységet hozzanak-bé, még pedig az *ő* egységeket; még pedig erőszakkal; még pedig auctoritate publica, 's Verseghy világosan megmondá, hogy az Írókat kényszeríteni kell, hogy az ÉSZnek engedjenek — 's ez az ész a' VERSEGHY esze. Az Isten megzavará a' Babel' építőjinek nyelveiket, 's a' Babelből semmi sem leve. — Én elejétől fogva ellene szogeztem magamat, ellene dolgoztam ezen Egységnek; mihi potior visa est semper periculosa libertas, quam quietum servitium (ezt mondja Sallustnál Lepidus). El akarának némitani, eltölték a' világot hamis hírekkel, 's végre Füredi Vida rám okádá egész epéjél. A' Füredi Vida név költött név; stilusa minden ravaszkodás és lepel mellett tudatja ki írta azt az Értekezést. A' Tud. Gyűjt. tavalyi XII. Kötetében Horváth József Elek ismét elmondá a' mit a' Nemzetnek nagy része mond. — Füredi Vidának feleltem a' Novemberi Kötetben, 's gondolnám ezután hallgatni fog: most a' Horváth József Elek vádjaira fogok, 's Értekezésemet még vagy 8 más Értekezéssel toldom-ki.

Addig szólunk, még felvilágosodik a' mit most sokan nem látnak. Nem magunknak kell győzni, hanem az ügynök.

Erdélyi Leveleimet most Gróf Teleki László olvassa. Nyolczad-szor dolgozám újra, arra vigyázván, hogy a' kik felől meleg tisztelettel szólok, ne bántathassanak meleg magasztalásom miatt, 's a' dolgozás most sokkal jobb. Kérnélek alázatosan, írd-meg nekem 1. miért neveztetnek *taxalis helyeknek* nálatok a' Kir. és más Városok? miért *pagus privilegiatus Oláhfalva*? 's melly munkában kaphatnám-meg a' Magnások' Laistromát, kikkel Erdély tele van; 's melly familiák a' Regalisták? 'S bár a' Gubernium' peccsétjét, ostyára minél tisztábban lenyomva, nekem megküldhetnéd, hogy rézbe metszethessem.

Sokszori tudakozódásim után sem tudhatom, melly titulust ad a' Gubernium a' Fő Ispánoknak, hozzájuk küldött Intimátumokban elől in compellatione, és a' contextusban, 's ha te nekem egy magyarul írt rövid Intimátumot egészen leíratnál, nagyon leköteleznél. 'S hogy van az, hogy a' Gubernium néha magyarul ír, néha deákul?

Mélt. Kenderesi Urat tiszteld nevemben, 's jelentsd, hogy Prof. Vályi Nagy Ferencz megholt Január 15 d. in asthenia perfectissima. A' munkásság ölte-meg, és Homér. Az Iliásnak csak kevés Énekei nincsenek letisztázva; a' Munka egészen megvan, 's a' fordító kezét folyvást tudja olvasni a' Másoló. Az Özvegy nem von pensiót, háza birtoka nincs; két fija 's egy eladó lyánya maradt, megterhelve adóssággal, noha szükön élt. Alalmaznát venni keserves: de Iliását és Polyhymniáját ki kellene adni 's az exemplárokat az árváknak adni ingyen. Tégy lépéseket ezeránt Te is, nemes lelkű barátom.

A' mi kedves barátunk 's neked rokonod Farkas, a' mint hallom, Kolozsvártt tölti a' farsangot. Köszöntsd, 's kérd, hogy mátká gyűrű nélkül ne térjen Krasznára. A' Méltós. Grófné kezeit úgy is mint tiszteletre méltó, úgy is mint igen szép Asszonynak, csókolom, magadat öllelek a' tiszteletnek minden érzéseivel. Szép-halom Febr. 4d. 1820.

alázatos szolgád

Kazinczy Ferencz mpr.

Mint vagy a' nemes lelkű Czirákival? Mint tetszett neked az én Mailáthom? Ez nagy tudományú, nagy elkésztlésű, 's higgy nekem, igen nemes lelkű ember. Holmire a' mit hallok, nincs gondom. Az Ungr. Miscellenben egy dolgozása van *Berzeviczy ellen*,

ki annak az Értekezésnek is Auctora, melly az Első Füzetben legelől áll. Az pedig minden jó ember javallását érdemli. Olvassd-meg ezen Miscelleket, 's hozassd-meg ha nem ismered.

A' mit én irtam Berzeviczy kedves barátom ellen, az rám fergeteget vont. Maga (ugyan csak az Ungr. Miscellben) mérgesen felel. Nemtelen azt vetni szemére (ugymond) hogy a' Locumtenentiale Consiliumnál 8 esztendeig szolgált mint Concipista. — Én ezt azért mondtam, hogy éreztessém vele, hogy módja volt, ismerni a' dolgokat, melyekről szól; ő oda magyarázza, hogy *csak* Concipistaságig menésénél fogva akarám bántani, 's azt feleli, hogy ő azért nem mehetett elő *mert Josephinus ember volt*. Tennél e illy vallást? — 'S a' Josephinus emberek nem mehettek e elő? Bárá Prónay László Exc. is Josephinus volt, és hány jó más!

Haragszom, hogy az Ungr. Miscelleket minden Tisztviselő nem bírja. Bár sokan olvasnák!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

3824.

Kazinczy — Szabó Jánosnak.

Febr. 4d. 1820.

Érdemes barátom, azért zárom ide a' Nagy Ferencz Prof. halála 's temetése felől szóló híreket, mert képzelem hogy annak értéke az Urnak kedves lesz addig is, míg ezt az Ujságokból fogja érteni. Azon a' háznépén segéleni kellene, nem mindentől *koldúlva*, mert az az árvákat megalázza, hanem a' Gazdagoknak nagylelkűsége által. Az Iliás fordításának és Polyhymniának kiadását néhány nagy birtokú ember magára vállalhatná, 's maradnának az exemplárok az Árváknak. Kézy barátunknak Oratióját nem olvastam végig, sőt semmit nem egyebet belőle, mint az exordiumot, és azt a' St, a' hol képét festi, 's szerencsés házassága felől szól. Susanna Oláh virgo laetissima . . . e' *turba* (!!!) exemít, tudnillik e turba marotorum miserandorum. 'S ez a' derék asszony ezt a' dicséretet valóban meg is érdemli; ő talán még több asszonynak, mint férje volt férfinak. — Nagy Ferencz valóban derék ember volt, 's nem olly pigra bestia mint némely Tudós, a' ki megkapván hivatalát, nem gondol többé a' tudománnyal. Örömet tanult még beszédből is, 's

Kantot inkább ismerte, mint sok Philos. Prof. Vallása nem olly fekete volt mint ruhája, 's azt tanulta Hottingertől, hogy a' Papnak 's Professornak löbbet kell tudni 's kevesebbet hinni Muséumában mint Cathedráján. Őtöle tudom én hogy Kalvín atyánk ezt mondá nem tudom hol: Utinam vox Trinitatis inter nos nunquam fuisset audita. 'S Nagyban volt ugyan epe, de ő ellenségeben is tisztelte az érdemet. Ungvár Németi Tóth azt hitte, hogy Nagynak is van része a' Terhes Tükörében: de azért Nagy magasztalta, csudálta a' Tóth Pindarusi Ódáját, 's meg nem rettenve mondá-ki obtrektátorinak, hogy ezek az Ódák 's némelly Epigrammái felséges productumok. 'S e' részben egyget érte velem; a' külömbség köztünk az volt, hogy én világosabban mondom-ki mind kedvező mind nem kedvező értelmemet, nem gondolván a' következással, 's csak azt tekintván hogy az az Egésznek használ. —

A' Mélt. Generálist Ujhelyben szerencsém vala látni Január. 27dikén a' Gyűlésen. Maradok szíves tisztelettel. Várom az ítéletet az Erd. Lev. és az Orth. és Neol. felől.

Sáros-Patakról. Január. 31dikén. 1820.

A' mi Oskolánk olly halotti tiszteletet tartá tegnap egyik Tanítójának, a' millyen még azon 289. eszt. alatt, a' miolta fenn áll, egynek sem jutott. Tisztelendő és Nemes Vályi Nagy Ferencz, Exeget. Theológiát, Egyházi Történeteket 's Görög Literatúrát tanító Professor Úrnak életét példatlan munkássága Január. 15dikén eloltotta; 's társai 's Collégiumunknak nagy érdemű Vice-Curátora Tek. Faji Fáy Ferencz Úr érzették, mivel tartoznak a' kedves Megholt eránt. Teste Január. 19dikén csak énekszóval, de részint a' Professori Kar, részint tizenkét feketébe-öltözött nemes Ifjak, részint a' Megholtak tanítványai által vitetett-ki, mind a' mellett hogy az idő igen kedvetlen volt, a' Héjjeze' szomszédjában fekvő temetőbe. A' pompás tisztelet tegnap, Január. 30d., adatott-meg, jelen lévén már ekkor azon Uraságok, kik a' Séniori számadásnak megtekintése és a' Censurák' tartása végett mind a' két Rendből kinevezettek. Dél előtt a' Hely' Predikátora 's eggyzersmind Oskolánknek Professora T. Lácza József Úr mondott a' Templomban egy szívre-ható Beszédet az Evangyéliomi Századosnak e' szavai szerint: *Bizony ez az ember igaz vala;* 's valakik a' Megholtat ismerték, bizonyosságok, hogy ezt a' nevezetet teljes értelemben érdemlette.

Ezután a' Dogmatica Theol. Professora T. Somosy János Úr kele-fel Oratiojával, a' *Tanítói Hivatal' fontossága és méltósága felől*; melyre ismét azt mondhatjuk, 's azon nagyítás nélkül, melyet a' fájdalom szokott hasonló esetekben sugallani, hogy e' kötelességet hívebben, buzgóbban Tanító soha sem teljesítette. Dél után a' Megholtak legkedvesebb barátja Physic. Professor Tek. Kézy Mózes Úr a' nagy Auditoriumban mondá-el deák nyelven dolgozott Előgiú-mát, melyet maga Heyne is örömmel magáénak fogott volna vallhatni; keresett virágok nélkül, igazán Római szépségben. A' három Beszéd nyomtatva lesz, 's kötelességnek tartjuk a' Tudományok barátjait előre figyelmesekké tenni megjelenésekre. A' Közönség gyönyörűséggel olvasta ennek a' nagy és mély tudományú Előljárónknak deák Verseit: azzal fogja ezen dolgozását is.

Prof. Vályi Nagy Ferencz Úrnak érdemei ismeretesebbek, mint hogy azokról bővebben szólani kellene: de azt kevesebben tudhatják, hogy ez a' nem csak tudós és fáradhatatlan, hanem szeretetre is igen méltó férjfiú a' legpéldásabb és a' legszerencsésebb férj, a' leghívebb atya, a' leghívebb barát, 's szent feddtelenségű, semmi mocsokkal meg nem szennyezett ember volt, 's igazán Keresztyén, a' név' felséges értelmében, theoria és praxis által. A' mi Tanítóink szűken fizettetnek, 's az ő élete nem oda volt erányozva hogy pénzt gyűjtson, 's háza-népét jó karban hagyja, 's így bővségben, sőt csak gondok nélkül is, épen nem élt; és még is soha sem szólította-meg úgy szűkölködő, hogy vele erszényét megosztani kész nem volt volna, ha azt kölcsönnel kelle is boldogítani; tanácsával, fáradságával pedig legterhesbb 's legsietőbb foglalatosságai közt is segélete; 's ámbár Tanítói hivatala neki ritkán engede ürességet, sok betegek, sok guta által megsulytottak neki köszönik egésségeknak, életeknek visszatérését. 'S hány tanítványa valja, hogy ha az ifjúság' legveszedelmesebb megtévedéseiben ő nem volt volna vezére, barátja, atyja, örökre elvesztette volna magát. Ezt vallá halála előtt kevéssel egygy férjfiú is, ki Patakot néhány eszt. előtt hagyta-el, 's most bejött, a' hív Tanítót meglátogatta, előtte térdre esett, 's sirva csókolta kezait.

Hitvese Nemes Oláh Susánna Asszony, 's fiai Ferencz és József, az már Patvarián egykori tanítványánál, Tek. Aszalay Sámuel Úrnál, Eperjesen, ez még Oskolánkban, 's leánya Johanna, mély fájdalmaik közt enyhülést találnak annak szemlélésében, hogy az ő Kedveseket az Oskola és annak Előljáróji 's közönsége-

sen minden Jók, kesergik. Biographiáját fíja Ferencz fogja adni atyjának tulajdon kezével tett Jegyzései után. Munkái között a' nyomtatást leginkább *Polyhymnia* (Magyar, Deák, Görög nyelven írt Versei) várja, és az *Iliás*, hexameterekben fordítva. A' Megholt-nak világos akaratja szerint mind ezeknek nem szabad másként nyomtatattatni, mint a' hogy [a] Polyhymniát tulajdon kezével tisztán leírva, az Iliást pedig idegen kézzel, de gondos megtekintés után, már csak nem egészen lemásolva hagyá, 's illő hogy akaratja tiszteltessék. Mindössze ezek négy Kötetet tehetnek. Bár Nagyjaink segéleni méltóztatnának a' Kiadást, és az ezután semmi fizetést nem vonó Özvegyet 's terhekkal hátra-hagyott háza-népét. Schillernek terhekkal hagyott gyermekeit még Erdélyből is segítte Wesselényi; mert a' ki egész életét másoknak szentelte, ritkán hagy birtokot, 's számot tarthat a' Jók' köszönetére.

Dolgoztam ezt a' Tudom. Gyűjtemény' számára

én Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom Febr. 2d. 1820.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.].

3825.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Febr 5d. 1820.¹

Tisztelt kedves barátom!

Engedd hogy arról szólhassak legelőbb, a' mivel szívem leginkább van eltelve. Vályi Nagy Ferencz Úr Septemberben a' Humaniorum Professorságból Exegetica Theol., Egyházi Történetek s Görög Literatura tanítására állítatott. Az Iliász' fordítása, mellyen 1813 oltá 1817ig dolgozott, egészen elgyengítette volt egészségét. Most új tárgyak' tanítására állítatván, éjjelét nappalát tanulásban töltötte, 's már Octoberben elbetegedett. Január. 15d. megholt. Magam az őszi nedves és hideg időben nem örömet teszem-ki

¹ T. Kazintzy Fer. Úr levele. Jött Kassára, Febr. 13ikán 1820. — Dúlházy M. jegyzete.

egésségemet 's életemet a' veszélynek, 's kisebbnek képzelvén baját mint kellett volna, 's látván hogy felesége nem szólit meglátogatásokra, sem Prof. Kézy Úr nem jelenti baját halálosnak; addig halasztám az általmenetelt, míg halála híre által öszverázkódtatám. Decemberben gyermekeim Nevelője 's Thalio lányom azt a' hírt hozák, hogy már vissza kezd térni egéssége. Így nem láttam szükségnek, hogy hozzá fáradjak.

A jó emberek halálakor a' gyűlölség is megszűnik, melly a' 'Tudósok' karját nagyon szokta háborgatni; ez történt az én kedves barátommal is. A' Professori Kar, az ifjúság, az egész Patak, 's a' szomszéd helyek úgy vették a' hírt, mint ha egy jó Fejedelem dőlt volna ki. Az idő Jan. 19kén igen kedvetlen volt, 's a' temető távol van a' Collégiumtól; és még is a' koporsót a' Professori kar, 12 gyászba öltözött nemes Ifjak, 's tanítványai vitték a' sirig. Ekkor csak ének szóval.

Jan. 30dikán, Vasárnap, a' Collegium V. Curátora Fáy Ferencz, és a' Seniori számadás megtekintése 's a' fél esztendei Censurák' tartása végett felgyülekezett Világi és Papi Nagyok előtt, a' Templomban tartatott a' Megholt halotti-tisztelete. A' Hely' Papja, ki eggyzersmind Prof., Láczy József, Predikáziót tart a' Evangyeliomnak e' szavairól: *Bizony ez az ember igaz volt.* Utána a' Dogm. Theol. Professora Somosy János úr tart a' egy Orátiót, *A tanítói hivatal' fontossága és méltósága felől,* 's a' Templom eltölt zokogással.

Délután Prof. Kézy Úr monda egy deák Elógiumot, mellyet Heyne is magáénak ismerhetett volna.

Mind Somosy, mind Kézy elhangzatak nevemet, mint Te, imádott ember, a' Dietán. Nékem a' csikos pántlika 's a' kamarás koles és rojt nem azért nem kell, mert meg nem kaphatom: de midőn a' Jók azt bizonyítják, hogy szeretnek, már akkor én vagyok a' legkevélyebb, dicsőséget leginkább szomjúzó, halandó.

Midőn az én szegény barátom megholt, Kézy mingyárt szaladt, tudakozni, ha az Özvegynek van e pénze. Azt kapta feleletül, hogy 2 fntjánál nincsen többje. Kézynak annyija sem volt; de azért szerze kölcsön 10 fntot még akkor nap.

Más nap a' Patikáriusné (a' Palaki) küldé által 110 fntnyi Contóját, de — ajándékban.

(Tulsiczky és az Orosz Pap ünnagoktól megvonalták neki a' harangot.)

Az Asszonynak nincs háza, nincs birtoka, nincs fizetése, 's két fija van és egy eladó leánya, nem szép, de jó. — Az Iliás, az első soron kezdve az utolsóig, megvan tulajdon kezével dolgozva, 's nagy része le van tisztázva nyomtatás alá. Maradtak azon kívül tulajdon kezével leírva igen tisztán egy Kötet Magyar, deák, görög Versei is, mellyek nyomtatásban tehetnek két Kötetet. — Adóssága a' szerencsétlen árváknak 1200 ft teszen. Erdélybe is, Gróf Teleki Józsefnek is (a' László fijának) írtam, írtam az Újságírónak 's a' Tud. Gyűjt.-nek, hogy ezeket a' Munkákat Nagyjainknak ki kellene adni, s az Özvegynek ajándékozni minden exemplárokot. Midőn Schiller adósságokkal elterhelve meghalt, még Wesselényi is játszdottatta darabjait, 's a' mi begyűlt, az árváknak küldé.

Kézy a' Görög Literatúrát, Somosy az Exegezist akarják tanítani 3 esztendeig ingyen, de úgy, hogy a' fizetés az Özvegynél maradjon az alatt.

Barátom, ne higgyük, hogy az emberi nem egészen elfajult. Még vagynak lelkek.

Jan. 7dikén 'Sennyei meghala. 27dben Gyűlés tartatott Testamentomának felbontása 's elolvasása végett. 500,000t adóssági levelekben, 500,000t 's még többet, eggynek a' 'Sennyei fiúk között hagyta, de oly rendeléssel, hogy ez a' kamatoknak felét költthesse, a' másik fele mindég Capitalisokká tétessék. Kihalván a' férjfi ág, a' leány 'Sennyei lesz az örökös, de csak úgy, ha 'Sennyei nevet veszen magára. Ha ezek is kihálnak, Zemplény az örökös, 's akkor esztendőnként legalább 60,000 ftal parancsol. Eggy rész a' szegényeknek, eggy rész a' Literaturának, eggy rész a' hasznos dolgok találójának fog kiosztogattni. Legjobb az, hogy az örökösnek tisztév tétetett Zemplényben lakni. Minden 3dik esztendőben számolni tartozik a' Megyének. Ha ezt nem tenné, a' Megye érdemesbb Zsenyeinek [!] adja a' birtokot.

Aristokratismus és fősvénység tétetek a' rendelést.

Külömben a' haldokló 'Sennyei felől rendes Anecdotok beszéltenek.

A' Leleszi Praemonstratensisek között eggy László nevű meglatogató, 's emlékezteté, hogy adassa-fel magának az utolsó Kenetet. 'Sennyei gondolkozóba esett, ha azt kelljen e' tennie; végre megszólalt: Vegyen hát az Úr széket a' fejelemhez, 's lásson dolgához. A' Pap azt felelte, hogy ő Isten szolgálja; azért térdepeljen-le,

's mondjon-el nem tudom mit. 'Sennyei kifakadt: Ebadtát, ha az Úr Isten' szolgálja, én Isten fíja vagyok, 's az utolsó Kenet elmarada.

Az Imregi Minoriták Guárdiánja meglátogató: Bizony, ha gondoltam volna, hogy Nagysád illy beteg, misével megterhelve jöttem volna. 'Sennyei nem felelt. — De ha hazaérek, mingyárt mondatok tizenkettőt a' Nagyságod egészsége visszatéréséért. — Ha az az Úr Miséje olly sikeres, felele 'Sennyei, egy is dosztig elég; ha pedig kettőt mond, a' Maradékomb is hasznát veszi. — Nem adott a' Papnak semmit.

A' Testamentoma e' szókon kezdődik: Az örök Isten' nevében. — Kitörölte a' formularéból a' mit Fiscálisa írt volt a' szokás szerint oda.

Ungvár Németi Tóth nekem egy görög Sonettet küld. Azt akará látni, hogy a' régi Nyelv mint jön-ki az új formában. Nehány sorát első olvasásra értettem: de némelly sorát még a' Lexikon' segédjével sem értem, vagy mivel igen gyenge görög vagyok, vagy mivel az írást igen nehezen lehet olvasni. Ide teszem azt azon kéréssel, hogy méltóztassál közleni Nevelőddel, 's kérni, hogy fordítsa prózába.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΧΡΕΙΑ.

Αὐτὸν τὸ περιθώριον τῆς Ἀλληγορίας ἔνν'

[stb. mint a 3820. számú levélben, de részben ékjelezve].

Kivált a' végezet excellens. Mutatta Bécsben, hol Medicinát tanul, némelly Görögöknek, 's azok bizonyossá tették, hogy nekik rég oltá vannak Sonettjeik.

Nekem talán semmi dolgozások nem találá nyilvánabb javálást, mint Festeticshez írt Epistolám, és azon Értekezésem, mellyet a' Tud. Gyűjtem. a' Novemberi füzetben veve-fel, 's így alig ha magam nem vagyok az, a' ki vele legkevéssbbé elégedhetem-meg. Az eleje jó talán: de a' hátulsóbb felén kitetszik, hogy siettem, attól félvén, hogy a' Redactio hosszúnak fogja találni, 's nem egyszerű adja, hanem darabonként. Szent Miklósy volt az első, a' ki itéletét megírta, azután Döbrentei, tovább Superint. Kis, hogy másokat elhallgassak. Gróf Teleki József, a' László' fíja, egy értelemben van velem; atyja bizonyosan nem lesz, mert épen ő az, a' ki az érthetetlenséget és anarchiát leginkább emlegeti. Ungvár Németi

Tóth írja, hogy Bécsben, még a' kik ügyemnek ellenségei is, javallva olvasták, sokan pedig felemre tértek. Minél mélyebben ismeri valaki a' Classiensokat, annál kevésbbé idegen a' Neologismusoktól. A' Decemberi Kötetben egy kedves barátom által támadtata-meg Túláduna. Ennek már megírtam, hogy felelni fogok. Rendesekek azok a' vádak, hogy a' s z a b a d Nemzet törvényeit taposom, hogy erővel tolok rá holmit erre a' s z a b a d Nemzetre. Feleletem ismét nyugalom' hangján lesz írva, 's minekelőtte lenyomtatatik, közleni fogom ellenkezőmmel.

E' holnapban Sallustot fogom dolgozni utolsó kézzel. Más meg lesz e vele elégedve, nagyon kétlem: de én magam megleszek, 's ha nem tetszik a' Publicumnak, maradjon ez a' magam öröme. — De Sallustot egyszerre bocsátom-ki Ciccróval, hogy a' járatlan Olvasó érthesse, miért kelle a' kettőt nem egyaránt dolgozni.

Lyányom írja, hogy Ő Nagysága a' Méltós. Grófné elesudalkozott azon kérdésedre, ha való e, hogy gyermekeid Comoediát játszani készülnek, és hogy Comtesse Virginie sajnálotta, hogy Te megfosztatál a' meglepetés örömétől. Másszor Genie írja-meg, hogy a' dolog titok, melyet minthogy nem írt, én nem tudhattam. Jelentsd alázatos tiszteletemet a' Méltós. Grófnénak, 's mondjad, mennyire sajnálom örömeinek megeseonkítását. Vigasztalhatatlan volnék, ha vádolhatnám magamat: de ezt meg sem álmodhatám. Bár én léphetnék-be akkor, midőn a' Játék már adatik: de karom, melynek fájdalma ma sem kisebb mint Novemberben volt, ezt meg nem engedik. Csak hogy a' szerencsétlenség a' balt érte, nem a' jobbat, hogy írhasak, mely ha haszontalan is, nekem örök örömm. A' legfelsőbb forgó (csuklyó) kapta a' sérelmet. Ezután nem merek tüzes lovon lovagolni, hol mind a' két karomra van szükség: tüzetlenül lovagolni pedig nem öröm.

Édes barátom, én azt hiszem, hogy alig fogok rá ismerni a' lyányomra, midőn majd vissza hozatom: annyi *életet* kap a' Te házadnál, a' Méltós. Grófné látásában, hallásában, és Comtesse Virginiet téven példányává. Szívének, erkölceinek, elméjének tisztasága felől felelek: *életnek* híjával volt, 's ezt Neked fogja velem együtt köszönhetni. Ő a' szárny (Flügel, fortepiano) miatt Kassán fog mulatni, mert a' leczkét félbe hagyatnom vele véték volna. A' tánczban is nagy előmenetelt fog, úgy tartom, tenni. Ha haza jön, a' Magyar dolgozásokban fogom gyakorlani, 's excerpáltatok

vele. Ítéletem szerint az a' legjobb mód a' tanulásra. Még elég ideje van. Külömben arra készítem, hogy egy második Splényi Manczi lehessen, az az, Nevelője árván maradt férfi és leány testvéreinek. Érzeni fogja ő, érzeni fogják testvérei, 'jótéted következeit, 's midőn ezt mondom, megköszöntem kegyességedet.

Ide zárom a' Prof. Rummy levelének végét, elébe tévén, a' mi hozzá tartozik, magát a' levelet azért nem küldhetem, mert abban oly dolgok állanak, a' mit ő nem akar tudatni senkivel mással.

Élj szerencsésen. Árassza az ég rád minden áldásait, minden örömeit.

örök tisztelőd:

Kazinczy Ferencz mpr.

Rummy leveléből.

Grillparzer verfasste für die Aglaja, einem Taschenbuch 1820. ein Gedicht: Campo Vaccino betitelt. Die Censur liess den Druck desselben zu. Das Taschenbuch war fertig, und die Exemplare lagen beym Buchbinder, als Pilat, Secretär des Ministers Metternich und Herausgeber des Oesterreich. Beobachters, das Gedicht von Grillparzer, als höchst anstössig und ketzerisch, denuncierte. Es musste aus den fertigen Exemplaren herausgerissen werden, und es war mit Füßen zerstampft. Auch ist dem Dichter im Allerhöchst. Nahmen die Indignation des Monarchen intimirt worden.

Videatur adnexum.¹ De ezt és a' Rummy levelét ne közöld mással, Rummy miatt, 's a' Rummy levelét küldd vissza.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3826.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Bízodalmas Drága Jó Uram Secretárius Úr,
érdemes barátom,

Az a' dicséret, a' mellyel az Úr szól leányom felől, nagyon kedves volt egy gyermekét nagyon szerető atyának; Zseninek minden érdeme eddig az, hogy a' természettől jó elmét (Gemüth) kapott. Én soha sem igyekeztem azon, hogy ideje előtt tudjon sokat, 's e' részben nem csak elébb nem áll mint kell: de hátrább is áll mint kell. Az olvasással, dolgozással e' csorbáját ki fogja

¹ Hiányzik a levél mellől.

pótolhatni: az elme az, a' mi mind asszonyban, mind férjfiban, 's kivált az asszonyban, a' legjobb. A' Méltós. Grófné szeméi előtt, a' szeretetre-méltó Virginie társaságában, a' Méltós. Grófot hallván néha, a' gyermek abban fog elmenni, a' miben nagyon hátra van. Szótalan és nyájasságokat, elmésségeket mondani nem szerető. Pedig az férjfiban is, annyival inkább asszonyban, nagyon szükséges tulajdon. Engedje-meg az Úr, hogy kérésemet ismét tehessem; méltóztassék megszólítani, valamikor Ő Nagyságok vagy Comtesse Virginie 's testvérei eránt el találja magát felejtteni. Knaut Ur és az Asszony valóban azok, a' kiknek az Úr festi. Ha olly jóknak nem ismernénk mind kettőjüket, most Zseni nem volna Kassán. Így úgy van ott, mintha az én szemeim előtt volna.

Az Úr' dolgozása bizonyosan meg fog jelenni a' Tud. Gyűjteményben, de annyi a' dolgozás kezeik között, hogy nem esuda ha az újak elkésznek. Superintendens Szilágyinak életét én épen eszten-deje hogy dolgoztam 's nekik leküldöttem. 's az mind a' mellett hogy igen interesszans, még is nyomtatatlan. Traйтnert és a' Redac-tort Thajsz Urat ismét fogom kérni az Úrének [.] kiadása eránt, hiszen illyet ők magok kívántak minden Megyéből.

A Xbr. 22dikén postára tett levelet, igen is, vettem.

Az én karom úgy van ma is, a' hogy November oltá van. Félek, hogy többet lóra nem fogok ülhetni, 's tüzes lovat nem kor-mányozhatni. Tetszettem magamnak abban, hogy 60 esztendő-s koromban is csudájára futottak, mit csinálók egy tüzes csődör hátán. E' gyönyörűségemtől is megfoszta az idő 's egy nevetséges inkább mint szerencsétlen történet.

Vályi Nagynak halála, temetése, 's árváji felől a' Mélt. Gróf-hoz irt levelemben fogja venni az Úr a' hirt. Úgy a' Sennyei testa-mentoma felől.

A SzereMesi Plebánus Criticáját nem óhajtom látni. Nem szere-tem a' Nyelv m a t h e m a t i k u s o k a t, mert a' Nyelv nem Mathesis.

Ajánlom magamat is, de kivált gyermekemet az Úrnak becses barátságába' s maradok

Az Úrnak Secretárius Urnak

alázatos szolgálja

Széphalom Febr. 5d. 1820.

Kazinczy Ferencz mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ Dúlházy M. jegyzete: *T. Kazintzy Ferentz* Ur levele. Jött Széphalom-rul Kassára Febr. 12ikén 1820.

3827.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassáru, Február. 15ikén. 1820.

Drága édes kedves Ferentzem!

Be rég' nem írtam neked?! — Menyi szíves leveleidre tartozom felelettel?! — Henyének mondhatnál, de nem az vagyok. Tsipkedő pertzenként fogy vénülő életem, most a' betegeskedés, majd ismét az atyai bajok és gondok ragadják el rágya töllem; — így vesztegeti részletenkint pénzét a' tékozló, míg elszegényedik. — Még a' pénz dolgában is gazdagabb vagyok, mint az időben, és alig lelek olykor olykor egynehány pillantatokat, melylyeket a' barátság' kebelében, és könyvetskéim' társaságában, békével, büfeledve tölthessek. De fere a' terhelő gondolatokkal!

Leányod gyönyörű egy alak. Nem a' bátorság kilobbanásait kell benne mérséklelni, hanem inkább bátorítani szerénységét. — Minap, ártatlanul, titok elárulóvá levél. Egy komédiával akartak meglepni 49ik születési napomra. Felfedted a' titkot. Feleségem read egy kevésse nehezelt, de én vigasztalám; bizonyossá lévén, hogy mindenkor még jobban szerettem a' szép reményeket, mint a' meglepetést. Telyyes szívéből bocsát meg néked Laurám.

A' Szaboltsi választó szék' hisztóriája, melylyet anynyira vágyol tudni, rövideden a' következő:

«Kilentz esztendeje nem volt választó-gyűlésünk, elhatalmaza «hát a' Magisztrátusi sartziga. Kállay Miklós soha sem prézeskede «a' szédriákon, tsupán a' Kantzelláriával és a' helytartó-tanáttsal «tartotta fel magának a' levelezést, és azt is többnyire tsak in «publico-politicis: az volt fő politikája, hogy semmiféle urbáriomi «per vagy panasz ne vitessék fel a' helytartó-tanátshoz; egyébaránt «a' nagy urat méltósággal jádszotta a' gyűléseken kívül; de a' «gyűlésekben néha nagyon fennhangon szólla a' státusokkal; hivatala «utolsó esztendeiben, az alatta lévő társ-magisztrátushoz is, melylyel «vitzeispánsága' kezdetekor nagyobb mértékben testvérkede; hozzá «járúlt mindezekhez, hogy olykor indulatoskoda; volt sógor aszszonyával és több esztendei mátkájával, kinek szívét mással váltotta «fel, egy fa házért össze is vesze, és így az elkeseredett szívű «fortélyos aszszonyt tetézett boszszúra ingerlé; — azt is igen rossz

«néven vevék neki, hogy adminisztrátor akart lenni, 's midőn nem
 «lőn, az új adminisztrátor eránt eleinte magát úgy viselte, hogy
 «megtetszenék rajta titkos kívánsága' el nem sülése' fájdalma. —
 «legközelebbbről meghasonla a' státusokkal egy kápolna és egy patika
 «felett; végtére elvénült a' sok harsolódások között ez a' nagyon
 «nemes szívű ember, és a' szelítés kezd'te el rajta boszszúját, minek-
 «előtte még azt a' Vármegye bevégezte volna. Ő tehát a' státusz'
 «kedvességét elvesztette egész nemzetségével együtt. Akármit beszél-
 «jenek a' Szaboltsiak, kormányra termett fia, Kristóf, nem buta,
 «nem tudatlan. Egy két hiba, melylyen tanulunk, semmi. Parva
 «sapientia regitur mundus. Ő, már tsak azért is részesült a' státusok'
 «atytya ellen való haragjában, mert még Splényi Fő Ispántól Szolga-
 «bírónak surrogáltata; ő is tehát még az ütközet előtt elvult temetve.

«Dé'siről tudod: hogy ő vitte az egész Vármegye terhét. Alkal-
 «masint olvasta, és rágódott in adhortatione Cicronis ad Quintum
 «fratrem.

«Vajit esmered, neki nem elég valamit elérni, hanem erőnek
 «erejével akar. Neki a' Sz. írásból e' szavak tetszenek leginkább:
 «et violenti rapiunt illud.» Ha szép aszszony lennék, nem mernék
 «vele magam lenni szemköz't. Ő sok bort, sok pénzt, sok vakmerő-
 «séget hozott forgásba; még apját is lehozta, a' ki, hogy tekintetével
 «fiának használjon, egy részét a' terminusnak is, Pesten elmulasztotta.
 «Az adminisztrátor azért nem kandidálta, mert, valamenyi előkellőbb
 «Földes úr felt hatalmaskodó és fenyegetődző lelkétől, vágvasítól,
 «kevélységétől, és mivel több alkalmatosságokban kimutatott fogyat-
 «kozó igasság érzése senkinek se látszatott szolgálni zálogúl; —
 «de ő ezekkel nem gondolt, minden önn' szeretetet felháboríta, fére
 «téve minden kíméléseket, hátunk gerintzére és nyakunkra hágva
 «akart felfelé lépni — Dé'siek iránt még a' haládatosságot is tapodta, —
 «a' személyes voksolás' segedelme mellett, megakart mutatni, hogy
 «tsupán a' bor is tehet Vitze Ispánt; — hogy nem kell a' hatal-
 «masabbak' kezeit barátságosan rázogatni, szoritgatni, mikor kitelik
 «az embertől a' szegényebbek' szomjúhozó gégei' áztatása.

«Pálfy, a' Debretzeni Kerületbeli Táblabíró, igen okos, igen
 «derék ember. Lehetett volna Vitze Ispány, ha akart volna; de
 «néhányok mátkájától, Kállay Pistánétól feltek, ő pedig nem látszott
 «szerelmét Szabolts vármegyének feláldozni akarni; azon kívül minek
 «hagyott volna el tartós hivatalt mulandóért? kivált, minekutánna
 «az Adminisztrátor jó eleve nem eszközölte-ki számára, hogy rangját,

«mint Aszszeszszor megtartsa, és így könnyebben mehessen fel a' «Királyi Táblához.

«A' régi nemzetségű és hatalmas Ibrányi Antalt az önn' «bizodalmatlanság, a' nyugalmas élet' szeretete, és talán a' fősvénység is elidegenítette minden áldozat tételektől; «moderatio ejus «ignaviae nomen tulit, neque exercuit fortitudinem, nisi in renuendo. — «Semsey Lajos a' restaurációra sem jött, — a' finom eszű Soós «János szint' úgy nem; — így tehát: Molnár úron kívül, még «Gentsyt és Bai Konziliárius urat lehetett volna kandidálni Első «V. Ispánnak, 's akkor a' vótumok szélyelmentek, és könnyen megtörténhetett volna, hogy Molnár kapja el a' petsétet.

«Ezen környüállásokban meggondolván az Adminisztrátor, hogy «Dé'si Mihály 40 esztendeig szolgál a' vármegyének, — hogy az «Adminisztráció' terhét eddig is ő vitte, — hogy azt senki nem «esmeri és nem esmérheti jobban, — hogy egy új Adminisztrátornak, «egy valamenynyire meghasonlott vármegyében tapasztalt' első V. «Ispánra van szüksége; azt ítélvén azon kívül dikaszteriomi helyhez- «tetése szerint, hogy a' vármegye dolgai' folytatását is dikaszteriomi «lábra lehessen vagy kellessen ütni a' mostani környüállásokban; — «úgy hitte, hogy a' Reformátusok, tsak az ő F'elekezetckből lehessen «első V. ispány. keveset fognak azzal gondolni, ki légyen az, és «hogy Dé'sinek református vágytársai is könnyen meg fognának «engesztelődni, a' kandidációbul való kihagyattatások felett; — nem «véve hát szorossan a' törvény' óhajtatását, mely azt kívánta volna: «ut nobiles bene possessionati fiant V. comites» — Hihető, Tatzitusz' «szavait alkalmaztatta Dé'si Mihályra: «Curtius Ruffus mihi ex se «natus videtur.»

«Könnyen hiszem, hogy egy más nézése is volt, az tudniillik: «hogy a' penna és petsét ne lehessen egy Familiánál vagy egy «vallásnál; — végtére, hogy a' zúgolódva búzgó Reformátusokat, ha «árülkodni találnának, azzal letorkolhassa: «Íme egygyetlen egy «Reformátust kandidáltam Első V. ispánnak, és még is minden sze- «mélyes gyűlölség mellett őt választották.» — Nékem mind ebben, «akármit beszéljenek, legkissebb részem sem volt; — de nem volt «nehéz minden embernek gondolatjait általlátni; — én tehát tsak «mint szemlélkedő magyarázom és beszéllem elő a' történeteket. «Az Adminisztrátor nem szorult tanácsomra, és én nem bátorkodtam «volna azt rá tolni. Az igaz, hogy Dé'sit betsülöm, és szívesebben «emlékezem a' vármegyének 40 esztendőtt oltá tett szolgálatjaira,

«mint arra az egynehány igasságtalanságra, melylyet erántam, külön
 «külön, nem egyenes tekintetekből, elkövetett. — Én soha sem
 «tudtam személyességemet a' köz dolgok közzé vegyíteni, és ha
 «Vaý Ábrist, minden előkellőbbekkel egygyütt nem kívántam V.
 «ispánnak, az nem azért vólt, mert önn' szeretetemet és igasságomat
 «sértette — ezt igen könnyen megbotsátottam volna néki, hanem
 «mivel egész a' nevetséges makatstságig oltalmazta olyan vétkes
 «tselekedetét, melyből egyenesen kitetsze, hogy nem tartja szoros
 «kötelességnek az ált' vett, vagy magára ált' ruházott kötéseknek
 «pontos bétöltését, azt az insociale printzípiomot vitatván szüntelen:
 «amaz meglörte szavát irántam, és így én is a' magamét más iránt
 «megtörhetem.» — Isten mentsen meg az ekkép' gondolkozó vagy
 «érző bírótól! Azt mondja Rousseau: «Les fautes et même les
 «crimes sont pardonnables, mais pas leurs principes»; szülheti a'
 «gyarlóság vagy indulatosság a' vétket akárkiben is, de tsupán a'
 «printzípiomok szülhelik a' vétkességet. Mikor azon kívül a' hivatalra
 «vágyó ember, még a' hivatal' elnyerése előtt, mást rágalmaz, és a'
 «jövendő' rovássára fenyegetődzik, — mikor ott hatalmaskodik,
 «a' hol jó szót kellene adni; — mikor azt hiteti el magával, hogy
 «a dialektika logika — nem kell néki azon tsudálkozni, ha tartanak
 «az okos és emberséges emberek a' kormánynak kezébe való
 «adatásátul — nem az ilyletén fonákságokban kell mutatni ener-
 «giát, hanem oly dolgokban, melylyeknek igasságát minden nemes
 «szív érzi, minden jó lélek öleli.

«Én mint Adminisztrátor egészen másképp' tselekedtem volna.
 «Ha nem akartam volna konferentziát tartani, hogy a' szégyen szé-
 «ket elkerültessem (melynek gondos elkerültetése azonban sokkal
 «inkább kényeskedő udvariságot, mint valóságos szabadság érzésre
 «mutat): megírtam, vagy megmondtam volna jó eleve Vaý Jó'sef-
 «nek, hogy az elő-kellőbbek Fiának minynyáján ellenére vannak,
 «hogy kezdje alább, minden önnszeretetekei ne sértsen, tzeljainak
 «kivitelében több igasságérzést, megfontolást, és okosságot mutas-
 «son: e' mellett pedig mind ezért, hogy könnyebben elnyelettessen
 «az öreggel a' keserű, de elkerülhetetlen pilulát, és az, jövendőre,
 «mind a' gyarlóbb apának, mind a' maga meghítt fiának használ-
 «hasson; mind pedig azért, hogy az igasságis úgy hozta volna
 «magával: Vaý Ábris eleven elméjét, esmérteit, az erős akaratra
 «való nemes ösztönét méltón megditsértem volna, hozzá tévén: hogy
 «az olyan nagy nemzetségű, országoszlopos és hatalmas ember

«fiának senki sem fogja Szabolcs vármegyében, a' jövő választó-szék
«alkalmatosságával sem akarni, sem merni az első vitze-ispánságot
«kezéből kitekerni, ha magát addig másképp fogja alkalmaztatni a'
«botskortalanokhoz is. E' meglévén, így szólottam volna a' Státu-
«sokhoz:

«Tekintetes Státusok!

«Minekutánna a' Tettes Státusok' többsége Ő Felsége' kíván-
«ságát a' votizátióra nézve próba gyanánt elfogadta volna, úgy
«kell azt a' próbát tenni, hogy a' választás' dolgában, mind a'
«választók köz'tt, mind a' választandók köz'tt, a' birtokra nézve
«szintügy, mind a' vallásra nézve, az aránymérték megtartassék.
«Minden országban, a' melyben valamely vallás' követői, akármi
«tekintetben is törvényes hátrább állítást tapasztalnak, és mints
«tökélletes egyenlőség a' polgári törvényekben a' vallásokra nézve,
«a' kevesebb kedvezéssel bíró vallás' követői szorossabban tsatolják
«magokat össze, és ezen össze-tsatlásban keresnek erőt, vagy hogy
«fenntarthassák állapotjokat, vagy, hogy azt javíthassák, — akár igaz,
«akár képzelt, akár helyes, akár helytelen legyen félelmek vagy vágyá-
«sok, az mindegy; de a' tünemény való és természetes, és annak
«igasságát Irlandia szintügy bizonyítja a' Római Katholikusokra, mint
«Magyar ország a' Reformátusokra nézve, csak a' mértékben van a'
«külömbiség — szorossabb korlátok közzé lévén szorítva t. i. a'
«Katholikusok Irlandiában, mint a' Reformátusok Magyar országban.
«Ott tehát, a' Katholikusok köz'tt még erősebb az összecsatlás. —
«Kérem a' T. Státusokat, hogy beszédemet senki balra ne magya-
«rázza. Én csak azt mondom, hogy ott, a' hol nem egyenlő a' tör-
«vény, az egygyik vallásról a' másakra való általmenetelre, és a' hol
«a' vegyített házasságokban született magzatokra nézve *sexus sexum*
«*non sequitur*, némely külön fogott embereknek legliberálisabb gon-
«dolkozása mellett is, a' magisztrátus' választása dolgában, tekintetbe
«kell venni minden Fő-ispánnak vagy Adminisztrátornak a' vallási
«*aequilibriomot* is. Ott, a' hol tsupán a' személyes nemességhez van
«kötvé a' vótumok' adása, nem pedig a' birtokhoz; a' mellett pedig
«a' szám' többsége annál a' vallásnál vagyon, mely a' fennálló tör-
«vényekre nézve több polgári egyenlőséget óhajt, és azt idővel, a'
«világosulás' terjedése mellett, hihetőképben meg is fogja nyerni —
«ott, mondom, addig is, míg azt megnyeri, veszedelmes lenne nem
«venni tekintetbe az előkeleőbb birtokosok kívánságát is; érzeni kell

«ezt mindennek, a' ki az okosság és a' haza' törvényeit mélyebben
«megfontolta. Szabolcs vármegyében a' választó és választandó nemes-
«ségnek többsége Reformátusokból áll, de nagyobb részeit a' vár-
«megyének Katholikusok bírják, és így, úgy kell ebben a' vármegyé-
«ben gyakoroltatni a' személyes választás jussának, hogy sem a'
«vallásbeli számra nézve való inproporció a' birtokra való inpro-
«porciónak ne árthasson, sem ez annak kárára ne legyen; — Hogy
«tehát ez elérődjön, — minden személyes hivatalra nem fogok külön
«vallásúakat kandidálni, hanem, ha p. o. az első Vitze-ispánságra
«merő Katholikusokat, a' másodikra merő Reformátusokat, vagy
«viszszont, és úgy tovább. — Mivel több Fiskális, több Notárius és
«több Pertzeptor van, a' felére ezen hivataloknak tsupán csak az
«egygyik vallásból valókat, a' másik felére pedig tsupán a' másik-
«ból fogok kandidálni, arra figyelmeztvén az első Notáriusra nézve,
«hogy a' penna ne legyen sem ugyan azon egy vallásnál, sem azon
«egy Familiánál a' petséttel. Pro honore sem fogok senkit is kandi-
«dálni — nem azért, mintha ezen díszre, vagy megkülömböztetésre
«nem lennének sokan is érdemesek, hanem éppen azért, mert igen
«sokan is vannak, és azoknak száma napról napra szaporodik, a'
«kiknek, úgy mint nekem, fájhatna, ha ne talántán a' kandidátzióból
«kimaradnának. A' midőn merő érdemesekből áll a' kandidátzió;
«minél többen a' kandidátusok, annál többen szomorodnak el az el
«nem választottak közzül; ha pedig nem érdemesek is kandidáltat-
«nak, merő játék a' kandidátzió, és mind a' kandidált, mind a' nem
«kandidált érdemeseknek merő búsítása és bosszontása. Nem a'
«disz' keresésében, hanem elnyerésében áll a' ditsőség, és a' Magyar
«nemesség mostani állapotjában és szaporodásánál fogva nem annyira
«kell táplálni a' vágyásokat, mint arra szoktatni hazánkfiait, hogy
«megjutalmaztatlanul is a' király' és a' haza' javára törekedjenek.
«Mivel pedig a' T. Státusoktól próba gyanánt Ő Felsége' kívánsága
«szerint elfogadott személyes votizátzió' következtében, a' voksolás-
«nak minden kirekesztése mellett, a' Fő-ispányi hivatal, vagy hely-
«tartóság' tehetsége valamenyire megszorítatott; én azonban itten az
«ő Felsége' személyét képező Fő-ispánt képezem, a' voksolást akárkire
«is, sem a' kandidátzió előtt, sem utánna, meg nem engedhetem, a'
«votizátziót pedig valaki olyyanra, a' ki nem fog kandidálódni,
«szintűgy bé nem vehetem, mert, valamint a' végre-hajtó hatalmat
«a' votizátzióknak próba gyanánt való elfogadása után a' T. Státusok
«törvénysértéssel nem vádolhatják, úgy a' végre-hajtó hatalom is

«semmitsem engedhet jussaibul és nem tűrheti, hogy a' T. Státusok
 «nem tsak a' választási, hanem a' kandidálási jussal is bírassanak.
 «Én tehát a' Fiskálisok' kandidátziójával fogom kezdeni a' választó-
 «széket. Első Fiskálisnak merő Reformátusokat kandidálok: ekkép-
 «pen — 's a' t. — második Fiskálisnak: — 's a' t. --- 's így tovább.

«Minckutánna így Fiskalátust restauráltam volna, ekképp' foly-
 «tatnám beszédemet: «Látták a' T. Státusok részrehajlatlanságomat,
 «és annak gyökeres okait érzeni fogják velem, hogy mind az igazság,
 «mind a' vármegye betsülete megkívánja: hogy sem az előkellő
 «Kathol. Földes urak, kivált a' kiknek taksáaik Reformátusok, ne
 «panaszolkodhassanak, hogy a' magisztrátus őket törvényes jussaik
 «gyakorlásában vagy akadályoztatja vagy nem segíti, vallási kedve-
 «zésből, sem pedig a' Református taksások ne mondhassák: hogy
 «Katholikus Földes uraik őket a' törvényen túl, vagy ellen nyomják;
 «hogy tovább, sem a' szegényebb nemesség ne sérthesse jussaiban
 «a' lehetősebbet, sem a' lehetősebb ne háborgathassa jussaiban az
 «ügyefogyottabbat. Ezt Szabolts vármegyének kimagyarázott környül-
 «állásaiban, az általam említett okoknál fogva, tsak azon az úton
 «lehet elérni, a' melylyet előadtam, 's a' melylyet követek, és a'
 «melylyért mind az lsten, mind lelki esméretem, mind Fejedelmem
 «előtt felelni mindenkor kész vagyok. Bízom a' T. Státusok böltses-
 «ségében, hazafiúságában 's a' törvényes végre-hajtó hatalom iránt
 «való köteles tiszteletében, remélvén, hogy a' T. Státusok az uj
 «Fiskalátust tiszte' kezdetével velem egygyütt minden kedvetlenségtől
 «megfogják kímélleni. — Gondolják meg a' T. Státusok, hogy tsak
 «egy oly nemzet érdemli meg törvényei' kíméllését a' végrehajtó
 «hatalomtól, a' ki maga megtartja törvényeit, és statutumait — ne
 «gyakorolják úgy törvényes szabadságaikat, hogy azoknak természe-
 «tesen vagy meg kelljen tsökkenni, vagy egészen elenyészni; — ne
 «éljenek úgy velek, hogy hazafi társaik azokkal ne élhessenek —
 «a' választási lármák és tulságok idegenítették el Ő Felségét a'
 «voksolási sistémától; — mutassuk meg, hogy érdemesek vagyunk
 «még hátra lévő szabadságaink' megtartására; — vegyük szívünkre
 «végtére, hogy mennyit ártottak már és mennyit árthatnak még
 «szabadságainknak azoknak illetlen és zajjal való gyakorlása —
 «megtörténhetne, hogy a' Magyar szabadság' sírjába hangozzanak
 «viszsa lármázásaink — ne temessük el hát őseink' vérebe mártott,
 «és anynyi szomorú viszontagságok köz'tl ránk szállott legédesebb,
 «legirigylettebb kintsünket — ne induljunk mértékletlen úton még

«fennhagyatott szabadságaink' oltalmára és megtartására, mert ez
 «az út a' dekretális hivatalokra vezet, melylyeknek sajnos emlékezet
 «nintsen még egészen lelkünkől kitörölve.

«'Tsak ezen beszéd után mentem volna által az első Vicze-
 «ispánságra való kandidátióra, és ezen hivatalra is merő Reformá-
 «tusokat kandidáltam volna — halhattad, hogy a' Fő-ispány egészen
 «másképp' tselekedett; — így hát én nem voltam tanácsadója, a'
 «mint közönségesen beszéllették.»

«Maga a' restaurázió így ment véghez:

«Minekutánna igen felületesen, és mindenféle mellékes tzelok-
 «ból való tekintetek szerint, meghatározta volna egy deputázió, hogy
 «kinek van vótuma; minekutánna hertzeg Eszterházitól, ha szemé-
 «lyesen meg nem jelenik vagy jelenhetik, és így eo ipso minden
 «nemes özvegy aszszonyoktól is, azért, mert a' plenipotentziákkal
 «már visszaélések is történtek, megtagadta volna a' vótumot, sokan
 «pedig valamenyi 16 esztendő's Pataki Diákoknak vótumot akartak
 «volna szerezni, Hertzeg Eszterházit a' többi előkelőkkel egygyütt
 «megkérte a' vármegye, hogy borral, herbétsékkal 's a' t. adózzék
 «a' szegényebb nemes atyáknak tartása számára Kállóban. Azt
 «adták okúl, hogy az Adminisztrátor, a' hely szűke miatt, két száz-
 «nál többnek nem adhat ebédet, és így, meghatározták, hogy p. o.
 «Gróf Dessewffy Ferentztől enynyi hordó bort, Semseitől pedig
 «enynyit kérjenek — igen szépen felelt nekik Gróf Dessewffy Ferentz,
 «azt irván: hogy mivel ő személyesen betegsége miatt meg nem
 «jelenhet, és így, nints vótuma, nem szándéka azokat borával fel-
 «borozni, a' kik talán éppen kívánsága ellen votizálnának. Nekem
 «nem írtak, én mindazonáltal küldtem egynéhány hordó bort, azzal
 «a' megjegyzéssel, hogy ámbátor nem tartottak méltónak a' meg-
 «szóllításra, mindazonáltal szeret és betsül engem a' szegényebb
 «Szabolcsi nemesség is, esmervén még az insurrekziós időktől olt,
 «és tudván, hogy én fiatal koromban magam insurgáltam, nem pedig
 «szegény nemesembert küldöttem magam helyébe — hogy az utolsó
 «diétától fogva is esmer a' vármegye — hogy én szívesen adok,
 «és önkint adok, még akkor is, mikor meg nem kéréttetem; de
 «hogy igen jó volna, ha az evők és ivók előtt azoknak neveik
 «felolvastatnának, a' kik valamit küldöttek, és kiki menyit küldött;
 «és hogy még ennél is idvességesebb lenne az, ha a' béküldött
 «eleség' és ital' kiosztója olyan ember lenne, a' ki sem nem visel
 «hívatalt, sem nem akar viselni. Ezt mind azért írtam, mert az

«egész kérelemnek és élelem beküldésnek nem volt egyéb tzelja, «hanem az, hogy Elek szolgálja biró, Kállai Pistánénak testvére legyen «annak kiosztogatója, és így hivataljában annál bizonyosabban meg- «maradjon, de neki sem sült-el.

«Minekelőtte még a' kandidátióhoz fogott volna az Adminiszt- «rátor, egy óránál tovább kiáltozták Vay Ábrist, és mintegy kén- «szeríteni akarták az Adminisztrátort, hogy kandidálja; nem lehetett «szóhoz férni; a' kandidátió után ismét újra még nagyobb «kiabáltak; de e' nem vala többé kiabálás, hanem valóságos ordi- «tás — teli volt a' szála piros, álmos, félig részeg, szédelgős és «ökredező gubás nemesekkel — gőzölgött a' palota, mert igen sok «bor költ el a' múlt éjszaka, és legalább öt hat főbb helyeken, mind «az úttzákön, mind a' házakban ettek, ittak, muzsikáltak, dorbézol- «tak és lármáztak, és mintegy megelőzték a' restaurátiót a' sok «iszakosok. Oly szerentsés voltam első nap, hogy lecsilapíthattam «a' sokaságot, emlékeztetvén őket a' dekretális v. ispánokra, ezért «megszollított Vay Jó'sef szokása szerint, logikai hibát lelvén beszé- «demben, és hozzá tévén, hogy e' tsak poetikus gondolat, mivel «azok, a' kik József alatt szolgáltak, sok rosszszat háritottak el a' «hazáról. Én azt felelém: hogy szeretek logikai hibát elkövetni «Kanttal, a' kinek kategorikus imperatívussa azt kívánja: hogy az «ember törvénytelen Fejedelemnek ne szolgáljon; hozzá tevém: «hogy éppen így védelmezték magokat Napoleon' szenátorjai — hogy, «ha mindegygyik követte volna Gróf Csáky Jó'sef' példáját, a' tör- «vényteleniségeket parantsoló törvénytelen Fejedelmek külsők által «kénytelenítettnek tzeljaikat végben vitetni, mely állapot kevesebbé «lehelne akár gyalázatos, akár tartós, mint mikor hazaföldiek segítik «az országos alkotmány' felforgatását; ha azt fel kell forgatni vagy «változtatni, az ország' gyűlésén kell, vagy pedig assemblée con- «stituante által; hogy ha azért szolgálta a' Konziliárius József «Császárt, hogy tzeljai elérésében Ő Felségét megjárathassa, urát «tsalta meg — ha pedig, hogy segítse azokban, — hazáját. Senki «sem kételkedik, hogy igen sok jót akart József Császár, de Néme- «teket akart tsinálni belőlünk, ki akart vetkeztetni nemzetiségünk- «ből. Van é valami oly jó e' világon, a' mi ezen gyalázatos roszhoz «fogható lenne? és osztán szabad é valamely fejedelemnek valamely «nemzetet akarhatja ellen vagy erőszakkal boldoggá tenni? Isten «mentsen meg ettől a' Jakobinusi-Jézsuitai printzipiomtól: *hogy ha «jó a' tzelja a' fejedelemnek, szabad neki mindent azon tzel eléré-*

«*sére elkövetni.* Ha még a népekről mondanók ezt: transeat; mert
 «mivel ők önn' magok tzéljai, az ő competentziájok' alá tartozik
 «mind a' tzélyok' jószágáru, mind az eszközökről való ítélet; és ha
 «ártanak is magok magoknak, lássák. Mindég kiviheti a' valóban
 «jót a' nemzet' akaratjával a' jó 's okos Fejedelem. Sed nec ipsa
 «libertas vi porta placet. Nem azon kell igyekeznünk, hogy a' morált
 «a' politikától elválasszunk, hanem azon, hogy el ne válasszunk.
 «Az elválasztással előbb utóbb csak a' Fejedelmek, vagy a' minisz-
 «terek nyernek, az el nem választás által pedig mindég nyer mind
 «a' nemzet, mind a' Fejedelem. Elfognak azon idők is következni,
 «mikor kábaság lessz a' gonoszság, az igasságtalanság, a' fufankság
 «és a' sartz-iga; e' most még merő theoriának látszik, némely, a'
 «magok értelmében szerfelett bizó embereknel, kik azt vélik: hogy
 «a' sociális mechanizmusnak minden lehetőségeit már keresztül futot-
 «ták az emberek. Ugyan, miért nem állítják azt is, hogy semmiféle
 «új machinák nem fognak többé feltaláltatni? — egészen más a'
 «kérdés, mikor a' mindég tartósságrul van a' szó — de, csak nem
 «elfelejtém, hogy a' vármegye, nem pedig a' politikai világ' restaurá-
 «tziójáru szollok.

«A' votizátzió úgy ment: hogy némely ugyan azon egy bots-
 «koros egyszer a' gyapjú alatt, mászszor pedig a' szür alatt votizált —
 «némelylyek, a' kik semmiféle járásban egy talpalatnyi földet sem
 «bírnak, több járásokban is votizáltak. Többnyire a' Kállai nemesség
 «restaurált. Egy Kállai borbély azt mondta nekem: hogy Vaŕnak
 «igen jó bora van, és megivott légyen abból egy fertály hordóval —
 «hogy Ő Nagyságára, a' ki a' Kállai taksásoknak arany hegyeket
 «ígért, kétszer votizált. — E' nem szabad, mondek. Igazán? kérdé:
 «bizonyosan, felelek: — no ezt nem tudtam, ugymond: mert én
 «bizony Ő Nagyságát úgy szeretem, hogy lőször is rá votizálnék,
 «ha mindég hozzá férhettem volna. Ez a' derék ember, a' ki Kállay
 «vitze-ispánt mindég beretválta, nem adott reá vótumot, de mások
 «sem attak, mert Kállay Miklósnak nem volt több 3 vótumánál,
 «a' mit ő annál inkább fájla, mivel nyilván kérte a' gyűlésben
 «az Adminisztrátort: ne kandidálná, ez azonban kandidálta lógós
 «gyanánt. — Másnap merő Páristák kandidáltattak második vitze-
 «ispányokká. Zoltán lőn. Eldődeit emlegeté, a' mint hallom, neki
 «törődik hivatalának. De bezzeg lárna volt, mikor Dési Györgynek
 «elkelle válni a' notáriától. Hasztalan tartóztatta könnyeit. Ekkor
 «kezdtek tsipkedni az Adminisztrátort, fel 's alá járt Lónyai (de

«nem a' Fő-ispány) az asztalon, és theátrális mozgásokkal tizálta
«keresztül kassúl, özszeviszsza a' törvényeket, és a' Reformáta vallás'
«sérelemtét hántorgatta. Egy darabig nagy békétűréssel és álhatatos-
«sággal tűrte a' szemrehányásokat az Adminisztrátor, a' leghízél-
«kedőbb kifejezésekkel élt Dé'si György iránt, azt mondta: hogy
«közbe fogja magát vetni iránta Ő Felségénél, de mind ezek nem
«használtak, azt lobbantották szemére: hogy megtsalta a' Státuso-
«kat, hogy nem hisznek néki. Valami Jó'sa nevű is vagdalni kez-
«dette, ekkor egy kevésse felhevült Ő Nagysága, azt mondván: két-
«lem, ha van é Jó'sa Uramnak vótuma? Józsa a' felelettel nem
«maradott adós; de valamivel későbbén fizetett, felszollalván, valami
«10 minútum mulva, 's mondván: hogy több vótuma van, mint
«Fáy uramnak, a' ki semmit sem bir a' vármegyében. Az Adminiszt-
«rátor követte Tatzilus' tanácsát: «Optima nonnullarum injuriarum
«vindicta, si non intelligantur.» Ez új hátorságot ada az ostromlók-
«nak, és Finta Uram oda vetemedé, hogy felingerlené a' státusokat,
«ne votizálni mennének. Mivel így, egy ember, az Ő Felsége kíván-
«sága szerint való vármegye determinátzióját fel akarta forgatni, az
«Adminisztrátor a' gyűlést félbe szakasztotta; — némelylyek követ-
«tük Ő Nagyságát szobáiba, és jól tselekedtük, mert alkalmasint
«kapitulált volna utoljára, 's így, nem csak tisztinek szükséges tekin-
«tetét eltemette volna, hanem következzellenségekre is talán elragad-
«tathatta volna magát, ha látná, hogy az előkellőbbek között is
«senki se védelmezi hivatalának méltóságát. Mig Ő Nagyságánál a'
«szobában valánk, az Erdélyi Püspök, Beck, Szathmáry Konziliárius,
«a' bátyám, meg én, 's más többek: a' fiatal emberek, egy való-
«ságos Jakobínusi gyűlésnek példáját adták, a' nagy palotában. Dé'sit
«az első vitze-ispánt le-akarak tenni, Bait akarták első vitze-ispán-
«nak választani: — «specie recusantis ardentissime cupiebat» —
«azonban még sem mertt. A' Notáriusi székbe hartzolták azután.
«Ekkor történt, hogy a' Matzedóniai Dogali, talán, valami kései
«maradék Arisztotelesznek, azt kérdeze tőle: hát, mir nem vál'alja,
«mir nem vál'alja a' méltóságos Úr a' vitze-ispánságot, mikor önkint
«megteszik a' státuszok? — «Hát az úr miért nem vál'alja fel bolt-
«jában a' legénységet? kérdé viszzont Bay. — Ide 's tova mentek
«a' deputátziók, alkudozni akartak a' státuszok az Adminisztrátorral,
«ekkor: megvallom, kértem: ne engedne egy tapotnyit, 's inkább
«pakoltatna, 's fogatna bé, mintsem hivatala méltóságát megaláz-
«tatná. Finta Úr botsánatkérésre jött egy deputátzióval — így

«kezdté: «Ha megbántottam Nagyságodat» — azt vevé feleletül: «hogy ő kisebb, mintsem megbánthatná Ő Felsége képviselőjét; de «hogy a' vármegyét bántotta meg, fellázítván a' determinátzió ellen. «Dé'si vitze-ispány igen gyengén viselte magát a' Jakóbínusi gyűlésben; senki se jobban és betsületesebben, mint az i. boldogult «Szathmáry Konziliárius. Nem hijában számláltam én őt' mindég a' «legokosabb és legjobb emberek közzé a' hazában, neki tsupán, «tsak a' közjóért vert mindég szíve — az Isten ditsőitse lelkét. «On n'est grand que par le coeur, et quand celui ci ne vaut pas «grande chose, la tête est toujours plus ou moins fausse, c'est «à dire ou tyrannique[?], ou machiavelique[?], ou servile, ou egoiste.» «Végtére kiment a' gyűlésbe az Erdélyi Püspök, 's ezt e' kérdést tevé «a' Katholikusoknak: fognának é neheztelni, ha p. o. az Adminisztrátor valamely hivatalra merő Reformátusokat kandidálna; egy «hangal szájjal felkiáltottak minynyáján: nem — így hát vége lön «a' vitának. Ez az egész történet világosan kimutatta, hogy igazságom volt még a' gyűlés előtt azt mondani az Adminisztrátornak, «hogy ha én neki lennék, Szabolts vármegyében, minden személyes «hivatalra tsak egy vallásbul kandidálnék; úgy hogy a' hivatalok «süljenek ki vegyítve a' vallásokra nézve; nem pedig hogy minden «hivatalra vegyítve kandidáljak; — a' lármát is megjövendöltem, «ha nem a' Fiskalátussal fog kezdődni a' restaurátzió. Nagy figyelemmel kell lenni, mikor valami ujítás behozódik. Megmutatta a' «tapasztalás, hogy a' votizátzió el nem kerülteti a' lármázást, — nem «a' praktikákat, — nem a' megvesztegetéseket — hogy a' Fő-ispányok' aktivitássát megszorítja, — hogy tsupa traktéreteket tsinál «belőlök, — hogy egyetlen egy restaurátzió megemésztí kétszerte «is esztendci fizetésöket, — hogy ez a' mód a' restaurátziók' számát «kevesíteni fogja, — hogy megint egy más törvényt is meg fog «kelleni szegni, azt, t. i. hogy minden három esztendő múlva legyen «tisztválasztás, vagy pedig tsak igen hatalmas urak fognak Fő-ispányok lehetni. Ott, a' hol hertzeg Eszterházinak tsak anynyi vótuma «van, mint a' legutolsó botskorosnak, a' votizátzió sistémája et in «theoria et in praxi merő képtelenség. Ez az idea, a' választandó «választókra fog vezetni, a' mi nem lesz rossz, de tsak okos és «emberséges emberek, a' kik az Arisztokrázia és demokrázia köz'tt «a' szükséges aequilibríomot fel-akárják tartani, dolgozzák ki annak «szisztémáját, mert különben rosszak lesznek a' következtetések. «Azonnal kész a' despotizmus a' monarkiában, ha a' választási

«intézetekben az Arisztokratizmusz és demokratizmusz egymást
«nem mérséklük. A' deszpóták és tirannusok még jobban szítanak
«a' demokratizmuszhoz — azért fejezte le a' más' fejeit Tárkvi-
«nusz; de zabolán kell tartani az Arisztokratizmuszt is, és pedig
«mind alólul, mind felőlul. Térjünk viszzá a' restaurátzióra.

«A' léha fejű Elek kimaradt. Már ebben volt egy kevéske
«részem. Bizony, nem arra való, hogy Szolga bíró legyen. Kállai
«Péternek p. o. tíz béresét vágatta fel, kik közzül öt nemes ember
«volt — azt kérdem én, hogy nem jurisdictzió é még eddig a' földes
«úr Magyar országon; és még is egy konventzionátus tselédemet
«felvágatta a' Löki bíró a' Tisza partján mindenek' láttára. Nem az
«a' kérdés, hogy vélkes volt é tselédem vagy sem, hanem az, hogy
«Gróf Dessewffy Józsefnek magának kell é a' maga tselédejit meg-
«büntetletni, vagy a' Löki bírónak? Egy esztendő óta, a' múlt'
«tavasztól fogva, nem kaphatok szatiszfaktziót. Nem ad sem Dé'si
«sem Bónis; és miért nem? mert a' Löki bíró Kálvinista, Gróf
«Dessewffy József pedig Pápista. Ugyan hová tették a' Reformátusok
«az eszköket? mikor még egy Gróf Dessewffy Józsefnek is, az ily'
«liberális gondolkozású embernek, mint én vagyok, alkalmatosságot
«adnak az ilylyetén panaszokra? Ex politica deberent justitiam
«administrare, si non ex sensu justitiae — azután tsudálkoznak,
«hogy még a' filozofus Pápisták is a' vallásra néznek a' tisztválasz-
«tásban; más a' theoria, más a' praxis és a' tapasztalás — azt
«mondják: hogy az én tselédem káromkodott, — hogy az egygyik
«tiszttem egy Nemes Aszszonyt Sz. Mihályon, kinek atyfyafiai vannak
«Lökön, felvágatott — totum non ad rem. Menyi emberek károm-
«kodnak a' Löki réven, a' kiket senki nem bánt — de ha meg
«kell büntetni a' káromkodást, én is meg tudom azt büntetni, és
«én soha sem mondtam: hogy nem adok elégtételt a' botránkoz-
«tatásért, ha a' Tisza parton is — a' mi a' tiszttemet illeti, hozzám
«senki nem jött panaszra; ha jött volna, adtam volna satisfaktziót;
«— ha pedig a' nemes aszszony via juris akarja keresni nemes tiszt-
«temet, lássa — kereshette volna, még akkor is, mikor szolgálatom-
«ban volt; én nem tsupán azért bocsátottam el, hanem több más
«okok miatt is e' folyó esztendőnek kezdetével. A' volt Löki bíró
«talán Vay József taksása, és így ő sérthetetlen; ő azonban veret-
«heti tselédejimet! Bizony nem okosság ilylyen subsumptziókra adni
«alkalmatosságot, mert, ha nem igazak is, legalább hihetők; — vagy
«megkell hát mondani az okát, miért nem szolgálatnak ki az ember-

«nek igasságot. Kant azt mondja: hogy ha nem lehet valamit demon-
«strálni, meg kell mutatni: legalább — hogy nem lehet demon-
«strálni. — Velem pusztá kifogásokkal semmire sem lehet menni.

«Az ebédek vigák voltak — a' lármák, és indulatosságok után.
«A' két Hunt, a' Szaboltsi t. i. és a' Zemplényi, versent futottak az
«elbűvészen. Albert azt mondta a' szerentse fiának: hogy ha úgy
«fog az ezután is nyőni, végtére Napoleon lesz belőle. Vay Ábris
«olylyan volt, mintha leforrázták volna. Szánni kezdém, és remény
«kezdette szívemet érdeklenni, hogy ez e' tapasztalás, ez a' praktica
«edukáció hasznára leend, mert, az erő, a' mely benne dolgozik,
«ditséretes, de annak eszközeivel nem tudok megelégedni. Egész
«nyílt szívűséggel beszéltem vele az asztal felett, még egy nappal
«a' notáriusi választás előtt — kértem, akarjon notárius lenni, adjon
«csak egy jó szót az Adminisztrátornak, fogadom, hogy lő notárius
«lessz, és rövid idő múlva első Vitze ispány, 's így azután repűlni
«fog — kértem, ne mutassa ki a' publikum előtt, mintha azt ítélné,
«hogy a' vármegye pennája betsteleníti a' rojtos kultsot, hogy ez a'
«gondolkodás' módja fonák, és megbántó, — hogy tudok kamarásokat
«kontzipisták, sőt praktikánsok, zászlótartók, és kadétok között is.
«Borsót hánytam a' falra. Tudod é mit felelt? Ellenségem a' ki
«nekem azt javasolhatja. Homo facit dignitatem, non dignitas
«hominem. Szép mondás: mikor azt a' bor kiosztás meg nem előzte.
«Diesen Meschen musz man aufgeben. Wie Schade um ihn. Ő azt
«gondolja, hogy ellensége vagyok; de nagyot hibázik; — azt fájlam,
«hogy nincs szíve eszével harmóniában, és hazám miatt sajnálom.

«Harmadnap nagy bajjal kivittem, hogy Finta ellen Fiskális
«aktzió determináltasson; azért, mert a' determinátzió ellen arra
«buzdította a' státusokat, ne volizáljanak. Én voltam leginkább a'
«volizátzió ellen, míg meg nem határozódott, de az nem látott
«tovább orránál, a' ki nem érzette, hogy a' volizátzió meghatározása
«után szükség volt, mind magára Fintára, mind pedig a' vármegyére
«nézve, reszenzust mutatni a' vármegyének, és azzal magát erősíteni,
«minden lehetséges delátziók és minden rosszszabb következtések ellen
«Finta Úrra nézve is.

«Most paskvílusokat írnak Dési ellen Szabolts vármegyében,
«mészáros Fiának nevezik s' a' t. A' kik írják, talán majorum
«suorum ultimi, dum ille primus.

Nyelvbéli értekezésedről, többnyire igen kedvező tsékély ítéle-
temet (mert azt olvasni akarod) a' következő levelemben; — így

is elég hosszúra telt a' mostani; mondhatom Ciceróval: nem vala időm írni rövidebbet, — de barátodtul van ez a' minden methodus nélkül való rapszódia is.

A' tegnap vett leveledre is felelni fogok. Most a' Tuniziászt olvasom. Pirker epicum ingenium, ért a' keresztény vallás mithologizálásához. Nints kiszakítva az Aglájából Grilpartzer versezete — azt jelenti az ujságban, hogy nints szerentséje ő Felségök mellett lennie. Örvendek néki: so ist Pegazus nicht im Joch.

Ein Geist, ein Gott erhebt er sich,
Entrollt mit einmal in Sturmes Vehen. [!]

A' Szerentsi Plébános engem retzenseált; ezt e' retzenziót is megküldöm. Ez az ember annyira szereti a' *k* betűt, hogy ha e' Frantzia szó *caca* Magyar lenne; ő annak többesében gyönyörködni leginkább; mivel ezen többesben kedves *k* betűjére mindenütt, az az: mind a' szó elején, mind közepin, mind végén, és így háromszor rá találna; és ha még így szolhatna: a' kak áknak kak áik, már akkor a' harmadik égbe lenne elragadtatva, mint maga a' Pegazusz.

Költsei Iliászát is majd vissza küldöm egynehány jegyzetemmel a' költeményes nyelvre nézve.

Márton retzenzióit és Rájnisdát ide rekesztem — megvan nekem is, de régibb kiadásban, ha nem tsalalkozom. Ez előtt is olvastam több esztendőkkel, de sem akkor, sem most nem igen sokat tanultam belőlle. Ha a' Magyarok makatszkodni fognak mértékes prozodiánkra nézve, úgy fognak jární, mint a' Németek, kiknek legfelségesebb gondolatokkal telylyes hexameterüket sem olvassák a' külföldi pallérozottabb nemzetek. Az ejtés' és fül' törvényei nem fűghetnek tsupán a' konventzionális megegygyezéstül a' mértékes versekben. — A' Németek' elszavallási prozodiája tsak félig meddig prozódia. Nem elég, hogy tsak maga tsudálja valamely nemzet a' maga prozodiáját; «Nemo perfectus Judex in propria causa.»

Nekem nints meg Jacobs Anthológiája, hanem megvan Mathisoné — ha ezt parantsolod, szolgálhatok. Szeresd igen igen kevés nyúgalomban élhető Jóskádat.

Vale, vale, vale.

Pipszedet.¹

¹ Csak ez egy szó Dessewffy J. kézírása, a többi Dúlházýé.

SPES ET USUS.

Gravis erat dolor Cereris;
 Periit, periit tenera puella,
 Postquam autem regnantem conspexit filiam,
 Te celebravit mater Hymen, Hymen.
 Viae dux in tenebris splendet Luna,
 Dolore pressis autem hýemis tempore
 Bachus fert, Cyprisque pulchra doua,
 Ita ut amplius non vituperent fatum.
 Deis felicitatem dare est difficile,
 Mihi autem spes sufficit, mihi vero spes tu mane,
 Usus vero viro felici contingat.
 Durae sortis optimus flos est spes.
*Fructus** usus cui contingit, primus,
 Radicem vero ipsam habent Dii.

Követ Józsa, hogy nem maga írhatta le a' fordítást, mert megsértette e' napokban szerentsétlen elsikamlás által jobbik karját. Tansits is segített e' fordításban.

Ide rekeszttem Rumi levele' töredékét.

Nem hiszi Tansits, hogy lettek volna sonetjeik a' Görögöknek, mert tsak a' ritmuszt esmerték, rímeket pedig nem akartak esmerni; a' sonet a' kettőből áll.

Elmaradt a' komédia születés' napomra. Én leptem meg feleségemet Eleonóra napjára, Eugenie a' gyönyörűséget vagy gyönyört jádszotta, lyányom a' virtuszt vagy erényt, — Emil az útválasztó Herkuleszt, Kszenofon után Magyarúl. Ha még egyszer kétszer gyakorlandja magát a' gyönyörű gyönyörűség, nem lesz oly bátoratlanka, vagy bátortatlanka.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

* *καρπός*; non autem *καρπός*, quod est *aper*; nisi per metathesim, quod minus crederem. Józsa mpr. — Józsa jegyezte.

3828.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Febr. 20d. 1820.

Tisztelt kedves barátom,

Prof. Nagy Ferencz Úrnak már patvarián való fíja ma méné-el tőlem. Tegnap nálam töltötte az egész napot. Vele volt a' Homér Iliásának Kézírása, vele Polyhymnia; 's most hallom, hogy még egy csomó apróbb versei vannak az atyjának, mellyek a' Polyhymniához tartoznak. Így tehát a' nyomtatás négy vastag Kötetet fog tenni. Barátom, 's lelked' nemessége miatt is tisztelt 's csudált barátom, fogj kezet velem, 's ezt a' lakó-ház, fizetés 's minden birtok nélkül való háznépet boldogítsd. Én semmit nem adhatok, mert semmim nincs: Te adhatsz, de neked is másnak is olly terhesek az idők, hogy nem tehetjük a' mit akarnánk. Azonban egy érdemes ember Özvegyc 's gyermekei nem maradhatnak segéd nélkül; kivált midőn 1200 ft adósság nyomja. Tegyetek össze annyi pénzt, ti, a' kiknek van miből öszvetenni valamit, hogy hozzá foghassanak a' nyomtatáshoz; hogy az a' munka, melly a' szegény Nagynak életét megrövidítette, nekik legalább valami nyereséget adjon. Homérnak némelly ember nem szeretheti egyebét a' nevénel; de a' Nemzetnek dicsőségére lesz, hogy azt mondhatja, hogy bírjuk az Iliást. És osztán alamizsnát venni a' *nem kevélynék* is szomorú. Ha a' nyomtatásra adtok pénzt, az adósság fizetésére esik, 's a' birtoktalan háznép kiragadtatik bajából. Szóllítsd meg a' Gazdagokat. Az Országban a' Te neved nagy tekintetben van: a' te megszóllításod nem lesz sikertelen. Legyen gondod a' Magyar Kurir leveleire. Jelentésem meg fog e' holnap vége felé jelenni benne. — Én Szathmár Vármegyét szólítom-meg. Ha az általad *borzasnak* méltán keresztelt Beregszászának 1200 ftot adhata Szathmár: miért ne adhatna a' Homér fordítójának? Engedd nékem azt a' nagy örömet, édes barátom, hogy egy szegény, de érdemben gazdag ember maradékinak segédet nyújthassak kéréseim által. Szeretném a' Németnek és Angolnak azt mondhatni, hogy mi is dicsekedhetünk szép tettekkel.

Én most Sallustban élek. De az csak együtt jöhet-ki Ciceróval. Az ingerlések csak tüzelnek, 's meg akarom azt a' gyönyörű Verset

érdemleni, a' mellyet maradékim nem csak nyomtatva, hanem kezed írásában is fognak olvasni.

Gróf Mailáth János nekem ezt írja a' Tudom. Gyűjt. Novemberi Darabjában megjelent Értekezésem felől:

Und nun muss ich Ihnen sagen, dass ich seit lange her nichts gelesen habe, was mir so viel inneres Vergnügen gewährte, als Ihr Aufsatz contra Versegghy. Das ist etwas überaus gediegenes; es ist unmöglich, dass ein unpartheiischer, oder ein Gegner, den bloss Vernunftgründe bestimmen, und nicht Leidenschaft, nicht augenblicklich zu Ihnen übertrete. Das Ganze ist so klar, so richtig argumentirt, so consequent durchgeführt: und dabey lies't es sich so gut, zieht so an! Es ist das Evangelium der Neologen, oder eigentlich der Koran der da bekehrt, und die Ungläubigen tödtet. Sie haben Ihren Freunden viel Freude gemacht, und den Triumph der guten Sache entschieden.

E' szerint, minden játék nélkül mondom, az az Értekezés másoknak sokkal inkább tetszik mint magamnak. Még sok mondani valóm volna. De annyi a' dolgom, hogy nem érek rá.

Az Evangéliumban nem tudom kicsoda azt mondá a' Krisztusnak, hogy ha rajta nem segít, oda lesz mingyárt. — Bizony én is közel vagyok hozzá, hogy azt kiáltsam az egekre. Rettenetes időkben élünk. De a' Theodicaea' emberei azzal vigasztalnak, hogy a' segéd épen akkor jó, mikor erisist csinál a' baj: 's ezt látni rajtam is. — Tegnap előtt vevék Nógrád Vármegyéből tudósítást, hogy Sávoly eránt nem a' Nagyszombati Táblán, hanem a' Septemvirátuson is megnyertük már a' pert. Almásy mellett épen annyi Bíró perorált és voksolt, mint mellettünk, 's a' Palatinus' voksa döntötte-el calculo Minervae a' dolgot a' mi részünkre. Azt írja az én barátom, hogy ez a' rész több falukból és Pusztákból áll, 's a' bozítai Major nagy tekintetű dolog. De meg nem tudta mondani hány faluból 's pusztából, 's hogy mit hozhat-be. Örvendj édes barátom, gyermekimnek. — Ugy hiszem, Kázmér eránt is stabilálva lesz Actorátusom húsvétig. De hol veszek pénzt, hogy a' jószághoz jussak? 61 esztendőmben levén, magam ezeket alkalmasint úgy nézem, mint Mózes nézte a' Kanaánt.

Nyugtalanul várom régen nem vett, rég olta óhajtott leveledet. Mint viselte magát Zsenim a' theatrumi játékban? mint a' fortepiánón? Mint van vele megelégedve különben is a' Méltós. Grófné? mint viseltetik eránta Comtesse Virginie? Te magad mit nézz ki

a' gyermekből? meg fog e felelni várakozásimnak, és annyi költségnek a' mibe ő nekem már eddig is került? Ezeket szeretném Tőled hallani. Mert a' mások' ítéletével sokat nem gondolok. *Tibi placuisse!* ez az én fő ohajtásom.

Fő Notárius Comáromy Úr megjelent a' Gyűlésre, melly Kassán tartatik. E' levelet is Cancellistája viszi. Nem hozhatná e ki a' kért könyveket? De a' Matthisson német anthológiájára nincs szükségem.

Ismét kérlek, boldogíts a' Hormayr histor. Taschenbuchja láthatása által. Visszaküldöm egy hét alatt.

Jelentsd nem csak alázatos, nem csak hív, hanem hálás tiszteletmet a' tiszteletre legméltóbb Asszonynak, 's ajánlj kegyességeibe. Maradok elhalhatatlan tisztelettel

örök híved:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3829.

Gr. Teleki József — Kazinczynak.

Pest Februar. 21d. 1820.

Tekintetes Táblabíró Úr! Az Erdélyi leveleket, mellyeket a Tekintetes Úr a Báró Vay Generalis fiainak nevelője, Szabó Úr, által vélem közöltetett, a legnagyobb figyelemmel, meglepődéssel és gyönyörűséggel olvastam. Ezen munka azzal az ihléssel, erővel; az esméreteknek azon kiterjedésével és többoldalúságával vagyon írva, melyet Tudományosságunk egyik tisztelt veteránussától előre vártam. Annak kijövetelétől Literaturánkra nézve a legnagyobb hasznokat várom, nem csak az abban foglalt új tudósításokra, esméretekre, tekintetekre, hanem azon kellemetes és gyönyörködtető formára nézve is, melybe ezek öntve vagynak. A tárgy ujsága és nevezetes volta mind a két hazánkra nézve, az előbbienekkel öszvekötvé reménylem, közönséges részvételt is fog ébresztteni, kivált ha annak külső kellemetes formája, a nyomtatás szépsége, tisztasága és, a mennyire lehet, hibállansága, mellyel szerzőink nagyobb része, úgy látszik, igen keveset is gondol, belső érdemeinek meg fog felelni. A mi észre vételeim volnának, oly tsekélységek, hogy azokat

méltán el is hallgathatnám, ha azon bizodalomnak, mellyel a Tekintetes Úr engem megtisztelt, vóltakép megfelelni nem akarnék, és így legcsekélyebb kétségeimet is nyíltszívűséggel közleni kötelességemnek nem tartanám. Ezen tekintetből bátorkodom a Tekintetes Urat, a nélkül hogy tekinteteim igazságát csalhatatlannak vélném, a következendőkre figyelmetessé tenni:

1ör. Hogy jóllehet az oláh nemzetet a restségtől, gondatlanságtól felmenteni nem lehet, és ezt nagy részint neveltlenségének, bárdolatlanságának tulajdonít[hat]ni; annak mindazáltal politikai helyhez-tetése, a parasztok tartozásaiknak és jussaiknak határozatlansága, a jobbágy és földes Úr egymáshoz való relatióinak bizonytalan volta, melly Erdélyben a jobbágyot a földes úr szabad kényének tette ki és csupán az Urbárium behozatala által, de a törvényes úton, orvosoltathatik; ebben igen és el nem mellőzhető befolyással vagyon.

2or. A harmadik levélben, mely Erdélynek politica felosztásáról, igazgató székeiről, és egyéb közönséges statistika esméréteről szóll, kútfőül az Erdélyi Schematismus hozatván fel, és helyel helyel egészen kiiratyán, ez talán a munka több részeinek kellemetességeivel, az előadás mindenütt észrevehető elevenségével nem egyez meg és ezen czikkely is elveszteni szárazságát, a többekkel szebb egy hangzatba jönne, ha ezen szükséges és el nem mulasztható jegyzetek kellemetesebb formába fordúlván elő, a kútfő, a honnan vétetnek, egészen elhallgattatna.

3or. Az élő személyeknek nyomtatásban való említése és személyes tulajdonságoknak még dicséretes érdeklése is, olly kényes dolog, hogy itt még a legnagyobb vigyázattal is, alig lehet kívánságoknak eleget tenni; némely minden dicséretet igen csekélynek nézvén, más a nagyobb dicsérettől szerénységgel irtózván.

Ezek azon csekély észrevételeim, mellyek ezen becses munka eránt a legszorgalmatosb átolvasás után előfordultak. Reménylem hogy a Tekintetes Ur általok meg fog győztetni: hogy barátságos bizodalma legalább nyíltszívűségem által magamat érdemessé ohajtottam tenni.

Értekezésemet a Martzibány Deputatiója útján kiadni azért kényteleníttem, mivel ez annak helybenhagyását elnyervén, magamnak ahhoz mindaddig semmi jussom nincs, míg a Deputatio a magáéről önkényt le nem mond, a mihez már most semmi reménységem sincsen. A Vályi Úr halálát már elébb sajnosan hallottam, Vay József bátyámtól; annál nagyobb részvétellel értettem a Tekintetes Úr

leveléből, hogy özvegyét olly nyomorú állapotban hagyá el. Szerentse Literaturánkra nézve, hogy az Iliász fordítása egészen elkészült, és ez talán özvegyére nézve is szerentse lehet. Az Erdélyi levelekben olvastam, hogy ez eránt már jött ki egy előfizetési jelentés, a melyet én mindazáltal nem láttam. Úgy látszik, hogy ez a jelentés nem terjesztetett eléggé el, és ezért vólt olly kevés sükere; mert az én esmerőseim közül sokan vagynak, kik ezen régtől fogva hirlett fordítás megjelenését ohajtva várták, a nélkül, hogy az előfizetésről tudományok lenne. Ha ez az út újra meg nyitlatnék, úgy gondolom, hogy az Özvegy hasznára vólna, kivált ha Vay József által, ki a meghóltnak nagy pártfogója vólt, a dolognak, mint az egész Reformatus Status körül nagy érdemeket szerzett férfi özvegye dolgának előmozdítására mind a négy Superintendenziaik jó móddal buzdítatának. — Én részemről mindent fogok tenni, a mi tehetségembe lehet, hogy az Iliász fordításának, melynek illy késő megjelenése Literaturánk szégyenire válik, kinyomtatását segítsem. Vajha ezen Görög Remeknek, a mint reménylem, jó fordítása egy Nádaskaynak undok papirossa, idéetlen betűi és hibás nyomtatása által ne fertéztetne meg, mint a mi Dessewffynek szép Bártfai levelei! Ezekután magamat barátságába ajánlom.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. [rod. Lev. 4r. 37. sz.]

3830. *lelly*

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinezynak.

Bécs. Februar 22dikén 1820.

Kedves Barátom,
Nagyérdemű Férjfiú!!

Két betses leveleddel örvendeztetél-meg, mióta én nem tudósítottalak. Oka késedelmemnek azon részvétel, melyet a' Horváth Elek ellened tett észrevételi eránt érzék magamban. Végre megkaptam azon darahját a' Tud. Gyűjteménynek, melyben azt megolvashatám. Beszéde szerény, de a' mint észrevevéd, bizonyosan Verseghit lehell; 's kívánsági nem kívánhatók. Neki a' Sonetto — annyi mint *Dall*; 's a' latin nyelv rokonabb nyelvünkkel, mint az újabbak?! 's nem egyébért, mert hogy azt (hirünk nélkül) már Őseink rokonabbnak akarák; Latán tetszik (mert úgy mondja) 's thrón s. a' t.

nem tetszik. Ezek az Urak nem szeretik a' Dictátort, mert magok akarnak dictálni. Hát Somogyi? Az ilyen nem is érdemli, hogy az ember szót váltson vele.

Munkás szereteted, mellyel ügyemet Vármegyétekben előviszed, a' milyen hű barátságodnak tanúja, épen olly háladatos buzgóságomnak újabb újabb ösztöne. Reményilem, 's óhajtom, hogy mig készen lennék pályámmal, kezeid közt ügyem is véget ér. Diplomámba bizonyosan bé megyen a' *Nemes* karakter is, mihelyt azt megbizonyíthatom. Kedvelt Fő Ispányotok ígérte kegyességét, hogy a' dolgot Fő Fiscalis Tttes Dókus Úrnak ajánlani fogja.

Megboldogúlt V. Nagy Ferencz Úr halálát sok tekintetből nagyon érzékenyen fájlalom, 's több tekinteteim között azért is, hogy Pali-nodiát neki nem énekeltem.

Gróf Majláth Jánostól épen ma vettem az Odának német másolatját hozzá zárt becses levelével együtt; de még a' magyarral öszve nem hasonlithattam, minthogy épen csak most vettem. Hiszem, hogy neked is meg fogta küldeni. Vagy három helyen elvonogálta a' sorok alatt, hogy mondanám meg ítéletemet, ha el vagyon é találva az értelem. A' közelebbi postán válaszolok neki, Neked pedig ezen-nel köszönöm, hogy egy illy tudós Nagyunknak ismeretségebe jut-tatál. —

Igaz Barátunk tisztel, 's általam kívánja tudtadra adni, hogy a' melly Nyomtatványokat parancsoltál a' *Tiszti Kalendáriumból*, ő expedialta legyen (a' neki Remuneratióba jutott nyomtatványok-ból) Pestre Eggenbergerhez, 's onnan Trattnerhez, — 's meg szer-zette öttel, hogy evvel szabad kéjed szerint bánhassál, ha a' többi reád bizott dolog. Pánczél Úr is tisztel, 's köszöni a' több ízben hozzá küldött Tudósításokat, 's igéri viszszenyos szolgálátját. —

Újsággal nem kedveskedhetem: mivel egészen Anthropolo-giámba vagyok merülve. A' régi Classicusokat, görögöt, 's latánt csak nem mind felforgatám, hogy a' mit előttem is tudtak, sajá-tonnak ne áruljam: 's hogy megmutassam azt, hogy Orvosnak mindent jó tudni. Öllelek, csókollak Kedves Barátom, 's vagyok örökké

legbívebb barátod

's tisztelőd

U. N. Tóth László m. k.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

3831.

Gr. Dessewffy József — Kazineczynak.

Kassáról, február 26-d. 1820.

Édes, drága Ferenczem!

A te Értekezésed igen szép magyarázat; és fejtegetéseid gyönyörűk; de talán még sem találtad el egészen a tárgyat. Te a haladók és veszteglők között akarod a közép utat kivágni, de a kérdés nem a haladók, hanem a szaladók vagy túljárók és veszteglők közt forog fenn. Tudom én, hogy valamint a theológiában és politikában, valamíg ezek tökélyökhöz nem közelítenek, szintúgy a literatúrára nézve is kelljen mind taláztatni, mind pedig perlekedni egymás közt a túlmenőknek, az engedékenyeknek, függetleneknek, tudósiaknak (doctrinaires), sőt miniszterieknek is; de azért még sem javasolható a túlmenés, mivel többet árt, hogysen használ. A jobbra, szebbre szoktatás, már csak azért is, hogy a szoktatót nálunknál természetesen okosabbnak gondoltatja, számtalan ellenkezőkre akad: kecsagetni kell hát azokat a behozandókra; de mi ellenkezik inkább a kecsagetéssel, mint a sebes futás? Új szót, új szólásmódot akarjak bevétetni, 's kapjam magam s töltsek be egész lapokat neologismusokkal, seregenként halmozzam azokat? Csak akkor tetszők, mikor gyöngyöknékként itt amott csillognak, mint a harmat a virágokon kikeletkor a derült ég alatt. A magvető a mezőn nem fut, nem szalad: mértékes lépésekkel halad, nehogy anyaföldünk rá boszorkodván, aratáskor megcsalja a magvak szóróját. Te az érthetőt, a könnyűt, a széppel, az erőssel, a hathatóssal ellenkezésben látszatol gondolni, a tökély pedig ott állítá fel trónusát, ahol ezek karon fogódzva, mint Horátz Grátiái, királyi széke körül lejtőt járnak.

Gratia cum Nymphis ducere nuda choros.

Ha van erőtlen szépség, van erőltetett is. A nyelv szókbul és szólásokbul áll. Szód ha nincs, teremtened keil, és lehet a magyar nyelv felette termékeny méhéből, vagy több szók összetétele által. Példa erre mind a múlt, mind a jelenkor, nem csak nálunk, hanem a régi s mostani külföldieknél is. Nagy nyelvtökély az, barátom! pók módjára, a nyelv kebeléből teremthetni. A régi bölcsek közzül

a kieredés (emanatio) systémája követői a pókhoz hasonlíták a Mindenhatót. Nem látom miért ne lehessen egy anyanyelvben mint a miénk, a még általteendő és teremtetendő külső szókat magyarul nemzeni, és a már bevétetteket, ha még nagyon külföldiesen hangzanak, magyar kaptára ütni, úgy mint eldődeink, akik p. o. a synodust zsinatnak mondták, az usura-t uzsorának. Mikor p. o. a nádor nemzeti bált adott az ország gyűlése alatt, nem jelent-e meg azon i. b. gróf Károlyiné és a még élő gróf Koháryné, mind a kettő született Waldstein grófnék, sőt Brentano marquisné is, szintűgy mint gróf Eszterházy Ferenczné, született herczeg Grasalkovics leány, magyar ruhában? A dolgot kell, úgy tetszik nekem, fordítani, nem a szót, és mindég tekintettel lenni nyelvünk természetére. Azon kelene igyekeznünk, hogy a nyelv váljék classicosszá. A nyelvek gyéniosza változik, nem hasonlóképen természetők, azonban a magyar nyelv természete sem az mindég, a' mire grammatikoszaink azt szorítani akarnák, a szólásokra nézve pedig a nagyon szoros követés, vagy utánozás, vagy inkább majmozás és mímelés, még érdeklőbb. Ilyenek p. o. *egy fogadj Istent arat*. E nem classicosz kitétel akármilyen nyelven is: *fogadj Istent aratni* minő képzeletsértő idea; ilyen, de kisebb mértékben, Fáy Fris Bokrétájában p. o. e kifejezés a 27-ik lapon: *Egy lassan emelkedő domb tetején kies kilátással állott egy mulató házacsk*a stb. «kies kilátással álló házacsk»: valóban nem a legszerencsésebb kép, akár azt tegye, hogy a házbül van a kies kilátás, akár azt, hogy a házra — nem lehetett volna-e ezt e' képtelen némellést így magyarosítani: kilátásra álló ház? Miért és mivel lett volna így disztelenebb a kitétel? A külső literatúrák egyáltalában, de kivált a német, sok, mind szerencsés, mind szerencsétlen szólásaink okai. Nem az új szósságot és szólósságot kell hát kárhoztatni, hanem az ítélet-bojtolt szóst, és azt is csak azon esetekben, midőn ítéletlenkedik.

Hogy egészen felfoghasd ideámat azon különbségre nézve, melyet valamely nyelv természete és gyéniosza közt látok: íme egy példa: *elszigetelt*, isolé helyett, a magyarnál nem olyan szerencsés kitétel mint a francziánál, mert mi nem küldjük szigetekre a bűnösöket — a *szikráztatás*, azaz electricitas isolálása pedig metaphorábül vett metaphora. A német sem mondja: *er ist verinselt*, mert az ő gondolkozása, érzése módjábül, törvényeibül és szokásaibül belső, külső, köz és különfogott élete folyásábül nem szívárogi ki az efféle kitétel. Nincs hát sem a magyar, sem a német gyéniosza szerint;

de nincs a magyar nyelv természete szerint is. *Elkorlátolni, elszigetelni* azt teszi inkább: korlátokat, szigeteket körültenni, a francia pedig ezen kifejezettel, *isolé*, nem ezt akarja kijelenteni: hanem magán-maradást, valamely túltengeri távoleső szigetben, és ezen ideától kölcsönözi a kitétel, még akkor is, mikor azt a *szikráztatásra* alkalmaztatja. *Isolé* ebből származik: *isle* és *seul*. Ha csak sziget vesz körül valakit, még nem értetődik, hogy maga van azon a szigeten. Tűrhető az etymologizálás, mikor nem a szók, hanem az ideák gyenealogiájára vezet. Én tehát azt merem gondolni, hogy mind nyelvünk gyeniossa, mind pedig természete szerint ezt e szólást p. o. ich stehe isolirt da (mely a német nyelvben valóságos tarka és klasszikosztalan kitétel) így lehetne magyarra fordítani: *magánított állok itt*. Én úgy ítélek: hogy a nyelv természete, azaz más szókkal valamely nyelv analogiája ellen soha sem szabad külső szólásmódot követni: de lehet praeter analogiam, mert így gyarapodnak a nyelvek, et ita creantur futura analogiae exempla. A nyelv természetét tehát nem szabad háborgatni. Bővíülhet, teljesedhetik azonban az a nemzet, következésképen a nyelv gyéniosza változásával. Ez az idea felette fontos, s igen termékeny a nyelvek kifejtődésére és a neológok és orthológok közt folyó per eligazítására. Én anya-, én vezérideának tartom, és sehol sem olvastam még.

A *narancság* és *borág* között nagy a különbség; a borág a merészségen túl vitt metaphora; a bornak lehet virágja a vízben termő plánták hasonlatosságára, de hogy lehet *ága* a bornak a bor előtt? Nem kárhoztatom én a merész metaphorákat, tudom hogy az új szokás is csak szokás, de ha a régi tartós szokás tekintete által meggyökerezett képtelen szokat meg kell szenvedni; igyekezni kell, hogy az új szokás az ép értelmén fundálódjék, hogy az új teremtetű szók ne sértsék a képző-tehetséget, melynek egyedül kell létüket köszönniek. Nem igen vizsgáljuk olvasás közben a régi szók gyenealogiáját, a tartós szokás mintegy felszentelte már az azokkal való élést, ha képtelen teremtetűek is; de az új szót vizsgálja a mostani olvasó, és mivel gondosabbak a jelenkori olvasók az előbenieknél, az íróknak is gondosabbaknak kell lenniük. Pampinus, Szabó és Sándor szerint *hutjolló*, *hutyoró*, *husang*, Márton új szótárja szerint pedig, *hajítás*, *szőlőkacs*, *sündörgő* szőlőlevél. Van hát elég szónk erre, és lehet választani, s nem látom miért lenne szebb a *borág* a *hutyorónál*. Én a szépségéről a beszéd vagy írás folyamatjában való helyheztetéseken kívül nem merek, nem tudok ítélni.

Abból, hogy a sztilisztika különböző nemeinek más más szólásaik vagynak, «et qu'il ne faille pas confondre les genres» nem következik: hogy ne teremtetek legyen már a magyar nyelvben oly szók is, melyek a sztilisztikának akármely nemében helytelenek lennének. Azt is szükséges megjegyezni, hogy minden sztilisztika nemének meg kell a maga külön és tulajdon érthetőségének lenni, és hogy találatnak oly érthetlenségek, melyek minden nemből azok volnának. A jó ízlés alapjai nem bizonytalanok, de azok alkalmaztatása ritka harmóniát kíván meg az érző- és ítélőtehetség közt. Soha sem találkozott nagy író, ki a maga nemében érthetetlen lett volna, soha sem, aki egész lapokat töltött volna el vagy új, vagy régi, külső szókkal vagy szólásformákkal, mint Helmezy. Mindég meglepett minden nagy írón, hogy a gondolatokat űzte inkább mint azok köntösét. A ruha mintegy magától teremt szép alakú teremtesein. Tiszta képeket és ideákat kell teremteni az új szók és szólások által is.

Quintilián, a' ki alkalmasint jobban tudott latánul mint mink, a mellett pedig tisztultabb érzéssel is bírt mint a mi nyelvmeszterünk, nem dicsérte Sallustban a görögös gondolkozást. Mi a görög és római nyelvet csak könyvekből ismerjük, és így gyanús talán némelykor ítéletünk a nyelvre nézve a régi auctorok akár tökélyeiről, akár hibáiról. A római írás és válogatott társaság nyelvét nem ismerjük egész kiterjedésében; annyi bizonyos, hogy minden most virágzó csinosodott és nemzeti bélyegű népeknél csak ennyit szabad a külföldiektől kölcsönözni és náluk utánozni, a' mennyit és a' mit a kölcsönöző nép gyönyörűsége és nyelve természete megszerved. Ez teszi a rómaiaknál is: ut non male graecos imitari viderentur -- ezt teszi: dabiturque licentia sumpta pudenter, signatum praesente nota producere nomen. Horátz még akadékosabb volt, mert azt mondja: Si graeco fonte cadant, tudniillik: a görög nyelv leányáról szólott, és még akkor is hozzá teszi: parce detorta.

Én is azt hiszem, hogy a magyar nyelvben kevesebb szót lehet kölcsönözni és többet kell teremteni, mint más a görög és rómaival rokon nyelveken, mert a miénk nem lyány-, hanem anyanyelv, és épen azért lehet annak méhéből a régi szók felébresztése, a tájékiak befogadása, a származtatás, gyökérre-fogás, vagy összetétel, vagy a külföldi szók magyar ránára való vonása által — elegendő érthető, hathatós, szép hangzatú szókat teremtenünk.

A német nyelv mindég darabos fog maradni, Klopstocknál szintűgy mint Schillernél. V. Károly császár a lovakkal beszélt németül, mi a csikókkal beszélhetnénk. Haller velősségét tehát nem lehet darabosságnak nevezni, sem pedig Gellertnek, a németek első mesélőjének, nyelvét beteges erejű nyelvnek meséjében. Olvastam én mind Lessing meséit, mind értekezését a mesékről. Ő ebben inkább a görögöket csudáló filologosznak, hogysen filozofuszi eszthetikósznak, vagy eszthetikószi filozofusznak mutatta magát. Pfeffel meséi különbek, a mese tárgyai feltalálásokra, de nem előadási-természetes együgyűségekre nézve. Lichtenberg, a' ki maga helyes német író, azt mondja honbelieiről, hogy az ő geniejek nem a természet utánózásában áll, hanem hogy jobbadára az utánózasok utánózoí, hogy nem jutott nekik a szép mesterségekben a teremő lélek eredetisége. A külső literatúrák által csak ébrosztetni kellene egy igaz tűző nemzet gyenioszának, nem pedig követés által egészen kiformáltatni. Mindég csak a görög antikokról beszélünk: hát ugyan kik után? az egyiptombeliek után példázattak e azok? Olyan angolnékat láttam Olaszországban, kik a medici Venusszal léphettek volna fel. A természet és társaság minden tárgyaira nézve el van szórva a különb-különb nemű szép és rút a világ minden éghajlatjai alatt. Ha legszebb a testi természet minden tekintetben, vagy legalább a legbájolóbb tekintetekben, Persziában, Georgyiában, Mingréliában, Czirkassziában, a régi Jóniában és Görögországban, s a mostani jóniai szigeteken vagy Olaszországban: oda kell utazni a szépnak beszívása végett, s ott kell magunkat annak bájos kellemeitől andalíttatnunk, hogy még az ott már belénk eresztett szépet is idealizálás által szebbé telhessük. Pyrker Tunisiászában így festi a mennyországot: «Wo das Helle noch heller ist.»

Midőn a legelőkelőbb német írói Göthét oly kevés ember olvassa Anglia, Francia és Olaszországban, még a fordításban is, a csudált rossz írói pedig, a gyenialis [!] mázoló jobb darabjait nem csak Európában, hanem Ázsiában és Amerikában is, Péterváratól az Atlantikom tengerig, sőt a Csendes oceánig, minden hibái mellett, a jó nevelésű emberek szintűgy mint a pór nép olvassák és mintegy emlegetik: szabad gyanítani, hogy a mázoló nincs minden érdem nélkül, és hogy kell lenni a legnagyobb német íróban valaminek, a' mi a jó ízléssel ellenkezik. Mi az? az eredeti lélek híjánossága. Ő nem festő, hanem képfaragó; körvonásai remekek, de nem tud lelket, színt, erőt adni képzeatinek. Ő a görögöktől csak a plaztika

mesterséget tudta eltanulni, de nem egyszersmind azon élet- és erőt adó színekre hevülni, melyekkel a régi görög szerzők írásai még a fordításokban is bővelkednek: «sa nudité n'est pas animée, mais froide.» Nem kellene csillámok, czikornyák, de nem kell azért csupán akár a legszebben kifaragott és legfejérebb pentelei vagy carrárai hideg kemény márvány a stylisztikában. Tudták a görögök a plasztikát a festőséggel párosítani a stylisztika minden nemeiben. Legeredetiebb darabja Göthének Fausztja, de minő képtelen eredetiség ez? Minő p. o. eleitől fogva végig, mindég és mindenütt füszerezett Jean Paul bűja eredetisége? Ugyan mit mondott volna p. o. Fausztról egy régi athénabeli még akkor is, ha a mostani kor minden környülményeibe, tartozatjaiba magát belé gondolta volna? «La phantasmagorie n'est pas phantaisie.» Stael asszonyság Németországról írott könyvében Schlegel úr sugallására mindent elkövetett, hogy Göthét az égig emelje. Mivel barátja kedviért a híres és elmés asszonyság Göthének véghetetlen magasztalására fakadott, azt hitetik el magokkal a németek, hogy Göthe a legelső író a világon, és hogy a francziák, angolyok és olaszok szintűgy annak tartják, de ezek az eszthetikai és classzicoszi kicsínosodásban a mostaniak közül leginkább megöszült és legtovább haladott nemzetek nem így ítélnék — hihető hát, hogy a jövőendő nyom sem fog úgy ítélni mint a mindenek felett magok magokat szüntelen csodáló németek, kiknek azonban ezen öncsudálások mellett is nincs még eddig nemzeti bélyegű szépliteratúrájok, hanem jó oskolai könyveket írnak a tanulók számára és értenek a tudományok skeletizálásához compendiumaikban. Nem mondom azért hogy nincsenek s nem voltak eredeti fejek Németországban, mert Schlötzer, Thümmel, Jean Paul, Lichtenberg, Schiller, Kotzebue, Geszner stb. azok. De más ideám van nekem a nemzeti bélyegű szépliteratúráról valamely nemzetnél. A római írók is utánozók, de azért kitetszik rajtok az eredeti bélyeg. Megkülönböztető bélyege a római literatúrának a majestás, mely még a görögben sincs meg oly teljes mértékben mint a rómaiaknál. Látszik minden római nagy írón, hogy ahoz a nemzethez tartozott, mely a világnak ura vala. A sok fordítások által csupán csak bővítették a németek nyelvöket, de jobban lágyíthattak volna rajta. Görögország is több tartományokra vala felosztva, és mégis van a görögöknek szép nemzeti bélyegű literatúrájok. Van ugyan bélyege a német literatúrának is, de az, amennyiben nemzeti bélyeg, és eredeti, nem a szép birodalmába való jó íróik legnagyobb részénél.

Míg a német tudósok és írók nem fogják azt a pontot eltalálni, melyet a görög, a római, az olasz, a francia és az angol írók többsége, kivált a folyóbeszédben, eltalált, hogy t. i. őket nem csak a tudósok, hanem a finom nevelésű világi emberek is egész Európában szívesen és gyönyörűséggel, ha csak fordításokban is, olvashassák, míg bizonyos szép nemzeti bélyeg és eredetiség nem fog a német írók írásaiból kitündöklenni, addig nem lesz becses literatúrájuk Európában. Homer ist bei den Deutschen Homer, úgymond az orosz Karamsin. Igen is: de hol a német Homer, és be messze esik Klopstock Homértől, sőt Miltontól is! Már csak az is minő dölyfös izetlenség a németeknél, erőnek erejével hat lábú verseket írni, mikor prosodiátlan nyelvök teljességgel alkalmatlan a mértékes versszetre. Nálunk Ráday kezdé méregetni a rimes verseket, de ha a rimes versek izetlenségre mutatnak és a barbár századok szülöttjei: minék azok izetlenségét nevelni és belőlök mintegy leoninusz verseket csinálni, melyek szintűgy mind rimesek, mind mértékesek. Az angolok és németek jól teszik, ha mérik rimes verseiket, mert nekik nincs prosodiájuk: «la déclamation et non la prononciation règle leur prosodie» s ők a hosszú szótagot is igen gyakran rövidnek veszik; Klopstocknál p. o. e szóban: *entsprossen* megperdül az első tag, és a' mit Anakreon nem csak lehetetlennek érzett, hanem ki sem ejthetett volna, a magábanhangzó csoportos ő mássalhangzó előtt kurtává tud válni a német atyafi mindent összeőrülő szájában: nálók tehát, mikor mérik a rimes verseket, maga a nyelv prosodiai tehetlensége ragaszt különbféleséget az egyszerűség mellé, de nálunk csak az egyformaságnak szaporítása a rimes versek mértékre vevése, hacsak minden rimes verset más más mértéksorra nem veszünk. A szótagok számára és a megszakításra nézve pedig már Ráday előtt is lábaztuk a rimes verseket.

Mivel az új szók teremtése egyik legfőbb tárgya értekezésednek, nem ártott volna megjegyezni, hogy nem a szót, hanem a dolgot kell kitenni az új szó által, hanem a legnagyobb pontossággal is legalább a dolognak fő bélyege, vagy valami képet ütő metaphora avagy hasonlatosság után. A szoros általtételek valamely nyelvből nem mindenkor szerencsések; *modestus*, *modeste* p. o. nem azt teszi a római és francia nyelven: hogy valaki módot tart vagy szép szerrel viseli magát, mert ez inkább *ingenuus*, *ingénu*, *ártatlan*, *nemes erkölcsű*: hanem azt teszi, hogy el nem bízta magát, hogy vakmerőtlen, hogy szégyellős, hogy pirúlatos; — még akkor is tehát

ezen szókkal kellene élni a *széreny* szó helyett, ha bizonyos lenne, hogy *széreny* szebb szó, mint amazok. Már többször megjegyzém, hogy csupán csak helyheztetése szerint kellene itélnünk valamely szó szépségéről, mert a magában szép szó is csúnya lehet helyén kívül, a rút pedig szép a maga helyén. *Széreny* szép szó, jó szó, de azt teszi, régulier, ordentlich, nem pedig modeste. Valamely szónak szép hangzása miatt nem kellene a szó értelmét felforgatni, — *rendes* inkább vagy legalább azt is teszi a' mit francziául így mondunk határozatlanul: particulier, mert singulier megint más. Lehet metaphorásan élni némelykor a szomszéd értelműekkel, sőt a szólásnak kecsét ad néha az illetén alkalmaztatás: de gondosabbaknak kell lennünk, mikor új szókat csinálunk, melyeknek mellesleg értelmeket a szokás még meg nem állapította; a modestiának fő bélyege a nembizakodás, lehet ez ellenkezésben a rendességgel, un homme très régulier peut être très immodeste. Miért nem lehetne tehát, p. o., mind érthetőleg, mind pedig tetszősen e latán szólást: *juvenis non tantum modestus, sed etiam pudicus et verecundus*, így fordítani: «nem csak szégyellős, hanem szemérmes és pirúlatos ifjú egyszersmind?» A hosszabb szó nem mindenkor csúfabb a rövidebbnél. Talán csak ott kellene új szót csinálni, a' hol elkerülhetetlenül szükséges. Távul legyen, hogy a mondottakat szentírásnak tartsam, de legalább tanúbizonyiságomul szolgálhatnak, hogy életemben nyelvünk felett sokat elmélkedtem.

A' hol az egymásba futó színek gyönyörű játékarúl oly gyönyörűen szólasz: a színek sorát téveszted el, s elhagytad az etymológiát. Az első az analogia, azután mindjárt az euphonia következik, csak azután jó a közszokás, az etymologia legvégre. Igaz ugyan, hogy más egyebüvé való a czirkalom és linea, azonban tanácsolni kell az ízlést, hogy tudja, ha magátúl nem érzi, mit kell összeütközésekkor győzedelmeztetni.

A több szók összetételére és egybenolvasztására nézve elfelejtette a Tud. Gyűjteményben legközelebbi dorgálód, Horváth József úr, hogy *egy ház* azt teszi: *ein Haus*, *egyház* pedig *Kirche*: nagyon közönségesítette tehát adott reguláját; azonban nekem sem igen tetszik egy szóba szorítva a *vadkanpamlag*; azt mindazonáltal nem hiszem neki, hogy ez az olasz szó *canzone* csak azt tegye *ének*, de újra kezét fogok vele, amidőn nem csudálhatja a *princezcskét*, azt pedig sajnálom, hogy a külföldi szók magyarításában a látioni nyelvhez ragaszkodik inkább, mint magának a szónak hangjához —

hiszem, ha nyelvünk nincs rokonságban sem a diákkal, sem a francziával: a külföldi szók magyarosításában a hangra, a végezetekre kell figyelmeznünk, és a magyar száj járásához magunkat alkalmaztatnunk — de ebből nem következik, hogy a *k* és *s* betűket szaporítani kellessen. A' minap azt írta valahol egyik hazánkfia, hogy a sziszegés csúnya: de hát szebb e a sikótás? Az *s* sikótó betű, és igen szapora nyelvünkben, és mivel a sziszegő *sz* is szintúgy, ámbár nem oly bőven, találtatik benne: nem látom, miért ne lehessen olykor olykor általa mérsékleni, kivált a szók végén, sívító *s* betűnket. Tudva van a kellemetes Alcibiádrúl, hogy inkább szeretett sziszegni, mint sivitani.

Az előhordottakból együttvéve az a következés, hogy nem szabad az minden magyar írónak a' mi Neked. 'Te seregvezető vagy, ezer tőkélyek fedik olykori síklásaidat; de minden követő seregben találkoznak *baromállati utánzók*, ezeknek regulákat kell adni, ezeket nem lehet ön ihlettetésökre bízni. «On peut, úgymond Chamfort, conduire l'esprit partout, quand le génie ne l'emporte nulle part.» Illő hozzád, a' ki mindég jobban szeretted literatúránkat mint önmagadat, és a' kinek nyelvünk annyival tartozik, azon igyekezned: hogy jó és szép példád a hamis követőkkel utat ne vesztesen. Igen jól jönne hát ki, ha magadtól beküldenéd ezen leveletem a Tud. Gyűjteménybe, mert ha én küldeném azt, mustrálgatódnak látszanék, a pedig bizony nem czélyom. Tudva van a haza előtt erántad tisztelem, szeretetem, és ebből a levélből is kitetszik — ha tehát te küldenéd be leveletem, látná a magyar közönség, hogy a neologismusra nézve megegyezünk gondolkozásunkban, és hogy én csupán annak alkalmaztatásában kívánok náladnál valamivel szorosabb és meghatározottabb sinórmértéket, hogy a kérdésben levő tárgy megfejtésére és meghatározására az általa nyitott utat talán egy kevésbé töröttebbé tettem, és így a megegyezést könnyítettem. Facile est inventis addere, és bármi kicsiny érdem, de érdem, akármiben is, az egyességet a hazafiak közt kieszközölni igyekezni.

Holnap Edelénybe kell mennem a nagy és zsiros temetésre — a többi tárgyakról hát másszor, sőt erről is. Én szegényebb vagyok mint maga Homér, mert neki nem voltak gyermekei, és nem Stadion volt Jóniának finánczminisztere. Szívem igaz fájdalmára nem lehet hát az a dicsőségem, hogy tehessek valamit az Iliász fordítója hátrahagyott özvegye számára. Ajánlani fogom Samu bátyámnak,

de előre látom, hasztalanul, mert ő nem az ügyefogyott Apollót, hanem a hatalom-adó Plutuszt imádja. De mikor egy a theologiának neki haló költő maradékai szegénységre jutnak, nem nyithatná e fel erszényét és nem szerezhethetne e magának dicsőséget egy olyan úr, mint Vay Ábris, kinek nincs egy krajczár adóssága is, és a' ki még a mellett a principium mellett is «quod omnis res tantum valeat, quanti vendi potest» napról napra mind jobban dúzsgazdagodik? Ha az apja jótétele meg tudta ölni Nagy Ferenczet, miért ne vigasztalhatná fia kegyessége a halhatatlan költő maradékait? Nyomtattassa ki maga költségén a magyar Iliászt, és a bejövő pénzt ajándékozza az özvegynék: fogadom, teljes szívemből fogom versekbe magasztalni, bármilyen ellenségének gondol is.

Add meg lelkemnek azt az érdemlett becsületet, kedves barátom, és hidd el, hogy nem teszem szegényebbé magamat, mint vagyok.
hív Jóskád.

U. I. Nekem nincs meg Hornmájer¹ Zsebkönyve, keresni fogja valahol Dúlházy, és iparkodni fogok, hogy engedje meg a kölcsönöző a kölcsönözést.

[Megjelent a «Gr. Dessewffy József irodalmi hagyományai» III. kötetében.]

3832.

Szabó János — Kazinczynak.

Tekintetes Úr

Nagyérdemű Barátom!

Méltóságos Szerentsiné Asszonyság válalta magára, hogy a' kézirat vissza viszi és kézbe szolgáltattya. Jobb alkalmatosságot keveset mutathatott volna arra a' szerentse.

Magam adtam vólt által Gróf Teleky László Úr Ő Nagyságának, magam hoztam el tőle ismét, minekutánna körül nézte. Reám bizta hogy nevében tiszteljem Kedves Barátomat. Meg olvasta a' munkát, a' mint mondja, maga az öreg Gróf is; de fijával az ifjú Gróf Jóseffel szorgalmasabban és nagyobb figyelemmel olvastatta, a' ki,

¹ Hormayr. — Az első közlő jegyzete.

arra tett észrevételeket, előbb Édes Attyával közölvén, ide a' kéz-
íráshoz kötött levelében meg írta. Sajnálják mind a' ketten, hogy az
egész munkát nem láthatták; szerették volna a' benne fel jegyzett,
de még el nem készült leveleket is olvasni. Ez az öreg Gróf, sőt
fijai is, nagyon esmértesek arról, hogy Familiájokról, a' Teleky
névről igen sokat tartanak. Lehet gondolni, mely igen gyönyörködtek
volna Genealogiájok olvasásában. Említette előttem az öreg Gróf,
hogy azt maga öszve szedte, le írta, és meg küldötte az én Barátom-
nak. Nem igen jó hazafjak lennének ezek Északi Amerikában, a'
hol, a' Praesidens beszédje után, nem hátra, hanem előre szoktak
nézni a' Hazafjak. Egyébbbaránt ez a' ház mindennemű tiszteletet
érdemel; mert némely gyengeségei mellett, igen sok és szép virtu-
sokkal ditsekedhetik.

A' mi engemet illet, nagy gyönyörűséggel olvastam az Erdélyi
leveleket. Sokat tanultam azokból, és hogy a' ki maradtakat is olvas-
hassam minél elebb, nyughatatlanul várom azoknak ki nyomtatta-
tását. Tsalhatatlanul hiszem, hogy a' munka kelendő lessz, és nevelni
fogja Szerzőjének sok szép érdemeit. Bár csak ne Nádaskai nyomtatná!
az ő betűi méltatlanok erre a' munkára.

A' beszéd benne tiszta, tsinos, könnyen és kedvesenn folyó,
's a' mennyire egyszeri folyvást tartott olvasás közben érezhettem,
mindenütt a' dologhoz alkalmaztatott, annál fogva erős és szép.
Tellyességgel meg nem ütköztem az idegen nyelvek szerint ejtett
kitételekben, azok példányai után formált phrasisokban; mert oly
természetesenn vagynak elrendelve 's oly szépen öszve olvaszva a'
törsökös Magyar kitételekkel, hogy az Egészben semmi darabosságot
nem tsinálnak, hanem annak kedvességet adnak inkább. Némely
idegent én is szükségesnek láttam. A' Báróné Ő Nagysága maga is
reá esmért több ilyen kitételekre és gyönyörködött azokban.

Feltettem volt magamban még akkor, mikor a' munkát olvas-
tam, hogy e' következendő kis kéressel fogom az én Jó Barátomat
terhelni 's arra feleletét bizodalommal ki kérni: Az s-en kezdődő szók
előtt, a' kimondás könnyebbsége kedvéért, nem jobb volna é és-sel
élni, mint az apostrophált 's-el? Sajnálom, hogy a' Római faj oly
tellyes el allyasodásának okai, a' nyomorúlt oláhokban, világosan
ki nem tétettek. Talán nem vennék azt sértésül az Erdélyiek, ha
egy Magyar szabadon ki mondana, hogy az egy átallyában az
elnyomattatás sullya; és hogy az ő erköltsi tehetetlenségek a' nevelet-
lenség' szomorú és káros következése. Méltó lett volna az Oláhokat

a' Szászokkal öszve hasonlítván, figyelmetesekké tenni Magyarainkat, hogy még a' szabadság, a' szabad állapot sem elég arra, hogy az ember igazán nemessé 's emberségessé legyen. Mit használ a' Szász-nak, ha benne az embert tekintjük, hogy maga Ura és nem szolga? 'Tsak annyit hogy ő jobban él, a' maga hasznára ravaszabb; de neveletlen lévén, durva, nemtelen és embertelen. Láttuk és halltuk, ha látni és hallani akarjuk, mely keveset használ hazánk fíjainak a' nemesi szabadság a' neveletlenség miatt. Nints az én hazá-nak annál nagyobb bűne, hogy a' nép culturájával semmit sem gondol.

Gróf Csáky Antalné Ő Nagysága erősen protestál a' *Nintsi* név ellen, meghagyta hogy Kedves Barátomat kérem, méltóztasson őtet inkább *Ninának* nevezni. Hasztalan disputáltunk ellene a' Báróné és Szerentsiné Ő Nagysága is, elnem hitethettük véle, hogy néki az a' név igen illik és hogy őtet az alatt esmérí a' Magyar világ. Nem illik úgymond inctstova vén asszony-nak az a' név: pedig ez a' Kedves Grófné bizony most is fíjatalabb reá nézve ifjú sógor-asszonyainál. De légyen meg az ő akarattya.

Az Orthologusokról és Neologusokról irt Értekezés nagy kedvet nyert az olvasók előtt. Még én nem találtam senkit, a' ki azt ne ditsérte volna. Semmit sem mutathat eddig a' Tud. Gyűjtemény, ami az Olvasó Közönségnek oly nagy részét illetné mint ez; ez mondhatom az Egésszet illeti. Mert ritka az az Olvasó, akinek az Orthologusok és Neologusok között régen folyó háborúban valami része nem volna; a' többi pedig, mint Neutralista, legalább szemlélője annak. Vajmi kevés szemlélő van pedig minden dolog perében: hogy egy vagy más részre ne hajlana inkább. A' Nyelv a' Nemzet kintse. A' nyelv felett indított per az egész Nemzetet illeti. Mellyik hazafi lehetne már annak szemlélésében részt venni nem kívánó hideg Neutralista?

Ez az Értekezés, ítéletem szerint, tellyességgel kimerítette tárgyát; és bár sokan irtak légyen is már ezen dologról ez előtt, szükség-e volt a' Közönségnek mégis egy ilyen kinyilatkoztatásra. Remény-lem ez meg fogja egyeztetni, legalább közelebb fogja hozni egymáshoz az ellenkező feleket, 's az a' jó következése lehet, hogy a' Nemzet felébred és feléled nyelve esmérgetésére, szeretetére és mívelésére. És ekkor Füredi Vidának lessz az az érdeme, hogy ő adott alkalmatosságot erre a' jeles munkára. Az én Kedves Barátom pedig, mint egy Biró, elosztván a' pert, érdemei érzéséből származott nemes

büszkeséggel megengedheti, hogy a' Neologia Vezérségének ditsőséges nevével tiszteltessen meg. Ezentúl már semmi okos előtt nem lehet egyéb hanem betsület az Értekezésben meghatározott Értelemen Neologusnak lenni. Annyira bizok én ennek erejéhez, hogy a' mi Generálisunkat, a' ki valóságos Orthologus, meg fogom véle téríteni tudni. Az öreg Gróf Teleky László Úr is betsülője a' munkátskának, pedig ez is Orthologus, már csak az Attya eránt való tekintetből is.

Tiszt. Prof. Vályi Nagy Ferentz Úrnak porai nyugodjanak tsendesenn. — Nem tehettek neki eltakaríttatása alkalmatosságával olyan tisztességet, hogy annál nagyobbat meg nem érdemlett volna. Betsületesebb, emberségesebb embert, hívebb Tanítót, jobb hazafit a' maga körében, szorgalmasabb és szelidebb Tudóst alig találunk közöttünk, mint ő volt. Én tiszteltem és szerettem; emlékezte is tiszteletben marad nálam. Özvegyének 's árváinak szegény állapottyok bizonyossága, mely igen csak hivatalának és a' Tudományoknak élt légyen egész életében. Felsegélytetéseknek azon módját, melyet az én Nemes szívű Barátom említ, mi módon lehetne kieszközteni, nem tudom. Szóllottam az iránt az ifjú Gróf Teleky József Úrral, de bizonyost ő sem látott előre. Nehéz ma a' Tudósoknak Pátrónusokat szerezni. A' mi Uraink, a' mennyit én csak esmerek, mindnyájan érzik a' mai idők sullyát és igaz értelemben küszködnek a' szegénységgel. Igaz az hogy képzelt szegénységgel: mert ha életek módjából elhagynák azokat a' hijabavalóságokat, a' melyeket a' múlt esztendőök bősége meg engedett, kevesebb jövedelemmel gazdagabbak lennének 's több jót tehetnének, mint a' mennyit tettek és tesznek.

Itten mint bizonyost beszéllek, hogy valami új finantiale planum fogna meg érkezni, a' mely szerint a' Váltó tzedulák eltöröltetnének 's helyettek ezüst pénz jönne folyamatba; a' Bank nóták pedig elvesztenék ezüst pénzi valorjokat 's Cursust kapnának. Ettől sokan félnek, nem is ok nélkül.

Privát levelekből haljuk, hogy a' Spanyol Insurgensek meg ütközvén a' Király részén lévőekkel, győzedelmeskedtek 's nagyobb része azoknak az Insurgensekhez általment. Ezek a' levelek érdemelnek valami hitelt, mert azokból tudtuk meg, jóval az újságírók jelentései előtt, hogy a' Berry Hertzeg Párisban keresztül ültetett orozva 's hat óra múlva megholt. Ettől várta az Uralkodó ház az örökös fiú magzatot. most már nints kitől várja. — — Azt is hírlelik hogy az Anglus új Király 4dik György csak ugyan meg holt; 80 Untzia

vért vettek ki belőle, még sem olthatták el tüdőgyulladását. Szörnyű idők ezek!

Tapasztalt betses barátságába ajánlt, igaz tisztelettel maradtam
Tekintetes Úr

Nagyérdemű Barátom alázatos szolgája 's Baráttya
Pesten 27dik Febr. 1820. Szabó János.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3833

mem

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

M. Németi, Febr. 27d. 1820.

Tisztelt Barátom,

Hosszú útát kell tenni leveleinknek, nem halasztom hát továbbra válaszomat, hogy a' Tiédet is, szeretettem, minél előbb újra olvas-hassam. Meleg ohajtása szívemnek, akármellyikünk temesse is el a' másikat, meg nem szakadott érzésű barátságunk könnyét ejtse a' fennmaradott. Ime, levelednek mingyárt közepére szököm, hol ezt irád... úgy te, (t. i. én) engemet szabad kipattanásomért még inkább szeretsz, *ha nagyon meg nem csalatkozom*. Ne hagyj illy kétséget kelni lelkedben, édes Barátom. Én, heves vagyok az igaz, 's néhányszor nem esett jól holmi leveleidben, de csak hamar megint forrón szerettelek ölelni. 'S hülhetnék é el én irántad valaha? te engemet még gyermeket barátsággal vezettél, ajánlál ide ismeret-lenül, 's tudom, most is megtennél érettem a' kitelhetőségig mindent. Ezek ugyan még mind csak a' hála' tiszteletét gerjesztenék, melly becsületes ember előtt szent, néha egyedül az erkölcsiségnek paran-csolt kötelessége. De neked ezt én le akartam fizetni azzal, hogy meg ne pirítsalak, 's úgy gondolom, meg is tettem éretted a' mit kellett. Fenn maradt e' mellett mindenkor szívemnek gyengéd érzése hozzád, 's ez, midőn vélekedéseink harcra kelnének is, egymásnak nyakára borítja a' busongókat. Fájdalmas előttem, mikor két egykori barátok között megszűnt szeretetre kell emlékezni, 's nem akarom egy barátommal is azt a' széllýeloszlást.

Csendesedj Szemere Páli iránt is. Ime, mit teszen én velem! Pesten elválhatatlanok valánk 's ő és én mindenek felett csak együtt

érzők tökéletes nyugalomban magunkat, — most levelemre még se felel. Megmondá ugyan előre, hogy ha Erdélyt el nem hagyom, nem fog többé hozzám írni, 's megtörténhetik, hogy én végképen Erdélyi leszek. Társaságunk megerősítése felől nagy reményem támad, 's minekutánna izzadtam a' már megtörténtnek véghez vihetésében, élni akarom itt gyümölcsét és dicsőségét fáradságomnak. Cancell. Gróf Teleki Sámuel Január 23dikán ezt írta hozzám:

Ismeretlenül is nagyra becsülöm az Úrnak dicséretes intézeteit és munkásságát a' Magyar Literaturának művelésében 's terjesztésében. Az Erdélyben felállott magyar Társaság iránt küldött relatióját a' K. Guberniumnak kedvező opinióval terjesztette az Udvari Cancellaria Felsőes Urunknak cleibe és a' Királyi kegyelmes resolutio iránt sem kételkedem. Én pedig minden alkalmatosságot jó szívvvel elfogadok, hogy az Ur jó igyekezeteinek elősegélésekben irántam levele által jelentett bizodalmának a' lehetőségig megfelelhessenek, különös tekintettel maradván 's a' t.

A' Gróf Secretariusa, Szent Györgyi Imre azt válaszolá, hogy planumunk Január 21dikén adatott bé Ő felségehez. Irt e' felől a' Cancellarius Cserey Miklósnak is, 's hogy ennek is irt, Elölülönk Gróf Teleki Pál nagy öröme közt adta tudtomra. Csak nem hihetem, hogy Ő felsége, igazgatása idejének dicsőségét, mellyet tudós Társaságok megengedése nyújt a' fejedelmeknek, magától eltaszítsa, hanem ha az az ellentállás, mellyel Erdély az Urbariumnak nem törvényes úton való behozatása miatt van, nehezteléssel eltöltené, a' minek azonba, amarra befolyásának nem kellene lenni.

W[esselényi] Miklós a' Kolos Vármegyei 's Közép Szolnoki gyűléseken dicséretesen viselte magát 's felejtetni kezdé a' publikum Ninával volt történetét. Így győzött és győz az Ékesen szöllő, a' talentum az embereken, 's én ennek, hogy Miklós tekintetet nyere, szívemből örvendettem.

Kimondhatatlan megnyugovást ada leveled, hogy Erd. utazásod leírásában mindent kihagyál, a' mire kértelek. Sokért nem adnám én, ha új 's úgy hiszem utolsó kidolgozásodat még egyszer láthatnám, 's bár valamelly úton azt kezembe küldhetnéd. Nekem, édes barátom, felette kényesnek kellennem azok iránt, a' mik általad felőlem mondatnak, a' nagy dicsértetés, a' Prometheusz említése irigyeket támaszt, 's a' ki úgy is, egyik 's másik pályának szemében mint [a'] Társaság Secretariusa tövis gyanánt állok, vigyáznom kell, hogy befolyásom hathatóságát el ne veszítsem. Tudod az emberek

gyengéjét, haragusznak arra, a' ki homályba veti őket. Nekem pedig inkább szívemen feküvén, a' Magyar álmasságának félre üzése, mint-hogy csak hangozzék nevem, azt a' bátrabb utat választom, melly ne ingereljen senkit, 's győzzek. Calvin emberei között némellynek az se tetszett, hogy engem Lutheranusnak hívnak, más pedig Magyar Országiságom miatt suttogott. Ne találtassék é Erdélyi Secretariusnak, mondák, 's ezek között van Cons. Kenderessy is. Tudván előre ezeket Cserey Miklóstól, azért declaráltam az Ország házában, midőn megválasztattam, hogy: a' Secretarius lévén legtöbb kritikának kitéve, köszönöm a' bennem vetett bizodalmat, de által engedem e' hivatalt, a' kinek tetszik, 's minekutánna újra hangzott a' Szála nevémmel, mellyet B. Jósika János, Gr. Haller Gábor és Cserey Miklós kezdettek, akkor vettem által a' megtiszteltetést. Ha megírtam is ezt, újra kellett.

Hogy mit szólsz kedvem szerint Rédey Lajosról, nem gondolom, talán a' Sz. Györgyön vegetáló Gr. Rédey Lászlót érted? Szeretném tudni, miként fogsz csinos illendőséggel elsiklani Miklós egykori Nináján 's ennek Szülején, minekutánna már most Miklósnak lenne megsértetése ha mindent úgy hagynál, mint a' hogy volt. Bizony felette ohajtom látni új kidolgozásodat, ámbár lelki esmeretedre való apellálásod megnyugtathat.

A' mit Farkas Sándornak küldél, másnap mingyárt postára tevém. Sajnálom ezt a' barátunkat, hogy pénztelensége miatt szorultságokban él. Gr. Gyulainétól kéreté általam Kolozsvári házában egyik szobáját, hogy abban ingyen lakhassék. Rettenetes az a' grátzia, a' Föld Uraié tudni illik, én 30 forintot assignálék Sándornak, hogy fogadjon magának másutt. Fáj a' lelkem, hogy többel nem segíthetem. Küld-meg kérlek magyarul nekem Szonettódat, mellyet Gr Majláth fordíta, (kit Kolozsváratt kémnek, 's rossz embernek néztek, a' mit nem hihetnék) küld németül is, hogy a' Schuld Irójának, Müllnernek szállíthassam kezébe. Ezt ír a' nekem; Weissenfels an der Saaleből Január. 16dikán 1820.

«Ich redigire gegenwärtig ein Literaturblatt, welches mit dem Morgenblatte ausgegeben wird. Auch von interessanten Erscheinungen der ungarischen Literatur wurden Beurtheilungen von Ihnen mir willkommen seyn.» Hozzá irt leveletem, mellyben Schuldje fordítását adám tudtára, 's röviden, játékszínaink állapotját is, — ki fogja nyomtatlatni. Ha ezt tudjam [!], többet írtam volna neki. De fogok ezután, hogy a' Magyar név bece terjedjen.

Igen is kötelességemnek fogom ismerni, azon Literaturai történeteket, melyeket velem közlöttél, annak idejében, eléadni. Én most a' Tud. Gyűjteményre nézve kész akarva hallgatok, majd ha Társaságunk megindul, időszaki Írásunkban mondom-el a' mit akarok. Ugyan dolgozék az első sárga kötetben Nagy Solymosi Konez, Rousseau, 's Voltaire ellen! Kaczagnom kellett a' hasat hízlaló kövér ebek említésén. Mennyi filozofusaink, hány rettenetetes Stylistájink vagynak nekünk!

A' telet én itt töltém egyedül. Nem valék kihagyva a' Dévai privátmulatságokból 's ott egyszer másszor a' Németi Eremita, hanem ordinis laxioris observantiae, jól töltötte idejét. A' V. Hunyadi Administrator bált adván febr. 13dikán, hivatalos valék oda is, 's a' nagy Hunyadi palotájában, hol Veled együtt járek, táncznak eredtem. Hányszor nem reppent lelkem hozzád, másokkal való beszélgetésem 's a' korhelység alatt is, mert érzéseimnek, melyek ott el-elfogának, nem felele-meg a' gyülekezetben egy szív is. Így keressük-fel barátinkat a' távolba, midőn a' jelenlévők közt, válasz nélkül marad a' kebel.

Déván, Dr. Fodor indításából theatrumoskodnak, valóságos Thespis deszkájin. Látván, mely bohóságra viszi az Entrepreneur a' nyomtatott név, a' mit látni fogsz a' Kurirban, hamar félre huzám magamat. Az öltöztető Asszonyok közt forogván én is, de inkább egy szép leányka kedvéért, féltem, hogy nevemet közikbe csipik a' dicsőítőknak 's protestáltam. Néző vagyok és mosolygó.

Kölcsyhez irt levelem visszajött ezen irással: Nicht bekannt. Ferinek, imádság helyett minden reggel, Horatz ezen Odájának, Angustam amici pauperiem pati — 5 's 6-dik stropháját kellene elmondani, 's ismét bevágni a' csatába.

Grófnédnak kézesókomat. Gyermekeidet ölelem. Házi környűllásaidra nézve jó változást. Adieu lelkem Barátom

Döbrenteid mk.

Igen is a' barátság tartalék nélkül fedi fel szívét. Így én azt, hogy házasságomról még eddig nem gondolkodám oly komolyan mint most. Egy kedves és szép leánynyal jövék ismeretségbe, 's ha a' környűllások egyeztetethetők lesznek, nem maradok Hagestolz. Csak annyi kényeskedéseim ne volnának. Lajosnál nem akarok házasosan élni 's az Átányi lakástól az Isten mentsen 's Csomát arendásomnak addig akarom, míg csak birom a' jószágot, feleségem vagyom-

nában is irtózom lakni, gazdag se kell, mert én se vagyok az, azonban még is legyen miből megélhetője. Még nem tudom a' leány dolgait.

V. Nagy Ferencz halálát sajnálom. Tegnap olvasám Rössler Budai ujságában, hogy Iliásának egy része sajtó alatt is volna. Örvendek, hogy azon fordításnak, ámbár tudom, hogy grátzia nélkül való lesz, 's Vénus bájöve nem fog benne ingerelni — Kanyó és Kenderessy által rugója lehettem. Az említett ujság szerint meghala Horváth Ádám is. De Te, élj még nekem.

Válaszodat csak ide küld. Itt akarom megvárni Ő felsége resolutióját. Cserey Farkas kívánja, hogy Fejérvárat találkozzam vele, hova lejő, valami nevezetést akarván velem közleni, a' mi, így írja, a' Hazát 's engem illet, — oda felmegyek, mihelyt tudósít 's megint ide jövök. Lajos most is Andrásfalván. Haragszom, hogy Anyja le nem küldi, folytatni Notariuskodását. De ő Nagysága szereti, ha a' kanapén nyugszik, fija, mellette. Osztán legyen szerencsés Nevelő!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. költ.]

3834.

Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek.

Különös bizodalmú Drága Jó Uram Fiscális Úr,
kedves barátom,

Itt közlöm Nógrád Vármegyei Vice Notárius Szent Miklós Aloyz Urnak levelét.¹

A' Sávolyi Dominium negyed része az Ipam Atyjáé volt. Ezt is eladta hogy megvehesse Önödot.

Ezen Gróf Török Józsefnek két fija volt, József, a' vak, és Lajos, az ipam, 's egy leánya, Bárá Hennigerné.

Hennigernnek a' fija, ki Török Esztertől született, elindította a' pert Locumtenent.-Consiliárius Almásy Antal ellen, és azt a' Septemvirátuson is megnyerte. Mi ingerálva voltunk a' perben.

Hogy tudhassam, miből áll a' nyert jóság, Szent Miklóssy Aloyznak írtam, hogy tudósítson, 's levele válasz arra a' mit kér-

¹ Nincs a levél mellett.

tem. Az Executio Májusban lesz. Ezeket csak előre kelle bocsátanom; 's most következik kérésem.

Pénzre van szükségem, 's halaszthatatlanul. Ujhelyben a' Czigány soron van valamelly Bányácsi Eliás nevű Zsidó, ki biztat. De securitásba akarja magát tenni, a' mi méltó is.

Arra kérem az Urat Fiscális Urat, hogyha majd oda küldöm, méltóztassék neki megmondani, hogy mind én mind feleségem optionalis Cartabiancát adni készek vagyunk, és magyarázza-meg az Ur Fiscális Úr neki, a' mit ezen levél után Sávoly felől, egyébként pedig a' Kázméri per felől tud, 's tégye bizonyossá, hogy pénze veszedelemben nem forog. Én nem vesztegetek, és hanemha én is úgy járnék, mint a' Kis-Dobszai Predikátor (kire egy Atyafija Angliában tíz millio sterling fontot, és így 20 millio aranyból még többet hagyott), czifrán élni bizonyosan nem fognék; 's nem csak azért nem eddig, mert erszényem azt nem bírta, hanem azért is nem, mert a' czifrán sem én sem feleségem nem kapunk.

Egyedül ez kérésem. Segélje elő szándékomat az Ur Fiscális Ur 's szeressen továbbá is.

Maradok szives tisztelettel.

Az Urnak Fiscális Úrnak

Széphalom Febr. 28d. 1820.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

A' Szent-Miklósý levelét csak akkor küldje vissza Fiscális Úr, midőn azt a' Zsidónak előmutatándja már. A' Zsidó inkább hiszen papirosnak mint szónak. Hogy a' levél nekem szól, mutatja az utolsó paragraphus a' 3dik lapon.

Fixumok lévén, nem kívánok választ egész levélben. Két sor írás elég 's czédulaképen.

Ma authenticáltatának a' Tóth László Király Helmeczi tanúji. Nem tudathatná velem az Ur Fiscális Úr, mint vallottak?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 3. sz.]

3835.

B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak.

Sibón Febr. 29kén 820.

Tisztelt Barátom!

Oly rég nem iránk egymásnak hogy valójában hosszas halgatásunk előttem meg foghatatlan. Te irtál nekem utolyára, a' halgatást én kezdettem, tehát én vagyok az oka. Mentségeket nem keresek, sem írásomnak okait nem számlálom, de azt hidd el, hogy bizonyosan nem az Irántad való érzésem meg változása okozta. Változott, igaz, sok, minden körülettem környüállásimban, 's következőleg bennem is a' mennyiben szabad égy Férjfiban a' Környüállásoknak változtatni; de characteremben 's abból folyó érzéseimbe sem az Idünek, sem az állapotok viszanlogságának [!] semmit is változtatni hatalma nintsen. — Még csak 23 évet töltöttem, igaz, Koromnak örömit kostoltam, de ki türtem szenvedéseit. A Csalatás halotti hideg keze fel rázott szép álmaimból. A fájdalmas tapasztalás le tőpte az Emberekről azon áll-ortzát, melyel tiszta érzésem képzetében fedeződöt szemeim előtt rut meztelenségek. Nemes Tettek után szomjuhoza Lelkem csüggesztő akadályokra, hason-érzésbe által ömleni kívánó Szivem hideg meg vetésre tanált. Mind ezek, ne tsudálkozz, ha a' heves Ifjunak lobogó tüzét maga emésztésére önnön kebelébe zárták, 's a' nevető képnek eleven színeit le törölték; de, hálá az Egeknek 's meg edzett Principiumimnak! a' Jónak, Szépnek és Nagynak imádása, a' Barátság szent érzése éppen oly forrón lelkesit, mint mikor együtt létünk utolsó órájában mejjemhez szorítalak. — A mult öszön reméllettem hogy Hozzád ki mehetek, de ezen szép Reményem is a' meg semmisedés keblében lelte oly sok számtalan Testvéri közt sirját. Hozzád hívutt a' Barátság, égy még szentebb Kötelesség Erdélybe maradnom parantsolt. — Sophiednak kezeit tisztelettel csókolom. Ély boldogul 's írj

híven tisztelő barátodnak

Wesselényinek mpr.

Kivül:

de Zilah.

A Monsieur Monsieur François Kazintzy. p. Tokaj — S. A. Ujhely — à Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3836.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 11. März, 1820.

Verehrter Herr Graf,

Meine eigene Kränklichkeit, dann die meiner Frau, aber nichts so sehr, als das Aufsuchen der Data, welche ich Ihnen endlich hier vorzulegen glücklich bin, hat meine Antwort auf Ihre unschätzbaren zwey Zuschriften etwas verzögert. Sie sind so gewichtsvoll, und sichern mir Ihr Wohlwollen, meinen Stolz, in dem Grade zu, dass ich stumpf an allen Sinnen und ohne Herz seyn müsste, wenn mein Schweigen aus Mangel an Verehrung für Ihre Person, und Achtung für diese zwey geistvolle Briefe herrühren könnte.

Lassen Sie mich vor allem andern sagen, mein Herr Graf, dass die bewusste Unterschrift nie gestochen werden wird.

Ihre zwey Gedichte sind des Beifalls, den sie eingedrängt haben, im vollen Maasse werth. Wie sehr beneide ich Sie um die Freude sie gedichtet zu haben! Die kleine Romanze: Des armen Vaterhaus, hat mir süsse Thränen geschenkt.

Das *bé* in der Zeile kann und darf nicht wegbleiben. Ohne dieses *bé* würde das *tölti* nicht ungrisch gesagt seyn.

Ich habe Hrn Hauptmann Sisak an sein Geloben, den Agathocles zu übersetzen, erinnert, und ihm die dieses Versprechen betreffende Zeilen aus Ihrem Brief, mein Herr Graf, ausgeschrieben: aber Baron Paul Wécsey, der den Fasching in Kaschau verlegt hat, und bey dem Hauptmann Sisak wohnt, macht mir zu der Erfüllung des Versprechens wenig Hoffnung. Wüsste ich, verehrter Graf, dass die Übersetzung dieses Werks Ihnen Freude machen wird, so würde ich mich dazu entschliessen. Ich habe das Werk nicht gelesen, kenne es ganz und gar nicht. Aber Ihr Wunsch ist mir in allem, was meine wenigen Kräfte nicht übersteigt, Befehl, und Carolinens Name und Ihr Beifall sind mir im Voraus Bürge,¹ dass ich meine Zeit, an der ich gewiss sehr arm bin, nicht verschwendet haben würde.

Mein Aufsatz Orthol[ogusok] és Neologusok im Tudom. Gyűjtem. ist glücklicher, als ich es ihm versprochen habe. Was davon Graf

¹ E szó helyett először *Zeuge-t* írt, de aztán kitörülte Kazinczy F.

Joseph Dezsöffy urtheilt, weiss ich noch nicht; dieser von mir geliebte und bewunderte Mann hat, wie auch in den meisten Dingen, so auch in dieser, seine eigene Ansichten; andere fanden ihn aber weit besser, diesen Aufsatz, als ich selbst. Als ich ihn arbeitete, hatte ich stets Sie, mein Herr Graf, vor Augen, und mein höchster Wunsch war, dass die Arbeit sich Ihres Beifalls erfreuen könnte; und dieses Glück ward also, nach Ihrem gütigen Schreiben, mein, bloss dadurch, dass ich Ihren Beyfall zu erringen mich bestrebte, mein. Superintendent Kis in Oedenburg theilte mir darüber das Urtheil des Baron Johann Lakos mit, sammt dem Beysatze, dass Lakos diesem Aufsätze, den für das Jahr 1819. ausgesetzten Preis zuerkannt habe. Dies that auch ein anderer Leser des Tudom. Gyűjtem. ohne dass ich etwas, bis den Abgang seines Briefes an die Redaction, davon wusste. Dass auch die Redaction die Schrift kröne, wünsche ich es wegen der Sache selbst; und erhalte ich den Preis, so soll sich die arme Familie des Prof. Vályi-Nagy freuen. Die Witwe blieb ohne pension, ohne Haus, mit 3 Kindern, und mit 1200 f. Schulden. — Seine Übersetzung der Iliade wird eben purisirt, und dann gedruckt. Ich hatte die Arbeit bis jetzt nie gesehn; Nagy wollte sie mich nie sehen lassen. Aber ich sehe, dass er Kölceys Übersetzung des I. Gesangs nicht bestohlen, aber benutzt hat. Auch sind Stellen, die er aus den Bruchstücken arbeitete, die ich selbst zum Versuch aus dem Griechischen übersetzt habe. Vályi Nagys Übersetzung ist gewiss ohne Vergleich besser, als was jede andere Nation zum ersten mahle erhalten hat. Der edle, gelehrte, sehr fleissige Mann starb den 15. Jänner, in einer gänzlichen Erschlaffung. Er rieb sich durch sein rastloses Leben und die gewissenhafteste Erfüllung seiner Lehrerspfllichten im 55sten Jahre auf. Glauben Sie mir, verehrter Graf, er war ganz das, was ich von ihm in der Anzeige seines Todes (Magyar Kurir No XIII.) gesagt habe.

Ich gehe jetzt mit dem Gedanken um, für die hülflose Familie Geld einzusammeln, denn sie hat das von nöthen. — Die Apothekerin von Patak hat gezeigt, was unsere Grossen thun sollten; sie hat der Witwe das Conto von 110 f. zum Geschenk, und nicht als Forderung, zugeschickt.

Kisfaludis, Versegis, Virágs Geburtstage kann ich nicht angeben. Ich habe sie alle drey vor vielen Jahren darum befragt; aber sie wollten oder konnten mir darüber nicht antworten. Virág sagte mir

1808. sein Alter, und ich rechnete es nach. Nach diesem Wink muss er 1752. geboren seyn.

Tóth László schreibt mir mit *Entzückungen über die Ehre*, Ihren Brief und Ihre Übersetzung, mein Herr Graf, erhalten zu haben. Er wird Ihnen über die unterstrichene Zeilen die Aufklärung selbst geben. Ich habe nur hinzusetzen, dass ich bey Cziprus illatjával nichts anders denke, als einen nicht ungrischen Zweig. Er spricht in der ersten Epode seines herrlichen Liedes von der griech. und römischen Literatur, in Bildern, und sagt dann, dass er den Zweig des ungrischen Weinstocks und der ungr. Eiche, mit dem ambraduftenden Zweig der Cypresse zusammengefüchtet, den Göttern des Olymps weihet. Da aber die Cupressus das Sinnbild des Todes ist, so mag hier dieser Zweig auch darauf zielen, dass die griech. und röm. Sprache gestorbene Sprachen sind.

Sie schreiben diese Form des Lieds, welche Sie, mein Herr Graf, zum Schema des Tóthschen Gedichtes gewählt haben, der Erfindung Göthe's zu. Erlauben Sie mir die Bemerkung, dass sie Alt ist. Sogar Seneca liefert in seiner *genialisch-caustischen* Apokolokyntose ein Beyspiel davon: — Claudius ut vidit funus suum, intellexit se mortuum esse. Ingenti enim megalegoria naenia cantabatur anapaestis:

Fundite fletus,	5 Clamore forum,	Quo non alius
Edite planctus,	Cecidit pulchre	Fuit in toto
Fingite luctus;	Cordatus homo	10 Fortior orbe etc.
Resonet tristi		

Freylich gab aber Göthe diesen anapaesten und pseudo-anapaesten einen freyern Tanz. Man kann bey Göthe sagen: numerisque, fertur lege solutis. —

Diese apokolokyntose ist ein geistiges, aber böses Spiel, welches nur römische Sitte und Freyheit entschuldigen kann.

Mir verfloss der Februar in dem wieder neuem Umtrieb meines Ixionischen Rades; ich übersetzte Sallust von der ersten Zeile angefangen bis zu der letzten. Bald, bald werde ich ihn endlich einmahl; nachdem ich mich seit fast 30 Jahren daran müde abgearbeitet habe, herausgeben können. So wie Frankreich beschämt vor den Deutschen bey dem Anblick des Voss'schen Homers steht, so wird *Magyararia* stolz vor Franzosen und Deutschen mit diesem Sallust auftreten, und sie fragen, ob sie oder der Magyar Roms grossen

Thucydides *wiedergab.* Schlüter, Höck, Abt, Meissner, Weinzierl, Fröhlich, so wie Abbé Thyvon (der den Sallust vergallizirt, aber doch gewiss sehr gut verstanden hat) haben das nicht geliefert, was wir besitzen werden. Meine Übersetzung ist nicht *latein-ungrisch*, aber sie ist das *Abbild des römischen Meisterwerkes*. Erringe ich mir dadurch Ihren Beifall, verehrter Graf, so bin ich für so viel Anstrengung reich belohnt. Und welch ein Lohn war selbst diese Ixionische Arbeit schon! Sie gab mir eben so viele und grosse Freuden, als sie mich oft zur Verzweiflung brachte. Könnten wir nur die ewigen *hogy, melly, ki, az, a'* entbehren, wahrlich unsere Sprache wäre so schön, wie die römische, die in manchen Rücksichten sogar die griechische übertrifft. (Sie hat wenigstens die ewig wiederkehrenden *ó, η ov* [!]) nicht vor den Substantiven und Adjectiven.)

Ich beharre mit unendlicher Verehrung

Mein Herr Graf

Ihr unterthänigster Diener

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3837.

lel

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Martz. 15d. 1820.

Kedves édes barátom,

Most veszem régen óhajtott leveledet, a' Febr. 27dikén írottat. Melly szép pillantása ez életemnek! Eggyütt érkezett vele a' Wesselényi is. Az övé Zsibóról jött, 's két nappal van későbbben írva mint a' Tiéd. Kevély vagyok két illy barátomra.

Ha egygy érdemes leány talál megkapni, annak örvideni fogok. Házasságon kívül nincs idvezség. Perduto e tutto il tempo che in amar non si spende.

Imhol Sajkám. Ezt Kultsár is méltónak ítélte felvenni Hasznos Múlatásai közzé Nro 45, 1819. de CorrigATIókkal, az elisiók ellenére lévén izlésének; 's bár hát ne csinálta volna szenvedhetetlenné. Azonban ezt minden neheztelés nélkül panaszlom.

A' SAJKA.

Csalárd örvények, vad sziklák között
 Sajkám lebegve futja víg futását,
 'S kaczagja a' bosszús szél' 's hab' duzzanását,
 'S szirtjeit, melyekbe oly sokszor ütközött.

Ném 's e' kiseded csoport az Üldözött'
 Arczáról csókkal törlik izzadását,
 'S lantom szelíden zengve a' szív' habzását,
 Az árboczon függ, myrtuszai között.

Köd éj borítják útamat megint;
 De rám amott eggy szép csillag tekint,
 'S szent hittel tölti-bé a' csüggedt szívét.

Elő, elő! bár mik rettentsenek!
 Bajában nem hagyják az Istenek
 A' Szeretőt, a' Lantost, és a' Hívet.

1. Leicht schwebt mein Lebensnachen seine Bahn Durch
 Wirbel fort, durch steile Klippen hin; Ob Wogen dräun, ob Stürme
 ihn umziehen, Er scherzt im Wetter, das ihn oft umfahn. — 2. Die
 Gattin kömt, die zarten Kleinen nahn, Der süßen Küsse weicht der
 Stirne Glüh'n; Am Mast, verschlungen, Myrt' und Harfe blühn, Das
 Segel tönét gleich dem zieh'nden Schwan. 3. In trübes Dunkel hüllt
 mein Pfad sich wieder; Ein schöner Stern blickt liebend auf mich
 nieder, Auf seinen Strahlen naht ein schöner Glaube. — 4. Hinan,
 hinan, ich hebe keinem Dräuen! Kronion lässt dem Unglück nicht
 zum Raube Den Liebenden, den Sängern, und den Treuen.

Nem csudálom én, hogy Mailáth némelly Erdélyiek által nem
 kedveltetett. Neki már a' neve is kedvetlen némellyeknél, 's Bécsben
 neveltetvén, nyelve inkább német, mint magyar. Én ötlet kimond-
 hatatlanul szeretem, 's örülök, hogy engem szeret. Kétségbe-vehetetlen
 bizonyságait látom magam előtt ennek. Melly igen nagy becsű leve-
 lekkal gazdagítá Autographiai Gyűjteményemet. Az ő lelke szép.
 Mi történt Erdélyben, nem tudom, 's tudni nem is akarom. —
 Gróf Dezsőffy József és ő nem tudtak egymás felé közelíteni, de
 azért és csak azért nem, mert Mailáth a' Literatura dolgában
 egészen úgy gondolkozik, mint én: Gróf Dezsőffy József pedig tele

van állatásokkal a' miket Mailáth és én el nem fogadhatunk. Legjobb az ízlést kire kire magára bízni, ha az eránt egymással szólunk 's perlünk is.

Imhol egygy éneke, a' Grillparzer Aglajájából 1820ra.

Des Armen Vaterhaus.

1. Ein Armer schreitet durch die Nacht, Und sucht ein Haus, wo Mitleid wacht. Er schreitet eilig für und für, Doch ach, er köm't an keine Thür.

2. Und kehr ich nicht bey Fremden ein, Wird ich bey meinem Vater seyn; Der hat ein Haus, das ist gar gross; Herbergt drin manchen Leidgenoss.

3. Das ist gar wundersam erbaut; Wer an mit frommen Sinn es schaut, Dem wird zum Dulden neuer Muth, Und still wird das bewegte Blut.

4. Es hat des Vaters milde Hand Ein Zelt darüber ausgespannt, Hat 's blau und goldig ausgeschmückt, Dass es im tiefsten Leid entzückt.

5. Und drinnen ist ein Kämmerlein, Das ist so still und kühl und klein; Wer in die Kammer ein kann ziehn, Den wird der Kummer ewig fliehn.

6. Er hört, was draussen wandelt, nicht, Vernimmt nicht, was da draussen spricht, Ihn deckt bald Schnee bald Blumen zu, Und niemand stöhret seine Ruh.

7. Sicht Sonnen neu und Sternenglanz, All anderes vergisst er ganz. Die stille Kummer ist das Grab, O Vater, ruf mich bald hinab.

8. Da schlief der müde Wanderer ein, Ein goldner Traum zog bey ihm ein, Und bey dem nächsten Morgenroth, Fand man den armen Pilger tod.

Reménylém, ezt a' dalt örömmel fogod olvasni, 's ebből elhiszed, hogy Gróf Mailáth nemes érzésű ember. Én mindenneműt rá teszem, hogy az. Nincs e Erdélyben is olly ember, a' kit sokan rossznak néznek, 's bizonyosan nem az?

A' mi Csereink nem házasodik e? Régen nem vettem levelét. Ő az enyémet most veszi. — Bár házasodnék, 's olly gondolkozást 's érzésű fiakat nevelne, mint ő.

Rendes, hogy némelyiek a' te Lutheránusságodon 's Magyarországi eredeteden felakadnak. Végre azt fogom mondani, hogy dol-

gaink nem azért mennek rosszúl, mert kevesen fogják pártját, hanem mivel olyanok, a' kik hozzá nem tudnak. De ne akadjunk-fel ezen, édes barátom; a' jóért illő valamit szenvedni, 's higyj nekem: Minden érzékenységem 's hevességem mellett én az ollyat tudom tűrni. Az olly emberekre is van szükség. — Én a' M. Társaság felállhatását lehetetlennek képzeltem, míg azt olly emberek akarták mint a' tiszteletre méltó, de szörnyű Aranka, 's nem is óhajtottam míg azon igyekeztek, hogy a' Nyelv' dolgai parancsolgatás által menjen-elő [1]: most, midőn az a' 'Te kezeiden forog, 's nem parancsolgatás, hanem merések, az az Szabadság, által akarjátok: senki sem óhajtja inkább mint én, hogy felállhasson. Még most is lesznek parancsolgatók: de azokat elnémitani nem lesz nehéz. Többére azok parancsolgatnak, a' kik nem tudnak a' dologhoz.

Erdélyi Leveleim mégis Pesten vannak, 's nem is felelnek leveleimre. Azt neked ígérem, hogy addig nyomtattatni nem fognak, míg Te meg nem olvasod. Szinte bánom, hogy Pestre leküldöttem az exemplárt, magamnál párban meg nem tartván.

Az elmúlt holnapban Sallust foglala-el, 's végre olly karban lesz fordításom, hogy vele, legalább magam, meg fogok elégedni. Tavaly kétszer dolgoztam újra, 's ámbár huszadik esztendeje, hogy rajta dolgozom, pirúlva néztem rá. A' nagy probléma az ('s ezt nem tudják nekem hinni, sőt csak érteni is), hogy tüzes Orthologusok 's tüzes Neologusok legyünk; az az, hogy úgy szóljunk a' hogy Szokás és Grammatica kívánják: de a' hol szólásunk vagy Erőben vagy Szépségben valamit nyerhet az idegnek példája után, azt magyarrá tenni ne rettegjünk. Így gazdagítá Nyelvét Róma, így a' Német. — Superint. Kis meg van elégedve Értekezésemmel, 's közli velem a' mit e' felől Bárány János neki ír, jelentvén, hogy ő ezt az Értekezésemet itéli méltónak az 1820. esztendőre kitett jutalomra; ezt tevő hírem nélkül egy valaki más is; 's minap Eperjesi Prókátorom, Aszalay Sámuel Úr, Vályi Nagynak tanítványa, ki (a' mint patvaristája az ifjú Vályi Nagy mondja) minden estve Horáztól mondja-el estveli könyörgését, úgy szóla hozzám írt levelében e' felől, mint a' szerelmes ifjú szokott a' maga lánykájára felől. Nekem bizonyosan nem érdemem a' *hamislelkű szerénység*, 's megvallom, hogy Értekezésem szerénységén az ügyért is, magamért is örvendek: de azt is hamislelkű szerénység nélkül mondom, hogy dolgozásomban annyi hibát találok, hogy kénytelen leszek a' hátulsó felét újra dolgozni. — Gróf Dezsőffy rá két ívnyi jegyzéseket tevé.

Nem hiszi, hogy Haller, Gellert, Klopstock, Göthe és kivált Kotzebue felől igazán ítéltém, 's azt mondja, hogy a' mit Rádaytól tanultam, teljesen hasonlít a' Leonínus hexameterekhez 's pentameterekhez. Ismered szent tiszteletemet D. eránt: de Dnek sok paradoxumai vagynak. Ezeket, mint magát, tisztelem: de követésére magamat lehetetlen rá vennem. Arra kérem most épen, hogy öntse más formába, 's akkor megküldöm a' Tud. Gyűjteménynek; 's ezt azért, mert a' T. Gy. nem veszen-fel Dialogus és Levél formában álló Értekezést, a' rövidség miatt. Lásd 1819. Januar. az első lapokat.

A' T. Gy. tavalyi Decemberi darabjában ismét megszólala Horváth József Flek által ellenem Túladuna. Én Horváthot nem láttam, de ismerem Leveleiből. Szép készületű 's igen nemes lelkű ember. Ennek tollába adák mit mondjon ellenem. Felelni fogok, 's Te javallani fogod feleletemet, mert az barátságos felelet lesz. Takács, Kisfaludi és Horvát Endre az a' mit én Túladunának szoktam nevezni, 's ezek Verseghivel vagynak szorosan öszve fonva: ennek óhajítása pedig az, hogy az ő Analytica Grammaticája 's Lexicona *parancsoltassék* 's a' Kormány által parancsoltassék. Akkor osztán így fogunk beszélni magyarul: azokOt a' tökököt, törökököt, görögököt. SokOt, nem sokAt, mert okOt, nem okAt. Hogy ezek nem calumniák, nyomtatva mondom-el, mert nem akarlak bosszantani olvasásával.

Vályi Nagy Ferencznek Iliásza jobb, mint a' millyennek gondolhatnád. Minap nálam volt a' fija, 's elhozta Polyhymniát és az Iliászt 's én az Iliász I. Énekét leírtam egygy éjszaka. Ennek első sorai az én dolgozásom után van [!] csinálva. Imhol az enyém:

Zengd nekem isteni lány Achileusznek vészes haragját,
Melly ezer inséget vonszott az Achaji seregbe,
És sok hősnek erős lelkét Aisznak ereszté
Házához, magokat zsákmányúl vetve az ebeknek
'S a' madarak' sokaságának. Így lőn a' mit akart Zeüsz
A' melly olta legelsőben fakadtak | versenyre
Atrida, a' népek' fejedelme, 's az isteni Achillesz.

De legyen a' Vályi Nagy fordítása jó vagy rossz, annak nyomtattni kell, 's még most a' legjobb fordítás sem lenne kedvességet, mert Nemzetünk Homért érteni még meg nem ért. A' Kölcseié kimondhatatlanul darabos, mert igen hív. Illy a' Vályi Nagyé is, de kevésbbé, 's kevésbbé szép.

Horváth Ádámnak életét talán én dolgozom-ki. Jól mondja a' Jelentő a' M. Kurirban, hogy ő a' legoriginalisabb M. Író, az az, a'

kinek írásán legkevésbb külső szín van. Kérdés, így kell e tehát írunk? Ójjon ettől Isten. Az Iliásznak egy sora sincs még nyomtatva. Most purisáltatik, mert egészen kész. Nagy Ferencznén segíteni kellene. A' M. Kurírban 's a' Tud. Gyűjteményben én szólék temetése és a' háznép sorsa felől. Segítenünk kell őket. Feleségem azt az áldozatot tévé, hogy egy hetet tölte az Özvegnél felvigasztalni, 's ő vette rá, hogy a' házból kilépjen. Ott megbetegedett 's két hét oltá fekszik, a' mit 15 esztendő oltá soha sem tett. Öllelek tisztelő szeretettel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

3838.

Kisfaludy Károly — Kazinczynak.

Pesten 15ta Mart.*

Tekéntetes Tábla Biró Ur!

Azon tisztelettől ösztönözve, melyet a' Tek. Ur' megismért érdemei 's lelkes Munkái bennem gerjesztettek, bátorkodok ismeretlen csekély Dramatikai Szerzeményeimmel kedveskedni; nagy öröömre, és vigasztalásomra szolgálna, ha a' Tek. Ur, mint honnyi nyelvünk, 's Literaturánk hathatos Előmozdítója azokat kedvesen fel veszi. Érzem ugyan, hogy a' nagyobb elme várakozásinak meg nem felelnek, 's némelly hiányosságok azokat homályba vonják: — de még is kecsélet a remény, hogy a bűzgő tanulónak első zsengejét a' fel szentelt Mester méltánylani tudja, 's ön tehetségét mértékül nem veszi.

Nincs Hazámban, kit nyugottabb szívvel mernék magam felett Birónak — meg hívni, mint Tek. Urat, kinck az Irigység, és rágomazás törjei annyiszor le perkettek [!] mellyérül; ki felemelkedve a tudoska ösvényről, mélyebben betekéntett volna a Művészség Templomába — Nem merészség tehát, hanem fiúi bizodalom vezeti tollamat, midőn azt kérem: hogy méltóztasson a Tek. Ur Munkáimról igaz ítéletet tenni, hogy jövődöben tudjam a jót folytatni, és a rosszat kerülni; méltóztasson velem közleni észrevételeit, 's hálaadatosságomnak az lessz első jele, hogy azokat mindenben híven követendem.

* Vettem Martz. 25d. 1820. — Kazinczy F. jegyzete.

Tatárjaimat 19d. esztendőös koromba írtam. Ilka, Stibor későbbi munkáim. Mi a nyelvet illeti, meg vallo: most kezdem tanulni; 8 esztendeig huzomost a Külföldön lévén, Magyar könyveket csak alig láthaték; most kezdek választást tenni, 's a nyelvnek rövidebb és nyájasabb fordulatit meg ismerni.

Hogy a világnak a Tek. Úr eránt való tiszteletemet meg mutassam, kérem, méltóztasson éppen most munkában lévő ezen című Tragoediamnak: *Első Ulászló Magyar Király vagy a Várnai ütközet* — ajánlását el fogadni. Vannak 16 kész darabjaim, de amaz kedvelttem, úgy vélem, leg is jobb; 's hogy e részben örömem tellyes légyen, azt a Tek. Úr nevével, mellyel minden igaz Hazafi előtt olly becses, diszesíteni ohajtanám. Szándékom azt még ez idén ki adni, 's leg főbb gondom leszen, hogy a Munka külső képpen is céljának meg feleljen. Erre adandó engedelmevel, meg vallo, nagyon szerencsétetne a Tek. Úr, és erőt, és örömet adna Munkálkodásomnak.

A Tek. Ur kegyességében ajánlott vagyok, és maradok Tekéntetes Urnak
 igaz tisztelője szolgálja:
 Kisfaludy Károly mpr.

[Eredelje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3839.

Gr. Majláth János — Kazineczynak.

Nagy-Ugrócz am 24/3. XX.

Wen sie wüsten wie viele Freude mir ihre Briefe machen, würden sie ihre Antwort, der bewusten Daten wegen, für die ich ihnen herzlich danke, nicht so lang verzögert haben. Dass Sie und ihre verehrte Gemalin unwohl waren, bedaure ich recht sehr, dis Los hat, der Witterung wegen, beinahe alle getroffen, meine Frau u. mich auch, ich bin noch nicht ganz wohl.

Die Übersetzung des Agatokles wil' ich ihnen durchaus nicht zumuten, ihre Zeit ist zu kostbar, es wird sich schon irgend ein Übersetzer finden, wen Sisák zu trág ist. Dass Sie aber diesen überaus trefflichen Roman nicht kennen, ist mir leid, es ist unstreitig das beste, was Pichler je geschrieben.

Tóth László hat mir geantwortet, ich danke ihnen recht aufrichtig, dass Sie mich mit ihm in Berührung gebracht. ich habe ihn um die Erlaubnis ersucht sein Gedicht als Preisbewerbung in die Wiener Zschrift, oder wenigst sonst irgendwo einrücken zu dürfen. Das Erste wäre mir das liebste, es gäbe einen Triumph für unsre Literatur, den dass dem Vergötterungsglanz der Preis zuerkannt werden müsste, ist kein Zweifel. Er hat den Schluss der 2ten Antistrophe anders gewünscht, ich änderte also:

Fliege nur auf zu ihr	Hüte mit zarten,
Kühn wie Prometheus,	Heiligen Händen
Ewiges Feuer nur.	

Freudiger kann man nicht überrascht werden, als ich es ward durch ihre freundliche Mittheilung dass sie Sallust übersezt. Ich hatte diesen Winter Sz: Györgyi's Übersetzung gelesen, und wolte, weil sie mir nicht gefällt, das Bellum Catilinae selbst übersetzen. Ich bitte und beschwöre Sie alles aufzubieten, dass wir ihren Sallust bald bekommen, schreiben Sie mir doch, ob Heuer, ob 821. dazu Hoffnung ist? Er (ihr Sallust) sol' mein unzertrennlicher Gefährte werden.

Ihr Lebenskahn ist bereits in der Wiener Zschrift abgedruckt. Zwei andre Übersetzungen lege ich hier ihrem Urtheil vor. Es wird ihnen nicht entgehn, dass im honályos bú der letzte Vers des Originals bei mir der 4te der 2ten Strophe ist. Ich that es, weil das Original durch die Stellung dieses Verses in eine Art französischer pointe ausläuft, was dem tiefen Gefühl des Gedichts schadet. That ich recht? Ihr Epigramm a' rákoson Pestnél versteh' ich nicht ganz. Sey'n Sie doch so gut mir es zu verdeutlichen. Diesen Sommer wird meine Übersetzung der vorzüglichsten magyarischen Gedichte bestimmt fertig. Eine Abhandlung über die ungrische Prosodie, und die Geschichte unsrer poetischen Literatur wird die Einleitung. Sie sollen beides sehen vor [!] es gedruckt wird, und sind so gut es *streng* zu beurtheilen, nicht war [!] Sie thun es? ich bitte Sie recht sehr d'rum.

Die Übersetzung der besten ungrischen Dramen ist bei Trassler in Brünn angekündigt. Der Übersetzer ist Gal Bibliothekar des Fürsten Eszterházi, ein Unger, einst mein Conscolar. Er macht gute Verse.

Dass meine Lieder ihnen gefallen macht sie mir doppelt lieb. Lieder sind ja die eigentlichen Boten, die verwandte Gemüter sich zusenden, u. die nicht Zeit noch Raum hemmt.

DIE ERFINDUNG DES DISTICHONS.

Gib deine Psyche Amor, ich gebe die Laute dafür dir,
 Bist du der mächtige Gott doppelt hinreissender Lust.
 Ich meine Psyche Apoll' um die Laute? mein Pfeil ist mir Laute.
 Sprach's und auf zum Olymp flog der bezaubernde Pfeil.
 Voll, ein Hexameter, rauscht des Pfeils lauttönender Aufschwung,
 Und wie er tönend fällt, flüstert ein Pentameter.

VERBORGNES LEID.

Es wüthet dunkler Schmerz in meiner Seele.
 Verjünget sich des Busens altes Leid?
 Naht trübe Ahnung mir, dass sie erzähle
 Mit welcher Schlinge neu das Schicksal dräut?
 Ach! könnt ich weinen, doch mir fehlen Thränen.
 Nur stumme Seufzer, nur erstiktes Stöhnen,
 Sie ringen wechselnd sich aus meinen Herzen,
 Weh' mir! mich töden [!] die verborgnen Schmerzen.

Ich hoffe nicht, dass Freudenthränen fliessen,
 Von ihnen wird kein wundes Herz begrüßt,
 Das seinen stillen Frieden selbst zerrissen.
 Doch wen du härter nicht als Marmor bist,
 So lass für all' den Schmerz, den ich getragen,
 Mein stummes Leid, die unnenbaren Klagen,
 Lass eine trübe Thräne mich erwerben,
 Du rufe mir, und ich wil gerne sterben. —

Ihr Gedanke für Nagy's Witwe ist recht gut, Gott segne Sie dafür, von mir aus sol' geschehen, was ich kan.

Beiliegenden Brief vom berühmten Dichter Fouqué an mich, als ich ihn um die Erlaubnis ersuchte den Koloczaer Kodex zueignen zu dürfen, sende ich ihnen für ihre Sammlung. Haben Sie Cziráki's Handschrift? und die des berühmten Augenarztes Beer aus Wien? ich kann ihnen beide senden.

Von ihren Aufsatz Orth. és Neol. gilt das Wort Ulrich's von Hutten: Wahrheit ist gut Ding, stark vor allen.

Ihr unwandelbarer
 Mailáth.

3840.

Kazinczy — Kisfaludy Károlynak.

Kisfaludy Károlynak Kazinczy Ferencz tiszteletét.

Nagy fényű férfi, tisztelt társam, barátom! Hajlandóságodnak szép zálogai, leveled és a' három nyomtatvány, engem váratlan örömmel leptek-meg. Annak, a' ki a' hazát a' mi pályánkon szolgálja, nincs szebb jutalom, mint szeretve látni magát azon társaitól, a' kiket becsül. Mert az a' taps, az a' füst, a' mi bennünket néha csiklandtat, és a' mit magunknak ifjú éveinkben ígértünk, annál inkább vesztí-el előttünk becsét, minél inkább érdemeijük azt. Örömemet a' Te szereteteden neveli az a' gondolat, hogy szerencsétlen öszveakadásom után Sándor testvéreddel, legalább az egyik Kisfaludynak dicsekedhetem barátságával. Ő és én nem egy ösvényen járunk, 's nem látom miért kellene, miként lehetne nekem tekintenem ötet kancsal szemekkel. Mint szerelem' Dallosa ő nekem mindég nagy marad, 's én nem ismerem Író, a' ki együtt birna, vagy együtt birt volna minden tökélyt, 's annyira elhomályosítana minden másokat, hogy mellette az igaz fény ne ragyoghasson.

Úgy írod, hogy katonaságod Tégedet sok ideig tartván a' haza' határin kívül, Nyelvünkkel szorosabban csak most kezdesz ismerkedni. Örvendj szerencsédnek; a' Te magyarságod velős; 's erőt szerezvén a' francia és német Nyelvekben is, annál inkább meg fogod nemesíthetni a' honit, általhozván ide azoknak kényességeket, de a' mi szép Nyelvünk' virágiról el nem feledkezvén. Arra ennek nagy szüksége van, mert ez¹ nem rég oltá műveltetik, 's minden Nyelv tanult a' mások' példáján. Az előbb utóbb úgy is megtörténik; akár mint ellenkezzenek Orthologusaink. Tisztelni kell a' szokást és a' Grammatikát, 's jaj annak, a' ki törvényt nem ismer: de az Izlés nem kevésbbé szükséges és biztos vezér.

Ítéletemet kívánod Dramaturgiai dolgozásaid felől. Én e' mezőbe soha sem mertem vágatni; érzettem kevés erőmet, 's ez legalább szerénységem' bizonyossága. Engedd tehát hogy egyedül jámbusidra mondjak egy két szót. Te a' spondeus és jámbus közzé anapesztusokat és dactylusokat is elegyítesz, 's az nincs ellenemre; noha

¹ Előbb e szó helyett: a' mi *Nyelvünk*.

én a' jámbust inkább szeretem, ha spondeusokkal vagyon is elnehezítve, mert a' beszédnek komolyságot 's egyszerű arcot adnak. Egy látszik ellenemre; az, hogy az utolsó lábon nem csak jámbus pereg. Ha nagyon meg nem csalatkozom, erre nincs példa. Vagynak jambusok, kemény ütésű lábbal az utolsó helyen; de akkor minden sor ilyeneken végződik, 's Skázon nevet visel.

Hogy a' Várnai Ütközet elébe nevemet akarod függeszteni, az engem kevésbé teszi. Hadd lássa a' haza, hogy engem barátságodra méltóztattál. Egyedül arra kérlek, hogy ott ne hozz-elő semmi magasztalást; tartsd azt az érdemesebbeknek. Légyen az a' mit mondani fogsz, semmi egyéb, mint szeretet' sugallása.

Élj szerencsésen, tisztelt férjfi, 's barátságodban, mellyel önkényt jövéll ellenembe, és a' mellyet én hálás szívvel fogadok, tarts-meg. A' Szerencse koronázza-meg igyekezeteidet. Te ifjú vagy; az út terhes: de egy kedvező Isten' segélyével megfuthatod. Menj teljes elszánással neki, 's a' nehézség el ne lankasszon, a' haszontalan taps el ne szédítsen. — Széphalom Martz. 29d. 1820.

[Eredeti fogalmazványa a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3841.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Martz. 31d. 1820.¹

Tisztelt igen kedves barátom,

Illy lelkes, illy nagy és sok tudománnyal, isméretekkel, tapasztalással, illy nagy gonddal írt két levélre legalább távolról hasonlító létekkal, tudománnyal, 's egész gonddal írt levélben kellene szólanom, 's én csak az utolsót sem adhatom, elfogva általad nem képzelhető bajaim, gondjaim, 's feleségemnek betegeskedése által, ki 15 eszt. oltá most fekvő beteg először, nem veszedelmesen ugyan, de olly nehezen, hogy ebből veszedelem, az az halál is következhetik. Febr. 20d. Patakra ment, vigasztalni, emberek közé kivinni a' szegény Prof. Vályi Nagy Ferencz minden tekintetekben érdemes Özvegyét, ki férje halála oltá, fájdalmában is, érezvén is adóssága' terheit, öt hétig

¹ Jött Kassára Apr. ikén 1820. — Dúlházy M. jegyzete. (A nap ki van hagyva.)

ki nem ment udvarkájáról; egy egész hetet tölte nála, 's betegem jött vissza hozzám. A' heroismus nincs áldozatok nélkül, 's micsoda barát az, a' ki mindég csak magát tekinti? (Gyermekeim ezen vesztésében legalább igen szép példát látnak magok előtt, hogy barátjaik eránt legyenek ők is egészen barátok. Feleségem felől és felőlem legalább ilyen formát fog elmondhatni a' világ.

A' Szabolcsi Restauratio felől nekem mindég kedves volt a' hír, 's kedves minden arról vett hír; melly kedvesnek kelle tehát a' Tetőled vett hírnek lenni. Azt mondják, hogy azt Te vitted: Te azt tagadod 's a' történetekből látom, hogy azt Te nem vihetted egészen: de hogy benne igen nagy részed volt, azt maga ez a' hol játékkal, hol komolysággal, hol epével irt levél is mutatja. Ne akadj-fel az utolsó szón; a' kiben epe nincs, az keveset ér, 's van igazságos epe is, és nemes. A' mi korunknak az a' nagy vétke van, hogy mibennünk nem kezd epe lenni. De a' természet bölcsebben viszi a' maga munkájit, mint hogy azt lehetne rettegnünk, hogy az epe bennünk majd fel nem ébred megint. Te elmondád, 's nekem igen nagy gyönyörűségemre, mit csináltál volna Te, ha Fő Ispán voltál volna: engeddd mondanom, mit tanácslottam volna én a' Fő Ispánnak, ha értelmemet kérdezte volna.

Én Mélt. Fáy Barnabás Urat 30 eszt. oltá ismerem. Nagy tudományú, nagy tapasztalású, nagy munkásságú, tiszta lelkű Úr, a' ki felől azt reményli a' világ, hogy első kiüresüléssel a' Personálisi székbe fog ültettetni, 's ennek a' reménynek én is örvendek, 's kimondom nyilván, hogy ámbár sok példák tanítottak már, hogy tartalék nélkül a' legnemesbb lelkű embereknek sem kell hinni: én még is minden peremben a' mi van és a' mi lehet, vaktában compromittálnék ebbe a' szívesen tisztelt férjfiúba. Ha még Fáy is megcsalna, nem volna méltó a' világ, hogy benne élni kívánjak. Mind e' mellett még is ez a' Restauratio nem tetszik azoknak, a' kik azon megjelentek, 's nekem sem tetszik, 's ezt annál szabadabban mondhatom, mivel meg vagyok tökéletesen győzve az eránt, hogy az magának a' Restaurálónak sem tetszik.

A' Mészáros fija lett Vice-Ispán! ezt kiáltják. Ezt kiáltani gyalázat. Az a' kérdés, érdemli e? Nevezzek e az élő 's nem élő Magyarok közt oly embereket, a' kik csak annyik 's talán kevesebbek voltak mint Dézsi, 's a' legfőbb polczokra emeltettek. Hunyadi János és Beck Pál, 's Drevenyák Ferencz; mind hárman születés,

birtok nélkül való emberek, 's nem érdemlették e mit nyertek? Mivel volna jobb olly gazdag és régi 's fényes születésű embereket rakni hivatalokba mint Rhédey Gróf Lajos? Dési régen szolgálja a' Megyét, a' szolgálatnak mindenik nemén keresztül ment, szolgálatban volt most is, 's ez mellette szól; én rá adtam volna voksomat, ha jelen voltam volna. 'S a' Fő Ispánnak jó okai voltak, óhajtani, hogy V. Ispánnak Dési választassék. Eggyet azonban még is mernék gáncsolni; azt, hogy a' Fő Ispán itt talán attól rettege, hogy ha Dési kimarad, felfordúl a' Vármegye. Hála érte a' Gondviselésnek, azért még egy hajónk sem süllyede-el hogy egy nagy Kormányzónk kiholt. Lónyai helyett Cons. Horváth Lászlónk leve, 's a' hivatalt soha nem viselt Zoltán felől azt írod, hogy neki törődik már is, noha belépésekor csak Elcit emlegetheté. — Szabadabb bizodalommal 's reménnyel lehetett volna tehát candidálni; most a' candidatio úgy történt, hogy nem lehetett mást választani mint Désit. Úgy candidálni pedig, hogy csak egy választathassék, annyi mint nem candidálni. (Ezen şban sok epeömlést találtál.)

Akkor tájban midőn én születtem, Báró Patachich Ádám Bihari Fő Ispán és Váradí Püspök a' maga Oeconomicus Praefectusát, valami Istenek tudják honnan jött Pál Ferenczet, akará Vice Ispánná választatni; 's előre látván hogy abból semmi sem lesz, ha a' Rendeknek jusaikon erőszakot nem követend-el, nem tarta Conferentiát, 's némelly híveit titkon megkérte, hogy készítsenek előre embereket, a' kik Pál Ferenczre voksolgassanak. A' Rendekek öszvegyűltek 's Conferentiát vártak, sőt kértek. Az erőszakkal élni akaró nem látá tanácsosnak azt tartani; azt tehát a' Rendekek tartottak a' Fő Ispán nélkül. Előre látván, hogy olly két ember fog candidáltatni, a' kik meg nem választathatnak, nem tudták elkészíteni a' tőlök függő aljas sokaságot, kire sikoltozzanak; arra taníták-meg tehát, hogy senki se merjen egyebet kiáltani, mint a' mit Bossányi Ferencz kiált-ki, de azt osztán vakon sikoltozzák. Még akkor a' sokaság tisztelettel viseltetett némelly Nagyjaink eránt, mert akkor ezek a' Nagyok nem tévék magokat nevetségessékké sem a' gyalázatos tartalékok 's igazságtalan tettek, lopások és rablások, sem a' csak patvaristákhoz illő kurválgatások által; én még emlékezem, hogy ha a' Nagyatyám (ez a' Bossányi Ferencz) 's a' Vice Palatinus Péchy Imre atyja, ki a' Nagyatyámnak cousinje, patvaristája, tovább sógora volt, 's az öreg Domokos Lajos megjelentek, minden úgy felszökött ülő helyéből, mint midőn Cátó lépe a' Flóra' Circusába.

A' Fő Ispán tehát candidálja V. ispánnak Bóthy Mihályt, egy valakit a' kinek nevét elfelejtettem, és harmadiknak Pál Ferenczet. Pál Ferencz azt hitte, hogy már Vice Ispán.

Nagy volt a' csendesség. Bossányi Ferencz, egy száraz, magas, metsző hangú férfit, feláll, a' sokaság felé fordul, 's kikiáltja a' Bóthy nevét.

Bóthy együgyű, magával is tehetetlen ember volt, 's csudálkozott, hogy rá adhat valaki voksot. Azonban a' sokaság csak Bóthyt harsogta.

Képzeltetetlen volt a' Fő Ispán elakadása, és a' Pál Ferenczé. Sokára a' Fő Ispán a maga Clienseinek egyikét magához szólítja, 's azt sugja neki, hogy csináljon csendet, 's mondja-el a' mi következik.

Sua Excell. non potest satis mirari, quod Inelyti Status Dnum Bóthy in Vice Comitem clamitent. Tamen notum omnibus nobis est, Dnum hunc ad gerendum munus Vice Comitatus omnino inhabilem esse.

A' Sokaság érzé az igazságot, 's elakadt. Bossányi ismét felállott, a' Nép felé fordult, 's ezt kiáltotta: Si sua Exc. illum dignum judicavit, qui candidetur, nos dignum qui eligatur. Vivat Bóthy. — 'S Bóthy Vice Ispán leve, Pál Ferencz pedig úgy leve oda, mint sok mai Vice Ispánságot reménylő, vagy Vice Ispánságból kifütyöntő ember, a' ki egyebet lát történni, mint a' mit várt.

Nem kellene tovább mondanom a' történetet, mert itt vége van annak, a' mi ide tartozik: de tudni kívánod talán, mit monda Bóthy, midőn egyszerre Istenné téve látta magát, mint az Isten-tökké, vagy tök-istenné lett Claudius Császár Senecánál; azért engedd ezt is mondanom:

Örült a' Vice-Ispánságnak, mint a' bangók szoktak, 's megköszönte kinek kinek, 's a' nagyatyámnak ezt mondta: Köszönöm, édes Őcsém Uram, hogy Vice-Ispánná tett; de az ebadtát vigye is ha azzá tett; subscribálok és pecsételek én mindent; különben úgy öszve zavarom a' Vármegyét, hogy száz okos ember sem hozza helyre.

Megtartotta a' mit ígért, 's Gróf Batthyáni Imre, a' Pinkafeldi, Kir. Biztosul küldetett Biharba, hogy restauráljon 's hagyja-ki a' candidátióból Bóthyt. Batthyáni megmondta Bóthynek, mi van éránta parancsolva, 's kérte, resignáljon; kérték a' Rendek is; de ő bizott, hogy a' ki a' szökbe beültette, meg is tartja benne, 's nem resignált. Látván, hogy megcsalatkozott reménységében, midőn egy kis csen-

desség volt, felkele székeről, engedelmet kért a' Restauráló Kir. Biztostól 's a' Rendektől, hogy eltávozhassék, hozzá adván, hogy

«bizony fáj a' hasam.»

Bóthy kiesett ugyan: de Patachich nem candidála többé Pál Ferenczeket, 's tarta Conferentziákat.

Én tehát, ha az voltam volna, a' kit méltónak nézhetett volna Mélt. Fáy Úr a' megszólításra, hogy adjam vélekedésemet, mit csináljon, ezt fogtam volna tanácsolni.

1. A' Restauratio kihirdetésekor kimondattam volna, hogy a' ki ittat, pénzt osztogat, a' Nép erkölcsiségét elrontja, candidálatni nem fog, mert nem szolgálatot, hanem uraságot keres; a' hivatal pedig szolgálat, nem uraság.

2. Consil. Vayval világosan, egyenesen, bizodalommal szólottam volna, 's nem adtam volna neki okot, hogy engem barátságtalansággal, bizodalmatlansággal vádoljon.

3. Ábrist előre, sőt hivatalom kezdete olta, mint atyjának szíves barátja, oktattam, vezettem volna, hogy a' hivatalt keresse; egygy oly nevű, birtoku, eszü, tanulású embernek mint Vay, mindég szabad hivatalt keresni, sőt mindég kötelesség. De azt is megmertem volna neki mondani a' mit Te, hogy annak a' ki soha nem szolgált, ha Vaynak hívják is, ha birtoka van is, ha rojt fityeg is a' mentéje zsebjenél, nem szégyen a' Szolgabírószágon, Notáriusságon kezdeni, mert a' Vay név, mert a' nagy birtok, mert a' pénz, mert a' rojt, mert az ész, mert a' sok vagy kevés tanulás senkit se veszenki a' maga sorából, azon sorból, a' hol Vay egygyütt áll a' maga boeskortalan taksásával.

4. Azt tanácslottam volna, hogy minden hivatalra candidáltassék Pálista is, Kálvinista is, ne egygy hivatalra is csak Kálvinista, csak Pálista. Készebb voltam volna azt látni, hogy Hevesben, Sárosban egygy Protestáns sem választatott, mint hogy olly változtatás hozassék-be, a' mellyet a' rendek előre nem akartak. A' Conferentzia eligazíthatta volna a' rettenett bajt.

5. A' boeskortalan és a' taksás nevezeteket nem tanácslottam volna, mert annak a' Te taksásod, tisztelt, szeretett, nemeslelkű férjfi, nem oka, hogy te nem vagy az ő taksása, 's te nem vagy boeskortalan, ő pedig nem tűzött ruhájú 's nem eszímás. A' törvény Téged és őtet egygy jusiakká lette, bár nem egyenlökké; 's ítéletem szerint nagyon igazságos igazságtalanság az, hogy a' te taksásod

úgy választhasson tisztet mint Te, mert a' Tisztviselő, az emberi gyarlóság szerint, hajlandóbb szolgálni a' gazdagnak és nagynak mint a' szegénynek. Nem ítélem én tanácsosnak hogy olly dolgokat, a' millyeket Te irsz hogy elmondottál volna, Dietai végzés nélkül mondj, kivált restaurálás végett összevegyült sokaságnak. A' mennyire tudom, még a' francia uralkodásban is egy jussal bír a' választásban a' szegény sorsú, de nem szolga (másnak szolgálatjában nem álló) polgár, ha 50 livra [!] adót fizet, — és Herczeg Fitzjames vagy Decazes.

5.¹ Én sem az asztalra nem állanék, hogy a' Vallást illető articulusokat citálgassam, sem magamat Finta Marcziként nem viselném: de ha per contemptum uramnak, Niczky uramnak, Józsa uramnak tituláztatnám, már akkor az *uram* titulust bizonyosan visszaadnám, még pedig azon megjegyzéssel, hogy ha véletlem, szabad megbüntettetnem, de a' törvény harag, bosszú és megvetés nélkül büntet, 's a' ki olly embert *uram* oz, a' kivel nem szégyenel egy asztalnál ebédelni, az *bánt* — hanemha nem tud magyarul. — A' nélkül, hogy tudnám mit tevé Finta, vaktában merném neki ígérni, hogy triumphálni fog perében. Annyi tanúja lesz, a' mennyit kívánni fog. 'S a' hol mind a' két részről esett hiba, ott nem volna tanácstalan dolog elnézni az egyik fél véltét.

A' mit eddig mondek, olly formán néz-ki, mintha neheztelnék, hogy Vay Ábrahám nem leve Vice-Ispán; de én ezt a' vádat nyugodt elmével hallanám, 's ha megvan levelem Kazinczy Péternél, mellyet a' Restaurációra menést kívánó levelére írtam, előmutatnám annak bizonyosságára, hogy ok nélkül érdekel a' gyanú. Nem szeretem azokat a' kik erőszakosan vagy csak *nagyon* is szeretnének lenni V. Ispánok; — nem *szolgálatot* keresnek; 's mi haszna van a' hazának a' mostani emberekből, a' kik fiatal korokban lettek V. Ispánok? Bár egyyike se lett volna! — Ha Vay Ábris volnék, a' Vice Ispánságot nem is keresném; a' Magyar Nemes szolgálatban vagy, ha szolgálatban nincs is; 's hol van az megírva, hogy csak a' gazdagoknak, nagyoknak kell lenni V. Ispánoknak? A' gazdagok szintolly húzavonák, mint a' kik ex se nati sunt, és így az a' hajdani idvezséges törvény haszontalan leve, megváltozott, 's rosszra változott erkölcsünk miatt. Vay azolta nálam volt, de csak két óráig. Soha sem láttam több nyugalomban, 's abban keresi triumphusát, hogy ha nem candidáltatott is, kiáltoztatott 's olly sokak által, hogy

¹ Az eredetiben is kétszer fordul elő e szám.

ő lett volna az, ha candidáltatott volna. Atyját szívesen sajnálom. Legyen gyengeség benne, hogy ezt óhajtotta: én *ezt az atyjai gyengeséget* szívesen tiszteltem. Hallom, vele mind a' Fő Ispán, mind mások igen sokan, sok méltatlanságot követtek-el. Ezt egy Vay Józsefen elkövetni vadság. — Midőn ezt a' nagy embert és Téged forgatlak, Scípio forog clőttem és Cátó. Scípio felől azt mondják, hogy Rómának minden fiai között ő volt a' legnagyobb: 's könnyen hajlok elhívésére: de nekem Cátó a' Csudáltam, a' Kedveltem. 'S Scípio és Cátó nem voltak barátok: Scípio, legalább tudunkra, nem bántotta Cátót, de ez Scípiót szüntelenül *allatrálta* — e' szóval teszik-ki a' Római Írók. Vay József szörnyen hasonlatlanná leve magához, midőn neked *poeticus gondolatot* emlegete a' zöld asztal mellett, 's egyébképen is megbánthatott már a' Dietán, a' mit egy Vay Józseftől nem vártál és senki nem várt. De én a' nagy emberek' vétkekre örömet behúnyom szemeimet, 's mind azt sajnálom, még pedig tettetés nélkül és igen mély fájdalommal, a' kiket megbántottak, 's leginkább akkor, midőn egy Vay József egy Gróf Deszöffy Józsefet bántott-meg — mind magokat. Hidd-el, édes barátom, nem tudom mit adnék érte ha barátságtok meg nem szakadt volna. Két illy nagy ember, 's többé nem barátok! Mind kettőtökre árnyékot vet ez az elhidegülés.

Prof. Vályi Nagy Ferencznek még egy kr. segedelmet sem tudtam szerzeni. Te bizonyosan adtál volna más esztendőben, és így ez csak az eszt. vétke. Ábrisanak előhoztam: ő sem látszik hajlandónak adni, 's szörnyű fájdalommal beszéllé, hogy ismét viselős a' felesége, és hogy már *hetedik* gyermeke lesz most. Nekem, a' ki alig lihegek, nem sok a' hat. — Azt azonban Vay Ábrisanak dicsőségére mondhatom, hogy Prof. Nagy Ferencz maga dicsekedett-fel nekem egyszer, 's talán épen az 1817. szörnyű esztendőben, hogy Vay Ábris neki egyszerre *öt száz* forintot ajándékozott.

A' Szerencsi Pleb. jegyzéseit itt küldöm szíves köszönettel. Több jót találtam benne, mint gondoltam. A' Verbumok paradigmái ellen az Euphonia miatt véteni ítéletem szerint nem szabad. Magának a' Görögnek, a' ki mindent szerete lágyabbá tenni, vannak darabosságai, kemény hangzásai. Egyes szökön szabad segíteni, mint *fohász, mosoly, árny, körny, csend, nyugalom*; de mi lesz abból, ha az egész formákon változtatunk?

Orthologusimra tett Jegyzésedet vagy Értekezésedet igen nagy örömmel küldöm-fel a' Tud. Gyűjt. Kiadójinak, 's kevélykedni fogok azon, hogy illy férjű költ ellenem; a' Te küzdésed nékem fényt ad — mihelytt megfelelsz kívánságoknak, az az, mihelytt úgy íratod-le, hogy *tulajdon kezeddél álljon alatta neved*. Kételkedem azon felül, ha elfogadják e az Epistoláris formát; mert a' Dialogus ellen (a' hosszóság miatt) protestáltak, noba Ciceró a' maga Philosophiai 's Grammaticai Értekezéseit szerelte így adni-elő, hogy a' soványságot így elfedje, megneemesítse.

Igen is, az Orthologus Félorthologusra 's Hyperorthologusra oszlik, mint a' Neologus Fél-Neologusra 's Hyper-Neologusra. De azt nem láttam szükségesnek elmondani, mert azt minden Olvasó értheti. Nem az a' kérdés, ha szabad e, a' mint én is mondtam, Recensensem is mondom, hanem hogy mi szabad; az az, kevés és elég szabad, de sok nem szabad. 'S mi a' *sok*? az e a' mi *számban* sok, vagy a' mi *mértéken túl* van. Az Orthologus, Félorthologus és Hyperorthologusnak a' mi a' mértéken túl nincs is, sok, 's a' számban sok is sok. Az elsőt soknak ismerem: nem a' másodikat, mert nekünk sokra van szükségünk.

Vadkan-pamlag olyan mint a' *málybőr-csizma*, 's sokkal könnyebb mint a' kapufélfa, mint a' fűszerszám, mint a' szemfényvesztő, mint az anyaszentegyház. Írd e' szokat külön, 's megtéveszted az Olvasót, *fű szer szám* — így fűről is, szerről is, számról is gondolkozol, eggyüvé írva csak a' Spezereyről. *Anyá szent eggy ház*: így *anyáról, szentről, eggyről, házról*, öszvekapva azon társaságról, mely a + vallást jelenti.

Neked, tisztelt férjű, 's irigylett tudományú, lelkű, tapasztalású barátom, sok olly ideáid vannak, a' mi neked vagy tulajdon ideád, vagy csak némellyekkel nem közös. Mint Te nem tartozol azt hinni, a' mit péld. ok. Gróf Majláth János és én, úgy Majláth és én nem azt, a' mit Te. Ne vedd tehát tiszteletlenségnek, ha a' Németeket némelly pontokban a' francziák ellen védem. Soha sem vetted te magadnak azt a' fáradságot, hogy lássd, mennyivel több Góthe mint Kotzebüé. Ez mázolya teremt szép scénát; a' scéna gyönyörű; a' nyelv és a' feldolgozás valóságos mázolás. Olvassd a' Góthe Achilléiszét, olvassd Epigrammájit, olvassd Elégiájit, 's telj-el tisztelettel Góthe eránt. Egy Nemzet sem mutathat illy Classicus dolgozást; egy sem az egész Európában. Ez vakmerőnek tetszhetik attól, a' ki minden Európai nyelveket nem ért: de nem vakmerő attól, a' ki a'

francia 's olasz dolgozást össze hasonlította a' Némettel, a' spanyolt pedig és az angolt nem vak hittel ismeri, hanem Anglus Nyelv-mesterével magának megmagyaráztatta. A' Német, igen is, sok iskolai Compendiumot dolgozik: de a' Németnek sok iskolai Compendiuma mesteri kézzel dolgozott Compendium, 's Emilia Galotti 's Don Carlos bizonyosan nem olly munkák, a' mellyet [!] az emberi nemzetnek bár melly szaka dicsekedés nélkül nevezhessen magáénak, noha a' francziának nem Tragoedia, a' miben országlási intriga nincs, és a' mi csak prósa, nem pedig vers. A' Conversations-sprache, és a' mi csak nem-ideális ízlés, abban nagy a' francia: egyebekben a' Német is ér valamit. De emlékezem én, hogy 'Te még Clavigóval sem vagy megelégedve, holott az német szókkal írt francia munka; mint Stella Olasz vagy Spanyol, Faust Anglus, Iphigenia pedig görög.

Hogy a' Német a' maga prosodiáját a' Francziával meg nem tudta ízelitetni, az nem a' német' hibája. Villers is francia, és még is úgy ítél mint a' Német. Ugyan ha a' rieselndes Bächgen nem adonicus, hogy tribrachys a' *patria*?

Rajnisnak Georgicáját több Kiadásban ezen eggynél nem bírjuk; nem a' Georgicákat, hanem az Eclogákat olvastad más Kiadásban. — A' Matthiisson Anthológiájára nincs szükségem: a' Jacobséra volna, 's kénytelen leszek meghozatni, pedig soha sem adtam pénzt fősvényekben könyvért, mert szegényebb soha még, mint most, nem voltam. De ha a' Heyne Virgiljének legelső Kötetét, és azt a' mellyben a' Georgicák IVdik Éneke áll, kiküldöd, azzal ugyan nekem a' szó legtulajdonabb értelmében grátiát teszel, 's erre ismét meg ismét kérek.

Lehetetlen az, hogy Te ne bírd olasz nyelven a' Tasso Gierusalema [!] liberátáját; 's ha bírod, kérek mindenre a' mi előtted szent, parancsolj rá Dulhazy Urra, hogy keresse ki 's küldje. Ha mindazáltal nem találád birni, légy rajta, kedves édes Jóltevőm, hogy megkaphassam valakitől. Este talán tud eggyet Kassán valakinél. Le akarnám fordítani. Annyi eszt. olta megint megolvasám eggyyszer a' Prof. Kézytől elhozott francia prósai fordításban. Tegnap, Nagypénteken, azzal töltöttem időmet.

Lyányom és Klavírmestere nem győznek dicsekedni azon sok kegyességekkel, a' mit rá vesztegettek. Köszönöm azt mind magadnak, mind a' Mélt. Grófnénak, mind Comtesse Virginiének forró

tisztelettel. Reá mind hármatoknak, de kivált lelkes, eleven, széplelkű, s mivelt lelkű leányodnak, jóltevőleg kelle hatnotok; mert természetes az, hogy azokat tegyük leginkább példányunkká, a' kikkel egy korban állunk. Ha az utak engedték volna, kihoztam volna az innepekre, hogy lássam, mit nyere körötökben, 's mennyit veszte-el félénkségéből, szótalanságából. Örülök én e' két hibájának, mert nem felette nagyon szerelem a' nem félénk és nem szóttalan asszonyokat: de a' jó hiba is hiba, 's

Insani sapiens, nomen ferat aequus iniqui,
Ultra quam satis est, virtutem si petat ipsam.

a' lyáynak szerénynek kell lenni 's szemérmesnek: de nem némának, nem nyájasságtalannak; nem ollyannak, hogy hallgatása ostobaságra magyaráztathassék.

Élj szerencsésen! Nincs ember, a' kit inkább szeressek, tiszteljek, irigyeljek, csudáljak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3842.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Széphalom April. 3d. 1820.

Bizodalmas Drága Jó Uram Secretárius Úr,
érdemes barátom,

Az Úr azon sok szívességein felül, a' mellyeket erántam néhány esztendőök olta bizonyít, az által is kötelez-le forró hálára, a' mit leányommal cselekszik. Mind maga az én igen jó Zsenim, mind Knaut Úr hálás tisztelettel szólanak az Úr felől 's az Úrnak egy illy szeretetre méltó férjfihoz minden tekintetben érdemes hitvese felől. Fogadja-el az Úr szíves köszönetemet, 's tégye bizonyossá élete' kedves barátnéját szíves tiszteletem eránt. Zseni soha sem fogja felejteti, hogy az Úr 's Asszonya, eránta sok jót bizonyítottak.

Zseninek minden érdeme a' szív, a' jó elme. Ezt újra megbizonyította utolsó levelében mellyet tőle vettem. Egyik test-

vérenek egy spencert, 3 esztendőös testvérenek és a' 2 esztendőösnek egy egy mindennapi olcsó ruhát küldött-ki, pedig neki alig küldhettem eddig pénzt, magam is mindég csak várván még, a' mit várni jusom van. Ha gyermekeim egymást szeretni fogják, nem lesznek elhagyva, ha árvák maradnak is: de ha egymást szeretni nem fogják, el lesznek hagyva, ha milliom maradna is rájuk. Az idő és az út rosszasága miatt haza nem jöhet az innepekre. Pedig nagyon óhajtottam volna látni, mennyire ment távolléte alatt.

A' Tud. Gyűjt. Kiadói az Úr dolgozását bizonyosan felveszik: de sokaknak fáj, hogy munkájok ott hever, 's némelly tartalékok velek gyakorta a' rossz darabokat is felvétetik. Osztan a' *Tudósok* rettenetes classisa az emberi nemzetnek, 's közöttök több a' veszedés mint a' letszeni akaró asszonyok között.

Várjuk hát csendesen, míg dolgozásinkra rá jön a' sor. A' Tud. Gyűjt.-ben sok olly darab jelent-meg, a' melly nem volt méltó a' felvételre, és még is felvették, 's nem ritkán tömjénezéssel. Sunt bona sunt quaedam mediocria, aut male pluraliter non fit, Avite, liber.

A' Mélt. Grófot arra kérem hogy méltóztassék nekem

a' Heyne Virgiljének a' legelső Kötetét és azt, a' mellyben a' Georgicák IV. Éneke áll,

's egy olasz Poetát e' czím alatt: *Gierusalem a libera*

ki küldeni. 'S minthogy ez a' dolog az Úr' fáradsága lesz, megújítom itt is kérésemet.

Ajánlom magamat nagy becsü barátságába 's maradok igaz tisztelettel

Az Úrnak Secretárius Úrnak

alázatos szolgája

Széphalom April. 3d. 1820.

Kazinczy Ferencz mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ Dúlházy M. jegyzete: T. *Kazintzy Ferentz* Úr levele. Jött Széphalomról Ápr. 9ikén. 1820.

3843.

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak.

Bécs April. 4dikén. 1820.

Kedves Barátom,
Nagyérdemű Férjfi!

Örvendek, 's köszönöm neked hál'adatosan, hogy ügyemben a' legelső, 's a' legnyomósabb lépés barátságos közbevetésed által meg eshetett. Csupán a' tanú vallatás volt az, a' mitől mindenkor féltém, ne hogy a' dolog halogatása miatt mind elhaljanak azon öregek, kik a' törvényszék előtt hitelt érdemlenek: a' többinek, úgy hiszem, mint igazság ügyének nem lehet nem menni. Közlöttem a' történeteket Ő Excellenzijával, Gróf Eszterházy Fő Ispán Úrral, 's olyan kegyes volt erántam, hogy a Plenipotentiát nevedre azonnal elkészítette, levelében pedig tudtára adta Vice Ispánjának, hogy míg lemenne is a' plenipotentia, tégedet meghítemnek nézzenek. A' folyó hónap első napján volt szerencsém tőle hallani, hogy öt-hat nap alatt a' törvényes levél is elindulhat. Ismét új jele igaz barátságodnak, melyet örömmel éreztetesz velem, hogy a' dolognak többi terhé is magadra vállalod! Óhajtom, hogy szívességedet megérdemelhessem. Ezek szerint nincs semmi egyéb akadály, mint a' kereszt-levélnak kezében nem léte. Külömben ezennel hozzá lehetne kezdeni az ügyfolytatáshoz. Sajnálom, hogy Ttes Horváth Simeon Úr ennyire elkésett a' levél megküldésével; de ha máskint nem lehet, kénytelen leszek újra felkéretni azt Borsod V-megyei Kis Tokajból, születésem helyéből. Épen itt is vagyok reá szükségem, a' Rigorosum letételekor, 's úgy fogom kérni — talám Ő Excellenzijája Báró Fischer Egri Érsek Titoknokja által, hogy kétszer írassa meg a' kereszt-levelet, 's egyikét küldje nekem; a' másikat pedig egyenesen a' te kezébe. Míg ezt vehetnéd is, jelenthetem, hogy születésem napja esik 1788dik esztendőben Februárnak 17dik napjára. Csak Vár Megyétekben folyhatna-le minél előbb a' processus, hogy ismét a' Consiliumnál, 's a' Cancellariánál is recommendálhatnám ismerősimnek!

Gróf Mailáth Úrnak általad megszerzett ismeretségén épen annyira örvendek, mint a' mennyire jóltalált fordításával meglelégszem. Ideáim mind ki vagynak merítve benne, a' vers-mérték

szerencsésen választatott, 's az írásmód, a' toll az ideákhoz illendő, de a' mi nyelvünk szerencsésebb!

Nagyon sok dolgot szerzeltem magamnak a' Dissertációval: tárgya nehéz, 's mind eddig miveletlen. Szinte négy hónapot szüntelen olvasással töltöttem, egy hónap óta pedig magam tulajdon ideáit fejtegetem, 's a' mennyire lehet egyeztetem azokkal, kiket leginkább szeretek; mikor leszek vele kész, nem tudom. De mind e' mellett is úgy igyekezem, hogy Augustus végéig a' két exámenen keresztül eshessem. A' mi leg inkább késeltetett csak eddig is, a' Taxának rettenetes drágasága. Két száz forint ezüst-pénz, azon kívül a' sok ajándékozgatás az Iskola szolgáltnak, 's azonkívül majd a' könyv-nyomtatás. Igazán van mondva: *Ilaud facile emergunt et cét.* Csak az erő, 's a' munkás reménység törhet keresztül az ilyen nehézségeken!

Orthologod, 's Neologod ítéletem szerint is mindenkor méltó, hogy Nevedet viselje; de ha szinte nem elégednél is meg vele tenn magad, örvendhetsz azon, hogy a' nagyobb községnek is megmutattad benne, hogy az ő nyelvén is tudsz illendően szólni. Óhajtom, hogy Báró Lakos János ítélete a' közönség ítélete legyen! A' mennyire ismértes vagyok a' Bécsi Magyarok közt, ezek is egy szívvel szájjal dicsérték értekezésedet, úgy, hogy Csúry Úr, Légrády Ágens' 's egyebek — kérdetlenül is több ízben felhoznák azt előttem. —

Rhédey József és László Urakat szívesen köszöntöm, 's kívánom, hogy a' mennyire dicsekszem velek sokszor, leg alább ők sem feledjenek-el engemet.

Cseresznyést most várom Somogyból, a' hol September óta Dr Csorbánál mulatott. Nehéz nélküle lennem!

Professor Márton Úr, Igaz, 's Pánczél Urak tisztelnék; én pedig öllelek buzgó szeretettel, 's köszönöm, kérem nemes barátságod folytatását.

hív tisztelőd

U. N.*-Tóth m. k.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

* Ungvár Némethi Tóth László. — Kazinczy F. jegyzete.

3844.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 8ten Apr. 1820.

Hochverehrter Graf,

Fouqués Handschrift ist eine vorzügliche Zierde meiner Sammlung, und mir darum besonders schätzbar, weil es mich und meine Kinder einst (die Sammlung bleibt ihnen als Fidei Commiss, mit der Pflicht sie zu bereichern) an Ihre schöne Zueignung erinnert. Mein Herz fühlt, von welchem theuren Blatte Sie, mein Herr Graf, wegen meiner Freude sich berauben, und ist nicht undankbar.

Mit Beers Handschrift haben Sie mich schon bereichert: aber vom Grafen Cziráky habe ich noch nichts.

Dayka würde Ihre Veränderung mit Dank gutheissen, wenn er sein Lied, von Ihnen verdeutscht, lesen könnte. Meine Distichen sind sehr glücklich übersetzt. Es ist nicht mein Verdienst, dass in den letzten Distichen beyde Zeilen mit *a' mint zenqve* anfangen, und nicht Ihre Schuld, mein Herr Graf, dass im letzten hemistisch das *oh csuda* wegblieb. Das *oh csuda* thut dort eine herrliche Wirkung.

Dass Tóth László Ihnen das ist, was mir, das freut mich über alle Vorstellung. Ein junger, geistiger Mann, voll Kraft. Sie sind entzückt über seine herrliche Ode. Unsere Agonotheten in Pest würden sie kaum einer Achtung würdigen. Fejér hat durch das Tud. Gyűjt., Kisfaludy durch Himfys Lieder ein bleibendes, ewig bleibendes Verdienst vor dem Vaterlande: aber Hübner und die Regék halte ich des praemiums nicht werth. Ich brenne die gekrönte Schrift des würdigen Grafen Joseph Teleki zu sehn. Ich erwarte von dem vorurtheillosen, gelehrten, edlen jungen Mann alles. Er ist jetzt meine ganze Hoffnung, fast möchte ich sagen, die einzige.

Dass Sie mich, mein Herr Graf, von der Übersetzung des Agathocles frey sprechen, dafür danke ich Ihnen herzlich. Ich habe für dieses Jahr einen Plan, den ich ausgeführt sehen wünschte. Dieser ist, dass ich Tassos Gierusalem liberata übersetze, und noch in diesem Jahr herausgebe. Unsere Nation hat vor allem das nöthig, dass sie mit Meisterwerken bekannt werde, und ein würdigeres kann sie nicht erhalten. Unseren Lesern gefällt französ-

sischer Prunk, mir deutsche Kraft; der Leser und ich berühren uns in wenig Puncten. Vielleicht erreiche ich dieses bey Tasso. Der prosaischen Übersetzung des Werkes sollen ein paar Stanzas in ottave rime an den Erzherzog Ferdinand vorgelegt werden, nicht nur weil er ein Enkel von dem besungenen Rinaldo ist, sondern auch weil Er, dieser edle Fürst, ungrisch gut spricht. Und Ferdinand ist Enkel der Theresia, die ich anbete.

In 8 Tagen bin ich mit der Umarbeitung meiner Yorick'schen Érzékeny Utazások fertig. Ich gab sie 1815. heraus, aber die Übersetzung hat viele Härten. Dieses wird nun sorgfältig ausgeglättet. Ich habe das engl. Original, u. die franz., dann die deutsche Übersetzung vor meiner. 1791. nahm ich einige Stunden Lectionen in der engl. Sprache. Krankheit erlaubte mir nicht fortzufahren. So viel habe ich aber doch erhascht, dass ich etwas divinirend verstehen kann. — Yorick verdient, dass wir seine Meisterarbeit studieren. Er rührt das Zwerchfell, und unsere Ungr. Schriftsteller leiden an pedantischer Hypochondrie.

Mit Sallust, meiner Lieblingsarbeit, bin ich fertig. Finde ich einen Verleger, so kann er dieses Jahr noch erscheinen. Szentgyörgyi ist voller unerträglicher Härte, und er hat ihn *latein ungrisch* übersetzt. Sogar das dem Sallust eigene, dass er facero für facit genommen (per figuram Hypallages) hat er beibehalten, und das geht nicht. Vor lauter Treue ist sein Sallust hart, und der römische Sallust ist nichts weniger als hart. Ich habe bei jeder Stelle, die ich nieder schrieb, alle latein. Ausgaben, alle franz. und deutsche Übersetzungen zu Rathe gezogen. Abbé Thyvon hat ihn sehr richtig verstanden, aber aus dem Römer einen Franzosen gemacht. Unter den deutschen Übersetzungen gebe ich den Vorzug dem Schlüter und dem Höck. Auch diese haben mehr modernisirt, als es nöthig war, Höck hat sogar Gallicismen durchschimmern lassen, oder besser gesagt, franz. Wörter ohne Noth gebraucht. Vor allen diesen Fehlern habe ich mich verwahren wollen; ich bin sehr treu, aber vielleicht nicht hart, und mein höchstes Bestreben war, dass meine Übersetzung den Leser, der mit Sallust genau bekannt ist, **auf seine Manier erinnert**. — In ein paar Monathen ist das Werk zum Druck vollkommen fertig; es ist es auch jetzt, hat aber noch Feile nöthig. Ich wünschte es so herauszugeben, dass man sehe, ich sey zu dieser Übersetzung nicht ohne humanistische Kenntnisse geschritten, und dass ich Sallust gehörig aufgefasst habe. Irre ich

mich nicht, so soll Sallust, Emilia Galotti und Marmontels Contes Moraux das beste seyn, was ich als Übersetzer geliefert habe; wiewohl manche Leser meinen Ciceronianischen Reden in Catilin., pro Milone, Ligario, Dejotaro, Marcello, und dem Somnium Scipionis mehr Beifall geben; gewiss weil sie den Sallust weniger als den Cicero kennen. —

Da Sie, mein Herr Graf, für Sallust so viel Vorliebe hegen, so will ich ein paar Capitel aus dem Catilina hersetzen. Vergleichen Sie [sie] doch, ich bitte Sie sehr darum, mit Szentgyörgyis Übersetzung.

Ihr unterthänigster Diener Kazinczy mpr.

Das schöne Porträt des hässlichen Catilina.

Cap. V. Lucius Catilina nemes házból vette eredetét, 's nagy erejével birt mind a' léleknek mind a' testnek; de szíve gaz és romlott volt. Ennek serdülése olta belhadak, verekedés, rablás, polgári zendítések voltak mulatságai, 's ezekben gyakorlotta ifjúságát. Tette türe az éhséget, álmatlanságot, hideget, feljebb mint bárki hihetné. Elméje merész, fondor, változó, alkalmas tettetni és színleni mindent; áhítója a' másénak, a' magáénak pazarlója; indulatiban lángholó; szájassága elég, okossága kevés. Témérdek lelke a' szertelent, az alig remélhetőt, a' nagyon-fenntet kívánta mindég. Ezt Lúcius Sullának bitaglászai után a' legdühösebb vágy szállotta-meg elnyomni a' hazát, 's hogy azt melly eszközök által érheti-el, csak hogy magát úrrá tehesse, azzal épen semmit nem gondolt. Fene lelkét naponként inkább meg inkább ingerlette a' szorultság 's gonoszságának tudallata, mellyeknek egyikében 's másikában azon vétkei által sülyledt-el, mellyeket feljebb említék. Unszolák ezenfelül a' haza' romlott erkölcei, mellyeket a' legundokabb egymással ellenkező két nyavalya, a' bujálkodás és a' telhetetlenség, gyötört. Maga a' dolog látszik kívánni, szó esvén a' haza (civitas) erkölcei felől, hogy fenntebb kezdjem, 's kevés szókkal öseink' rendtartásaikat honn és a' hadban, és hogy a' köztársaságot mint igazgatták, 's melly erőben hagyták; hogy az lassandan miként változott-el, 's a' minden országok' legszebbikéből mint leve a' legnyomorúbb és legveszettebb, elbeszéljem.

VI. Róma várost, a' mint én értettem, elejénte a' Trójaiak alkották és bírták, kik Aencas vezérek alatt, honjokból megszökve, bizonyos lakás nélkül bujdosgattak; 's velek egyült az Aborigine-

sek, sivatag emberfaj, törvény nélkül, kormány nélkül, független és szabad. Ezek minekutána egy kerítésbe költék, egyenetlenek erodelekre, nyelvekre hasonlatlanok, eggyike és másika más meg más szokást követvén, alig hihető, melly könnyedén forrtak eggyé. —

XIII. Mert mit beszéljem, a' miket, hanemha a' kik látták, hiinni senki nem fog? hogy sok magányosok hegyeket dőjtöttek-széllyel, tengereket ásattak. Ezek magok is kaczagják, a' mint vélem, gazdagságaikat; mert a' mivel píróság nélkül élhetének, gyalázattal sieltek elpazarlani. A' bujaság, dobzódások, 's egyéb vétkek' szeretete nem kevésbbé hatalmazott-el; a' férjfiak asszonyi fertelmeket tűrték; az asszonyok bitangra eresztették a' szemérmet; a' nyalánság miatt földön vízen minden feldúlattott; aludtanak, minekelötte az álom' kívánása megjelent; nem vártak-be sem éhet, sem szomjat, sem hideget, sem tikkadást, hanem mind ezeket puhaságból előre kapák. Az effélék az ifjúságot, midőn vagyonjaik kifogyának, gonoszságra gyulasztották. Rossz mesterségekbe avatott lelkeik nem könnyen valának-el gyönyörűségek nélkül: annál tartóztathatatlanabban rohanlak a' beszerzés' és vesztegetések' minden némeikre.

XXV. Ezeknek számokban vala Semprónia, ki már sok férjfi merészségű tetteket követett vala el. Ez az asszony születésére 's szépségére, ezenfelül férjében, magzatiban, eléggé szerencsés volt; a' Görög és Római Írók' munkáikat tanulta; lantolgatott, lejtegetett, 's kényesebben mint jónak szükség; és sok egyéb holmit, melly eszköze a' hívalkodásnak. De neki szüntelenül kedvesebb vala minden mint szemérem és becsület. Pénzét kímélte e kevésbbé vagy hírét, nem könnyen határozhatná-meg; hevében elannyira gyulvány, hogy többször támadá-meg a' férjfiakat, mint tőlök támadtatott. Hitét ezelőtt sokszor megszegte, elesküvé adósságát, hírével történtek gyilkosságok; vétkei, szegénysége hanyatt homlok rohanaták. Elméje azonban koránt sem éktelen; versecskéket tudá írni; tréfáji elevenek; beszéde hol jámbor, hol lágy, hol pajzán; meg volt rajta minden kellem, minden kecs.

Als ich dieses geschrieben hatte, erhielt ich Ihr Geschenk, mein Herr Graf, mit der rührenden Zuschrift an die Frau Gräfin, Ihre Gemahlin. Morgen wird das Buch durchgelesen. — Und wir spötteln über die Literatur unserer Nachbarn!!!

3845.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom April. 10d. 1820.

Kedves barátom,

Sokára halada válaszom utolsó leveledre, megbecsülhetetlen barátságod' igen szép zálogára; de magam előtt legalább mentve vagyok, 's így azt remélhetem, hogy Előtted is mentve leszek. Várni akarám hogy barátim és nem barátim adják értelmeiket Anti-Verseghim eránt, 's így erről — minthogy levelednek egyik fő tárgya ez az Értekezésem volt, 's én mind abban, a' mi tollamból foly, senkinek nem óhajtom inkább elnyerni javalását mint a' Tiédet, Veled szólhassak. 'S ezt addig váram hogy végre el is késtem válaszómmal, 's most pirúlva kell Előtted megjelennem.

Verseghy a' maga Tiszta Magyarsága Előszavában világosan előadja, mit kíván ő a' Nyelv' elővitelére nézve. Épen nem azt a' mit nevezetesen a' mi Horátnak tanít, hogy az Írók vigyék a' Nyelvet, 's az Idő az ő meréseik között ezt 's amazt usussá teszi, ezt amazt nem teszi, a' mint az ő szabad kéjének tetszik, mert a' Nyelvben ő a' legfőbb Úr: — hanem azt, hogy az *Országglás az Írókat világos törvény által arra kénytelenítse, hogy az Észnek engedelmeskedjenek. A' hol annyiféle az értelem, valahány a' fő, ott egygyességet csak a' hatalom szülhet.* — Ezek az ő világos szavai. — 'S minthogy minden Író az *Ész szavát* nem érti, minthogy minden Írónak az *Ész Műzája* meg nem jelen: ő, ez a' szépnyelvű Verseghy Grammaticát is, Stylisticát is, Lexicon-t is dolgozott a' Nyelvnek; 's csak az Országgló hatalom parancsolja az Íróknak, hogy engedelmeskedjenek az Észnek (az az Verseghynek), meg lesz az — Egygyesség.

Ila ismered ennek Aglájáját 's Analyt. Grammaticáját, látod, melly Nyelvet csinál ő a' Magyar-nak, noha tele van váddal a' *bonus homók* ellen, hogy ezek új nyelvet csinálnak. Az ő tanításai szerint így kell szólanunk: azoköt a' tökököt, görögököt, törökököt, 's eszeK, iszoK, alszoK, mert eszeM, iszoM, alszoM, tótos; 's az attól nem jó, mert Erdélyis; a' KereszTYÉN nem jó, mert Protestánsos. Budán lakik, beszínleli magát némelly Nagyjainkhoz, elrettenti őket az *Anarchia* nevével, 's azt terjeszti elejekbe, melly szép lesz az az *Eggyesség*, a' mire ő akarja vinni Nyelvünket, 's melly káros,

hogy nem mindnyájan egy úton járunk. Vele a' Duna jobb partján sokan egyet értenek nem különösségeiben, hanem az 'Egység' keresésében; 's így a' ki ellenkezik, azt le kell, úgy hiszik, tipor-niok. Szükség volt tehát hogy szóljak. Mit fognak most tenni, nem tudom. Értekezésemnek, a' mint látom, mindenfelé vagynak Javalóji. —

Engedd mondanom, mit ír nekem ez eránt Gróf Mailáth János, a' Minister' fja.

Und nun muss ich Ihnen sagen, dass ich seit lange her nichts gelesen habe, was mir so viel inneres Vergnügen gewährte, als Ihr Aufsatz contra Verseggi. Das ist etwas überaus gediegenes; es ist unmöglich, dass ein unpartheiischer, oder ein Gegner, den bloß Vernunftgründe bestimmen, und nicht Leidenschaft, nicht augenblicklich zu Ihnen übertrete. Das ganze ist so klar, so richtig argumentirt, so consequent durchgeführt. Und dabey liest es sich so gut, zieht so an; es ist das Evangelium der Neologen, oder eigentlich der Koran, der da bekehrt, und die Ungläubigen tödtet. Sie haben ihren Freunden viel Freude gemacht, und den Triumph der guten Sache entschieden. Nagy Ugrócz 1. Febr. 1820.

Egy újabb levelében ez áll, és egyéb tárgyak után csak ez: Von Ihrem Aufsatze Orth. és Neol. gilt das Wort Ulrichs v. Hutten: Wahrheit ist gut Ding; stark vor allen. —

Némellyek azt hiszik, hogy ez az én megszólamlásom nem egyéb mint irigykedésem, kevélységem 's éles vérem' munkája. Elűntam a' gyalázatos vádakat, 's ha ellenségimet el nem némitottam is, legalább megírtam, a' mit írtam. Ulrich Huttennek is kellenek.

Most az minden igyekezetem, a' mire Te tűzelsz, tiszta lelkű férjfi. Több sanyarúsággal mint a' mások dolgozásait szoktam végig futni, valamit húsz eszt. olta nyomtattattam, végig tekintem, a' botlásokat, vétkeket megigazítom, a' mi erőltetett, feszes, darabos, újra dolgozom. Épen a' Yorick Érzékeny Utazása van előttem; azt egészen újra fordítom; mert ha valami, ez volt igen rosszul dolgozva a' már megjelent nyomtatásban. A' Salamandrint régen újra dolgoztam.

Sallustom ez idén megjelenhet, ha Nyomtatót talállok. De hány Olvasója lesz ennek? Én úgy látom, hogy a' mi Olvasóink még mindég csak a' csecsebecsén kapnak; a' Mestermívek előttök durva elcedel. Még ez idén akarom kiadni a' Tasso' Megmentett Jeruzsálemét is, prózában ugyan: de az Ajánlás Ferdinánd Herczeghez, kinek

anyja Este házból eredett, és a' ki így maradéka a' Tassó által énekelt Rinaldónak, ottave rímekben lesz írva. A' jövő esztendőre a' Ciceró Beszédei maradnának in Catilin., pro Milone, Dejotaro, Ligario, Marcello, 's a' Scipio' Alma. — Csecsebecséken kapott a' Közönség elejénte minden Nemzetnél: de illő volna, hogy a' Jobbak ne csak ezen kapjanak valaha nálunk is.

Consil. Fejér és Kisfaludi jutalmat kaptak; méltán mind a' ketteje, ítéletem szerint is; de az első nem Hübnerért, hanem egy Journál kezdéséért; a' másik nem Regéjiért, mellyek bizony nem szépek, hanem Himfyjéért, melly igen szép. Gróf Teleki Józseftől mindent várok; ennek a' szeretetre méltó ifjúnak sok lelke, sok tudománya, sok tüze van. De munkáját nem láttam még. Recenziójit 's egyéb dolgozásait gyönyörűséggel szoktam olvasni a' Tud. Gyűjt. darabjaiban. — Engem kevés napok előtt igen váratlanul lepe-meg levelével és három nyomtatvány ajándékival Kisfaludy Károly, Sándornak testvér öccse, 's még inkább azon jelentésével, hogy Várnai Ütközete elébe nevemet akarja függeszteni. Örülök hogy legalább az eggyik Kisfaludy' barátságával lesz szabad dicsekednem; de kértem, hogy abban, a' mit hozzám fog mondani, ne légyen semmi magasztalás. Engem az olyan mindég pirit, 's irigylem azoknak szerencséjeket, a' kiknek a' fojtó füst sem fojtó.

Ennyi literariumok után engedd hogy egem' derülésével dicsekedhessem-fel, jól tudván hogy Te az olyanban is vészesz részt, a' mi személyemet illeti. — Az Ipam 1810. meghalván, azt a' rendelést tette szóval is, hogy birtoka, halála után mingyárt, osztásék-fel Özvegye (Gróf Rogendorff Aloysia) 's József fia 's Sophie és Marie leánya közt. A' Sógorom ezt megvallotta, mert az anyja beszéllé-el elébb; de Testamentomot nem lettek; pedig volt. Azután húsz húsz ezerrel kínalta meg a' két testvérét, mellyet mi el nem fogadánk. Így hát sem ekkor, sem az anyja halála után, semmit nem ada, 's kénytelen valék ellene pert indítani. Azt lehetetlen elvesztenem: de a' Sógorom örül, hogy tartóztathatja. Eddig első kedvező sentenciámat megszabta az Eperjesi Tábla. — Ezen felül a' Septemvirátuson is meg van nyerve egy nevezetes perünk *Sávoly* eránt. Mi része van benne feleségemnek, még nem tudom: de annyit tudok, hogy a' birtok *több falukból és pusztákból áll.* Ezek a' Nográdi V. Notárius Szent Miklós Aloyz' szavai; azt pedig a' feleségem nagyatyja idegenítette-el, ki egyetlen *gyermek*e volt Ferencznek és Báró Wécsey Susánnának. Három gyermekei

maradván az elidegenítő Józsefnek (József, a' Kalvinistává lett és mind két szemeire vak — az Ipam — és Eszter, elébb Andrási István Máramarosi Fő Ispánné, később Báro Hennigerné), ha valami egyéb környülállás nem jó hozzá, én a' jószág kilenczedik részét kapom, a' feleségem gyermektelen testvére halála után pedig a' hatodikat. Így az Isteni Gondviselés az én 3 leányom 's 3 fiam felől is gondoskodott. — Élj szerencsésen, kedves barátom.

örök híved

Kazinczy Ferencz mpr.

Emil 8 esztendőös fiam a' Te imádságos könyvedet használja. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

3846.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Vályi Nagy megholt; 's özvegye 's árvái szorultságban vannak. Ember, hazafi, tanítvány, barát riadnak fel bennem, Uram Bátyámhoz járulni, hogy az általam ezennel ajánlandó segédszert megfontolás és intézet alá venni méltóztassék.

Én kész volnék itt és mindenütt a' meddig köröm terjedhet, bizonyos segedelem-pénzt öszve kérengeni; de ismerem gyöngeségeinket, 's tapasztalám. . .

Általlátásom szerint tehát legsikeresebbnek hiszem azt, hogy a' Boldogultnak Homérja előfizetés elejébe olly móddal hirdettessék, melly szerint a' nyereség a' nyomtatási költségek' levonásával is eléggé felhágasson. Uram Bátyám érti és érzi szavaimat. Így tehát könyörgésemet rövideden fejezem ki: hogy az előfizetésről szöllandó meleg serkentést, tanítványi vagy más név alatt, megtenni Uram Bátyám méltóztassék!

Ritkán alkalmatlankodom üres leveleimmel; 's ezen kéréseimnek tellyesítését talán ezen tekintetből is szabad reménylenem.

Mint lökdel bennünket Literátori barátokat és barátocskákat öndics egymásHOZ és még inkább egymásTÓL, erről majd szóval.

Mert Uram Bátyámat hála csókjaimmal illelhetnem, még bizonyosan szerencsém leend.

Addig is nagybecsű jóvoltaiba forró tisztelet érzései között ajánlott maradok. Pesten, János Tamás műhelyében, Apr. 22. 820.

Kedveskedésül itt megy 3 darabocska a' Pannóniából.

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

3847.

Kazinczy — Szabó Jánosnak.

Széphalom Apr. 24d. 1820.

Nagy tekintetű kedves barátom,

Csak öt napja még annak, hogy az Erdélyi Leveleket a' mellé tett levelekkel együtt vettem. Meg nem foghatám, miért halad eddig vissza érkezések, 's félttem hogy a' Kézírás elveszett. Nyolczszor dolgozván újra azoknak szertelen rettegések miatt, a' kik sem magokat sem másokat nem akartak benne dicséretelni, 's már dobra ütetyén, hogy a' Munka meg fog jelenni, 's sokfelől sürgettetvén hogy adóságomat végre fizessem-le a' Publicumnak: képzeli, édes barátom, melly rettegések közt voltam, hogy kilenczedikszer is le kell dolgoznom. Osztán valljuk-meg, óhajtottam magam is hogy valaha már jelenjen-meg, mert hazánk Erdélyt nem ismeri, 's azzal hízelkedem magamnak, hogy itt a' jónak sok magva van elhintve.

'S mit nyertem vele, hogy a' Munka 4 holnappal később jut sajtó alá? Azt, hogy Gróf Teleki Józsefnek, 's talán Atyjának is, bizonyos vagyok javallások felől; melly nekem igen kedves jutalom ugyan, mert én ezt az ifjú férjfit, azok után a' miket néhány leveleiben találtam, és a' miket a' Tud. Gyűjt.-ben mond, annyira tisztelem mint kevés munkálójit a' *mi* szölönknek: de a' Kézírás a' Gróftól 's atyja Urától úgy szolván semmi igazító vagy pótoló, bővítő jegyzéseket nem kapott. Pedig én olyakat szomjúztam.

A' Gróf 3 jegyzést tesz levelében: 1. az oláh nemzet eránt, melly nemes lelkét, vagy jobban szólván, lelke' nemességét bizonyítja. — 2. hogy az Erdélyi Schematismusból kiírt Statisticai dátumok megszakasztják a' Munka tónusát — (így a' ritkább Köny-

vek czímjei is) — — 3. hogy élő embereket dicsérni kényes dolog etc. — Az elsőre nincs mit mondanom egyebet, mint azt, hogy örömmel fogom használni, — a' 2dikra azt, hogy megszakasztja ugyan a' tónust, de el nem hagyhatom, mert azokat illő tudni a' M. Olvasónak, sem másképen fel nem dolgozhatom, mert a' Shematismusra provocálván, tudósításaim hitelesebbek. 3. A' dicséret olly portéka, hogy azt az ember el nem fojthatja magában. Nem gondolok vele, akármit pirúl a' derék Consil. Kenderesi, 's akármit fog majd érte szenvedni némelly kevély Nagyoktól, kik nem felejtetik, hogy ő ragyog a' magánál fényesebb születésűek 's birtokúak közt. Oh az ő szép mertje! Képzelem én, hogy mikor azt az én barátom olvasta, melye[!] felmelegedett, és ha a' Consil. mellett állott volna, nyakába borúlt volna.

Gróf Desöffy József, midőn nekem vissza küldé az Erd. Levelek még elsőbb dolgozását, — 's a' még melegebbet — azt írta, hogy Olvasóim azt fogják kiáltani, hogy a' ki mást így tud szeretni, mint én a' Gyulainé házat, 's Kenderesit, Csereieket, etc. etc. nem lehet rossz ember. Ha ezt fogják mondani, meg lesz a' mit óhajtottam. A' Jók' szeretete az az eggy julalom, a' mit én óhajtok, 's azt nagyon óhajtom.

A' fülasztó tömjén valóban igen nagy kin. Horváth József Elek engem a' Tud. Gy. tavalyi Decemberi darabjában megrángatott, azt megindulás nélkül olvastam, 's édes volt nekem azt látni, hogy eggy nemes gondolkozású ember elébe teszi a' maga meggyőződését és az ügy' javát a' barátságna; némelly gáncsait kevélyen mosolyogtam: de midőn az én borostyánaimat emlegette, már akkor elpirultam, 's kész voltam volna kitépni a' levelet a' könyvből. De valljuk-meg: *ἡδίστον ακουσαι ὁ ἐπαινος*, 's mikor haragszunk a' dicséretért, csak a' dicséret' neme van kedvünk ellen. Ismerek némellyeket, a' kiknek semmi dicsérés nem elég. Én valóban nem vagyok ezeknek számokból.

Orthologusaim etc. etc. mindenfelé nagy javalással fogadtattak. Superintendes Kis Ur írja, hogy Bárány Lakos ennek ítélte a' Trattner' jutalmát; ennek Fő Fiskális Dókus Ur is, még pedig elébb hogy eránta velem szóltott. Mit ír eránta Gróf Mailáth János, azt közleni szégyellem is, olly sok. Hát Verseghy, és az, a' ki itt a' maga Értekezését a' Recenziókról Verseghyvel iratta-le? Mert az bizonyosan nem a' Verseghy' dolgozása, vagy ez a' különös characterű ember azt a' másikat initalta hogy ki ne talállassék. — Én köszö-

nöm nekik hogy az ellenem tett hazug vádakat velem megczáfoltaták, és hogy az utolsó sorban rájok kiálthatám a' *honesti arma*-kat. Egyéb eránt kiki látja, hogy amphora cepit institui 's currente rota urceus exivit. A' vége repdesve megyen-el a' tárgyon. Attól félttem, hogy a' dolgozás hosszúnak fog találatni, 's feldarabolva vétetik-fel. Sok elmaradván, eggy új dolgozás fogja kipótlani a' hézagot.

Szemere felől, ki nekem 2 eszt. oltá megholt, azt a' szomorú hírt vevém, hogy mind két fülére megsikettült. Én ezt a' kedves, igen kedves barátomat nem értem. Az ő barátsága nekem kedvesebb volt mindennél a' mit bírtam. De

Et quod vides perisse, perditum puta.

Ulrich von Hutten és Erasmus barátok voltak, 's megszűntek barátok lenni. Én az soha meg nem szüntettem társaim eránt, még midőn ízlésünk egészen elváltozott is. Így Horváth Ádámmal.

A' szegény Vályi Nagy familiájának mind eddig semmit nem tudtam szerezni. A' gazdagoknak szükségek van a' magok gazdagságaikra, 's nem gondolnak vele, ha az érdemes szegénynek az Isten madarak által küld is eledelt. Eggy igen nemes lelkű ember azt írta, hogy semmit sem adhat; de ha Vay József megölte a' gazdagabban dótált Cathedrara emelvén, háza népét tartsa-el Ábris. — Ábris eggyyszer 500 fntot ajándékoza a' maga 's az én kedves barátomnak. Ha én az Ábris erszényével bírnék, nem engedném, hogy Nagy Ferencznén más segéljen. — Most Szatmárban van minden bizodal-mam. Ha Beregszászinak tudtak adni: miért ne Nagynénak? De alamizsnaként nem kell.

Gondolkozásunk az Oláhok nyomorúsága felől eggyez, de a' vett intés után még világosabban szóllok. Ugyan miért nem látják azt a' Nagyok, hogy az ő tulajdon javok is azt kívánja, hogy alattvalójik vetkezzék-le a' barbareyt? Hol bátrabb az ember, Weimár körül e, vagy Hunyad körül? — A' mit most eggy fanaticus Louvel 's Sand cselekszik, csak exceptio. Bolond és dühös mindenütt van. Irtóztató a' mit ezek 's a' Német Országi Studensek csinálnak, 's mi lesz abból, ha Verseghy az eggyik tanítványát rám küldi 's agyon szúrat, vagy én eggyet Verseghyre? 'S azt gondolják e, hogy az olly istentelen cselekedet használ valamit? Még az lesz belőle, hogy idegen seregek mennek ismét Párizsba, 's akkor köszönje magának az illy veszett, hogy még az ártatlan is veszni fog. — Hát az a' Londoni undok tett!

Eljen szerencsésen, édes Barátom! — A' Nincsi Ninává van elváltoztatva. Jelentse alázatos tiszteletemet a' Mélt. Generálisnak 's Generálisnénak. Maradok el nem változható tisztelettel

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

Okolicsányi Torna Vármegyei Fő Ispán megholt 18. Apr. 's ma temetik.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3848.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Nagy Ugrócz am 24/4. XX.

Ihren Brief vom 8ten erhielt ich Heute. Von der Übersetzung des Agatokles sind Sie freilich frei, aber von der Pflicht ihn zu lesen nicht, dis Werk wird sie in hohen Grad ansprechen. Noch zwei andre Bücher muss ich Ihnen empfehlen, es ist Schulze's bezauberte Rose, und desselben Caecilie. Er starb vor ein paar Jahren 27. Jährig. Caecilie ist ein romantisches Gedicht, wie seit Tassós Jerusalem keines erschienen. Dass Sie dieses Götterwerk (das befreite Jerusalem) übersetzen wollen, ist ein vortrefflicher Gedanke, aber in Prosa? ich weiss wohl, die ungrische Sprache ist noch nicht so ausgebildet, dass sich das Ganze in regelmässigen Stanzas übersetzen liesse, aber warum nicht in freien Stanzas wie die Wielandschen im Oberon, Alxingers im Doolin, und Ernst Schulze's in der Caecilie? Ich glaube diess wäre möglich und dabei keine so unendlich schwere Arbeit, der Nutzen aber für die ungrische Literatur sehr gross.

Ist die erste Auflage von Yoriks erz. út. schon vergriffen? erscheint die 2te (ihre jezige Umarbeitung) bald? Vor allen machen Sie, dass Sallust bald, recht bald erscheint, seit ich ihre Proben gelesen, wünsch ich diess lebendiger als je.

Das ist gediegen. Mit Sz-Györgyi konnt ich es nicht vergleichen, er ist bei meinem Schwager Mednyánszki. Mit Tóth László's Ode geschieht etwas prächtiges: Die Wiener Zschrift für Kunst,

Literatur u. s. w. hat einen Preis ausgesetzt für das beste Lyrische Gedicht, mit seiner Bewilligung habe ich die Übersetzung zur Preisbewerbung eingeschickt. Wen (wie ich nicht zweifle) die Ode den Preis erhält, erkläre ich dann, dass es blos Übersetzung ist, diess muss unsre Leute auf Ihn, die Deutschen auf unsere Literatur aufmerksam machen.

Sie haben ganz recht, dass meiner Übersetzung ihres Distichon feltalálása der Reitz des magyarischen Versbaues fehlt, diess lässt sich aber im deutschen nicht geben. Nun muss ich Sie fragen: wünschen Sie, dass ich in die Übersetzung meiner Magyarischen Gedichte ihr Brekeké aufnehme? es ist ein wahrhaft Aristophanischer Gedanke, ob sie aber den alten Streit nicht aufwärmen wird, weis ich nicht. Nun folgen mehrere Bitten: Können Sie mir das Geburts und Sterbejahr und allenfalls [!] das Amt angeben von Kreskai, Ányos Pál, Balassa, Rimai? Wer war derjenige, dessen Gedichte mit jenen Orezi's vermengt Révay herausgegeben? Wer ist der Verfasser des Semminél több valami?

Zwei andere Bitten aber kan ich nicht anders denn als mit einiger Scheu vorbringen und doch liegt mir die Gewährung derselben zu sehr am Herzen, als dass ich sie unterdrücken könnte, ich wag' es also auf ihre Güte zu sündigen: Sie wissen, dass ich zu meinen magyarischen Gedichten eine Abhandlung über die ungrische Prosodie schreiben will und eine Übersicht des Ganges unsrer poetischen Literatur. Über die Prosodie hofte ich die nothwendigen Data in dem Buch értekezés a' magyar Verselés módjáról zu finden, nun ist es aber kreuzdum und mir ganz unbrauchbar, ich bitte sie also recht sehr mir entweder eine Abhandlung über die magyarische Prosodie zu schicken, die ich dann für meinen Zweck benützen werde, oder sie so zu schreiben, dass ich sie meinem Buche unter ihren Namen vorsetzen kann. Das letztere wäre mir erwünschter, ich fürchte nur, dass man daraus Grund suchen wird mich der Parteilichkeit zu zeihen in dem Urtheil, welches ich über den gegenwärtigen Stand unsrer Literatur fällen werde. Was die Geschichte unsrer poetischen Literatur betrifft, habe ich zwar Data, sie würden mich aber gar sehr verpflichten, wen Sie mir das Mscript mittheilen wolten, welches Sie für die Ersch u. Gruber'sche Encyklopedie ausgearbeitet, damit ich meine Ansichten berichtigen kan. Dass ich alles, was sie mir mittheilen, nicht plündern, sondern diskret benützen, dass ich Ihnen meine Arbeit zur Korrektur einsenden, dass ich, was Sie streichen,

gestrichen lassen werde, brauche ich nicht zu versichern, den ich habe das Glück von ihnen gekant zu sein. Dass mir aber an der Gewährung dieser Bitten viel liegt, sehen sie ein, und werden mir es also nicht übel nehmen, wenn es ihnen auch nicht möglich ist meinen Wunsch zu erfüllen. Ihr unwandelbarer Freund

Mailáth.

Wenn Sie mir etwas senden können, so vertrauen sie es entweder einer Gelegenheit nach Ofen an Grafen *Franz Teleki* k. k. Kämmerer k. k. Statthalterey Sekretär, oder der Diligence nach Presburg an Aloys Baron Mednyánszki k. k. Kämmerer.

[Díredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3849.

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak.

Bécs. April 25dikén 1820.

Kedves Barátom

Nagy-érdemű Férfiú!!

Igen sajnálom, hogy a' postának rendetlensége miatt, Martins 7dikén datált levelednek ugyan csak azon hónapban küldtem válaszat, szinte Aprilis 6dik napjáig nem vevéd; 's ugyan azért, a' mit esupán barátságod nemes buzgósága tehetett kötelességedd, kétszer is le kelle írnod a' Tanúvallatást, melyet én, bár mi szívesen fogadnám, csak egyszer sem kívánhattam vala. Akkori válaszból azt is megláthattad volna, hogy a' mennyire óhajtom ügyemnek előmenetelét, épen oly szorgalommal igyekezém azonnal teljesíteni igen helyes, 's igen barátságos tanácsodat. Mihelyt szerencsém volt összejönni Ő Excellentiájával Gróf Eszterházy Úrral, közlöttem vele dolgomat, 's azon célomat, hogy téged ügyemben törvényesen Biztosommá tegyelek: melyet Ő Excellja nem csak jóvá hagyott, hanem egyszer'smint magára is vállt, hogy a' Plenipotentiát Neked rövid idő alatt megküldendi. Épen ismét ma voltam nála, 's ma hültem-el benne, hogy még eddig az sem ment-el: mivelhogy a' Revisio által vissza nem érkezett. Reménylem azomban a' kegyes biztatás szerint, hogy néhány nap múlva azt is veheted. Akkor pedig nem leszen egyéb hátra, hanem hogy ha ugyan Kereszt-levelem

vagy Horváth Simeon Úr kezéből, vagy még előbb Egerből (a' honnan három héttel ez előtt irt levelemben kértem) kezedbe juthatna, — a' pört azonnal el indíttatnád! —

Azon esetre, ha válaszómsz elsikkadt volna, megújítom én is többszöri kérdésedre tudósításomat, hogy én Borsod V. Megyében Kis Tokajban, 1788dik esztendő második havának 17dikén születtem, és így nem olyan igen gyermek vagyok — mint Ercsey Úr gondolja!

Egy becses leveledből, melly éppen asztalomon vagyok, az ötlík előmbc, hogy még te nem láttad a' Német Hazai Levélnek azon darabjait (1819. esztendő nro 62. 63.), mellyekben verseim recenseáltattak. Hibáztam, hogy azokat mind eddig meg nem küldöttem; de helyre hozom hibámat az által, hogy mihelyest nyomtatványt kapok belőle, vagy azt magát, vagy legalább kézzel irt mását bizonyosan venni fogod tőlem. —

A' mi Nagy Széchenynk vízkórságban vagyok, 's már négyszer csapoltatott-meg (*παράκέντησις*), a' mi csupán palástoló módja az orvoslásnak. Nagy oszlopunk fog benne ki dőlni!!

Fáy András Meséi Bécsben vagynak a' sajtó alatt. A' Mesék nagyon elnések, tanúságosak. Sok leczke adatik benne a' közönségnek, még több a' nagyoknak. Nekem csak homlok-képe, 's előbeszéde nem tetszik! —

Pánczél Úr panaszlá a' minap, hogy talám megharaguttál reá, hogy régen nem méltóztatod leveledre. —

Prof. Márton Úr Pestre ment, — onnan Debreczenbe, 's egy hétnél előbb nem igen várjuk; Igazom pedig tisztel.

Csóköllak, öllelek, Kedves Barátom! 's kívánom, élj szerencsésen, teljes egészségben. — U. N. Tóth László. mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

3850.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Nagy Ugrócz, am 11/5. XX.

Ich habe ihre Übersetzung des Sallust mit dem Original und mit Sz-Györgyi's Übersetzung verglichen. Von der letzteren will ich gar nicht reden, sie ist so hölzern, so steif, und dabei so breit! Die Ihre rund, fließend, zierlich. In der Vergleichung mit dem

Original tritt es lebendig vor das Auge, dass Sie den *Geist* Sallusts geben wollen, ohngefähr wie Er würde geschrieben haben, wäre er einer der Unsern. Wunderschön ist in dieser Art, was Sie mir aus dem 6ten Kap. mitgetheilt. An einigen Stellen der mir mitgetheilten Proben, habe ich jedoch einige kleine Anstände gefunden, über die ich Sie um Belehrung bitte. — Kap. 5.

cuiuslibet rei simulator ac	alkalmas tettetni és színleni
dissimulator —	mindent.

Sallust hat hier offenbar Catilina's Charakter der negativen Verstellung bezeichnet die im *unterlassen* oder *nicht äussern* besteht. *Dissimulator*, ich weis nicht ob *szinleni* dis [!] genugsam bezeichnet.

Vastus animus immoderata,	Temérdek lelke a' szertelent,
incredibilia, nimis alta sem-	az alig remélhetőt, a' nagyon
per cupiebat.	fenntet kívánta mindég.

Ist alig remélhető und incredibile Magyarisch gleich bedeutend?

Kap. 13. Viros pati mulie-	a' férjfiak asszonyi fertelmes-
bria:	séget szenvedének.

Mir scheint in der Übersetzung eine logische unrichtigkeit zu sein. Was Sallust meint, ist in Bezug auf das Frauengeschlecht keine fertelmesség, kan man Ungarisch nicht sagen: Férjfiak asszonyost szenvedének?

Animus imbutus malis arti-	Rossz Mesterségekre avatott
bus hand facile libidinibus	lelkeik nem könnyen valának
carebat.	el gyönyörűségek nélkül.

lubido ist vielleicht nicht genau gyönyörűség gegeben u. folglich Sallusts Idée nicht in seinen ganzen Umfang verdeutlicht.

Lachen Sie immer wenn ich sage, dass ich erschrocken bin über die Länge des Wortes: tartóztathatatlanabban.

Kap. 25. quam necesse est	mint <i>jónak</i> szükség.
probae —	

Heisst *Jó* so viel als proba? mir schien proba gleich mit tugendhaft und *Jó* mit gut.

Caedis conscia fuerat —	Szívelével történtek gyilkosságok.
-------------------------	------------------------------------

Ist das Lateinische nicht stärker?

luxuria atque inopia prae- vétkei, szegénysége hanyatt
 ceps abierat — homlok rohontaták.

Sallust gibt die Species des Verbrechens. Doch muss ich frei bekennen, dass was hiedurch die Charakteristik gewint, bei ihnen durch die grosartigkeit [!] vergütet wird.

prorsus multae facetiae mul- Meg volt rajta minden kel-
 tusque lepos inerat — lem, minden kecs.

Nem minden kellem, hanem csak mindenféle kellem.

Um nun aufrichtig über das ganze zu reden, hat keine Nazion eine so vortreffliche Übersezung Sallusts aufzuweisen, als die Ihre. Und keine unserer Übersezungen, so viel es ihrer giebt, reichen dieser das Wasser, auch Ihre eigenen Übersezungen stehen diesen nach.

Der gelehrte Botaniker Rochel schätzt es sich zum wahren Vergnügen ihnen beiliegendes Blatt zur Vermehrung ihrer Sammlung zuzusenden.

Hat Helmeczi keine Gedichte herausgegeben?

Von Cziráki ist ein herrliches Buch erschienen: Disquisitio historica de modis acquirendi supremam regiminis Potestatem in Hungaria in der Pesther Universitäts Druckerey.

Leben Sie recht wohl, denken Sie mein, u. schreiben Sie mir aufrichtig wie ihnen mein Buch zusagt, es ist nicht nach jedermans Geschmak, vorzugsweise dürfte es unseren Landsleuten nicht zusagen.

Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3851.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

M. Németi, Május 16d. 1820.

Szeretett és tisztelt Barátom,

Kimondhatatlan örömmel töltött-el a' Martzius 15dikén költ levelednek azon czikkelye, melyben Erdélyi leveleidet velem még egyszer megolvastatni ígеред. Barátságodnak illy nemes érzése hálámat érdemli. Akartam, hogy azokat a' jövő nyáron Nálad Széphalmon olvasam, de ha csak [úgy] gyűl bé pénzem mint eddig, úgy le lesz rontva

reményem, mert útamát osztán egyenesen csak Pestnek kell vennem, honnét rég nem látott Atyám látogatására szándékozom. Oda pedig a' következő Augusztusban akarnék innen indulni, addig még mind Erdélyben óhajtván várni azt, ha Bécs valóságos királyi kegyelmet mutat é' Társaságunknak, vagy Vetot dörög. Ha az említett ideig lejöne a' megerősítés, Kolozsvárról indulnék-ki, hol elébb a' Társaság valóságos megkezdését kieszközleném. Még egyszer írom, ne félj semmit, én a' Richelien nyelvdespotismus ellen hajthatatlan leszek, mint Carnot a' Napoleon Császársága ellen. Egyik parancsolni-kívánó, ajánló beszédében, mellyel Körner Zrinyijét a' Gubernatornak nyújtja magyarul, arra kéri a' tisztes Ősz Statsmann[?], hogy a' nyelvbeli újításoknak gátot tegyen, 's meg sugá nekem egy szép Aszszony, hogy ezzel engem is kíván érdeklenni. Petrityevith Horvát Dánielt — ez a' dilettant fordító — nem is érintve felelek, a' Müllner Schuldja magyar előbeszédében ezen szavakkal: A' kezdőket szurdalja úttöréseken a' legtöbb tövis. De a' maga tárgyát jól értő egybe-hasogatott köntössel is tovább megyen 's maga után kiáltja azokat, kik az elcsüggedést nem ismerik.

Müllnernek kiküldém Sajkád német fordítását. Engedd mondanom, hogy a' Gr. Majláthé, a' német nyelvnek minden bojtorjánossága mellett is, simábban foly a' magyar rendeknél. Engemet ezen sor: a' bosszús szél 's hab duzzanását — nagyon sért, 's megint rá mingyárt 's szirtjeit. A' sok s, sz, z akadályoztató sziszegés. A' futja víg futását is kedvetlen. A' rimek: között, ütközött, ismét között, nem játszodják édes cseréjeket. Bizony rettenetes munkát ad nekünk sok spondeusu 's kevés jó rímű nyelvűeknek a' Szonnett. De különben gondolatja 's érzése a' versednek a' legédesbb. — Majláth a' caesurák hívebb megtartásával is nevelte rythmusát.

Ez és a' Des Armen Vaterhaus levelet írata velem Gr. Majláthoz. Külömben is ezt hozta volna az illendőség, mivel engemet a' mult ősszel Kolozsvárra keresett, míg én Átányban jártam. Budára küldém leveletem, reménytem, megkapja 's válaszolni fog.

Buda várának lakosa dicsőítő magát praesidiunával, a' Marczibányi jutalmak közelebbi kiosztásakor. Csak, mikor ilyen tetteket látok, édes Barátom, mint Marczibányié, szoktam sajnállani, hogy a' bohó Sors, gazdagságnak reám vetésével nem kötekedett velem. Egyébkor dolgaim közt alig jut eszembe. — Gr. Teleki László, a' legszerencsésebb Atya, fijában, Józsefben, — melly alaposan felelt az Kapitány Trattnernek is!

Csereinkről tőlem kérdezősködöl? Két hónapja hogy nem vettem levelét, akkor kívánta hogy Fejérváratt találkozunk, hova lejönne, mert fontos beszédje volna velem, mely a' Hazát 's magamat is privatim illetve, 's mig el nem mondja azt, addig Erdély határán ki ne lépjen. De ő betegeskedése miatt nem jöhetett-le. Farkas Sándornak tegnap előtt vett leveléből tudom, hogy Cserey most Kolozsváratt van. Talán a' holnapi postával onnan megnyugtat. Eleget házasítám én is. Nem akar, legalább azt nem veszi, kit Te ajánlál. 'S az, a' mint észre vettem, haragszik azért, hogy őtet én is oda ohajtottam. Pedig nincs senki más Erdélyben inkább neki való.

Ugyan, nem tudnál engem kiragadni kétségeimből, hogy Gr. Dessewffy nekem miért nem felel? Nem neheztelhet Bártfai leveleinek nem keléséért, én mindent elkövettem. Erdélyben kevésnek kell a' könyv pénzért, ámbár szeretik, de egyik a' másiktól olvassa. Így circulál egész Hunyad Vármegyében a' Bártfai levelekből 2 exemplár. Dicsérik, 's nem mondják, hogy ők is örömet vennének. A' törökbuza nagyon olcsó. A' mi pénzt békapunk, azt a' mint látam a' mult héti Dévai sokadalomban, a' Dessewffy libáji Kopfputzra adják. Soha oly csevegést mint a' Marchande des Modes sátorainál! Tréfálództam e' felett Aszszonyainkkal, 's csinosan kacagtam őket.

A' Tud. Gyűjt. Decemb. füzetjében 1819. Horvát József Elek értekezését (de az é?) én kedvetlenséggel olvastam. Az unalomig fészengenek fészkeikben ezek az illy tónusu emberek. Már elég volna, megvan örölve a' korpa. — Verseghynek örvidenének Erdélyben a' Székölýök, ha bévétethetné nyelvököt, mert ők is így beszélnek, de az írási nyelvünk mellett Palóczosságnak fog maradni. A' della Crusea-knak nincs fülök, pedig Verseghy különben Harfista volna.

Kölcsey Iliászának elejét láttam a' mult nyáron Vitkovicsnál. Hexameteireiben nem találtam rythmust. Igazad van, hogy a' tisztán folyó magyar Iliász még a' későbbi idők diadalma. V. Nagy Ferencznek bizonyosan nyomtattatni kell. Sajnálom ezen jó ember háza népének sorsát. Mely szép a' mit tiszteletre méltó feleséged vele tett. Én Sophiednál jobb lelket nem ismerek, csak ollyan Aszszony tud tanult és jó érzésű embert boldogítani. Illy tettei egykor Őtet is dicsőíteni fogják biographiádban. Csókolom kezét hív tisztelettel, mint minden gyermekeidet, 's azok között természet szerint Bálintot kétszer.

Palóczi Horváth Ádám életét szeretném Tőled, 's épen Téged illetne talán leginkább egykori sentimental barátságtokért, a' mit Orpheusod mutat. 'S a' Te karakterizálásod írására nézve jobb, a' mint látom, mint azé, ki legoriginalisabb Magyar Irónak hirdeté. Olly originalitas még nem ad nekünk a' Külföldön hirt. A' dévajkodó énekekben jeles volt, egyéb darabjai izetlen szárazságuak.

Az egyik Urbarialis Commissarius Majláth a' mult 13dikán fogatott c' Vármegyében a' szolgáló emberek colonicaturájik conscriptiójához. Ebéden vele voltam Nopcsánál, ki többé nem Fő Ispányi hanem csak Gubernialis Commissariusi foglalatosságban van itt, mert Gubern. Consiliariusi hitét Kolozsváratt Május elején már letette. Majláthtal és Vas Vármegyei születésű Secretariusával, Borossal, ki a' Locumtenentialenál Concipista, 's ügyes ember, most közelebből megismerkedtem.

Gr. Gyulainé Juniusban Dédácsra jő. Az ősz oltá nem láttam Ő Nagyságát. Tele volt minden levele az élet ellen való panaszszal. — Lajos innen holnap indul Temesvárra Bájával Ménesét eladni, hogy mást szerezzen.

Adieu, lelkem szeretett Barátom.

Döbrenteid mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3852.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvár 17dik Máj. 1820.

Kedves Barátom!

Kedves Barátom és Bátyám Cs[erey] Miklós hívására, és jóvallására én ide be jöttem — miért pedig? megtudod a következőkből. Három esztendeje már, a miolta első tekintettől fogva egyformasággal szeretek egy Kis asszonyt, Gr. Mikes Susit, a' Cs. Miklósné Testvérít. Barátom, igen sok van ebbe, a mit egy realis férfin szeretessen! és tökéletesen meg voltam győződve, hogy evel Boldog lehetek — fel tettem tehát magamba ötlet feleségemnek venni — eszt Cs. Miklós tudván, be hívot, hogy közelebről ismerkedjünk, és hogy ha a kölcsönös szeretet meg lesz, további lépéseket is tégyünk. Én már is szeretvén a Leányt, bőveb társalkodás után

magamot nékie kijelentém — felelete a volt, hogy irántom hailandóságát érzi, és az édes Annyátul bátran meg kérhetem; további társalkodásunk után valamint iránta indulatom gyarapodot: úgy a Leánynak maga viselete is hozzám mind kedvezőbb lett. Az rossz és gonosz Daemon azomba alacson játékát mindenütt üzven, némelj a Leányra nézve imponáló be folyással lévő rossz akaróim mit csináltak, mit nem — elég az, hogy Cs. Miklós Napáját itt létemről és szándékomról levele által értesítvén (mert a Grófné egy más jószágába vagyon), aszt a Választ kapá: hogy személjem iránt ugyan nincsen semmi ki fogása, de köztem és Leánya közt a korba olj nagy különbséget lát, meljnél fogva abba, hogy az feleségem légyen, meg nem egyezhetik. Ide üte ki tehát, Barátom, a rossz emberek machinatioja miatt Házasulni való szándékom — és erre nézve bizony szánhatod sorsomat — mert le irhatatlanul szerettem és bizony igazán szerettem a Leányt és evel lehetetlen lett volna Boldognak nem lennem. Mindenek, kik tudták fel tételemet, heljbe hagyták asztot, és Wesselényiné még maga is jóvállotta — és imhol vége minden reményemnek. Barátom! nékem soha se lesz oljan feleségem, a miljen ebbül lett volna, és bizony keserves érzés attul örökre el válva látni magamot. Szány Barátom engemet, és ezen engemet bizony epesztő sorsomat. Minden Philosophálásom nem ér semmit is, mert Lelkembe Sorsom boldogulása általa, Szívembe szeretete sokkal jobban meg fészkelődöt, hogysem a minden napi vigasztalás okai erőt vehetnének. Én még néhány napokig itt mulatok, hogy jó Barátim közt verjem magamot — azután Honnyom csendességibe fogom kesergeni a bal Sorsnak reám szabott ezen suljos csapását, és kesergeni nagy vesztesemet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

3853.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Nagy-Ugrócz am 21/5 XX.

Heute wurde ich durch einen Brief von Döbrentei auf das angenehmste überrascht, ich weis [!] dass ich Seine freundliche Gesinnungen für mich ihnen schuldig bin, und fühle mich ihnen

unendlich verpflichtet, dass Sie mich mit einen [!] so interessanten Mann in Berührung gebracht. Ich lege des verstorbenen Obersthofmeisters des Erzherzog Palatin Grafen Szápári an mich gerichteten Brief hier bei für ihre Sammlung. Eine der nächsten Posten bringt Ihnen die Handschrift des Grafen Aloys Battyányi, berühmt durch sein *ad amicum aurem*, und der Freimüthigen Briefe eines ung. Edelmans über den 90. tägigen Krieg. Cziráki's Brief ist verlegt, so bald ich ihn finde, erhalten Sie ihn.

Mein Bruder Joseph reist diese Tage nach Perbenyék um bis gegen das Ende des Junius daselbst zu bleiben, solten Sie also mir etwas zusenden wollen oder können, wäre dis die bequemste und verlässlichste Gelegenheit. Ihr

Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3854.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 23 May 1820.

Hochgeborner Graf,

Ich war mit dem Aufsätze beschäftigt, welchen Sie mir in Ihrem Schreiben vom 24sten May aufgelegt haben, als mir die heutige Post, mein Herr Graf, Ihr verehrtes neueres Schreiben vom 5ten dieses überbrachte. Da ich mit diesem Aufsätze noch nicht fertig bin, und dieser Tagen eine kurze Reise antreten muss; so eile ich auf beide zu antworten.

Lassen Sie mich aber sagen, mein Herr Graf, dass mich Ihre neu verdeutschten alte Gedichte in dem Grade vergnügen, als sie den meisten ungrischen Lesern nicht zusagen werden. In den Legenden herrscht ein frommes Gefühl, und ein ächt poëtisches, und mir sind diese am liebsten. Herrlich ist die Umarbeitung; ich habe darin einiges mit den alten zusammengehalten. Und die schöne Zuschrift an die Frau Gräfin, Ihre Ihrer würdige edle Gemahlin, deren Porträt Sie so meisterlich und schonend gaben, und die geschmackvolle, nicht weniger als pedantische Erläuterungen und Winke, mit welchen Sie diese Gedichte begleitet haben. Wir sollten, mein Herr Graf, Sie zu unserem Muster wählen.

Sie rathen mir den Goffredo des Tasso in freyen Stanzen zu übersetzen. Dazu würde das Leben eines Menschen erfordert; denn nichts ist dem an Reimen armen Ungar schwerer, als scandirte gereimte Verse zu machen. Ich habe die Übersetzung in Prosa schon begonnen, und finde dass sie auch so noch Reitze hat. Es ist ein Kupferstich eines schönen Oelgemählde. —

Schmeichelhaft für mich wird es immer seyn, wenn Sie, mein Herr Graf, meine Frösche übersetzen werden. Ein poetischer Muthwille, der wenigstens darum einigen Werth hat, weil unsere Schriftsteller ihren asiatischen Ernst, welcher sie sehr oft zu einem faden Pedantismus verleitet, nie verläugnen können. Sie begreifen nicht, wie ich mich nicht geschämt habe, mich in einer Posse dem Leser vorzustellen.

Kreskays Geburts u. Sterbejahr kann ich nicht angeben. Ich sprach ihn einst, als er schon Ex-Pauliner war.

Anyós [1] (accent über das Á so wie über das Ó) geboren zu Esztergár, bey Veszprém, 1756. in Decemb; ward Pauliner 1772. im 16ten Jahr; starb zu Veszprém, 1784. den 5. Septbr. sein Taufname war István, Ordensname Paul.

Valentin Balassa gefallen vor dem Feind bey Gran 1594. — Siehe Istvánfy L. XXVIII. — Von Rimai weiss ich nichts, als dass seine Verse einen Kalviner deuten.

Két Nagyságos Elmének Költeményes szüleményei, Presburg 1789. unter diesem Titel gab Révai die Gedichte vom General Laurenz Baron Orozy, Ober-Gespann in Abauj und Commandeur von St. Stephan, und von Abraham Barcsay, Oberster aus dem fürstl. Siebenbürg. Geschlecht.

Ich habe den Artikel Magyarische¹ Sprache u. Literatur für Erschs Encyclopädie gänzlich abgelehnt. Ich sah, dass ich mir dadurch ein Gewitter zuziehe. Längst habe ich aber, verehrter Graf, gewünscht, dass Sie die Ausarbeitung dieses Artikels übernehmen wollten. Sie, mit Ihrem Geist, mit Ihren Kenntnissen, mit Ihrer unvergleichlichen Feder — was würden Sie da liefern! Was ich praenotirt habe, kann ich Ihnen zuschicken; und so schlecht das ist, was ich als Preisschrift nach Tübingen im Jahr 1808. geschickt habe, steht dann Ihnen zu Diensten. Aber da ich das exemplar nicht gern aus den Händen gebe, weil es das einzige ist, das ich

¹ Az eredetiben tollhíba: *Magarische*.

habe, so schicke ich es Ihnen nur dann, wenn Sie die Gnade haben, mich zu versichern, dass Sie die Ausarbeitung dieses Artikels übernehmen, und mir das exemplar nicht verloren geht.

Was Sie mir über meinen Sallust schreiben, ist mir höchst erwünscht. Ihr Beyfall ist mir mehr, als der Beyfall der ganzen Menge. Er spornt mich an, alles nochmal zu übersehn, überarbeiten. Und könnten Sie, mein Herr Graf, mein Manuscript überlesen, so wäre es freylich Ihres Lobes werth. Da dieses meine liebste Arbeit ist, so wünschte ich, dass sie auch die beste seyn könnte.

Für die Botanische Zeichnung danke ich Ihnen und dem gelehrten Mann innigst. Mich freut es, dass ich dieses schätzbare Blatt meiner Sammlung beysetzen kann.

Helmecezi hat ausser zwey Gelegenheitsgedichten nichts herausgegeben. — Sein Aufsatz vor Berzsenyis Gedichten (2te Aufl. 1816.) hat viel Beweise seiner ausgebreiteten Kenntnisse.

Ich bin jeden Artikel Ihrer zwey Briefe nach der Reihe durchgegangen, um nichts unbeantwortet zu lassen. Ich eile sehr, wegen der Reise, welche ich antreten [!] muss; aber meine Verehrung ist und bleibt ohne Gränzen.

Kazinczy mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3855.

Kazinczy — Szirmai Kalós Bertalannak.

Tekintetes fő notarius ur, különös tiszteletű uram öcsém!

Udvari Consiliarius mélt. Szirmay Antal urat én kértem meg 1812., hogy familiájának eredetét, elágazását, történeteit írná meg 's eresztené ki. Ösztönzött engem e kérés tételére, azon felül, hogy az én atyámat is Szirmay leány szülte, — a Pazdicsi Szirmay András Tököli confoederatiójának secretariusától 's Királyfalvi Róth Juliánától született Therésia — az a tekintet, hogy elágazásaikat a Borsodi, Zemplényi, Sárosi 's Ugocsai és Szathmári Szirmayakra magok a most élő Szirmayak sem tudják a dolog teljessége szerint és tisztán 's láttam, hogy ezeket tudni később még bajosabb lesz. Teljesítette kérésemet a jó öreg, de mivel a munkát életének utolsó esztendejében, gyengélkedő egységben 's gyengélkedő lélekkel dol-

gozá, maga is érzette, hogy a hol nem papirosból írta a történeteket, azok csonkák 's sok helytt igazítást kívánnak. Hagyományja teljesbb kidolgozójává 's kiadójává tehát engem tevé 's én ezt, minek utána a Pazdiesi Szirmayak magok is óhajtják megjelenését, még ez idén kieresztem. Hogy az uram öcsém ága felől olyat ne mondjak, a mit az ág tagjai valónak nem vehetnének: alázatosan kérem, méltóztassék a mi itt a tulsó lapon következik, végig tekinteni, a hibákat nekem kimutatni, és a mi vagy csonka vagy homályos, kipótlani és felvilágosítani. Én leveleimet az újhelyi postával veszem, mely városa Zemplénynek Széphalomhoz csak egy órányira fekszik. Ajánlom magamat 's kérésemet uram öcsémnek atyafiságos nagy tekintetű barátságába 's maradok tisztelettel

Az Urnak fő notarius urnak

alázatos szolgálja

Széphalom május 23. 1820.

Kazinczy Ferencz s. k.

Mélt. Szirmay Antal ur ezeket hagyta a Szirmay Kálós [!] ágról.
NB. *Kálós* e vagy *Kallós*? mert a Kassán lakó Kallós Dániel ur magát *Kallós*nak írja.

Simon Calvus dictus 1428.

1472. Foris Kolos
(ez *Christophorus Kálós* lesz
az én *vélekedésem* szerint)
Advocatus ad Curiam regiam.
Uxor I. Veronica, II. Apollonia.

Ex I. conjuge Veronia
Ex II. conjuge Dorothea

1490. Thomas Kalus

1504. Ladislaus

1530. Paulus Kálós
uxor Barbara Zoltán de Csepe

1590. Barthol. II. Stephanus III. Paulus.

1620. Paulus 1644. Stephanus
uxor Margaretha Tassy

1694. Ladislaus

1680. Barthol. II. Stephanus III. Franciscus IV. Helena V. Dorothea.

1720. Sigismundus

I. Franciscus

II. Ladislaus

I. Dionisius Bartholomeus III. Simon
C. Ugoch. Ord. fiscalis ord. notarius

Mely könnyű volna itt minden tagnak feleségét s gyermekeit a teljes számban följegyezni s a fiúk kit vettek, a lányok kikhez adattak s hol laknak? Én azt a Zemplényi Szirmayaknál mindenütt feljegyeztem.

A Kassán lakó Szirmai Kallós Dániel úr felől itt szó nincs. Pedig az már meghaladta életének 50dik esztendejét, s így a Tabella hiányos.

Kérem uram öcsémet egyszersmind alázatosan: méltóztassék engem tudósítani, vannak e a vármegyében *Kozubszki* nevű nemesek? hol laknak és miésoda idejűek és sorsúak?

A borítékon:

Spectabili ac generoso domino Bartholomaeo Kalós de Szirma,
I. C[omi]t[a]tus Ugocsensis ordinario notario, hujusque et aliorum
complurium Tabulae Jud[iciar]iae assessori domino singulariter
colendissimo.

Nagy-Szőlős

in Co[m]i[t]a[tu] Ugocsensi.

[Megjelent a *Turul* 1897. évf. XV. köt. 35. lapján.]

3856.

Kazinezy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom d. 23 May 1820

Hochverehrter Graf,

Die heutige Post überbrachte mir Ihr verehrtes Schreiben vom 5ten dieses Monats, und hat mich unendlich beschämt, weil ich bis jetzt nicht einmal Ihr früheres vom 24ten April beantwortet habe. Mein Leben verstreicht unter einer Menge der verschiedenartigsten Geschäfte und diese erlauben mir selten zu thun, was ich wünschte. Vor meiner bin ich freygesprochen; wie ich mich aber vor Ihnen, mein Herr Graf, entschuldige, weiss ich gewiss nicht. Ich bitte Sie nur glauben zu wollen, dass ich keinen köstlichern Genuss kenne, als den mir Ihre Zuschriften immer bringen. Alles was aus Ihrer Feder fließt, geschrieben oder gedruckt, ist mir von hohen Werth, und wenn ich etwas bedauere, so ist es das, dass Sie deutsch und nicht ungarisch schreiben. Was hat unsere Literatur, was sich mit dem messen kann, was Sie in der Zuschrift an ihre Gemahlin, die Frau Gräfin vor Ihren neuverdeutschten alten deutschen Gedichten gesagt haben! Und das schöne Bild, das Sie mit weiser Schonung von Ihr entwerfen! Sie lesen die schönsten Blumen zum Kranze:

wir werfen sie ohne Wahl und ohne Geschmack geordnet hin und glauben, unsere Vergötterten sind durch die Menge schon genug geehrt.

Unter unseren Landsleuten werden wohl wenige seyn, denen Ihre neuverdeutschten alten Gedichte zusagen: aber diese waren Ihrer Umarbeitung gewiss werth. Es sind sehr liebliche Blumen, duftend und zart. Unsere Nation hält jede polternde Ode für hoch; von dem Werthe unserer meisten Lieder will ich lieber schweigen. Doch es wird bey uns gewiss auch besser.

Ich kenne nichts schwerers, als *scandirte gereimte* Verse im Ungarischen zu machen. — Als meine Frau einst Mutter ward, und ich nach zwey Mädchen schon einen Sohn erwartete; bat ich den Grafen Paul Ráday zum Pathen, dass der Knabe einst Rádays Vater und Schwiegervater vor Augen haben möge. Sie haben, mein Herr Graf, diese Epistel nicht gelesen; ich setze sie also, so wie sie bis jetzt, nicht ganz beendigt ist, her.

GRÓF RÁDAY PÁLHOZ.

Az a' czakó,* mely — vélem,** Africából
Szép asszonykáinknak hordja a' gyermekeket —
Hord néha azoknak is, kik édességeket
Ámornak titkos vannuszából
Csak lopva szednek még — hosszú orrából
Sophiem' keblébe ma egy kis leányt teve.
Ez még pogány, 's még nincs neve,
Papot hamar neki! nem lelni azt Africában,
Igy szólla, 's klep, klep, klep, látatlanná leve.

Vesztett volna a' gonosz czakója vad honjában,
Vagy vitte volna másnak! Eugénie
Szobáimat maga el tudja tölteni
Fület repesztő sírásával
Midőn tipegven, pantinjával
Elsiklik, 's az ütést el nem feledheti.
Vagy a' midőn tovább nem tűrheti,
Hogy késik pépjével szakácsom.
Félre azt a' másikat! A' ház
Szűk egy rivónak is; s egy szó mint száz:
Nekem a' gyermekben sem hirem sem tanácsom.

* Czakó ist der Scherz-Name eines Storches.

** vélem, verbum, *ich meine*. Kazinczy F. jegyzetei.

Ah mind haszontalan! Sophie
 Feltette a' fejét, 's ezt a' veres fogatlan
 Visító gyermeket — a' gondolatlan! —
 Nem áttallja Eugénien' öcscsének vallani.

Legyen, ha kell! nem perlek én vele,
 Az, a' kit így juttatnak ajándékhoz,
 Kaczag, ha van esze a' kelletlen játékhoz.
 Ó Ráday, lelkem fele!
 Végy részt barátod' gyötrelmében,
 Jer, 's a' szép atyaság' becsületében,
 Még híre nem ment-el, osztozzál-meg vele!

Jer és a' kis Thaliet tedd szép Ninynk' karjára,
 'S adassd rá véle áldásait,
 Hadd nyomja csókját homlokára,
 Fuvallja keblemet arczára,
 'S lelkébe lelke bájait.

Dieses muss nun weiter ausgeführt werden. Der Beschluss ist:
 da nun jedes Mädchen nichts besseres zu wünschen weiss, als einen
 Jüngling, so suche du ihr einen, und

Öreg atyádnak és ipadnak
 Lehelld belé nagy lelkeket,
 'S a' tennen-magadét. —
 Különböző de eggy ösvényteket
 Válassza ő is ösvényének:
 Gedeont a' tudomány 's az ének
 'S a' csendes érdemek' dicső munkájiban
 Ismerje tisztelt Mesterének.
 A' nagy' munkáját lelje Prónayban;
 'S mint kell Cátói tisztasággal
 A' vétkesek' sergét megszégyeníteni
 'S jobb utakra téríteni,
 Mint kell Ulysszesi szent álnoksággal
 A' Monstrumokkal küzdeni,
 És meg nem csüggedvén a' harcz' dühös vészében,
 Nem nyúgodalmat csak, de fényt is szerzeni,
 Csudálja Ipadnak nagy képében.

Te oktassd arra a' bölcseségre,
 Melly élni tud, a' Jót, a' Szépet szereti,
 Azt, a' mi nem az, megveti,
 De a' mi az, szentül [és a' kéziratban készen] követi;
 Melly nem vágy csalfa fényességre,
 Mellynek csak béke kell, kedv, 's pártás poharát
 Józan kénnyel ivó elmés barát,

Jól folyt napok után csillámló társaságok,
 Táncz, játék, muzsika, tréfák és nyájasságok,
 Kik között a' bölcsesség maga is szédeleg.
 'S hol könyvnek, hol másnak szentelt szép éjjelek;
 Igy élni, ez a' te bölcseséged,
 Vöm majd kövessen ebben téged.

Voltaire sagt irgendwo, dass Alexandriner zu machen schwerer ist, als so etwas. Dies mag in der reimreichen Sprache der Franzosen wahr seyn: für den Ungarn kenne ich nichts schwerers. Zehn Bogen in Hexametern ist gewiss mühsam. — Diese Kleinigkeit könnte leicht weggeworfen werden; ich behielt aber doch eine Abschrift. Vielleicht werde ich sie beendigen können.

Ich führte sie nur an, um Ihnen mein Herr Graf zu sagen, dass die Gierusalemme Liberata in Stanzen zu übersetzen, wenn gleich mit der Freyheit, welche Wieland sich im Oberon herausnahm, unmöglich ist. Ich habe den ersten Gesang in Prosa schon fertig. Es ist ein Kupferstich eines hochgefärbten schönen Gemähldes, und ich glaube meine Landsleute werden Goffred nicht ungerne lesen.

Den Aufsatz über meine Versification werde ich mit

[Itt megszakad a levél.]

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* XIV. köt. 505—507. lapjain.]

3857.

Aszalay Sámuel — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Biró Úr!

A' mai Sessioba hozott Sententiat ide tsatolva küldöm, 's ezen Levelém vivőjét, B. Ghillany Sándort, magammal edjütt a' Tekintetes Úr gratiajába ajánlom, megkülönböztetett tisztelettel maradván a' Tekintetes Úr

alázatos szolgája

Eperjesen Junius 3kán 820.

Aszalay Sámuel mpr.

*Datum est Die 3a Junij 820o.**

Actione praesenti ad consequendam in universa

[stb. mint a 3858. számú levélben.]

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

* 3a Jun. 1820.

Judicatus et Institutum stabilitum. — Kazinczy F. jegyzete.

3858.

Kazinczy — D'Ellevauxné gr. Török Máriának.

Széphalom den 6 Jun. 1820.

Meine Lieben,

Heute hält Graf Joseph Eszterházy in Ujhely die Restauration, wo auch ich erscheine; also diesesmal nur kurz.

Als ich gestern dort die Stiegen hinauf ging, um zum Essen zu gehn, kam ein nie gesehener junge Mann zu mir, und gab mir einen Brief in die Hand, mit dem Compliment, dass er sich freue ein Bothe von einer angenehmen Nachricht zu seyn. Ich öffnete den Brief so bald ich mir einen Platz ausgesehen habe, und es war die Nachricht von unserem Advocaten in Eperjes, Herrn Samuel v. Aszulay, dass die Tafel in unserm Process den 3. Junii (also vor 3 Tagen) das Judicat und Justitut stabilirt habe. Ich eile sie euch hier mit zu theilen. Gott gebe, dass wir auch bald über das Aclorat eine gleiche Sentenz gewinnen.

Ich schreibe also zugleich an Pepi, bitte ihn, die Sache gütlich zur Theilung kommen zu lassen, und erinnere ihn auf sein Wort:

Meine Advocaten sagen, Kázmér gehöre mir allein; ich will also mein Gewissen überzeugt sehn. Die Richter mögen entscheiden.

Pepi kommt in September zurück mit Sack und Pack. Er ist viermal angezündet worden, weil er seine ungrischen Bauern in Szalárd wie rohe Schlowaken behandelte. So sagt man es; denn ich weiss es nur aus dem Sagen hören. Er schreibt mir auf 4 Briefe, welche ich ihm wegen Sávoly geschrieben habe, nicht Eine Sylbe zurück; so dass ich bis jetzt nicht weiss, was mit diesem schon vor dem Septemvirat gewonnenen Process geschieht. Und da ich nicht einmal das weiss, wo Henniger ist, u. wen er zum Plenipotentielle hat, so muss ich ihm (Pepi) die Frage so lang wiederholen, bis er mir antwortet, oder lasse ihn zuletzt gerichtlich admoniren.

Hier die Sentenz.

Deliberatum est die 3-a Junii 1820.

Actione praesenti ad consequendam in universa tam mobili quam immobili post fata communium Partium A. et I. Genitorum

remansa et in pluribus Comitatus sita substantia Successionem et divisionem praeerecta, difficultatibus proinde e productis Incat-toreis contra Judicatum et Justitutum desumptis partim ad praesen-tem Causam, in qua non de aequalitate vel inaequalitate Juris inter sexum et sexum sed ad dividendam saltem post communis Genitoris remansam tum aviticam tum per eosdem aquisitam, et utrumque sexum concernentem substantiam agitur, inapplicabilibus, partim rec-tius ad Quaestionem Actoratus et Meritum pertinentibus, tam Judi-catus, quam Justitutum stabiliri, Partesque ad ulterius agendum inviari.

Jetzt schreibe ich gleich an Pepi, und dann gehe ich zur Restauration. Also Adieu für jetzt.

Kivül: ¹

à Madame Madame Marie D'Ellevaux née Comtesse Török.
Debrecin — Arad — Lippa.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3859.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Június 20d. 1820.

Tisztelt, igen kedves barátom,

Egy útam a' közel Ungvár Vármegyébe, 's az Újhelyi (az az Zemplényi) Restauratio, inelly felől az én tudósításomat a' M. Kurír-ban olvasni fogtad ezen levelém' érkezéséig, 's képzelhetetlen bajaim az okai, hogy kedves leveledre illy későn felelek. Külömben is, édes barátom, kénytelen vagyok mondani, hogy a' te barátod Aprilisnek vége oltá szertelen és váratlan változásokat tapasztal magán, a' nélkül, hogy egészsége vagy lelke elgyengülne, mert sem hypochon-dria sem betegség nem környékezi; 's ilyen az is, hogy leveleket írni restelkedem. Öregségemnek tulajdonítom e' változásokat, és az idők' sullyának, melly a' lelket leveri, kivált midőn annyi gyermek által látom körülfogva magamat.

Ezek felől lévén szó, hadd dicsekedjem-fel neked, hogy midőn Jún. 5dikén a' Szemere Vice Ispán szobájából a' Fő Ispán ebéd-jéhez felmentem volna, egy ismeretlen ifju Báró Gilányi Sándor

¹ A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

eggy levelet nyujta által, jelentvén hogy örül mich mit einer angenehmen Botschaft zu überraschen. A' levél a' Prókátoromé vala. 48 óra előtt az Eperjesi Tábla Sententiát hozott a' Sógorom ellen Kázmér eránt folyó perben, 's stabilialta Justitútumomat 's Judicatusomat. Még távol a' finalis Sententia: de legalább hát ez jel, hogy nyerek. A' Sógoromat ismét kértem, ne pereljen hasztalan, alkudjunk-meg, az az, adja-ki jó szerrel testvéreinek a' birtokot. De ő az effélékre nem szokott válaszolni. Négy levelemre hallgat, még Sávoly eránt is. —

Palinak egy lopva írt igen kedves levelét vettem. Ez nekem nagy öröm.

Az Erdélyi Levelek MSmát általadom Patakon az Examenkor a' Gróf Degenfeld Nevelőjének Péterfi Úrnak, hogy vigye Zsibóra. Ti lássátok, hogy a' MS. el ne vesszen, 's hogy vissza kerüljön, még pedig ne per Debreczen.

A' Restauratio miatt Gróf Eszterházy József két hetet tölte itt. Az én különösségimhez tartozik, hogy ámbár kegyességgel dicsekednem szabad, én vele egyszernél többet nem szólottam. Nem szeretem azokat a' kik fényt vonogatnak magokra az által, hogy ők Istenek' circulusába tudnak vonakodni. Ezen egy alkalommal is csak öt perczentésig szólottam vele, 's csak Tóth László felől, kit a' Fő Ispán protegál. Azt monda, hogy nem képzelhetem, mely fényt vona magára az a' lekes és tudós ifjú, 's a' Görögök által Bécsben mint innepeltetik. Gróf Dezsőffy József az ablakból hozzánk jött, de a' Fő Ispánt egy Instánt elvoná tőlünk, 's így a' Gróf engem a' kemenczéhez vont, 's ott beszélgeténk. «Hogy élsz Barátom? érzed e az idők' sullyát? Én nehéz uzsorára kölcsön vett pénzből élek» úgymond. — Pedig neked 16,000 köből életed vala tavaly Aprilban, 's azolta aratásod volt. — A' Restauratio napján Gróf Sztáray Albert királyi ruhában jelent meg; setétzöld posztó elborítva arany tűzéssel, fehér piquet lajbli hozzá: Gróf Dezsőffy József egy fekete mentében egyetlen egy sinórral. Sok külföldi Szolgabíró kékbén, úgy kisujtásozva ezüsttel, mint a' legboldogabb időben lehete.

A' Palatinus gyönyörű példát ada mint kell restaurálni, 's kimondá, hogy valahol az rosszúl megy, a' Fő Ispán hibája miatt megy rosszúl; ők nem tartanak tanácskozást a' Rendekkel, 's ott is erőszakot akarnak követni a' Rendek' szabadságán, 's titkolódásaikkal factiókat támasztanak. Ezen szép példa és intés után a'

miénk igen csendesesen ment véghez. Zemplényből a' Primásnak és a' Püspököknek delatiót tettek, hogy a' Protestánsok ki akarják tolni a' Catholikusokat. Minden felől jöve tehát a' sok P'ap, 's azzal a' vallással ment-el, hogy több egyenességet mint a' mit a' Protestánság itt mutat, nem lehet képzelni.

Hallád e hogy Rhédey Lajos a' Primás Installatióján megjelene, a' Primás kezét megcsókolá, de a' Fő Ispánok és más Nagyok által kerületetett. Úgy mondják a' kik ott voltak.

Prof. Nagy Ferenczné tegnapelőtt nálam volt. Polyhymnia az examenig kész lesz. A' Collégium Patronátusa egy legközelebbi Superintend. Gyűlésen engem neveze-ki az Iliás Kiadójának, úgy mondja a' szegény Özvegy. Még nem vettem a' maga útján, de a' dolog nem szenved kérdést. Véghetetlen szerencsés részemre, 's nagy ok a' kevélykedhetésre. Meg bizonyítom hűségemet barátom árnyéka 's özvegye eránt, 's életét megírom 's mellé teszem, magasztalások nélkül, de melegen. Kenderesi, Kanyó, Döbrentei említve lesznek. A' Munka kevés Olvasót kap, mert Homér kevésnek való. Csak a' nevét, nem a' Költeményt becsülik. Első fordítás Magyarban. Ezt nem kell felejtetni.

Én ismét egy Anti-Verseghin dolgozom. Előadom Grammaticai minden gondolkozásomat. Legelőbb tölem a' Tasso (Goffrédj[át]) az az Megszabadított Jeruzsálemát fogja venni a' Publicum prózában, 's Sallustot. — Ebből Gróf Mailátnak azért küldék néhány Fejezetet látatoba, mert Majláth a' Szentgyörgyi Sallustját olvasgatá. Tett rá igen igen helyes jegyzéseket, de azt is írta, hogy ha a' többi olyan mint a' millyet vele közlék, úgy egy Nemzet sem bír hasonló Sallustot — 's meg kell vallani, hogy ezt magam is mondogatom a' magaméról. Elöttem a' franczia magasztalt Thyvoné, előttem talán 9 német Sallust. Ezeket magam megett hagyám. A' franczia nem tud soha fordítani; mindég francziává csinálja az Originált; az pedig gonosz szolgálat egy Sallustnak. A' német vagy fás, vagy lelketlen. Nálam Sallust a' *Római* Sallust.

Egy posta hozá hozzám mind tőled a' hirt hogy írtál Mailátnak mind Mailáthtól a' hirt, hogy vette leveledet. Köszöni, hogy szövetségbe hoztam veled. — Megfoghatatlan előttem, hogy ezt a' nagyon tiszta lelkű embert Erdélyben mocskos lelkűnek nézték. Tudod e hogy mindenét elköltötte 's csak széplelkű felesége' jószágából él? Két esztendőben volt itt, 's én vaktában rá merem bízni magamat, sőt kimondhatatlanul szeretem.

Most az ő intésére olvasom Pichlernének Agathoclesét. Melly lelkes könyv, egy német Asszonytól! Mikor ír nálunk férfi illet! De Homér is sok századok után jöve-elő a' Görögök közt.

Élj szerencsésen, édes barátom. Csókold Lajost, 's mondjad neki, hogy Gróf Schmidegg Ferencz, Sztáray Albert és Dezsőffy József fényt vontak magokra a' Restaurátió egyenességeikkel, bátorságokkal. Egy szolgabiráánk kimaradt. Sztáray a' candidatiókor elég világosan, de a' lármában csak kevesek által hallva kiáltá ki, hogy a' ki a' más feleségét éli, nem maradhat Magistratusban. A' Vice Ispánságra ezek mind Szemerének adták voksaikat, a' ki volt és ismét lett, — ha Pálista Pap jött a' golyóhoz, Sztáray mingyárt kiálta: Domine Reverende, ecce est *foramen* Szögyénianum — hosszankodván, hogy ők a *név* miatt nem Szemerére [vokoltak].

Sztáraynak Nagy Mihályban Zemplénynek épen szélén Ungvár felé egy toldozott foldozott régi háza volt. Elvévén Károlyi Máriát, 2 esztendő előtt 160 ezer forintot költe-el épülete reductiójára, 's most ez a' csuda épület a' legszebb lak a' mit ismerek.¹

[A régi épület tollrajz-vázlata alatt e sorok olvashatók:]
ez volt épülete eddig. A' folyam épen a' ház megett folyt, 's udvarán keresztül mentek-el az utasok. Most a' hid a' másik oldalra van által vive, a' kapu mellett állott épületek le vannak rontva.

[Az új épület tollrajz-vázlata alatt a következő sorok olvashatók:]
Nem képzelhetsz szebb királyi lakást. A' két torony közt vas rostélyon lebeg a' Grófné, mint egy aethereus teremtés. Alól arkádok.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. költ.]

3860.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Június 20d. 1820.

Tisztelt kedves barátom,

Erdélyi Leveleimet Januáriusban leküldöttem Gróf Teleki László Urhoz Pestre, hogy tekintené-meg, 's jegyezné-ki a' helyeket, mellyeket vagy kihagyatni, vagy megváltoztatni óhajt, 's pótolja-ki hézag-

¹ Kazinczy F. közli tollrajzban a régít és újat.

jaimat. Csak két kevés tekintetű házajaimat pótolta-ki, a' többit úgy hagyta a' mint lelte. Tudod ha nem mondom is, mi kényszeríte ezen lépésemre; szükség volt hogy ezen tudós Gróf eránt tisztelettemnek ezt a' jelét adjam. Kénytelen vagyok tehát a' Munkát még egyszer beküldeni hozzátok, melyre Döbrenteink kér is. Engedd hogy addig hozzád tessek némelly kérdéseket:

1. Honnan vette a' *Marcális* Gyűlés a' maga nevezetét?
2. Miért neveztetnek némelly helyek *taxalisoknak*?
3. Oláhfalva, Pagus Privilegiatus. Hol fekszik, és miért privilegiált a' falu?

Ezeket itt sokat kértem, 's senki sem tudja. Kérlek, fejtsd-meg ezeket.

Mi a' szertelen pénztelenséggel küszködünk. Isten tudja mikor lesz könnyebb ez a' teher. Egy valaki minap nálatok velem parancsolt hogy szerezzek neki pénzt kölcsön. Két helyet mutattam ki; az egyikről (Albert Herczeztől) talán nem akart venni; a' másikról akart, de nem adtak, azt felelvén, hogy alig lihegnek. Rettenetes uzsorára ad a' ki ad. Egy igen nagy emberünk, a' kit én is nagyon tisztetek, beadatott az Udvárnál. Azt mondják, e' szón kezdődik a' panasz: Indignus gratia Majestatis Vestrae Consiliarius N. N. 's ezt azért mert productummal ada pénzt. Productum nélkül senki nem ad-ki pénzt, 's ezen veszik-ki a' 20, 30, 40 pro Centot. Feleségem, egy igen fényes és gazdag ember unokája, a' Nográd Vármegyében fekvő Sávolyi Dominiumban ez idén vehetné által részét, (azt nagyatyja adta-el, kinek csak két fija 's egy leánya maradt) 's képzelted melly elakadásban leszek, ha az executio meglesz. A' per a' Septemviratuson is meg van már nyerve. Úgy Kázmér eránt, hol az Eperjesi Tábla Judicatusomat 's Justitútumomat Június 3dikán állapította-meg. — Úgy hittem, hogy e' híreknek, barátságod szerint, örvendeni fogsz, ha csak magamat illetik [!] is.

Farkas Öcséd' sorsa nagyon szívemen fekszik. Bár szerencsés volna óhajtasiban. Kár hogy még sem házas. Tedd a' mit tehetsz, 's sarjazzassd jó fiakat 's jó hazafiakat szülni szokott házatokat. Értesz. Nem szóllok világosabban.

Zemplény Jún. 6. 7. 8. tartá Restauratióját. Fő Ispánunk tiszteletet és szeretetet érdemlő férjfi. Megtetszék, hogy hat a' mi kedves Palatinusunk' nagy példája. Én azt mondam minap egy ebédnél, hogy ha az Austriai ház mindég illy fiakat szül, óhajtom hogy még szolgabíraink is onnan legyenek. A' szót hamis értelemben kapták-fel

a' nevető barátim, de értették, hogy én nem az ő értelemekben mondtam a' szót. — Ez a' nagy ember a' Pesti Restauratiókor kimondá, hogy a' hol hiba esik, azért esik, mert a' Fő Ispánok nem teszik a' mit kell, titkolóznak, erőszakoskodnak. A' mi Eszterházink ezt nem tette, 's Restaurációnk olly csendes, és olly szép volt, mint rút a' Szabolcsi. Hírét olvastad eddig a' M. Kurirban. A' dolog azért ment jól, mert itt volt az Ország előtt tiszteletesen ismért Gróf Schmidegg Ferencz, kinél nemesebb lelkű embert az Isten ritkán terem, 's Gróf Sztáray Albert és Sógora Gróf Dezsőffy József, 's ők a' jó részen voltak a' Conferentián. Megyénk némelly rossz ember által el vala feketítve a' Primás előtt, hogy ha elejét nem veszi, a' Reformatusok mind kihányják hivatalaikból a' Catholikusokat. Ezért sok idegen Megyebeli Pap Urak jelentek-meg, 's azzal a' vallástétellel hagytak itt, hogy több egyenességet nem képzelhettek, nem várhattak. Minek gyűlölködünk mi a' hitért?

Szeretném tudni, mint kedveli Erdély az új Püspököt. Pap, Hazafi, Ember, Tudós. E' négy szóval látod hogy én ötet nagyon tisztetem. A' Báró Zsenyeyi halála vagy inkább csak rendelése felől én szólottam a' M. Kurir leveleiben; ott is melegen Szepesi felől. Adj a' Isten, hogy ő is Primás legyen valaha.

Élj szerencsésen, igen kedves barátom! Az Isten téged emeljen azon székig, a' hol fejed ideáját 's szived óhajtásait teljesíthessd. A' Méltós. Grófnénak jelentsd hív tiszteletemet, úgy szép leányodnak. Felejthetetlen előttem mind a' kettő.

Maradok változhatatlanul

örök csudálód

Kazinczy Ferencz mpr.

A borítékon :¹

à Monsieur Monsieur Niclas Cserei de N. Ajta Conseiller au Gouvernement de Transilvanie. Debrecin à *Clausenbourg*.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte a köv. szavak: Kazintzy Ferentz Levele. d. dato 20mae Junii 820. Nro 460. ad Fasc. 16.

3861.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak.

Széphalom, Június' 23kán, 1820.

Régen akartam én kérni Uram Öcsémét, méltóztassék velem tudatni, mit nevez NYELV' GÉNIUSZÁNAK. Egy Értekezésemben a' Nyelv' Birája felől szóllok, 's ott ez a' § jó elő: «Némellyek a' Nyelv' Génuszát is Birónak akarják ismertetni, még pedig a' legelsőbbek' egyikének. Nem ellenkezünk, mert nem tagadhatni, hogy az legkevésbbé tűri az ellenmondást, de midőn rá ok vagyon, 's nagy ok, csakugyan tűri (*barátné* nem barát' felesége, hanem asszony és leánybarát; *Urné* Herrin, és nem Fran); egyedül az a' baj, hogy még eddig egyikünk sem tudja, mit kell a' Nyelv' Génusza alatt értenünk. Hogy ez a' Nyelvnek tulajdon nemzeti arczát, a' mennyiben az más nemzetek' Nyelvének arczától különböz, jelenti, annyi bizonyos; valamint az, hogy ámbár az hasonló valami a' szokáshoz, az nem egyes letteket jegyez, hanem egy bizonyos fonalszálat, mely az egész Nyelvszövedéken végig fut. Így ezek a' Logica és minden más ismeretesbb Nyelvek' törvénye 's példája ellen: *Két ember*, nem *emberek* . . . úgy az, hogy a' mi Nyelvünknek is vannak saját szóllásai, melyeket szorosan a' Lexicon szerint mások úgy nem fordíthatnak, mint mi nem a' másokét; Kárt *vallottam*, ich habe Schaden *bekannt*; je me *porte bien*, jól *hordom* magamat. — — 'S nem magyarázza e a' Nyelv' Génuszát a' szokás?

Az én tisztelt barátom Gróf Dessewffy József az Erd. Muz. VIII. Füzetében vétkszik az Etymológia ellen, 's a' szép Asszonyokra provocál, 's ezt mondja:

Malo convivis quam placuisse coquis.

Ha valahogy Krajnai Oroszokat hív ebédre, kevés becse lesz a' Tokajinak, mert azok, a' Baróti' szemeiben igen nagy Gvadányi' tapasztalása szerint, inkább szeretik a' pályinkát mint a' Tokajit, 's némelly vendég a' foghagymás kolbászt. — — Wieland a' Horázt Epistolájához írt Jegyzésekben valami ilyen formát mond: Die Grossen, die stets amüsirt werden wollen, aber oft nicht amüsable sind — itt megtartám az *amüzirozást*, ha jól emlékezem, mert festi a' Nagyúri lihaságot [.]. Erdélyi Utazásimban azt beszéltem, hogy Tieltschnél

rendes látni azon egy boltban a' *fichük, bijoux* és *porcellán* mellett a' könyveket; 's Gróf Dessewffy, ki a' zsalút (az ablakon) k u k u e s k á l t a t ó n a k kívánja tétetni Purismusból, a' *fichü* és *bijou* mellett semmi jegyzést nem teve. — — — Hogy a' Magyarban is elfogadtassék a' Liebe, mivel szebben illik az édes érzéshez, mint a' *szerелем* szó, ezt a' Nyelv' Ideálja soha nem fogja sugni, mert ez azt tanítja, hogy a' Magyar Beszédnek nem szabad megtarkólni idegenekkel, a' hol nem idegenekből vett dolgot festünk.

Képlaki tetszik nekem a' maga igen rendes Magyarázataival, midőn azt mondja, hogy a' Magyar Nyelv' Génusza az, hogy az minden széptő, javító, bővítő igazítást megtfir, sőt szeret ha ellenkezik is az Etymológiával, az Analógiával, Ússal.

Einheit in Mannigfaltigkeit — ez a' mi a' Szépet teszi. A' mi a' Nyelv' részeit így köti össze — az a' Nyelv Génusza. Gyönyörű idea, de nem tudni, ha a' Nyelv' Génusza nem egyéb e? ha ki van e merítve az idea a' definitio által?

[Megjelent az Élet és Literatura 1829. évf. III. köt. 309—311. lapjain.]

3862.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Nagy Ugrócz am 27/6. XX.

Ich vermute, dass Sie von Ihrer Reise bereits zurück sind, und beantworte auf gut Glück ihren Brief vom 23ten Mai, welches jedoch ein verschriebnes Datum sein muss, da Sie in [!] selben Brief den Meinen vom 24. Mai u. 5. Junius erwähnen. — Zuvörderst danke ich Ihnen gar sehr, dass Sie sich mit einem Aufsaz für mich beschäftigen, Sie sind wahrlich zu gut, und ich rechne mir es beinahe zum Verbrechen, dass ich Sie um ihre kostbare Zeit bringe, sonst aber bin ich dadurch sehr beglückt, denn ich werde also etwas vortreffliches liefern können. — Um auf keine Weise zu einen Missverständniss Anlass zu geben, seh' ich mich im Fall Ihnen ausdrücklich sagen zu müssen, was ich leisten will: In meiner Übersetzung Magyarischer Gedichte will ich zwei Abhandlungen schreiben: *Erstens*: Eine Darstellung der magyarischen Prosodie, auf dass die Herrlichkeit unserer Sprache den Deutschen von dieser Seite bekannt

werde; *Zweitens*: Die Geschichte der ungrischen Poesie von den Jocularibus angefangen, bis auf die gegenwärtige tragikomische Epoche, dass ich hiebei die übrigen Zweige heimischer Literatur nicht mit gleicher Ausführlichkeit behandeln darf; anderer seits aber auch nicht ganz umgehen kan; sondern bei gewissen Momenten eine gedrängte charakteristische Übersicht des ganzen Literar Standes geben muss, wenn die Ausarbeitung nicht einseitig sein soll, dünkt mich unerlässlich. So will ich auch die vorzüglichsten Dichter jeder Epoche *beurtheilen*, nicht aber nach Art unserer Landesleute *recensieren*. Ich weis, dass ich in ein Wespennest greife. Ich sage aber wie Hammer von den arabischen Dichtern sagt, und ich weis sie missverstehen mich nicht: *Wenn ein Gedicht an den Kuaba aufgehängt wurde, half Lob und Tadel nichts: der Recensent musste besser machen*. Wenn Sie mir nun zu dieser Arbeit ihre pronotationen mittheilen wollen, werden Sie mich aufs höchste verpflichten, so auch durch die Zusendung ihrer Preisabhandlung von 808. Dass Allem, was Sie mir schicken wollen, nichts geschieht, verbürge ich. — Am besten ist es Sie geben alles in Kaschau auf die Diligence und adressieren es an Baron Aloys Mednyánszki K. K. Kämmerer nach Pressburg. Von und durch ihn bekomme ich es verlässlich. Es ist vielleicht keine überflüssige Sorgfalt, das Ganze in Wachs[einw]and einzunähen, um dem Regen zu wehren. Auch bitte ich Sie mich zu verständigen, wenn das Ganze abgehen soll, damit ich die gehörigen Anstalten durch meinen Schwager treffen lasse, dass er das Päckchen gleich erhält. — Dass meine Umarbeitung der altdeutschen Gedichte ihren Beifall erhalten, hat mich innig erfreut. Auch ich liebe die Legenden darin vorzugsweise. Mein Verdienst ist bei der Arbeit nicht gross, die Alten haben Alles gethan, ich musste nur *nicht* verderben.

Ihre Frösche erhalten sie nächstens übersetzt, indessen lege ich Ihnen hier zwei Sonette bei, schreiben Sie mir nur ob Ihnen die Übersetzung zusagt, und wo sie selbe geändert wünschen.

Über meine Bemerkungen über ihren Sallust habe ich späterhin viel gelacht, es ist meinem Criticismus ein seltsamer Streich passiert, ich habe mich einer Silbenstecherey schuldig gemacht! ich bekenne ihnen aufrichtig, dass ich von all' dem, was ich geschrieben, izt nichts für gegründet halte, als die Bemerkung über das: *Viros pati muliebria*. Das übrige heist alles nichts. Ich würde sehr bedauern, wenn sie voreiliger Bemerkungen wegen die ganze Arbeit nochmal

durchgehen wolten. Ich bedaure dass Sallust noch nicht gedruckt sein wird, wenn meine Magyarischen Gedichte erscheinen, ich also in der vorangehenden Abhandlung ihrer nicht erwähnen kann; ich betrachte ihre Übersetzung als eines der grössten Paradenstücke unserer Literatur. —

Sie schreiben mir nicht über Hormayrs und Mednyánszky's Taschenbuch! Haben Sie es nicht? die Auflage ist zwar vergriffen, ich würde ihnen aber ein exemplar zu senden, —. Für die Daten über einige Magyarische Dichter danke ich. Noch eins: Im Tud. Gyűjt. heft III 820 steht ein Absurder Aufsatz über den Gebrauch der Deutschen statt *Unger* zuschreiben *der Magyare*. Ich bin dagegen aufgetreten, hoffe, meine Antwort wird im Juniusheft gedruckt, schreiben Sie mir wie Sie mit mir zufrieden sind.

Ihr Freund
Mailáth

Haben Sie Cziráki's neues Buch gelesen? Dem Mann sollte ein Monument errichtet werden.

MEIN BEGLÜCKER.

Von Millionen, die die Erde zählt,
Verfolgt, wie mich, die blinde Ate keinen;
Greift wütend manchmal Sie den Andern Einen,
Gleich ist sein Gott ihm schützend zugesellt.

Mich schützt der Himmel nicht, und nicht die Welt,
Auf zehrt der Kampf das Mark in den Gebeinen,
Ohnmächtig, ach! erschöpft, kan ich nur weinen,
Wo Balsam für die Wunde, die mich quält?

Und Eros dauert meines Lebens Leiden.
»Der Ate zürnen säften meine Freuden«
Er sprach; im Arme ruhet mir Sophie.

Seit sie die Leuchte meines Lebens Nächten,
Seit ich umschirmt von Amors heiligen Mächten,
Schmerzt mich der wilden Ate Rasen nie.

IHR BILD.

Der Morgen wecket mich; mein höchstes Gut,
 Ihr göttlich Bild tritt meinem Aug' entgegen.
 Wie bebt mein Herz in süßen Liebesschlägen;
 Auf lodert flammenhell die alte Glut.

Sie ist's, sie ist's! so ruft mein wallend Blut,
 Ich küß' die Luft als wäre Sie zugegen,
 So sprach, so ging sie, so war ihr Bewegen,
 So sank ans Herz sie mir voll Liebesmut.

Wie einst mit Ihr, beginn ein Flüstern ich
 Jezt mit dem Bild, verborgen, neckend, süß;
 Nun holden Streit, nun Worte lieb und mild.

Bis ich dis [!] treibe hebt die Sonne sich,
 Schikt durch die Jalousien ihre Grüss',
 Umstrahlt mit Himmelsglorie das Bild.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3863.

Gr. Teleki József — Kazinczynak.

Szirák Junius 28d. 1820.

Tekintetes Táblabíró Úr! A Tekintetes Úrnak April. 24d. hozzám intézett sorait vévén, Dókus Fő-Fiscális Úr megjelenésére vártam, hogy barátságos kívánságához képest legalább Verseghynek munkáját megnézhessem; az én csekély értekezéseim, melyeket kijövedeleik előtt még egyszer általfutni, imitt amott bővebb megfontolásom után igazítani, bővíteni, észrevehetőbb darabosságaikat, hirtelen történt elkészüléseknek természetes következéseit tehetségem szerint kiegyengetni, és így lehetséges tökéletességeket, a nélkül, hogy újra kidolgozni bátorkodtam volna, megadni mulhatatlan kötelességemnek tartottam, csak a jövő hólnap végén vagy Augustus elején jöhetvén sajtó alá. A tisztelt Úr mindazáltal megérkezéséről engem nem tudósított és így kénytelen valék az említett munkának, melyben sok szép és sok jó, de szint annyi helytelen és rossz, és igen kevés

új találtatik, elküldését más alkalmatosságra halasztani, oly reménységgel, hogy ekkor az én vizsgálódásaimnak is egy nyomtatványával szolgálhatok tiszteletemnek jeléül. De addig sem akartam elmulasztani, kivált minekutánna előjáróimtól a hivatalbeli foglalatosságaimtól való kipihenésre négy hetek engedtetten volna, hogy a Tekintetes Urat mind ezekről tudósítván, arról bizonyossá tehessem, hogy a Tekintetes Úr leveleinek olvasása mindig a legnagyobb gyönyörűségek közé tartozik.

Az Erdélyi levelek tiszta papirosra és betűkkel leendő kijövetelét ohajtván, épen nem céloztam arra, hogy azok, Pesten különösen pedig Trattnernél nyomtattassanak. Én ugyan Trattnernek hazánk tudományossága körül tett érdemeit eslesem, ötöt fáradhatatlan ügyekezeteért becsülöm, de nem akarnék a Magyar könyvek kinyomtatása eránt neki valamely veszedelmes monopoliumot tulajdonítani. Legyenek és bár volnának a hazának minden részeiben szorgalmas nyomtatóink, de csak hogy ezek is vigyáznának valamennyire a nállok kijövő elme-szülemények ékes külső formájára, melyről még Trattner is igen gyakran megfélekedezik. Valóságos megszomorodás nélkül nem vehetem a Bártlai leveleket kezeim közé, látván hogy ezen kellemetlen munka, a legújabb időkben a magyar szép literatura egyik legnevezetesebb nyeresége, mely ocsmány ruhába öltöztetett. —

Jankovich Miklósnak egész gondolkozása módja egy darab időtől fogva annyira megváltozott, hogy én cselekedeteiből ítélvén alig tudok az emberre ismerni, melyre nézve annak Barátságatlansága tsudálgozásra nem indíthat, annyival is kevésbé, mivel Sallustius ő is lefordította, és annak első részét az előtt több esztendővel ki is adta. Ezen fordítás mindazáltal legalább a nagyobb rész kívánságainak, én magam nem esmérem, nem felelvén meg, nagyon ohajtom a Tekintetes Úrénak minél előbbi megjelenését.

A mi Szentmiklósynk Hunyady Lászlójában sok szép gondolatok találkoznak, kár hogy a karakterek festésében nagyobb merészséggel nem bánt, hogy Goethének Egmontja igen sokat vólt szeme előtt, és hogy a kötött beszéd által előadásának nagyobb erőt, költői szellemet nem adott. Az ifiúnak igen szép talentoma vagyon a játékszini felsőbb költésre is, ohajtani lehet hogy ezt szorgalmas gyakorlása által még jobban kifejtse, és így költésünk e részbeli hiányosságát kipótolja; mert a mi Kisfaludy Károlyunktól, kinek inkább a víg és érzékeny, mint a szomorú játékokra látszik talentoma lenni,

és a ki eddig szerzett kedvességét inkább darabjainak nemzetiséggel teljes tárgya, és a játékszíni mesterséges felosztás; némely hathatós környüállások szerencsés megragadása, eleven festése és némely éles gondolatok, mint munkáinak belső érdeme, költői ereje, klaszszikos volta által nyerte meg, e részben valami tökéletest már azért sem várhatunk, mivel darabjainak kidolgozására elég időt nem fordít.

Íát Gróf Desöffy Bártfai leveleinek kiadatásától fogva nem dolgozik-e valamelly munkán? Az illy szép izlésű, ritka elmésségű és nagy tekintetű Urak csak Literaturánk legszembetűnőbb kárával, hátra maradásával heverhetnek. Ettől őket tartóztatni valóban szent és múlhatatlan kötelességünk, melyet tehetségem szerint teljesítenék is, ha szerencsém volna ezen méltósággal közelebbi esmeretségben lenni.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 37. sz.]

3864.

Szentmiklóssy Alajos — Kazineczynak.

Kedves Uram Bátyám,

Nagy tekintetű Barátom!

Közel három héti távollétem után csak most érkezém haza, hol kedves Uram Bátyám' becses Levele reám várakozott, 's ez az oka, hogy reá illy későn válaszolhatok.

A' Báró Henninger által nyert Sávolyi Uradalom igen szép, 's több helységekből, 's pusztákból áll, de a' mellyeket név szerint előadni nem tudok. Különösen szép a' Bozítai Major, hol magam is több szép napokat töltöttem. A' Sávoly eránt folytatott per nagy figyelmet támaszta a' Fő Törvényszékeknél 's a' Septemviratuson a' Nádor Ispány Ő Cs. Kir. Fő Hségének előlülése alatt ítéltetett-el, a' Fő Herczeg' előlülői szava által döntetvén-el a' kétséges kérdés. Igen örvendek hogy az említett Uradalomban a' Mélt. Grófnénak is része vagyon, 's reméllem, hogy a' nyert birtok' által vételének alkalmával kedves Uram Bátyámat házunknál tisztelni szerencsénk leend.

Török Fanny kis Asszony még Férjhez nem ment. A' Herczegné, ki Comtesse Vidda nevezetet nyert a' mi udvarunktól e, vagy a' Darmstadti Udvartól? nincs tudva előttem, most nincs itten, mint szinte a' testvére Gróf Unwerthné is. Törökök Ns Gömör Vármegyé-

ben is laknak. Egyik Jánosiban (Kis Hontban) Zsiga, 's ez a' Cousinemet Kovács Manczit Gömörnek hajdan leggyönyörűbb kis Asszonyát tartja házasságban, a' másik, Feri, Kovács Manczinak anyai testvére 's e' szerint nekem is cousinom, Feleden lakik, 's mind ketten magokat igen jól bírják.

A' Tud. Gyűjt m. é. utolsó Füzetében ismét néhány nyilak lövettek-el Kedves Uram Bátyám ellen, de a' mellyek tompábbak, mint sem hogy Uram Bátyámon sebet ejthetnének.

Éljen szerencsésen Uram Bátyám. Ajánlom magamat nagy becsű kegyeibe, 's maradok állhatatos tisztelettel Erdő Tarcsán 29. Jun. 820.

alázatos szolgálja
Sz. M. Aloyz s. k.

Nem tudom, ha megírtam e kedves U. Bátyámnak, hogy Sz. Iványi Bogd. N. Mélt. Fő Ispányunk Ő Exc. által V. Szolga-Birói ranggal tiszteltetett meg.

Kivül:

Nógrád Vármegyei Vice Notarius Szent Miklósy Aloyz Ur levele, melly bizonyítja hogy Heningerék, a' Török Eszter gyermekei, a' Sávolyi pert a' Septemvirátuson is megnyerték.¹

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

3865.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 30. Jun. 1820.

Virág gab dieses Jahr ein Werk heraus, in welchem er über verschiedene, vielleicht alle Gattungen der Ungrischen Versificationen handelt. Er verdient, dass man ihn höre; ich will also meinen Aufsatz so lange behalten, bis ich das Werk gelesen haben werde. Vergeben Sie mir den Aufschub, bis das exemplar ankommt.

Kazinczy F. jegyzete.

Jetzt sind alle meine Stunden der Durchsicht der Iliade des verstorb. Vályi Nagy gewidmet. Die Witwe beehrte mich mit dem Vertrauen, dass ich die Ausgabe besorge, und das, ohne dass ich sie darum directe oder indirecte angegangen hätte. Ich habe nicht nöthig, mein Herr Graf, Ihnen zu sagen, wie sehr ich durch dieses ihr Vertrauen beehrt, ja glücklich mich fühle; ich habe Gelegenheit etwas für unsere Sprache u. Literatur, und zur Bildung unseres Geschmacks, dann aber auch für den Schatten des würdigen Mannes, für das Wohl seiner Hinterlassenen, zu thun. Vályi-Nagys Übersetzung ist freylich nicht die Vossische: aber haben denn die Deutschen in ihrer allerersten Übersetzung der Iliade auch eine Vossische erhalten? Vályi-Nagy war nicht Voss, Ungarns Sprache ist nicht die Sprache der Deutschen, und diese Übersetzung hätte zehn Jahre noch unter der Hand des Übersetzers noch stehen sollen: aber es ist doch eine Iliade, und wahr, es sind Stellen darin, die über alle Erwartung gut ausgefallen sind. Vályi Nagy hatte auch Voss's Übersetzung vor Augen, und in vielen Stellen fand ich, dass er mehr der deutschen Übersetzung als dem griech. Original gefolgt ist. Ich nahm mir vor, nichts zu ändern, als offenbare Verirrungen, und zwar solche, welche nicht stehen bleiben dürfen; bessern — das erwartet das Publicum nicht von mir, ja von Niemand; wer es besser kann, als Vályi Nagy (was unter uns gesagt, nicht eben das schwerste wäre), der arbeite die Iliade selbst. — Ich nahm mir vor, in der Durchsicht des Mts nichts anders zu machen, als Sprache und Orthographie mit Vályi Nagys Theorieen mehr in Harmonie zu bringen; wobey ich aber das griech. Original, die lateinische wörtliche und die deutsche Vossische Übersetzung zu Rathe ziehe. — So strich ich die römischen Namen der Götter Griechenlands, die Vályi Nagy nur in Einem Gesang den griechischen untermischte, und setzte für Minerva *Athene* u. s. f. —

Vályi Nagy gab dem Buch den Titel *Homér' Iliásza*, wahrscheinlich weil auch Voss sein Werk Homers Ilias benannt hat. Das schien mir nicht recht; dann im Werke selbst überall Griechheit zu suchen, u. nicht Ceres sondern *Demeter* zu sagen, auf dem Titelblatt aber den alten Griechen mit einem verfranzösierten apocripten Namen Homer zu nennen — ist Widerspruch. Voss mag entschuldigt seyn, weil im Deutschen der Name die termination des Genitiv verschmäh't: *Homeros's* . . . Im Ungr. kann man aber sehr gut sagen: *Homerósz' Iliásza*. —

Ich lege zwey Epigramme bey. Sie sind nicht selbstgeschaffene Landschaften, sondern nur Copien von vorgefundenen Gegenden, aber es sind *schöne* wirkliche Gegenden. Den 1. Jun. ging ich durch Nagy Mihály an den Gränzen von Zempliner Comitatz gegen Ungvár, und ward bis zur Bezauberung hingerissen, als ich das abscheuliche, zusammengeflückte, durch elende Nebengebäude umgebene Haus des Grafen Michael Sztáray, einst Ober Gespann von Szaboles und seiner Gemahlin Gräfin Eleonora Eszterházy, Tochter des Kanzlers, jetzt durch ihren Sohn Albert in ein lustiges Feenschloss umgewandelt erblickte. Die Nebengebäude sind abgetragen, und ihr Platz ist jetzt mit blühendem Gebüsch, die eben in der Blüthe standen, bedeckt. Zwischen den zwey Rondellen, die ein ehemaliger Besitzer dem nicht grossen Gebäud anhängte, läuft ein Gang mit eisernem Gitterwerk durch, und ich sah eben eine von den schönen Mädchen der Gräfin aus der einen Rondelle zu der andern Rondelle mit einer Schaafe in der Hand hinübergeln. Also Gebüsch in Blüthe, das aufwartende zartgewachsene junge Mädchen, als eine lustige Erscheinung durch den leichten Gang, die schöne runde neue Decke der Rondellen, mit einem reich vergoldeten Pinusknopf, das Haus vollkommen neu gelb angestrichen, jaloux neu grün, alles die Reinigkeit, das Frische, das Leichte, das Luftige — das hat mich entzückt. Ich hatte eine sehr schleimige Reise in das Ungvarer Comitatz vor, dürfte also nicht aussteigen. Aber ich liess vor dem schönen Kunstwerk des Architecten Koch (von welchem Jaschke, Begleiter des Erzherzog Reiner auf seiner Reise in Ungarn, mir 1810. als ich in Ujhely mit dem Erzherzog und diesem Zeichner speiste, erzählt hat, dass Koch, den er aus der Academie in Wien kennt, ein wahres architecton. Génie sey) meinen Kutscher stehn, und lange, lange schwebte mir das schöne Kunstwerk vor den Augen. So entstand das erstere Epigramm.

Graf Albert Sztáray ist der Bruder der Gräfin Joseph Dezsöffy. Diese liess sich durch Koch auch eine Zeichnung zu einem engl. Garten (mehr als 50 Joch gross) und einem grossen, einem Prachtgebäude machen, und ich war voriges Jahr in dem mit einheimischen und exotischen Gewächsen und Bäumen bepflanzten Garten, das in einer flachen, holzlosen Gegend sehr wohl thut. Der flache Ort hat von der Natur drey conisch gedrechselte Hügel — in Szaboles, nicht selten — einer ist zu einem Weinberg bepflanzt, der andere hat ein Haus an der Spitze, und der dritte ist bis in die Hälfte

abgetragen, damit das Wohnhaus des Grafen dort stehe. Koch hat sein Genie auch hier legitimirt. Dieses alles musste ich sagen, um verstaendlich zu seyn.

1.

NAGY-MIHÁLY.

Ott Armida vevé tündérlakjába Rinaldot:

Itt a' Károlyi lyányt Sztáray hozta belé.

Meg vala csalva Rinald: de te, boldog férjfi, nem álnok

Lyányka tüzetől égsz; hölgyed örökre tiéd.

Dózsölj bájaiban (Schwelge in ihren Reizen) 's a' tündérlak-
[nak örülj itt.

Eggy vagyon hátra: siess, 's törzsököd újra virúl.

(Der alte Stamm der Sztáray war schon fast ausgestorben.)

2.

SZENT-MIHÁLY. 2 Meilen v. Tokaj.

A' kit Athéne nekünk 's a' héthegyü Város irigyel,

A' kinek ajkairól Nesztori Sváda szakadt,

Holdjait itt szántá, mint Xenophon, itt vere lantot,

Gyermekit itt nevelé szíve' nagy érzetiben.

Pusztá vala a' vad sík; perzselt agyag: Eleonóra

Rá pillanta, 's az im Thesszali Tempe leve.

Lépj árnyékiba, hiv Idegen; szent helyre jutottál,

'S az most is büszkén hirdeti Geniuszit.

Ich habe dieses Epigramm den [!] Grafen Dezsöffi noch nicht geschickt. Wohl aber dem Magyar Kurir. Ich wünsche, dass Graf D. es gedruckt erblicke. Mein Name steht nicht dabey: aber er wird mich darin erkennen. Gewiss wird der Ort seine jetzige Bewohner und Schöpfer (Genius, Alkotó, Szépitő) einst mit Stolz nennen.

Dieses Epigramm ist im Namen der späteren Zeiten gedichtet. Darum sage ich in der letzten Zeile *most is*.

Ihr Neveu, mein Herr Graf, Anton Mailáth ist honor. V. Notar geworden. Die Nachricht von unserer Restauration haben Sie schon in dem Blatte des M. Kurir, das ich heute erwarte, gelesen. Mir

that es wohl, meine glühende Verehrung gegen unsern edlen Palatin, den ich nie sprach, aber den ich gränzenlos verehere, darin öclatiren zu lassen.

Ich beharre mit der innigsten Verehrung

Mein Herr Graf

Ihr unterthänigster Diener

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3866

leem

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak.

Kedves Barátom!*

Igen sok foglalatosságaim miatt ismét béestem szokott hibámba, — a' levéllel való késedelmezésbe. Maius 17dike, — 's még inkább Junius 7dike óta egészen belé merültem az orvosi csekélységekbe, mellyeket a' Rigorosumokban gyakran a' fontosabbaknál is szorgosabban kérdezkednek. Örömmel cselekszem mind az által ezt is, csak hogy már valahára nem csak reményem, hanem jusom is vagyok hozzá hogy a' megvizsgálásra bocsáttassam. A' fentebb megnevezett két nap volt azon fontos napja életemnek, mellyben polgári szerencsémnek talpkövét megvetve láttam. Az elsőbbon érkezett jótévő Atyámtól, Érsek Ő Excellenciájától, az a' kegyes Resolutio, hogy a' Gradualis Taxának fele részét — az az 300 P. forintot Udvari Agens Légrády Úrnál fogom felvehetni: az utóbbin pedig Ő Excellenciája, a' Nagy Széchény, bévégezte kívánságomat az által, hogy a' másik 300 P. forintot esedező levelemre egyenesen Légrády Úr kezébe küldötte. E' szerint ítettem az egész Taxát Junius 9dikén az Orvosi Karnak Decánjánál, 's nincs egyéb hátra, hanem hogy mennél előbb jelentsem készen voltomat. Egyetlen egy gáncs áll még útamban, a' mi annál nehezebben esik, mennél csekélyebbnek látszik. Ez pedig csak abban áll, hogy mind eddig, noha Aprilis 14től fogva két levelemben kértem, 's közelébb a' harmadikban is sürgettem, meg nem kaphattam Kis Tokajból Kereszt levelemet. Bízam

* vettem Júl. 14d. 1820. — Kazinczy F. jegyzete.

a' dolgot Tisztelendő Lonovics József Úrra, az Egri Érsek Cerimoniúsára, ki az óta egy ízben meg is tisztelt levelével, hogy még azt meg nem keríthette. Kedves Barátom, nem lehetne é az, hogy a' nálad lévőt le másoltatva, 's vidimáltatva meg tartanád, magát pedig nekem az első vagy második postával Recepisse mellett megküldenéd. Igen sajnálnám, ha a' miatt csak egy hetet is kellene késnem; késnem kell pedig különben, mert addig terminust nem kérhetek Rigosumomra. Pedig az volna teljes szándékom, hogy a' folyó esztendő végével egészen kész legyek.

Igaz Barátom tisztel, és sajnálkodva értette, hogy Trattner¹től még sem kaptad a' Tiszti Kalendariumokat; de Lónyay János által, ki most is köztünk vagy, avval vigasztaltatott meg, hogy Trattner az ő ösztönzésére a' Pesti Vásárcor küldé el azokat. Óllemek, 's csókollak Kedves Barátom —

hű tisztelőd
Tóth László mk.

Talám hibáztam is benne, hogy a' folyó hónap negyedikén Plenipotentiátat, nem hozzád, hanem Légrády Agens Úr tanácslásából Ő Excellenciájához, a' Fő Ispánhoz útasítottam. Félek tőle, hogy ha ott nem érné — vissza küldik utána, 's csak a' baj szaporodik általa. —

Külön szelet papíron:

Ungvár-Németi Tóth László görög Sonettje. 1820.¹

ἘΛΠΙΣ ΚΑΙ ΧΡΕΙΑ.

Αινὼν το πένθος τῆς Δημότητος ἡν.

[stb. mint a 3820. számú levélben.]

Ungvár-Németi Tóth László munkája 's keze. 1820.²

A sonett magyar fordítása Kazinczy F. írása:

REMÉNY ÉS BIRTOK. — 1. Szörnyű volt keserve Ceresznek. 2. Elvesze, elvesze a' gyenge leányka! 3. De hogy Királynénak látta gyermekét, 4. Téged dicsért az anya: Hymen! Hymen. 5. Utvezérül fénylik éjjel a' Hold, 6. A' tél' kórjainak pedig 7. Bacchusz 's Küpris adnak ajándékot, 8. Hogy ne kárhoztassék a' Végzés.

¹ E sor Kazinczy F. kezeírása.

² Kazinczy F. jegyzete.

9. Isteni hatalom jót osztogatni. 10. Nekem remény elég; te légy enyém, Remény, 11. Haszon a' gazdagnak jusson. 12. A' derékségnek remény virága; 13. Használni a' vagyont első gyümölcse: 14. Gyökerét pedig Istenek bírják.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

3867.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassán Julius 8kán. 1820.

Kedves Barátom!

Közlöm erga remissionem Kunits levelét és kérem segits kérése tellyesítésében. Tegnap végeztem el Versegi Felelete olvasását; sok Filozofia van benne, de nem mindenütt elegendő.

Kerestelek Újhelyben szállásodon. Mikor látjuk már egyszer az Erdélyi Leveleket és Szallusztiuszt? Nagyon örvendek rajta, hogy reménységed van a' magadéhoz jutnod. A' gyermekeinkre pislogó jobb jövőendő az atyai szívet méltán vigasztalja. Kézý Elogiumával tartozol még nékem. — Én Istenben boldogult, és az uzsorászkodásban megöszült B. Senyneyi bátyámat úgy nézem, mint szent Krispinust; — ez, élteben tolvaj volt, hólta után pedig szenté lett. Gottlos gelebt und selig gestorben, ist dem Teufel sein Spasz ferdorben. [!] Az ártatlan Gróf Zichy Leopold ellenben 18 esztendő korában szüzessége vesztésekor fekete kankót kapott, és két hét alatt Pesten megholt. — Így megy a' világ.

Szép anekdotákat beszéltél el nékem szépen a' régiebb választószékről Biharban. Én is azt hiszem, hogy nem kellene a' Fő Ispányoknak fortélyoskodni; — én is azt hittem mindég, hogy Fáy, dolgát valamennyire elmesterkélte, de azért nem kellene néked rossz néven venni, ha én a' vegyült vallású Vármegyékben, az egészre nézve ugyan vegyítve, de minden külön hivatalra nézve vegyítlen akarnám tétetni a' kandidátiót avagy a' felajállást. Én ezt szintűgy kívánnám Szepes és Sáros Vármegyére, mint Szaboltsra nézve; — így hát örülni kellene inkább ezen ideának, mintsem arra nehezíteni. Nem esmeri sem eszemet, sem szívemet, a' ki tsak gyanít-

hatja is vallásbeli részrehajlásomat. Te nem olvastad leveletem azzal a' figyelemmel, melylyel íródott — én még akkor sem írhattam volna le máskép a' Szaboltsi restauráziót, ha azt az egekből néztem volna. Te, hol egytől hol mástól, majd ezt, majd am azt halottad; de azért igaz marad, hogy Finta Úr nem jött más okból Fiskális Aktzió alá, hanem mivel a', minden ellenvetéseim mellett már régen az előtt megállapított, voksolás után is azt kiállotta a' Státusokhoz, hogy ne votizáljanak. Tudtam én és tudom, hogy ez a' Fiskális Aktzió függőben fog maradni, és nem is szükséges annak vagy sürgetése vagy végre-hajtása; a' mellett nem is oly rettenetes, mint a' Damoklesz felett függő pallos; — de szükséges volt meghatározása a' státusok' védelmére, ha vagy a' Kállai vagy a' Vaji felekezeti vádolásokra vetemedett volna. A' kik Szabolts Vármegyében az okosságot részrehajlásnak vagy indulatosságnak vették, Mili kis fiamhoz hasonlítanak, a' ki tegnap is megharagudott rám, hogy a' tseresznye magok evésétől óvtam őtet.

Abban a' beszédben melylyet én mond'tam vala, ha Fő Ispány lettem volna, egygyetlenegy szó sints a' botskortalanokról. Tudom én jól, hogy sem a' botskoros, sem a' botskortalan nem tehet, amaz botskorárul, emez pedig tsizmajárul, de ha ennek nem kell tapodni am azt, amannak se kell a' tsizmás hertzeg Eszterházit, a' ki tsak, szintűgy, mint a' legkissebb Nemes ember, egygyetlenegy vótummal bír, voksától megfosztani; miért pedig? mert Hertzege mellett sem bír Szent Tamás' hatalmával, és ugyan azon idő pertzben nem lehet két helyütt egyszersmind. A' szaboltsiak, történendő halálom után már előre még a' három fiam' Anynyát is megfosztották a' vótumtul. A' Zemplényiek több igazságérzést mutattak. Én legalább részemről nagyon meg vagyok elégedve a' Zemplényi restaurázióval. A' Szemere megmaradásán örvendek, és kívánom, hogy a' mende-mondáknak a' Kaszszak' dolgára nézve végét szakaszsa. Jól van hát: hogy én, 's egyéb barátjai nintsenek a' kinevezett deputázióba', hanem, hogy ott van Horváth László, Püspöki Ferentz; így fog legjobban minden kiörlődhetni, és az ő igazsága győzedelmeskedhetni. A' Fő Ispán szerentsésen vitte dolgait, 's a' mellett mulatott is minket, midőn Soos Pál, Bernát és Gróf Majláth ügyét oly furtsán felfogta; nem mutatott ugyan Tzitzeróbeli ékesenszólást, mivel azonban Kátónak hívsz, gyakran jutott eszembe a' komoly szenátornak ama' nevezetes mondása: *O quam ridiculum consulem habemus.* — Nem tudom hogy mondhatod: hogy Vay-Scipiót megugatom; sőt

ő ugatott meg engem' több ízben: a' mint magad is láttad egykor a' Szabóltsi Gyűlésben; de én őtet azért olly kevésbé tartom Scipiónak vagy Kátónak, a' kik soha sem uzsoráskodtak, mint magamat, a' ki olykor nevetközni szeretek, Kátónak.

Azt nagyon sajnálom, hogy a' Fő-Ispán az ifjú Balogot Aszszeszszornak ki nem nevezte — a' ki-nevezett Aszszeszszorok' serege között esmerek egynehányat, a' kiknek a' kevesebb bor is többet árt, mint Balognak egy egész hordó. Miért ne lehetne valaki azért jó Aszszeszszor, mert nem visel újmódi frakkot? — azt kellene bém bizonyítani, hogy tiltott vagy alávaló tselekedetekre vetemedé, — hogy több esze és tudománya van, mint sok mostani Aszszeszszornak, az bizonyos; elég lett volna, tsudálatos különözéseit azzal kárpálni, hogy nem azonnal, hanem tsak sok kérések és esedezések után neveztesse ki Táblabírónak; de a' bortól gőzölgő 's tántorgó Palóztit Sz. Bírónak fel-ajállani, Balogot pedig minden ajállások mellett is még Aszszeszszornak se nevezni, keménység, sőt következetlenség — mert ugyan, hogy mernek a' Katholikusok azon panaszkodni, hogy a' protestánsok tolylyák, emelik a' magokéit, midőn egy oly jeles elméjű ifioknak, mint Balog, pártját nem fogják? — Nem szeretem ezeket az atyátlan szívű embereket; — látszik: hogy nints Fia sem Gróf Eszterháznak, sem Gróf Sztárainak — ezek a' bölts Urak minden dolgot, minden lelket tsak egy mértékkel mérnek — nem akarják meggondolni, hogy némely ifjú olylyan mint az egres, és sohasem érik meg — egy más, készen potytyan ki anynya' méhéből, valamint Minerva Jupiter' agyából; némelylyek sokáig forrnak, de osztán aszszú-szőlő bor válik belőlök. Könynyű lett volna nekem, egy olylyan szívre-ható és eszet győző beszéddel elő-állanom, melynél fogva kénytelenítettett volna a' Fő Ispány Balogot Tábla bírónak kinevezni; de mi lett volna a' következés? a' még tapasztalatlan sógorom, a' ki még nem élt eleget annak érzésére, hogy a' valóságos álhatatosság még a' ditséretes tzelýű tűznek is mérséklésében áll, ellenem szólott volna — de mivel semmi dátummal nem tudott volna elő-állani Balog ellen, mind akaratosságát, mind a' szükségtelen keménységre hajlandóbb szívét elárúlta volna, és így még ellentállása által bizonyosabb győzedelmemet eszközölvén, nem maga magának, hanem szíve' fájdalomában nekem tulajdonította volna törekedése sikeretlenségét.

Íme küldöm neked Hormajer zseb-könyvét, némely Taszszói villogású, de némely, a' borzadásig undorító, verseket is találtam

benne. Mindenbe avatkoznak a' Németek; — minekutánna zsebeinket kiürítették, hazánkrul¹ számunkra, nekünk pedig nints¹

Samu bátyámat a' nagy successio nem tette sem jobbá, sem okosabbá, sem adakozóbbá. — Szerezd meg nekem minél előbb a' megkoronáztatott Pesti feleleteket; 's ird-meg, ha mi Újság van a' Magyar literatúrában. Hólnap Sz. Mihályra megyek, Édes Gergely' Horátziusát is magammal viszem. Hát Nagy Homérusát nem kapjuk-e meg már egyszer? Ha időm lesz, majd kidolgozom még egyszer jobban a' Tud. Gyűjteménybe kinyomtatott értekezésed felett való levelemet. Te azt gondolod rólam, a' mint látom, hogy én a' szép társalkodású élet' tartozatjaibul akarom kifejtegetni és ki-idealizálni a' szép tudományok mindennémű remek műveinek reguláit; de ez ugyan nagyon szoros határ lenne, 's én nem a' társalkodási, hanem a' társasági életnek tartozatjaiban fundálom meg azokat — azt se hidd: hogy ne érezzem, hogy hol Pauzsiás Kotzebue, és hol nem az? — és hogy nem hasonlítottam össze sehol is a' hasonlókban Göthével: — «dissimilium enim inadaequata comparatio est.» — Tsak még a' minap is elolvastam másod ízben Hermant, és Dorotheát, és úgy tetszett, mintha Homér' Odisszeáját, nem pedig Göthét olvastam volna, — de Kotzebue mindenütt Kotzebue. — Ritkán fellelgező, ritkán egészen tiszta, igen gyakran tsak tsillogó, de még is mindenütt eredeti. Prózája tömettebb lehetne — de bezzeg mester ám «dans la conduite du Dialogue», és az ideák' hántásában. Érzem én úgy, mint akár ki, «qu' il est souvent defectueux dans le denouement» — hogy gyakran Kotzebue szóll nála a' tsiznadia helyett, és hogy úgy beszélteti a' szabót mint ha nemes Úrfi lenne: — de érzem egyszer'smind, a' midőn tárgyhóhoz képest emelkedik stilusa, vagy ahoz hanyatlík, és hozzá simúl. Igaz az: hogy a' kimívelt és kitsinosodott nyelvnek olylyannak kell lenni, hogy minden formának előadására alkalmas legyen, de azért még se lehet a' stylusnak más ideálja, mint az: hogy a' dologhoz, a' melyről írunk, és annak formájához legyen alkalmaztatva. Nem kell kitsiny dolgokat felséges stílussal elő-adni, sem fellelgező ideákat és képzeteket alatsónynyal, a' közép rendű dolgok pedig közép mértékű stílust kívánnak. Nehéz ezekről a' dolgokrul egyáltaljában beszélleni, de mikor tetszik valami és a' bájoló érzés után tagoljuk a' bényomásokat, kisül mindenkor, hogy minő tsudálkozásra méltó harmoniában alkotta a' természet

¹ Az eredetiben kiszakadt a levél a megjegyzett helyeken.

eszünket szívünkkel. Érzem én mind Göthének, mind Kotzebuének, mind érdemeit, mind fogytatkozásait; mind a' kettő nagy ember, mind a' kettőt tisztelnünk kell; más-más szabású elme mind a' kettő. Én nem merem az ilyen nagy emberek' elméje rangját meghatározni; de lehet érze nem elméjek' nemének különbségét, és az egygyikben több hajlékonyságot, a' másokban pedig több eredetiséget találnom. Én nem mernék egyrül is oly megvetőleg szólni mint te Kotzebuérül a' Tudom. Gyűjteményben. Jobb a' világosság miatt az árnyékban meg nem ütközni, mint az árnyék miatt a' világosság előtt szemünket be-húnyni.

Zsenidet tsókolom. Bár itt lehetnék, mikor vissza-hozod. De itt lessz Feleségem. Adjanak neked a' jó Istenek jó egészséget, szerentsésen siető és házod' boldogságát eszközölő püröket, gyermekeidben örömet, Feleségedtől vígasztalást, hazánktul hálát; nékem pedig tartsák meg örökös, igaz barátságodat, melylyet viszszoneozván, maradok hollig

hív Jóskád mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3868.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Nagy-Ugrócz am 10/7. XX.

Ich erhielt ihren Brief vom 30. Junius so eben, und beantworte ihn sogleich wie ich dis mit ihren mir überaus werten Briefen stets zu halten pflege. Dass Sie sich der Revision der Nagyischen Iliasz unterzogen, dass diese Arbeit der Beweis eines schönen in Sie gesetzten Vertrauens ist, freut mich als ihren Freund gar innig. Was Sie über Nagyens Arbeit bemerken, ist sehr richtig, und daher die Änderungen die Sie stellweise anzubringen gedenken, zum Vortheil des Ganzen und wirklich nothwendig, nur müssen Sie in einer Vorrede dem ungrischen Publikum, welches an der Missdeutungs-sucht laboriert, recht deutlich sagen, was Sie geändert und warum.

Ihre beiden Epigramme über die beiden Mihály (Nagy und Szent) sind in hohen Grad gelungen. Wäre Deseöffly auch um vieles weniger scharf und feinsinnig als er ist, müsste er doch Sie auf der Stelle erkennen. So wie Sie es gethan, schaut keiner der Unsern eine Gegend an.

Dass Sie sich mit mir und meinen Bitten beschäftigen, dank ich ihnen recht von Herzen. Virágs Werk über die Prosodie, das Sie erwarten, habe ich. Es wäre vermessen, wenn *ich* darüber eine Meinung haben wolte, dis eine weis ich nur, dass ich von ihrer Einsicht geleitet, von ihrer Freundschaft unterstützt die charakteristischen Grundzüge der magyarischen Prosodie den Deutschen erschöpfend verständlich zu machen hoffe.

Ich weis nicht, ob ich ihnen schon geschrieben, dass mir Döbrentey geschrieben und dass mich nicht leicht etwas so freudig überrascht hat. Auch diese Verbindung dank ich ihnen mein theurer Freund, und ich weis es, dass es Sie freut, wenn ich ihnen schreibe, dass mir Döbrenteys Annehrung [!] desswegen doppelt wert ist, ich habe schon einen zweiten, eben so lieben Brief von ihm.

Als Sie ihren Brief vom 30/6 schrieben scheinen Sie den meinen noch nicht gehabt zu haben, worin ich Ihnen detaillirte Auskunft gebe über all jenes, was ich gleichsam als Einleitung zu meiner magyarischen Anthologie schreiben wil. — Diese rückt mächtig fort und ist im August sicher beendigt. Ich wil allen lebenden Dichtern die Übersetzungen ihrer Gedichte zusenden vor den Druk, um zu erfahren, ob ich durch jene Änderungen, zu denen mich die Verschiedenheit der Sprache zwang, nicht den Geist des Originals verletzt. Schreiben Sie mir doch, welche ihrer Gedichte ich ihnen bereits in Übersetzung zugeschickt, damit ich auch die übrigen folgen lassen kan. Ist das Büchlein *Tavaszi Virágok* von Szemere? wenn nicht von ihm, von wem? Szemere hat Sonette geschrieben, ich kenne keines, wo find ich sie? Es ist einst ein Énekcszeméni erschienen, von *wem* ist es? ich wählte daraus Farsangi Ének; Bor ivás alatt; A Dieu: Az asszonyi erkölts. von wem sind diese? Wann geboren und wann starb Beniczki, Faludi, Endrödi, Aranka? wann geboren Verseghi, Kisfaludi, Tóth László, Horváth Josef (Verfasser des Szombathelyi Himen). Was heist eigentlich *Himfy*? Hat Döbrentey keine Gedichte geschrieben? wo find ich sie? — Ich glaube gegen Kiss ungerecht gewesen zu sein; als ich seine Gedichte las, verdross es mich mehrere Übersetzungen aus dem Deutschen zu finden, ohne Angabe des Originals, darum wählte ich zur Anthologie nur Emberi élet kertje; Hájós Ének: A' jó feleség; A' szerelem és a' barátság. Ich habe seine Gedichte nicht mehr, schreiben Sie mir also, was ich von ihm noch übersezen sol? Dieselbe Bitte habe ich in Betref [!] Dayka's, von diesen hab' ich nur zwei über-

sezt: A' titkos Bú, a' hű Lyánka. Ihre Frösche sind schon übersezt,
und folgen im nächsten Brief. Um ihrer Epigrammengabe in etwas
wett zu machen, lege ich ihnen eines meiner jüngsten *eigener*
Gedichte bei. Leben Sie wol, ihr Freund

Mailáth.

DER BLUMEN SCHMERZ.

Wie dünkt es mich so schaurig,
Des Lenzes erstes Wehn,
Wie dünkt es mich so traurig,
Dass Blumen auferstehn.

In ihrer Mutter Armen
Da ruhten sie so still,
Nun müssen, ach! die Armen
Heraus in's Weltgewühl.

Die zarten Kinder heben
Die Häupter scheu empor;
Wer ruft uns in's Leben
Aus stiller Nacht hervor?

Der Lenz mit Zauberworten,
Mit Hauchen süßer Luft,
Lockt aus den dunklen Pforten,
Sie von der Mutter Brust.

In bräutlich heller Feyer
Erscheint der Blumen Pracht;
Doch fern schon ist der Freyer,
Wild glüht des Sommers Macht.

Nun künden ihre Düfte,
Dass sie voll Sehnsucht sind;
Was lebend würzt die Lüfte,
Es ist der Schmerzen Kind.

Die Kelche sinken nieder,
Sie schauen Erdenwärts;
O Mutter nimm uns wieder,
Das Leben bringt nur Schmerz.

Die welken Blätter fallen,
Mild deckt der Schnee sie zu. —
Ach Gott! so geht's mit Allen,
Im Grabe nur ist Ruh!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3869.

Kazinczy — D'Ellevauxné gr. Török Máriának.

Széphalom den 14 Jul. 1820.

Geliebte Marie,

Ich erwartete dich nach deinem mir aus Szalárd geschriebenen Brief stündlich; da du aber seit einem ganzen Monath schon nicht erscheinst, so komme ich auf den Gedanken, dass du zurückgekehrt bist. Sey es wie es wolle, so gebe ich dir Nachricht von dem, was dich interessiren muss.

Dr. Meczner hat mir gesagt, dass die Witwe deines Onkels mich zu sprechen wünscht, und mich bey der Restauration von Ujhely ansprechen habe wollen. Ich besuchte sie also in Patak den 10. Jul. Sie wies mir ihre Correspondenz mit der Gräfin Maria Aspremont vermählten Georg Erdödy [vor]. Die Gräfin verspricht 40 tausend fl. Auction für ihren Theil in Ónod, und dazu eine Curia in Tarczal. Da Onod durch eine Donation denen Török zugefallen ist, so haben darin die Töchter keinen Theil; unterdessen freute es mich doch zu wissen, was dort vorgeht. Wenigstens ersah ich aus diesen Papieren, dass dieser Töröksche Besitz aus folgenden Ortschaften besteht:

Ónod, Hidvég, Külső u. Belső Bócs, Alsó-Lúcz, Kesztnéten, Emőd. Felső-Lúcz. Abony. Gyömrő, Csege-szeg, Alkemény.

Franz Rákóczy u. Juliana Rákóczy vermählte Aspremont waren leibliche Bruder und Schwester, u. sie theilten wahrscheinlich gleich. Franz ward rebell, und verlor alle seine Güter. Dein Grossvater kaufte dieses Gut vom Personal Baron Koller, und liess sich darüber eine Donation geben.

2.¹ Wies mir deine Tante den Brief ihres Procurators aus Eperjes [vor], der ihr schreibt, dass die Tafel in dem Szendrőer Process den Referendär Fáy Barnabás in Junius convincirt hat, und ihm aufgelegt, über die Meliorationen bis den 4ten September zu liquidiren. Darin haben auch die Töchter Theil, und so begreife ich nicht, wie es zugehen konnte, dass dein Bruder die Führung dieses Processes der Witwe seines Onkels überlassen konnte; es sey denn, dass den Process sein Onkel angefangen hat. Vielleicht geschah aber zwischen deinem Bruder und seinem Onkel oder seiner Witwe ein Vertrag, Kraft welcher [!] er ihr Szendrő überlassen hat, damit sie in Ónod um so weniger bekomme. Ich will durch Verdacht deinen Bruder nicht belasten; Klagen wider ihn haben wir auch ohne diesem [!] Punct genug: aber sonderbar ist es immer, dass er seine zwey Schwestern über diesen Punct nie aufgeklärt hat. Genug dass der Process also schon gewonnen ist. Den 20. Aug. beginnen die Terminen; ich gehe nach Eperjes, und ingerire mich als Plenipotentiar von dir und Sophie, dass wir keinen neuen Process mit der Witwe führen müssen, sondern bey der execution unsern Theil haben können. Dazu braucht man nach dem Ausdruck deines Bruders *penyazsi*. Ich will also Geld leihen, und das Geld für Sophie und dich erlegen. Du bist zu weit von uns als dass du Geld aufnehmen und es sicher schicken könntest: aber dieser mein Brief stellt dich sicher, dass ich deinen Theil nicht für mich, sondern für dich occupiren will. Cedirst du deinen Theil mir, so dass ich dir dann noch über die executional-Summe zahle, so kaufe ich es freylich gerne ab. Doch erschleichen, erzwingen will ich nichts.

3. Die Joseph Török kam vor kurzem von Wien, und erhielt in Pesth eine gedruckte Information von dem Sávolyer Process. Für mich war das eine gewünschte Sache, denn nur aus dieser sah ich, was mir dein Bruder hätte sagen sollen. Hier ein Extrait aus dieser Information:

Esther Török verpfändete Sávoly 1780. d. 1. Jul. an die Gräfin Ignaz Koháry in [!] 52,000 fl. -- Sigbert Wécsey warf sie aus dem Besitz als Verwandter *jure prioritatis* heraus im Jahr 1780. Verpfändete das Gut aber 1791. dem Septemvir Peter Balog und Referendär Gyürky in 55,000 fl. und diese überlassen das Gut 1792. an Anton Almásy. Nach Verfluss der 32 Jahre kommen die Henin-

¹ Az 1. pontot nem jelöli meg a levélíró.

gers (Johann u. Joseph) und fangen den Process an im Jahr 1813. der nun glücklich geendet ist. Das Gut besteht aus der Hälfte der Ortschaften Sávoly, Kovácsi, Bolgarom, Ipoly Nyitra, das ganze Praedium Bozita, dann die Hälften in den Praedien Bucson, Wesselény, Galomba, in [!] Neograder Comitat, und die Hälfte des Dorfes Magyar-Hegymegy in Gömör.

Den 3ten Theil von all diesen Gütern besitzen die Heninger von Joseph u. Ludwig Török in 32,000 fl. Diesen Theil zu verlangen, haben wir volles Recht, und so wie Heninger im Besitz von Sávoly ist, so schreibe ich an ihn, dass er uns diesen Theil herausgibt. Will er es nicht, so fange ich den Process an. Dieser kann binnen einem Jahr geendet werden.

Dieses ist alles was ich dir zu sagen habe. Denn meinen Brief vom 9ten Jun. wirst du erhalten haben, in welchem ich dir schrieb, dass unser Procurator Hr. v. Aszalay den 3. Jun. eine favorable Sentenz wegen Kázmér erhalten hat, und unser Judicat und Justitut schon gewonnen ist, und jetzt nichts mehr übrig ist, als dass wir auch unser Actorat beweisen u. dein Bruder liquidire.

Von Nagy Gábor wissen wir nichts; in Patak weiss von seiner Übersiedelung nach Patak niemand etwas. Das ist ein Märchen. Ich werde in dem Augusti-Mark nach Debresin kommen und dir dann schreiben. Jetzt nur so viel, dass Nagy Gábor meinen Brief unbrochen durch die Post mir zurückgeschickt hat, mit dem Aviso, dass er keine unfrankirte Briefe empfangen will.

Was du in Szalárd gewirkt hast, weiss ich nicht, ich kann mit deinem Bruder zu nichts kommen. Auf 4 Briefe antwortete er mir nichts. Ich hoffe, wenn er die Sentenz wegen Kázmér gelesen haben wird, wird er schon mürber werden. Da er in dem Couvert, welches mir deinen Brief mitbrachte, mich keines Briefes gewürdigt hat, sondern nur die infam-grobe Gnade hatte mir eine Nota zukommen zu lassen: so ergriff ich die Feder, und belehrte ihn, dass Sophie Török und Franz Kazinczy seine Schwester und sein Schwager sind, und also wohl eines Briefes und nicht einer Nota würdig sind. Er sah aus meinem Brief, dass ich sehr wohl weiss, was mir von ihm gebührt, und ich glaube sein Magnatischer Dünkel wird ihm vergangen seyn. Ich beschwor ihn, den Schatten seines edlen Vaters zu respectiren, und liess ihn fühlen, dass ich ganz u. gar nicht gesonnen bin Grobheiten und Flegelheiten von ihm

einzustecken. Heute schreibe ich ihm wieder, diesmahl wider ohne Bitterkeiten, aber doch so, dass ich ihm seine Ungerechtigkeiten vorhalte. Mit 6 Kindern, und einem 7ten, das in October auf die Welt kommen wird, ist es in dieser traurigen Epoche sehr schwer zu leben. — Kossuth soll die Weisung von ihm erhalten haben, dass er sich um einen Platz umsehn soll, weil er nach Kázmér zurückkehren will. So straft sich die Sünde. Kossuth hat sich infam gegen uns aufgeführt, weil er sich auf Popis Gnaden verliess; er resignirte seine Procuratorey, und wird jetzt kein Brod haben. Wir umarmen euch beyde herzlichst, die Kinder küssen auch die Hände.

Ich bitte dich, ohne unseren Wissen nichts zu thun, so wie wir ohne euren Wissen nichts thun. Unsere Sache ist gemein, es ist also nöthig, dass wir alles einverstanden machen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3870.

Szentmiklóssy Alajos — Kazineczynak.

Kedves Uram Bátyám

Nagy tekintetű Barátom!

Sietek kedves Uram Bátyámnak kívánságához képest hírví adni: hogy Szontagh Urat kereszt névén Istvánnak hívják, 's lakik Szécsényben közel B. Gyarmathoz mint G. Forgách József ügyeinek Igazgatója. Egy eleven eszü, 's ritka ügyességű Ember, kit nem csak Megyénknek, hanem az egész Hazának legjobb fejei közé lehet számítani. Elméssége, melly gyakran az élességbe esap, szinte csodálást érdemlő. De mindenek felett örök studiumánál fogva leginkább látszik érteni azon nehéz, 's hazánkban talán leghaszonhajtóbb mesterséget, mint kelljen az igazságot Proteni [!] alakjába öltöztetni. Nem fog ártani ha kedves U. Bátyám vele közelebbről megismerkedni méltóztatik.

Rösler' Közhasznú Leveleiben megjelent H. Lászlóm' Recenziója. Sie ist so gelehrt, und sinnreich, als scharf, und spitzfindig: gewisse anstössige Ausdrücke aber die darin vorkommen scheinen zu verrathen, dass der Verfasser in der Sprache der Grazien wenig bewandert sey. Többet e' tárgyról máskor.

A' mi a' nyelv' geniusát illeti, én az alatt értem: a' nyelvnek azon különös éltető erejét, melly annak egyes részeit harmoniai

öszveköttetésben tartván, azt egy kellemesen öszvehangzó egészzé olvasztja, 's minden más nyelvektől megkülönbözteti. E' szerint a' nyelv' geniusa az a' nyelvben, a' mi a' vegetatio a' növényben vagy inkább a' mi a' lélek az élő testben. 'S valaminthoz azon része a' testnek, melyre a' léleknek ereje ki nem hat, *holt tetemnek* mondatik: úgy viszont azon szó, melyet a' nyelv' geniusa az egészszel öszve nem köt, 's öszvehangzásba nem hoz, *holt szónak* méltán nevezethetik, 's az egy nyelvből sem sár-ki annyira, mint a' miénkből, minthogy ennek remek alkotmánya legtöbb étellel, legtöbb harmoniával bír. Ki tetszik innen, hogy a' ny[elv] geniusa ellen vételi, annyit tesz, mint azt rúfítani, a' mint ezt U. Bátyámnak más alkalommal is mondtam. Maradok állandó tisztelettel Erdő Tár-
alázatos szolgálja

Sz. Miklóssy Aloiz s. k.

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

3871.

Özv. gr. Török Józsefné — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

Különös Tiszteletű Kedves Uram Bátyám!

Hozzám intézet betses Levelének értelméhez képepest az abban kívánt Iroványokat párban itt küldöm¹ Drága Kedves Uram Bátyámnak; a Herczeg Darmstadt Levelével nem szolgálhatok, minthogy az eltévedet, de különben is a Boldog emlékezetű Grófomhoz tsak barátságos Levél lévén, semmi haszonvehető tárgyakat nem foglalt magában. -- Egyébb iránt tapasztalt betses attyafiságában, protectiojában árváimat zárva, a' Méltóságos Grófnénak allázatos tiszteletem jelen-
tése mellett állhatatos tisztelettel maradok -- Patak d. 14-a July 1820.

A Tekintetes Urnak!

Drága Kedves Uram Bátyámnak!

allázatos szolgálója

Gr. Török József özvegye

Horváth Borbála mpr.²

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

¹ Nincs a levélnek semmi melléklete.

² Csak az aláírás gr. Török Józsefnéé, a többi idegen kéz írása.

3872.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Július 22d. 1820.¹

Tisztelt kedves barátom,

Engem rég olta nem kinzott-meg inkább a' várás, 's a' haszontalan várás, mint most a' Magyar Kurír' Leveleiben. Meg akartalak lepni, hogy ott, és csak ott, 's ne levelemben lássd szívemnek egy előtörő érzését 's tiszteletemnek egy újabb bizonyosságát, 's Pánczél azt még mindég késik leveleibe felvenni. Úgy hiszem, hogy az el nem marad, hanem hogy azt csak ezután fogja közleni. Ne tagadd-meg tehát tőle figyelmedet, 's tégy rendelést, hogy az a' darab, a' mellyben Epigrammám meg fog jelenni, veled közöltessék. Azt azért is óhajtom, mert a' mit prózában vetettem mellé, nem tartottam-meg magamnál, 's ide nem vethetem.

Én Június első napján virradtakor indultam útnak tovább Pazdicsról, hol Szirmay András 's szép 's jó feleségének szép és jó leánya még aludtak, 's hamar Nagy-Mihályban voltam. Legalább Tansicsot akartam egy pillantatig látni, bár ágyában, mert sietnem kelle Ribnyiczére Dráveczkyhez. Mint csudálkoztam-el, midőn a' régi, nehéz ízlésű 's ocsmány melléképületekkel körülfogott kastély helyett most egy Tündérlakot láttam magam előtt, körülölelve egy már teljes virányában álló kerttel. A' kaput elzárta az Urnapi oltár, 's a' Fő Ispánt várták, én pedig nem szerettem volna magamat gyanúba hozni, hogy azért mentem Nagy-Mihályra, hogy a' Fő Ispánnak sugdossak. E' szerint ki sem lépve szekeremből, tovább hajtatték, 's még ebéd előtt 's korán Dráveczkynél voltam.

Szemeim előtt lebege a' szép kastély, és minthogy azt olly Úr lakja, a' kit minden jó tisztel, szeret, engedtem poetai tüzemnek, 's kicsináltam az Epigrammát.

NAGY-MIHÁLY.

Ott Armida vevé tündérlakjába Rinaldot — —

[stb. mint a 3865. számú levélben.]

¹ T. *Kazintzy Fer.* Úr. levele. Jött Kassára, Július 30ikán 1820. — Dúlházy M. jegyzete.

Dort nahm Armida in ihre Feenwohnung den Rinald (die Geschichte steht in Tasso's befreitem Jerusalem): hier führte Sztáray die Tochter Károlyi's dahin. Rinald ward betrogen: aber du, beglückter Gatte, glühst nicht in dem Feuer eines betrügerischen Mädchens, und deine Geliebte ist ewig dein. Schwelge in ihren Reizen, und freu dich des Feenschlosses hier. Doch eins ist noch übrig: Auf! und dein fast verloschener Stamm blüht wieder auf.

Elkészülvén Epigrammám, mintegy pirúltam, 's piritottam magamat, hogy Nagy-Mihállyal egygyütt Szent Mihály is nem kapa tőlem Epigrammát. Szerencsés valék párját csinálhatni, 's ezen munkámmal nagyon meg vagyok elégedve. Imhol az:

SZENT-MIHÁLY.

(a később idők képében.)

A' kit Athéne nekünk 's a' héthegyű Város irigyel — —

[stb. mint a 3865. számú levélben.]

Den uns Athen und Rom auf den sieben Hügeln beneiden, von dessen Lippen Nestor's Beredsamkeit floss, pflügte seine Felder hier, wie Xenophon, schlug hier die Leyer, erzog seine Kinder hier in den grossen Gefühlen seines Herzens. Wüste stand die gehölzlose Fläche da, ein versengter Grund; aber Eleonore blickte sie an, und siehe, sie änderte sich in eine Tempe, wie die in Thessalien, um. Trete in ihren Schatten, treuer Wanderer; du betritst [!] einen heiligen Boden, welcher auch jetzt noch ihre einstigen Genien verkündet.

Ha valamit hiszek szent hittel, azt hiszem, hogy Epigrammát sok *igaz ember* könyv nélkül fogja elmondani, midőn Debreczenből Tokajba 's Tokajból Debreczenbe elmegyen. Többet hiszek: gyermekeid ezt az Epigrammát kőbe metszetik, 's Grófnéd' ültetéseibe fogják felállítatni. Amen! Amen! Amen!

Azon nap, a' mellyen téged szállásodon hijába kerestelek ismét, mert Báriba mentél-el, a' Fő Ispán asztalánál kiosztották a' Tokaji bort. Én Szulyovszki és Szemere István között ültem, Szulyovszki és a' Fő Ispán között pedig Gróf Schmidegg. A' Fő Notárius nem vala az asztalnál, 's elmaradásával magának nagyon ártott, ha nem

tudom melly baja volt is. — Szemere megszólítja: Nincs Notáriusunk, igyék Bátyám Uram a' Fő Ispán és mindenik Mágnás egységéért, de minden pausa nélkül, hogy a' poharak ki ne ürüljenek. — Imhol vannak toistjaim:

Ő Exeját a' N. Mélt. Fő Ispánt, a' ki ezúttal is éreztette velünk mind bölcsességét mind kegyességét, az Isten etc.

Mélt. Gróf Schmidegg Fer. Urat a' Vármegye disztét, szerelmét, az Isten etc.

Mélt. Gróf Sztáray Albert Urnak az Isten adjon olly fiat mint maga.

Ha a' bor engedte volna, képzeled, hogy a' Te nevedet úgy nem hagytam volna el, ámbár jelen nem valál, mint midőn az egyyik Dietára választatván Követnek, ámbár jelen nem valál, 's mások a' Lónyai 's társa mint megválasztott Követek egységéért ittak, azt kiáltám-ki, hogy az Isten téged éltessen, 's adja, hogy megválasztott Követeink olyanok legyenek mint Te. Erre Okolicsányi János *tapso*lt.

Én Újbelyben alig láttatám magamat. A' hivatalra vágyók tele voltak ott is, mint mindenütt, gyanakodással; és még így is alig kerülhetém-el a' vádakát, gyanúkat. Szulyovszki azt hitte, hogy én Vay Abrahámmal tartok a' Kazinczy leány feleségnél fogva. Melly kár, barátom, hogy némelly embernek nem az a' szíve, a' mi a' feje, és hogy olly praefidens, hogy azt hiszi, hogy a' dolgok nem lehetnek másképen mint a' hogy azt ő képzei! Én azt óhajtom, hogy a' Vice Ispáni hivatalok mindenütt csak olly embereknek jussanak, a' milyeneknek te óhajtottad itt és az a' két Mágnás, a' kit a' M. Kurirban veled egygyütt forró lélekkel neveztem-meg. — Én meghallván holmit még a' Primás Installatiója előtt, Péter bátyámnak írtam egy levelet, olly véggel, hogy Vayt szelidítse. Péter közléveletemet a' vejével, 's ez egy rettenetes levelet küldé hozzám. Azon kezdém válaszomat, hogy nekem mindég kedves, mikor a' kinek velem baja van, szónak állit: de így lévén ez, jure meo kívánom hogy kihallgasson. Erre Vay tökéletesen megnyugtattatott; látta, hogy én ötet szívesen szeretem, én az ő javát is akarom. — Szerencsémre Vay mutatta levelemet Szemere Albertnek, 's ez clesendesíté Szulyovszkit.

Egy Restauratio sem volt még, 's egy sem lesz soha, a' melly egészen úgy történjen-meg, mint a' Jók óhajtják: de a' Zemplényivel meg lehet elégedni. Püspöky és Bydeskúti 's Bernáth János

is azzal épen nincsenek megelégedve, 's az természetes. Vay Ábrahám azt óhajtja, hogy az Öregek minden Restauratókor adjanak helyt az ifjaknak, de én azt nem óhajtom. Több is szolgálna úgy a' Köznek: de nem mindég volna köszönet benne. Bár a' jó Öregek örökké szolgálhatnának: a' gonosz ifjak soha! soha! Elég tanító példáink vagynak.

A' Szabocsi Restauratio felől lett ítéletemet nem tudom menteni, mert nem tudom mit írtam. De azokat menteni nem is szükség. Midőn én a' magam vélekedéseimet írom, az bizonyosan nem azért van, hogy annak a' nagy embernek gondolkozását igazítsam, a' kit az egész Haza tisztel, hanem csak azért, hogy vele láttassam a' magamét. Bizony az a' Szabocsi Restauratio méltán magának is a' Restauratornak nem tetszhetik.

O quam ridiculum etc. etc. Be sokszor mondhatjuk-ei azt! és be sok helyen!

Kézynek Oratioja az Exámen alatt hagyta-ei a' sajtót, 's már akkor mikor én Patakon nem voltam. Ez neked bizonyosan fog tetszeni. Nem cifra, hanem csendes, 's halotti beszédnek az kell. Ezt teszi az *apte dicere*. Szép gondolatok, szép beszéd.

Nagy Ferenczné nem kapu egyéb segedelmet mint azt, hogy meghagyák még esztendeig a' házában. Azt mondják, nincs pénzük.

Két gazdag Fő Curátora van a' Pataki Collégiumnak, Vay József és Lónyai Gábor. Azonban a' Collegium birtoka conscribáltatik, hogy valahol pénzt vehessenek-fel, külömben a' nagy épület sok esztendeig nem kap fedelet.

Az Iliász M^Sa nálam van, hogy végig tekintsem, 's a' Leiró botlásait kijegyezzem. Semmit sem változtatok egyebet, mint a' toll hibáját, 's az orthographiát nem az én, hanem a' Nagy Ferencz theoriájához alkalmaztatom. Sok igazítani, sok újra dolgozni való van benne. — *Polyhymnia* ma holnap nyomtatva lesz.

Az én Erdélyi Leveleimet még egyszer óhajtja látni a mi Döbrenteink. Alig fogom teljesíthetni kívánságát. Gróf Teleki László és fíja József, 's a' Cencr. B. Vay Miklós Nevelője, Szabó Ur megolvasták, 's meg vannak vele elégedve; Gróf Teleki József sürgeti kiadását, 's arra int, hogy a' Bártfai Levelek betűjével 's papirosára ne nyomtattassam. De Trattner is sürgeti, azt sugván, hogy a' melly könyv ára több mint 4 ft, nem kap vevőt. Az Erd. Leveleké több lesz, és még is úgy hiszem, hogy elkél belőle 500 expl. De hol vegyek pénzt kiadására, 's a' hat réz metszésére? 1. Vajda Hunyad.

2. Déva és Vára. 3. Erdélynek vignett nagyságú mappája. 4. Hunyadinak czimere. 5. A' Római Tábor, és 6. még egy réz. — Isten tudja mikor adhatom-ki.

Készen van nálam a' Szirmay ház históriája is, de még Pállal, a' Lazonyival közlenem kell. Némelly Szirmay az alázatost játsza, 's úgy teszen, mintha nem akarná megjelenését a' Munkának. Tudtomra egy háznak sem jutott az a' szerencse, melly a' Szirmaynak itt fog. — Ab incunabulis Regni ad nostra tempora.

A' Pesti Praemiális munkák egygyüvé fognak nyomtattatni, 's 70 árkust tesznek. Septemberben fogjuk venni. A' Gróf Telekiének előre örvendek. De bezzeg majd lesz sok nevetséges a' többiben.

Elmúlván a' Restaurátio, Dókus Lászlóhoz mentem, midőn kezébe adának egy levelet. Megolvasta. Késő, úgy mond: ha előbb vettem volna, meg volna a' mit kér. — Ekkor mondá, hogy Beregszászy Pál az Assessorságot kérte tőle. — Nem rendes teremtései e a' Jehovának ezek a' Tudósok? Beregszászi és Assessor! — Így leve azzá Szathmárban, így most Pestben, 's kikürtölteti. De nem azt, hogy kérte.

A' lyányomon nagyon megtetszik, hogy élt grátziáddal, 's körültted 's a' Mélt. Grófné körül 's Comtesse Virginie körül forgott. Sok elevenység benne most sincs; de sokkal több élet és módosság, bátorság van, mint volt. Az én szívem sem telik-el inkább, midőn rólad szóllok, hasonlíthatatlan ember, mint az övé, midőn Comtesse Virginie felől szóll. Leányodat nagyon *szereti*, 's nem győzi magasztalni, melly sok jó órákat adott neki. Emlegeti némelly szavait, 's parodirozza e' szavát: *fiam*, melly a' Comtessnek familiáris szava, a' mint mondja. Aurélt úgy festi mint mindég tanúlót. Marcellt és Emilt mint olly tüzeseket, mint az én fiaim.

Az Eperjesi Tábla nem csak Judicatusomat 's Justitútumomat állapítá-meg Kázmér iránt Júniusban, hanem Actorátusunkat is Szendrő eránt Referend. Fáy Barnabás ellen, 's ennek a' liquidálására Sept. 4dikéig szabott határt. Sávolyi birtokunk ez:

Sávoly, Kovácsi, Bolgarom, Ipoly-Nyitra, Hegymegy helységeknek, 's Bucsony, Veselény és Galomba Praediumoknak hasonfele, 's az egész Bozita. Ebből kapok én is részt, ha Heningerrel bajom nem lesz. Meglássuk. Most várom a' hírt. Csak pénzt kaphatnék kölcsön, bár uzsorára. Ezen mesterkedem rég olta. Soha sem voltam nagyobb szükségben. Éljen szerencsésen, tisztelt barátom, 's

fogadd-el te és a' Méltós. Grófné, 's gyermekeid leghívebb tiszteletet, legforróbb köszönetemet azokért a' miket Zsenivel tettetek.

Kunicsón nem tudok segíteni, mert mit tud a' fija, nem tudhatom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3873.

Nyomárkay József — Kazinczynak.

S. A. Ujhely Julius 23dikán 1820.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr,

megkülömböztetett tisztelettel való Uram!

Tegnap jővén 's ma ismét el kelletvén utaznom, nagyon kevés az idő arra, hogy ezen olly nagy Tárgy eránt tökéletesen megfontolt Vélekedésemet közölhessem a' Tettes Úrral. Annyit teszek, a' mennyit tehetek.

A Méltóságos Grófnéknak minden esetre meg kell tenni az úgy nevezett protestatiót mind a Pasztói [!] eladásra, mind az Ónodi Impetratio és Statutióra, mind a Henningernével tett osztályra nézve, és ezeket mind ugyan azon egy darabba lehet és kell foglalni, 's ezt a Leleszi Contventnek [!] személyesen bé adni. — A Formája ebből áll:

«Méltóságos Szendrői Gróf Török 'Sofia, Tettes K. Kazinczý Ferentz Úr Hitvese, nem különben Mlgos Sz. Gróf Török Mária, T. D'Ellevaux etc. Házas Társa, közönséges eltiltás és Ellent-mondás-képpen fedezik fel, miképpen néhai M. Idősb Szendrői G. Török József — néhai Török Ferentznek Báro Vétsey 'Su'sánnától született fia, el adván a Pasztói Ösi, a Fiakat és Leányokat egyenlő osztályos Jussal illető Jószágát, az Almásy Familiának, annak eladásbeli 68/n f. árát, az Ónodi Jószág megvételére fordítván, arra Királyi Engedelmet nyervén, 's magát abban béiktattattván, ámbár az Ónodi Jószág a Pasztói Ösi Jószág árán vétetett, abban mindazáltal G. Török Eszter Báro Henninger-né, mint Idősb Gróf Török József Leánya, két Férő Testvéreivel, tudniillik Ifj. Sz. Gróf Török Jóseffel, és Lajossal nem az hogy a törvény szerint megosztzott, 's abból az

ötet illető osztály egy harmadrészt ki vette volna, hanem az úgy nevezett quarta puellarissal elégitettek ki Férfi Testvérei — még pedig azt is nem az Ónodi, hanem az Édes Anyai Sávolyi tulajdon Ősi Jószágából.

Nehogy tehát a fentebb leírt Ősi Javak összezavarása, az Ónodi Józágnak a Fiak részére a Leányok ki rekesztésével lehető elmes-terkélése, 's a Sávolyi Ősi Javakban a Leány negyed Titulussal eshető sérelem a fentt írt Grófnék, mint a Szendrői Gróf Török Familia törvényes Tagjai és Osztályos Successorai elhalgatásokkal helyben hagyattasson — mind a Pasztói Eladásnak, mind az Ónodi Jószág tsupán a Fiak között történt felosztásának, és végtére az Ónodi Jószágból törvénytelenül kiszabott Quarta puellarisnak a Sávolyi Jószágra lett által ruházásának, ellent-mondnak, azokat megsemmisítik, 's a magok lehető törvényes Jussokkal való éléseket mind magoknak, mind Successoraiknak fenn tartják, kérvén magoknak ezen Ellent-mondásokról szőlő bizonyság Levelet ki adattni. Költ etc.

Engedelmet kérek a' törlésekről, 's egyéb hibákról, a sebess írás kivált rövid idő közben sok emberrel elkövetetti ezt. —

A Protestatióknak sokszor szép foganattyok van, 's a Jussokat minden esetre védelmezi, azonban sok tekintetből szükséges ezt meg tenni, ha D'Ellevauxné jelen nem volna is, a Mlgos Grófné maga megteheti, 's akkor a stylus csak abban fog változni, hogy a Protestatio a *D'Ellevauxné nevében is* tétessen.

Ez az 1-ő Kérdésre való felelet.

a 2dikra. A Jószágok állapottyát nem tudván, erre bizonyos valamit határozásképpen nem felelhetek; — elég nékem a Tettes Urnak csak azon egyget előre botsájtani, hogy az Ujj Osztályt vittató Pert (Processum Novae-Divisionis) 32. Esztendők alatt effective el kell indítani. (Intra 32-os annos debet Lis inomisse incaminari) a Tettes Ur ebből az Axiomából eggyyszerre tudhattya, lehet é Ujj Osztályt sürgetni vagy sem?

Nekem a kérdésben forgó Jószágokra az a vélekedésem, hogy a Pasztói Jószág eránt Perben kell fogni az Almásy Familiát, — vagy Jószág vagy pénz a' következése.

Az Ónodiban az Ingessiót meg kell tenni, 's Judicialiter kell stabilialtattni, ha e megvan (pedig amennyiben én tudom, alkalmasint meglehet), a következés természetes.

A Sávolyiból a Mlgos Grófnét illető rátát ki kell venni — mindezek után is — ha a Novae Divisionis Justitumnak [!] nem lehet obvertalni a praescriptiót, ezzel lehet a még lehető csorbát orvosolni. —

De minden baj el távoztatására, hogy a kételkedéssel ne küszdjünk — elég most a Sávolyiból a részt ki venni, a Kázméri Pert nyakra főre hajtani, — mikor ennek vége lessz, az Ónodi Dominium eránt eggyezni, végtére Pásztót keresni. — Ehhez a négy utolsó soraimban elő adott procedurához kívánok én a Tettes Úrnak Ezer szerentsét, hogy ezeknek eggy esztendőnek elforgása alatt nyakára hághasson. A Mlgos Grófnék kezeit tsókolva 's gratiaikban ajánlott örökös tisztelettel vagyok alázatos szolgája
a Tettes Úrnak Nyomárkaꝝ Jó'sef mpr.

NB. meglehet hogy 28a Julii Pestre megyek — méltóztasson véllem parantsolni a Tettes Úr. Ny.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

3874.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 27. Jul. 1820.

Hochverehrter Graf,

Seit mehr als einem Monath bin ich oft ausser dem Haus, verstrickt in beschwerliche, unangenehme Geschäfte, gedrückt von der Zeit; aber Ihr Bild schwebt mir immer u. noch lebhafter wie sonst vor, und ich betrachte es mit Bewunderung, mit Neid, mit Liebe. — Meine zwey Sonette sind unübertrefflich übersetzt; die Antwort an Jankowich, wegen dem [!] Namen *die Magyaren* gediegen, und hat Stellen, bey welchen mein Herz hoch schlug, *der Blumen Schmerz* ganz das, was das Lied seyn soll, dem ich trotz dessen wenig Beyfall bey Unsern Lesern verspreche, und Maria Königin von Ungarn, Rádays Biographie, so wie die Aufsätze von Ihrem Herrn Schwager, dem Baron Mednyánszky und Ihren Freunde, dem Grafen Franz Teleki nicht nur befriedigend, sondern auch wohlthuend dem Geist und dem Herzen. Ich beneide diese schönen

Aufsätze, wünschte, sie wären ungrisch geschrieben, frene mich aber auch dass sie deutsch geschrieben sind, und den Ruhm unserer Nation bey dem Ausland beurkunden.

Ich ahne Sie und Ihre Freunde, mein Herr Graf, nach, u. will aus meinen Siebenbürger Briefen, weil ich von Trattner eben aufgefordert werde, ihm für seine Zeitschrift wieder etwas zu schicken, das Bild des Cardinal Martinusius einsenden. Ein herrlicher, verkannter Mann, mit Athleten Stärke. Wie viele Männer hat das theure Vaterland, deren Bilder zur Verehrung dargestellt werden könnten, wenn wir nicht gewohnt wären, diese Alten nach modernen Ansichten zu betrachten, und wenn wir sie gerecht zu würdigen den Muth hätten. Ich wünschte, dass Männer, die Geist und eine gebildete Sprache haben, sich dieser Arbeit unterziehen wollten; ich selbst bin dazu nicht so stark als ich es zu seyn wünschte, und meine Jahre erlauben mir nicht mehr, mich darauf zu wagen.

Ihre Wünsche sollen in Bezug auf Vályi-Nagys Iliade befolgt werden. Nach Willkühr werde ich daran nichts ändern; nicht ich, sondern er liefert die Übersetzung, und ich fühle, wie misslich das ist, wenn man andre hofineistert.

Döbrentey [!] verdient Ihre Achtung, hochverehrter Graf, nicht bloss als Freund unserer Sprache und Literatur, sondern auch als einer der edlesten, geistigsten Menschen. Non tu corpus eras, wird man ihm einst nachsagen. Er ist einer, der sich des zweydeutigen Glücks zu seinem Stolze rühmen kann, dass er sich den allgemeinen Beifall in Siebenbürgen erwarb.

Wenn Sie unter dem Werk *Tavaszi Virágok* dasjenige Büchlein verstehen, welches auch einige Gedichte des Grafen Ladisl. Teleki an oder über seine Gemahlin aufnahm, so ist das die Jugendarbeit des nun ziemlich nicht jungen Advocaten Stephan Bozókí in dem Szathmarer Comitat, und ganz u. gar nicht von Szemere: dieser gab nichts heraus. - Das *Énekes Könyv* kenne ich gar nicht. Unter diesem Titel versteht der Magyare nichts anders als Andachtsbücher in Versen. — Von Döbrentey stehen ein paar Gedichte in den Heften des Erdélyi Muzéum. — Himfy soll nicht ein erdichteter Name seyn. *Hím* ist masculus, so wie *nőstény* femella ist; sondern Kisfaludy soll einen Ahnen weiblicher Linie gehabt haben, der so hiess.

Kis hat die Originale seiner übersetzten Lieder nicht angezeigt, weil die meisten Gedichte von ihm freyer übersetzte Stücke sind;

Ah jőjj, ringassd-el e' nagy kínokat,
'S *Endymionként a' szent rózsaberken*,
Hagyd, éljek boldog *istenálmokat*.

ringat, renget, die Bewegung mit einer
Wiege. Lasse mich selige Götterträume
leben wie Endymion im heiligen Rosen-
hayn.

'S ha Ielkem e' *varázskarból* felszerken,
Mint kedvesét Chitóné' lángjai,
Lepjék orczámat hölgyem' csókjai.

Zauberarm.
Chitone, das ist Diana.

Die unterstrichene Zeilen und Ausdrücke sind alles Neologismen oder fremden nachgebildete Ausdrücke. Man nannte in Pesth Szemere den *kleinen Kazinczy*, weil er seine philologischen Sünden theilt, und ich bin stolz auf die Benennung. Z. 10. würden unsre Hasser der Neologismen so sagen: Mint a' szent rózsaberken alvó Endymion.

An Szent Miklósy habe ich geschrieben, und ihn gebeten, dass er mir seine schönste Gedichte auserlese, um sie Ihnen zuschicken zu können.

Mein Epigramm auf Szent-Mihály des Grafen Joseph Dezsöffy ist in dem letzten Blatt des Magyar Kurir endlich erschienen, welches mich sehr freut.

In meinem ersten Brief erhalten Sie die Geburts- und Sterbetage von einigen unsern Dichtern. Leben Sie wohl, verehrter Graf. Ich raubte diese Zeit um meinen Brief an Sie endlich zu machen, bis meine Schwägerin noch schläft.

Ihr unterthänigster Diener
Franz Kazinczy mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3875.

Uem

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

A' Radnai Feredőről, Julius 28d. 1820.

Kedves édes Barátom,

E' hónap első napján este felé indulék fel M. Németiből Kolozsvárra, a' hol, midőn 3dikán a' postán jártam, azt mondák, hogy leveledet csak az előtt való nap küldötték le hozzám. Mint-hogy én innen Aug. 8dikán fogok elmenni, 's Dévára majd csak

14dikén estére érkezem, 's így ha még azon leveledre akarnék csak válaszolni, későn kapnál felőlem hírt, e' dél utánom egyik óráját szívesen Neked adom.

Gróf Teleki Pál híva-fel barátságosan, ide magával. Előre örvendvén humanitással teljes, eleven és eszes társaságának, hamar elfogadtam szíveségét. Itt vagyok 18dika oltá, 's használom én is az ide való nevezetes borvizet, mind italúl, mind feredőül, reményl-vén, hogy sülyömnék három esztendő oltá való becsületes maga viseletét ez is elémozditja. Napjaim kedvesen folynak.

A' borkút ezen faluhoz 1 $\frac{1}{2}$ fertály órányira van. Reggeli hét órakor fogva állnak a' lovak a' kolbászszekérbe, 's megyünk ki 's ott tömjük belénk a' hideg, mineralis vizet 10—12 pohárig, sétálunk a' kút körül lévő galerián 's kérdezősködünk holmi felől az ide, Jassziból jött Boéroktól 's Boérnéktől. Azonban, képzelheted, hogy az idegenhez tartozó barátságos jó reggel kívánásokon 's jó vagy rossz idő említésén kívül, ezen emberekkel egyebet keveset beszélünk, pedig Moldovának elsőbbségihez tartoznak. A' négy férfi 's három Asszony közül két férfi 's egy Asszony beszél francziául. Az egyik férfi Voltairet említé tegnap 's azt a' jegyzését mondá: hogy a' franczia poetákban nincs az a' magosság, a' mi a' Németekben, mert ez németül is kezdett tanulni. — Tíz órakor visszajövünk a' víztől, 's kávézásunk után a' vaskövekkel melegített kádi feredő következik. Majd itt van dél. Ebédén 's vacsorán mindenkor Gróf Mikes Jánosnénál vagyunk, ki két leányát, Gróf Vass Tamásné és Comtesse Susit is felhozta magával. Özveggy Gróf Mikesné én most ismertem meg itt közelebb-rül. Szép olvasású, helyes ítéletű, házában jó rendet tartó 's gyermekeit szerencsésen nevelő Asszony. Gróf Vass Tamásné egy Elizai gyengéd érzésű kedves teremtés. Comtesse Zsuzsi, legszebb korában a' hajadonságnak, minden szép és jó érzésnek nyílt kebellet; hangja énekének tiszta és kellemes, magaviselete mindenben olyan, hogy a' legderekkabb férfi is boldogságát érezheti valaha mellette. Eddig megírta lesz [], Neked is, mint nekem is, Cserey Farkasunk, hogy a' múlt Májusban e' leányt kérte volt-meg, de Anyja azt válaszolá, hogy a' kornak különbözése miatt nem adja, bármint becstülje is egyébképen derék barátunkat. Ezt a' feleletet azonban Cons. Cserey Miklósnak az Anyósi háznál levő kedvetlenségei okozták. Érezvén, hogy barátomért szóllanom kell, említém tegnap előtt a' leánynak, mennyire sajnálom a' történetet. — Ebéd után én Elizával 's Farkas

barátunk választottjával (ki az egészség maga) külön szobába megyek, 's majd Schillerből olvasunk, majd beszélgetéssel töltjük időnket. Sokszor én újra gyermek leszek, 's játszom Gr. Vassné 5 esztendőös fiával. Ezután jövök szállásunkra, 's itt Molière Fösvényét tisztázom Trattner számára, hogy lemenetelelme kor ha elég Előfizetőjét jelenti, nyomtatás alá mingyárt küldhessem. 'S mikor megint megyek vissza szürkületkor a' szép társaságn házhoz, a' Második leírás unalmait hirtelen felejttem. Eliza' anyai érzése 's kedves Asszonyisága sokszor juttatta már eszembe a' Te Sophiedat, 's el is beszélém nekik, hogy az Téged melly boldoggá tudott tenni. Csókolom kezét hű tisztelettel, 's csókolom gyermekeidet, rendre.

Kolozsváratt Buczyval, a' rég nem látottal töltöttem majd minden időmet. Most a' Fejéregyházi Gr. Haller Jánosnak két fija is az ő gondja alatt van, 's dolga elég. A' görög historikusok fordításáról gondolkodik, 's meg akarja kezdeni Xenophonon.

Deáknak Barthelemyje két kötetig elhagyá már a' sajtót. Olly nagy fontosságu 's olly esinos nyomtatásu munka még soha se jelent-meg magyarul Erdélyben. Nagy örömmel vette Deáky köszöntését, a' mit neki megmondottam 's készült hozzád inni. Örvendek, hogy stylusán Muzéumomnak befolyását láthatom.

A' Társaságról még semmi sem érkezett az Udvarról. Retteutesség, hogy velünk oda fenn majd semmit se gondolnak. Már most magamra nézve is felette ohajtánám a' dolog eldőlését, hogy tudjam foglalni [!] lakhelyemet.

Egyik este Kolozsváratt, a' kávéházban vacsorálván, épen két Szász Cancellista mellett ültem. Egész illendőséggel kérdezém őket, hogy micsoda irás lehet az, a' mit egy Anonymus Szász Te ellened a' Guberniumba beadott. Ők is csendesesen felelik, hogy minekutánna a' Tud. Gyűjtemény fel nem vette volna az abban megjelent leveleidre tett választ, most a' K. Guberniumnál teszen Anonymus kérést, hogy Censor kezébe adja a' Szász-Mentsóget 's hogy osztán ugy jönne az ki Szebenben Hochmeister Provinciaiblättereit között. De miért nem vette-fel a' Tud. Gyűjtemény, kérdém. «Mert a' felelő magát nem akarta megnevezni.» De ha Kazinczy kiírta nevét, miért nem a' felelő is? «Fél, hogy Kazinczy invectiókkal élne majd ellene.» A' medve fajt nem kellett volna az én barátomnak említeni, szólék, de különben higyjék-meg az Urak, hogy Kazinczynak nevelése van 's gorombáskodni nem fogna. «Hát most nem gorombáskodott?» kiálták, kivált egy Schuster nevű, a' ki arra is faka-

dott, hogy valamint a' Magyarok Piringert megvernék, úgy a' Szászok is Kazinczyt, ha Szebenbe kaphatnák, sőt én is (Schuster) megverném. Urak! vágék közbe, én illendőleg kérdezősködtem, mondtam mit nem akarok magam is látni barátom leveleiben, 's ezen declarióm kiméllést érdemelt volna, de ha az Ur így pattog, akkor barátomban engem is sért 's ezt el nem szenvedem. Gyúla a' tűz, felkiáltának a' körül ülve vacsoráló Magyarok, 's különösen egy Viski nevű védelmemre. Szemére lobbantá ez a' Szász Hősnek, hogy Éder mit adatott volna ki Schlötzerrel. A' lármára egybe futván Kellner 's Marqueur, az egyik Szász, Mederus csendesíté Schusztart 's kinyilatkoztatám én is, hogy illy pattogást gerjeszteni nem akartam, de meghallá kemény szavakkal perlőtársam, hogy Irót ellenírás győz-meg, nem éretlen lárna. Én a' Nemzetiség mellett kikelőt még maga elfelejtésében is becsülöm, 's így a' Szászt is, míg a' becsület mást nem kiáltott. Nem félelemből, barátom, hanem kiméllésből a' Medve fajt jó lesz elhagynod. Mikor kaphatom-meg a' Kéziratot?

Gr. Teleki László elbeszéllé ebédje felett, hogy a' Marczibányi jutalom osztás miképen volt, 's megajándékoza Horvát Pistának Rudnait simongató új Munkájával.

Tiszteld Gr. Dessewffy Józsefet, 's kérdezd tőle nevemben, hogy engemet miért felejtett-el?

Adieu, lelkem barátom. A' mi szeretetre méltó Vitkovicsunknak hozzám írt levelét mint szeretném megmutatni. Müllner aján-dékát, König Yugurd, Kolozsváratt kaptam. örök híved

Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3876.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Különös tiszteletű 's bizodalmú Drága Jó Uram,
nagy érdemű barátom!

A' Sógorom és Sógor Asszonyom az Úrnak szóval fogják elmondani a' mit írnom kellene, ha az bátorságos volna. Méltóztassék annyinak venni részemről is, mintha írva mondanám. Én ez

idén Debreczenben leszek, 's akkor teszem a' mit most kellene. Ajánlom magamat 's dolgainkat tapasztalt nagybecsű barátságába, 's maradok hív tisztelettel Széphalom Júl. 29d. 1820.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.

Kázméri perünkben 3-a Jun. stabilizálta az Eperjesi Tábla a' Judicatumot és Justitutumot. Azért húzódtott eddig, mert a' Sógorom Fiscális nem producálta a' Perenn. Fassiót pro utroque sexu, melly kötelessége volt volna, nála lévén a' családi Archivum, 's a' Capitularis Expeditiót magamnak kelle megtétetnem.

Né felejtse az Úr hogy az Acsádi perben a' Sógorom a' házasság által Actor is Incattus is, és hogy *emlegettetik a' Sógorom Sógora által az a' propositio, a' mellyet valaha az Úr Kázmérban a' két elhott Török Józsefnek és Lajosnak és ők az Úrnak tettek.* Jó lesz magunkat premuniálni ezen vád ellen. Miként kelljen azt, azt az Úr bölcseségére bizzuk. Én mindenre kész vagyok, csak menjen a' dolog.

Kivül: Tekintetes Nagy Gábor Úrnak Debreczenben.

pecsét és boríték nélkül.

ad Pr[oc]essum C. Török c. B. Vécsey. Jött Aug. 2n. 1820.

Hozta d'Ellevaux János Úr. A' Se[ntenti]ákat kiírtam, 's h. a' Genealogia próbáit in originali küldjék-el. Vál. Jun. 4n. 821. post.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

3877.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 2-ten August. 1820.

Theurester, geliebtester Freund,

Wirkt auf mich mein Alter, wirken auf mich Sorgen und diese geldlose Zeiten, haben mich literärische Fehden und der Gräuel, den Verseggi und Companie treibt? [verändert] — ich weiss es nicht;

¹ Nagy Gábor jegyzete: Török c. Vécsey, Kazinczy.

aber ich fange an zu glauben, dass ich etwas anderes bin als ich war. Alle meine Freunde müssen die gerechte Klage führen, dass ich sie mit meinen Antworten, die immer spät kommen, wohl auch ganz ausbleiben, necke. Einst gab meinem einsamen Leben der Briefwechsel ein Leben: jetzt vergehen manche Posttage, dass ich nichts abschicke und nichts erhalte. Und doch setzt mich der Postmeister mit seiner Forderung manchesmal in Verlegenheit. Wo diese Veränderung auch herkommen mag, seyn Sie immer versichert, dass ich Sie heute wie immer liebe, und dass meine Hochachtung gegen Sie nie sinken kann. Deuten Sie mein Schweigen nie auf Erkältung.

Ich war nie reich, und seit ich meine wiedererlangte Freyheit genieße, fühlte ich den Druck meines Schicksals immer. Als wir getheilt hatten, ward mein Loos leichter, aber Schulden, welche ich vorher zu machen gezwungen war, und die fatalen Jahre, haben mich in neue Schulden verwickelt. Auch dieses Jahr ist meine Fehung weniger als ich nöthig habe: aber bleibt es wie es jetzt ist, so kann ich 100 Fass Wein haben, und das wird mich erleichtern. — Mein Process mit meinem Schwager wegen Kázmér muss gut enden, aber ich besorge, dass dieser sich noch durch procuratoristische Künste in die Länge verziehen wird. Den 3ten Jun. fälltte darin die Tafel in Eperjes bereits eine favorable Sentenz. Mein Judicat und mein Justitut sind stabilirt. Jetzt ist nichts anders übrig als das Actorat zu beweisen, und mein Schwager muss dann liquidiren. Diese Herren, Er und seine Fiscale, glaubten, das Juridische sey für einen Büchermacher ganz fremd; aber ich gab ihnen Beweise, dass sie sich in mir sehr geirrt haben. Ich gab ihnen ein Beispiel, wie ein gekränkter, aber seiner Rechte bewusster, edler Mann sich in ähnlichen Fällen benimmt: ich trat vor meiner Schwägerin und dem Fiscal auf, dass (wie Gegenwärtige sagen) man mich bewundern musste: unbiegsam, grad, und seiner Rechte, seiner Schöngedühle bewusst. Beide haben gezittert, fingen an etwas grob zu seyn, und ich imponirte durch mein *ruhiges* Feuer. — Warum muss aber Bruder und Schwester wegen einer Succession, die klar ist, Streit führen?

Die Sávolyer Affaire steht ganz anders als ich mir sie vorgestellt habe: gewinnen wird meine Frau, aber nicht gleich jetzt. Nicht mein Schwiegervater oder seine Eltern haben das Gut ver setzt, — sondern seine Schwester Esther, verheurathete Baronne Henninger. Also kommen die Kinder dieses längst verstorbenen

Henninger in den Besitz des beyrn Septemvirat gewonnenen Gutes. Aber Joseph Ludwig und Esther Török theilten so: die vollkommene Hälfte des sehr reichen Dominiums Ónod blieb den 2 Söhnen, — das Sávolyer Gut blieb der Schwester in una tertialitate titulo successionis; in altera tertialitate titulo *quartae puellaris* ex Ónod; in tertia tertialitate unter der Last, dass sie für die zwei Brüder 38000 fl. Schulden zahle. Nun hätte aber auch Sávoly in gleiche drey Theile getheilt, und die quarta puellaris nicht aus Sávoly, sondern aus Ónod herausgegeben werden sollen. So wie also Henninger das Gut in Händen haben wird, so rühre ich mich. Sávoly besteht ex medietate Processuum 1. Sávoly, 2. Kovácsi, 3. Bolgarom, 4. Nitra (bey Ipoly), 5. Magyar Hegymeg — dann ex medietate Praediorum 1. Bucsony, 2. Wesselény, 3. Galomba, und integrum praedium Bozita. — Henninger muss 200.000 fl. dem Anton Almásy ablegen. — Meine Kinder werden nicht arm; aber ich habe immer zu leiden. — Ausser Sávoly ist noch viel, was ich für sie aussuchen muss. Die Familie Török war sehr reich. — Doch wo nehme ich Geld? —

In dem examen von Patak that ich alles, dass die Tropologie für die Jugend angeschafft werde. Ich habe das Buch vorgewiesen, und erzählt was man darüber geurtheilt hat. Szegények vagyunk, sagte man. — Für die Familie des Nagy Ferencz that ich alles was anzurathen war. Szegények vagyunk. Und die Familie darbt. Man liess sie doch im Besitz des bewohnten Hauses, bis [zu] dem kommenden Examen. — Professor Hosnek, der in die Ihnen angetragene Stelle kam, müsste verzweifeln, aber Vay Abraham nahm ihn zum Hofmeister zu seinem in Patak studierenden 7jährigen Sohn Peter, und so ist sein Loos nicht zu beklagen. — Nagy Ferencz's Catheder ward jetzt beyrn Examen einem jungen Candidaten *Sant. Olasz* angetragen; ich hoffe und wünsche er nimmt sie an. Er sah das Ausland, und hat viel Kopf. Die Literatura Graeca ward Prof. Kézy gelassen, weil er im Examen alle Zuhörer die darüber urtheilen konnten, zur Bewunderung riess. Sie wissen, er hat dieses Studium seit Nagys Tod vorgetragen. Er lebt im Homer und Virgil, und sagte griech. Verse aus dem 3ten Gesang der Iliad, entrissen durch ihre Schönheit, auswendig, da die Schüler stockten. — Nagys Polyhymnia (Oden, Lieder, Epigramme) sind bis jetzt wohl gedruckt; und nun wird es die Iliade. Die Witwe gab mir das Manuscript zum durchsehen. Ich ändere *nichts*. Ich wache nur darob, dass der Sinn

durch den Abschreiber nicht verunstaltet wird. Ich lass Nagy's Orthographie, und ändere nur, was mit *seiner* Theorie nicht zusammen reimt. Für die *erste* ungr. Übersetzung ist sie ziemlich gut. Schade, dass Nagy sie nicht feilen konnte, und *zu treu* übersetzt hat. Zu treu lexicalisch — ohne den Geist und Schönheit des Originals.

Der 80jährige Superintendent Öry hat um einen Coadjutor, das wird wohl niemand als Joseph Paksi Szathmáry Prediger in Miskolcz, ein äusserst liebensw. Mann, ein wahrer Joannes des Heilandes. Kopf und Herz licht und rein.

Man erzählt sich, Graf Ludwig Rhédey Administrator im Bihar's Com. habe den Vice Palatin und Super. Curator in Debresin Emerich Péchy als einen Menschen, der wider die Regierung viel und sehr stark gesündigt hat, angegeben. Péchy war nicht genug sich rein zu waschen, sondern er wollte wieder den Rhédey, den Superint. Benedek und Budai Esaias stürzen, ja dass er die Absetzung aller dreye fordert. Ich habe nicht nöthig Ihnen zu sagen, was sich hier erwarten lässt.

Ungvár Némethi Tóth erhält eben jetzt den Doctorhut. Er muss 600 fl. dafür erlegen; die Hälfte erhielt er dazu von dem Erzbischof in Erlau, die andere Hälfte von Graf Széchényi. — Der Obergespan sagte mir bey seiner Restaur. in Ujhely, dass dieser brave junge Mann in Wien sich einen grossen Namen gemacht hat, und dass er durch die Neugriechen an den Händen getragen wird.

Freund, welche arge Dinge geschehen in England! was geschieht in Neapel! dass doch diese Menschen nicht lernen können! Geben Sie acht, Neapel wird durch fremde Armeen überströmt, u. die Tollheit einiger Anführer wird hart bestraft. Doch die Natur verdirbt ewig um ewig zu bauen. Wehe aber denen, die ihr vorgreifen. Neapel ist nicht Spanien.

Ich habe lange nichts gearbeitet. Ich suche Geld, um meine Kinder und mein Hauswesen aufrecht zu halten. Ich schränke mich auf das Unentbehrlichste ein. *Sera est parsimonia in fundo*, sagt Seneca. — Döbreutei will, dass ich die Erdélyi Levelek ihm noch einmal schicke, und Trattner dringt auf die Herausgabe. So auch Graf Jos. Teleki, der Sohn des Ladislaus. — Ich weiss nicht was ich thun werde. Ich wünschte, dass mir diese Arbeit auch Nutzen bringe. Gebracht hat mir das noch nichts. — Sonst ist die Geschichte des Hauses Szirmay ab incunab. regni ad nostra tempora, was ich dieses Jahr gearbeitet, u. mein Ixionisches Rad: Sallust, das immer

zurückrollt, aber auch immer besser wird. Ich habe einige Kapiteln dem Grafen Mailath zugeschickt, und dieser glaubt, einen *solchen* Sallust habe keine Nation vorzuweisen.

Hormayrs und Mednyánszki's Taschenbuch für 1820 habe ich dieser Tagen gelesen, mit unendlichem Vergnügen, aber was sagen Sie zu Hormayrs Flammenpatriotismus und seinem deutschen Stil? *Eben so* Oesterreicher, wie unsere Pester Magyaren. Kalt dünke ich mich auch nicht: aber *zu* viel dürfte wohl zu viel seyn. — *Janus Pannonius* von dem Grafen Franz Teleki, Secretär bey der Statthalterey, ist sehr gut ausgefallen. Auch Nadasdi.* — Ich sende dem Tud. Gy. wohl bald das Porträt** von *Martinusius*, welches ich aufgesetzt habe. Mein Mann ist dieser thatenreiche, genievoll Mann.

Wenn Sie den Magyar Kurir lesen, so haben Sie wohl ein Epigramm auf Szent Mihály (Wohnort des Gr. Josef Desöffy, 2 Meile [!] von Tokaj in einer holzlosen Fläche, wo aber die Gräfin ein terrein von 50 Joch zu einem englischen Garten aufnahm, und zum Gehölz bepflanzt hat) darin gefunden, das von mir kömmt. Ich gefalle mir darinn; es zeigt von meinen Gefühlen gegen diesen edlen Mann. Hier ist es.

SZENT-MIHÁLY.

(a' később idők képében.)

A' kit Athéne nekünk 's a' héthegyü Város irígyel — —

[stb. mint a 3865. számú levélben.]

Der Graf las dies zuerst gedruckt. Ich wollte ihn überraschen. Noch habe ich seine Antwort nicht. — Beregszászi schrieb an einen Dókus, er sollte, da er in Patak sein privatus discipulus war, den Oberfiscal Dókus ansprechen, dass er bey der Restauration (den 6ten Jun.) zum Assessor ernannt werde. Der Brief kam zu spät; B. wurde es nicht. Was doch dem guten B. einfällt! und dann hätte er ausposaunen lassen, er sey dazu gemacht. Eine eigene Nation, diese Gelehrten.

Malie in den Händen des Sennovitz in Leutschau wird Fortschritte machen. Ich kenne den sehr braven Mann. Aber hat das liebe Kind auch Gedächtniss zum *Behalten*? Hier vergass sie alles, und behielt nichts. — Meine Thalie wäre uns den 26ten Juli

* Rummy K. Gy. sorközi jegyzetei: von Mednyánszky.

** Die Schilderung.

fast ersoffen. Sie war mit der Tante bey der Gräfin Anton Csáky, der Schwester meiner Schwägerin; sah Maulbeere vom Fenster, ging dazu, stieg in den angebundenen Kahn, der losging und stürzte in den Kanal. Bis man aus dem oberen Zimmer kam, dauerte [es] einige Minuten. — Sie ist vor 4 Tagen nach Szpata zu die [!] Schwester meiner Frau, und bleibt ein Jahr, da sie, diese Tante, kinderlos ist. — Leben Sie recht wohl, mein geliebter Freund. Gott mache dass Sie nicht nöthig haben an Zeus zu denken, dessen Grundsätze auch ich in gewissen Fällen bejahe. Ich umarme Sie mit allen Gefühlen der Hochachtung, Freundschaft und ewigen Liebe.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3878.

Bárány Ágoston — Kazinczynak.

Miskólczon Augusztus 10én 820.

Érdemem felett való Nagy Hazafi,
Tekintetes Uram!

Azon Lantnak bájoló zengzete, mely a' két Magyar Hazát a' legmélyebb csudákozásra gerjeszté, a' Borsodi tájaknak sem mellőzhette el figyelmét, 's bennem pedig iránta a' legbuzgóbb tiszteletet gyűjtött [!]. — Ösztönt munkált szívemben az, 's mind engem, mind némelly rokonérező társaimat nemesebb lángokra gerjesztett. — Gyenge tehetségeinkhez képeest, kiki közzülünk már eggy, már más tárgyakban kereste vágyát kielégíteni, részemről pedig a' Versírás volt az, mely néminémüképpen látszatott bétölteni heves czélotmat. — Az első lépés bár milly hévvel tétetett is, ridegen felett meg várakozásomnak, és éppen ez volt azon rúgó, mely tüzes képzeimet mozgásba hozván, sikeresebb törekedésekre kényszerített. — Ellankadnom lehetetlen volt azon oknál fogva is, minthogy néhány buzgó, 's a' Magyar Nyelv mivelésére szerencsésen született érdemes Hazafiaknak példájától napról napra lelkesítettvén, talán vakmerővé is tették reményemet.

De fájdalom! éppen csak imént öszveszövetkezett társaságunknak, 's Hazánk boldogíthatására ha bár csekély részről is tett igye-

kezetünknek, csak nem zsenyéjében kellett megfojtatnia; 's néhány különböző tárgyakról, már kötött, már köttetlen beszédekben írtt, 's némelly részben bé is végzett Darabjainknak, némelly, az étellel egybenkötetett viszontagságok miatt, 's talán végképpen félben szakasztatniok. — A' tűz bennem bosszút kiáltott ugyan azokra, kik töviseket hánytak e' terhes pályáútra, 's talán a' Hazafiúságon is erőszakot tett volna az, hanem elmém állott ki a' küzdő indulatok' sorompójára, 's nemesen győzni csak ez tanított. —

Négy különböző tárgyakról, majd kötött, majd köttetlen beszédekben írtt Darabjainknak egyike «Egy Baráti Nefelejts» czím alatt tehát az: melly néhány Magyar Odákból, véghang egyeztető, és külömbféle mértékekre vett Versekből állván, egy nevében halhatatlannak, enyhet és védelmet nyújtó szárnyai alá óhajtozik, 's tölle pártfogást, és ápolgatást kér. — Kér; és elpirúl, midőn létre sem érdemes voltát ajánlya és nyújtva egy Halhatatlannal kezeibe.

Reménylem; ha csekély vólta megérdemelheti, több hasznal essz becses pártfogásod alatt, hol hibáiból is kivetkőzhetik: mint nállam, a' hol talán tehetetlenségem a' molytól sem védhetné elegendőképpen meg. — Fogadd el tehát Nagy Hazafi! ezen kis áldozatomat, 's addig is, még többeket nyújthatok, vakmerőséget tiszta szívem ömledézéseire, 's irántad vonszó hív indulatomra magyaráz'd és felküldendő munkámnak, ha csak egy sora is megnyerheti néminémű meglegedésedet, engem nagyobb törekedésekre fog gerjeszteni. —

Addig is pedig, míg azt, Kézíratomnak szabadságadásodnak megnyerése után, bizonyosabb alkalommal leendő felküldésekor Hazafiúi pártfogásodba ismételve ajánlhatnám, 's magamat jelenvalóképpen becses Űri kegyeidbe zárnám, örökös Hazafiúi tisztelettel vagyok

Nagy Hazafi

alázatos tisztelő szolgád

Debr. Bárány Ágoston Borsod Vármegyei Eskütt mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3879.

Horváth Ádámné — Kazinczynak.

Tekintetes Ur,

Kedves Uram Bátyám, lelki képen értvén,

Szomorúságomat suljosítja, hogy Boldogult férjem halálát hírül adó levelemre, melyet 1. Februárii tettem postára, utasítván a T. Urhoz, és mind ez ideig választ nem kapván: ismét 12dikén, épen nevem napján irom ezen második levelemet. S mint hogy ez nap előttem nem tsak nevemért emlékezetes, hanem azért is, mert ma két esztendeje, hogy öszve köttettem olj férjvel, melynek el felejtésére a józan ész vigasztalási is kevesek.

Több rendelési közt, Boldogult férjem *Arion* Énekes könyvét Tekintetes Márjasi István Urnak hagyta; kívánnám tudtára adni azon érdemes Urnak, mint Hazánk Oszlopának; de ismeretlen vagyok azon vidékkel, s lak helyét nem tudom. Kérem a T. Urat, méltóztasson ez eránt tudósítani — Tesztamenti Curatorok vagynak rendelve, Szalába T. T. Szegi Tubol[y] László Ur és T. Varga László Urak, Somogyba T. Tseppány István Ur; kívánnám mind azon által és illendőnek tartanám magam hír adása által meg tisztelni azon érdemes Urat. —

Unalmas óráimat olvasással enyhitvén, a Tudományos Gyűjteményből Kis Faludi Sándornak egy Versére találván, szomorú gondolatimot rendbe szedvén, utánna irtam, meg küldöm: méltóztasson a Tekintetes Urnak meg ítélni! mert nints többé *Apollo*, a ki *Pithia* fején lantját igazgatná; nints ösztön, mely lelkemet buzdítná az iljésekre. Ezen alázatos jelentésem mellett a midön magamat el hunyt férjem emlékezetével együtt ajánlanám, vagyok meg különböztetett tisztelettel az

Tekintetes Urnak 12dik. Aug. 820.

igaz Atyafi Szolgálója

Kazintz Clári

Horváth Áadámné mpr.

Itt hol *Flora* fél mulatni,
Hol tsak fenyő hant moha,
Ember nyomot nem láthatni,
Hol ki kelet nints soha.

Kis Faludi Sándor m. k.

Itt ülök én mélj gyászba merülve,
 Hervasztó bűm karjaira dűlve,
 Meg fosztatva Atul, kiért éltem,
 Kit lelki kellemiért szerettem.

Nem a vak Szerelem hiu fénnyé,
 Nem Amor s Cupido leleménye
 Voltak ösztöni hív szerelmemnek,
 Oh nem, nem, ők csak gyermek istenek.

Oh melj kies vala nekem ez helj,
 Mig egy valék ez nemes lélekkel;
 Imé, most minden ki holtnak láttzik,
 A zefir gyász fátyolommal játtzik.

Velem gyászol még az Esztendő is,
 Nem hoz vidulást a jövődő is,
 Sött Pándora pikszisébe sintsen
 Olj Remény, melj rám örömött hintsen.

A fátum tettét maga sokalja,
 Ha kesergő panaszimat halja;
 Az Halál is könnyeket hullata,
 Midőn karjaimbul ki ragadta.

Sors, keménységed mért mutogatod,
 Halandó szívemet mért fárasztod?
 Sok tsapásid alatt ugy is kövé
 Vált és tesz mindent vissza verővé.¹

Érzem ezzel hogy én is tartozom,
 Természet Urának így adózom;
 De szívemet meg vigasztalnia
 Még most kevés a filozofia.

[Eredetije ² a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 40. sz. II. köt.]

¹ Vagy: *verővé*?

² Horváth Ádámné eredeti orthographiáját nyomtatásban lehetetlen teljesen híven követni, a mennyire lehetett, megtartottuk.

3880.

Gr. Majláth János — Kazinczyna.

Nagy Ugrócz am 15/8. XX.

Das Büchlein *Tavaszi virágok* kan ich ihnen näher nicht beschreiben, den ich hab' es gerade nicht bei mir; es enthält Gedichte Mehrerer. Die beiliegenden halte ich für unseres Szemere Werk bei dem: *A' Poeta* ist er unterschrieben; Sie werden mir sagen können, ob ich recht vermute. Énekcs Gyüitemény ist eine Liedersammlung in Z. B. durchaus nicht geistlich. Ich lege ihnen hier das Verzeichniss der Gedichte, die ich überseze, hier bei, und erbitte mir ihre aufrichtigen Bemerkungen, ich lasse mich gern belehren, und von Ihnen am liebsten. Alle, persönliche, dingliche, oder historische Beziehungen enthaltende Gedichte sind absichtlich *nicht* gewählt, aus Gründen die sie leicht erraten. Sol' ich a' Bugaczi Csárda unter Ihre, oder Orczis Gedichte sezen? Es gibt in Ungarn auch Dichterinnen; wie heissen sie? wo wohnen sie? ist nichts von ihnen gedruckt? Kan ich keine Gedichte derselben haben? Szent-Miklosi's Gedichten seh' ich mit Ungeduld entgegen; ich möchte die Übersetzungen auf Ostern gedruckt sehen. An Döbrentey schrieb ich, und begehrte Gedichte, kann aber noch keine Antwort haben. Die Zahl der [zu] übersezenden habe ich auf 150 festgesetzt, solten mir mehr vortrefliche vorkommen, so bleiben ein paar von Balassa, Beniczki, Rimai aus. Glauben Sie, dass es nötig ist noch etwas von Gyöngyösi und Zrinyi zu übersezen, um einen vollständigen Überblick der *älteren* Dichter zu geben? Von Silvester sah' ich nichts. — Szemere's Remény ist wunderschön; die Übersetzung wird der Schönheit viel benehmen, die deutsche Sprache sträubt sich, und wird gezwungen werden müssen. *Kis* sezt mich in Verlegenheit, sein *hajós Ének* hab' ich übersezt; und sie schreiben, es ist Mathisson nachgebildet, sol' ich Ihn ganz auflassen und nur in der Einleitung gebührend erwähnen? Aus dem oben gesagten sehen Sie dass ich Dayka's Gedicht *an Sie* nicht aufnehmen konte, auch seine schöne Ode *győzedelem jövendölés* nicht. Zur Liste meiner Übersetzungen fügen Sie hinzu, was Sie wollen. Verzeihen Sie mir, wenn ich sage, dass ich ihren mir zugesagten Schriften mit unendlicher Sehnsucht entgegen sehe? Bis Sie diesen Brief erhalten, ist

wahrscheinlich schon *Alles* übersezt, was ich hier verzeichnet. — Die Antwort an Jankovich war ich der Wärme und Liebe schuldig mit der die Protestanten stets die Reichsangelegenheiten verfochten haben. — Ich bitte Sie inständig ihre *Erdélyi Levelék* baldigst drucken zu lassen, ich biete mich ihnen in voraus als Übersetzer an. — Dieser Brief ist über alle Erlaubniss *concis* dass ich Anstand nehmen würde ihn abzusenden, wär' ich nicht überzeugt, dass Sie mich haben wollen, wie ich bin, nicht wie ich sein kan, wenn ich mich zusammen nehme. — Leben Sie wohl, schlafen sie so gut, als ich es zu thun hoffe, denn es ist spät. Träumen sie Heute Nacht von mir, so ist das eine magnetische Aktio in distans. — Noch eins: ich sende jedem lebenden Dichter vor dem Druck die ihm betreffenden Gedichte zur Einsicht und correctur. Welche der Ihren haben sie noch nicht? Sie sehen die Magyarischen Gedichte sind bei mir zur fixen Idée geworden. Ihr

Mailáth.

Himfy I. Rész. 7. 13. 26. 28. 47. 54. 57. 87. 107. 172. 176. 182. Dal. II. Rész. 41. 44. 51. 53. 75. 87. 130. 146. 163. 164. 168.

Ráday: három Mese.

Orczi és Baresai: Hol az igaz bátor szabadság — a' Táborból.

Daika: A' hü Leányka; titkos Bú.

Szabó Dávid: Egy orvosra; az ökörszemről és a' Bagolyról.

Tóth László: Krieger Josephához; Előre fizetés; szerelem és barátság; a' játzó Erosz; az ifuság Istennéje; Biró ítélet; Rhédei Katalinhoz; Tisztválasztás; — Az istenülés dicsősége.

Balassa Bálint: Istenhöz könyörgés; in laudem verni temporis; valedicit Patriae.

Rimai: Laus mediocritatis; omnia fingit maiora vetustas.

Berzsenyi: Osztályrészem; a' tavasz; az esthainal; a' megelégedés; Mulandóság; Phillisz; Fő és szív; Esztihez; a' Táncz.

Ányos Pál: a' lenyugovó Naphoz; Panaszt a' holdnak; az Ifuság; egy hiv szíve[!] Keszerve Kedvese sirja felet; Fillisz neve a' hársfán.

Faludi: Kiszttető Ének; felelő Ének; Tarka Madár.

Beniczki: Két ének.

Révay: haragos embertől való irtózás; Lucza szépsége.

Horváth József: Szombathelyi Himen 2. 8. 19. 23. Dal.

Endrődi: A' Nap; a' beteg Katonának fohászkodása; Tzim irás egy huszár kardra; a' kis patak.

G. Teleki József: Ki a jó férj; és egy Distichon (töredéknek látszik).

Kreskai: Az igaz Nemesség; egy valakiről.

Verseghi: Az irigységhez; a' Tél; Bucsuzás a' Musáktól; az igaz Bölcs; a' haldokló Leány; Apollohoz; Barátnémhoz, Örszike; az igassághoz; Rozillishoz; egy Közmondás; A Boriszák; a' régiség.

Virág: A' Muzsákhoz; Ajándék; a' Kalitkába zárt Madárhoz; Boszu állás; Tsendesítés; Az örömhöz; Tavaszikor; Aurora; Széphalom; Teofila Éneke; a' Barátságna.

Kazinczi: Panas; Könyörgés; Egy csecsemő sirjára; Sajkám; az én Boldogitóm; Az ő képe: a' Bugaczi tsárdára; Pór kevélység; Amor és az oroszlány; Laokoon; a' Békák; a' Distichon feltalálása; az esthainalhoz; a' Kötés Napja.

Szemere: A' Remény — (A' Poeta; Amor; Dorisod' születése Napján, wenn sie von ihm sind)

Szent Miklósi?

Csokonai: Lillához; Barátomhoz; Dorishoz; az esztendő négy szakassza; a' Méhekhez; muzsikáló szépség; a' vers szépítő; tsikó bőrös kulacs; Zsugori; a' magyar Gavallér; butszuzás egy Leánytól.

Aranka: egy Distichon.

Kis: Hajós ének; és még egy.

Döbrentey?

A' POETA.

Szent borzadással törte ki lelkemet
A' halhatatlan Múza' ditső szava,
Melly ezt kiáltá: légy Poeta! —
'S Lelkem azonnal öröm lépé meg.

Szivembe mélyen békata mennyei
Fülánkja — lelkem könnyeit — érezem —
Szent ihlelésének varásló [!]
Képeiben zokogá ki vélem. —

Ifjú vagyok még, 's lantra nem érdemes,
Mondám; de ő így bízata: húrodon,
A' kellem, édes dalt, enyelgést,
'S boldog elandalodást pihegen.

Szemere Pál.

AMOR.

Meddig fogsz Lugosim alatt Lant
 Fügöni?
 Jer Amort, az álhatatlant,
 Jer zengeni!
 Őt ki szemeinkbe besírta
 Könnyeit,
 A' miolta Psikhe birta
 Szerelmeit;
 Ki engem' — mert szivem ő rá' vall! —
 Lágy buza
 Kalászszaal 's bibor rózsával
 Koszoruza:
 Őt zengd! — de mit látok — ni ama'
 Letiport
 Ambroziás gyp' bálzsama
 Köztt? . . . Tzipriport [!]
 Óh! — pendülj el kisdéd hárfám itt
 Én velem
 'S zengd: minden bút elámít
 A' — *szerelem*.

Sz

DORISOD' SZÜLETÉSE NAPJÁN.

Sirt: könny zivatar önté le
 A' szép lilium keblet —
 'S mond hát, ah mi történt véle?
 Esztendővel idősebb lett.

Sz

DER DICHTER.

Es füllt mit heil'gen Schauer die Sele mir
 Der ew'gen Muse Stimme, die göttliche,
 Die zu mir rufte: sey ein Dichter. —
 Wonne durchzuckte sogleich das Herz mir.

Die Brust durchdrang der göttliche Stachel mir
 Des heiligen Anhauchs. Fühl wie Thränen, die
 Entquellen meiner Sele, Sie in
 Zaubernden Bildern mit mir ausweinet.

Ich bin zu jung noch, würdig der Harfe nicht,
 So Ich; sie aber tröstete: Anmut sol
 In deine Saiten süsse Lieder,
 Scherze, und seligen Taumel hauchen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3881.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Aug. 18d. 1820.¹

Tisztelt kedves barátom,

Jó a' posta, 's hozza a' Magyar Kurír' XII. Darabját, 's ebben válaszodat Epigrammámra. Azért hallgatál tehát illy sok ideig, hogy engem úgy lepjen-meg a' lenyomtatott Válasz, mint Téged lep-meg ugyan e' Levelekben az én Versezetem. Még itt sem akarál adósom maradni, széplelkű férjfiu, 's nem-mondva mondod, hogy Epigrammámat méltónak ítéled figyelmedre. Szép jutalom: de én ezen felül még egy szépet várok: azt, hogy gyermekeid a' tisztelt Chelone' ültetésinek valamely árnyékában állítanak egy követ idővel, melyre Epigrammám fel lesz metszve. Magamért óhajtom azt, nem a' Versért. A' hely jobb Vendége irígyelje sorsomat, hogy én azt a' nagy embert, azt a' nagy asszonyt, a' kiket versem énekel, és a' kiknek ők áldani fogják emlékezeteket, ismérhetém, hogy magamat ezektől szeretve láthatám.

Versed ismét igen szerencsés dolgozás, 's egyike legjobbjaidnak. Az a' Napról vont kép elmés, a' Chelone' elnevezése igen szép és igen igaz, a' fák pedig melyek serdülnek az égnek — könnyeket vontak szemeimbe. Ne csaljon-meg soha reményed, 's lássd égnek-serdülő gyermekidet a' Te fényedben.

Lyányom kilencz napja már hogy betegen fekszik, 's olly nehezen, hogy nem lehete élete miatt nem reszketnünk. Folyosó üté-ki rajta magát, 's ábrázatját lárvává csinálta. Nem aludt, nem evett, nem szóllott. Tegnap estve fordult-meg a' nyavalya, 's én

¹ T. *Kazintzy Fer.* Ur levele. Jött Kassára Sept. 1ső napján. 1820. — Dúlházy M. jegyzete.

lába mellett ültem. Látám hogy valamelly érzés fogta-el, 's tudni akarám, min gondolkozik. Halljad szavait:

Nem képzelheti, atyám, mely jó gyermek Virginie, 's ő, testvérei, 's a' Grófné, 's a' Gróf, mennyi kegyességgel voltak erántam. Valamikor ott töltém a' napot, 's félve léptem a' Grófhhoz, hogy, mint magának, atyám, alkalmatlan lesz búcsúzásom, mindég megcsókolt. A' Grófné anyám volt, Virginie pedig úgy bánt velem, mintha mindég együtt nevekedtünk volna. Mikor haza sieték, mert sajnáltam hogy házi gazdám feltergették álmából az ajtónyitás miatt, 's Knaut Úr, ki reggel olta estig mindég tartja leczkáját a' Klastromban, kifáradva egész nap, miattam éjjel sem nyughatik, a' Grófné és Virginie mindég tartóztattak. Mikor látom én megint Virginiet?

Elmondám neki, hogy a' Knauttól vett hírek szerint a' Comtesse csaknem naponként tudakoztatja, ha ő megérkezett e már; 's megigérttem neki, hogy ha jobban lesz, leszaladok vele Szent-Mihályra. 'S ez valóban szándékom. Érezzd mely édes nekem látni, hogy a' mint Te szeretsz engemet, úgy Comtesse Virginie is szereti Zsenit; és a' hogy én imádlak benneteket, lyányom úgy imádja Virginiet. Ne engedje az ég, hogy a' szép láncz eltépessék!

Vedd a' gyermek' szent érzésit hála gyanánt sok kegyességekért, 's jelentsd az ő tiszteletét és a' szülőjét mind a' Mélt. Grófnának, mind Comtesse Virginienek. Éljen szerencsésen, kedves barátom! 's nyögj a' vad kor' terhe alatt, de ép testtel és ép lélekkel. Egykor csak vége lesz bajaidnak: de mikor az enyémekek? —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3882.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Kedves Uram Bátyám!

A' mai Péntek, mind a' mellett is, hogy a' nap és a' magam költek orrom viszkete, 's tehát bosszonkodást jövendölt — nekem örömet hozza. Ferink most érkezék, ez előtt néhány perczekkel pedig Szent Miklóssynak vevém levelét, az Uram Bátyámnak és nekem küldött Hunyadikkal. Harmadik örömem, hogy Uram Bátyámnak a' példányt küldenem alkalmam vagyon. Vajha a' negyedik az volt

volna, hogy a' rám bizott dolog felől szerencsés hírt vigyek! János Tamás, ki Superintendens Báthorynak Egyházi Beszédeiért épen ezen hetekben fizete ezer forintot, az Erdélyi Leveleket nem válallya föl. Hiszen, ugymond, a' Szép Literatura köteteinek esztendő alatt alig vagyon egy két vevője. Minthogy tehát nincs reménysége, hogy az Erdélyi Levelek által egy második Petrozét szerezhessen, bocsássunk meg nékie! Hír Pesten nincs. Horvát Pistának azt mondá a' Biránk, hogy a' *Tekintetes Úrnak sok dolgai lévén* etc. etc. 'S Pista nem Secretarius többé, hanem Udvari barát. Ez a' mit tudok.

Tisztelem alázatosan, édes Uram Bátyám.

Péczel, Aug. 18k. 820.¹

Szemere Pál.

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

3883.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Maros-Németi, Aug. 20d. 1820

Szivesen szeretett Barátom,

E' hónap 14dikén érkezém ide vissza Radnáról. Oda menet, ott létemben 's visszajövet, Gróf Teleki Pál barátságának legszebb jeleit érezte velem. Tele vagyok a' Radnai mulatásból most is és leszek a' legédesb emlékezetekkel. Nem lehet semmi panaszom, hogy engemet, ha úgy veszem magamat, mint Magyar Irót, Erdély a' legkitetszőbb módon meg nem különböztetett volna. Több helytt tapasztaltam ezt most is és melly kedves lelkektől. Nekem Erdélyben nyílt a' borostyán.

Junius 20dikán irt leveledet itt kaptam. Te, enyimet, Radnáról eddig bizonyosan vetted. A' Tiédével együtt vevém Gr. Dessewffyét, valahára, Gróf Majláthét és Müllnerét Weissenfelsből. Kaptam már Sajkádat német fordításban.

Nyomó terheiden örömet segítenék, de olyanokon szives részvételen kívül egyébbel nem lehet. Jobbra válik dolgod, legalább gyermekeid megkapják mostani érettek való gondjaid hasznát.

¹ Szemere P. az évszámot úgy írta, hogy 826-nak is lehetne olvasni, s azért Kazinczy F. ezt jegyzé utána: «azaz 1820.»

Wesselényi Miklóshoz most nem mehettem. Ugy tetszik, irtam hogy találkoztam vele Kolozsváratt. Lajos felszándékozik innen hozzá. Zsibóra Szeptemberben, ő lehozza Erdélyi Leveleid Kéziratját. Meglehet, hogy én magam is felmegyek, mert ha [!] Pestet látom é ez Ősszel vagy nem, alig tudom még. Horvát Pista ajánlani fog a' Palatinusnak, ha apertura lesz a' Muzéumnál, ezt kívánja tenni Gróf Teleki László is, 's én elfogadom, ha Erdélyi Társaságunkra az Udvartól elosztató villám jó. Ha felderítendő Napot ereszt-ki a Kabinét, ugy Erdély a' Hazám.

Gr. Teleki Lászlóval háromszor voltam Kolozsváratt. Egyszer ebédjén. Örömmel beszéllette elé a' Marczibányi jutalom fényes kiosztását.

Köszönöm hogy V. Nagy Ferencz életében emliteni fogod az Iliász fordítása serkentésére volt befolyásomat. Dicsekedés nélkül mondhatom, hogy ha én ne tüzeljem Kanyót, ő nem tette volna meg a' kérést. Szeretném majd látni egyedül az erről szóló rendeket, hogy a' mit talán meg nem irtam még, az is ott állhasson. Életemnek alig ha lesznek egyéb örömei, 's így épen akarom, hogy az illy befolyásaim említessenek.

Lejöttömben tiszteletemet tevém Fejérváratt az új Püspöknél B. Szepessynél, kit, mig nem láttam is oda fenn, Papista, Calvinista és Krisztus Tagadó egyaránt dicsért. Mindenben máskép cselekszik mint Rudnai; tolerans, pompát-kerülő, 's épen olly nyájas. Velem a' szokott köszöntések után mingyárt a' Magyar Literaturáról beszélt, említette Kassainak ő nála lévő 's 400 ívnyiből (a' Püspök maga élt e' szóval) álló Származtató Szókönyvét 's grammatizálni kezdett velem. Igérte hogy a' Kabinet Secretarius Váradinak irni fog Társaságunk megerősítése iránt, 's ha az Udvar kedvező választ küld, tüstént fogja segíteni a' fundust. Marasztott vacsorájára, de lovaim már fogva voltak, mivel a rekkenőség miatt éjtszaka kívántam jönni 's jöttem. Éjfél utáni 2 órától fogva reggeli 5tig a' Kenyérvízi azon fogadóban hevertem szalmán, melyben 1816ban együtt ebédeltünk.

Gr. Gyulainé 16dikán érkezett Dédácsra 's ott van. Én tegnap előtt jöttem ide, 's megyek megint mingyárt mihelyt e' leveletem végzem. A' Grófné itt fog mulatni a' Szüretig, melly ez idén e' tájon minden jól ígér.

Itt kaptam az öreg Dr. Gyarmathyt. Gr. Bethlen Gergelyék Mehadiára mentekben ötet Németiben hagyák. A' 70 esztendős ember most is épen olly eleven mint láttad. De őt semmi többé nem érdekli, csak a' szó-egércsélés [!]

Hogy a' rest Pali megszóllalt, örvendek. Nekem hallgat a' mult November oltá.

A' Megszabadított Jeruzsalem tennél próbát a' Taszszó mértékében. Ki lehet az az F. S. a' Tud. Gyűjtemény Juliusi kötetében, a' ki a' hősi Költeményről írt? Az derék ember, csak kár hogy magyarul jobban nem tud. Aligha egészen német vagy francia nevelésből nem lépik most legelőször Magyar Irónak.

Farkas Sándor, Kelemen Lajos jól vagynak.

Trattner nem biztat, hogy Külföldi Színjátékomra elég Előfizető lenne.

Ha, bajaid miatt ritkábban találnál írni, csak szeretetednek barátságában meg ne ritkulj irántam. De szivednek nem lehet gyérsége.

Grófnédnak szíves kézcsókolásom. Mit csinál Bálintom? Öllelek mindnyájatokat.

örök híved

Döbrentei Gábor mk.

Müllner Weissenfelsből König Yugurdját küldé-meg 's kezemhez jött szerencsésen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3884.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 22. Aug. 1820.

Hochverehrter Graf,

Szent-Miklós ist entzückt über Ihren Gedanken eine Anthologie ungrischer Gedichte zu liefern. Zu diesem Zwecke sandte er mir folgende Gedichte, die er selbst aus den seinigen gewählt hat. Ich eile sie Ihnen zuzuschicken, weil die Post morgen geht; ich gehe eben nach Ujhely, wo ich in einem Proportional-Process compariren muss.

Leben Sie wohl, verehrter Graf, und erhalten Sie mir Ihr mich beglückendes, mich ehrendes Wohlwollen.

Ihr unterthänigster Diener

Kazinczy Ferencz mpr.

A' SZERELEM' INNEPE.

(erschienen im Helikoni Kedvtöltés I. K.)

Az égen bús felhők boronganak — —

[stb. mint az idézett helyen.]

Gedichte von Aloys Szent-Miklósý, cum praedicato antiquae familiae de Primócz. Er ist Vice Notair in dem Neograder Comitát, und Sohn des titulären Consiliairs Ladislaus Szent-Miklósý. Wohnt bey Hatvan in Erdő-Tarcsa. Geboren 1793. den 12. October.

CHLOE' AJAKA.

erschienen im 2ten Heft des Erd. Muzéum.

Kisdéd virágos
Kertjében eggy nyílt
Rózsát szakasztá
A' szép Chloe.

wegen Raum schreibe ich sie fliessend fort die Zeilen.

Eggy fűrge kis méh | Repült-ki dongva | Belőle — —

[stb. mint az idézett helyen.]

Nro 2. AZ ALVÓ SZÉP.

(Erd. Muzéum VIII. Füzet. Tud. Gy. 1817. IX. K.)

Sonett u. zwar ein sehr schönes.

Tavas' virágitól körülölelve — —

[stb. mint az idézett helyen.]

Nro 3. AMOR' MEGSZABADÍTÁSA.

Egykor lépre került a' szép Chloe' ajkain Ámor,

'S hogy szabadítsam-meg, kér vala, 's egyre eseng.

Mond, de miként? — «Olvasszd-fel lépem csókjaid által.» —

Hah, melly kész vagyok ezt tenni, 's fogadni szavát.

Csókom ömölve ömöl, 's immár szabad Ámor, azomban

A' csók még is foly, 's folyni szünetlen akar.

Nro 4. AZ ÉN ÓHAJTÁSOM.

Áon' berkeiben zaj nélkül folyjon-el éltém,
 Mint kristály csermely myrtuszosok' árnyai közt.
 Ollykor kis felhő vig kedvem egére borúlhat,
 'S a' szerelem, mint nap, szórja szelíden el azt.
 Könnyű lélekkel lássam közelíteni végem',
 'S kedvesemen függve hunyjanak-el szemeim.
 Emlékül nyílják minden kikeletre poromból
 Gyászló hívemnek síromon egy nefelejts.

Csermely Bach, árny, Schatten. hunyni schliessen. Emlék Anden-
 ken. Kikelet Lenz, gyászló traurend.

Nro 5. AZ ELKÉSETT ÁMOR. sich verspätete.

A' mint sietve kívánt | Páphósza egykor Ámor | Napest
 (Sonnenfall = untergang) után repülni, | Egy csergeteg (Bach) virá-
 gos | Szélén szemébe tűnek | Chlórisz, ki szög (blond) hajának |
 Szép fűtjeit mosolygva | Rózsákkal ékesítve | Nézvén-le a' patakba, |
 Szűz Cynthiát pirúlni | Nem tudva kényszeríté.

Megszünteté repültét | A' hős parányi Isten. | 'S szép szárnyain
 lebegve | Egy kis korig csodálván | Az égi szép leánykát, | Így
 szólla felhevülve : | «Egek, mi ritka szépség | Ez itt! Kies leányka, |
 Birs mind azon kecsékkel, | Mellyek Psychén virítnak. | Sőt még
 bizony te szebb vagy | Mint ő, azért ez éjjel | Te bírd helyette Ámort. |
 Liliom' havát előző | Kebledben édes álmod | Igérek én magamnak.

Mondá, 's legott mosolygva | Clórisz' keblébe csúszott.

A' SZABAD ERDÉLY.

Szabadon lihegsz, szeretett Haza! — — —

[sb. mint Kazinczy költeményei között.]

27. Nov. 1819.

AZ EMLÉKEZET.

Ein Sonett von Szemere Pál.

Ismét egygy édes boldog érzet! Empfindung

Reám derül a' messze kor' homálya: weit verlebte Zeit.

[stb. mint Szemere Pál költeményei között.]

A' TISZTULÁS' INNEPE.

AZ UNG' VIZE MELLETT.

A' Nép.

Érettünk küzd, érttünk csatáz — —

[stb. mint Kazinczy költeményei között.]¹**CSENGYE.** ein Mädchen.

Tochter des Árpád.

Fürtözve van a' tölgy' gallyaival

Atyám' láncsája 's a' ragyogó sisak.

Kezeim szeldelték a' tölgy' gallyait,

Az ártatlan' kezei.

Atyám nekem ó, és társainak;

Szeret engem, szereti társait.

unvollendet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3885.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Aug. 25ikén 1820.

Szivem barátom!

Azon ugyan igen örvendek, hogy az Eperiesi Táblán jó sentenziát nyertél. Azt az Eperiesi Táblát nem akarja minden ember az igasság Isten aszszonya leg-kedvesebb székének tartani; de én megbékéllek vele, és megbotsátom néki oldalas szításait, ha Téged'

¹ A utolsó négy sor azonban Kazinczy F. levelében még hiányzik.

óhajtásod' telejére vezet; most reménynyel tölt-el, napjaid' vége felé pedig gyermekeidnek hagyandó birtokodba viszen, ut spe temperatas vitae curas laetior mors excipiat.

A' pénz' szűki nem ürügy, nem fogás, hanem közönséges és valóságos nyavalya. Én még a' boltokba is adós vagyok. Bétsben folytatják a' pénz' fogyasztást. Az égből még eső sem esik, annál kevésbé papíros, vagy pengő pénz. Ha meg-gondolja az ember, hogy mennyi metállom ásatlatott-ki csak 1ső Leopold' idejétől fogva, a' Magyar Föld' gyomrából, és be kevés forog abból a' Magyar ember' markában; meg-kell döbbsenni mind szerentsétlenségünkön, mind gyávaságunkon. Mind az Ég, mind a' Föld mindent elkövetett érettünk: valamint azok, a' kik minket századok oltá igazgatnak, mindent elkövetnek ellenünk. Sokszor gondolkodom ezen méltatlanságok' végérül, és csak a' történetek' sorsában, nem pedig nemzetem' lelkében találok reménységet. Nem tudom min tsudálkozzam jobban, azon é, hogy sanyargatóink nem unták el még a' sanyargatást, vagy pedig örökös el-alylyasodásunkon. Danus profecto grande patientiae documentum. Úgy gazdálkodik Gróf Stádion, mint Gróf Csákj Imre. Az új költsönözés Rothschildtnál egy Anglus Zsidót fog leginkább gazdagítani. Most legközelebbtrül Ausztriai Anglus követnek nevezte ki az Angoly Király. Errül a' felséges ital szeretőről szólván: gyakran jutott eszembe: hogy nem érdemlené e meg az Angoly Királyné Napoleont Férjének? Ugyan lelkes Aszszony az. — Ha a' mostani udvarok' politikája lelkét ki akarod tanulni, olvasd, kérlek, a' minap elfogadtatott Prádt Érsek' munkáját: *Sur le congrès de Carlsbad*. Nekem úgy tetszik: hogy Ausztria vezeti most a' kabinetumokat, de bele is fog törni fejszéje. Lord Holland azt mond'ta a' minap a' Parlamentomban: hogy századok oltá ettől a' kabinetomtól származott és háramlott minden rossz Európára. — Engedj-meg, hogy akaratom ellen is politizáltam.

Szégvellem, hogy el nem találtam, ki magasztalta Sz. Mihályi kertemet. Köszönetem' olvashattad. A' Nagy-Mihályi Kastélyra irtt Epigrammádat közleni fogom sógorommal. Ő ugyan nem igen tudja az ilyeneket izlelni. Neki soha se hatottak szívéig a' versek. Az érzékenységet gyengéségnek tartja; azt gondolja, hogy az ész minden, mint mindnyájan, kiknek nemes szívűségök mellett is csak egy oldalú a' ki-miveltségök. Nem tudja ő, hogy az ész' tisztje a' szív' érzéseit mérsékelni, a' szívé pedig, az elme' rohanásait; de tsiklandoztatni fogja még is önn' szeretetét versczeted. —

En holnap Sz. Mihályra megyek, de csak magam, villás Fölös-tökömöt adni Ferdinánd herczegnek.

Miért nem nyomtatják-ki a' jutalmatlan Feleleteket is? Miért nem bízzák az utolsó ítéletet a' publikomra, és a' jövődöre?

Jó kezekbe akad't az Íliász, csak már olvashatnók; de ha a' gazdag Vay és Lónyai semmit se tehetnek a' haza díszére, hogy tehessen más?

Nem emlékezem, hogy meg-küldtem volna Neked komédiá-mat: — el-küldöm. Filémon és Bautzisz' hisztóriáját is versekben foglaltam, Ovid és Lafontaine után. Homér Odysseáját is egyszer másszor fordítgatom. Nem igen van kedvem valamire, mert az idő'k' mostohasága akadályoztatja gyermekeim' nevelését; rendbe fogom szedni mindazonáltal minden írásaimat esztendőre; — most Dul-házim a' jussaimat, és a' gazdaságomat illető irományokat szedi rendbe, és a' Bibliothekámat, melyt' egészen Kassára hozattam.

Septemberben Sz. Mihályra megyünk vákátzióra. Nagy-Mihály-nak utazunk. Zsenit várja Virginiám, én pedig Téged. Itt lesznek megint September' elején. Mi az a' mit Zseni és szülei meg ne érdemlenének? és a' mi elegendő lenne, ha szívemmel tehetségem versent járhatna?!

Hozza ide által hozzánk az Úr Isten a' Spanyol, és Nápolyi lángot, hogy szívesebben éljünk, és nagyobb meglelégedéssel halhas-sunk-meg. Hidd-el, drága kedves Ferentzem, hogy Te kivált, jobb és szebb századot érdemlettél mint ezt e' vadot, — melyben a' rozszzak bátran követhetik-el a' gonoszságot; a' jók pedig jót nem tehetnek.

Gondolnád é, hogy a' legitimitás' kitrombitálása mellett az Ausztriai Miniszterium a' Nápolyi Királynak másod szülötte fiját, a' ki Császáruk' veje, akarta emeltetni a' Nápolyi trónusra; az első szülöttnek pedig Sitziliát szánta? mind ezt pedig miért? hihető-képpen azért, hogy nálunk is példa mellett Ferdinándot elsőszülöt-ségétül megfoszthassa. Ennek azután Luccát adták volna, mivel a' Luccai herczegnek Buenos Ayresi Királyl'yá kellett volna válni.

A' Pápa Szent Pöltenre jön. Mi státusait elfogjuk akarni fog-talni, de alkalmasint meg fognak bennünket a' Nápolyiak előzni.

Nevezetes, hogy Frantzia követünk Vincent jó Bellegarde helyébe a' Korona hertzeghez. Azt már tudod: hogy Prágában nem jelenvén meg az udvari bálon az elő kellőbb dámák, ő Felsége okát kérdezte: és minekutánna azt a' feleletet kapta volna, hogy

minden drágaságaik a' kölcsönöző házban nyugszanak, 's így tehát a' legnagyobb tisztelet mellett is nem képesek illendően ő Felsége előtt megjelenni, ezt felelte a király: «az semmit se tesz: lessz még valahol valami kis ruhátskájok.» — A' korona hertzegnek kifogták lovait szekerebül Csehországban, és emberek húzták ő hertzegségét, urunkat ellenben még ott' is merő barmok vontzolták.

Ma a' politika ördöge szállott-meg, valóságos ördög, tsúnya, szarvas, fekete, körmös, de angyal volt valaha, mint minden ördög, és nem lehet egyéb tzelja a' felvilágosodásnak, mint hogy ismét azzá váljék.

Vale satis beatus unicus Sabinis.

hív Jóskád mpr.

U. I. Ezer szépeket Feleségemtől, a' ki akkor érzi velem egygyütt leginkább inségünket, mikor te panaszkodol.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3886.

Kazinczy — Bárány Ágostonnak.

Debreczeni Bárány Ágostonnak

Kazinczy Ferencz

baráti szíves idvezletét.

Eggy megöregedett embernek, ki a' pályáról már már lelép, nem lehet nagyobb öröme, mint midőn azt látja, hogy olly ifjak által váltatik-fel, kik azon, sokat már elkészülve lelvén, szabad futással fognak futhatni, 's bennem leveled, szeretetre-méltó Ifjú, e' reményt támasztotta. Bár Te, és társaid, könnyebbnek ne nézzétek a' munkát mint illik; bár el legyetek hitelve, meg legyetek győzve a' felől, hogy a' tetőt izzadva, 's meredek szirteken keresztül kell megmászni, és hogy csekély az a' jutalom a' mit csekély munka ad. Sok ifjainkban láttam fellobbanni a' tüzet, 's tűzők elaludt. Nyelvünk 's Literatúránk férjfilelkű ifjakat vár.

A' dal — virág. Ha az a' mit mond, sem a' fejhez, sem a' szívhez nem szóll úgy, hogy egyikét vagy másikat hatalmasan megillesse; ha nyelve nemtelen, gondatlan; ha rímje nem tiszta, lábai

sánták; ha tartalom és forma nem tesznek egy szép Egészt; ha bennünket nem kap-ki a' mindennapiság' köréből egy szebb poetai régióba, hanem zörgő, visító szavaival akar megcsalni, ki fog kapni az illy dalon? Prózát sem tudunk írni, hogy dolgozásaink a' bőv-beszédűség' vétkétől menteknek ítéltethessenek, 's ezért van annyi rossz, annyi szenvedhetetlen dalunk. Ha ki erre meg nincs híva, írjon azon könnyebb nemekben, melyeket Horátz félprózáinak nevez. Eggy hibátlan dal ér annyit mint egy nagy munka; de kíván is annyi izzadást.

Ezek valának azok, kedves barátom, — mert biztos megszólításod felszabadít, hogy így nevezzek — melyeket leveledre, a' mint hiszem, mondanom kelle. Az írói tüzet nem gerjeszteni, hanem oltani kell; mert a' kibén igaz tűz ég, még inkább fog égni, 's csak abban alszik-el, a' kibén égni nem kellene. Élj szerencsésen, 's fogadd-el köszönetemet bízodalmadért; igyekezni fogok azt érdemleni. Neveljenek Isteneid a' köz anya' javára, dízére.

Széphalom, Augst. 28d. 1820.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3887.

Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak.

Széphalom, Augustus' 29dikán [!] 1820. A' mit Uram Öcsém a' Nyelv' Génusza felől mond, az az Uram Öcsém' tolla' hájával van előadva. Gyönyörűen fejti ki a' gondolatot, 's örvendek hogy az a' mit ez eránt utolsó levelemben írtam, 's gond és rend és csín nélkül írtam, ezzel egyez.

A' Nyelv Génusza tehát nem *egyes eseteket* határoz meg, mint péld. hogy *adj* e vagy *adjál*, hogy *egyez* e vagy *egyezik* van jól, hanem azon olly valamit kell érteni, melly mint egy különös fonal-szál a' Nyelv' egész szövédéken végig fut, 's az által érezteti magát, hogy egy Nyelvet egyéb Nyelvektől megkülönböztet. Az épen említett kérdéseket nem a' Nyelv' Génusza, hanem az Etymológia' törvénye eléggé megfejtli. De az, hogy szabad e sziszegni a' sisegést

¹ Percepi 17-a Septembris 1820. — Bárány Á. jegyzete.

szeretők' protestatioja ellen (Épós, vagy Epósz inkább), arra már nem az Etymológia' törvénye, hanem a Nyelv' Génusza felelhet. Péld. ha valakinek az jutna eszébe, hogy mivel a' mi Nyelvünknek sok *k* betűje van; bizonyos esetekben éljünk CH-val *k* helyett. Ezt a' Magyar Nyelv' Génusza (a' magyar szókban) nem tűri, mint azt nem tűri, legalább nem kívánja, hogy a' CHaoszt Khaosnak mondjuk. De ha az a' Nyelv' Génusza, a' minek Uram Őcsém festi 's én is vallom, melly kevés esetekben fogjuk azt Birónak ismerni! 's miként mondhatjuk, hogy a' melly szót ez kárhoztat, *holt* szó lesz? Ezt szeretném megfejtetni.

[Megjelent az Élet és Literatura 1829. évf. III. köt. 312–313. lapjain.]

3888.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Nagy-Ugrócz am 1/9. XX.

Szemeres Sonet an die Hofnung ist übersezt, hier ist es:

AN DIE HOFNUNG.

Du lachst mich an sanft wie des Abends Milde,
Wie Eos zauberreizendes Gesicht,
Den Seufzenden, den finstrer Gram umflieht,
Und sieh! mein Schicksal sänftet sich, das wilde.

Jezt riss der Wogen Sturm mich vom Gefilde
Der Heimat Ufer; Hofnung nahst du nicht!
Die Stunden bringen Schmerzen nur, es bricht
Mein Herz im Kampfe wechselnder Gebilde.

O komm! und wiege meine Leiden ein,
Endimion gleich im heil'gen Rosenhain
Lass leben mich beglückt in Götterträumen.
Wie ihn Chitoné naht aus lichten Räumen
Lass mich, wenn ich in deinen Zauberarmen
Erwach', am Kusse meiner Braut erwarmen.

Schreiben Sie mir ihre Meinung darüber; es hat mich viel Mühe gekostet. Ich schike es ihm selbst durch die heutige Post, und erbitte mir noch einige seiner Gedichte.

Das letzte, was ich übersezte, war ihr Epigramm: az Epigramma, urtheilen Sie selbst ob gut!

DAS EPIGRAMM.

Flieg Epigram, doch nicht wie ein Pfeil, der ans Ziel eilt und
[tödet,

Gleiche dem Kuss, welchen bebend der Liebende raubt.

Er tönt und ist dahin, doch vom Feuer des würzigen Mädchens
Flammt mir die Lippe, Glut athmet die wogende Brust.

Überhaupt sind jezt 120, sage hundert zwanzig Gedichte übersezt, 30 fehlen noch, worunter auch Szent Miklosi's Gedichte, die ich mit Sehnsucht erwarte. Ihr Amor és az orozslány, wird wohl ausbleiben müssen, so schön es ist, ich kan das Wort *hajlong* nicht treffend genug übersezen.

Dass Sie mit meiner Antwort an J. . . . (Sie schreiben Jankovich?) zufrieden sind, freut mich innig, ich war dis der Wahrheit, uns die ich im Aufsaz genant, vor allen den Protestanten des Königreichs schuldig. Ulrich von Hutten sagt: Wahrheit ist ein gross Ding, stark vor allen. Übrigens glaube ich, macht es keine schlechte Wirkung, dass gerade ein Zweig eines seiner Erzkatolizität wegen bekanten Hauses die Verunglimpfung der Andersglaubenden von Ihnen abgewehrt hat. Sie schrieben mir neulich von ihrer Übersetzung einiger Reden Ciceros, wann erscheinen die? und ihr Salust? und die Erdélyi Levelek. Die leztern überseze ich. — Was ist Szent Miklosi? wie alt? wo wohnt er? Sie sehen, ich bin an Fragen reich.

Beiliegende Adresse ist von der Hand des Fräulein Therese Artner, die in der Dichterwelt unter den Namen Theone bekant ist.

Am 5ten 7ber.

So eben erhalte ich einen Brief von Döbrentey. Mit jeden Brief liebe ich ihn mehr. Leben sie wohl. Ihr Mailáth.

In Szemerer Sonet kan der 6te Vers auch sein:

Der Heimat, bessre Hofnung nahst du nicht!

Was ist besser?

3889.

Kazinczy — Kossuth Lászlónak.

Bizodalmas Drága Jó Uram! Fiscalis Ur!

Arról lévén közöttünk rég olta már szó, hogy Kázmérnak az Archivuma bir e néhai Fő Fiscalis Dókus József Úrtól Elenchust, vagy nem; szükségesnek láttam a három elhozott Elenchust mostani Fő Fiscalis Dókus László Úrnak elébe tenni, s kérni, hogy esmérjen rá az írásról, stílusról, vagy dolgozásról, mellyiket lehet, mellyiket kell az Atyja Ura által készített Elenchusnak tartani. Ezeknek egyikét az Ipam kezével látom írva, még pedig ifju esztendeiben; néhai Dókus József Urat pedig én magam is találtam Kázmérban, mikor a Leveleket forgatta, és így ez az Ipam kezével írt Elenchus a Dókus Úrnak nem esmértethetik 's annyival inkább nem, mert a Nrus 34 a hol ez áll: qui in sortem I. Donae Matri ab I. Dno Genitore meo Josepho Török inscripti sunt — azt mutatja, hogy azt nem Dókus Ur vagy más valaki, hanem egyenesen az Ipam dolgozta. —

Azt sem ismerhetem protestáns ember dolgozásának, mely Elenchus Litteralium Documentorum nevezet alatt áll. Itt a paginák mind keresztések, még pedig nem a leíró csak, hanem a dolgozó is keresztelte meg azokat, a mint azt a sok Correcturák bizonyossá teszik. De nem is hiszem hogy Fő Fiscalis Dókus József Úr úgy, és oly Deáksággal dolgozott volna, mint néhol ez az Elenchus.

Egyedül az Extractus Familiae Török de Szendrő támaszthata bennem kétséget, s ezt szükségesnek láttam mostani Fő Fiscalis Dókus Úrnak meg mutatni. — Olly szerentsétlen valék, hogy ez az Úr a mi olta én az Elenchusokat által vettem, hivatalbéli utjai miatt szüntelen távol vala Ujhelytől s mindég hijába nézetém, ha lehetek é véle? Végre augusztus 22dikén házánál leltem, de úgy, hogy Fixumok lévén, szobája tele volt emberekkel 's annyira el foglalva, hogy vendéginek s Causansainak jelenlétében sokáig dictála egy Replicát. Be mutatám tsak ugyan az Írást, de rá nem esmért sem a betűk vonásaira, sem a Conceptusra 's a dolog oly bizonytalanságban maradt, mint az előtt volt. Sokat tehetett volna a kétség el oszlatására az, ha a mi a külső paginán alól álló *Script. Tara 2 f. 13 kr. Comitís Török* a Dókus Ur kezével volna írva; de nem azzal van, nem is a leíróéval.

Ezért késtem ily sokáig az elhozott Elenchusokat vissza küldeni, melyet midőn teszek, kérem az Urat Fiscalis Urat, méltóztassék közébe adni a vivőnek Reversalisomat.

De akár volt és van, akár nem volt és nints Dókus Jósef Úrnak Elenchusa, hagyjuk azt, s minthogy ezek nem teljesek és nagy részben hibások: kérem az Urat Fiscalis Urat, tsináljon egy jót és tökéletest. Feleségem és Sógor asszonyom nevében ígérem, hogy háládatlanok nem leszünk.

Vigasztal engem Fiscalis Úrnak azon szava, melyet a Sógoromnak, D'Ellevaux Úrnak mondott, s azután másnap előttem is megújított, hogy Feleségeinknek nem kell azt rettegni, hogy semmit sem kapnak örökségül; de csak annyiban vigasztal, a mennyiben azt az Úr Fiscalis Úr nem Szendrőre, Zsarnóra, Sávolyra és Erdő Bényére nézve mondhatta, mert hiszen ezekről kérdés sints. Én úgy hittem, hogy a Sógorom is azt fogja végre mondani, s ugyan erre nézve Judicatusunk, Justitutumunk Kázmér erant stabilitatván, kértem, hogy tegye azt, a mit testvérnek tenni illik, és a mit az atyja hagyott. De a Sógoromnak még most is oly tiszta az, mint a nap, hogy Kázmér [az] övé magáé. Kénytelen vagyok tehát folytatni a pert. Látnom, véle nem boldogulok és így nem ingerlem. De ha a Török Lajos Fija testvéreinek minden nélkül való lételeket tíz esztendő óta nézheti is, és neheztel, hogy hét gyermekü testvérének férje legalább hát felvilágosítást kér és kíván. Az Ur Fiscalis Ur minapi ki nyilatkoztatása által engem arra bátorít, hogy a' mit a Sógoromnak kellene mondanom, az Úrnak Fiscalis Úrnak mondjam, és azoknál fogva némely kéréseket tegyek elébe.

Hogy mi két Leány testvérek jussunkat hisszük Kázmérhoz, abban bennünket a Sógorom maga erősít meg: nem csak az Ipm által pro heredibus utriusque sexus universis tett aquisitionalis, melyet a' Szepesi Káptalanból kéntelen valék expedialtatni, és nem csak az Ipm kétszer tett szóbeli biztatása. Mert ha a Jóság csak a Sógoromat illeti, *midőn bennünket a Napam mindjárt a temetés után meg akara osztatni, s elmondá, hogy azt az Ipm halála előtt kevés nappal meg hagyta:* miért akará tehát azt a Sógorom tőlünk árendába bírti? miért kérte árendába? Valóban Uram Fiscalis Úr ezen első propositiója óta legutolsó leveléig minden azt mutatja, hogy a dolog nem úgy van, mint a Sógorom képzei, hanem a' hogy mi képzeljük. S ha úgy nints, a' mint mi képzeljük, a' Sógoromé a' hiba, hogy bennünket fel nem világosít.

Alig látá, hogy mi első propositiójára reá állánk, hogy bírja részünket árendába, midőn egy két nap mulva azt kíváná, hogy Kázmér egynek nem sok, háromnak kevés lévén, húgai azt adják el néki, 's eggyiknek eggyiknek 20,000 forintot ajánlott deválvt bankóban. D'Ellevauxnak jószágai tsak Férfi ágat illetvén. 's akkor még tsak Leánya lévén, el nem fogadhatta az ajánlást, én azért nem, mert fekvő jószágot eladni nem látom okosságnak: én azomban megkínáltam, hogy adjon aequivalenst, én Kázmérre magamat nem kötöm.

Ismét egy két nap mulva látván, hogy húgai a magok részeket el nem adják, azt mondá, hogy azt többé meg nem veszi, mert az egészen az övé; recognoscálta ugyan, hogy attya halála előtt kevés napokkal néki is azt hagyta a mit az anyjának; de azt mondá, hogy az attya magát meg tsalta gondolkozásában.

Ekkor Compromissumra hítt meg bennünket, de oly Compromissumra, hogy mi a *producalandó leveleket ne lássuk*. Mi a Compromissumra készek voltunk, de illy feltétel alatt nem lép Compromissumra a ki tudja mit tsinál. Bizony ezen kívánsághoz hasonló volt a biztatás, hogy ha az akkor még el sem kezdett Ónodi pert három esztendő alatt megnyeri, ingyen és egészen nekünk hagyja Kázmért. Mi szégyenlenénk, ha okot adtunk volna olyanoknak nézetni magunkat, a kik illy ígéretnek örültünk s az illyen Compromissumra rá álhattunk volna.

Mind ezekben nem boldogúlhatván a Sógorom, azon szín alatt hogy a napam elégtelen a gazdaságot vinni, jure viduali magának által adatá a jószágot, s ezt is értettük.

Ha a Sógoromnak oly okai lehetnének, melyet álmodni sem tudunk, a melyek atyjának aquisitionalissát s halála kori rendelkezését fel dőjthetik, legjobb volt volna velünk egyenesen bánni, s ezt mondani: Igenis, a' ti nevetek is az aquisitionalisban áll, én mint ember-séges ember és hív testvér meg vallom, hogy haldokló atyám azt parantsolta nékem is, a mit az anyámnak hagyott, hogy a jószágot közöttünk egyenlő részekre ossza fel; de lássátok magatok, imhol vannak erősségeim, 's mi azonnal el állottunk volna. A kinek napfény tisztaságú igassága van, nem rejtegeti azt, s testvérnek a testvére kárával nem illik gazdagodni.

Én más Compromissumra hívtam meg a Sógoromat, midőn azt projectáltam, hogy abban a praeses legyen hitvessének a testvére, Báró Wétsey Miklós Úr, vagy a kit ő leginkább tisztel, Gróf

Sztáray Albert Úr; 's neki legyen két bírāja, és így mind öszve három, míg a feleségemnek tsak egyy Bírāja, 's D'Ellevauxnénak is egyy. Az ily Compromissum el nem fogadása is mellettem szöll, 's nem tsak tiszta gondolkodásomat mutatja, hanem azt is, hogy bízom ügyemhez.

Azért beszéllem én ezeket, hogy az Urat Fiscalis Urat a Török Lajos hét gyermekű veje megnyerhesse azokra, melyek itt következnek:

1. Kezemben van a Palatinalis Protonotariatus Expedituma sub authentico (Méltóságos Szent Királyi László Itélő Mester Úrtól nyertem meg azt most Júniusba), a mely mutatja, hogy Pászthó el van adva 68,000 forintokon. Lehetetlen az, hogy az én Feleségem atyja a maga Leány maradékiról le tette volna gondjait. Ezt kérem velem közöltetni az archivumból.

2. Az Ónodi quarta puellaris Török Eszthernek Sávolyból adott ki, s így Feleségem és Sógor asszonyom D'Ellevauxné kevesebbet kapnak ott, mintsem kellene. Mi itt a provisio? kérem ezt is.

3. Sonntag István Úr valamely ígéretet teve s azt írva is kötelezte, midőn elvitte Kázmérből a Sávolyra tartozó leveleket; ennek közlését is kérem.

4. Az extractus Familiacból látom, hogy az Ipam testvérbátyja, úgy is mint ennek felhatalmazottja, 1805. valamely fassiót teve, felvévén 8000 forintot. Kérem ennek közlését is.

5. Az Ipam általam kéréte-meg az Urat Fiscalis Urat, hogy Ő Excjának B. Wétsey Miklós Úrnak írjon nevében Atsád etc. eránt. Ha meg van e a levél? méltóztassék párban kiadni, ha meg nints, informálni, miben van az a dolog: mit kért és mit kérhetünk?

Nem illik hozzánk, hogy egyenetlenkedjünk, de az nem is tanácsos. Én nem akarnék annak az atyának nézetni, a ki gyermekeinek jussait védelmezni nem tudnám; nem akarnám, nem merném. Rájok Pert hagyni nem szeretnék: a Sógorom elkeserítései oly lépést tétethetnek velem, a melyek néki nem lésznek kedvesek. Ha egyenesen bánt volna velünk, meg voltunk volna nyugtatva s békével volnánk. Omne regnum in se divisum etc.

Maradok igaz tisztelettel

alázatos szolgája

Az Úrnak Fiscalis Úrnak

Kazintzy Ferentz.

Széphalom Septbr. 2d. 1820.

Recognoscálom, hogy ezen Levélnek originalissát én magam vittem s attam kezébe Tettes Kossuth László Úrnak. Széphalom 1823. 10ik Septemb. Mészáros Sámuel npr.

[Másolata * Becske Bálint birtokában.]

3890.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Megholt Ungvár Németi Tóth László 1820. Aug. 31d.

Pest Sept. 9dikén 1820.

Tekintetes Tábla-Bíró Úr,

Különös tisztelettel való Jó Úram!

A' mult hónap 25ödikén Barátimnak látogatásokra le indultam Bétsből, hol Ungvár-Németi Tóth László, kedves Barátomat első Rigorosumának dítséretes megadása után fris egészségben hagytam. De alig tölték egynéhány víg napokat szerettem Barátimnak társaságokban, a' mint e' f. h. 5ödikén Medicinae Candidatus Matoltsi György Barátom Bétsi tudósítása egészen levert. Így ír ugyan is ő e' f. h. 1ső napján: «A mult hónapnak 29edikén estve 10 órakor a' Scrház-ból haza jöven szálására Tóth László Úr, rosztul kezdte magát «érezni, 's azon éjtszakát nyughatatlanul húzván ki, más nap reggel «roszabbul lesz. Ekkor hozzá ment Szarka Úr (Komáromi Kereskedő, Barátunk), ő általa el hivatja Szóts Jóssef (nagy reménységű «ifjú orvos, Erdélyi fi) Urat, a' ki látván hogy betegsége nőtlön nő «'s veszedelmes (hasrágás, igen erős hányás és laxalas), kéri, hogy «hívasson Doctort 's ajánlja magát, hogy ő Dr. Hartmann Urat mindjárt elhívja. De Tóth Úr reá nem állott, azt mondván, hogy érzi, «hogy néki semmi veszedelmes baja nints, hanem maga magának «ír egy Praescriptiót, megtsinálja, 's azon orvosságból bé veszen «egy üveggel 's azzal félbe hagyja [!]. Harmad napra (tsörtörtökön)** «reggel történethől felvelődök Tóth Úrhoz 's látom hogy rosztul van, «kérdézősködöm tőle, alig felel egy-két szót, minthogy nagyon gyenge «volt, 's a' hányás és hasmenés sokszor erőltette. 9 óráig ott lévén «nála, elmegyek, 's a' mint azutáu hallottam, 10 óra felé fel kél 's

* A levélmásolatra Kazinczy F. saját kezűleg ezt jegyezte: Levalem Kossuth László Fiscális Úrhoz. 1820. Sept. 2d.

¹ E sor! Kazinczy F. a megszólítás fölé jegyezte.

** 31. Aug. — Kazinczy F. lapszéli jegyzete.

«kimegyen sétálni; de ereje nem lévén, csak hamar nagy nehezen
 «visza jön 's lefekszik. Már ekkor nagyon rosszúl volt, a' mit maga
 «is érzett. Délután 4 óra tájban hozzá megy Szóts Úr, 's látván a'
 «veszedelmet, elhívja Dr. Hartmann (Pathologiae Professor). Ő ehő,
 «praescribál 's azt mondja Szóts Úrnak, (a' ki ekkor csak egyedül volt
 «ott) hogy a' veszedelem igen nagy, 's azért jó volna néki a' szent-
 «séget fel adni. Ezzel elmegy, megígérvén hogy reggel meglátogatja.
 «Alig megy el a' Doktor, oda megyek én és Szarka Úr 's hallván,
 «hogy Hartmann mit beszélt, mindjárt elakartunk Papokért küldeni,
 «és csak a' tartóztatott meg, hogy féltünk, hogy még mindég eszén
 «lévén, nagy bényomást téssen reá a' Papoknak meglátása. Ekkor már
 « $\frac{1}{2}$ óra volt. Szarka és Szóts Urak azt mondják, hogy nekik dol-
 «gok lévén, elmennék; de egy óra múlva visszajöven, akkor majd
 «elhívják a' Papokat. Én ott maradtam. Már 6 órakor láttam, hogy
 «nagyon nyughatatlankodik; az orvosságot nem tudja bévenni, a'
 «nyughatatlanság nő; kezei 's lábai hidegednek, nagy spasmusai
 «vagnak, egyszóval látom a' közelgő halál tsalhatatlan jeleit. Ekkor
 «én magamban lévén, valóban megijedtem; kiszaladok; senki sines
 «otthon a' háznál; kiabálok, senki se jó; 's ekkor visszamenvén, kén-
 «telen voltam nagy szorongattatások között nézni, hogy a' halál mikép
 «veszen rajta erőt 's mintegy félóraig való kínlódásai után, karjaim
 «között kiadta a' lelkét. Minthogy én minden segítség nélkül voltam, 's
 «már akkor vége volt, midőn a' többi Urak és háznép vissza jöttek,
 «nem küldhettem idejében Papokért, és így a' Gyónás egészen elma-
 «radt. -- Dr. Hartmann a' betegségét Cholerának (epekörság) nevezte.»

Igy fosztott meg a' sors vas keze felejtethetellen Barátomtól!

Tudtára adtam a' szomorú hírt Cseresnyésnek is, ki még most is a'
 Somogyban van Czindery Uraságnál. A' Boldogultnak kevés vagyonát
 Tek. Légrádi Úr Udvari Agens vitette magához. A' Tekintetes Urat
 pedig bátorodom alázatosan kérni, hogy e' szomorú esetet a' tudós
 kis világnak tudtára adni, 's T. Légrádi Úrnak minél előbb tudtára
 adni méltóztasson, ki örökösödhetik a' Boldogultnak talántán mara-
 dandó vagyonkájában.

Fájdalmas jelentésem után maradok a' Tekintetes Úrnak

alázatos tisztelő szolgálja

Igaz Sámuel.

Lakásom vagyon Bétsben: in der Himmelpfort Gasse no. 1012
 im 3t. Stocke.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3891.

Aszalay Sámuel — Kazinczynak.

Tekintetes Fő Tábla Biró Ur,

Nagy Bizodalmú Drága Jó Ur!

Az ellenkező fél barátságos kérésemre nem hajtván, Itélet által szorítottatott a' maga védelmének e' f. H. 20ikáig való beadására. Nem jövén még el a' meghatározott nap, a' pert tőlle hijjába kérettettem. A' Sententiához ragaszkodik. Én a' Juramenti formulát kívántam megállapíttatni: az Alperes pedig, a' mint gyanitom, az Actoratust fogja impetálni. Méltóztasson a' Tekintetes Úr elhinni, hogy egy perem sem fekszik jobbann szivemen, mint ez. Mert a' Tekintetes Úr' kedvét megnyerhetni: fő boldogságomat teszi.

Ajánlom magamat gratiajiba, 's határtalan tisztelettel vagyok a' Tekintetes Úr'

alázatos szolgája

Eperjes 14. 7br. 820.

Aszalay Sámuel mpr.*

A' Sógorom Prokátora Sententia által szorítottatott, hogy védelmét e' holnap 20dikáig adja-be.

Mi a' Juramenti formulát kívántuk megállapítani.

Úgy tetszik az Actoratust fogja impetálni.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

3892.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Septbr. 15d. 1820.¹

Tisztelt kedves barátom,

Az a' levél, a' melyet Comtesse Virginie méltóztatott írni a' leányomnak, engem kibeszéllhetetlen örömmre ragadott-el. Ha ez a' szeretetre méltó gyermek a' Te lyányod nem volna is, örvidenek

* Kazinczy a levél tiszta lapjára az utolsó négy soron kívül a következőket jegyezte: Eperjes, Sept. 14d. 1820.

¹ T. *Kazintzy Fer.* Úr levele. Jött Sept. 22ikén Sz. Mihályra Széphalomról; 1820. — Dúlházy M. jegyzete.

lyányom' szerencséjének: de hogy lehetne az én szavamat vagy kevelységnek vagy atyai gyengeségnek nevezni, midőn azt mondom, hogy abban lelem nagy örömet, hogy Comtesse Virginie a' Te lyányod, a' kit szíve, lelke, tudományai miatt szeretek, és azé a' Római lelkű asszonyé, a' kit még alatta-valóji is imádnak? Te vagy a' Mélt. Grófné intézni fogjátok a' Comtesse Virginie kezeit a' levél-írásban: én a' Zseniét, 's ebből gyönyörű levelezés támadhat, 's mind a' két gyermek nyerni fog. Kérlek, édes barátom, engedd a' Comtessznek hogy ismét ír hasson, 's intézzük úgy a' dolgot, hogy a' levél reményhessen jó választ.

Ila talán a' Laczkovics János történetét nem tudnád, elmondom, a' hogy' azt 1793. Martiusban önmagától vettem.

Tudod, hogy a' Gréven Magyar Lovas Tisztjei 1790. egy Ezedezést adának-be az Ország Gyűlésének, hogy a' Magyar Regementektől vitessenek-el az idegen nemzetbeli Tisztek. Ezért gróf Festetics György, Laczkovics és mások elbocsátattak szolgálatjaikból. — II. Leopold egy Udvarnokjával tanácskozott, hogy mint kellessen a' Papságot rakonezázni. Ez azt felelte, hogy minden Vármegyéből vonja a' maga felére ez a' bölcs Fejedelem. — Nevezzen Kend valamely jó fejeket, mondá a' Császár. — Felséged csudálkozni fog, mondá ez, ha kimondom, kit tartok én a' legjobbnak: de higgyen neki Felséged mint nekem: én ismerem egész lelkét, egész gondolkozását; mi ketten egyek vagyunk; — Laczkovics az.

A' Császár elborzadt.

Felséges Uram, úgymond; a' ki a' jót igazán akarja, annak le kell tenni az előre ítéleteket; annak *látni* kell. Parancsolja Felséged, hogy jöjjön-fel, szóljon vele; én felelek, hogy Felséged azt az embert nagyon meg fogja szeretni. Ő francziául, olaszul úgy szóll és ír mint magyarul; tiszta fej, meleg szív, és nagy tudományú. Felségednek kevés embere van, a' ki annyit érne.

Leopold egy levelkét ír nekí olaszul: Mio caro Laczkovics, ez vala a' megszólítás. Látni akarom Kendet; egy barátja sok jót mond róla. Indúljon mingyárt. Pénzt vegyen fel a' Pesti vagy Budai Sínháznál ad lubitum az útra. De mingyárt jöjjön.

Laczkovics ment. A' lineánál készen várta egy Polizey. Egyenesen vitte a' Burgba.

Leopold belé szeretett Laczkovicsba. — Kérjen Kend valamely hivatalt. — Ila Felséged azt a' Charaktert adja nekem a' mellyet eddig Regementemnél elértem volna, szerencsés leszek. —

Az ily fej, mint a' Kendé, nem arra való, hogy egy golyóhisnak tegyem-ki.

Denomináljon hát Felsőged Provinciális Commissáriusnak Pesten. Megjelenek Districtusomnak minden Vármegyéjében, 's megteszem a' Gyűléseken, a' mit Felsőged óhajt.

Míg a' kinevezés expediáltatott, Leopold meghala.

Imhol Polyhymnia. Az Előbeszédet és a' Biographiát én írtam. Jók e a' Versek, azt Te lássd. De hogy az Árváknak legalább gabonát küldj, arra escedezem az ő nevökben. Inségben vannak, 's az ő atyjok adja az Iliást.

Ungvár Némethi Tóth felől azt a' hírt veszem, hogy August. 31dikén megholt. Pestről írják, a' halál Bécsben történt; és így nem épen lehetetlen, hogy egy Bécsi ifjú megtréfálta onnan eltávozott barátját. De ezt a' tréfat nem engedi hinnem az, hogy a' halál környülfállásosan van írva. Aug. 29dikén egészen ment-ki vacsorálni a' Serházak' egyikébe, 's egész éjjel hányt. Más nap maga praescribált magának, csekélységnek nézven betegségét. Harmadik nap Pathologiae Prof. Hartmann megjelent, látta a' veszedelmet, 's megmondá hogy a' papra lesz szükség. Azért későn küldöttek, 's Sacramentom nélkül holt-meg a' derek ifju. — Nyelvünkön, Literatúránkön régen nem történt nagyobb vesztes.

Elj szerencsésen, tisztelt barátom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3893.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Fejérvári Horvát Istvánnak

Kazinczy Ferencz

tiszteletét.

Nagylelkű férfi, kedves barátom! Egy szent igyekezet, egy szeretetre-méltó szerencsétlen háznép szőlít segédjére. Tedd a' mire szived ösztönöz, és buzdítsd azokat, a' kiknek lelkek lángot kaphat, 's erszények előír valamit.

Nem hallgathatom-el, hogy a' megholt Vályi-Nagy, midőn már nem olvashata betegsége miatt, fíjával olvastatá a' mit a' Tud. Gyűjt. Köteteiben Schwartnernek Diplomaticája felől mondál, 's örömeiben felejté kínjait.

Fogadd-el köszönetemet azért a' mit felőlem olly forróan mondál ugyanott. A' te javallásod nekem kedvesebb mint az egész nagy sokaságé, 's még mindég kevélykedem magamban barátságod' emlékezetével.

A' hét-gyermekű anyja tisztel. Éljen szerencsésen, 's halmozzanak-el nagy érdemeid' méltó jutalmai. Széphalom, Septemb. 16d. 1820.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. L. 1425.]

3894.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 17. Septbr. 1820.

Sie machen mich stolz, verehrter Graf. Ich will Ihre unschätzbare Gütigkeiten verdienen, und verspreche also, dass ich das MS. der Erdélyi Levelek Ihnen zuschicken werde, ehe das Werk noch gedruckt wird. Ich habe nicht nöthig zu sagen, wie sehr ich Ihren Geist, Ihre Seele, Ihre Bildung, Ihren Geschmack verehere. Ich werde von Ihnen hören, was ich auslassen und verändern soll; und Sie sollen sehn, wie sehr ich bereit bin, mich Ihrem bessern Wissen ganz zu unterwerfen.

Vor 3 Tagen bin ich mit Sallust endlich fertig [geworden], und so wie er jetzt ist, soll er gedruckt werden. Nichts ist zurück als die critischen und philologischen Anmerkungen, sammt der Vorrede. Mit Sallust zugleich sollen Ciceros Reden erscheinen. Das Publicum sehe aus diesen, warum ich den Sprachverderber Sallust anders als den Cicero übersetzt habe. Unsere ungr. Grammatiker wollen alles in einer Farbe, und Sallust und Cicero müssen zwey Colorits haben! — Wie empörend ist wieder das, was Hr. Joseph v. Takács, einst Erzieher von Ladislaus Festetich in Keszthely, jetzt Ober Notär von dem Raaber Comitatz in dem August-Heft des Tud. Gyűjt. mit seinem Rájnis über Ossian und Gessner gesagt haben. Der eine recoquirt wieder das, was er (sammt Verseghi) in dem Aufsätze,

worauf Orthol. u. Neolog. als Antwort erschien, gesagt haben, und dem andern ist Ossian u. Gessner ein Gelächter. Takács u. Rajnis streiten für die Reinheit der Sprache, das ist, für das, was die Sprache ist u. war, und haben keinen Sinn für das, was sie seyn soll, u. was sie gewiss seyn wird.

Da ich von diesem Hefte des Tud. Gy. spreche, so erlauben Sie mir, Sie auf meinen Aufsatz darin aufmerksam zu machen. Superint. Szilágyi war ein Mann von colossalischer Grösse. Er hatte schon damals Sinn für den Werth der Deutschen, die denen wilden Patrioten gar nichts sind, als nur Vorbilder zum Ungeschmack. Auch glaube ich, dass Ihnen der Auftritt mit Joseph II. gefallen wird. Als ihn der Kaiser glühend anfuhr, so war seine ganze Antwort: *ut respirem*. Denn er war fett, es war heiss, u. der Kaiser liess ihm kaum zu die 2 Wörter Zeit. Wirklich wachte er die ganze Nacht mit mir durch, weil der mehr als 60 jährige Mann bey sich einen jungen Menschen von 21 Jahren sah, der gern lernte.

Sie erhalten hier, mein Herr Graf, zwey Kriegslieder von mir, das eine ist nicht beendigt, aber nahe zum Ende. Ich nahm mir vor 12 solche zu dichten, und dann damit das ungr. Publicum zu überraschen. Diese Herrn sollen sehn, dass auch der Germanicus ungrisches Blut und Gesinnungen hat. Ich möchte aber nie etwas drucken lassen, worüber Ihr königliches Placet nicht geschrieben ist. Mit dem Schlachtlied bin ich nicht unzufrieden. Gedanken und Form ist gut. Die anapäste passen zum Stoff. Aber die Feyer der Reinigung lässt mich im Zweifel. Es ist nicht Lied, sondern eine Scene. Auch sind die 3 ersten Stanzen kaum in dem Geist jener Heldenzeiten. Die refrains erinnern uns an Verfeinerung. — Gut motivirt aber scheint der Schwarm an den Zweigen einer Eiche, die einen andern beherbergt hat, und die moralische Predigt des Opferpriesters, um die Schande abzuwälzen, dass Arpads Volk eine Herde wilder Barbaren war. — Ich erbitte mir Ihre Meinung über beide Stücke, flehe Sie aber zugleich an, *die Stücke niemand zu zeigen*, damit die Überraschung erfolgen kann.

Pleban Pucz Antal hat es bewiesen, dass er Kant's Philosophie gut studiert hat, aber als Dichter ist er mittelmässig.¹

¹ Ide ragasztotta Kazinczy a Kulcsár lapjából kivágott kis szeletet, a melyen ezek olvashatók: Tavaszí Virágok, kiadta Pucz Antal, E. F. P. B. P. 8-o szép metszett vignettel.

Auch Takács József gab einen Band Poesieen heraus, die niemand kennt.

Von Szemere wieder ein sehr schönes Sonett. *Die Erinnerung.*

Bugaczi Csárda sollte dem Orczy, nicht mir zugestellt werden.

Orczy hat noch ein Lied, das seine glückliche Stimmung charakterisirt. Der Titel des Liedes Seite 94 ist Világi tekintetek megvetéséről.

Némelly éltét adja | Jóságát elhagyja | Csak 2 réf pántlikaért,
Nem tetszik szabadság | Inkább fényes rabság | Kit eladott egy

[kulesért,

Eggy varrott csillagért, | Arany báránkyáért, | Gondolja, hogy

[jól cserélt.

Die letzte Zeile ist wie die des Sallust: Cethegus war so sehr Narr, dass er glaubte, alles sey gut, wenn geschwind.

Und welche herrliche Zeile S. 167. Tullus alatt sánca sövény volt Romának. prosaisch müsste das so stehn: T. a. sövény volt a' Róma sánca. Gewiss Génie taugt mehr als alle Regeln der Welt.

Ungarns edleste Dichterin ist Juditha v. Takács aus Duka, Eisenb. C[omitat] verheirathet an Franz v. Göndöcz, eben dort, u. durch einen Sorbus in Keszthely 1817. gekrönt.

Döbrentei schreibt wenig Verse. Alles von ihm steht im Erd. Muz.

Sylvester (1541) liess in Versen bloss Summarien der Bibelbücher.

Kis's Hajós Ének ist wirklich das Matthissonsche. Sein Hymnaeum für mich ist eine franzö. Ode. Überhaupt ist er mehr franzos als deutsch.

Daykas Abschiedslied ist freylich nicht zum Übersetzen geeignet.

Die Ode v. Berzsenyi A' te ernyődnek kies alkonyában hat ätherische Bilder. Lassen Sie meinen Namen aus, u. stellen Sie dahin das Wort *Freund*. — Und wollten Sie denn sein heissgedichtetes Lied Búcsúzás a' Kemenes aljától auslassen?

Versegis Búcsúzás a' Múzsáktól ist ein übersetztes Stück. Ich fand es deutsch zwischen Musicalien, gedruckt oder gestochen, u. habe, däucht mich, eine Abschrift davon.

Szemerers Hoffnung ist reizend übersetzt. Man muss Ihre Übersetzungstalente bewundern, mein Herr Graf. Mein Epigramm: Az Epigramm ist so gegeben, dass man daran nichts ändern [kann] u. soll.

Sie sollten kein Lied bey Zrinyi gefunden haben, welches des Übersetzens werth wäre? Mir ist er auch als Lieder u. Idyllendichter mehr wie mancher spätere. Auch von dem Versmacher Tinódi wäre vielleicht etwas zu wählen.

Nach diesen Dingen lassen Sie sich eine niederschlagende Nachricht melden, mein Herr Graf. Sie betrifft den braven Ungvár Némethi Tóth László. — Er ist nicht mehr. Den 31. Aug. soll er gestorben seyn. Einer seiner Freunde verliess Wien auf einige Tage, und ein dritter junge Medicus schrieb ihm die Nachricht mit allen Umständen. Tóth speiste den 29. Aug. in einem Bierhaus auf die Nacht. Ein gewaltiges Erbrechen und Durchfall raubte ihn uns. Lange traf kein herberer Verlust die Sprache und die Literatur.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3895.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Szent Mihály, 22k. Sept. 820.

Kedves Barátom!

Mivel igen rossz az esztendő a' gabona és búza dolgában, így hát a' tiéd még rosszabb az enyimmél; küldök az ide zártt Lajstrom mellett egy szekeret, melly Sógorom házába' Új helyben le fog rakodni, mert sietve tovább megy; minden zsák fekete pecséttel le van pecsételve; kérek ne ved rossz néven ezt e kicsinységet, és emlékezz meg ki mondhatatlan nagy terheimről; talán aequilibriumba fogom magam tehetni ez idén, mert árpa és zab bőven termett. — Jusson eszedbe amit Tacitus a' Germánokrúl mondott: munera acceptant, sed nec data imputant, nec acceptis obligantur.

Báró Vécsey Ferentz, édes Anyám testvérje, aki mindég perlekedé 's végtére egy perit megis nyerte, a' nyereség beszédese előtt 63ik esztendő's korában csendesebben meghalálozott Pesten, mint Birái fognak meg halni, kik, amíg tsak lehetet, húzták vonták igaságos pereit. Soha se láttam fiatalabb lelkű embert; semmi viszonyosság nem tudta reményétől meg fosztani, a' hit volt vas macs-

kája, és az ő szíve el volt telve szüntelen mind a' világi, mind a' túl világi reményekkel; be gyakran irigyelhetette a' Philosophia vallását! soha se volt szomorú. Akár hijába való volt reménysége, akár nem, mindegy, meg vevé még éltében a' legszebb és legszerencsésebb érzeménynak jutalmát.

19ikben pedig 11 órakor éjfél előtt napam múlt ki a' világból Egerben, pusztá szobában, pusztá lélekkel; úgy gyűlölte magát az életet és az embereket ez utolsó esztendőikben, ut optimam et piissimam filiam et nepotes pavore strepitus a congressu suo prohiberet.

Visendus ater flumine languido
Cocytus errans ...
Frustra per aethumnum nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

A' Feleségem beteg, engemet pedig mélyly bú szorongat.

Bonheur des malheureux, tendre melancolie! stb.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros etc. etc.
At non ter aevo functus amabilem
Ploravit omnes Antiochum senex
Annos.

Vale ..

.... in quem nec mihi vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente solem.

Pips.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ Csak e szó és a közben idézett francia verssor a Dessewffy kezeírása, a többi ismeretlen idegen kéz.

3896.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Pest 25dik Sept. 1820.

Kedves Barátom!

Bécsbe némelj el igazítandó dolgaim lévén, az oda való utazásra ezen terminust választottam, mivel az ide való Lagerbe jövetelre eő Felségének egy ez iránti Rendelésinek nyomán az Erdélji General Comandótul Passualtatván, forspantot, katonait, kaptam, és így utazásom sokkal kevesebbe kerül; olj időkre jutottunk pedig, hogy kevés pénzünkkel illik, sőt kell is gazdálkodnunk. Én a mult Péntektől fogva vagyok itten, szállásom van a zöld fa uczába, egy igen becsületes kereskedőnél, éppen azon szobába, melybe haidon Baranyi Gábor lakott, és ez magasztalt gondolatokat ébreszt szivembe. Octobernek 2káig szándékozok itt lenni, és utomat akkor Bécs felé folytatni. Itt az Egek csatornái fel nyíltak, ejjel nappal essik — a házbul se lehet ki mozdulni; erre nézve a Lager is el oszolván, a Regimentek a környéken levő falukba Cantonirungokba szállítottak. A felséges Udvar a Gr. Károly Háznál vagyon — itt van a Korona Herczeg is és a Cambridgi Anglus és Carolj Bavariai Kir. Herczegek. A Magyar országi Vármegyékrül fel jött Deputatiók tegnap voltak eő Felségénél audientián. A Lagerbül eő Felsége azon Congressusba megy, melj a Muszka Császár és Burgus Királj jelen létibe Tessenbe tartatik. Sokféle hírek beszéltetnek, de minek lehessen hinni — bajos el intézni.

Én Néked még tavaly kéz írásba el küldöttem néhai Atyám Magyar Valeriussát és magamnak apróbb firkálásaimat. Kérlek, tudósics Krasznára (a hová October végével szándékozom meg érkezni), hogy mibe légyenek állapotjai ezen írásoknak. Eggyik napját e hétnek arra szántam, hogy a Nemzeti Muzeumot, Kulcsárt, Pethét, Virág Benedeket meg látogassam. Ma voltam a Primás eő Herczegségénél, és még el megyek oda is. Vagyok örökre

Kedves Barátom!

tisztelő hived

Cserey mpr.

Holnap itten Magyarul adatik *Zrinyi Miklós*.

Az Magyar Kronikanak Veleje és Summája, Mellyet elsőben meg irt 's ki bocsátott Horvát, Thot, és Dalmatia Országok Vitéz Bánnya Grof Zrini Miklós Pethö Gergely neve alatt Bécsben Ezer hat száz hatvan Esztendőben. Mostan pedig azon Historiat Continualván, Ujjonnan ki nyomtattatta, és szüntelen történt dolgokkal szaporította Felséges Császár 's Koronás Királyjunk Erdélji Udvari Cancellariussa, Tanácsa és Nemes Három Székelj Székeknek, Sepsinek, Kézdinek és Orbainak Fő Király Birája az Magyar Nemzetnek tanuságára. *Bécsben Siscohis Árvájándál* 1702. esztendőben.

Ezen Czim alatt lévő in quarto, jól conservalt Könyvet egy valaki tegnap hozzám hozta, hogy meg vegyem; 250 forinton tartván, el marad a Vásár.

Ajálva van a Magyar Nemzetnek, és az ajánló Levél alá írásából teczik ki, hogy a szerző Gr. Kálnoki Sámuel.

Kivül: *Pestrül.*

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. S. A. Ujhelj. *Széphalom.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 51. sz. V. köt.]

3897.

Bárány Ágoston — Kazinczynak.

Miskólczon Septem. 30án 820.

Érdemem felett való Tekintetes Úr!

A' Tekintetes Úrnak becses rendgyei mennél érdemetlenebbet szállítottak meg bennem, annál nagyobb tisztelettel, 's annál buzgóbb hazafiúsággal fogadtam el azokat. — Azon barátságos útmutatást pedig, mellynek minden sora bennem ezer ösztönt munkált, szíves, 's egyszer'smind alázatos köszönettel vészem.

Az én Verseim, ámbár a' Sors' álhatatlanságának szüleményei, mind-azáltal talán nem hibázok, ha nagyobb részben ösztönt-adó hajlandóságomnak is tulajdonítom. — E' kis Elmfuttatás csak 'senge. — Koránt sem léphet oda az, a' hová némelly Magyar Költőink felemelkedtenek. Ez kér ápolgatást a' Tekintetes Urtól újabban is, kinek betses szárnyai alatt hirtelen elenyészhetésétől megmenekedhetik, hibáitól megtisztúlhat, engem pedig nagyobb

törekedésekre vezérelhet. — Mellynél fogva itt küldöm Verseimet, melyeknek felküldésére a' Tekintetes Úrnak irántam mutatott Hazafiúsága nyújt bátorságot.

A' ki egyébbiránt magamat tapasztaltt Uri kegyeibe 's becses pártfogásába ajánlván, tartozó mély tisztelettel vagyok

A' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája

Bárány Ágoston mpr.

[Kredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4t. 27. sz.]

3898.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének.

Méltóságos Grófné,

nagy tiszteletű Nagyságos Asszonyom!

Nagysád közöttünk van, 's én még sem repülök Nagysádnak lábaihoz borúlni. Ah, édes Süsie, mely órában veszem a' hírt! Péleségem minden nap inkább közelít a' lebetegedéshoz, lehetetlen tőle távoznom; 's annyiival inkább lehetetlen, mert ma harmadszor lelte-ki egy rettenetes hideg. Pedig hat hétig volt beteg bizonyos kelevényekben, melyek karjain gyűltek-meg, 's elvették minden erejét; annyira kiszáradta mint a' halál. Irtóztató félelmek közt lebegek. Bálint fiam, a' két esztendő, sárgaságból most gyógyúl. Magam is negyedik napja hogy az ágyból ki nem költém. — De magam helyébe küldöm a' mi kedves Lottink' leányát, ki most gyógyúla-fel egy halálos nyavalyából, mely miatt haját kénytelen valék elnyírni; és vele együtt a' Nagysád kereszt fiát, Emilt. Ha Nagysádnak lakatosra, szíjgyártóra szüksége talál lenni, ezzel bizvást parancsolhat; mert mióta járni kezd, soha sem volt még nyugta, 's szüntelen fűr és farag. Reménylem Nagysád ebben a' gyermekben felfogja lelmi az én koponyámat, és Török Lajosnak sok vonásait, nevezetesen színét és szemét; 's nagyon kérem Nagysádat, el ne cressze magától a nélkül hogy homlokát megcsókolja. A' gyermek az által hogy ötlet Nagysád megcsókolá, nekem még kedvesebb lesz.

Emil vissza jó; de Zseni Kassán marad, 's megkértem a' Klavír mestert, hogy nyerje-meg Nagysádat azon kegyességre, hogy hallgassa-ki, mennyire ment Zseni a' Klavírban.

Én szaladni fogok Nagysádhoz, mihelytt feleségem bajai engedni fogják: de mikor szaladhatok, azt a' nagy Istenek tudják. Ő szülni könnyen szokott: de ez a' mostani képzelhetetlen elgyengülés most rosszul üthet-ki. — Bárczay Ferivel ezt lehetne kérdeni éntőlem is, mert magam ugyan ezt kérdelem magamtól: Ugyan kellett e nekem ez? Íme hét gyermek atyja vagyok. Higgyen nekem Nagysád, az is baj, ha a' házasok szeretik egymást. De baj és öröm együtt járnak.

Thalie leányomat Delvóné vitte-el, 's én arra calculáltam, hogy a' jövő nyáron vele együtt lépek-be Nagysádnál Dédácson. De az én imádott Susiem nem fordul úgy vissza Erdélybe, hogy én bár csak kevés pillanatokig meg ne lássam. Megyek mihelytt feleségem általesik baján, 's nálam nélkül ellehet kevés órákig.

Ajánlom magamat Nagyságodnak kegyességeibe; feleségem a' legszívesebb tisztelettel tiszteli, 's maradok örök hűséggel

Nagyságodnak

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

Széphalom, Octóber elsőjén 1820.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

3899.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

1820. Octób. 1.¹

Tisztelt Barátom!

Mind a' két Leveledet, mint régtől vártakat, ölelve vettem. Az Elsőt a' Jó Vályi Nagy Ferenczünknek fija hozá el hozzám. Kezemet nyújtám neki, és, a' mim legbecsesbb, barátságomat ajánlám. Attyának Biographiáján igen érdekelve megindultam, 's fel fogadtam magamban, hogy Árvájit mivel, avval segitem. Húsz forintot szántam nekik; ezt kinél tegyem le, kérlek, utasíts. A' kiadandó Munkájira pedig praenumeráltass. Ez az, a' mit tehetek, és egész szívvel teszem.

¹ A kelet Kazinczy F. kézírása.

Második Leveledben kért Munkák között ezeket küldöm:

1-o. Költemények, 2-o. Prosodia, 3-or. Szatyrák. Ezeket a' szerző ajándékul küldi.

Könyveimből a' Cziráky Munkáját, és Somogyi Gedeon értekezését küldöm olvasásra. Más nincsen, a' mi méltó lenne a' te olvasásodra. A' Plutarchusz, melyet kérsz, nincs meg. A' Nyáron közel valék azon szép reménységhez, hogy Széphalmodon meglep-jelek; de a' hivatalom ismét eltaszítja ettől. Most a' Szüreten bizonyosnak tűnt fel előttem, hogy otthonodon látni foglak, mint-hogy Mádra kellett volna mennem a' Majthényiak' ügyeiben; és September' utóján elvált, hogy nem foghatok oda menni. Így hány, vet a' Sors bennünket Lelkünknek szebb czélyaitúl, és oda taszít, a' hol nem szeretnénk lenni. De az öszszevonzó Lelkeknek még a' távullétben is fennmarad az az édes gyönyörűség, hogy elevenebben, és forróbban, mint mások, emlékezhetnek egymásra a' Képzelet szárnyain, melynek sebességet és ezzel járó éltetést a' tagadó[!] sziv ad. Elöttem vagy most egész elevenségben, 's ha mit ez kitüntetne a' Valódból, lemásolt Portrait, melyet Vidátul szobámban bírok, rá pótolja. Élj szerencsésen, és jól Kedvesseiddel együtt. Tudjad, hogy én, a' ki első Ifjúságomtól Egerben kezdtelek megszeretni, míg ez az eszem, lelkem fog lenni, nem is szünök meg szeretetesseditől

Tiszteletöl, Barátod

Pesten October 16én 1820.

Vitkovics mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

3900.

Kazinczy -- Dúlházy Mihálynak.

Bízodalmas Drága Jó Uram Secretárius Úr!

Az én megkopaszodott leányom, kit az Ur Secretárius Úr és az Asszony érdeme felett méltóztattak szeretetekbe fogadni, ismét bé megyen Kassára, 's kérni fognám az Urat, hogy megbecsülhetetlen szeretetekkel engedjék ezután is dicsekedhetni, ha egy kérésem miatt nem volnék is kénytelen kikérni barátságos segedelmét.

Ujhelyben nem kapván papirost, Knaut Urat kértem-meg, hogy számomra vétessen papirost, fejért (Rosnyai Postapapirost) és akár-

melly nemü kéket. Csak kéket küldé-ki, két rizmát, 's ez hasznavehetetlen, mert iszik. Kérem az Urat Secretárius Urat, ejtse valahogy módját, hogy valaki ezt az egyik rizmát vegye által fejér papirosért, bár olly rossz neműért, a' millyet ide mustrául teszek. De méltóztassék megpróbálni, ha a' mit adni fognak, nem iszik e. Sokat író embernek nagy kin rossz papiroson írni.

A' másik kérésem az volna, hogy ha kezébe akad az Urnak Secretárius Úrnak a' Kölcey által lefordított Iliász Első Éneke, mellyet a' Méltós. Grófnak általadtam, küldje vissza.

Kértem a' Heyne Virgiliusának első Kötetét is, még pedig azon ígérettel, hogy még szüretig vissza küldöm.*

Ha a' Schmideg vagy Viczay kertjébe talál menni az Ur Secretárius Úr, emlékezzék rólam, és szakasszon le egy levelet azon fából, mellynek neve

Aelianthus glandulosus.

híres fa leve, 's én ezt csak ezen két kertben láttam, de Májusban, 's akkor nem volt levele még.

Sietve írván leveletemet, sietve végzem-el, de meleg tisztelettel. Széphalom 8ber 3d. 1820.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül: ¹

à Monsieur

Monsieur Michel de Dulházy

Secretaire

à Cassovie

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

* Quaei Károly nevű Jészuita magyarázatjával. Nagy Szeben 1735. — Dulházy M. oldaljegyzete.

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét — s Dulházy M. szokott jegyzete: T. Kazintz F. Úr levele. Jött Oct. 5ikén 1820.

3901.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Ofen am 10/10. XX.

Sie erhalten durch meinen Bruder Joseph diesen Brief, er bleibt in Perbenyék bis in die ersten Tage des 9bers, wenn Sie mir etwas schiken wollen, wird Er die beste Gelegenheit sein. Ich lege ihnen hier sämtliche Übersetzungen ihrer Gedichte bei, wenn Sie irgendwo eine Änderung angebracht wünschen, so deuten Sie mir es an, ich werde ihren Winken getreu nachkommen. — Ihren Brief mit Szent-Miklosi's Gedichten habe ich erhalten, ausser den 5 gesandten habe ich noch einige Gedichte desselben aus dem Erdélyi Muzeum übersetzt; die nächste Post bringt Ihnen meine Übersetzungen zur Beurtheilung. Mit den Übersetzungen bin ich, einige Kleinigkeiten abgerechnet, fertig. Zu dem Verzeichniss, das ich Ihnen geschickt, ist noch hinzugekommen Kölcsy, Szent Miklosi, Buczi, Döbrentey, Vitkovics und Fáy; nämlich aus den schönen Fabeln desselben habe ich einige in Jamben übersetzt. Ich glaube dis thun zu können, da die Fabel an sich selbst der Poesie angehört und die Form das allerwenigste dabei ist. Sind Sie anderer Meinung? ich wünschte sie recht sehr zu wissen. Sobald es ihnen möglich sein wird mir die Behelfe zu schiken, die sie mir zugesagt haben, beginne ich die Ausarbeitung der Einleitung, dann begint der Druck, und somit erscheint das Werk den nächsten Sommer, oder höchstens bis zur Michaelis Messe 821. Ich kan Ihnen nicht sagen, wie lieb mir diese Arbeit geworden ist. Kisfaludi hat mir sehr schön geschrieben, als ich ihm die Übersetzung seiner Dals zur Beurtheilung vorlegte, an Döbrentei, Buczi, Kölcsy sind die Verse Heute abgegangen. Virág und Versegi besuche ich hier, Szemere sprech ich in Péczel. — Der arme Tóth László! ich war eben im Begrif ihm zu schreiben, als ich seinen Tod durch Helmecezi erfuhr. Das ist das Los des schönen auf der Erde, sagt Schiller eben so wahr als schön. — Die Kaiserin hat die Zueignung des ungrischen Taschenbuchs für 822. angenommen: ein deutsches für 821. erscheint hier im nächsten Monat. — Wie ein Kind komm' ich stets auf das alte zurück: In meiner Anth. sind 150. Gedichte, aus 30. Dichtern. Der älteste Balassa Bálint, die jüngsten Tóth und Szent Miklósi.

Virág's Abhandlung über die Prosodie leg' ich hier bei, ungewiss ob sie ihnen schon auf andern Weg zugekommen ist. — Leben sie recht wol, ich wünsche dis aus ganzen vollen Herzen und lieben sie mich wie bis izt. Mailáth.

N. s. *Lebenskahn* liegt nicht bei, sie kennen ihn ohnedis, auch die Bugaczer Csárda nicht, *die* ist sicher gut übersetzt.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. ír. 29. sz.]

3902.

lella

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kassán, Octób. 12d. 1820.

Tisztelt, szeretett Barátom,

Erdélyi leveleid olvasásából Tőled, e' levélkében megint Hozzád megyek.

Ugy látom, hogy Te ide már bajosan jössz-bé, míg mi itt leszünk, 's a' Grófné 's Lotti és Szerencsyné is ezt eléggé sajnálják. Azzal biztatgatom a' két elsőt, hogy még Szent Mihályon találkozhatunk. Bár kedvezne környül állásodnak úgy az Ég, hogy kívánságaink teljesíthetnének. Mint örvidenék annak én is, kinek nehezen esik, hogy most egymáshoz illy közel vagyunk 's együtt még is csak két nap valánk.

Bizonyos indulásunk e' hónap 16dikára van határozva. 'S az nap Kérig Bárczy Ferencz Urhoz. 17dikén délre Szent Mihályra. Igy tudósítottam a' mult Vasárnap Gróf Dessewffy Józsefet is, Olysóra, honnan épen az nap Dulházyjához embere érkezeti. A' Gróf azt írá Dulházynak hogy Orosszai közül épen talán ma indul Chitónai virágaihoz.

Kedves Genied tegnap dél után vala megint Lottijánál. Nagyot nőtt Erdélyi utja olta 's kedves és szép képü leány serdülend-fel benne.

A' Grófnénak is küldöm itt levelét.¹

¹ Nincs mellékelve.

Lajos ma Szinnyére ment-ki Fiscalis Komjáthyval, Sógora testvéréhez.

Grófnéd kezét tisztelettel csókolom 's Bálintomat 's több gyermekeidet. Köszönetem ment a' Végzésnek, hogy Széphalmon megjelenni másodszor is hagyott.

Adieu! szívből szeretett Barátom

örök híved 's tisztelőd
Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3903.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom Octób. 13d. 1820.

Nagysád az én szomszédomban, tisztelt szeretett barátném, 's én nem láthatom Nagysádat. Szeretnék perleni a' Sorssal, hogy engem így ingerel. De mi haszna volna ennek a' perlésnek? Áldjuk inkább, hogy Nagysád a' lyányomat és a' maga lyányát, és Emil fiamat láthatá, én pedig a' mi kedves Lajosunkat és Döbrenteinket. Valóban tisztelt kedves Lotti, az a' szerencse, hogy a' feleségem és én ezt a' két szeretetre méltó lelket láthatánk, az nekünk igen kedves pótolék vala azon veszteségünk helyett, hogy Feleségem Nagysádat és a' Mélt. Grófnét nem láthatá; mert itt magamról, ki Nagyságtokat András falván 's Dédácson nem kevés ideig láttam 's nem sok idő előtt még, 's a' jövő esztendőben ismét fogom, nem szóllok. Döbrenteimben azolta nem sok változhatott, mert az ő kora az ollyat már nem érezteti nagyon: Lajos sokat változott 's úgy a' hogy óhajtani kelle 's esztendejihez illet: emberedik, tanú-lási, tapasztalási szélesednek, 's szíve, (a' mi Lajosban 's testvérei-ben, anyjában, és minden jó emberben az egész föld' hátán, a' legtiszteltebb dolog) az marada a' mi volt, 's ohajtom is, remény-lem is, az fog örökre maradni; 's így a' Szeretetre legméltóbb ember lesz.

Lajosnak és Döbrenteinek nálunk mulatása bennünket azon szép napjainkra emlékeztete, midőn itt Wesselényi és Pataki mulla-

tott. Lehet hasonlóság a' különbözések mellett is, és úgy, hogy mind a' két fél nyer a' hasonlítás által. Wesselényi csupa tűz: Lajos nyugalom és esztendejit előző érettség, 's mind ez mind az olly szemmel, melly el tud nedvesedni a' szép scénák látása vagy hallása által; és így olly szívvel is, melly érzi a' mit érzeni kell; olly szívvel, mellyet a' világ el nem rontott. Tartsa-meg Isten a' mi kedves barátunkban ezt a' szívet, ne engedje soha megromlani, 's tegye így szerencsésé, 's a' Nagysád' kedves asszonya anyjának 's testvéreinek örömére.

Feleségem miatt én még most sem mehetvén, egy kosár szőlő fogja a' mi kedves barátunkat azokra emlékeztetni, a' kik itt gyönyörködve láták, hogy ő azt épen ollyan örömmel evé, mint magok ők. Ezután minden esztendőben emlékezni fogunk Lajosra, mikor szőlőt mohon eszünk. Nemesebb gyümölcse a' földnek nem igen lehet mint ez, 's mi annál inkább szeretjük ezt, mert a' miénk.

Mint lelé Nagysád Kassát és az itt lakókat, imádvá szeretett kedves Lottim? Melly különbség van Erdély és Magyar-ország közt jóban és nem jóban? Melly igen szeretném én ezt hallani Nagysádtól, 's négy szem közt, hol szabadabban közölhetjük ítéleteinket! Mit mond Nagysád az én Szent Mihályi tiszteltemről, 's tiszteletet valóban érdemlő Grófnéjáról, 's kedves gyermekei felől? Képelem én, melly öröm volt Nagysádnak, ezeket látni, mert nem hiszem hogy ők a' Nagysád' látása által kedvetlen szempillantásokból ki ne kaptak volna, ha talán Nagysád őket ilyenek közt találta volna lelni. -- 'S melly változást lelé Nagysád a' maga lyányán, a' kegyességeibe fogadott Zsenin? Én úgy hiszem, hogy neki legfőbb érdeme az érzés, 's azt a' mi gondjainknak is a' Természetnek is köszönheti, 's ennek még inkább mint annak. Alig várom a' hírt, ha Nagysád meg van e elégedve fortepianoí játékával, 's méltónak ítéli e azon dícséretre, mellyekkel mások bennünket szertelen reményekre gyúlasztanak.

Kérem Nagyságodat alázatosan, méltóztassék alázatos tisztelünket Ő Nagyságának a' Grófnénak bemutatni, 's bennünket kegyességeibe ajánlani, 's maga is mind feleségemet mind engemet kedves emlékezetében megtartani. Melly igen örvendek én, engedje még egyszer mondanom Nagysád, hogy Zseni és Emil Nagysádtok körül lehettek, és hogy azzal dicsekedhetnek, hogy vették Nagysádtoknak csókjaikat. Bár Sophie is mondhatná, hogy látta azt, a' kit az ő

férje olly határtalanul tisztel és szeret. Vigye minden kedvetlenség nélkül vissza a' Szerencse Nagyságtokat; én úgy hiszem, hogy a' jövő nyáron Dédácson fogom megnyerni a' mit most látnom az idő nem engede.

Éljen szerencsésen, tisztelt barátném.

örök tisztelője
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3904.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Octób. 13d. 1820.

Édes barátom,

Én a' tudva lévő ok miatt még most sem mehetek, és ha ti Octóber 16dikán indultok, Szent Mihályban sem foglak megláthatni. Most távoznom a' háztól lehetetlen, 's 18dikig lehetetlen volna akár érkezik akár nem érkezik a' két hét olta mindennap várhatott vendég. — E' szerint, édes barátom, ez úttal vegyük búcsúnkat egymástól. Áldjon meg az Ég barátságodért. Hidd, hogy azt teljes mértékben tudjuk becsülni; hidd, édes barátom, érezzük mit teszen az, hogy te és a' mi kedves Lajosunk odahagyátok Kassát, 's nekünk pótolékot adátok veszteségünkért.

Hadd mondom-el neked is, a' mit Comtesse Lottinak mondtam. Itt létetek bennünket a' Wesselényi és Pataki itt létre emlékeztete. Annál nem mondhatunk nektek semmi kedvesebbet.

Melly sok kérdeni 's mondani valóm volt és volna, miolta elmentetek. — A' mit nektek a' Szerecsen felől beszéltem, azzal ne éljetez gondolatlanul. — Nagyon kérem erre Lajost is.

Vissza vehetem e az Erdélyi Leveleket most? Kérlek erre. De Isten hozzátok édes barátim. Nincs idő tovább írni. 'S mi szükség. Értetek engem ti szó nélkül is.

Örökre tiétek
K. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

3905.

lelm

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kassa, Octób. 14dikén 1820.

Édes, édes Barátom,

Mint fáj, hogy külföldben kedves leveled által elvan vágva reményem, hogy Szent Mihályon még láthatnálak. Nem éltem ki magamat Veled, sok maradt a' mit vagy ez vagy ama tekintet miatt Nálad létedkor [!] vagy csak érintettem vagy egészen elhagytam. Azt gondolám, lessz idő még. 'S ha ne higgyem, hogy Kassán vagy Gróf Dessewffy-nél még úgy is együtt leszünk, még két napot szerettem volna Veled élni. Mennyifélek kötnek Hozzád, 's ki tudja mikor látlak megint!

Innen holnap után reggel indulunk. Ez már nem változhatik, hanem ha az öreg Szerencsyné még rosszabbul találna lenni. Vetted eddig tegnap előtt kiküldött levélkémet; mellyben írárok hogy menetelünk felől Olysóra már Gr. Dessewffynak is hírt adtam.

Erdélyi Leveléidet küldöm. Felette elnyugtatsz és lekötelezel, ha olyan jegyzésimet mellyek éretted 's magamért kis töprenkedést gerjesztenek, figyelmedre úgy méltóztatod, hogy a' kihagyandóknak itélt rendeket egészen elnyesed. A' levelek nekem most inkább tetszenek, 's még nagyobb becset adnék sok oldalú kincseik mellé, ha a' Székelyeknek eredeti és szép törvényeikre is lehetett volna kibocsátkoznod.

Ezen Munkádnak megkedveléséről minden Jót hiszek. Igen jól van hogy kevesebb új szóval élsz benne, 's ha magad költségén adod-ki, hasznos lesz minél kevesebbél élned.

A' Hormayr és Mednyánszky Taschenbuchját is köszönettel küldöm.

Oh, ha valami szerencse kedvezne 's még összehozna bennünket Sz. Mihályon! Olly nehezen válom-meg még láthatásod örömétől. Minden esetre — az Ég legyen áldásaival Veled és Tieiddel.

Adieu, adieu, barátja szívemnek, azon világban is, melly az élet után következhetik. Így, örök híved:

Döbrentei.

Lotti ma körül van véve zsibongásokkal. Ha nem írhatna, várd levelét utunkról. Ne félj hogy azt a' mit avatatlanak nem kell tudni, tőlem megtudja. Nem Lajostól is. Ma este felé kísétalánk Schwartz kertjébe, Genienk is velünk volt.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

3906.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Péczel, am 16/10. XX.

Kan ich wol besser thun als wenn ich hier, einen ihnen und mir sehr lieben Ort, ihr leztes Schreiben beantworte? Die Krieglieder haben mir viel Freude gewährt, es will mir aber scheinen, dass *a' tisztulás innepen* nicht von allgemeiner Wirkung sein wird, und darum möchte ich ihnen raten es auszulassen, ob es gleich *an sich* recht schön ist, ich finde die drei ersten Strophen nicht modern, sondern in gleicher Haltung mit den übrigen, az oltárszüze ist sehr gelungen, das Ganze scheint mir in der Art aufgefasst, wie Klopstock seine Barden singen lässt, und also ist es nichts für unsre Leute. Das andre Lied ist prächtig, viel Kern. Szemere's Sonet *az emlékezet* ist vortreflich, werden Sie das von meiner Übersetzung auch sagen? Sie liegt hier bei; die Freiheit, die ich mir in der Stellung der quatrinen genommen ist, im Deutschen erlaubt und wird oft angewendet. Es ist mir sehr verdrüsslich [!] Szemere nicht hier gefunden zu haben; Er fuhr nach Pest als ich heraus. Meine Anthologie ist fertig bis auf die Gedichte, die ich noch von Szemere bekomme. Was Sie mir von Szent Miklós geschickt, und noch mehreres von ihm aus dem Erdélyi Museum ist übersetzt und ihm bereits zugeschickt. Az elkésett Ámor, und az Alvó szép sind *nicht* übersetzt; Ersteres weil das profanum vulgus es missdeuten könnte, das zweite, weil ein zu grosser Zauber in der Sprache liegt, den ich im deutschen hervor zu bringen verzweifle. —

Was Sie schönes von mir schreiben, ist um so vieles zu schön, dass ich es von einem Andern für persiflage halten würde, bei Ihnen aber ist mir's nur ein Beweis, dass Sie mich nicht prosaisch, sondern durch das prismatische Glas der Freundschaft ansehen, ich bitte sie also meine Meinungen über ihre Werke nicht als Königliche Placete zu betrachten, wie sie sich genug scherzhaft ausdrücken, sondern sie zu nehmen als die Äusserungen eines vielleicht zu besorgten Freundes, der von ihren Werken auch den Schatten eines Tadels abgewendet zu haben wünschte. —

Ihren Erdélyi levelek seh' ich mit der lebhaftesten Ungeduld entgegen, nicht um zu reflektiren und commentiren, sondern um

sie zu übersezen, wie ich mit meiner Abhandlung über die ungrische Poesie fertig bin. Dis veranlast mich zur Bitte, dass sie mir ja gewiss durch meinen Bruder Joseph die zugesagten Behelfe zuschicken mögen, da ich ohne selben schlechterdings nicht arbeiten kan. — Tóth László's Tod hat mich sehr betrübt, *das* ist das Los des schönen auf der Erde, sagt Schiller eben so schön als wahr. Leben Sie recht wol und lieben Sie mich, wie bis izt. Ihr Mailáth.

Aus Zrinyi's Gedichten habe ich übersezt Orpheus an Pluto.

ERINNERUNG.

Und wieder naht ein seliges Empfinden!
Es hellet sich das Grau vergangner Zeit,
Auf Rosenpfaden, die ich sinken schwinden
Sah', giebt zur Wonneflur sie mir Geleit.

Das Wallen meiner Brust will Liebe künden
Der Gottheit die den Zauberarm mir beut.
Mein Herz, ich fühl es, wird hier Ruhe finden,
Dein Hauch, Erin'rung, hat es neu geweiht.

Nein! rufe nicht verschwundne Lust zurück;
Lass über mich die dichtsten Schleyer zieh'n,
Bedeck der hingeschwund'nen Zeiten Glück.
Schon einmal sah' ich meine Freuden flieh'n,
Ach zwing' neu zu bluten nicht mein Herz;
Zweimal verlieren!! fühle diesen Schmerz. —

Am 22ten.

Die lezte Post war schon weg als ich diesen Brief abschicken wolte, daher die Verspätung; ich lege dafür 3. seither übersezte Sonette bei.

ECHO.

Du bist so still, nur leise Seufzer beben,
Nur stumme Thränen trüben deine Wangen,
Nach Menschen suchst dein sehnendes Verlangen
Ihr Mitgefühl soll Linderung dir geben.

Umsonst! denn unempfindlich ist ihr Leben,
Mit kaltem Blick sehn sie dein scheues Bangen,
Ob Schmerz, ob Nebel deinen Pfad umfängen?
Auf keiner Lippe wird die Frage schweben.

Fort! Nicht bei Ihnen triffst [!] du Leidesbrüder,
O komm zu mir! hier spricht das Herz zum Herzen.
O komm! dein Leid erschließt der Trauten sich.

Nahm liebes dir der Tod, so wekke mich
Mit ihren Namen, ich klag' dir ihn wieder,
Und lindre mit dir weinend deine Schmerzen.

Szemere.

ISABELLE.

Wie durch die Wälder hüpfet das Reh' das schnelle,
Wie durch die klaren Fluten schlüpft der Aal,
So lebt ich wonnig glücklich überall
Eh' ich dich angebetet Isabelle.

Nicht so seit du erregt der Gluten Welle!
Nicht so! nach strömet dir der Thränen Qual,
Ich finde Ruhe nicht; auf Berg und Thal
Und überall bist du der Seufzer Quelle.

O Gott! indess mein Herz in Leiden bricht,
Nent dich ein Andrer schon am Altar sein
Und lächelnd wühlt ihr auf mein ganzes Seyn.

Wohl ziemen deinem hohen Reize Kronen
Dir huld'gen siehst du die am höchsten thronen
Ein treuer Herz als meines triffst [!] du nicht.

Für das 3te Sonet a' boldog Pár fehlt wie Sie sehen der
Raum. — So eben erhalte ich einen sehr lieben Brief von Szent
Miklosi.

3907.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Octób. 22d. 1820.¹

Nemes-lelkű barátom,

Mint a' szükség' idején József teve jól rokonival a' Zsidó Legenda szerint, Te úgy emlékezel-meg énrólam akkor, midőn az esztendő nekem semmit egyebet nem ada szénán és boron kívül, 's a' tágíthatatlan kénytelenség arra vitt, hogy én is Uzsorásaink kezébe essem. 'S én ezt a' 'Te jóvoltodat mindeddig hallgatva tekint-hetem. Engedj-meg, tisztelt barátom, köszönetem' elhaladásának. Addig halogatám azt megtenni, míg addig maradt, a' midőn ime keresztül esvén bajaimon, rettegett órámon, 's a' Döbrentei által nekem adott örömeken, szállhatok. Fogadd-el köszönetemet, melly azon vallásból áll, hogy én Tőled gyönyörűséggel vennék, ha az az érzés nem fogna-el, hogy Neked is sokra van szükséged, bár nálam-nál öszvehasznítás nélkül többet bírsz. Az a' finantziális portéka engem végre is elront, ha csak valamelly machinai Isten nem kap ki a' bajból.

Feleségem Octób. 20dikán igen szerencsésen szülte meg hetedik élő gyermekemet. Azt tegnap keresztelé-meg a' Regmeczi Papja Kalvinnak Lajos Péter Ferencz névre. Az első nevet a' szegény Ipam' emlékezetére kapta a' gyermek; a' másikat nem a' Vay Ábrahám ipa miatt, hanem a' nagyatyám nagyatyjára nézve, ki ezt a' jószágot cserébe kapá Rákóczitól más jószágáért, 's háromszor fogatott-el a' Német katonaság által, 's végre életét a' pápistává léttel, 's nem tudom hány ezer forinttal váltotta-meg. A' gyermek ép, mint minden más gyermekeim, úgy hogy közöttök egygy sincs béna. Az anyja pedig, a' ki 9 hónap oltá mindég betegeskedett, terhétől megszabadulván, bajaitól is megszabadult, 's a' kisedet olly anyai gyönyörködésekkel szoptatja, mintha ez volna első gyermeke.

Minden órán várhatván ezt a' szülést, bé nem meheték Kassára, hogy Gróf Gyulainét lássam: de Zsenit beküldöttem. Azonban Döbrentei nevem napján estve belépe hozzám, 's 48 óra múlva

¹ T. *Kazintzy Ferencz* Ur levele. Jött Kassára épen Dec. vége felé 1820. — Dúlházy M. jegyzete.

tért-vissza Kassára. Erdélyi Leveleimen végig futott, 's itt hagyta jegyzéseit. Most írom végső dolgozással. Azután mingyárt nyomtattatom.

Döbrentei felől nincs szükségem szólni; annak találtam a' ki mindég volt. De gróf Gyulai Lajosban azolta hogy láttam, sok szerencsés kifejtődés történt: egy tisztá lelkű, tisztá fejű, érett ifju. Anyja képzelhetetlenül félénk, 's Lajos egyyetlen fiu volt. Így az anyja félénksége 's féltése őtet is csendes tűzűvé tevék. Néki téged kellene gyakran látni. Én úgy képezelem, hogy Neked igen kedves volt látni azt a' háznépet, melly felől olly sok helyett van szó Erdélyi Leveleimben.

Nem csak Döbrentei, hanem Lajos is gyönyörűséggel szóllottak nálad létek¹ felől. Kivált gyermekeidnek tűzők 's tudománybeli előmenetelek támasztott benne álmétkodást, mert hiszen Tégedet és a' Mélt. Grófnét ismerték. Én azt hiszem, hogy Neked ez a' hír nem lesz kedvetlen. Mert a' javulás csak akkor pirit, akkor kinzó, mikor az az érzés tölt-el bennünket, hogy azt nem érdemlettük.

Hogy egykor igen szép, igen lelkes, igen nemes szívű Napad úgy hala-meg, hogy én kiszabadulásom olta őtet nem láthattam, azt ugyan nagyon sajnálom. A' miket nekem sorsa felől beszélt, szíves tisztelettel és szánakozással tölte-el éránta. És azt hiszem azok után a' miket mondott, hogy az a' ritka míve a' természetnek egészen mássá vált volna más szövetségben. Mind a' két férje nem a' házas életre született. Ha parancsolni fogod egyszer, elbeszéllem mind, a' mit felőle 's tőle tudok.

Melly igen óhajtanék Tőled hallani holmit Fejedelmünk Budán léte felől. Olvastam a' Fejérvári Pest Vármegyei Fő Notárius levelét, mellyben Dókus Fő Fiscalisnak írta, hogy ők (a' Pest Vármegyei Deputátusok) csaknem nyakába, lábaihoz borultak, Vivátot kiáltoztak az Audientzián, midőn Ő Felségét úgy hallák szólni, a' hogy Király még soha sem szóllott a' maga jobbágyihoz. De ha én Király volnék, az illy vivátozó, nyakba 's lábhoz boruló jobbágyoknál inkább szeretném a' nem vivátozókat: elég példa van rá. Azon igen is örülök, hogy az egész Európa látá, melly boldog nyugalom van itt, míg másutt a' nyugtalankodás' lelke mindent fel akar forgatni. Bizony a' Magyar hűség példátalan. 1809 itt vala az ellenség, ámtígatott, de még azok sem tántorodtak-meg, a' kik csudáltak a'

¹ Az eredetiben: léte*d* tollhiba.

Napoleon' nagyságát, mellyet tagadni senki sem fog. Csudálom én a' Friedrichét és az Első Péterét is: de azért sem az egyiknek, sem a' másiknak, sem a' harmadiknak nem szerettem volna lenni jobbágya.

Azt talán nem tudod, hogy a' mi második Királyi Herczegünk, midőn a' Zemplényiek voltak nála, mingyárt el kezdé beszélni, hogy a' Bodrog ott ömöl a' Tiszába, és hogy egy Biztosság dolgozik a' víz kártékonyága ellen.

De élj szerencsésen, igen kedves barátom! Az Isten jutalmaztassa-meg érdemeidet. Nem sokára egy Gróf Kornis Mihályhoz írt versemet fogod venni. Még nem kész. Te engem még abban is gazdagítál. Feldolgozám azon jegyzésedet, hogy azért kaptunk eszet és szívet, hogy az egyik a' másik tévedését megigazítsa. Ajánlj kegyességeibe a' Mélt. Grófnénak, 's tiszteld Comtesse Virginiet. Bár Zsenit ezután is méltóztatnék szeretni.

örök híved

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3908.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Széphalom Octób. 23d. 1820.

Különös bizodalmú Drága Jó Uram Secretárius Úr!

Megbecsülhetetlen az a' jóság, a' mellyel az Úr Secretárius Úr nekem minden kérésemet teljesíteni, sőt megelőzni méltóztatik. Eddig azt mondtam, hogy e' részben senkit sem ismerek, a' ki a' megholt Prof. Vályi Nagyhoz hasonlítathatnék. De valóban az Úr Secretárius Úr a' szegény Vályi Nagynak nem csak semmit nem enged, hanem ötlet talán meg is előzi. Én azt tartom, hogy háladatosságomat semmi sem magyarázhatja inkább, mint ez a' vallástételem.

Valamint azt kell utálatra méltó embernek tekintenünk, a' ki mindent magáért csinál, és mást magán kívül nem szeret: úgy az csalhatatlanul jó, a' ki a' maga feláldozásaival is szeretetet bizonyít mások eránt.

Úgy hittem hogy Virgilt kevés napok múlva vissza küldhetem: de feleségem lebetegedése, ki nekem Octóber 20dikán hetedik élő gyermekemet szülte-meg, 's a' szürethez készülés meg nem engedék, hogy vele dolgomat végezzem. Engedje az Úr Secretárius Úr, hogy valamivel tovább tARTHASSAM-meg mint ígértem.

Az Úr jelen vala midőn Döbrentei barátunk előtt a' lányom verte a' fortepiánót. A' gyermek szerénysége meg nem engedé, hogy nekem megírja: nyert e javallást; ezt pedig kedves érteni annak az atyának, a' ki gyermeke' előmenetelének 's szerencséjének mindent feláldoz. Kérem az Urat Secretárius Urat, méltóztassék nekem hízelkedés és tartózkodás nélkül megírni, mit tapasztala, Döbrentei 's a' Grófné és a' két Comtesse mennyire elégedtek-meg Zsenivel, 's tapasztaltak e rajta 1816 oltá, a' midőn vele voltam nálók, a' gyermekén nevezetes és szerencsés változást. Zseniben az elme olly jó, hogy jobbat nem kívánok, 's a' gyermek esztendejihez képest nagyon érett; benne nem igen van szél. De ez is minden érdeme, és semmi nincs egyéb. Mennyivel több Comtesse Virginie! Csak betűjít hasonlitsuk-össze a' Zsenijével. Virginienek formált írása van: Zseni még gyermeki kézzel ír. Knaut Ur, ki a' gyermeket atyai szeretettel szereti, és a' kit viszont a' gyermek úgy szereti mint atyját, elvitte tőlem, 's így általam az írásban nem gyakoroltathatik. De a' muzsika pótolékot adhat azért. Gondolkozzék, olvasson, 's jól fog írni, ha én nem vezetem is.

Comtesse Virginie nem felelt a' Zsenie válaszára, 's ez azt rettegtető velem, hogy a' levélben volt valami a' mi magát vagy szülőjét megbántotta. Azonban Comtesse Gyulai Lotti azt mondá Zseninek hogy jelen volt Szent Mihályon, midőn az ő levelét Virginie vette, 's hogy örömmel vette. Jól értette e Zsenie a' szót, nem tudom, de azt is mondják, hogy Comtesse Virginie azt várta, hogy Zsenie ötlet per te fogja szállítani, az az, tézni, -- németül dutzen, francziául tutoyer. Ha azt a' Mélt. Grófné fogja parancsolni Zseninek, Zseni és én azt grátsziául vesszük: de parancsolat nélkül én meg nem engedem. Zseninek érezni illik, hogy Virginie és ő nem egyenlők. -- Vigye az Úr Secretárius Úr e' részben is úgy a' dolgot, hogy Zseni tiszteletlenséget ne kövessen-el.

Tégye az Úr Secretárius Úr bizonyossá Knaut Urat és az Asszonyt, hogy mi erántok örökre le vagyunk kötelezve, 's érezzük, hogy Zseni jobb kezekben nem lehet. Mondja azt is, hogy ha Knaut Urat és az Asszonyt teljesen nem ismernénk, semmi tekintet

nem venne rá, hogy kiadjuk kezeink közzül, nem még a' Muzsikai előmenetel is.

Feleségem barátságosan tiszteli az Urat és az Asszonyt 's ajánlja gyermekünket tovább is tapasztalt kedvezéseikbe.

Maradok szíves tisztelettel

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3909.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Október 24edikén 1820. — Am alten Fleischmarkte
Nro 729 im 2ten Stocke.

Tekintetes Tábla-Bíró Úr,

Köztiszteletű Tudós Hazafi, 's nekem különös Jó Uram!

A' mult hónap 9edikén a' Tekintetes Úrhoz Pestről útasított felette szomorú tárgyú levellemnek mi sorsa leve, nem tudom, mint-hogy mind eddig tudtomra sem Udvari Agens Tek. Légrády Imre Úrnak, sem magamnak a' Tekintetes Úr válaszához szerencsénk nem lehete.

Ez úttal nem szomorú, de igen sok és nagy kérések tárgyai írásomnak. Jól fenn kezdem s teljes bizodalommal előadom a' dolgot. Rég tetemes fogyatozásnak tartván Literaturánkban egy Almanaknak nem-létét, tavaly ez idő tájban nagy kedvem ereszkedett annak kiadására. Közöltem hevenyében gondolatomat Prof. Márton József Úrral, 's boldogult Barátom Tóth Lászlóval. Mind ketten javallották; de az első az időt rövidelte, 's valóban egyedül az vetett akkor annak gátot. Boszszankodva olvasánk ez esztendő elején a' Hazai Tudósításokban T. Kulcsár Úrnak leczkéjét, mely épen ezen gondatlanságért méltán, de hevesen paskolta Nemzetünket. Már az illy panasz elhárítása véget [!] is ki kellett volna vinnem tavalyi szándékomat; de a' mellyet csak hamar letétetett velem az

¹ Dúlházy M. jegyzete: Tettes Kazintz Ferentz Úr levele. — Kaplám Széphalomról, Kassán, Decemb. 2ikán 1820.

a' kedvező környülállás, mely szerint T. Kisfaludy Sándor Úr Regéiért nyert, talán 500 ft jutalmát ugyan ezen célra ajándékozta. Leszen tehát nálam nélkül is Almanakunk, hittem erősen. Azonban a' mult héten hiteles kútfőből esett értésemre a' Pestieknek képtelen késedelmezések, mellynél fogva még tán két esztendő mulva készülhetnek el Almanakjokkal. Ez a' hír, tavalyi szándékomat annyira felébreszté, hogy azt minden időrővidség mellett is kivinni, állhatatosan meghatároztam. Ezek így lévén, bátorkodom a' Tekintetes Urat az egész Munkácskának elrendelésére alázatosan megkérni; erős hiedelemmel lévén, hogy ha kérésem kegyes meghallgatást nyerend, szegyet nem vallhatok. Különösen pedig alázatosan kérem a' Tekintetes Urat, hogy szép Literaturánk előbvitelére, 's Almanakom díszére is valami kész Munkájával engem szerencsétlenni méltóztassék. Mi nemű Munka kell ide, azt a' Tekintetes Úrnak magyaráznom hibás feleslegség volna; de azt szükség megemlítnem, hogy egyedül eredetiekkel van szándékom előállani, kivéven a' most igen nagy kedységbe jött Munkácskának: «*Blumensprache, oder Bedeutung der Blumen nach orientalischer Art*», fordítását. Ez a' kis könyvecske négyszer jött ki már ez idén, sok játékra ad alkalmat Szépeinknek. Itt használhatom Szent-Györgyi János Urat, ki jeles virágfestő, 's örömet felvállalt egy bokrétának rajzolását, melyet rézbe metszve 's színelve teszek e' kis Darab elibe. Ezen kívül jó belé a' Mohácsi Veszedelem leírása 3 réztáblával Prepelitzay Sámuel Báro Prónay Nevelőjétől; egy Erzählung (hogy van jól magyarul?) Báro Ifjú Podmaniczky Lajostól 1 réztáblával. Ezek Prózák. Következnek a' Poetai Darabok, mellyekkel eddig bírok: Tövis bokrok alatt terme ibolyám; — Rondeau: — Triolet, melly csupán ez előbbeni más formában, 's inkább szeretem az elsőt, külömben itt is a' Tekintetes Úrnak bölts ítélete fog állani: — Aranykor; — mind Tóthtól. Ez utólsó, csudálni lehet, igen a' la Csokonai hangzik. — Jön búsan az éjjel s. a. t. Kölcseytől. Mi titulus alatt legyen ez? nem találhattam ki. Muzsikára B. Podmaniczky teszi. A' lap, mellyre írtam, Almanakom Satzának formája; szép széles szélt gondolva hozzá, nem kicsinyelhető talán. — Mint az a' kis madár s. a. t. Csokonainak még világot nem látott Darabkája. — *Emlegetés*, magamé kótával. Erinnerung, du holde Himmelsgabe, 's Körner imádsága az ütközetben, fordításaik jönnek Debreczenből Szoboszlaítól, kótával. Az efféle fordításoknak, mellyeknek origináljaik Szépeink szájokban zengnek, helyet kell adnom;

kedvesek voltak az illyek a' Magyar Dámiák Kalendariumában is. — Sonetteim nincsenek, ha csak a' Tekintetes Úr nem könyörül rajtam. A' szép *Sajkát* a' Név kitevés tán újjá tenné? Úgy a' *Lollit* György elibe Bay? Nagy szükség van az illyekre. T. Bay György Urat megkértem Lónyay János Úr kedves Jó Barátom által Beytrag (magyarúl?) eránt. — Gaál György Úr, Herczeg Esterházy Bibliothecarius két Balladét adott, az Alakosokat Attila alatt, és a' Corvinus János Blankáját, gyönyörű kivált az utóbbi. — Szeretnék egy Legendát, magyart, Margarétát vagy a' Nyúlak szigetebeli Er'sebetet (ha jól emlékezem). Meltán jön a' Legenda módiba, ha esmeri az ember az *Almanak der Sagen und Legenden* című könyvet. Ezek szerint Almanakom főbb része Poeticum lévén, de a' mellett Magyar Históriai Darabot is kívánok, míg vihetem, esztendőnként hozzá kaptsolni, mi czímet javul neki a' Tekintetes Úr? Fordult meg eszemben: Hunnia; Polyhymnia, de ez alatt Gaál Úr versei jönnek ki rövid időn. A' főczím után elég *Zsebkönyvecske 1821edik esztendőre*, melly után jó lenne: Mit Beytragen von N. N. N. Boritékot állandót szeretnék fába metszteni egy Gubitzot felyül haladt Mesterrel; erre nézve is alázatosan kérem a' Tekintetes Úr Ideáját. Hat árkuat akarok adni 16 réthben: Strausznál vagy Pichlérnél olly forma betűkkel mint a' Fáy András Meséjéi [!]. (Majd el is felejtém, ez az Úr is kész 30 új mesével, jóleszen felkérnem), mellyekből 30 sor megyen az ide mellekelt formába ¹ Durchschuss nélkül a' hogy csak a' Prózákban fog nyomtatlatni.

E tárgyban a' jövő Postán fogok írni Fő Tiszt. Superintendens Kiss [!] János Úrnak, a' Tekintetes Úr érdemes Barátjának 's nekem jó Uramnak. Hiszem nem lesznek süketek fülei kérésemre.

Professor T. Márton József Úrnak tiszteletét megjelentvén, kérésem meghallgattatását újra is alázatosan kérem, 's különös nagy tisztelettel van szerencsém maradni A' Tekintetes Tábla-Bíró Úrnak

alázatos szolgája
Igaz Sámuel.

U. i. 1. Kézirat-másolatoknak adásokat is ohajtanám. Nem kétem, hogy többeket bír a' Tekintetes Úr, mint Daykáé, Sup. Szilágyié, Csokonaie, 's több szép Literatura körül dolgozott férjfiaké: bátor-

¹ Nincs meg.

kodom alázatosan ezeket is kérni, szentül fogadván lementszetések után visszaküldéseket. Jó volna egy két tulajdon sorok nevek elébe.

U. i. 2. A' Munkák beküldésekre nézve véghatártúl a' jövő hónap 30adikát fogom tenni. Így elkészül a' könyv jan. végére. Közbejött dolog miatt levelem csak Oct. 27edikén indul.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3910.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Oct. 27d. 1820.

Tisztelt kedves barátom,

Ma lépek életem 62dik esztendejébe, 's ezelőtt épen egy héttel, az az Octób. 20dikán, fiam születése, kit 22dikben a' Felső-Regmeczi Predikátor, (mert Prof. Vályi Nagy Ferencz, ki mind a' három idősebb fiamat keresztelé, nem él) Lajos Péter Ferencz névre keresztelé-meg. E' szerint én, édes barátom, négy fiúnak és három leánynak vagyok atyja, kik mind ép és egészséges, 's elég kedves alakú 's arczú gyermekek, utolsó leányomat kivévén, ki, talán feleségemnek szerencsétlen elesése miatt a' szülés órájában, bal szemére nem ritkán szenved, 's az 1818. született Bálint fiamat, kinek baja előttünk érthetetlen. A' gyermek ótvaras volt, és attól még mostanig sem tisztult-ki egészen. Jobb füle néha csorog, mellye hörög. Ez idén sárgaság volt rajta, mint sok más gyermekeken, 's kezei lábai megdagadtak. Az már elmúlt, 's ismét egészséges, de színe barnább mint ennekelötte. A' giliszták is bántják. A' gyermek különben szép alakú, kedves, 's nekem bajai miatt is kedves. A' ki hozzám belép, többnyire engem fekve dolgozva lel, 's ágyamban mellettem játszva a' két gyermeket.

Két fiaimat szüret után l'atakra adom; nem kapok a' házhoz alkalmas tanítót. Fiaim hátrább állanak a' tanulásban koraiknál, de a' melly akarva történt. Nem szeretem a' praecox gyümölcsöt. Emil 10 esztendő, 's még folytában nem olvas. Antonín 7, 's most syllabizál. De a' gyermekek elevenek, elmések. A' nagyobbik nagy lakatos, nagy szíjgyártó, és sok ügyességet, elevenséget mutat. Németül és tótul nem rosszul beszélnek.

Két nagyobb lányaim mind kedvességet kaptak arczban, mind elég culturát. A' kissebbiket a' feleségem gyermektelen Asszony-testvére a' Banátusba vitte-le ezidén; lehetetlen volt tőle megtagadnom, mert kívánta 's ezt kívánta. A' másika 10 hónap oltá Kassán van Klavírmesteremnél, ki másfél esztendő t házámnál tölte 's innen házasodott. A' gyermeknek sok muzsikai talentoma van, 's Mestere sokra vitte. Véték volt volna elakasztani, 's Kassán, Eperjesen, Szepesben, Pesten haszontalan' kerestem Mestert; azok nem örömet jönek falura. Ennek a' gyermekemnek indulatjai azok a' mit leginkább kell becsülni. Közönségesen szerettetik miattok, és a' mi nagy jele az igaz érdemnek, a' Jóktól hevesen. Kassán van egy Fried nevű Senator, 's annak egy igen derék leánya. Ehhez adreszáltam leginkább, megmondván, hogy nekem kedvesebb lesz azt látnom hogy ettől szerettetik, mint némelly haszontalan Mágnásnétól. 'S a' teljes korú leány és az én gyermek leányom szoros barátnék.

Ez idén bőv és jó szüretet vártam. September és Octóber, kivált pedig az e' héten esett nagy eső, őszverontotta reményeimet. A' fürtök a' földön fekszenek, elrothadva. Vannak olly hegyeink, a' hol szüretelni sem fognak.

Mit ítélsz, édes barátom, a' Superint. Szilágyi Biographiája felől a' Tud. Gyűjteményben? Sok ideig tartóztatá-fel a' Redactio, épen másfél esztendeig. Végre felvette; de mingyárt utána küldvén a' Kánonok Molnárét als Gegenstück. Én mind a' kettőt ismertem. Az Iskolák mellé rendeltetvén 1786. Augustusban, 1787 Januariusban felmentem Szepesbe, 's Molnárnál ebédeltem. Lelkemre kötötte, hogy a' Pápista Tanítóknak fognám pártjokat. — Tapasztalni fogja az Úr, mondám, hogy az elnyomottaknak mindég egész magam elszánásával felekre fogok kelní, 's az Igazság mellett mindent elkövetek a' mi kell. Ita, ita; Iustitia est magna virtus, ugymond; sed major Religio. — Ahhoz, felelém, semmi közöm; mert a' Tisztviselőnek csak amazt szabad tekinteni. — A' Molnár' szava egészen festi ötét és társait.

Tudod e te azt, édes barátom, hogy Veszprém tája régen fenekekvén a' Nyelvrontó ellen, 's látván hogy sem a' Mondolat, sem a' Beregszászi hypochondriával és alázatos kevélységgel teljes Dissertatioja el nem némíthatának, egygy engem megölni akaró Érte-

kezést consarcinált a' Tud. Gyűjt.ben, 's azt Verseghy Ferencz áldozó Expaulinus Pap Füredi Vida név alatt és tulajdon kezével tett leírásban adá-be. Már előbb a' Téli Plébános Horvát Endre recenseálá IX filagoriáimat. Verseghy engem Nabugodonozorra leve. De Pap lévén elfeledé, hogy Nabugodonozornak visszaadatott az emberi alak. — Jónak láttam egész magam elszánásával kelni-ki a' csúnya hadnak, 's Orthologusim és Neologusim olly kárt tevének nekik, hogy azt is látják most hogy jobb volt volna hallgatni. A' Dogmatismus a' Grammaticában keveset ér: a' Nyelv tudománya az Antagonismus által gyarapodhatik. Ha csak praxisomat támadták volna meg, hallgattam volna, vagy kész voltam volna megismerni hibámat: de midőn theoriámat támadták-meg, már akkor tisztém volt megszólalni, kivált hogy azok a' tudós Urak, a' mint látszik, nem tudják a' mit tudni a' Kezdőnek is kellene. Most azt bánom, hogy annak rettegése miatt, hogy Értekezésemet két Kötetben fogják feldarabolva adni, rövid voltam. Bizonyos tudósítások szerint ezek a' Dogmaticusok a' mi tisztelt barátunknak V. Ispán Isaak Urnak Megyében vagynak nagy számmal. Azon én nem csudálkozom; mert az én tudományom nem lehet sokaké, valamint Nyelvem nem az Élet és az Írás alantabb nemének Nyelve, hanem a' Poesisé. Annak megmutatására hogy úgy magyarul én is tudok, csak akarjak, szükség volt a' Festeticshez szóló Epistolát írnom. Ez közönségesen tapsoltatik, 's minthogy a' *forma* benne nekik nem szokatlan, nem sejték-meg, hogy az is tele van neologismussal:

Nemesítéd alnád', sajtólod szőlődet.

Du veredelst deinen Apfelbaum, und kelterst deine Trauben.

Könnyű volna nekem hallgatnom: de az ügyet védelem nélkül nem hagyhatom. Az nem csak a' Szathmár által csudált Beregszásziakat kívánja védelmére.

(A' szegény umbratilis ember későn sürgette levele által Zemplényben az Assessorságot. Rendes ideái vannak a' mi alázatos embereinknek. Én az alázatosokat útálom teljes szívemből, lelkemből.) — De élj szerencsésen. E' télen meglátlak. Perem is von hozzátok. A' Tek. Asszony kezeit 's kedves gyermekeidet csókolom. Az öreg embereknek meg van ez a' privilégiumok.

[Megjelent a «Kaz. Lev.» III. kötetében.]

3911.

Horvát István — Kazinczynak.

Tekéntetes Tudós Kazinczy Ferencz, nagy érdemű és lelkes
Barátának, Horvát István szíves tiszteletét.

Pírúlnék, és valóban méltán pírúlnék, ha valaha Barátságom
erántad hidegülni tudott volna. Az valék mindenkor, ki első szemé-
lyes öszve jövelelem előtt voltam, az az: igaz tisztelőd, 's utóbb.
midőn ten magad úgy kívántad, testi lelki Barátod. Nem emberi
gyengéket, melyekből mindenki részesült közülünk, hanem a' lángoló
Hazafiuságot, a' Józan Észet, a' sokféle érdemet betsültem Benned
mindenkor: ezekben, mióta esmérlek, soha nem fogyatkoztál; nem
is lehet tehát okom Erántad változást szenvednem. Különben is nem
szoktam jádzeni vagy vissza élni a' Barátság szent köteleivel. Hogy
régóta nem vetted soraimat, munkálkodásaimnak tulajdonítsad, melyek
egészen elfoglalnak hivatalaimban. A' mit írok nem mindennapi; de
épen azért sok olvasás, sok főtörés szüleménye. Annyi írni való fek-
szik pedig már is vállaimon, hogy husz évet is kívánna a' kidolgo-
zás. — Nem tehetek róla, ha mélyen érzem Nemzeti Tudatlan-
ságunkat; nem tehetek róla, ha egész erővel emelni kívánom azon
Nemzet dilsőségét, mellynek életemet, értékemet, eszemet, szóval
mindenemet örömet áldozom. Magyarnek születtem; Magyarnek
neveltetem; Magyar lelket nyertem Révaitól, az én feledhetetlen
Tanítóm és Barátomtól; Magyar Intézet Gondviselőjévé neveztettem;
Magyar Király alatt Magyar Hazában élek: mindezek hatalmas ösz-
tönök a' Magyar Név tiszteletére, fentartására, és terjesztetésére
előttem, ki igen jól tudom, hogy nem annyira magunknak, mint
a' Hazának élni tartozunk. Élünk is valóban ennek edes Barátom,
's hagygyunk a' Magyar Literaturára nézve magunk után fényt, vilá-
gosságot, és igazi Tudományt a' régi gyengébb igyekezetek helyett!
Vakúlni is kész vagyok éjjelezéseim által, tsak mások láthassanak
ott, hol nem látni kár vagy épen gyalázat.

A' mit rólad a' Diplomatikában szólottam, azzal nem Barát-
ságodnak, hanem Érdemeidnek tartozom. Mégis, mint a' jég eső
úgy hullott reám sok oldalakról a' feddés, a' boszorkodás. De ezekre
épen nem ügyeltem. Más szájából *kevésbé* fájlalták volna ellenségeid

a' néhány sorból álló emlékezetet. Én ezt előre tudtam, 's épen azért fontolás után tettem, hogy az Igazságtalanok elnémúljanak. Tűrhetetlen vala már előttem a' mindenféle sértés, dőfés, tsipkedés, bántás, vagdalkodás: azért nyilván szólottam melletted, 's talán jókor és hasznosan szólottam. Valamit tsak az orthographiáról is mondtam, annak is mind lett több vagy kevesebb sikere, 's már hinni kezdik az A. B. C. hősei, hogy még az A. B. C. történeteit sem tudták, 's hogy szégyen a' betűknél tovább nem menni a' Tudományokban. Az *öszvér* név főképen bántotta eszedet, 's nagyon tsudáлом, hogy ezért mostanig belém nem kötöttek! Tsak hogy nem örömet ütik öszve velem a fegyvert, mivel tudják, hogy vaktában fetsegni nem igen szokásom. Az *öszvér* szóra még azok is tobákol-tak, kik egyéb aránt nem könnyen neheztelnek reám.

Mind tsekélységek mégis azok, a' mik veled történtek. Most készül épen ellened a' véres ütközet. Batsányi, a' Nagy Batsányi, az a' Rhodusi nagy Colossus, fog nem sokára letzkére tanítani Faludi uj kiadásának négy vagy öt árkusra nőtt *Jelentésében*. Úgy hiszi, mint látom, hogy meg fogja a' Hazát a' végső veszélytől, mellyel Te azt fenyegeted, menteni! Szánakodom előre rajta, 's ha időm és kedvem akad, majd őt is, hogy lohadjon dagálya, egy kis exorcismusra veszem: mert nem árt a' magába szeretett emberből ki üzni a' szarvas ördögöt. A' Nemzeti Nagyság Palotája nem lehet tsak egy ember munkája. Engedjük mindenkinek a' maga érdemét érdeme szerént, 's ne öljön irigy bánat bennünket, ha más is valami jót, hasznost, fontosat alkatott.

Nagy akadály a' előmenetelünknek a' Nemzeti Nyelvre nézve, hogy mi akkor is beszélünk vakmerően róla, midőn tudatlanságunk miatt hallgatnunk kellene. — A' Nyelv ügyében ezer a' Tanító, 's még is kevés a' Tudós. Tapasztalhatni ezt nagy mértékben a' Martzi-bányi Jutalom válaszaiban. Figyelmezve úgy tészem a' Kérdéseket, hogy tudomány nélkül hozzájuk szólni ne lehessen; 's hogy nem akarva is tanuljon előbb a' ki Feleletbe kap. Ezen az uton talán kifejlik eszünk; talán kevesedni fognak Nyelvveszegetőink. Inkább egy derék Philologusunk legyen, mint hatezer himpellér.

A' boldogult Váli [!] Nagy Ferencznek én szíves tisztelője vagyok, 's Homerus a' felsegélésére még éltében 100 Valutalis forintot ajánlot-tam. Özvegyének akár mikor kész vagyok letenni e' Summát, ha utasítását veszem. Rajta lézsek, hogy mások is gyámolítsák Mun-káját, 's majd a' Gyűjteményben, ha reá érek, szót tészek róla.

Ezereket adnék e' végre, ha tehetném, 's nem lenne nagyobb örömmöm, mintha Árvái eránt tartozó hálára fakadna a' Haza.

Te Barátom! lelkedet a' kemény tsatára erősítsed jó előre, és élj boldogul Grófnéddal és magzataiddal. Adja Isten, hogy fiaid szinte úgy szeressék az én kis Árpádomat, mint mi egymást kedveljük! Legyen minden lépten nyomon jelszavok a' Király, Haza és a' Magyar DICSŐSÉG.

Pesten october 28. 1820.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3912.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 2. Nov. 1820.

Hochverehrter Graf,

Ich habe Ihr Päckchen vor drey Tagen erhalten, und eben geht ein Päckchen an Sie adressirt, in die Hände Ihres würdigen Neffen, des Grafen Anton, mit der Bitte ab, dass er es Ihnen zusen-den wolle. Es enthält die erstere Hälfte meiner Erdélyi Levelek. Mit der andern bin ich noch nicht fertig, weil (wie ich Ihnen das dort sage) Döbrentei mir wieder Notaten gemacht hat, und ich also das Werk umarbeiten muss. Ich bin müde diese Arbeit so oft zu wiederholen: aber ich wünsche, dass Sie, mein Herr Graf, mich zwingen, es das eilftemal umzugießen. Ich weiss wie viel es durch Ihre Winke gewinnen wird.

Den Aufsatz über unsere Sprache, unsere vier Arten von Versificationen, und unsere Prosodie will ich Ihnen mit der Post schicken. Er wird kurz seyn, und Ihre Ausarbeitung erheischen. Ich will nicht, dass man mich darin erkennen wolle.

Dass ich mit Ihren Übersetzungen meiner Gedichte vollkommen zufrieden bin, und dass ich Ihre Übersetzungstalente, wie alle übrigen bewundere, sagt Ihnen mein Brief, welchen Sie in dem Päckchen finden werden.

Ich glaube, das Gerücht über Tóth László's Tod sey ein unbesonnener Scherz eines jungen Menschen, mit dem er seinen

* Horvát István hozzám. Pesten 1820. Octóber 28d. — Kazinczy F. jegyzete.

Freund, der Wien verliess u. nach Pesth kam, aufziehen, unterhalten wollte. Der Zeitungs Schreiber in Wien Pánczél, mit dem Tóth László in Verhältnissen stand, würde von dem Tode eines solchen jungen Mannes nicht ganz geschwiegen haben. Noch haben wir ausser dieser einzigen Nachricht keine andere davon.

Ich beharre mit einer grenzenlosen Verehrung

Mein Herr Graf

Ihr unterthänigster Diener.

Kazinczy Ferencz mpr.

Erscheinen die Briefe aus Siebenbürg. deutsch, so glaube ich dass das Werk sogar bey unserm Hofe gelesen werden wird.

Wissen Sie, mein Herr Graf, dass Ihr Aufsatz, Maria I. in dem Pesther Ungrischem [!] Kalender, übersetzt, erschienen ist? So auch die Burg Árva. Aber mit einem Holzschnitt und mit Lettern, bey deren Anblick einem übel wird.

Den 4ten Novemb.

Mein Bothe hat diesen Brief von der Post zurückgebracht. Als er anklopfte, sagte man ihm, die Post sey noch nicht angekommen. Anstatt also die Briefe, die ich ihm mitgab, dort zu lassen, kam er zurück. So kann ich Ihnen noch hier sagen, dass mein Aufsatz über Sprache, Prosodie und Versification morgen an den Grafen Anton abgeht. Ich habe ihn bereits fertig.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3913.

Kazinczy — Fáy Barnabásnak.

Méltóságos Fő-Ispáni Administrator és Referend. Úr,
nagy kegyességű, nagy tiszteletű Mélt. Uram!

A' Méltóságos Úr bennünket, Gróf Török József' és Lajos' maradékait, a' Szendrői birtok eránt folyó perben a' törvény' útjáról az eggyezés útjára méltóztatott átalhívni.

Hálás szívvvel ismerjük-meg a' jótétet, 's midőn azért alázatos köszönetünket teszük, óhajtjuk, hogy a' Mélt. Úr bennünket kegyességeire érdemeseknek találhasson.

En a' sógoromat tudósítottam a' történetek felől, 's Kázmérban lakó Fiscalisa által megkértem, hogy e' szüreten jelenjen meg, de kétszeri levelemre sem kaptam válaszát.

Nála nélkül a' próbát megtenni haszontalan volna és minthogy feleségemnek 's gyermekeimnek gyengélkedések engem' is eltilt a' személyes megjelenéstől, ki ezen a' próbán nem csak feleségemnek 's testvérének D'Ellevaux Jánosnénak, hanem az özvegy Török Józsefnének is viselném képeket: bátorkodom alázatosan kérni a' Méltós. Urat levelem által, hogy a' czélt közelíteni méltóztassék.

Azt kérdvén magamtól, hogy a' Méltós. Urat mely okok indíthatják kérésünk teljesedését késlelni, egyebet annál képzelni nem tudok, hogy a' papiros pénz és az ezüst pénz nem egy becsűek, 's illő, hogy annyit adjunk, a' mennyit vettünk.

De engedje azt terjesztenem viszont kegyes ítélete elébe, hogy most nehezebb ezer forintot papirosban csinálni, mint régen ezüstben.

Ezen felül légyen kegyességgel a' Méltós. Úr, ki gazdag 's *gyermekkel el nem terhelt Úr*, a' Török József özvegye 's két árvája eránt, kik az ég alatt semmit nem bírnak, 's egyedül azon pensióból éldegélnek, melyet a' kegyes Fejedelem e' szerencsétleneknek meghagyott.

Légyen kegyességgel a' Méltós. Úr a' Török Lajos' leányai eránt is, kik atyjok halála után még tíz esztendővel is semmiben nem succedáltak, 's kénytelenek azon keveset a' mit nekik atyjok hagyta, testvérbátyjokon az Eperjesi Tábla előtt keresni.

Vége tekintetben, hogy feleségem 7 élő gyermek anyja 's én magam 7 testvérnek vagyok egyike.

Vége tekintetbe, hogy azok a' kik a' Méltós. Úr' kegyességéért könyörögnek, vérei, atyjafiai a' Mélt. Úrnak.

Az egyezés megkészülhet, ha a' Méltós. Úr valakit Eperjesen felhatalmaz, hogy vele. a' District. Tábla Mélt. Elölülője előtt, alkuba ereszkedhessünk, és engemet ezen emberem által, vagy postán, kegyes végezése felől tudósítani méltóztatik.

Ajánlom magamat, feleségemet, gyermekeimet a' Méltós. Úr' boldogító indulatjaiba, 's változhatatlan mély tisztelettel maradok

A' Méltós. Referendarius Úrnak

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz.

Széphalom, Újhelyhez egy órányira, Novemb. 5dikén. 1820.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1895. évf. V. köt. 364.—365. lapjain.]

3914.

Kazinczy — Bárány Ágostonnak.

Debreczeni Bárány Ágostonnak Kazinczy Ferencz
baráti szíves idvezletét.

Széphalom, Novemb. 8d. 1820.¹

Szeretetre méltó barátom, Verseidnek közlésében Neked bizonyosan nem az vala czélod, hogy még minek előtte sajtó alá jutnak, lássam; hanem az inkább hogy vélekedésemet hallhassad; 's nem érdemleném bizodalmat, ha azt Vele tartózkodás nélkül nem látatnám. Halljad tehát, 's fogadd azon barátsággal, a' mellyel előtted szívemet felnyitom. Használd osztán a' mint magadnak tetszik; 's kövessd saját érzésidet, mert munkádnak nem az én vagy más valaki képét, hanem a' saját magadét kell viselniük [!]. —

Minél inkább haladunk út[in]kon, annál inkább fogjuk mindég érzeni, hogy igazak és bölcssek azok az intések, a' mellyeket nekünk a' Mesterség dolgában Horáthz ád. — *Mediocribus esse poetis non homines, non di, non concessere columnae.* Így tehát ha semmi tökéletest nem adhatunk is, legalább készületlent ne adjunk. *Referendarius Pászthory* nekem azt a' leczkét adta egykor, 's az engemet annyira megragadott, hogy felejtetni soha nem tudtam, és mindég megkeserültem mikor ellenére tettem valamit, — hogy a' Munka csak akkor jó, mikor jobbá semmi erőlködésünk nem teheti többé. —

Szeretném ha látnád, mint pirúlok mindég, midőn IX Köteteim között a' *Yorick Érzékeny Utazását* 's a' *Wieland Salamandrinjét* pillantom-meg, mellyek olly rosszul voltak dolgozva, hogy újra kelle forditanom. Tanuld tehát példámon, a' mit Horáthz is tanít, hogy dolgozásaink kieresztésével soha sem kell sietnünk. *Nonumque prematur in annum...*

Horáthz tanít-meg, millyen légyen versünk. *Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes, Culpabit duos...* Vizsgáld meg minden Versedet, minden sorodat, minden szavadat ezen Horáthziusi intés

¹ Percepi 28-a Novemb. 821[!]. — Bárány Á. jegyzete.

szerint, 's hidd, hogy a' mit e' szerint jónak nem ismerhetsz, az rossz, 's törlést, újra dolgozást, vagy elégetést érdemel.

Verseidnek ez volna e czímjék: *Eggy baráti Nefelejts?* 'S miért ne nevezzed inkább annak, a' micsoda? tudnillik így: *D. B. Á. Versei.* Ez a' legtermészetesebb név. (Nevedet itt a' sietés miatt nem irtam-ki: de te ne csak az első betűket rakd-fel.)

A' *Nefelejts* egy szépszínű mezei virág, mely maga is elvesztette becsét az által, hogy minden bohó fiú, bohó leány emlegeti. De a' te Verseid' czímlapján ezt fogná jelenteni, hogy ezek a' te Verseid magokat barátid emlékezetekben akarják fenn tartatni. Ha szabad volna kérnem, arra kérnélek, hogy ezt azonnal hagyd-el.

Az Előbeszédet egészen elhagynám. Czifra szók.

Magyarok! Istene. — Én megvallom, hogy ezt a' szót nem tudom botrányozás, sőt borzadás nélkül hallani. Egy Istene van minden Népek. Ez ugyan nem akar egyebet tenni mint ezt: Magyarokat védő Isten. De ne szöljünk Isten felől Istenhez nem illően.

Elhagynám az Ajánlást is lap 3. Azon kívül veszi mind a' két barátod koszorúdat.

S' mondjak e valamit arra a' barbarus *Tek. Nemz. Vitézlő* titulusra. A' könyvesinalók regnuma non est de hoc mundo.

Lap 5. A' poetai magasztalást a' világ semminek veszi, úgy hogy még azon sem akadunk-fel, ha a' Poeta maga magát magasztalja, csak szép versekben magasztalja. Én sem pirúlok tehát tömjenedért. De még is nagyon kérlek, bánj szűkebben tömjéneddal, 's tartsd azoknak, a' kik az ollyat irigylik.

Humia gyámola — Ez sok. Inkább *hú fia*, vagy *gyermeké*.

Csuda Pantheonját. — Mind a' két szó ellen van kifogásom. A' Pantheon (*παν θεων*) omnium Deorum *templom* volt, 's így ide nem illik; — *csuda* pedig két értelmű szó, 's nagyot is teszen, időtlent is.

Bésetélt — 4 e egymás mellett. Miért nem *bésetétült*?

Hérósi (—) nem így, hanem így — olvassuk. Miért nem *bajnoki* —?

Zöld koszorú nemesíti *lelket*? Inkább *födét*.

Lap 7. Váczy Sándornak. Ez elég czím volna a' dalhoz.

Te CSeista vagy, mint én is. Ellenkezel tehát magaddal, midőn a' primitivákat kallTs, Tsillag, kinTs, hölTsnek írod. Tvel csak a' compositumokat, tótság, némettség kell írni, vagy a' származtatlakat: indíTs, nem indiCs, mert a' gyökér indíT.

Tyrann — Itt vétesz a' metrum ellen.

Fatum és Sors nagy betűt kívánnak, mert personificált dolgok.

Skláv nem kíván nagy betűt.

baráti, nem B - - test nem Test, bú nem Bú, mennyei landon, nem M. L.

Pyeridám — nem kell y, hanem i.

Lap 15 sor 15. nem értem.

SzármazA nem jól van magyarul, mert a' gyökér nem száрмаZ, hanem száрмаZIK. És így származÉK, nem származA. Az effélére nagyon kell vigyáznunk.

Pandóra nem — — —, hanem — — —.

kegyeit 's malasztit, monotonia és tautologia. Jó volna a' kegyeit helyett egy epithétet kellene ['] tenni.

CamEnának írják az újabb Philologusok. OE úgy volna, ha görögül *záουονα*-nak írnák.

Ezen Énekedben Szív és Phantasia jól dolgoztak. Pedig az énekek az adja meg becsét.

Auróra' kebeléből — Ez a' sor 7 syllaba, holott szelémád nyolczat kíván az első és 3dik sorokban. Az Au nem két syllaba. *Európa* nem E-u-ró-pa, hanem Eu-ró-pa. A' bottás igazítva lesz így

Auro-rának-kebe-léből.

A' 3. és 4. sorban Gramm. vétek van. Nektart ejT. ejTt úgy volna jól, ha nektárJÁT állana mellette.

Lap 15, 16. némelly sphabnádat tollam vigyázatlanságból mingyárt MSodban igazította-meg.

Quid est ima? an radix verbi imádság? Sed quis hoc intelliget?

Vad állat prózába való; vers csak *vad*-at kíván.

Festő darab, 's gazdag képekben, talán igen is gazdag. De castigáló kezeket kíván a' beszéd. Nem a' bő beszéd szép, hanem a' tömött, 's Horáts azt kívánja, hogy egy szavunkat se lehessen kár nélkül kimozdítani helyéből.

Mint hallgat a' Zephyr *kényszerítve?*

látSZik — nem látzik.

kergetteteM, nem kergetteteK.

Mint egy váz, mint egy láz — kedvetlen.

Mit nyerne ez a' dal, ha az ambitiosa ornamenta lenyesettetének, 's a' beszéd tömöttebbé tétetnék?

Lap 20. jó rímek e h a n g (◡) és l á n g (—)?

Sor 4. nem tudom olvasni.

Sor 5, 6. egünk. Kétszer.

a' 3dik Strophát nem értem.

'S a' komoly baglyok léptetnek. — 2 syllabával rövidebb mint a' többi.

A' bús éjNEK — abundat. Miért nem a' bús éj' iszonyú etc. Így megkevesednék a' Strópha' K-ba menő 8 szava.

Lankadtan és mingyárt *ellankadnak*.

Arról, nem árról.

Csúsz — nem csúszik.

Szíren — nem y, mert görögben *ei* nem ◡.

MellyeD kígyÓD — miért nem kígyÓ?

Az utolsó strophának több érthetőséget is, szépséget is óhajtanék.

Lap 22. *kis* és *csak* — foltok.

nedves, elázott — foltok.

üzvegylő, rideg — foltok.

apolok nem apolY — — —

Nedved nedveid.

l. 23. ismét nedveit.

Sugd-meg neki: paryaidon.

Heverni láttál —

És sokszor — vagy És gyakran — Gyakorta.

L. 24. 's nem véli, hol érdekel

Az, ki értte hív — Nem értem.

Ezen éneked, kedves barátom, többet ér descriptivus darab-jaidnál, mert ebben meleg érzés és szép játék van. Az kár, hogy hosszú. Ha a' 15 Strophá 3, 4, 5 strophává olvadna, nyerne a' darab. Vitanda est improba Siren multiloquentia.

L. 25. Búcsúzás. elég. Minek ez egy Széptől?

a' 2dik szép strophát elrútítja: 1. a' rossz rím *keblem, szívem*;
2. a' szív 3szor fordul elő benne. 3. a' 3. és 6. sor, 's a' 4. és
5. sor egy jelentésűek.

töllem rossz, *töl-em* — és így *tőlem*. Így *vel-em*, nem *vellem*.

Drága lélek — nem csak prosaicus, hanem épen piaczi phrasis.

A' 4dik sort nem tudtam érteni. Ezt teszi e: Máli, te eltűnsz
látásom' fényétől? De mit tesz ez: engem látó fénye? 's
minek itt az *ugyan*?

Érzésim emlegetni — jól van e ez mondva?

Érdemes hűség — szerencsétlen epitheton.

Agg ezt teszi: igen öreg. Tehát agg rózsa?

hímezze, tetézzé. — rossz rímek.

l. 27. s. 1. minek éppen? Tegyük inkább [az] egy epithetont
az Őrangyal vagy a' hon elébe.

CzélodIG végIG — kakophonia.

E' strophában szíved' indulatit, mind a' 6 sor E betűvel
végződik. Pedig 3 különböző hangokon kellene.

Az utolsóban 4 sor ZZ és SZ.

Ez a' Berzsenyire emlékeztető szép ének igen sok igazítást
kíván. Ismét arra kérlek, kedves ifjú, adj több tömötséget, tiszta-
ságot, correctiót beszédednek.

Lap 28. tekintsük beszéded hibájit, 's engedd hogy ezeket
kimutassam, mint barátod, nem mint Mestered.

Más Sándorral, had' dicsőségével

Gigászi erővel Alpeszeket dülja.

Tégy rövid szót a' hosszú helyébe, a' hézagot pótol-d-ki, 's
lássd, mit nyere sorod.

De ez nem elég. Szép e ez: SándorRAL — VEL — VEL?

Magyarúl van e ez: Más Sándorral — Alpeszeket dülJA?

Sőt DÜL. — 'S dülta e Sándor a' Havasokat? Igen Hannibal.

Hát ez — Más Rómában zöld koszorú fényével a' Capitolium
tapsolva fogadja. A' Capitoliumot említvén, nem kell Róma. 'S nem
fogad, hanem fogadtatík.

Felszentelt természet. — Barátom, vigyázzunk szállásunkra.

Szemben kelve. Sőt szemBE. — BEN quies in loco, Be motus
ad locum.

Favonius nem mérges szél.

Árboczfát prosaista mond --- a' Poeta árboczo!

Szírenhang ór mivei?

lap 29. sor 2. igazítást kíván.

fűszerszám nem versbe való szó.

Sor 5, 6. Ez már poetai kép és beszéd. Illyennek kellene lenni a' többinek is.

De legyen ez elég.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3915.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 11. Nov. 1820.

Theurester geliebtester Freund!

Wie geht es Ihnen? Sie schreiben mir so lange nicht, so wie ich nicht Ihnen, dass diese Frage wirklich nicht zu einer leeren Formel gehört. Mir geht es recht sehr übel, und so wenig mein Geist sich durch widrige Vorfälle niederschlagen bisher liess, so muss ich sagen, dass meine betrogene Hoffnungen bey unserer heurigen Lese mich schwermüthig gemacht haben. Ich rechnete darauf, dass mir meine 3 Weingärten 100 Fass geben werden, und dass ich so alle meine kleinen Schulden tilgen kann. In [!] October kam zuerst ein Frost, dann die Regengüsse, die Trauben fielen ab, und lagen unter ihren Stöcken als hätte man sie dorthin aufgeschüttet, sie platzten aus, und trockne Beeren, die den Ausbruch geben, sogen Regen ein. So erhielt ich statt 100 Fässer 30, und die trockne [!] Beeren bekamen Schimmel, bey vielen sind sie schon zu Essig geworden. Ich habe wirklich nicht Muth diese trockne Beeren zu Tokayer Weine zu machen, weil ich besorge, dass mein ordin. Wein, welchen ich aufgiessen würde, verloren geht. — Wie tilge ich meine Schulden, die mich sehr ängstigen? Dieses Jahr gab mir wenig Frucht, ja nichts gab es mir, als den 20. Octob. einen Sohn, der in der Taufe den Namen seines edlen mütterlichen Grossvaters (Ludwig Török) erhielt. Ich bin also nun Vater von *sieben* lebenden Kindern, vier Söhnen, Emil, Antonin, Bálint und Lajos, und drey Töchtern, Eugenie, Thalie und Iphigenie. Und das älteste

dieser Kinder hat noch nicht volle 13 Jahre, das jüngste erst 22 Tage, und ich trat den 27. Oct. in mein *zwey und sechzigstes* Jahr. — Wir leben Zeiten, theurester Freund, wo wir auf Geld sehen müssen, und wenn wir von Geiz und Habsucht geplagt nicht sind.

In meinen Processen rücke ich wenig fort. In dem Successioniren wider meinen Schwager wurde dieser gezwungen, eidlich zu reveliren, und dieser naht also seinem Ende. Aber wegen Sávoly werde ich den Process nicht abwenden können. Mein Schwager begnügt sich mir zu sagen, *er habe seine Schritte bereits auch in unserem Namen gethan*. Ich dankte ihm dafür, sagte aber, wir seyen nicht minoren, und wir wollen wissen, was in unserem Namen geschieht; worauf er die Gnade hatte zu zürnen. Wäre ich jünger, ich würde mir aus seinem Zürnen und Schweigen nichts machen. So macht mir aber das letztere viel Sorge. Die That ist niedrig, er selbst aber nur durch sich selbst und vielleicht seinen Fiscalen irregeleitet. Mich wird er also zum Frieden stets fertig finden. — Doch genug von häuslichen und oeconomischen Sachen.

NB. Sehen Sie die [.] Couvert.

Den 4ten Oct. trat bey mir Döbrentei und sein gewesener Zögling Graf Ludwig Gyulai (jetzt Vice Notär von dem Hunyader Com.) ein. Ich wies meinem Döbrentei die Erdélyi Levelek; er las sie durch, machte Notaten, die mich zwangen mehr als die Hälfte der Blätter auszuschneiden und umzuarbeiten. Die erstere Hälfte des Exemplars schickte ich an Graf Joh. Mailáth ab, der das Werk deutsch machen will. So hoffe ich endlich, dass es 1821 erscheinen wird. Ich bat Mailáth mich seine Übersetzung sehen zu lassen, ehe das Werk deutsch erscheint, und ich will Übersetzer meines Übersetzers seyn, denn nach so viel Umarbeitungen erkenne ich die letzte (*neunte*) nicht mehr für *meine* Arbeit. Unsere Ungarn vertragen keine Berührung. Ich soll sie gar nicht loben, weil das ihnen Feinde zuziehn würde; nicht einmal ein lobendes epithet soll ich ihnen geben, denn man könnte das epithet ihnen ironisch vorhalten, oder sie gar damit, wie mit einem Schimpfworte benennen etc. etc. Graf Ladislaus Teleki schrieb mir, lebende Personen zu loben oder zu tadeln sey kényes* dolog, — ich sagte nehmlich dass

* E szó fölé Romy K. Gy. ezt írta: nur delicate Sache.

Jos. II. als er den Hofrath Vay József das erstemal sprach, kehrte sich zu die seinigen und sagte die merkw. Worte: Ich habe meine Länder bereist, aber keinen Kopf wie diesen gefunden. Ich machte Sprünge, um zu sehn, ob er mir sagen kann, hány profont [!] süthet eggy véka lisztből, und er antwortete mir darauf mit der Fertigkeit, mit welcher er mir zu sagen wusste, was die Population des Landes ist. — Sagen Sie mir, soll ich ähnliche Dinge nicht sagen, weil Vay fürchten kann, man würde ihn den Titel *legjobb fő az országbán*, ironisch vorhalten? Ich glaube, man sollte die Vortheile des Lesers und der Nachwelt wägen, nicht das Interesse von diesem oder jenem.

Die Umänderungen des Mailáth sollen mir gewiss willkommen seyn. Ich kenne seinen Geschmack, und da mich so viele Rathgeber *verwirrt* haben, so ist mir seine Stütze unendlich nöthig. — Trattner drang um das Exemplar. — Ich wollte es ihm nicht grad abschlagen; Er drang wieder. Ich forderte 1000 fl. W. W. — Er schrieb mir, dass Bücher keine Käufer finden. Und so habe ich jetzt Ruhe, und kann mit dem Exemplar machen was ich will. Ich werde es selbst drucken lassen, und das 1. weil dazu viele Kupfer kommen, und Trattner solche schlecht stechen lässt. 2. Weil bey Trattner mancher *ehrliche Mann* in die Setzstube geht, und in der Handschrift verstohlen oder durch Einverständniss des Setzers manches ändert. 3. Weil dort die Correctur sehr schlecht besorgt wird.

Graf Mailáth ist mit der Anthologie ungr. Dichter fertig. Er übersetzte 150 kleinere Gedichte (in Versen), unter andern auch meine Brekeke, die dem Rec. meiner IX Bde.¹ nicht Posse, sondern Unsinn schienen. Von Kisfaludi nahm er besonders viele Sonette auf, (die aber der *Form nach*, ganz und gar nicht Sonette sind.)

Sam. Igaz, Sohn eines Predigers in Miskolcz, meines Schulfreundes, der einst Hofmeister bey dem reichen Herrn von Tisza (Schwiegersohn des Grafen Louis Teleki) in Gross Wardein war, und sich jetzt in Wien aufhält, und Prof. Márton in der Ausarbeitung seines Lexicons beysteht, — gibt jetzt ein *Zsebkönyv az 1821 esztendőre* aus. Er bat mich um poetische Beyträge, und ich schickte sie ihm gestern. Der Gedanke kam ihm spät, und er will alle Beyträge bis den 30ten Nov. in Händen haben. Vielleicht schicke ich ihm noch die Biographie von *Thomas Nádasdi*, die Mednyánszki

¹ Rummy K. Gy. közbeszúrt jegyzete: im Tudom. Gyűjt.

schon in Hormayrs Taschenbuch gab. Meine wird keine Übersetzung seyn, und freyer ausfallen. — Dem Tnd. Gy. habe ich die des Martinusius geschickt, — wenn man sie aufnimmt. Was sagen Sie zu die [!] Biogr. des Superint Szilágyi? Man hielt sie 1½ Jahre auf, endlich erschien sie doch. Aber gleich erschien die des Domherr Molnár darauf, gleichsam um diese aufzuwiegen. Wie doch die Menschen Religions Parteilichkeit nicht vergessen können! — Ungvár Németi Tóth starb wirklich. So schreibt mir Igaz in seinem letzten Brief. Der erstern Nachricht wollte ich es nicht glauben. Den Tag kann ich Ihnen nicht mit Gewissheit nennen. (Vielleicht den 31. Aug.)* Sein erstes Rigorosum bestand er *discusséggel* — schreibt man mir. 300 fl gab ihm, um den Doctorhut zu erlangen, der Erzbischof von Erlau, in dessen Hände er seine Profession den 16. Okt. 1816 abgelegt hatte, die rückständigen 300 fl. Graf Széchényi. Der edle junge Mann war mir unendlich theuer. Unsere Literatur konnte keinen herbern Verlust leiden. Mir schickte er eine Plenipotenz unter der Handschrift Gr. Maj. und des Kanzlers Koháry zu, in welcher ich Fidelis noster Egr. Franc. K. de Eadem Tab. Zempl. Assessor genannt werde um seine adelige Abkunft zu beweisen. Meine autograph. Sammlung ist so mit einem preciosen Stücke bereichert. — Virág gab Horazius [!] Satiren heraus. Sie sind *excellent*, zum Bewundern. Die 2te Ambubaiarum, mit sehr zarter Hand, aber treu behandelt. Aber er gab dies Jahr auch eine Magyar Prosodia és M. Irás heraus, bey welcher man sich des Lachens nicht enthalten kann. Es sind Blätter der Wahrsagerin, welche ein Wind zusammengeweht hat, und etwas noch ärgeres, das uns an die heil. Excremente des Dalai Lama erinnert. Mit vieler Galle ergiesst er sich wider Versegi ohne ihn zu nennen. Auch sehe ich, dass zwischen ihm und Kulcsár sich eine Kluft geöffnet hat, die ewig bleiben wird. Und der allem und jedem süßlächelnde Mann hat doch auch Virág immer Weyhrauch dampfen lassen. Virág wird seine Duplicität kennen, und hat sich gerächt. Und wie gerächt! Lachen Sie. Hier die Stelle: — Virág ist in Kleinigkeiten unendlich intolerant. Jeder Ungar sagte und schrieb *olta* und *miolta*. Révay [!], Horvát István und einige andere derivirten das Wort aus dem Hebräischen, und schrieben *óta* und *mióta*, ohne L. das verdriesst Virág. Lesen Sie nun seine Worte Seite 12 Zeile 6 von unten *most a Tudósító is*

* Romy K. Gy. sorközi jegyzete: † 2. Sept. 1820.

ótáz, mótáz, quod mirandum». Kultsár schreibt Hazai *Tudósítások*. Dieser der Name.

Versegi spricht viel von Musik in seiner Grammatik. Nun pag. eadem: «Ezt bátorkodtam mondani én, ki két három holnapig tanulgattam egy kis zenét, consequenter nem lehettem, mint példának okáért Rikóti, virtuosus.» — So etwas ist doch unendlich niedrig. Ich packe meinen Mann grad an, und nicht unter erborgten Namen. Das *quod mirandum* und das consequenter in dem ungr. Texte ist äusserst beleidigend. Man sieht Virág an, dass er seine Gegner nicht achtet. — Seite 32. de *nagy* Grammaticusra bizni nem kellene — auch Versegi, und Seite 37. potrohos könyveik, Anspielung auf Verseghis dicke Grammatik in minori 8°. Diese Herren bereiten ein Babel.

Ich erfahre von guter Hand in geheimen, dass mich jetzt erst eine blutige Fehde erwartet, da Füredi Vida (Versegi, und Consorten),* und Horváth József Elek, so wie vorher schon Somogyi, und mein Recensent Horvát Endre mit mir nichts ausrichteten, so kommt jetzt der Goliath aus seinem exil in Linz (der berühmte Batsányi) über mich her; der soll mir den letzten Streich geben. Nun der kleine David in Széphalom erwartet ihn *auf Gott vertrauend*. Ich bin sterblich, aber Goliath ist es auch. Ein paar meiner Freunde hätten mich alten Mann wider so viel Gegner doch schützen sollen. Ich klage nicht; aber wären sie angegriffen, ich hätte mich in den Streit hineingewagt so wie ich dem Prof. Márton** ohne sein Freund zu seyn, beysprang.

Da ich diese Klage in Ihren Schoss ausschütte, lassen Sie mich die Unbescheidenheit begehnen, dass ich Ihnen ein *reizendes* Epigramm des Szent Miklosy auf mich, das ich gestern erhielt, mittheile:

A' kegyek' oltárit melly tündérfénybe borítod

Kedvelt áldozatid' mennyei lángjaival!

Szent hálát mosolyognak azok rád bájjövök' oldva,

'S papjoknak koszorúz 's ken-fel Apollo maga.

In*** welch einen Fernschein hüllest¹ du durch die himmlischen Flammen deiner gernegesehenen Opfer den Altar der Grazien,

* Takács.

** Stephan.

*** Mit.

¹ umgibst — Runy K. Gy. jegyzetei.

sie lächeln dir einen göttlichen Dank zu soluta zona¹ und Apollo kränzt und weiht dich zu ihrem Priester. — (Das *hüllest* ist im deutschen unpassend.) Das Epigramm ist im Ungrischen wirklich *zauberisch*. *Ich wünsche, dass dieses einst unter mein Bildniss gestochen werde*. Rumpantur utilia Codris.

Was sagen Sie, mein Herzens und Seelen Freund zu dem Aufenthalt des Monarchen und der edlen Monarchin in Pesth? Wohl haben die Ungarn recht gehabt, da sie in den Artikeln ihrer Reichstagen sich so oft schon versprechen liessen, dass unser König alle Jahre nach Ungarn komme. Jetzt kennt das Land mehr den liebenden König, und das liebende Volk den König, und so ist es Recht. Ich bin kein Vivatschreyer; aber ich bin entzückt über das, was in Pesth und Ofen vorfiel. Ich umarme Sie. — Die Nachrichten über Mailáth, Virág besonders aber Batsányi sind einzig und allein für Sie selbst.

A borítékön :

Polyhymnia von Vályi Nagy und seine latein. Gedichte sind in Septbr. zu Patak erschienen, so wie er beide Werke zurückliess. Ich arbeitete dazu bloss sein Leben und die kurze Vorrede. Die Iliade wird jetzt gedruckt ohne alle Veränderung im Texte. Ich empfahl die Witwe, und schrieb viele Briefe. Der edle Bischof von Siebenbürgen schrieb mir, er sey *új gazda*, und kann *nichts* geben. Biblioth. Horvát István gab aus eigenem Beutel 100 fl. und niemand sonst. — Hozsnek [!] fiel aus den Gnaden des *Vay Abraham*. Wer gefehlt habe, weiss ich nicht. — *György József* Prediger zu Szathmár Némety kam den 27ten Oct. zu mir, in der Rückreise von Leutschau, wohin er seine Tochter wegen Sennowitz, geführt hat. Er konnte mir wegen unserer Malie nichts sagen, er wusste nicht einmal, dass sie dort ist. Meine ältere Tochter ist in Kaschau, bey dem Klaviermeister, den ich 1 $\frac{1}{2}$ Jahre im Haus hatte, und der in meinem Haus ein durch uns erzogenes Stubenmädchen heurathete. — weil ich keinen Klaviermeister fand. Graf Mailáth ein Virtuose auf dem Fortepiano versicherte mich, das Kind habe viel Talente; ich sollte fortfahren. Ich dachte lange, dass ich sie zu Sennowitz führe. György rieth es mir mit dem Beysatz sie zu Frau von Pfannschmied geb. Günther in die Kost zu geben, wo György's Schwager Prof. Osterlamm Lectionen giebt. Dieses ist mir unendlich

¹ bey gelöstem Gürtel — Romy K. Gy. jegyzete.

lieb, denn ich kenne Therese Günther; ein edles liebenswürdiges Weib. *György* den ich seit 1815 nicht sah, ist sehr reif geworden, und hat sich sehr gebildet. Sein Strom von Gespräch, seine Toleranz, sein männl. Muth machen ihn allgemein beliebt, und der pietistische Bischof hat unendliche Gnade für ihn. — Der alte *Koczok* hat geheurathet. Seine Kinder sind unwerth eines solchen Vaters. Vielleicht war das Ihnen unbekannt. — Meine 2te Tochter nahm die kinderlose Schwester meiner Frau uns mit Gewalt. Doch gab ich sie nur auf ein Jahr. Sie wohnt im *Banat* in dem Gute meines Schwagers D'Ellevaux. Das ist bey und mit ihrem Gatten.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3916.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Ofen am 15. 11. XX.

Vor vier Wochen sandte ich ihnen durch meinen Bruder Joseph Virágs Buch über die Prosodie, und meine Übersetzungen ihrer Gedichte. Sind sie ihnen nicht zugekommen? Sind sie vielleicht krank? Gott verhüt es. — Ihr Schweigen ängstet mich. 146 Gedichte sind übersetzt, ich bitte sie noch um 4 Epigramme, damit 150 Gedichte werden, und ich von Kisfaludi, und ihnen das meiste übersetzt habe. Ich komme mir vor wie ein Mensch dem nach dem Sprichwort man einen Finger zeigt und der die ganze Hand nimmt; Sie haben mir Beiträge zur Geschichte der magyarischen Poesie verheissen und ihre Ansichten über die Prosodie; ich bitte Sie inständig und inständigst mir zu sagen ob es ihnen möglich ist sie mir zu zuwenden, ich muss die beiden Abhandlungen anfangen, Cotta wartet schon auf das Manuscript. Ich bitte Sie recht sehr mir hierüber zu antworten, denn wie gesagt, ich muss beides zu schreiben anfangen, so unvollendet auch meine Abhandlungen sein werden ohne ihrer Beiträge, ohne ihrer Anleitung. — Der Erscheinung ihres Sallust und ihrer Reden Ciceros seh' ich mit unendlicher Sehnsucht entgegen. Das vaterländische Taschenbuch von Hormair u. Mednyánszki für 821 ist erschienen: die grössere bessere Hälfte des Taschenbuchs ist über Ungarn, von Ungarn geschrieben. Die Proben aus der *Zriniasz* übersetzt von Franz Teleki werden sie interessieren, auch des Dich-

ters Zrinyi Biographie ist dabei, eben von Teleki. — Szemere will dieselben Gedichte, die ich übersezte Ungrisch herausgeben, und hat mich angesprochen, ich möchte meine historische Einleitung ins ungrische übersezen, und seinem Werk vordruken lassen, die Anforderung ist zu schmeichelhaft, ich liebe Szemere zu sehr, als dass ich nicht dazu bereit sein sollte, es ist aber auch ein Grund mehr sie gar sehr um ihre Unterstützung zu bitten. — Ich war krank; eine Rippenfellentzündung warf mich in's Bett, erst seit ein paar Tagen bin ich reconvalescent, sie vergeben mir also meine schlechte Schrift. Leben sie so glücklich als ich es wünsche, und antworten sie mir bald.

Ihr Freund
Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3917.

Kossuth László — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Három Levelére tartozom válasszal.

Az elsőt azért halasztottam-el, mivel bizonyost akartam írni, azomban a sok dolgaim, és futkosásim nem engedték, hogy az Archivumot (emlékezetemnek nem adván egész hitelt) fel-hánytam volna. Most immár betsületem belé való kötésével, 's hitem ajánlásával bizonyossá teszem az Tekintetes Urat, *hogy az egész Archivumba semmi nyoma nints*, hogy akár néhai Gróff Jóseff, akár annak fia Lajos valamelly provisiót tettek volna a Leányok javára, 's én arrúl soha *sem nem olvastam, sem nem hallottam egyebbet, hanem a mit a Tek. Úr szájából értettem, hogy üdvezült Gróff Lajos eö Nsága tett volna Testamentomot.*

A másodikat éppen akkor vettem, a midőn a Mlgos Gróffnét Kassára készítettem, 's azonnal magam-is el-menvén a szüretre, tsak egynehány nap múlva, a' midőn a' Levél a kezembe akadt, jutott eszembe, hogy válasszal tartozom. E' részben el-mulasztott kötelességemtül a midőn alássan engedelmet kérek, Fáy Urral* való Amicárúl tsak azt irhatom, hogy az tsak a per tartóztatására szolgál, mivel eddig is olly Conditiókat tett, melyyek el nem fogad-

* Mélt. Fáy Barnabás Referendár. Ur a' Szendrei Pert. — Kazinczy F. jegyzete.

hatók, sött a midőn tavaly szüretkor szinte Tartzalra tett vólt Terminust, mi ugyan a Gróffal oda mentünk, de tsak a hült helyét találtunk [!]. Az én vélekedésem azért oda menne-ki, hogy tsak az Executiót kellene sürgetni. Minek-is Fáy Urnak az Amica? hiszen minden igasságos praetensióit helybe fogja hagyni a Bíró, sött akkor helybe leg-jobban meg készülhet az Amica, ha N[agy]s[ág]tok fogják látni, mit kerestek, addig pedig Caecus de colore nem tehet ítéletet. Azonban én a Gróff részéről mindenkor meg-fogok jelenni, ámbár előre tudom, hogy haszon nélkül fáradozunk.

Hersko Jóseff iránt tett jelentését alássan meg-köszömvén, olly egyenességgel, melyet a Tek. Úr Levelébe olvasom [!], én-is viszont írhatok [!], hogy a pogány Zsidó fenyegetődzésétül semmit sem félek, ha bár nem a Cancellaria előtt, hanem az Isten Itéllő széke előtt kellene-is felelni. Egy fenyő fa pipaszárral (melly első ütésre mindjárt el-tört) tett hatvannégy ütés sehol sem fog tenni attentiót: sött az eő sok gorombasága, ravaszsága, és a Gróffnak tett kár megérdemlették, hogy le-huzattam volna, melyet tsak a Kerüllőnek háznál nem léttével került-e[!]-el, és még akkor sem féltém volna. Azon Tselédek már nintsenek a kezem alatt, de akár mikor-is nem fognak egyebbet vallani, hanem hogy más nap reggel (mivel a dolog estve történt), sepevén a pitvart, egyebbet nem találtak az öszve tört pipaszár darabjainál, sömfa pedig az egész Házomnál nem vólt. De vólt már a Gróff előtt, akkor hallotta a Gróff vélekedését. Akár tehát a maga eszén megyen a Zsidó, akár más tanátsán, tsudálokozom, miért halasztya a dolgot, holott tudhatya, hogy engem a Gróff sem le-nem huzathatya [!], sem nem exequálhatya [!]. Hogy a Birák előtt tett Computus után meg-esmért adósságig sequestráltam holmijét, attúl sem tartok. Ezt ugyan a Gróff vissza adhatya néki, de ez nem lessz satisfactio, hanem könyörölletesség.

Egyébb aránt méltóztassék magával el-hitetni, hogy én a tüzet nem nevelem, sött nagyobb örömem nem lehetne, mintha az egyeségnek valamelly eszköze lehetnék. A Gróff ugyan mindenben maga kíványa Opiniomat, de azon meg-nem nyugszik, hanem más okosabb Emberekkel közli dolgát.*

Grátiájába ajánlott, állhatatos tisztelettel vagyok

a' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja

Kázmér 16ik 9bris 1820.

Kossuth László mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

* E ponthoz a lap szélére Kazinczy F. ezt jegyezte: A m i c a.

3918.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Tisztelt igen Kedves Barátom!

Igaz szíves részvétellel értettem leveledből, hogy zöldellő öregséged mai példája az Igazak viritó állapotját le író régi rajzolatnak: «Virágoznak, mint a' szép pálmák és tzedrusok, 's ha meg öszülnek is, szaporasággal hozzák a' gyümölcstöt.» Ez a' szíves kívánságom: hogy a' Jók Istene addig nyújtsa épségben életedet, míg benne örömed leszen! Szabad legyen a' kedves gyermekek említése alkalmával elő hozott fekvő való dolgozásra meg említenem, hogy azt nem örömet olvastam, sokkal örömebb hagynám jóvá a' sétálva való gondolkodást és állva való írást, feltvén egészségedet. Alkotásodat esmerem, melly edzett: de ne felejtsd el a' ki állott viszontagságokat és az idő kort.

A' gyermekek jókori iskolába adásának el távoztatására nézve veled egy értelemben vagyok, az én fiam is nyöltz esztendő és még nem jár iskolába, hanem ide haza tanulgat. Fő tzielom vele az, hogy a' Német nyelvet elebb meg ne tanulja, mint a' deákot, hogy amannak kedviért ne legyen kénytelen iskolai futását félbe szakasztani. Mellesleg való tzielom pedig az is, hogy vele Pestalozzi oktatása módját is meg próbáljam. Mindenikben mire ment, ha örömmel reménylett ide jöveteledkor fél órai türesemet 's figyelmedet meg nyerjük, igyekeznék meg mutatni. A' tanulás el kezdésre nézve Pestalozzival azt hiszem, hogy születésével egygyütt kezdett tanulni a' gyermek, és azt folytatni kell, az ő korához és kedvéhez alkalmaztatva. E' tekintetben pedig úgy látom, leg hasznosabbak a' szemmel látott esméretek (cognitiones intuitivae) és a' nyelv tanulása. Szorgos foglalatosságaimtól el lopott fertályaimat erre szoktam naponként fordítani.

A' mit előttem már mászsor is panaszkodtam, most is szeméremmel kell meg vallanom, hogy még ez idei Tudományos Gyűjteményt nem olvastam, mivel azt tizenkét mért földről Várkonyból kapom. Magamnak nintsen módod benne, hogy többféle újságokat járassak, az ide valóknak teli panaszszal egymás rendetlenségire a' szájok, azért kénytelen voltam ilyen első tekintettel képtelennek látszó utat választani, hogy a' Literarischer Anzeigert Bétsi, az

Allgemeine Literatur Zeitungot Pesti, a' Tudományos Gyűjteményt Várkonyi Társaságban olvassam. Nem fogják a' nevezett értekezések figyelmemet el kerülni: az olyan neologismusok pedig, a' minéműeket például említél, egész helybe hagyásommal bírnak, úgymint a' mellyek anyanyelvünk analógiájával egygyeznek, és rajta erőszakot nem tesznek.

Az alázatos kevésy Farizeusok magamnak sem embereim: pedig a' tapasztalás többekre esmertet, mint az ember első tekintettel gondolta volna.

Anyánktól fogva Elekig minden tagja örvendett házunknak azon biztatásra, hogy e' télen leszsz szerentsénk betses Személyedet nálunk tisztelni; ezek mindnyájan jelentik szíves tiszteleteket; én is velek egygyütt a' Méltóságos Grófnét Ő Nagyságát alázatosan tisztelem, kedves gyermekeidet tsókolom és magamat tisztelt szíves-ségedbe 's barátságodba állandóul ajánlván, maradok

Debretzenben, November' 18án, 1820.

egyenes szívű tisztelő barátod

Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

3919.

Fáy Barnabás — Kazineczynak.

Tellyes bizodalommal való Assessor Ur!

Épen ugy van a dolog, a mint betses uri Levelében említi az Ur Assessor Ur, hogy a Szendrei Zálogos javaknak által eresztését a rajta fekvő Pénz eránt való különbözés hátráltatta; nekem azon Jószág néhai Fáy Kristóf Bátyám Eözvegye által Ősi adósság le faragása fejébe adatott által; mivel pedig azon Ősi pénz én utánam másokat illet, böltsen által látni fogja az Ur, hogy önként az eránt, a mi nemi neműképen mostis illet, én nem engedelmeskedhetek, nem kedveskedhetek; hogy pedig a magam ideig óráig tartandó hasznát, szer 's az igazság rendén túl nem keresem, ez eránt nyilván való bizonytságot teszen azon ajánlásom, mellyet M. G. Török Jósefnek tettem: tudniillik: hogy penes requisitas securitatis Cautelas a Jószágot pénz nélküls kész vagyok által adni, ugy hogy a Melioraliák mindjárt, papiros pénzbe, a Zálogos Summa pedig

tsak 3 esztendő mulva fizetessen vissza, az alatt pedig a Törvényes Interesse tsak papiros pénzbe fizetessen; ezen belső érzésű igazságon, 's Felebaráti igaz atyafiságon épült ajánlásom eránt semmit nem kételkedtem, nem kételkedvén, hogy el nem fogadtatna, a mit a Perben részemről kellett volna elől adnom, halasztottam, de az alatt annak végre hajtása serényen sürgettetett; a Peres Jószágnak mineműségéből előre által láthatom, hogy valamint boldogult Gróf Lajos a mint azt ki váltván, tökéletesebben meg vizsgálta, 's meg esmerete, azonnal új vevőt keresett neki, úgy a mostani Maradékokis annak haszon nélkül való birását idővel tapasztalván, szinte azt fogják követni, 's így az egész nyereség tsak abba fog maradni; hogy talán valamivel felyebb el adódhatik: úgy de tulajdon egyenes és nemes gondolkodásokra bízom az Uraknak, miképen lehetne azt akar a természetes, akár Törvényes igazsággal meg egyeztetni, hogy midőn a mi nyilvánosságosan az enyim, azt le tartóztatván, a mit a Jószágnak további el idegenítésén nyernének, tőlem el vonnyák; Gróf Lajos kétség kívül maga, 's maradéki számára fordította a Zálogért vett Summát, és így meg van az utána maradott értékbe; még az Eözvegy Grófné részéről lehetne ez eránt valami tekintet, a kinek Férje (leg alább az én tudtomra) a Zálogos Summából tsak száz forintba részesült, holott b. Gróf Lajos ezen Jószágot 1571 fton ki váltván, és 2800 fton ujabban el zálogosítván, már akkor 1229 fton fordított maga hasznára; meg lehet ugyan, hogy mind ezen igazságos tekinteteknek félre tételével a Bíró részemre káros ítéletet hoz, de azis meg lehet, hogy valamint az ilyen ítélet tsak ideig tartó rendelkezésen épülhet, úgy más rendelés az igazságnak helyre állítására út nyisson; midőn tehát kívánságomnak nyilván való tiszta igazsága tagadhatatlan, nem lehet a jószágra való vágyódásnak tulajdonítani, hogy kívánságokat a M. Maradékoknak olly serényen, a mint azt más különben tenném, nem tellyesitem: de hogy egyenes és tiszta gondolkodásomat még nyilvánvalóbbá tegyem, Prókátorom által még egy atyafiságos jelentést rendeltem a M. Atyafiak eleibe terjesztetni; azomba minden esetre betses uri favoriba ajánlott, maradok

a T. Urnak

Erdőd 19. Nov. 820.

A borítékon: ¹

Harsány.

kész köteles szolgálja

Fáy Barnabás mpr.

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy de eadem, plurium I. Comitatum Tabulae Jud[icia]riae Assessori etc. etc. mihi sing. colendissimo. per S. A. Ujhely. *Kázmér*.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

3920.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Béts, Nov. 24d. 1820. 729 helyett 685 mult heti számozás szerint.

Tekintetes Tábla-Bíró Úr,

Köztiszteletű Tudós Hazafi, különös jó Uram!

E' f. h. 19dikén vala szerencsém kedves pótlékokkal teljes 's külömben is nagy becsű Levelét venni a' Tekintetes Úrnak; ma Nádasdy Tamástól elesésem nagy döfést ejtett Zsebkönyvemen. Csak fél órárn van a' mai postára, használnom kell; bár ha többet szándékoztam is írni különösen Tóthunk ügyiben. Erről, úgy több tárgyról máskor, most fő alázatos kérésem, ha teljesítése nem lehetetlen, a' Nádasdy Élete. Nem késik az Dec. közepéig vagy 20dikáig, mert bár addig a' Munka nyomtatás alá megy is; kinyerem Dr. Sartori Úrtól, kinek barátságával dicsekszem, hogy Zsebkönyvemhez Beytrag czim alatt, vizsgálataása egy két nap alatt megcsik, 's így bemehet. Igaz ember igazán szöll: ölelem mind a' mi a' Tekintetes Úrtól jön. Nem hagyhatom ki a' Sztárayra 's Dessöffyre irt Epigrammokat. Nem, a' mi fáj, némely középszer dolgozásokat is, mellyekkel bírok, a' nélkül, hogy egy ivnyire ne olvadjon Zsebkönyvem. Belső gyengéjét a' külső csínosság valamennyire tán foghatja takarni. — Könyörgöm kegyes engedelemért a' Szent-Miklósy Aloys Úr lelkes 's igaz Epigrammájának felvehetéseért. Nem kétlem, leszen sikere a' Tekintetes Úr igyekezetem' segéllésére esett buzdításának, mellyet felette köszönök (magam nem tudom lakját) 's megküldi bizonyosan e' szép Darabját is. Ne vegyenek illy diadalmat rajtunk Füredi Vidáék, hogy esmeretlen maradjon e' szép Munka a' haladni szeretők előtt.

Mátyás királyt ma hallám csak képnek. Holnap felkerítése után adom magamat. Uralkodó Fejedelmünk képének metszésére különös engedelem kívántatik, mellynek megnyerésének távollétében

még hosszabb az útja mint különben. Itt rég járt az eszem, de nem kivihető a dolog. Jó, ezer szerencse, ha Magyarjai közt létevel elkészülhetek, melly Ideának pedig igen örülök. Tapssal vettem a' Tokaji hegyet, sok tekintetben nem lehet nála szép [!] Vignette. Dolgozza Szent-Györgyi János Úr, de ha igen jól nem találja, kész vagyok a' drága Lódernek adni. — Urunk feladott képenek utána fogok lenni. En szebbet a' Krafténál nem esmerek, melly a' közelébbi Kunstaustellungban brillírozott.

Tudósaink születéseknek 's halálozásoknak feljegyzése kezek-írásaikkal vetekedő becses ajándék. Pázmány születésére alig ha meg nem tanít Hormayer Plutarchja. — Csak megholtak' kézírásokat adom.

Nagy veszteségem leszen, ha Sup. Kiss Úrtól nem nyerek Munkát, pedig véknyan biztat.

A' mint kezdtem úgy rekesztem leveleimet: szerencsétlennen a' Tekintetes Úr bár akárminemű Munkájával, mind becses ajándék az nekem, az leszen mindenkör, 's adja Isten! hogy sok évek múlva is segédünkre lehessen!

A Grófné Ő Nagysága kezeit merem csókolni, 's tisztelni kedves Gyermekkeit. Állandó mély tisztelettel lenni meg nem szűnök

A' Tekintetes Tábla-Bíró Úrnak alázatos szolgája
Igaz Sámuel.

Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3921.

Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak.

Széphalom den 27. Nov. 1820.

Hochverehrter Graf,

Mein Bothe auf die Post in Ujhely nahm von mir einen Brief an Sie mit, und bringt mir einen von Ihnen, mein Herr Graf. Sie schreiben mir noch immer von Ofen, und meine Briefe gingen an Sie nach Nagy-Ugrócz. Doch diese werden wohl nachgeschickt werden. Erlauben Sie, dass ich aus Besorgniss, einige von diesen könnten irre gehen, hier manches nachhole.

1. Was von den Erdélyi Levelék zum Absenden fertig war, habe ich, Ihrem Geheisse nach, dem Grafen Anton, Ihrem würdigen Neffen, für Sie überschickt, und auch meine Notaten zu Ihrem Werk über die ungr. Prosodie sind dorthin abgegangen. Die zweite Hälfte der Erdélyi Levelék blieb zurück, weil mir zu ihrer Umarbeitung seit der Zeit als unser Freund Döbrentei in Octob. bey mir war, keine Musse übrig blieb. Ich erwarte mit vieler Ungeduld Ihr Urtheil über diese verunglückte, sich selbst unähnlich gewordene Arbeit, und wiederhole was ich an Sie, mein Herr Graf, geschrieben habe, dass ich mit der Zurückerhaltung meines MStes der Übersetzer meines Übersetzers seyn will. — Auch das wünsche ich zu wissen, wie Sie mit meinem Aufsatz über die ungr. Prosodie zufrieden seyn können. Ich erwarte Ihre Befehle, und ich will mich über die Punkte, welche Sie mir vorlegen werden, ausführlicher erklären.

2. Mir scheint, Ihre Anthologie, mein Herr Graf, nahm von den Gedichten des Superint. Kis nichts auf, entweder weil Sie darin viele übersetzte Stücke fanden, oder weil Sie Gedichte, die durch persönliche Beziehungen veranlasst sind, als solche, deren Interesse allgemein nicht seyn kann, aus Ihrer Sammlung [!] ausschliessen. Erlauben Sie mir zu sagen, mein Herr Graf, dass Kis, ohne Ungerechtigkeit in einer Anthologie für die Fremden ungenannt bleiben nicht kann. Gelegenheitsgedichte sind manchmal keine Gelegenheitsgedichte, und Pindar und Horaz sind nicht weniger grosse Dichter, als sie es sonst wären, weil ihre Oden den Namen dieses oder jenes Freundes an der Stirne tragen. Die Hochzeit-Ode an mich, ist gewiss die Krone des ungr. Liedes in ihrer Gattung. Wahr ist's, Kis ist mehr Schüler von Jean Baptiste Rousseau als von Klopstock und den Deutschen, Klopstock würde es meinem Freunde aber nicht nachsagen können, was er den Oden der Franzosen nachspöttelt, dass diese gereimte Dissertationen sind, ohne lyrischen Tanz. Kis's Ode an Ignaz Festetics verdient auch aus moralischen Gründen, dass Sie sie bekannt machen; und ich glaube, Sie finden auch in seinen kleinern Liedern, quae tollere velles, mit Horaz zu sprechen. — Kis's grosse Vorzüge sind seine schöne, correcte, liebliche, von unsern Contorsionen freye Sprache, die besonders seine Prosa so auszeichnet, dass ich in der eigenen Gattung nichts so liebliches kenne. In der Versification hat Kis das besondere, dass in seinen Alexandrinern (welche uns Ungarn eben so lieb und so unvergesslich sind, als die deutschen sie durch ihre 5 füssigen Jam-

ben ganz verdrängt haben), der in einen Vocalen ausgehende Reim mit einem andern, der in einen Consonant ausgeht, unerlässlich wechselt, wie im deutschen und franz. der männliche und weibliche immer wechseln. Kis gab sich diese Fesseln, und unter uns [ist] noch niemand, der sich diese anlegen gelassen hätte.

Sie, mein Herr Graf, haben manche Kleinigkeit von uns andern aufgenommen, die ohne Schaden wegbleiben könnten. (Das Széphalom von Virág), ich bitte Sie inständigst, Kis nicht ganz auszulassen.

3. In den Fabeln nach Phaedrus, von Virág, (Ofen, 1819.) kommen zwey Hochzeitlieder (excellent nennt er sie Ná sz dal), welche sehr genialisch sind. Ich wittre, was er unter Rikolti und Pontyi gemeint habe, aber wirklich würde ich mich über den äusserst geistigen Schwank freuen, wenn er mir gälte. Üssd bokádat öszve kétszer, Én is eggyszer, három az — So wie man sagt: Három a' táncz. — Und die Zeile Mátra ptrüsszent, Fáttra ptrüsszent, beneide ich ihm. Fast möchte ich sagen, ich beneide Virág nichts mehr, als diese 2 Schwänke; und ihm beneide ich doch mehr, als jedem andern. Seine Übersetzung der Satyren von Horaz ist wieder bewundernswürdig gerathen. Was Wieland in der Ambubajar. abzubrechen nöthig fand, das sagt Virág ganz, trotz seines Priester-talars. Und das zu sagen war nicht leicht.

4. Dass Sie, mein Herr Graf, Ihre Anthologie auch ungrisch herausgeben möchten, war längst mein Wunsch, und noch mehr, dass Sie Ihrer Übersetzung das Originale immer beylegen wollten. Für ungr. Leser würde Ihre Anthologie fast zu mager ausfallen. 150 Gedichte für das Volk, in dessen Sprache diese gedichtet sind, wäre, glaube ich, zu wenig. Ich wünsche, dass Ihre Abhandlungen vorausgehen, und dann alles was unsere poetische Literatur besseres hat, nachfolge. Sie, mein Herr Graf, sind in Ofen. Virág und Szemere, und dann der doctissimus Hungarorum (wie Rom seinen Varro genannt hat) der Bibliothekar Horvát István, könnten Ihnen, was Sie nicht wissen können, weil für Sie die deutsche Literatur und Sprache bis jetzt mehr, wie die Ungr. war, anzeigen. Hören Sie jedermann aus; ich schlage Ihnen sogar Verseghy vor, der mein Freund nicht seyn kann; es ist gut alles zu hören, u. dann selbständig zu urtheilen.

5. Sie befehlen noch 4 Epigramme, damit die Zahl voll wird. Schmeichelhaft es für mich ist, verehrter Graf, durch Sie genannt zu werden, so würde ich Sie [doch] zu bitten wagen, dass Sie meine Ode,

1787 gedichtet, az Esthajnalhoz, und das Epigramm bey dem Grabe eines Säuglings aus Ihrer Sammlung herauslassen wollten, weil ich für einen plagarius angesehen zu werden befürchte. Das Epigramm ist nach dem Leisten des Götheischen: Herzog Leopold v. Braunschweig geschlagen, und die jugendliche Ode erinnert stark an Stolbergs Ode gleiches Titels. Dafür wage ich Ihnen ein kurzes Epigramm artistischen Inhalts vorzuschlagen, das ich, ehe ich Ihren Befehl noch erhielt, selbst übersetzte:

Grazie schuf der Künstler mir an, Hoheit dem Apollo;
Hier der Erste bin ich: auf dem Olymp ist's Apoll.

ANTINOUSZ.

Kellemet önte reám Metszöm, fennséget Apollra;
Én vagyok első itt: a' nagy Olympon Apoll.

Ich weiss nicht, ob ich Ihnen, mein Herr Graf, eine Ode mitgetheilt habe, welche ich um das Jahr 1789. dichtete, verwarf, und vor ein paar Jahren umgearbeitet habe. Sie werden darin Klopstocks Manier erkennen, was die Sprache betrifft [!]; übrigens ist sie an Bilder reich, vielleicht zu reich. Ich lege sie bey ¹ und überlasse es seinem guten oder üblen Schicksal ohne mich um dasselbe zu interessiren.

An Sallust u. Cicero habe ich seit 2¹/₂ Mon. keine Zeile gearbeitet; die Weinlese, u. Krankheiten der Meinigen haben mich untüchtig zu allem gemacht. — Ich lese jetzt Somogyi Gedeons Werk a' Magyar Verselésröl. Veszprém, 1819. Da bin ich wieder Recensent des Mondolat, weil die Recension dieses Werkes und ein Brief, welchen Somogyi Gedeon von mir zu lesen Gelegenheit hatte, gleich lauten. Scandirte gereimte Zeilen und ein Leoninisches Distichon sind gleich; ist also ein gereimter hexameter u. pentameter nicht schön, so ist auch ein gereimtes und scandirtes Lied zu verwerfen. Petrarchas Zeilen scandire nur ich, u. was dergleichen sonderbare Behauptungen das von gelehrten Citaten strotzende Werk hat. Ich las es ohne aus meinem phlegma herauszukommen.

Leben Sie wohl, verehrter Graf! Wenn es jemand ist der sich über Ihre glückliche Herstellung herzlich freut, so freue ich es mich,

¹ Nincs a levél mellett.

und das gewiss auch ohne Bezug auf unsere Literatur. Ich kenne Ihren Werth, und bin stolz auf die Beweise Ihres unschätzbaren Wohlwollens.

Ihr unterthänigster Diener

Kazinczy Ferencz mpr.

Wollten Sie nicht die Gnade haben, Szemeres Sonett, welches Sie Isabelle genannt haben, mir im ungrischen mitzutheilen? Ich habe es noch nicht gesehen.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3922.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Ha meghalnál és én tovább élnék, bizonyos vagyok benne, hogy egy Barátom' halála is nekem olly elfelejthetetlen 's olly fájdalmas nem lenne, mint boldogúlt Némethemével együtt a' Tiéd: mert levelezésünknek kilentz hónapi megszűnése alatt tsak nem minden-nap foglalatoskodtatta a' Te képed is, mint az említett Barátomé szokta, szívemet és képzeletemet. 's mindenkor ugyan olyan érzetek között, az az keserűséggel elegyes édességnek érzésével, melly valahányszor vissza kerül, mindenkor azt mondja: melly szerentsétlenség, hogy elvesztetted, de melly szerentsés vagy még most is, hogy illyen lelket találtál s tőle szeretettél, egy olyan világban, hol a' nemes lélek olly ritkaság. Ez az érzés még foglalatosságimnak közepette-is gyakran meglep, üresebb óráimban pedig egészen elfoglal, 's úgy fogva tart, hogy többnyire tsak tisztí dolgok vagy más külső akadályok szakaszthatnak el tőle. Sokszor kívánom, hogy vajha ollyankori képze-lődéseimet feljegyezhetném, de talám tsak nem lehetetlen volna akkor tollat vennem kezembe, 's talám azért, mert kevesedni gondolom az által az illyen pillantatok' boldogságát. Ezen idealis világból nem más, tsak a' kéntelenség ragadhat-ki. Ez annak is az oka, hogy legked-vesebb barátimnak is rest levelezője lehetek. De legyen vége a' sentimentalis kezdetnek, mellyet külföldben is épen itt szakaszta egy látogató félben. Térjünk leveledre.

Verseghy' javaslatát esmerem, esmerem Aglajáját 's orthographiáját is. Mentsenek az Egek olly törvényszéktől minden nyelvet. Szerentsénkre nints is mit félnünk tőle: az országló hatalomnak sem ideje sem kedve nintsen ollyasmibe avatkozni. Mielta *Neologusod* kijött, azolta nem tudom, hogy ellenzőid valamit e' részben írtak volna: bizony ideje is volna, hogy egyszer már egészen elhallgatnának. Te is félsz, hogy nem találsz munkáidnak kinyomtatót? Könnyen meglehet, mert a' M. Olvasó közönségnek még most is csak olyan tsemege kell, melly az érett idejűnek emelygést okoz. Az én Horáztom is ugyan ezen okra nézve nehezen láthat még mostanában napfényt.

Gróf Majláth nekem is megküldötte azon darabokat, mellyeket verseimből fordított, 's épen ma küldöm-meg neki észrevételeimet.

Nagy Pál Sopr. Várm. Assessor Ur, a minap nálam volt egy dologban, mellyet Ottlik ítélő-mester Ur bizott reá, 's melly engemet illetett. Azon alkalmatossággal arra is kért, írnam-meg neked, hogy leveledet ez előtt eggyenéhány esztendőekkel vette, 's kedvesen vette, de azért nem felelt, mert nem sokára azután, midőn ad audiendum verbum regium Bétsbe citáltatott, a' löbbek között ez a' kérdés is tétetett eleibe: Sic correspondiren ja mit Kazintzy? Nem akart tehát, azt mondja, sem Neked, sem magának több alkalmatlanságot okozni. Meglehet, hogy igaz, de én alig hihetem: én Nagy Pált nem tartatom egészen jó Charakterü embernek, de még csak állhatatos principiumunak sem. Személyemet ő tudtommal nem sértette-meg, tehát személyes ellensége nem vagyok, de némely dátumokat tudok felőle, mellyek ötlet előttem kitsínynek mutatják.

Berzsenyi a' költő most telen Sopronyban lakik: már a' mult telet is itt töltötte, minthogy három fija itt jár Oskolába. Csak ritkán látjuk egymást. Ő, a' mint maga beszéli, ez előtt két esztendővel megbetegedvén rosszul gyógyítatott; úgy hogy a' hypochondriának eggyik legnagyobb gráditsa lett a' vele rosszulbánásnak következése, mellyen a' Budai feredő sem segített, hanem csak a' Füredi feredő vagy inkább savanyu víz. Most türhetőképen van, úgy mond, de olvasni nem mer: a' játékszinben 's a' kávéházban mulatja magát; néha eggyimást csak ugyan meglátogatjuk.

Hogy familiai dolgaidd vidámabb ábrázatot vesznek magokra, azon egész szívemből örülök, 's kívánom, hogy eged e' részben is mennél szebben felderüljen. Én is közlöm Veled személyes állapotonnak egyik 's másik részét, tudván, hogy részt vessz [!] abban, a' mi engem közelebből illet. Lajosom itt Sopronyban kezdi a' pró-

kátorkodást már közel esztendőfől fogva: jöllehet itt irtóztató sok ifjú prókátor van; még is csak itt akar maradni, de magam•sem tudok neki valami jobb kilátású helyet javasolni. Jánosom a' philosophicus cursust hallja; szorgalmasan tanulja az Oskolai studiumokat, 's még eddig ő is mindenütt az első eminensek közzé tartozott: de privátim olvasni nints annyi kedve mint ennyi idős korában a' bátyjának már volt. Ő annyival vidámabb és játszóbb, de semmi rossz indulat még eddig nem látszik benne. --- Mind a' két fíjamat igen szeretvén, némelly Jóakaróim 's Barátim' tanácsát megfogadtam, 's a' mult Februariusban személyes Audientián Instantziát adtam-bé a' Nemességért a' Felségnek, a' ki szokása szerint engem is kegyesen fogadott, 's ígérte hogy nem lesz ellenem, ha a' megvizsgálás kedvezőleg üt-ki. Reménységemen fellyül, kéréssem nélkül signálta is az Instantziát, 's egy hét múlva már a' Cancellaria is kedvező vélekedést adott. Ez eddig bizonyos: azt is két három külön tudósításokból hallom, hogy a' Status Consiliumon is szerentesen ment volna által ügyem és hogy már csak a' Felség helybehagyása kívántatnék. Ez utolsó úgy van-e vagy nints, bizonyosan nem tudom. Elég az, hogy a' dolog függ és bizonytalan, 's nem is tudom, hogyan kelljen sürgetni. Még a' hetekben, ha egyszer a Troppaui gyűlésnek vége lesz, felmegyek Bétsbe értekeződni 's ha lehet a' dolog' kimenetelét siettetni. A' Gyermekeimre nézve nagyon szeretném, ha szándékomban boldogulhatnék.

Szemeim elgyengülése emlékeztet 's kényszerít véget vetni. Isten Hozzád szívemből tisztelt és szeretett Barátom.

Soprony, December 10dikén 1820.

Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

3923.

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Soprony, Dec. 13. 1820.

Tisztelt Férjfiú!

Nem látogatád meg haldokló barátodat; íme annak árnyéka meglátogat Téged! Árnyéka, mondom, mert az a' lélek, mellyel Te valaha annyit vesződtél, többé nints. — Igen is, Tisztelt Férjfiú, én

még élni kezdek ugyan újra, de lelkem régen megholt 's annak helyét egy új isméretlen lélek szállotta meg, mely sötét és hideg mint az éj 's nyugott mint a' sír. Azon irtóztató zavarnak, mely egész természetemet fenékkal felforgatta, nem lehetett egyéb következése mint ez a' félhalál. 'S mivel ez a' félhalál könnyen egészszé válhat, 's mivel főm' zugása most is gyakran zengeti a' halál' harangját fülembé, nem akartam úgy elveszni mint képzelt ellenséged, hanem tudodra kívántam azt adni, hogy valamit tettem ellened, azt mind a' legmélyebb hypochondriában tettem. Ugyan azért szánj vagy neved, a' mint tetszik, de ne gyűlölj, hanem tulajdoníts mindent kegyetlen nyavalamnak, mely engem gyakran félbolondá 's féldühössé tett. — Nyavalamnak okai egy chinával elfojtott epehideg 's egy veszedelmes feldülés, melyben vállforgóm és sódérom [!] letörött 's fejem is nagy contusiót szenvedett, melyek miatt fél esztendeig nyomtam az ágyat. Ide járul tán még a' goromba recensio is, mely engem olly állapotban ingerlett a' gondolkozásra, midőn arra legalkalmatlanabb valék. Elgondolhatod, mely oriai munka volt nékem, zavart fővel, dühödt szívvel 's minden könyv nélkül aesthetikázni, holott én Rájnis' Kalauzán kívül sem Aesthetikát, sem Poetikát soha nem olvastam. Most olvasok 's mosolyogva recenseálgatom akkori tapogatásaimat. Mosolyogd Te is! Illyen voltam én mindig: azt hittem, nékem nem szükség tanulnom, 's nem is tanultam.

Egy Pesti barátod azt mondá nékem, hogy 'Te olly tudós munkát mint Kölcsey recensiója, írni sem tudnál. Én mast azt hiszem, hogy olly gorombát nem tudnál írni. De akár irtad, akár nem, már mast nekem mindegy. Néked is lehettek fekete óráid mint nekem, 's Néked is szabad volt velem úgy bánni, mint minden barátimnak tellyes életemben; semmi újságot nem tettél velem. Így érzek én mast Kölcsey eránt is, kinek szintugy eltűrném piszkolódásait, valamint a' Mondolatét, ha azon hypochondriás Antirecensiót nem irtam volna; de mivel azt irtam, másikat is kell írnom, mert azzal igen neveltségesen végezném el literátori életemet. Így érzek Thaisz, Szemere és Vitkovics eránt is, kik engem nyomorult állapotban szembe gunyoltak, 's kik még a' T. Gyűjteményben is jónak találták hamvaimat tapodni; így érzek, mondom, mert igen jól tudom, hogy azoknak, kik a' szánokozásra méltót insulturákkal faggatják, sem rhabarbara [!], sem Füredi víz, sem az én írásom használni nem fog.

És így, Tisztelt Férjfiú, én ismét élek és irok, 's ím legelső betűm 'Tied! Fogadd el még egyszer hideg kezemet azzal a' nyugott

lélekkel, mellyel azt Néked nyújtom! Jól tudom, hogy velem romlott hypochondristával barátkozni semmi okod, semmi kedved nem lehet: de nem is azért jövök, mert hidd el, az én resignatióm is tökéletes mind Tereád, mind az egész világra nézve, 's nem kíván, nem ismér szívem egyéb jót mint ezen resignatiónak nyugalmit; csak jobbra fordult állapotomat akarám tudtadra adni, hogy erántam jobb gondolattal légy s ellenségednek ne tarts, ne gyűlölj. Élj szerencsésen, légy boldogabb mint én, 's ne ismérd azt a' nyomoruságot, mellyet én kiállottam.

Bersenyi Dániel mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

3924.

uun

Döbrentei Gábor — Kazinczyna.

Pest, Decemb. 15d. 1820.

Kedves Barátom,

Bizonyosan nem vetted M. Németiből való elindulásom napja (Nov. 9d.) előtt való este írt rövid levélkémet, mivel ide leveledet nem kapom. Így vagyok Gr. Dessewffyvel is, mellynél fogva azt kell hinnem, hogy a' M. Németi [!] Tisztartó nem küldötte-bé Dévára leveleimet, vagy legalább gondatlan Oláhtól, mert Erdélyből se juthatok válaszokhoz azoknak, kiknek tudokra adtam, hogy Atyám látogatására megyek 's a' télnek egy részét itt tölteni szándékozom. Nem örökre váltam-el Erdélytől, 's még is felette nehezen esett. Gr. Gyulainé nekem Anyám, 's gyermekei testvéreim. — Valahányszor reájok gondolok, mindig előmlik szemem. A' tavasszal vagy a' nyáron megint meglátom őket.

Hogy vagy Te, édes Barátom, azt szeretném tudni, mióta nem láttalak. Erdélybe volt visszautazásunk megint elég mulatságos volt, mint kimenetelünk. Jövet Szent-Mihályon egy napot töltöttünk, sokszor említvén tégedet, és sajnállottuk, hogy még egyszer ott is veled nem lehettünk. Micsoda állapotban van feleséged, betegülése után, 's hogy vagynak gyermekeid? Szegény jó Genie, könnyezve vált-el tőlünk.

Martinuzidat itt olvasám a' Tud. Gyűjteményből. Erre eszembe juta, hogy a' hol Muzéumom kiadásához való készülésemet emlited, az utoljára kész akarva hagyott jegyzést elfelejtém megtenni, 's e sorokat: *Erdélynek Prometheuszává Döbrentei leve*, csak veres plajbással huztam-meg. Tudod hogy egyezésünk szerint mindent, a' mit így meghoznék, kihagyattatni óhajtanék, emlékeztetlek tehát arra. A' mit pedig jegyzéseimhez nem csatlék, itt van: Én velem Pataky csak akkor kötö magát egybe, mikor az első füzet már nyomtatás alatt volt. Tehát: mihelyt megindítám, ő lett legforróbb segítőm. Annyit alkalmatlankodom már ilyenekkel neked, hogy nehezen vehetnéd. De bizonyosan nem teszed.

A' Szászok válaszáat mutalá Thaisz. Az talán még e' Decem-beri Kötetben jelenik-meg. Seivert — úgy gondolom, ő a' felelő — keményen felelget. Megmondtam, hogy téged nem menthetünk mi veled utazók, ha néhol lehetne is, mert a' Szász csak keresztül fűtő Utazónak fog mondani, 's ezt hányják mindenütt.

Gróf Majláthot örömömre Budán találtam 's itt is marad még vagy két hétig. Szemere Pali vezetett el hozzá, 's ezzel igen kedves napot szerze nekem. Meg nem foghatom, miként sétélthették-el úgy az Erdélyiek. Nehányszor volt már nálam is, mutatván az egész Anthológiát, mellyet olyannak akarunk, a' mi mind a' fordító izlését, mind a' Nemzet Költőji becsét emelje. Így, Aranka, Eendrődi 's mások kiugrattatának.

Tegnap valék Bárá Podmaniczky József Ő Exceljánál ebéden, ki a' Tud. Gyűjteményben jutalmat akar feltenni annak, a' ki a' legcsinosabb prózáju Elbeszélést fogja írni. Célja az, hogy illy concursus által a' magyar társalkodási nyelv simitassék, 's Asszonyaink is kapjanak kedves olvasást. B. Podmaniczkyhez Pr. Schedius vezetett.

Minap pedig Gróf Ráday Pálnál. Gróf Majláth, Gróf Teleki Ferencz a' Zrinyiász fordítója, 's Szemere valánk együtt ebéden. Az előtt néhány nappal állítók-meg tréfából Vítkovicsnál, hogy a' *Vous, Sie*, magyarul *Keggy* lenne. Gróf Majláth ezt Gróf Rádayhoz vivé, 's most ott e' felett folyának a' vetélkedések. Gondolhatod, milyen mulatságos együtt létel volt az.

Gróf Teleki László 's Grófnéja megnyiták Bibliothekájokat számomra, hogy a' Külföldi Színjátékaimhoz füzendőkre abból dolgozhassam.

Virágot, az öreg Kováchichot öleltem. Az elsőnél Szemerével valék.

'S most hadd mondjam neked, hogy estéink Vitkovicsnál néha igen vígan telnek. A' jó Vitkovicsnak barátságát hálálva köszönöm. Nála voltam szállva, míg a' Keresztutczában Nro 357 magamnak szállást nem kaptam. Most vagy hozzám vagy Vitkovicshoz jó Szemere 's Thaisz 's négyen literatoroskodunk az ezer felé huzó abajdocz hazában, melly Vaterländischer Almanachot für Ungarn ad, 's oda magyar-német Dámák németül dolgoznak 's a' Magyart fel se veszik. Németek között vagyok pedig Magyar Országban. De az Almanachért kard lesz húzva.

Szemere most egy hét olta Péczelen van. Öt hat nap mulva oda megyek én is, 's ott leszek Januar. 4dikéig. Azt izeni neked, hogy tisztelő barátaid között egy se lehet hívebb szeretettel irántad, mint ő most is. Kriskájával most sokkal jobb egyességben él, 's ennek ugyan örülök.

Horvát aligha a' Primáshoz nem megyen Posonyba, Bibliothecariusának, 2000 forint fizetéssel és sok deputatummal. Legalább maga így mondta Vitkovicsnak. A' Muzéum Directora, Müller investigatio alatt van, némelly eladattaknak lenni praetendált régi pénzek miatt!!

Az öreg Dónát most festi Kupeczky Rákóczyját, a' félig kivont karddal. Többször megyek hozzája.

Cserey Farkas még Bécsben. Tegnap előtt vettem levelét.

Adieu, édes barátom. Grófnéd kezét tisztelettel csókolom és szeretettel gyermekeidet.

Thaisz most lépe bé hozzám. Tisztel. Megyünk mingyárt a' theátrumba, hol, ma valami, Bukurestbe utazó Olasz Énekesek fognak cantálni.

Döbrenteid m. k.

Jegyzések az Erdélyi levelekre. Kassán, Octób. 8dikán kezdve. 1820.

Az Előbeszédben: Bábolnát birja az öreg Gárdista B. Naláczi József és B. Naláczi Pista, tehát így kell: a' Bábolna lelkes, egyik Urához. —

Ezen period: El kell tehát mondanom — németre általtenni. Jobb volna így: Ha tehát ez megtörténnék, (t. i. hogy fordítassék) ohajtanám, hogy a' fordítani kívánó tudassa velem szándékát, mit nekem illik tudnom, etc.

Jegyzes. Én azonban azt nem is érinteném, hogy talán fordítatik vagy nem, mert ez írói arrogantiát gyaníthatat.

IIIIdik Levél. A' mi a' Cancellariusokról mondatik, alig ha jól van. Bécsben most is egy fő és Vice Cancellarius van 's Erdélyben a' Gubernium mellett is egy. Amazok Udvariak, ez Provincialis. Leopold alatt az első Cancellarius Alvinczy Péter volt, így lehet találni Benkő Transylvániájában 'a' hivatalok czikkelye alatt. Alvinczynak írta a' Gubernium, hogy elvonja fizetését, ha a' felküldött dolgokat a' törvény szerint nem igazíttatja. Cserey Miklós Kőlozsvárról e' felől bővebben is írhat, 's addig is eljőne válasza, míg a' Levelek Tutsitzkinél cenzuráztatnak. Ohajtanám ki írva látni, hogy micsoda perek vitetnek a' Kir. Táblára 's mik kezdődnek mingyárt ott, mert ennek tudása a' magyar Országi embert nagyon interessálja. Már kettőnek kellett itt ezt elbeszéllesem. Ide írhatnám én is a' fontosabbat, de egyúttal a' Juris Consultus Cserey Miklós azt is felfogja jegyezni. A' Székely fő Tiszteknél említeni kell, hogy azokat a' Székelyek magok választják. A' négy vallás egyforma jusairól citálást érdemel az Approbataknak 2dik articulusa. Ha ezen törvény könyved nincs-meg, az Erd. Muzéum Xdik füzetének előbeszéde alatt álló jegyzésem megmutatja az articulust. Ezt szükség az intole[ra]ns Magyar Országnak tudni. —

A' K. Monostori levéltár örje nem csak egyedül a' Kőlozsvári Plébános, hanem a' városról még két világiak. 'S most két eszten-deje ezek közül egyik Unitárius volt. —

A' Reformatus Superintendens Erdélyben közönségesen Reformatus Püspöknek neveztetik 's a' compellatióban Tiszteletes Püspök Ur. Ennek Kővár vidékén jószága is van, melyből emberei taxát fizetnek. A' jövedelem nem nagy. —

Zaránd és Kővár soha se neveztetett Szilágynak, hanem a' valóságos Szilágyal együtt partes R. Hung. Most rövidítve partiumnak. Azért nagyobb ezekben most is a' Vice Ispán a' Fő Bírónál. —

A' Szászok magisztratusánál említeni jó lesz, hogy nekik külön törvényeik vagynak: Status Saxonium, melyeket úgy emlékszem Batori István confirmált. Köszönöm, hogy Erdélyből küldött jegyzéseimet elfogadtad, de sajnálom hogy kérésemre az Approbata és Compilata Constitutiókon is Cserey Farkastól megkaphatva legalább által nem futottál. E' leveled administratiójába ereszkedik Erdélynek 's itt Jus Publicumából várna valamit az Olvasó, mely a' Schematismus csupa kiírását emelné, 's interesszantabbá tenné. Klopstock *miatt* helyett jobb: Klopstockért.

VIIIdik Levél. Minthogy a' Váradnak jöttél, onnan nekem nem írhattál, másunnan irtál nekem, de magam se tudom már honnan.

Magyarban pleonasmus csak úgy van, ha egyetlen egy mondatik, a' levél azonban csak egyetlent ír. —

A Gubernium igen is, annyiban a' mennyiben a' politika administratiót tractálja, annyi, mint a' Helytartó Tanács, de mint-hogy a' juridicum Gubernium is a' politicumnal együtt van, nem lehet a' Locumtenentialehoz egészen hasonlítani. A' perek a' Gubernium juridica részéből még az Udvarhoz mennek. —

A' Gubernialis Sessiók egyik csötörtöktől a' másikig tartanak, de azután egy hétig megint nincsenek ülések. —

Nem Herczeg, hanem Gróf Palm. —

Atyámnak vagy Apónak. Atyám helyett Apám mondatik.

Még soha sem nyert. Ez a' kifejezés sértheti a' régibbeknek nemes árnyékokat. Hogy ne nyert volna a' mult időkben, mellyek több energiát osztának koroknak. Így tenném — hogy e' Test, most közelebből érdemesebb három férjűt egyszerre nem nyert. —

A' két vonásu veres plajbászolásu jegynél, azt kérem Tőled eszméletbe vétetni, hogy e' levelek egy személyhez 's az által a' Publikumhoz vagynak írva czélod szerint, de Te, a' dolgozás hevében látszol arról megfejelkezni, mert elhagyod Gr. Dessewffyhez való írásodat 's egyedül a' Publicumnak szóllasz. Ezen period helyett: Teljesítettem a' mit kívánt — elmondom azt, tehát inkább így kell: Teljesítettem a' mit kívánt 's azt Neked is elmondom. Megint így kell fordítani a' dolgon a' következő lapon, hol Palásty útját emlited. —

A' Bocskayt szült házat Gróf Teleki József építtette újra, 's a' régi, Dies Venerissel tele irt követ a' Gróf tétette a' bójáró bal falába. —

Talán nem emberi nemzetnek, hanem emberi nemnek. Nemzet Nation, Nem Geschlecht.

Nagy Sámuelnek pártfogására (abban, hogy sokféle osztá ere-jét) kell kelnem. Azt mondám én is neki, a' mit Te; egy nemben, felelé, nem kapok elég munkát 's mindenhez kell nyulnom, hogy kenyeret kaphassak. 'S ennek elmondására nagyon kérlek, hogy az ember el ne szomoritassék. Osztan igaza is van. De ez által intés is adatik a' Publicumnak, hogy mind a' tudományokban, mind a' Művészségeken miért nem jeleskedhetnek emberei. Lám ehhez hasonlót mondasz Simonról is, mert kellett. —

A' ki eresztés szó nem helyén látszik állani, egyéb ideát gerjeszt. Miért nem *kiadásában*.

Tilts csaló frater 's azért nem hordatnak vele könyvet az Uraságok. —

IXdik Levél. A' mit a' széna egybehordásról irsz, hogy szánra rakattatnék 's úgy taszítottatnék a' völgybe a' szán, se nem láttam, se nem hallottam. De probabilitas sincs benne. Mert hiszen a' rakott szán felfordulna a' völgybe lefutásában.

Xdik Levél. Nro. 1. A' Radnóti Kastélyt nem Bethlen Gábor, hanem Rákóczy építtette. Az inscriptiót én is láttam. De melyik Rákóczy, arra nem emlékezem. Architectusa Olasz volt, fel van írva ennek is neve.

2. Fogada el, talán inkább, elfogada helyett.

XIdik Levél. 1. Mesterségének, Handwerk helyett, miért nem művészségének?

2. Az említett képek mind ott voltak, együtt ott jártunkkor is.

3. Gróf Toldalaginé azt gondolta, hogy Gróf Gyulai Ferenczné ment el háza előtt, azért küldé ki. Nem hogy akármik legyünk. Az ilyen kicsinységekre is kell vigyázni, különben az, a' kiről szó van, látván, hogy másképen mondatik, gyanút támaszt, hogy más helyen is nem épen pontosan adatik elé a dolog. Lehet azért Gróf Toldalaginéről az üzenet valósága mellett is elmondani azt, a' mellyel szép érzését akarod festeni.

4. Kozma Gergelyel, Sz. Benedekre való beérkezésünk előtt találkoztunk, a' falu szélső kertjei alatt.

5. Meg kell fordítani. Hidas Erdélyi szó; komp, túl a' Dunai. Tehát hidas, mint komp túl a' Dunán 's Tisza mellékén is. Tavaly Szentesenél hallottam.

6. Eddig elment v. megérkezett lessz. Ez a' beszédejtés csak Hunyad Vármegyében közönségesebb, 's úgy mondák kérdezősködésre, hogy Valachismus.

Hogy a' látók-ot szükségtelennek látod, nem értem. Révai elég hosszasan megmutatta grammatikájában szükségességét, mert determinál a' szó.

XIII. Levél. 1. Hogy Zsombori predikázióit Reform. 's Unitarius deákok megtanulván elmondanák, abban nagyon kételkedem. Zsombori kénytelen volt cathol. dogmákat szövögetni mondásaiban 's hihetni, hogy ezeket 's ezekből folyó állításait a' Ref. és Unitar. elmondja?

2. Ugyan kérlek, mondd-el azt is e' helyen, hogy Kolozsvártt, hol mind a' négy féle vallásból vagynak Papok, Mártonffy alatt minden tartózkodás nélkül sétáltak együtt a' Krisztusnak négy különböző dogmájú Papjai. 'S mond azt is, kérlek, hogy Döbrentei találkozáván egyszer a' Híd útszán egy Piaristával, Prof. Szilágyival, T. Liedemannal 's T. Szász Mózeszel, kik együtt jöttek bé a' városba sétálásokból, melegen dicsérte előttök Erdélynek ezen szép elsőségét a' vallási megegyezésben.

XIV. Levél. 1. eléggé szerencséjéhez — még ide ezt szeretném tenni, *még megválasztatása előtt*, hogy a' történet világosabb legyen. A' mostani előadás szerint nekem homályosnak tetszik.

Erdély fejedelmein való sebes stylusu (mint Camilla a' habokon) lelkes általfutásod Bossuet energiás előadására emlékeztetett. Nem ártana még röviden belészönnöd, hogy Bethlen Gábor Fejérvári Könyves-gyűjteménye a' Rakóczi nyughatatlanságai miatt bévezetett Tatárok által felpredáltatott.

A' veres plajbásszal aláhuzott rendek, mellyek Teleki Mihály jutalmairól szöllanak, tehát beszéllgetésünk szerint elmaradnak. Úgy vélem, elég lessz a' történteket csak így végezni: Hogy Erdély a' maga Anyjához vissza tére, *azt Teleki Mihály tevé*. Mert úgy is, a' béfejezés reflexiójából láthatni, hogy Telekinek mi lehetett érdeme, — 's így lelki ismereted is nyugodhatik, nem is támadhat-meg senki is. Valóban a' Telekinek Leopoldi kegyelmekkel való felcizfázása, most nekem a' hisztóriát folyamatban olvasónak külömben is csak mint erőltetett hozzá adásnak jött 's érzésem megütközött, hogy a' Tacitusi rövidség a' végén olly beszédessé lett. Így hát a' hisztóriai Nemesis kényes és büszke lelki esmerete mellett az előadás aesthetikai kritikája is elhagyását inti a' megveresített rendeknek.

Igen helyes pedig az, hogy az utolsó Apaffy után jövő béfejezést kérdésekben adod elé.

XVdik Levél. Ird: várata velünk helyett: velem, 's meglepettetésem, mert én elégszer jártam ott.

XVI. Levél. A' magokat jelesekké tett Bethlenek közt, 's előtök és utánnok az a' sok pusztá név, úgy áll fityegve, mint a' szép czedrusokon a' buta szélről hajtott rongy darabok. Újítom vélekedésemet, bár elmaradna ez a' Genealogiai 's nem leveleid szíves és lelkes tónusához illő, keresztnevek emlegetése. Az olvasót felette elvonja figyelmétől 's szárazsítja illy levelek olvasása alatt édesdeden fakadó érzését, 's így rongálja a' Compositio oeconomiáját. Meg-

maradhat a' törzsök eladása, de mihelyt az elágazást emlited, csak a' nevezetesebbeket kellene kijelelni, úgymint:

I. *Iktári Bethlenek*. Ezek között legjelesebbekké tették magokat, vagy legalább figyelmet támasztottak ezek:

1. Gábor, ki a' mohácsi ütközetben etc.

2. Gábor a' fejedelem.

II. A' Bethleni Bethlen és Apafi-ág.

Itt is említést érdemel a' törzsök, de mihelyt az elágazás jó, abból mingyárt csak a' nevezetesebbet szeretném feljegyeztetni.

Mihály a' fejedelem, az Apafi ágból.

A' Bethleni-Bethlenből pedig: Elek ágból:

1. Ferencz, az Unitarius követ.

2. Farkas, a' Híztória Szerzője.

3. Kata, Apafiné, a' Szép renddel kezdődő Szent ének írója.

4. Elek, a' Híztória kiadója.

A' Balás ágból:

1. János, ismét híztoricus.

2. Miklós, a' Leopold. Diploma írója. A' Noé galambja írásáért, melly magyarul van, tétetett fogságba.

Ezek után szebben fog jönni ezen leveled erős, hatalmas béfejezése. Véghetetlenül fogom sajnállani, ha kérésemre nem változtatod e' levelet.

XVII. Levél. Elbeszéltem, hogy Gr. Haller János mennyiben segítette Dr. Baumgartent. Ha így fog állani a' hogy van, az olvasó hinni kész, hogy Baumgarten Haller költségén volt. Pedig nem.

Kritsch Úr neve mellé nem illehetik a' Tudós epitheton, hanem theologiae Candidatus.

XVIII. A' Szászoknak Szebenben két typographiájok van, egyik Hochmeisteré, másik Barthé. Brassóban is van nekik, legalább volt.

A' Szász Papok, társaságban állva adták volt ki a' Siebenbürgische Quartalschriftet tán 8 darabokban. Ennyit ugyan a' Magyarok, Aranka alatt nem tettek. Oka abbanhagyásoknak, a' mint jelentik, az, a' mi a' Magyaroknál, nincs elég Olvasó. Az a' vádjok hát elmaradhat.

XIXdik Levél. 1. Az én szemem Gr. Dessewffyt nagyobb természetűnek találta B. Naláczai Istvánnál.

2. Szinte a' Gubernatorságig — Az Erdélyi ezt így fogja érteni, csaknem a' Gubernátorságig — az az csak nem Gubernator lett. Erdély így mondja: épen Gubernator 'sa't.

XX. Levél. 1. Nem lehet irnod: épen a' Kenyér vize mellett, hogy két három óra mulva meglátod a' sikot, hol Bátori és Kinizsi fényt vontak etc., mert a' Kenyérvize mellett már a' sikon voltál. Azért változtatni kell a' levél kezdetét.

2. *és tiszteletre olly igen méltó hitvesét.* Talán inkább olly igen kedves és nyájas hitvesét. Asszonyok külömben is örömebb hallják, ha szépnek, kedvesnek, nyájasnak mondatnak, mint tiszteletre-méltóknak, 's meglehet hogy amaz inkább is reá illik. De nem volna é kedved azt is említeni, hogy ámbár a' Báróné tisztán beszéll Németül, 's épen nála létünk ideje előtt nem rég jött-le Bécsi hosszas lakásából, még is akkor mintegy 4—5 esztendő szép fíjacskájával előttem dicsekedett, hogy még nem tud [a] magyar nyelvnél egyebet. Az ilyen említése a' mi maszlagosainkat győgyíthatja.

XXI. Levél. 1. Elméjének bomladozásai — sokszor szenved, elgyengítette. Nem volna é jobb, ezen rendeidbe letett gyanút egészen elhullózni, mert az a' pathologuszi vizsgálódás alig ha ide illik. Hasznot nem téssz az ide vetett vélekedéssel, 's Gr. Bethlen maradécai pedig rossz neven vehetnék a' külömben is nem bizonyos conjecturát. Hátán kelések támadtak 's azok miatt volt kínai okozák, a' mint híre volt, esze bomlását.

2. A' Grófnéval volt találkozásunk igen hosszasan látszik eléadva lenni. Miért nem csak röviden: Gr. Gyulainéval Sárosnál véletlenül találkozáink, vagy béértük. Felcserélénk az üléseket etc.

3. Sipost nem Erdély Nagyjai hozák vissza Hazájába, hanem Bárá Naláczi József az Eufemia és Young fordítója (francziából) eszközölte-ki, hogy Sipos Tordasra meghívattassék, mert egykor ennek fíját, B. Naláczi Józsefet is tanította. Az öreg Naláczinak Szászvárosi házában hala meg is, hova magát beteg korába bévítette.

4. Ne hagyj-ki, szívből kérek, Siposnak barátai közül, hanem tedd B. Naláczi István mellé nevemet. Felmelegited szívemet a' Tordasi bölcs említésével, 's utánna fájó érzés gördíti-ki belőlem kívánságomat, hogy Erdélyi barátjai közé én is számláltassam. Kimondhatatlan édes napokat töltöttem vele, valahányszor nyáron Hunyad Vármegyében lejttem: Árnyéka meg vallhatja, hogy engem ő is szeretett 's igazán barátok valánk.

XXII. Levél. 1. A' Histoire [des] Revolutions d'Hongrie bizonyosan Radnótot fogja Radevot alatt érteni, nem Rápoltot, mert Radnót volt nevezetes hely Erdély históriájában.

2. Az ilyen, kicsinybe ereszkedő 's ház baját festő detail, mint itt Gr. Gyulai István szerencsétlen házassága, illy levelekbe, nyomtatás alá alig illik, 's nem interesszálja az idegen olvasót. Hogy szépítsen Lajos a' maga birtokán, az is elmaradhat. El az egész veresen béplajbászolt Einklammerung.

3. Gróf Gyulai József nem idvezlésre küldetett fel Bécsbe, hanem azon deputatiónak volt tagja, melly az 1791beli Ország-Gyűlés Articulusainak projectumát terjesztette Leopold elejébe.

XXVII. Levél. Martinuziról szőlő leveled még bé nem végezve látszik.

XXVIII. Levél. Ennek elejét kurtitva szeretném látni. Bethlen Gábor *szülő*helye, annyi előttem, mint ha Illye az a' hely volna, a hol Bethlen szülni szokott [!]. Miért nem születése helye?

XXXI. Levél. Talán maradnának-el ezek: hadd mondjam-el újra — eddig legjózanabban nevelt gyermekeket, — mert már feljebb említve van, 's lehetne vagy így, a' józannevelésü gyermekeket, vagy kedves gyermekeket.

2. Nalácsi ismeretségének nyeresége is már feljebb említve van.

3. Kisnek a' sors birtokban is kedveze. Jobb lesz nem említeni, mert Erdélyben sokan azt tartják, hogy birtokaihoz igen prókátorosan jutott.

XXXII. [Levél.] Úgy hiszem, hogy a' mit e' levélben most még meghagyál, törlni fogod, mivel Martinuziról már elébb külön leveled szől. Itt csak halála helyén reá való új emlékezésedet tűri el az Olvasó, nem a' fölöle való új excursiót.

XXXIV. Levél. Megrezzentem, hogy egykori, Erdélyből küldött észrevételeimre, a' magad poetai 's festői karakterizálásod védelmét épen Gr. Bethlen Imre után hozod-fel! Hiszen ebből nyilván ki látná minden, hogy ezen Ur iránt meg valál intve. 'S valójában ő maga is rossz neven vehetné minden complimentjei mellett is, dicsértetését. Sőt úgy jöhetne a' vélekedés, hogy Wesselényi Miklós ellen is védelmezed. Elég dicséret az, hogy legszívesebb hálát 's kevély emlegetést mutatsz 's épen az Ő neve után teszed, hogy Erdélyt nagy ideával hagyod-el 's vágysz vissza belé. De a' mi ezen innen meg van plajbászolva, édes barátom, engedd magadat annak elhagyására kéretni. A' két utolsó szép sort, — hogy Erdély még kevésbé van megrontva mint Magyar Ország — másutt már, úgy tetszik, említetted, ha pedig nem, máshová kell fűzni. A' többinek Gyulai Lajosra nézve is ohajtom elhagyását; sértve érezheti magát Bethlen fennemlített

okomból 's mint fő hivatalbeli árthat, ha szolgálni akarna, elémenttében. Ez az ok töröltetett velem más helyen is. De az előbeszédben, az egész itt megplajbászoltat is, örömmel venném 's oda való volna.

2. Fennebb Erdély történeteiben azt jegyzem meg, hogy Bethlennek felégetett Bibliothekáját is ott kell említeni, de úgy találom most, hogy itt jobb helyen van.

3. Benkő csak 4 esztendősen korában — itt talán kimaradt valami; 4 esztendősen deák korában?

4. Fogarasi Józsefről sok életirási skizzeket mond a' Siebenbürgische Quartalschrift egyik darabja.

5. Kolozsvár belső városának minden utszája ki van rakva kövel.

XXXVI. 1. Gr. Teleki Józsefnek, Madarak és Négy lábúakból volt Muzéuma M. Vásárhelyt állott és soha sem Kolozsvárat.

2. Benkő specialis Geographiájának kiadási szándéka már az előbbi levélben említve vagyon.

3. A' mit itt mondasz, az kívánja, hogy a' XIV. Levél megplajbászolt rendjei elmaradjanak.

4. Minek ez a' sok dicsérő epitheton?

5. Gr. Toldalagi Lászlóné hivatja azokat a' Tisztviselőket leginkább asztalához, (melly mindég csinatlan), kikre vagy a' Város Magistratusánál, vagy a' Guberniumnál, sokféle peres dolgaiban szüksége van, 's így Kolozsvárt, vendégléseire becs nem tétetik, 's mint különös érdemet említeni nem is lehet. Ő Nagyságának most Betschwesternek domború hasán hala-meg Gr. Bethlen Sándor, egykor Provinc. Commissarius, úgy mint az Orleans-Égalité egy öröm leánya ölelései közt adá-ki drágálatos lelkét.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 53. sz. 1. köt.]

3925.

Kossuth Sándor — Kazinczynak.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Ur!

Nékem alázatos Tisztelettel való Uram!

Az Anyokom reám bírta, hogy a' mostani Fixumok alkalmatosságával, ha a' Tekintetes Ural öszve jönni szerentsém lehet, a leg utóbbi Hozzá intézet betses Levelének értelméhez képest a

Tekintetes Urnak [!] értekeznek, de a midőn ezen ohajtót czéломat elnem érhetém, Levelem által bátorkodom a' Tekintetes Urat következendőképpen tudósítani:

1ör. A Sávolyi Dominium iránt anyi bizonyos, hogy azt B. Henniger Ő Nagysága Koháry Ferentz Ő Herczegségének, most a midőn éppen kezéhez vette, elis zálogosította 250000 fokban, ezen nagy summának egy részét ki is fizette a' Herczeg; ezt meg tudván Gr. Török József Ő Nagysága, meg citáltatta a Nagy Szombathii Táblára a Herczeget annak viszá eresztléséért: ezt kitudtam a Fiskálisától; az eladását pedig azon Jószágnak még Szüretkor az Anyokom Fáy Barnabás Ő Nagyságától tudta meg, a ki a Contractust corramizálta[!]; és amint mondotta, a Herczeget az iránt figyelmetessé tette, hogy azon Jószághoz még a Gróf Török Fami-liának közönségessen jussa legyen; és azért alkalmasint a Herczeg nagyobb részét a summának bent is tartóztatta. —

2or. A Szendrői rész Jószágnak barátságossan leendő kieresztéséért megszólította Fáy Ő Nagyságát az Anyokom Tarczalón: kiis majdnem induló félben lévén, semmit nem végzet; egyebet nem kívánt Fáy Ő Nagysága, tsak hogy a jövő Majusig hagyja függőbe az Anyokom azon Pört, a midőn ő ismét le jövend, és több üdője leszen a Barátságos egyezésre; a mellyre az Anyokom tellyeséggel reá nem állott.

3or. Az Ónodi dologban anyit tanultunk ki Kossuth László Urtól, hogy a' Gróf Ő Nagysága meg van híva Gr. Erdődy Ő Nagysága által a Barátságos Egyezésre, kiis a projectumát fel küldötte. — Ami a Sávolyi Dominiumot illeti, az iránt az Inges-sionak leg bizonyosabb szüksége vagyon; a melly iránt irtam a' Tettes Fogarassý Gábor Assessor Urnak (aki is az Anyámál két Testvérrül való, és egy különös nagy Ielkü Atyámfia) meg kérrém az iránt, hogy a Tettes Ur részéről is az Ingessiot azon elkezdet Pörbe bé iktatná; — ha szerentsém lesz, fogom közleni a Tekintetes Úral a Tisztelt Bátyámnak Levelét, a mellyből által látni méltóztatik készségét ezen dolog iránt is, a melly [!] ugyan még [a] tavalyi Esztendőben, amidőn még B. Henniger Ő Nagysága folytatá azon Pört, válaszolt nékem; — annak következésül én tsekélly Vélekedésem szerint, igen hasznosnak itélném, ha Tekintetes Ur magát a Tisztelt Assessor Úral correspondentiába tenni méltóztatna, akinek is az egész Pörben nagy befolyása leszen mint Bírónak.

Kiis egyéb iránt tapasztalt kegyességében zárt aláíratós Tisztelettel maradok A Tekintetes Fő Tábla Biró Urnak

Költt Újhely d. 15a Xbris 1820.

aláíratós Szolgája

Kossuth Sándor mpr.

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

3926.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Decemb. 21d. 1820.

Kedves barátom,

Melly napom vala ez a' tegnapi! — Már lefekvénk estve, 's fiaim aludták első álmokat, midőn a' postáru küldött ember bölép hozzám a' Te leveleddel és a' Superint. Kisével. 'S ezt akkor nap, a' mellyen én egy ötvenezer forintos aquisitiót tevék. Mondjad, édes barátom, a' mi kedves Szemerénknek, hogy Nedeczky Imre Urnak Mihályi birtoka 300 köbölnyi szántófölddel, nyolez egész telkes gazdával, két erdővel, tizenhat zsellérrel, 's egy kőépületekkel teljesen megrakott udvarházzal az enyém. 'S ez hozzám másfél, Kázmérhoz is, Lasztóczhoz is fél, Újhelyhez az igazi ország-útlján két órányira. Gyermekeim el fogják mondhatni, hogy atyjok, kit egy rossz testvér és egy rossz sógor 's az idő nyomorgatott, nekik még is szerze valamit. 'S hogy ezt mondassák, inkább áhitom mint azt, hogy némellyek pengessék nevemet.

A' Tud. Gyűjt. Novemberi kötete még meg nem érkezett hozzánk, 's annál kedvesebb volt előttem, leveledből látni, hogy Martinuzim, olly hamar a' felküldés után, fekvétegett. Tudod, hogy nekem Martinuzzi és Nádasdy Tamás a' nagy hőseim.

Csak hadd szöjjanak a' Szászok; nem gondolok én vele, ha keményen is. Az igazságot mindenek felett kell szeretni, és ha igazat mondanak, kevélykedni fogok azzal, hogy szavamat visszavonom. De valóban Pápai Prof. Márton Urnak igaza van, midőn azt mondja, hogy az Iró Magistratus, és így annak félni nem szabad. Nem azt kell tekinteni, hogy ezt vagy amazt nem bántjuk e meg. hanem hogy lesz e haszna ha ezt 's azt ki mondjuk.

Képzelem én, melly örömedre volt neked, hogy a' tiszteletre is, szeretetre is olly méltó Gróf Mailáththal [!] személyes ismeretségbe jöhetél. Nem csudálom én, hogy ő Erdélyt épen ellenkező szemekkel nézte mint én. Ha velem történt volna az, a' mi ővele történt, én is másképen nézném Erdélyt, 's mondhatom, hogy nekem nagyon, igen nagyon fáj, hogy egy Mailáththal történt az. Mailáth diszére van a' Nemzetnek, mind benn, mind kívül, 's én őbenne nem csak a' nagy kiméveltetésű, hanem a' szent érzésű férjfiút is tisztelem.

Feleségem Octóber 20dikán Lajos Péter Ferencz fiát szült. Első nevét a' gyermek az én igen kedves ipam' emlékezetére kapta, a' Pétert a' nagyatyám nagyatyjáéra, ki nagyon tiszteletes ember volt. A' szülés képzelhetetlen szerencsével történt, 's Sophie a' gyermeket épen azzal az anyai gyengeséggel szoptatja, mellyel első gyermekét.

L-nak gyönyörű, igen gyönyörű levelét vettem D...¹ még Te az én gondolatimat érted, ha nem mondom is. Nem foghatom-meg a' mi most Bécsben mulató igen kedves barátunk megtévedését, a' ki minden szép érzései mellett nem azt keresi a' mit az ember felőle várhatott. Ha én ifjú legény volnék, én vagy L.[otti]t választanám, vagy Zsenit. Nevetsz, barátom, ezen a' szón? Ne ne vess. Én jobb indulatú leányt nem ismerek mint Zseni. Pedig nem az indulat (Gemüth) e, a' mi legtöbbet ér az emberben, és kivált az Asszonyban? Bizonyosan az, és sem nem az arcz, sem nem a' hús, sem nem az a' gyakran csak útálatot támasztó faconnirozott mód, mellyet a' mi asszonymajmaink eltanúlnak, hogy vele undok belső-jöket bekendőzzék.

Nem hallgathatom-el, édes barátom, hogy Cancellarius Teleki nekem Novemberben olly levelet írt, mellynek csak külső formája is elbájolja a' szemet. Velin papirosra, vékony tollal, igen apró nagy csinos betűkkel van az írva, 's egy 81 esztendő's Ürtől. 'A Cancellarius Leveli hozzám egy egész kis Kötetet tehetnek már, 's mindenik Levelé tele van kegyessége' bizonyossággal: de ez nagyon felülhaladja a' többit. Vásárhelyi Bibliothecájának küldött ajándékimat köszöni.

Kérlek, édes barátom, mondjad Virágnak, sőt olvassd-fel előtte ezen soraimat: Horátrból fordított Satiráját egy Olvasója sem olvashatta nagyobb álmélkodással, tisztelettel, mint én. Az Epistolák felől azt mondtam a' Német Recensiókban, hogy azzal Nemzetünk 'az

¹ A szó olvashatatlanúl ki van törölve.

Idegenek, Századunk a' későbbiek előtt örökké fog dicsekedhetni, 's még inkább ugyan-ezt mondom a' Satirák felől. Melly szerencsével fordítá a' többek közt az Ambubajarumot! 'S ő a' Papi talárrissal is el tudá mondani a' mit a' nem pap Wieland el nem tudá. Ő való-ságos díze a' Nemzetnek. Mondjad azt is, hogy ezt: Mátra p'trüsszent, Fát'ra p'trüsszent, — 's ezt: Üssd bokádat öszve kétszer, Én is egy-szer, három az — neki nagyon irigylem. Geniális portéka mind a' két Nászdal, 's ha én volnék is Pontyi és a' tisztelt potrohos Musicus Mátyás Rikolti, épen ezt mondanám. Tartsa-meg az Isten jó egé-ségben Mátyás Rikoltit 's Pontyit és társaiknak egész sokaságát az otázó-mótázó Quod mirandummal: én a' legnagyobb nyugalommal nézem a' mit oddig tettek velem, 's ámbár tudom, hogy még nincs vége a' históriának, nyugalommal vagyok. Orfeus nem vesztette-el magát, nem is fogja. Vétkei, hibái, gyengeségei neki is vagynak: de kinek nincsenek? Az én perem használt a' köz ügynek, engem pedig vigyázóbbá teve; 's így nekem is használt.

A' K egy nekem nagyon tetszik. Hidd-el, barátom, minden fogna menni, ha néhány jó Író elvégezné magában, hogy élni fog vele.

Ölelem a' kedves Vitkovicsot egész szeretettel. Köszönöm kéré-sem teljesítését, 's Czirákit visszaküldöm, és azt a' sületlen máso-lást, mellynek szégyenli leírni nevét tollam, kivált a' Cziráky neve mellett. Scribimus indocti doctique. — Nekem rossz neven veszik a' *tudatlan* név emlitését, holott én ezt az epithetumot soha sem ragasztottam *személyre*. A' tudatlan deákul indoctus, németül Unge-lehrt, Unwissend. Deákul ime megvan Horáitzban, az Ungelehrt meg-van minden Német Irónál, az Unwissend megvan Klopstocknál:

denn dem Unwissenden

Ist was das Herz des Edlen hebet — —

a' hátulsó sor nem jut eszembe.

Élj szerencsésen, hasonlíthatatlan férjfi, igen kedves barátom, örök barátom, 's csókold képmben Szemerét. Mondjad neki, hogy izenete sok szomorú óráimat felejteti velem. Kérd hogy küldje meg nekem azon Sonettjét, mellyet Mailáth Isabelle név alatt fordíta. Miért hallgata el ő nekem, nem feszegetem: de engedje monda-nón, hogy az életemet sok boldogságaitól fosztá-meg. Ne hallgassa a' mit a' hypochondria kínzottjának elsetétülése sugall, és Szemerébe is akarja általönteni. Hallom, hogy ez a' baj Berzsenyit is nagyon

kinozza, 's gyógyítatja magát. Az a' kevélyeket bántja: engem soha sem fog utól érni. — Perlekedésimben nekem az a' hibám, hogy Egmondi [!] vérrel nézem a' dolgokat 's nem hiszem, hogy gonosz lehessen valaki.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

3927.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom Decemb. 28d. 1820.

Hasonlíthatatlan barátném!

Nagysád oly szép Levélíró, a' hogy azt érdemli, hogy az Isten legjobb teremtésének neveztessek. Óhajtanám, édes, édes, édes Lotti, hogy Nagysád azt, a' mit itt mondok, ne vegye üres complimentnek. De Nagysád érzi, hogy a' szó' hátulsó része érdemlett vélekedés, 's a' másik része nem szenved kétséget, mert én ugyan senkit nem ismerek az asszonyi nemben, a' ki ennek mását tudja írni. — «Oh ti, a' kiket illy fonákul nevelnek, a' Természet néktek védelmekre kél e, midőn olly leveleket írat veletek, melyek által a' férjfi nemet egészen elszögyenitse?» — Így kiált-fel eggy nagy írő eggy asszonyi levél' csudálása alatt, 's ezt mondom én is. E vallástétemmel a' Nagysád levelének tartoztam; mert magának az én magasztalásimra nincs szüksége. Tudja azt Nagysád, hogy én az Andrásfalviakat mind, 's különösen Nagysádat melly igen tisztetem.

Midőn Nagysád ezt a' levelet hozzám Maros-Némethiből írta, még nem vehette, 's a' mint látom nem vette azt, a' mit én Nagysádhhoz Andrásfalvára írtam volt. És bár hát felbonták vala a' Döbrenteihez írottat! Minap vettem levelét Pestről; tudakozódik mint esett által baján Sophie. — Igen szerencsésen, 's a' gyermek Lajos Péter Ferencz nevet kapá; az elsőt az én tisztelt szeretett ipam emlékezetére, a' másikat annak a' Kazinczy Péternek emlékezetére, a' ki a' török háborgásban utolsó vala már familiájában. Abaujba jött által, 's elcserélvén Rákóczyval jószágát, ezt, a' hol vagyok, megszerezte; a' harmadik nevet érti Nagysád miért adám mind ennek, mind minden férjfi testvéreinek. 'S Sophie a' kis Lajos nevének azért is örül, mert az emlékeztetni fogja, hogy a' Nagysád

kedves Lajos azon holnapban vala nálunk. Kevélykedve hallom, hogy Gróf Lajos a' feleségemben talált valami jót, 's mondhatom Nagysádnak, hogy Sophie viszont ezt a' nagy megérettégű igen szerény ifjat nagyon megkedvellette. Nem egyéb boldogít mint a' Lajos tulajdonságai. Az a' nagy világ' bolondsága 's az az eltanúlt majmoskodás valóságos veszedelme a' mi ifjainknak. Én az én kedves barátomon kilestem mikben változhatott négy esztendő alatt, 's annak találtam a' ki volt, de már inkább kifejtőzve. Az Isten adjon a' Méltós. Grófnénak 's Nagyságtoknak várt és nem várt örömet a' szeretetre méltó ifjában.

Azolta hogy Nagyságtok Kassát elhagyták, a' Mélt. Grófné tisztelt Tántja (magyarosan Nagy-Nénje) megholt. De ezt a' levélíráskor már tudta Nagysád. Öcsém Fő Notár. Comáromy Úrtól tudom, hogy most a' Gyűlések alatt (azok Decemb. 4dikén kezdődtek) bontották-fel testamentomát. Executoraivá Generális B. Vay Miklós, Fő Notár. Comáromy István 's Fő Szolgabíró Jakabfalvi Urak voltak kinevezve. Menyének Kassai belső és külső házát, Gróf Telekinének és Gróf Was Klárinak ezüstjét 's egyéb becses portékájit, Gróf Was Uraknak három három ezeret hagyta, de nem Dánielnek, mellé vetvén, hogy azért nem ennek is, mert ez sokat keserítette; a' Pataki Collégiumnak 2000 frtot hagyott, ugyan-annyit a' Kassai és Szinnyei Templomoknak. —

A' szép Kassa Decemb. 22d. vagy 23d. estve elégett. Mondják 128 ház leve hamuvá. A' tűz veresre festé a' felhőket, 's az ide is látható vala. Az a' Külváros ége-el, melly Napnyugot felé fekszik, hol egykor a' Luther. és Reform. Templomok állottak. Úgy elégett a' Theréz most nyert külső háza is. Szegény Zseni, nagy félelemben lehet. Még nincs tudósításom felőle: de már elküldöttem embereimet, hogy hírt vegyek felőle.

Bocsásson-meg Nagysád bátorságomnak, hogy Döbrentéinek Pestre írt válaszában Nagysád felől egy tréfát mertem. Leányom felől azt írta, hogy neki elnedvesültek szemei, midőn Döbrentei barátunk tőle elbúcsúzott. Én Zsenit igen szeretem, noha minden gyermekeimet szeretem, 's szégyelleném ha köztük külömséget tennék 's példát vennének tőlem egymást nem egyformán szeretni. Azonban tudom én, hogy Zseniben egyedül a' *Gemüth*, a' jámbor és tiszta lélek, az, a' mi minden jó előtt ötet kedvessé teheti. Elmelegülve az írásban, azt mondtam Döbrentéinek, hogy ha én nőtelen volnék, 's környütlálásim engednék hogy azt tegyem a' mit legjobbnak látok,

hogy az én mátkám vagy Lotti volna vagy Zseni. Döbrentei nevére gondolaton, úgy hiszem: de én bizonyosan egyikét vagy másikat tenném.

'S most engedje Nagysád mondanom, hogy én Octóber 20dikan hetedik gyermekem atyjává, Decemb. 20dikan pedig egy szép birtok szerzőjévé lettem. Mihályi hozzám másfél, Kázmér két órányira fekszik. Kázmér eránt foly perem a' Sógorom ellen, 's úgy hiszem, esztendő alatt meg fogom nyerni; Mihályit pedig a' Kázmérral szomszéd fekvés ajánlhatta a' megvétele. Inhol a' mappatioja:

's mind a' négy, sőt öt helyben lesz birtokom. Áll a' jószág 300 köből szántóföldből, 8 egész telkes gazdából, 14 zsellérből, 's az udvar épületekkel szinte meg van terhelve. Én Mihályiba lakni nem megyek, vesztég maradok, de úgy fogom adminisztrálni, hogy az árát néhány esztendő alatt kivehessem. Gondolatlanul nem vettem meg. Képzelve Nagysád mely édes nekem azt látni, hogy gyermekeim ezt nekem köszönhetik valaha, 's azt mondhatják, hogy atyjokat egy rossz testvére, egy rossz sógora 's a' nehéz idők 's példatlan csapások öszverontották: ő még is tudott nekik hagyni olyat, a' mit nem a' születéstől vove. Ötven ezer a' mit értte le kell tennem.

Melly nyugtalanul várom én a' nyarat, hogy Szpatára mehessek. 's ott Thaliét magamhoz vévén, Dédácsra! Szegény Thalie anyja testvérénél van, tudom nincs baja, szobáim tele vannak gyermekkel: de azért szívem még is ellágyúl, mikor róla gondolkozom. A' esőket nem szerető Emil három nap oltá nekem szertelen örömekeket ad ismét; ritka talentom. Félórányi idő alatt megtanulta az Európa Geographiáját, 's sötétben is elmondja mi fekszik Francia és Magyar országok közt. Könnyen kapja-meg, és nem felejt. Minden este kér, hogy neki beszéljek holnit, 's kívált a' nagy Friedrich és a' Napoleon történeteit szereti. Bizonyos dolgokat csendesen hallgatá [], 's midőn abba hagytam, elmondá, hogy azt nem hiszi. Most mindég rajzol a' Gessner Helvetziai Tájai után. Bár csak olly helyt neveltethetnék, a' hol talentomait kifejtheti.

De tele írtam papirosomat. -- Éljen szerencsésen, tisztelt, szeretett, kedves barátném. Adjon Isten Nagysádnak, imádott anyjá-

nak 's jó testvéreinek ezer örömekezt a' beállandó új esztendőben,
 nekem pedig engedje, hogy kegyességeikkel tovább is dicsekedhes-
 sem. Maradok elváltozhatatlan hűséggel

Nagysádnak

alázatos Szolgája
 Kazinczy Ferencz mpr.

Sophie tiszteli Nagyságodat, 's csókolja. Ő maga szoptatja
 Lajosát, 's olly örömmel, mint Zsenit egykor.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3928.

Kisfaludy Károly — Kazinczynak.

Pesten 28d. Dec. 1820.

Tekintetes Tábla Biró Ur!

Rész szerint távol lét, rész szerint betegeskedés, részszerint
 alkalom várás hallaszták olly soká a választ Tek. Ur kedves levelére.
 Fogadja most kedvező szemekkel Tek. Ur buzgó kíváнатimat ezen
 új esztendő keltével; és ha bár a jelenlét tiszta érdemeit eléggép
 méltányolni nem tudja, emelje az legalább Tek. Ur nagy szívét, hogy
 vannak csendes keblek, a melyek Tek. Ur szerencséjiért igaz buz-
 dulattal hevűlnek.

A *Várnai ütközet* el készült ugyan, de némely heányosságok
 nem engedték meg, a sajtó alá bocsájtnom — de nem sokára meg
 fog jelenni. Az alatt 6 kisebb Darabok jelentek meg tőlem, és az
 első alkalommal fogom azokat Tek. Urral közleni.

Sokak unszolására eltökélém magam egy Magyar Almanakot
 1822. esztendőre kiadni — melynek Dedicatióját a Császárné itt
 létében igen kegyesen el is fogadta.

Minthogy ezen Álmának Hazánk Asszonyainak lészen szentelve,
 tehát azon törekszem, hogy az, mint külső ékére, mint belső érde-
 mére a Külföldiekkel vetélkedhessen; de azt a nagy czélt csak akkor
 érhetném el, ha illy lelkes Férjfiak hathatós segítségüket tőlem
 elnem vonják. Azért kérem Tek. Urat, szerencséltesse ezen igyeke-
 zetet akár minő elmebéli Munkáival, hogy ezen ága is a Szép Lite-

raturának Hazánkban terjedjen, és ne kénytelenek jobb lelkű Asszonyaink idegen nyelvhez ragaszkodni.

A rézmetszetek többnyire jó hírvű Művészekről készítették [!], a rajzolatok tölem lesznek, és mind a hazai történetből össze szedett Scenák. Báró Mednyánszky régi várakat ígért. A Császárné képét *Jon* [!] fogja metszeni, azon Magyar öltözetben adatik elő, melyben Ő Felsége Budán először megjelent.

Ila hogy Tek. Ur obajtott Munkáival segíteni méltóztatna, nagy öröömre válna, és bizonyos lehet eltörülhetetlen hálámról. Az Álmának foglalátját Tek. Ur leginkább meg tudja határozni, azért arról nem is írok, csak az egyért esedezek, hogy a Poezis ne személyes, hanem köz tárgyat foglaljon magába.

A Pannonia Redactiójánál egy Sonetje vagyon Tek. Urnak! *ha szabad*, örömmel felveszem.

Ha valamely Munkával szerencsétlen Tek. Ur méltóztatson azokat Adressom alatt Trattnerhoz utasítani, különben úgy járok mint Tek. Ur hozzám küldött levelével, mely majd három holnapokig a Postán hevert; de ha lehet mentől előbb, mert Februariusba már Bécsbe kell küldenem a Censura alá, úgy volt a Császárné parancsolatja.

Azon reménnyel, hogy Tek. Ur kérésemet méltatni fogja, és emelkedésünkre czélzó törekedésemet elő mozditani, maradok

Tekintetes Urnak

igaz tisztelője szolgálja

Kisfaludy Károly mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3929.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Vettem ezt 1821. Január. 6d.¹

Kedves Barátom!

Románba illenék a mi köztünk történt. Talám már kiis monddtad reám a Büntelő Ítéletet! — Ne siess. — Tavaj holt híredet hozták. Nem tudom honnan eredett. — Az Eliseumba nem jár

¹ Kazinczy F. jegyzete.

posta, — búsultam, de nem irtam. — Panaszlom Farkasnak, hogy halgat; panaszlom hogy holt híredet hozták. Meg tudom hogy nem igaz. Meg örvendek, — de zúgolódom hogy két levelemre nem válaszoltál. Farkas előtt. Farkas meg írja Neked. Te megszóllalsz, és 4a Febr. egy igen betses levelet botsátsz hozzám. — Olyan választ kívántál a mely nem fél órra munkája, — mü teherhórdók vagyunk, — halasztom a választ, hogy megfelelhessenek a kérdésekre. Aprilisban le ülök, elkezdem. Ide foglalom, meg láthatod. — De, valami közbejövés másfelé fordítja figyelmetességemet. A Te leveled és az én félben maradt válaszom öszve elegyednek Hivatalomhoz tartozó irásokkal. — Én abban a hitben voltam, hogy *az én válaszom el ment*; — s vártam a Tiédet. — Így, — hónapok telnek el. — Octoberben (leg szörgeabb munkáim idején, — 's egyéb különös gondjaim és kedvetlenségeim között) — reá találók a Te leveledre és az én elkezdett, de bé nem végzett válaszomra. — Akkór veszem észre, hogy *talán még mind adós vagyok a válaszsza*l. A Te további halgatásodból annális inkább megbizonyosodom. — De már úgy megvoltam nyomva Hivatalom munkáival, hogy egész' mostanig annyi üdöm nem volt, a menyi egy olyan válaszirásra kívántatott. — Itt a száraz munka felette sok! — *Manipulatio!*

Ebből meg értheted, hogy *vagyokis vétkes, vagyokis menthető*. De a mennyiben vétkes vagyokis, nem gondolom vétkemet *megbótsáthatatlannak*, mert mindenkor állandó szives emlékezettel voltam rólad. — Közelitvén az újj esztendő, erőt vettem foglalatosságaimon, — egy kevés pihenést nyertem, és íhol! most leveletem veszed! — A Mindenek Kútfeje Tégedet minden áldásokkal tetézzzen az újj esztendőhen, 's engedjen Neked számosokat tölteni; — a Te leg nemesebb foglalatosságidban, — ártatlan örömidben, — Házađ virágzásában — Házađ emelkedésében, — töltsd napjaidat!

Irtad volt említett Leveledben, hogy a Pataky [!] Plebanus sanyaru Reflexiókat tett Erdélyi Leveleidre. — A Historicum nem subjaceal a Censurának. — A ki Nagy Sándórt *nagy férfinak* festi, éppen úgy ki írhattya, mint az a ki *Világ Tolvajának!* Kiki maga saját Vélekedését írja: a Criticusé az Ítélet, — de nem a Censuré! — *A mi a Keresztényi Religio, — a Moral — és a Regiumi forma ellen volna írva*, azt a Censor ki húzhattya, — de a Historiai Thesiseken nem ismerem hatalmát! — Ártanais ez a Moraltásnak. Így az írók azokat, a kik ma ditsértetnek, kéntelenek volnának ditsérni, a kik gyaláztatnak, gyalázni; — e Litterarius despotismus lenne! —

Hogy Bethlen Gáborrt Királynak választották, azt nem lehet tagadni, mert *res facti*. Hogy *kik választották?* — *igazzok voltak vagy nem?* *est quaestio juris publici!* Ha valaki nem igazat ír felölle, refutálni kell. — Szeretnék én a Pataky Tudós Plebanus Urnak egynehány ilyen kérdéseket támasztani: akár a Görög, akár a Római, akár a Magyar Historiából! Meglátnám, ha meg nem izzadna! — *Részre hajlás nélkül kell az elmúltakról írni:* a jelenlévőkről ugyan ezen jussa marad fenn a *Maradéknak!* — Merte volna-e valaki Julius Césárt, életében, *Usurpatornak* nevezni? vagy Napoleont? — Hóltok után ki nyílt a szabadság. Minden *nagy* vagy híres ember a Posteritas ítélete alá kerül. A jelenlévőkről — — a Posteritas nem szólhat: mert még születni kell annak a Posteritásnak! — Elég ha a jelenlévőkről nem szabad itélni, a régiekről ki tilthattya? *A mostani tsendességnek, a mostani jó rendnek* a régiekről való ítélet nem csak nem árthat, sőt sokat szolgál erre a szent tzéllra: mert ez az Aegyptomiak Halotti Ítéleteihez hasonlított. Mindenkor intés az élőknek, hogy úgy élyenek a mint illik! ne támaszkodjanak a mostani emberek ítéletére, kik vagy hizelkedők vagy rágalmazók, hanem a jövő-nyomnak részre hajlás nélkül való ítéletében keressék magok-viseletének ideálját, — jutalmát, — büntetését! — Szeretném én ezeket a Te tudós Censoroddal meg disputálni. — Ha a Censor despota, ötöt is meg ítéllek. —

Szeretném a Salustiusodat látni. Ha inkább a Római mint a Német kifejezésekhez (expressiókhoz) hajlottál, jobban tselekedted. Mert én, a ki Tégedet kimondhatatlanul tisztellek, nem csak mint Philosophust, hanem úgyis mint Litteratort, bátorkodom azt az egy Crisist tenni a' munkáidra (és ezt neis vedd nehezen Kedves Barátom! hanem inkább barátságos egyenességemnek tulajdonítsd), hogy több betset láttatól a' Német, mint a Deák és Frantzia nyelv kitételeinek, idiotismussainak, tulajdonítani; — holott, — minden tiszteletet meg adva a' Németnek, egyiket sem éri fel! A nyelv szépsége Asiából került, nem a' Celták és Germanusok erdeiben termett. Nehéz volt ezeket a Barbarus nyelveket cultiválni, s nemis lehetett erőltetés nélkül. A Deák vette eredetét a Trojai és a Görög nyelvekből. Mindenik Asiából hozta által a szépségeit, mert Siriában már régi pallérozott nemzet állott, mikor a Görögök a szilaj vad-ságból ki kezdetek jöni. A Magyar Asiai Nemzet. Nem volt ő régentén Barbarus! Régibb az ő Asiai Culturája, mint az Europaiaké. Nekiis saját szözlásmódjai vannak, melyek, el merem mondani,

a Németekénél szebbek. A Németnél semmi sints szép a mi originál volna: az által vett szépségek pedig erőtlenebbek mint a több nyelveké. — Meg engedj erről! így itélek. Ugyan azért: említett levelednek azon kitételére: *A' fordítóinknak 's Olvasóinknak manídjok az, ha jól vané ez vagy amaz Magyarúl mondvá,* — azt mondom Neked, mint igaz szívű barátod: Hogy ez a' kérdés valóban igasságos. Mert, hiszem, ha Magyarúl akarok szölni, s magamat nem másokkal ditsértetni, a kik más nyelvbe belé szerelmesedtek, hanem a Magyarokkal *értetni*, természetsszerűen arra kell vigyáznom, hogy *Magyarúl* legyen minden jól mondvá! — E természetsszerűen való igasság! Ezt követte Haller a Telemákban, ezt Bárótzí, — Kisfaludiis ezt, 's úgy nyernek universalis aprobatíot. Én ezt Hozzád való szeretetből teszem papirosra. Tölled függ szeretetemet betsülni vagy meg vetni!

Küldj nekem a Salustiusodból bár tsak egy árkost! A legtisztább szível szöllok hozzája. Én e részben közép utban vagyok, se az újítókkal, se a régiség tudatlan követőivel nem tartok.

Végzetlenül vágyom Kedves gyermekeidnek neveit, eszten-deit meg tudni! Kérlek, írd meg nekem. Engemet a Te Házaod nagyon interessál. Hátha szolgálattýára lehetnék valamiben, a nélkül hogy előre tudnók *miben?*

A Magyar Társaságról a minap azt a Tudósítást vettem, sokszori alkalmatlankodásaim után: Hogy a' Primás ő Felségét annak *ártatlan és hasznos* intézeteiről egészszen megvilágosította. Sokat írtam én erről, és mérészen! — Két Erdélyi Ur tette az Udvarnál gyanussá!! Báműly! — Neveket meg kiméllem; annyi bizonyos, hogy *mind a kettő nagyravágyó, mind a kettő egoista, mind a kettő gyenge Litterator,* — és mind a kettő bukkik!! — A mű Cancellárusunk meg bizonyította hogy tudja betsülni a jót, ebbenis. Küldöm neked egy régi Válaszszát, melyet nekem írt vólt! — de ezen kivülis tudom! — Az az egy igaz nagy emberünk van, akármit mond a világ! — Leszsz Jósikábólis! — de még érés kell neki: *Hæc tibi sub rosa!* —

Teleki Lászlóis nagy férfi! de ő nem miénk! — Nem irigylem ötet Tölletek, de nekünk rea több szükségünk volna.

Egy kérdéssedre felelek. Azt kérded, hogy miről neveztetnek nálunk a Kerített és Mező Városok Taxalis-Helyeknek? — A Magyar Jus Publicum meg mondja. A Nemes ember plenus Dominus. Az Andreanum semmi taxát sem enged az ő Jöszágain felvételni:

nullas docias nec liberos denarios etc. A Városok Fiscalis földre épültek, s eleitől fogva taxát adtak, mint *Emphytheuták*. Innen van a *Taxalis* nevezet. — A mi pedig a privilegiáltt Helységeket illeti, mint Oláh Falva etc. — azokis *Taxalis* Helyek: de különböző Helységeknek különböző üdőkben különböző privilegiumi adattak a Fejedelmektől, melyek ha *legalis Contradictio* alá nem jöttek, erőt nyertek. Ez így van nállatokis. Így van Angliábanis. A tzeél a' volt, hogy, a' Polgári Társaság össze alkotására, itt egy Mester miveket üző, — amott egy Kereskedő, — amott egy vecturázó Helység ályon fell, és meg-népesedjék! —

A Guberniale Decretumok stylussárólis kérdést tettél. Ide foglalom a' feleletet! — De már most bé eredek a Professor Vályi Nagy Ferentz hátra hagyattainak állapottyába. Ilyen a Tudósok sorsa a' *nem souverain* Nemzeteknél! — A Tudós ember nem vagyont keres, hanem tudományt és dilsőséget! — Ezeket, ha megérdemli, elis nyeri: de a Háza népét rendszerént rosszszúl hadgya. Ez, Barátom, áldozat a közjónak! — Azomban, a kik láttják, tartoznak segítni a Tudós férfiak hátra maradtain. Az Iliássát és Polihymniáját, ha méltónak ítéled, küld bé hozzám, ki-nyomtattjuk, és az exemplárok fele részét az Özvegyének s gyermekeinek ajándékozzuk! Ennél többet nem ígérhetek! —

Farkasnak a probája eltserszent. Ő fájlalta, én pedig a Providentiát imádtam ebbenis. — Ő most Bétsben van. Reméllem hogy visza jövő úttjában meg keres Tégedet. Desőfiről biztaltál hogy bájó Hozzánk. Kár hogy reá nem érkezik! — Hajtsd bé! — Ittis emberek vannak. Tudja ő azt, mert egy ideig itt nevededett Koppi alatt. Annak az embernek kár magoss fokon nem lenni! Sokat tehetne a közjóra. — Most a Primás sokat tehet a Császár előtt, — és jó lelkű ember, — bár meg ismértetné magát velle Desőfy! —

Itt semmi nevezetes újság nints! mü sokat irunk, kevés haszonnal! — Ő Felsége azt gondolja, hogy ismeri Erdélyt, — pedig messze van attól! — Én Februariusban vagy Martziusban Bétsbe felmennni szándékozom. — Reá vetem a fejemet, s beszélek ő Felségével! Az ő Felsége Dynastiájának ereje és állandósága a' Két Magyar Háza boldogításától függ! —

Ely egészségben Kedves Barátom! A Feleségem szivesen viszszanozza köszöntésedet, s tiszteli velem edjütt a' Tiédet. Én vagyok változhatatlanul igaz barátod

Cserei Miklós mpr.

*Copia.*Mélt. Cserei Miklós Úrhoz.¹

Méltóságos Gubernialis Consiliarius Úr!

Drága Jó Uram!

Örömmel látom a' Mlgos Úrnak hozzám útasított nagy becsű Leveléből, hogy olyan jól gondolkodó világos elméjű, 's egyenes Iteletű érdemes Hazafi, mint a' Mlgos Úr, Nemzetünknek Litteraturáját pártfogolja. Bár fognának sokan kezét a' Mlgos Úrral! Az Erdélyi Magyar Nyelv-mívelő Társaság iránt fel-küldött Relatioját a' K. Guberniumnak, kedvező Opinióval terjesztette az Udvari Cancellaria Felséges Urunknak eleiben, és a' Királyi Kegyelmes Resolutio iránt sem kételkedem. Én pedig továbbra-is a' Mlgos Úrnak Jószívűségiben és Úri Indulataiban ajánlott különös respectussal maradok

Mlgos Camer. és Gubern. Consiliarius Úrnak

Béts 22. Janu. 1820.

köteles kész szolgálja

G. Teleki Sámuel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

3930.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Édes Húgom!

Örvendj szerencsémnek: — én tegnap megvettem a' Nedeczky Imre Ur Mihályi egész birtokát, Bányácskai és Legenyei házhelyeivel. Mihályiban 300 köbölnyi földem van 3 mezőre osztva, 's igen jól mivelve; rétem kevés, csak 65 szekér szénát termő. 8 egész telkes gazdám 's Mihályiban 14 zsellérem föld és rét nélkül. A' fixus proventus mintegy 700 fl. El van végezve közöttünk, hogy az árát senkivel nem tudatjuk.

Ha az Isten végre kezembe juttatja Kázmért, úgy szép birtok lesz kezembe, 's közel egymáshoz; 's gyermekeim látni fogják idővel, hogy e' rettenetes időben és ily környül állások közt is igyekeztem szerezni nekik valamit.

¹ Kazinczy F. kezeírása.

Mélt. Fáy Barnabás Urral Tarczalon kellett volna az Eperjesi Tábla Sententiája szerint alkut próbálnunk, de a' Sógorom, kinek bánásai megmagyarázhatatlanok, meg nem jelent, 's két meghívó levelémre nem is felelt. Így levél által kértem a' Referendáriust, hogy plenipotentiázzon valakit Eperjesen, a' kivel az alkut próbáljuk. Szépen felel levelémre. Ez a' per Szendrő eránt foly, 's már csak executiótól függ.

Báró Heninger eladá Sávolyt Herczeg Kohárinak 225,000 fnton, 's csak a' kastély forma Majorral ékes Bozítai praediumot tartá-meg. Ezt azért, hogy bennünket elidáljon. Midőn ezt hírül adám a' Sógoromnak, azt felelte, hogy ő már megtette a' lépéseket. Mikor tudni akartam, mik azok a' lépések, mert én nem vagyok minorennis, méltóztatott haraggal venni a' kérdést 's nem felelt. Most már tudom, hogy a' Herczeget megecítalta a' Nagy Szombati Táblára, és így ott ingerálnom kell magamat. Ennek is vége lesz valaha.

Most Gróf Aspermontnak a' lyányával Erdődy Györgynével traktál Önöd eránt, 's azt mondja, úgy hallom, hogyha ott boldogul, nekünk hagyja Kázmért. Látod tehát, hogy csak azért koplaltata eddig, mert keveslette a' maga részét. Én új pert kezdek ellene nem sokára.

A' Nedeczkiel kötött Tractatus első czikkelye az hogy 1821nek első heteiben tíz ezer forintot tegyek-le. Én a' jószágot arendába adom Mihályiba, 's oda által nem költözködöm; 's azon leszek hogy Arendásom tegye le azt a' pénzt. De kétséges lévén, kapok e olly Arendást, a' ki 10,000t adjon előre, 's mindgyárt most; illő pénzt keresnem mindenfelé. Kérlek tehát, útasíts valahova. Lehetne e reményleni hogy Ibrányi Antal Úr kikap bajomból? Az Intabulatiótól a' Mihályi birtokra nem írtózoim, sőt azt offerálok. Tedd-meg édes Húgom, a' mit tehetsz; 's viseld sziveden az én sok gyermekeim' sorsát. Sophie tisztel, ölel. Nem sokára nálad leszek. Szendrőre kell mennem, 's Jászóra. Onnan Eperjesre. Éljetek mindnyájan szerencsésen.

Ila gondold, hogy Ibrányi Úrnál szerencsés lehetnék, kérlek, ajánld neki dolgomat. Leveledet expressus által küldeném oda.

[K. és h. nélkül.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

3931.

Kazinczy — D'Ellevauxné gr. Török Máriának.

Széphalom den 5. Jänner 1821.

Theure geliebte Marie,

Diese Stunde erhalte ich das schöne, wirklich schöne Schreiben meiner Thalie. Liebe Marie, wenn das Kind so bleibt, so habe ich in ihr einst viele Freude. Gott weiss, wie schwer es meinem Herzen that, mich von ihr zu trennen: aber ich weiss, und sehe es aus dem Erfolg, welchen sie schon zeigt, in welchen guten Händen sie bey dir ist. Gott gebe, dass sie deine Tugenden erbe. Mache nur, ich bitte dich sehr darum, dass sie von dir französisch lernt. Dazu braucht man keine Grammatik; und hätte der Franzos, den ich aufnahm, meinen Rath und Sophies Rath befolgt, meine Kinder wären jetzt dort, wo sie seyn sollten. — Thalie schreibt mir dass du sehr krank bist, ohne uns die Krankheit zu nennen. Schwer krank kannst du nicht seyn; die Adresse ist ja von deiner Hand, und Ernst, der deinen ganzen Werth kennt, würde dich begleitet haben, wenn du in Gefahr schwebetest. Erhalte dich uns, und habe Sorge auf deine Gesundheit. Thalie soll mir schreiben, ob du schon besser bist, und mir die Krankheit nennen.

Ich habe deinem Mann geschrieben, dass ich von Nedeczky Mihalyi erkaufte habe. Die Sache verhält sich so: — da er Czéke, welches weit näher zu Inreg liegt, erkaufte hat, so sah er sich gezwungen Mihalyi zu verkaufen. Seit fast einem Jahr sucht er Käufer. Mit Baron Geisler konnte er nicht einig werden. Auch mit dem Schwiegersohn vom Hrn. von Jankovics nicht, denn er fordert viel. Möglich dass auch Kazinczy Péter, Vay Ábrahám und die Frau von Szemere ihr Glück bey ihm versucht haben; auch kam ein Käufer, von Miskolcz, hielt sich eine ganze Woche auf bey ihm, u. weil sie nicht einig werden konnten, so ward aus ihrer Sache nichts. Zuletzt ward ich angefädelt. Ich bat ihn mir den letzten Preiss zu sagen, und die Conscription mitzutheilen. Er bevollmächtigte seine Frau und verreiste den nemlichen Tag als er meinen Brief erhielt. Die Baronin schickte mir ihren Fiscal, und ich endigte den Tractat mit diesem in 4 Stunden. Den 24. Decemb. kam er nach Haus, und sagte mir, er wüsste von meinem Tractat nichts. Kannst du

das glauben? Seine Absicht ist, um 17,000 fl. noch theurer das Gut zu verkaufen. Ich liess mich nicht aufziehen. Und nun schweben wir beyde zwischen Ja und Nein. Er ist nicht traitable, und ich mache meine Kinder nicht unglücklich. Ich will sicher gehn. So viel als ich ihm bot, gibt ihm niemand. Wir wollen sehn, was aus der Sache seyn kann. Nachgehen werde ich ihm nicht.

Lebe wohl, liebe gute Marie. Dieses Monath bin ich in Eperjes. Seit 5 Tagen bin ich nicht aus dem Bette gegangen [!]. Von Pepi weiss ich nichts. Dass à la veille du Noel Kaschau Vorstadt abgebrannt ist wo einst die Luthrische Kirche stand, habe ich dir schon geschrieben. Die Stadt selbst hat nichts gelitten. Adieu, liebe Marie. Wir umarmen euch, wünschen euch allen Segen zum neuen Jahr, und empfehlen uns in deine schwesterliche Liebe.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3932.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Ofen, am 5/1. XXI.

Beiliegend erhalten Sie die Übersezung der mir mitgetheilten Gedichte sowie die Versicherung, dass die Ode *az esthainához* und das Epigramm am Grab eines Säuglings aus meiner Samlung schon heraus genommen sind.

An meinen Neffen Toni erlasse ich heute ein fulminatorio requisitorium, weil ich das Päckchen, das Sie ihm für mich gegeben, noch nicht erhalten habe, und auch nicht weis, was er damit gemacht hat. Soll ich ihre *Erdélyi Levelék* nach ihrer H[and]schrift übersezen? Sie scheinen mir dis an zu deuten, und ich will es mit viel Vergnügen thun, wolte es aber ohne ihrer ausdrücklichen Zustimmung nicht unternehmen. Ich freue mich sehr auf ihr Mscript, was ich im tud. gyűjt. von Martinuzzi las, ist treflich.

Ich hatte von den Gedichten des Superintendenten Kiss ein halb duzend übersezt, dann fand sich's, dass 5. derselben von ihm aus dem deutschen übersezt sind, es ist also blos die Ode an die Weisheit geblieben. Die Hochzeit Ode an Sie kan ich nicht über-

sezen, so sehr sie mir gefällt, weil ich nichts, was in Bezug auf Personen steht, übersetzt habe und bei ihnen keine Ausnahme machen darf, weil die Welt weis, dass ich mich rühme ihr Freund zu sein.

Die Zahl der 150. Gedichte ist voll, ich werde also von keinen Menschen mehr etwas übersetzen, ausser von Judit Göndöcz, die ich um Gedichte angesprochen, wofür ich dan einige schwächere Gedichte anderer ausmärzen werde; Sie bitte ich recht sehr mit umgehender Post mir ihr Epigramm *Amor és az orozslán* zu schicken, und noch *Eines*, diese will ich noch übersetzen.

Die Anthologie kömt Ungrisch heraus durch Szemere mit meiner Einleitung versehen. Ich bin nicht einverstanden, dass er nur die Gedichte giebt, die ich übersetzte, eine Anthologie für Ungern muss ganz anders sein, als die für Deutsche. In meiner Einleitung muss ich über die Wegweiser und Sterne der ungrischen Poesie urtheilen, Sie vergeben mir, dass ich in meinem Urtheil über Kisfaludi mit dem, welches sie öffentlich ausgesprochen, nicht einverstanden sein kan, und dass ich dis sagen muss. Wenn das Volk der ungrischen Dichter auch mit mir in Streit geraten wird, bin ich gewiss, dass wir zwei uns verstehen werden, nicht als ob ich Sie zu überzeugen streben werde, sondern weil wir beide wissen, dass es über einen Gegenstand verschiedene selbstständige Ansichten geben könne, beide richtig, aber aus divergirenden Gesichtspunkten aufgefasst. Ob es mir möglich sein wird, bei der Eile, zu der ich jezt durch Cotta gezwungen bin, ihnen mein Urtheil über ihren poetischen Charakter, und ihre Einwirkung auf unsre Literatur mit zu theilen, weis ich nicht, ich hoffe aber sie werden mit mir zufrieden sein.

Somogyi Gedeon's a' magyar verselésről habe ich nicht mit ihrer Ruhe gelesen, das ist ja ein sehr schlechtes produkt und eine Essenz von Grobheit. Wir sind doch noch sehr weit zurück!

Sie wünschen Szemeres Sonet *Isabelle!* es ist das ihnen bekante Sonet *Hímfy*, dessen Namen ich verändert mit Szemere's beistimmung um die persönliche Beziehung zu verwischen.

Ich bitte und beschwöre sie inständig, und mehr als inständig den Sallust und Cicero, so bald als möglich, heraus zu geben, ich habe eine lebendige Sehnsucht darnach. —

Adressieren Sie auch künftig hieher.

Ihr Freund Mailáth.

N. S. am 22/1. Im Begriff nach Vien [!] abzureisen finde ich diesen Brief unter meinen Schriften. Die darin berührten Gedichte erhalten Sie von Wien. Leben Sie wol.

M.

A mellékleten : ¹

DAS VERSPRECHEN.

Welch einen Tag des Glücks hab' ich gesehn!
 Von zweier schöner Schwestern Arm umfassen
 Wallt' ich durch's Feld mit lieberregten Bangen
 Hin wo am Bach die schlanken Pappeln stehen.

Wo üppig sich die duft'gen Kräuter blähen,
 Sass ich bei ihr, die ewig mich gefangen;
 Sie sang. Im Ton, im Blühen ihrer Wangen
 Umwalte mich entzückend Himmelswehen.

Der Zauber der in ihrem Sange lebt,
 In ihrer weichen Flüsterrede bebt,
 Schmückt der gepriesnen Sängerrinnen keine.

Doch süßter noch als alle Lieder flötend
 Durchbebt's mich, als an mich geschmiegt, errötend,
 Das zarte Mädchen haucht: ich bin die Deine.

AN DEN MOND.

Vergebens blinkst du Zierde des nächtlichen
 Gewölbten Himmels lockende Hoffnung mir,
 Du tröstest mich umsonst, ich weis schon,
 Was deine Honigverheissung leistet.

Hin kehr von deinem Glanz ich mich schluchzend, wo
 Im stillen Wehen sänftender Schatten der
 Geliebten meinen Grabeshügel [!]
 Ruhen im Dufte erblasster (gebleichter) Blumen.

Ach! bald bescheint dein mitleidig Licht auch den
 Bethauten Hügel, der meine Asche dekt,
 So werd ich endlich Ruhe finden
 Die ich im Leben vergebens suchte.

¹ Gr. Majláth J. kezefrása.

Auf der Akazie traurigen Zweigen wird
 Dann meine Sele als Philomele aus
 Den Schmerz der Liebe flöten, bis der
 Fürstliche Morgen ihr Flucht gebietet.

DIE FRÖSCHE.¹

Brekeke !

Brekeke, Brekeke !

Kloax ! Tuu !

Brekeke, Brekeke !

Brekeke ! Kloax ! Brekeke, Tuu !

Brekeke ! brekeke, brekeke,

Brekeke, brekeke, brekeke, brekeke !

Kloax, Kloax ! Tuu, tuu !

Brekeke ! Tuu !

Brekeke ! Brekeke !

Die Kinder der Teiche beginnen ihr Leben

Seh'n sie den stralenden Mond sich erheben

Das Wasser, der Moor, muss dem Jubel erbeben

Brekeke, Brekeke

Kloax, tuu !

Kloax, kloax ! Tuu, tuu !

Der Donnerer hat sich uns gnädig erwiesen,

Als er uns die Wasser zur Wohne [!] gewiesen,

Sein göttlicher Rathschluss sey ewig gepriesen.

Brekeke, brekeke, brekeke !

Kloax, kloax ! Tuu, tuu !

Einstens bewohnten

Wir Frösche den Himmel,

Aber die Gluten

Phöbos verdarben uns.

Es fielen die Frösche

Haufen auf Haufen.

Nirgend war Hülfe !

Nirgend der Helfer !

Die Häupter des Volkes

Aufs Antlitz gesunken

Riefen um Rettung

Zum Vater der Götter.

Aber er hörte nicht !

Nemesis heischte

Unser Verderben.

Er [!] litt unser Glück nicht !

Litt unsere Macht nicht !

Aber sein Zürnen

Fand endlich Grenzen

Auf lebete wieder

Der Frösche Geschlecht.

Es bebete [!] Juno

Für uns die Geliebten

Beschirmt uns mit Wolken.

Brekeke, brekeke, brekeke !

Kloax, Kloax ! Tuu, tuu !

¹ Idegen kéz írása.

Schön wie die alte	Gnädiger Gott.
Wohne gewesen	Und die Tritonen
Ist auch die neue	Und Nereiden
Kristalenes Gewässer	Sind treu und verwandt uns.
Schützt vor der Sonne	Wenn Sirius die Erde
Sengenden Pfeilen uns.	Senget und schmort;
Poseidon, der Meere Zeus,	Wird heiss das Gewässer;
Ist unser Vater,	Wölben aus grünenden
Mächtiger Schutzherr,	Schilf sie ein Dach uns.

Der Donnerer hat sich uns gnädig erwiesen,
 Als er uns die Wasser zur Wohnge wiesen,
 Sein göttlicher Rathschluss sey ewig gepriesen.
 Brekeke, brekeke, brekeke!
 Kloax, kloax! Tuu, tuu!

Alle Bewohner	Ist stumm wie der Cachalot
Der Wasser sind stumm.	Und wie der Wallfisch
Nicht einen derselben	Und wie der Karpfen
Hat mit der Laute	Oder der Stör.
Apollo berührt.	Wir nur, wir glücklichen
Der stolze Vogel	Sind die geliebten
Anadiomenes	Einzig Kinder
Wagengespann	Der Wasser Kamönen.
Brekeke, brekeke, brekeke, brekeke!	
Kloax, kloax! Tuu, tuu!	

Wenn unser Abendchor	Tellus bewundert
Jubelnd beginnt	Unsere Lieder
Freut sich der Himmel	Dankbar erkennt sie,
Cynthia nahet	Dass ihre Zierde
Und tausend und tausend	Ihr höchster Glanz wir.
Ihrer Begleiter,	Es lauschet die Gegend,
Neidet uns unser Glück	Die Felsen auf Höhen
Unsere Glückseligkeit	Und am Gestade
Neidet es, dass sie nicht auch	Jubeln mit uns.
Wasser bewohnet, wie wir.	
Brekeke, brekeke, brekeke, brekeke!	
Tuu, Kloax, Kloax! Tuu, tuu!	

Ein trauriger Vogel	Wagt es mit klagenden
Farblos und klein,	Tönen, den schückernden
Den selbst die Haine	Chorus der Frösche
In niedern Gebüsch	Den süssen zu stören.
Erröthend verbergen	Aber die Götter
— Er heisst Philomele —	Strafen den Frevel

Nicht lang, und der kecke	Jubeln so viel uns beliebt,
Vogel verstummt.	Bis auf seinen [!] Arm der Winter
Uns lässt der Himmel	Uns in stillen Schlummer wiegt;
Zu seinem Vergnügen	Bis des junggewordenen Lenzes
Zur Freude der Erde	Schöne Zeit mit zarten Bänden [!]
	Wieder uns zum Leben weckt.
Brekeke, brekeke, brekeke!	

Der Donnerer hat sich uns gnädig erwiesen,
 Als er uns die Wasser zur Wohne gewiesen,
 Sein göttlicher Rathschluss sey ewig gepriesen.
 Brekeke, brekeke!
 Kloax, kloax! Tuu, tuu!

MEIN BEGLÜCKER.

Von Millionen die die Erde zählt,
 Verfolgt wie mich die blinde Ate keinen;
 Greift wüthend manchmal sie der Andern Einen,
 Gleich ist sein Gott ihm schützend zugesellt.

Mich schützt der Himmel nicht und nicht die Welt,
 Auf zehrt der Kampf das Mark in den Gebeinen.
 Ohnmächtig, ach! erschöpft kann ich nur weinen;
 Wo Balsam für die Wunde, die mich quält?

Und Eros dauert meines Lebens Leiden.
 Der Ate Zürnen sänften meine Freuden
 Er sprach; im Arme ruhet mir Sophie.

Seit sie die Leuchte meines Lebens Nächten,
 Seit ich umschirmt von Amor's heil'gen Mächten,
 Schmerzt mich der wilden Ate Rasen nie.

DIE ERFINDUNG DES DISTICHONS.

Gieb deine Psyche mir Amor, ich gebe dafür dir die Laute
 Bist dann der mächtige Gott doppelt hinreissender Lust.
 Ich meine Psyche Apoll? um die Laute? mein Pfeil ist mir Laute.
 Sprach's, und auf zum Olymp flog der bezaubernde Pfeil.
 Voll, ein Hexameter, rauscht des Pfeils lauttönender Aufflug,
 Und, wie er tönend fällt, flüstert ein Pentameter.

LAOKOON.

Dulde die Schmerzen und stirb o heiliger Bürger. Du duldest,
Stirbst für das Vaterland. Der Böse siegt, Ilion fällt.

VERÄCHTLICHER STOLZ.

Das Geniale Volk! im Staub wohnt's, müht sich beim Ambos,
Schindet und bettelt, und stiehlt, tauschet, verkauft sein Ross.
Eine Schwäche nur hat's: den Herrn spielt's gerne; ist glücklich,
Wenn ein getragenes Kleid reich einst die Schultern ihm deckt.
Leicht ertrag' ich es, lässt ein Grosser mich fühlen die Grösse!
Nimmer ertrag ich es, sah ich dass Zwerge sich blähn.

KLAGE.

Immer bist du mir fern, immer doch nahe; mein Aug sieht,
Mein Ohr hört dich; der Arm Eddy nur sucht dich umsonst.

AUF DAS GRAB EINES SÄUGLINGS.

Amor enthub dich umarmend dem Schosse der liebenden Mutter,
Dich seine göttliche Braut, holte der Göttliche sich.
Schon schwebst du jezt in des Olymp's luststralenden Weiten;
Aber der Eltern Herz bebet im ewigen Weh!
Blicke mit Liebe herab auf sie, sprich: Phigie lebt, dich
Theurer Vater, dich zärtliche Mutter liebt sie.

DAS EPIGRAMM.

Flieg Epigramm, doch nicht wie ein Pfeil, der eilet und tödtet;
Gleiche dem Kuss, welchen bebend der Liebende raubt.
Er tönt, und ist dahin, doch vom Feuer des würzigen Mädchens
Flammt mir die Lippe, Glut athmet die wogende Brust.

BITTE.

Wonne gewähre o Zews, doch gebe dazu mir auch Schmerzen!
Eines zu tragen allein, ist nur den Göttern vergönnt.

Diese mich oft heimsuchend erhöhen die Reize der Freude,
Drängt mich das Leiden zu sehr, sänfte den Stachel die Lust.
Unglücklich, der Eine der Beiden [!] sich wählte zu Eigen,
Glücklich, wem Beyde wechselnd in Liebe sich nahn.

IHR BILD.

Der Morgen wecket mich, mein höchstes Gut
Ihr göttlich Bild tritt meinem Aug entgegen.
Wie bebt mein Herz in süßen Liebes Schlägen;
Auflodert flammenhell die alte Glut.

Sie ist's, sie ist's! so ruft mein wallend Blut,
Ich küss' die Luft, als wäre sie zugegen,
So sprach, so gieng sie, so war ihr Bewegen,
So sank ans Herz sie mir voll Liebesmuth.

Wie einst mit ihr, beginn ein Flüstern ich
Jezt mit dem Bild; verborgen, neckend, süß;
Nun holden Streit, nun Worte lieb und mild.

Bis ich dies treibe, hebt die Sonne sich,
Schickt durch die Jalousien ihre Grüss'
Umstrahlt mit Himmelsglorie das Bild.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3933.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Január 6ikán 1821.

Édes, kedves Ferentzem!

Zseni felnőtt. Az ártatlanság közzé elevenség kezd feltetszeni alakjában. Atyai örömeket ígér néked. Mikor egygyütt van Virgíniával, mind a' ketten boldogok. Bár én is gyakrabban lehetnék veled. Számkivetetted magad Kassáról, vagy Diognesed szerint, te számkivetettél minket.

Rendes a' mit Laczkovitsról írsz. Vettem Polýhýmniát.

Majd küldök gabonát az árváknak, holott igen kevés termett tavaly; de szebb a' kevésből adni. — U. Németi Tót úgy holt-meg

mint Lametrie. Az orvos is tsak úgy és nem másképp' lehet halhatatlan, mint mi, t. i. tselekedetei és írásai által.

Nagyon szívesen veendem, ha fel-fedezed nékem az I[stenben] boldogult Ipám és napam köz't való tartozatokat, a' barátság keblébe fogod azokat elásni. A' Németül irtt hazai Almanakot küld vissza; ha nints többé rá szükséged, Zrínyi munkáját is, melyet Bónis velem, én pedig te veled közlöttem, Kéziratban. — E' napokban kaptam Döbrentei' levelét. Ma feleltem neki. — Minden akadoz; az Erdélyi Levelek szintűgy, mint a' Pesten megjutalmaztatott Feleletek. — Egy Magyar Almanakot készítenek Pesten. — Gróf Majláth Magyar Antológiája Németül ma holnap prés alá kerül. — Döbrentei Külföldi Színjátéka kapós lesz Pesten. — Engem a' sok apró gondok úgy elfoglálnak szüntelen, hogy alig verekedhetem valami betsületes gondolatra; — ha tudnád környül-állásaimot, meggyőztetnél: hogy nints legkisebb része is a' fősvénységnek bajaimban. — Már a' Nádor pártfogására is tett szert a Tudom. Gyűjtemény. — Nem ártana, ha valami Spectátor-forma hav-írásunk is kezdene már egyszer felkerekedni, sunt enim adhuc multa vestigia ruris a' Tudományos Gyűjteményben.

Még ebben a' hónapban veendesz tölem levelet, mely nevezetesebb íróinknak megesmertetését fogja tárgyazni. — Döbrenteý társaságában Psýcologico-Literaria Biographiákat akarnánk kidolgozni nevezetesebb Íróinkról. Literaturánk kifejlődése menetelének megesmértetése lenne a' tzély, igyekeznénk azt filozofiai és Eszthetikai lélekkel írni; részre-hajlás és elő ítéletek nélkül; nem mutatván a' Literaturának e' vagy ama neméhez' vagy a' nemek' emez vagy amaz fájához kissebb, vagy nagyobb ragaszkodást. A' hízelkedést, és a' gúnyolást el-kerülni igyekeznők. Azon iparkodnánk, hogy olykori elmosolyodásaink, minden vágás, szúrás és tsipés nélkül, még magát a szerzőt is, ne tsak az olvasót tsiklandozzák, sebet pedig soha se ejtsenek. Szintűgy ójnók magunkat a' tsupa kijelelésektől (indications), mint a' terjeszkedő leppentyűségtől (Veitschveifigkeit). Nem emlegetnénk nevezetességek helyett, tanúság nélkül való haszontalan-ságokat, ne hogy a' részt-vételt gerjesztő környül-állások helyét elfoglalják. Szép lenne, ha velünk kezet fogni, vagy legalább minket segíteni akarnál!?

Szerentsés új esztendőt egész házamtól egész házadnak. — Örülünk, hogy a' közelebb múltat meghalladtuk — remélünk jobbat, és mint polgárok és atyák, és mint emberek is kérjük az egeket,

hogy a' nemzetek, és így az okos és betsületes emberek (az az a' többség') sorsát, e' mostani igen nagy, igen ritka Krizisz' alkalmatosságával, ne rozszipra, hanem jobbra változtassák.

Maradok tellyes szivemből

örökös tisztelőd, szolgáló, és barátod
Jóska mpr.

U. I. Ugyan írd-meg nékem Püspök Eszterházy Károly' némely nevezetességeit, hogy azokat közölhessem Kunittsal; — annyi szépet és oly' szépen beszéltél nékem arról a' nevezetes Püspökről. —

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3934.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Páratlan férjfiú, tisztelt kedves barátom,

Most veszem Kormányszéki Tanácsos Nagy Ajtai Cserei Miklós Úrnak levelét, 's sietek közleni Téged illető sorait. — — Ez az Úr közel rokona Wesselényi Miklósnénak, ki Cserei leány, 's a' megholt Wesselényi Miklósnak szoros barátja volt, 's mind holtig. Nagy Beszélő a' Dietákon, 's Erdélyi Cancellárius Gróf Teleki Sámuelnek ítélete szerint, egyike az Erdély legjobb fejeinek. Tihón lakik, Zsibóhoz két órányira, 's mostani hivatala szüntelen Kolozsvárt tartja. Eddig Assessora volt a' Királyi Táblának Vásárhelytt, eggyzersmind Fő-Ispáni Administrátora a' Háromszéknek, a' Székelyek közt. Ezeket úgy hittem, előre kelle bocsátanom. —

«Dezsőfiről' biztattál, hogy bejő hozzánk. Kár hogy reá nem «érkezik. Hajtsd-be. Itt is emberek vagynak. Tudja ő azt, mert egy «ideig itt nevedett Koppi alatt. Annak az embernek kár magas «fokon nem állani. Sokat tehetne a' köz jóra. Most a' Primás sokat «tehet a' Császár előtt — és jó lelkű ember. Bár megismertetné «magát vele Dezsőffy!» —

Édes barátom, melly szerencsés volnék én, ha minden érdemem nélkül eszközzé tétethettem volna a' vak Szerencse által hogy Téged öszvefonván Cserei Miklóssal, 's ezen sorok megküldése által a' Primással, olly pontra állíthassál [!], a' hol sok jót tehess a' hazának,

gyermekeidnek, és az enyéimnek. Az utolsót nem rettegek a' két elsőbb mellé tenni, mert én a' Te megbecsülhetetlen jóságaid után azt reménylem, azt ígérem magamnak, hogy ha Felséges Urunk Tégedet a' Zichy Károly helyére állítana is, Te rólam és az én gyermekeimről megfedekezni soha nem fognál. Kérlek, írd Cserei Miklósnak, kérlek, tégy egy utat a' Primáshoz. Sok jó ember fogna örvideni, ha Te mostani nyugalmadból kikapatnál.

Döbrenteinek nálad léte olta nem vetted leveletem. Te tudod hogy ez elhülésből eredhet e. Ne hidd azt, barátom, 's érezzd hogy Te nekem mindenem vagy. Egy nyílás adta előmbé magát hogy gyermekeimet boldogíthatom, 's egy jószágot vettem-meg. Mosolygasz, hogy olyat *én* merek, és *most*. Hidd hogy nem tevék gondolatlan lépést; de nincs ideje hogy magyarázzak: fogom a' maga idejében. Azonban úgy tetszik, a' dologból semmi sem lesz, mert olyanba botlatott a' történet, a' kinél több a' nyerekedés' áhítása mint az adott szó. Én az effélétől borzadok, 's mihelytt effélét látok, oda bizodalمام. Azt hiszem hogy másnak is olly lehetetlen csalni, mint nekem.

A' miolta ezen jószágvétélbe bocsátkozám, alig dolgozom valamit. Éjjel nappal ez foglal-el, 's feleségem tanúm, hogy ha reményeim mindenfelől nem csalattak volna meg, nem csak gyermekeket és könyveket dolgoztam volna. Octób. 20dikán, épen egy héttel elébb mint 62dik esztendőmbé beléptem, fiam születék, kit Lajosnak kereszteltettem, kedves ipam emlékezetére. A' gyermek egészséges, 's anyja maga szoptatja, de kénytelen vagyok segédére szoptatót fogadni, mert látja maga is a' mit neki mindég mondtam, hogy ő is a' gyermek is szenvedni fog, ha tovább is maga szoptatja. Nem képzelheted, melly anyai gyönyörködéssel viseli gondjait; első gyermekének sem örült inkább mint ennek.

Levelem postán megyen: de első alkalmatossággal visszaküldöm a' Hormayr Zsebkönyvét. Élj szerencsésen, tisztelt, szeretett, csudált férjfi. Vess Grófnéd' lábaihoz, 's Comtesse Virginiet tiszteld. Egész szívem előmlik, mikor Rólad gondolkozom.

Széphalom Január. 9d. 1821.

örök híved

Kazinczy Ferencz mpr.

Horvát István, Custosa a' Nemzeti Bibliothecának, a' Primáshoz megyen Bibliothecáriusnak. Horvát nekem most is nagy barátom. — Érted mit akarok ezzel.

Újságul írhatom, de nem Horvát után, — hogy Consiliarius Jacobus Ferdin. Miller de Brassó azzal vádoltatik, hogy a' Nemz. Museum kincsei közül néhány régi pénzt elsikkaszta, 's pere van a' tettért.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3935.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Január. 12d. 1821.

Igen is, kedves barátom, sokáig, igen sokáig váraoztatál válasszod után. De te nekem mindég gazdag pótolékot szoktál adni a' váraozásért, 's én nem vagyok annyira ellensége magamnak, hogy barátságod felől kételkedni akarhassak; azt képelem inkább, hogy új hivatalod, mellynek tisztjeit egész hűséggel igyekezel betölteni, minden gondjaidat kívánta 's elfoglalta minden idődet, és hogy Kormányszéked tudja tőled mit várhat 's elhalmoza munkával. 'S a' későn érkezett válasz felejtetné velem nyugtalanságimat, ha azokat magamtól el nem tiltottam volna is; ismét új ideákra vezetete 's meggazdagítása ismeretekben, mint mindenike azoknak, a' mellyeket tőled venni mind- eddig szerencsém vala. 'S melly örömekeket ada nekem mind az, hogy Nyelvünk' 's Literaturánk' ügyét szíveden látom feküdni, mind az, hogy Gróf Dezsőffy József felől gondoskodik, kit én nem csak szeretek, nem csak tisztetek, hanem csudálok is. Az őtet illető czikkelyt kiírtam szóról szóra leveledből, 's megküldöttem neki. Nem tudom ohajtana e hivatalba jutni ezen esztendejiben (szül. 1772. Febr. 13d.); sem azt nem, hogy környülményei engednék e hogy házából eltávozzék; — neki nagy a' birtoka: Szent-Mihálytt 885 házhelye van, 's töltő-házában 's vermeiben tavaly 16,000 köből gabonát leltem; ezen- kívül Zemplényben és Sárosban három falut bír, vagy még többet: de fél millio adósság terhelé midőn gazdálkodni elkezdte, 's még mintegy százezer terheli. De Voltaire megmutatá hogy az eszes ember mindenhol helyén leli magát, 's Dezsőffy, ha Budán vagy Bécsben

¹ T. *Kazintzy Fer.* Úr levele. Jött Széphalomról Kassára Január 20ikán 1821. — Dúlházy M. jegyzete a levél 4. lapján.

laknék is, vihetné úgy dolgait, 's én úgy hiszem, úgy vinné, hogy magát nem rontaná-el, a' köz jónak pedig sokat használna. Ő eddig is megdicsőítette életével a' Philosophiát 's ezután is megfogja. Bonus animus, bona mens. — Nyugtalanul várom válaszát 's közleni fogom veled. Bár még addig vehetné azt, míg Bécsbe indulsz, 's Esztergomot meglátod.

Nem értem, édes barátom, melly hasznát vehetnéd annak a' mit parancsolsz, hogy gyermekimnek nem csak számokat, hanem esztendejüket is tudassam veled; de én gyönyörűségemet lelem hagyásid' teljesítésében 's örömet szólok eselédim felől, a' hol látom hogy atyai gyengeségeim atyai gyengeséggel hallgattatnak. — Én hét testvérnek vagyok egyyike 's hét élő gyermeknek atyja vagyok. Ezeknek szokatlan neveket kezdettem adni, de megsokasodván gyermekeim, kikoptam a' szokatlan és széphangzású nevekből, 's a' két utolsó olyat kupa, melly nem jól illik a' többiéhez. Azonban a' név — név. Emil (Aemilius) nincs tiz eszendős, Antonin nincs nyolecz, Bálint nincs három, Lajos pedig holnap lesz 12 hetes. Eugénie, kit látál, Decemberben lett 13, Thalie 11, Iphigenie nincs még 4. — Gyermekeim mind ép és egészséges 's nem rút növésű, nem rút arcú gyermekek.

A' nevelés felől nekem talán szokatlan ideáim vannak; de a' szokatlan idea nem mindég rossz idea. — A' gyermekeket bizonyos célra kell nevelnünk; de úgy még is, hogy szerencséjük el ne dőljön, ha vagy történet vagy tulajdon választások más útra vonnák mint a' mellyre készítettük. Mindenre kell tehát taníttatni a' mire szükségek lesz vagy lehet, a' mire hajlandóságot mutatnak, és a' mire mód, bár magunk megerőltetésével, van; de úgy, hogy ne csak fejekre hanem szívekre is legyen gond, 's a' fő szín neveltetések' szőnyegében (szövevényében) a' józanság 's a' középsszerűség szeretete legyen, 's a' bolondságnak minden nemeitől, nevezetesen a' kevélységtől, oktatás és példa által megőriztessenek. Legidősből lyányom, kit látál, igen ügyesen veri a' fortepiánót; Gróf Mailáth János, ki mester ebben is mint sokban egyébben, azt mondá hallván másfél esztendei tanulása után, hogy ha abba nem hagyja, három eszt. alatt virtuóz lesz; de azért szobát seper, tyúkot ültet, 's gyönyörűségeit leli mind ebben mind abban. — Emil még nem olvas folyvást, de a' legmagasabb fákat megmássza, tánczol, lovagol, furag, kovácsol, 's rajzol, 's esztendeijéhez képest úgy, hogy álmélkodnod lehetne természeti ügyességein. Nem fogtam be hamar, 's nem bánom hogy még nem

olvas; nem szeretem a' drót bábikókat; e' gyakorlásoknak is veszi hasznát idővel. — A' többi felől még nem mondhatok sokat.

Az én szüleim nem voltak szegény sorsúak. De hét felé oszolván 's egyenlő részekben birtokok, látod ha én gazdag lehetek e; kivált minekutána 52dik esztendőmben osztottam, 's fogságom alatt egyik testvérem (a' penultimus) előregedett, elgyengült, nagylelkű és jó anyám' kezéből kiragadta a' gyeplőt, 's hogy illethetetlen legyen, az anyám megé rejtezett. Bécsben volt Napoleon 1805. 's én már férj és atya valék, 's nem vala sem lakásom, sem jövedelem. Haszontalan volt minden lépésem; az anyámnak nem vala szabad akarni. Végre egy Protestatióm az Abauji Gyűlésen arra vivé rokonimat, hogy azok az Anyám elébe terjeszték, melly gyalázat fogja elborítani házunkat, ha kénytelen leszek folytatni a' mit elkezdtem, 's csak ekkor kaptam lakást és a' mit ez a' testvérem az anyámnak engedni méltóztatott. Hogy az anyám semmit ne tehesen, az atyai birtokot arenda titulussal bírta tőle. — A' romlott emberek örökké romlottak maradnak, 's bolondság javulásokat reményleni; az most is, a' mi volt; 's én, a' kit egyszer már megüttete a' gutával, szükségesnek látom magamat tőle óvni.

Ennyi csapást az által hozhatott volna helyre a' Gondviselés, hogy feleségem successióját a' maga idejében juttassa kezembe. Itt új próbára vont. Ipam meghala 1810. 's úgy rendelte kevés napokkal halála előtt, hogy mihelytt eltemetik, özvegye osztottassa-meg fiját és két leányát egyenlő részekben. Hagya Testamentomot is, 's nekem mondotta, melly fiókjában fog halála után találtatni; de én olly gondolkozásúnak ismertem a' Sógoromat, a' millyen magam vagyok, 's tudni sem akartam, mi van benne; annál inkább nem kívántam látni, — 's megcsalattattam. A' Testamentom nem találtatott (jelen valék a' háznál, de azért azt elzárkózva keresék); a' Napam elmondá mit hagya férje, a' Sógorom elmondá hogy neki is azt hagyta: de a' Napam elébe az terjeszteték, hogy éljen jusaival, 's a' szokás szerint boldogítsa fiját, ki a' ház' nevét viseli; 's az én igen nemes lelkű Napam gyenge volt úgy engedni erőszakoskodó fijának, mint az Anyám, 's így feleségem épen úgy leve szerencsétlen, mint én magam. —

Te bírāja valál a' Kir. Táblának, 's így elég gyalázatos tetteket láthatál: azonban az még is csak újság lehet előtted, hogy egy szeplőtelen atya' 's egy gyenge de szeplőtelen anya' fija illy utálatos tettet követhessen-el testvérei ellen, kik őtet még most is szeretik.

Cardinalis Dubois ezt mondotta: Pour devenir un grand homme, il faut être un scélérat, 's ezt sokan követik, ha kimondani szégyenlik is. A' Sógorom bennünket az anyja által olly Compromissumra akara reá szedni, a' mellyben Biráink 's prókátoraink végezzék-el az egész dolgot, de mi az általa producálandó Írásokat ne lássuk. Megbántásnak vettem hogy felőlem illyet feltenni mert a' Sógorom, 's a' helyébe én olly Compromissumra hívtam-meg ötet, a' mellynek Praesese vagy az ő feleségének testvére Báró Wécsey Miklós (az ifjabb) legyen, vagy az ő legkedvesebb barátja Gróf Sztáray Albert — mind ketten tiszta lelkű férfiak, és a' kinnél a' Mágási büszkeség is eltiltja az impostúrát — 's néki a' Praesesén kívül még 2 Birát engedtem, testvéreinek külön csak egyet. A' Sógorom nem fogadta-el a' Compromissumot. Jele, hogy nem bízott ügyéhez.

A' Napam végre megholt. Azt hittem hogy most végre czélomhoz jutok. Esztendeig várakoztam magához térése után. Az utolsó holnapban még egyszer megszóllítottam, 's sikertelen lévén ekkor is kéréssem, azon szempillantásban általadatám a' kész Admonitiót.

A' per foly az Eperjesi Táblán, 's Juniusban Judicatusum és Justitütumom stabiliáltatott. Még most sem enged. Olly kedves dolog egészen birni a' mit atyánk, bár lopással.

Fényes házból vonni eredetünket, ha a' külső fényt gazságok nem fertéztetik, minden bizonnyal óhajtható dolog még a' Republicákban is, annyival inkább Monarchiákban; de igaza van a' Francziának, midőn azt mondja, hogy familiájával csak a' bitangaságból kivergődött új emberek kevélykednek. Gyermekeim sem atyjok sem anyjok után nem tartoznak a' Drevenyákok közzé: engedd mindazáltal hogy feleségem eredetéről szóllhassak, melly engem pszichologiai okoknál fogva szokott elmélkedésekbe meríteni. Azt a' házat sok szerencsétlenségek érték. Nem mivel anyja a' fényesebb, hanem mivel ezen hamarabb által eshetem, 's beszédem' fonala így meg nem fog szaggattatni, ezt bocsátom előre.

A' napam leánya volt Generális Gróf Rogendorff Ferencz Antalnak, kinek testvére az uralkodó Herczeg Salmhoz ment férjhez, és a' kinek (ennek a' Rogendorffnak) anyja leánya volt Palatinus Pálffy Miklósnak. Rogendorff Gróf Götze Borbálát vevé-el, három Cseh Dominiummal; 's ez a' férje és maga után gazdag asszony nagy szegénységben hala-meg.

Eggyetlen fajok Kajetán még 30dik eszt. előtt Mailandba küldetett, hogy ott Minister Gróf Firmián rokona mellett Követségi

hívatásokra készüljön, 's Consiliáriusnak rendeltetett az Olasz Kormányshéknél. Az ifjú anglusúl is folyvást beszélt, Classicae Literaturában igen járatos volt, 's szerelmét ehhez Firmián még nevelte: szép ifju nővére és arcza, nagy tánczos, nagy musicus. Az olasz asszonyok, az olasz clima, a' Majlandi Ferdinand kegyessége elfeledteték vele a' Diplomatiái pályát, megmaradt a' szeretett Ferdinand mellett, 's Cseh országi vagy Austriai jószágát eladta Consobrinnának Herczeg Salm Károlynak olly formán, hogy ez két részét fizesse-ki a' summának, egy harmadának pedig csak interesseit adja neki. Kétszer közelíté a' Franczia Majlandhoz: de Rogendorffban olly erős volt az a' hit, hogy nem győzhet a' nem Mágnás Generalis által vezérlelt sereg, hogy meg sem mozdult, 's mind a' kétszer vesztébe maradt több ezer Kötetekből álló Bibliothecájú háza, a' két Kengyelfutóval. Ekkor a' Gurki Püspökhöz folyamodott, ki Salm Károlynak testvéröccse volt, 's ezt kérte, vetné közbe magát bátyjánál, 's fizettetné-ki vele az említett harmadot. Salm Károly azt felelé, hogy azt nem cselekszi, de mint Cousinjét eltartja holtig. Rogendorff nem akara dependenter lenni, 's Salm Ferencz által Pappá keneté magát 61 eszt. korában, azt remélvén, hogy eszt. alatt Kanonok, 's 3 eszt. alatt Püspök lesz.

A' Püspök és Rogendorff rá úntak egymásra, 's ez a' Napamnak ír, hogy neki nincs egyéb menedéke mint az ő karjai között: Kázmérban akar meghalni. A' Napam veszi a' levelet, 's fenn szóval olvassa férje' jelenlétében mihelytt azt feltörte. Ez elrettent. Én deferálva valék a' Kőművesség miatt, én gyanús vagyok; hogy lakjam én udvari emberrel egy fedél alatt, a' ki bár sógorom, elárúlhat? — Feleségem megszóllal: Én ismerem férjemet; tudom ad szállást szerencsétlen Onkelemnek. Hívjuk-által.

Általmegyek, 's feleségem anyja' jelenlétében elmondja a' Kajetán elakadását. — Hát ha az én Onkelem volna e bajban, kérdém, itt hallván először a' bajt, kételkedhetném e, hogy te neki szállást adsz? Irjameg Nagysád a' bátyjának, mondám, hogy jöjjön; ha megelégszik azzal a' mit adhatok, szívesen osztom-meg vele falatomat. Eljött Novemberben, 's Január 7d. megholt. Mindenét inasának testáltatván, csak papirosait tartám-meg ingyen, 's Kamarás-kolcsát. Óráját, melyet atyja hozott-ki Párizsból, 's a' Hetruriai Szent István keresztljét megbecsültém, 's kifizettem az inasnak. (Ez a' rend egy rangú a' Maltaival.)

A' Napam két testvérei Apáczákká lettek a' Salesiánáknál Bécsben. Az egyik fejedelem-asszony korában holt-meg két eszt.

előtt: a' másik él, 's mind két szemére megvakulván, portásné, 's egy guta-ütött társát szobájában szolgálja. —

Angyali lelkek mindnyájan. A' nagy világ' bolondságai tették szerencsétlenekké mindnyájokat, és a' lélek könnyűsége.

Török József Torna Várm. Vice-Ispán Ferencznek és Báró Wécsey Susánának egyetlen gyermeke, olly gazdagságú ember volt, hogy élete 27dik esztendejében V. Ispánjává választott Borsodnak. Erdélyi ember ezt nem veszi nagynak: de a' Magyar-országi tudja hogy nagy.

'S ez a' fiatal ember a' Dietán olly hatalmasan viselé magát, hogy Maria Therésia látni akará. Ő Wight volt, nem Torry. Elműlván a' Dieta, Cancellárius Nádasdy levél által intette-meg hogy adja-be Esedezését a' Referendáriussáért. Török azt felelte hogy inkább Vice-Ispán marad. Fél eszt. múlva ismét jöve a' Nádasdy levele, hogy keresse a' Helytartói Tanács mellett a' Consiliáriusságot. Reá gondolá magát, kereste azt, 's kevés idő múlva Referendáriussá tétetett.

Első felesége Wrancsics (Verantius) leány volt, de gyermekével hala-meg első betegségében. Most egy Báró Gilányi leánytól született Báró Pfeffershoffen Katalint veve-el. Ez a' lelkes és vig életű Asszony volt a' ház veszedelme; vesztegetett, 's a' Friedrichel folytatott háború alatt palam publice magasztalá Friedrichet, mint sokan Napoleont. Ez nem leheté szerencséjére férjének. Az 1764diki Dietán megjelene a' Vexatio dat Intellectum. Minden azt hitte hogy az a' Török munkája. A' Császárné szölla Cancellárius Eszterházzal. Ez szónak állítá Törököt, ki tagadta. Eszterházy felelt ártatlansága felől, de a' Császárné nem hitt. Végre Sághy Mihály, Primás Barkóczynak Jurátusa, deferálá Egri Kánonok Richwaldszki Györgyöt, Barkóczynak laterálisát. — Lásza Felséged, mondá Eszterházy, mivel vádolná most Felséged magát, ha azt tevő vala Törökkel, a' mit szándékozott. — Er soll Gott danken, dass er unschuldig ist, er würde mir mit dem Kopf gebüsst haben. Richwaldszky nem leve Püspök, 's Barkóczy meghala a' Császárné haragja 's toporzékolása miatt.

Török Gróffá lett, Lajos fijának házassága miatt a' Rogendorff leánnyal. Oda hagyá Bécsét, 's Administratornak rendelteték a' Szepesi Camarához. (Magyar-országon akkor kettő volt ilyen; ez és a' Pozsonyi.) Végre Maria Ther. a' Szepesi XVI. Várm. [!] visszavételét bizta reá, és hogy Galitiának visszavételére tegyen Diplomaticus

lépéseket, 's két Starostia volt neki ígérve. — Idősebb fija József, kinek nem kelle egyéb vadászatnál 's cselédi társaságnál, noha különben sem üres, sem alacsony lelkű ember nem volt, szülőjének akaratjok ellen nem a' néki készített Gróf Aponyi, hanem egy Consiliárius Vas leányát, kit Pozsonyban az úczán megpillanta, 's belé szerete, vette-el, 's az öreg ezen szomorúságában megholt.

A' nagybirtokú ember háza el vala terhelve adósságokkal. A' Creditorok jelengeték magokat, 's Gróf Battányi vágyott az Onodi Dominium hason felére, 's sürgette pénzét. Szent Iványi Ferencz, a' volt Judex Curiae, Protonotarius lévén, úgy exequálá Lúczot, hogy mindene executióba ment, csak a' rettenetes nagyságú csűr nem. Érted hogy azért, hogy a' csűr azután csaknem ingyen adassék. E' rémülésben az Özvegy, a' gondolatlan József, és a' katonaságra készült 's így a' törvénykezés fortélyaihoz keveset tudó Lajos a' megvásárlott Tanácsadók által arra véteték magokat, hogy az Ónodi Dominium hasonfelét, melly per notam Franc. II. Rákóczy ment Fiscusra, a' másik fele Aspermontnéé volt, adják-el Aspermontnak. Eladtak 225,000 fnton, 's abból az Özvegynak 33,000 marada, ugyan annyi Józsefnek, és ismét Lajosnak is.

Vette Onodot József (az atya) 84,000 fn, és hogy megvehesse, eladta anyai patrimoniumát Pászthón (Gyöngyös mellett) 64,000n. —

A' leányágot is illető Pászthó' ára Ónodba tétetvén, az Aquisitor Ónodot pro utroque sexu vette-meg. De később Consensust hozatván rá, a' jószág fluivá vált.

Józsefnek és Lajosnak csak egy leánytestvére vala. Eszther, Maramarosi Fő-Ispán Andrásiné. Ezt a' Római Szék propter praepotentiam membri elválasztá férjétől, 's a' per Töröknek 30,000 ftjába került. Ugyan-ennyibe a' Schmuck. Az asszony másod ízben Bárá Heninger Csehországi gazdag Birtokoshoz ment. József és Lajos megosztozván atyjok halála után, ennek általadák Nógrád és Gömör Várnegyei jószágokat (hasonfelét öt falunak és öt Praediumnak és még egy egész nagy Praediumot), melly általok testvérösen csak 84,000re becsültetett, olly formán, hogy ennek egy harmadát bírja titulo successionis, a' másik harmadát titulo quartae puellaris ex Ónod, a' harmadikát a' köz adósságnak fizetése alatt. Eszther Csehországba költözött, 's eladá ezt. Fijai revindicálták. 1819. a' Septemviratuson megnyerék a' pert, még pedig egyedül a' Praeses Palatinus voksa által, mert Almási lévén az Incattus, a' Birák fele ezért voksoit. A' két Heninger a' megnyert birtokot 280,000 fton eladta Herczeg

Kohárinak, a' kastély formájú Majorral ékes Bozita purum Praedium megtartván; mi pedig megecítáltatánk Kohárit. A' per foly. —

Elkínzálak beszédemmel, de benne vagyok; kérlek, hallgass végig. — József, ki egy bolondság után a' másikat követte-el, megharaguvék az Egri Szent Székre, hogy divortialis perében ötet terhelé, 's Lajosnak indulatos rimánykodásával nem gondolván, Kalvinistává lett. Elvesztegetvén mindenét, Kázmért lakott az ipamnál, ki neki 10,000 fttal tartozott, ingyen. Már elebb, a' Vallás változtatása táján mind két szemére megvakult volt. Ez azonban nem tartóztatá, hogy 1810. kevés hetek mulva az ipam halála után, egy szépnék hallott 's szépnék legalább az organum visus által nem tapasztalhatott özvegyecskét elvegyen. Az asszony egy Camerális Ispán leánya volt, első férjétől 3 leánya maradt, ennek mindenét elköltötte. Csak hamar általestek tehát az Ipmnál volt 10,000 fton is, 's az öreg egy leány és egy fiu atyjává leve. Megholt 1816. — Aspermontnak veje Gróf Erdődy György ennek 40,000 fton és Tarczali Curiáját offerálja, hogy Ónodi részét hagyja nála; mert a' Sógorom perli, 's Actoratusa stabilialtatott.

Lajos a' kezénél maradt pénzt Kázmérba tette, mellyet perenn. Fassio mellett veve-meg pro utroque sexu. Az 30 egész telkekből és ugyan-annyi Zsellérből 's szép allodiaturából áll.

Fija József elvette a' Szathmári Fő Ispán és Septemvir Wécsey Miklós Orczi Máriától született leányát. Feleségemnek leánytestvére D'Ellevaux János Krassó Vármegyei Donatáriushoz ment férjhez, 's ennek jószágában lakik. Gyermekek volt, de nincs, és többé nem lesz. Feleségem így maga fog osztozni bátyjával.

Ennyi szerencsétlenségeken végig tekintvén, azt mondhatni hogy én és feleségem a' Tantalus házából eredtünk.

Látod ezekből, édes barátom, hogy a' feleségem Wécsey maradék. Ezeknek Erdélyben perek van. Dezsőffitől tudom hogy anyjának bátyja B. Wécsey Ferencz egy pert ott megnyert. Kérhetnélek e hogy velem tudassd a' mit tudni óhajthatok. Két ízben kértelek erre; de Te akkor Bíró valál a' perben, 's értettem miért nem felelsz. — Ingerálhatom e magamat az Illyei perben? 's az Ingressio formalitása az e nálatok a' mi itt? Erre felelj.

A' Cancellarius' levele mutatja, minek tekint ő téged: de Vay Józseftől tudom, a' Cancellarius téged és Józsikát tartja az Erdély'

legjobb fejének. Örvendek hogy Az szeret téged, a' ki engem is szeret. Novemberben eggy még külsőjére nézve is gyönyörű levelet vevék tőle. Nincs már 81 esztendő's Öreg, a' ki úgy írjon.

Mi a' taxa a' Magy. törvényben, tudjuk: de Városok itt nem neveztetnek Taxális helyeknek mint nálatok. Még most sem tudom, a' mit nagyon vágyok mind tudni mind elmondani Erd. Leveleimben, mi tette Oláhfalva p a g u s t eggy rendbe a' Városokkal.

Alamizsnaként veszem a' mit a' szegény Vályi-Nagy árvájival tenni akarsz. Annál nem kell egyéb. De Polyhymniája nyomtatva van, Homérja most nyomtattatik. Vétess-meg számos exemplárt. — Minden könyörgéseim még eddig sikertelenek voltak. A' Regnicolaris Szechenyiana Bibliotheca Custosa Horvát István 100 ftot küldé neki, Vitkovics Curialis Prókátor 20 ftot. — Nemes lelkű, Angyali lelkű, Istentől lelkesített Püspökötök azt felelte hogy új gazda, 's semmit nem tehet. 'S hiszem hogy nem tehet. Nem láttam soha ezt a' nemes halandót; de ha minden Pap olyan lesz mint ő, én is Pápastává leszek.

Következik a' nagy textus: A' Magyar Nyelv' Elővitele. Arról holnap. Itt csak egy kérdést: Mit csinál az *én* Miklósom, szomszédodban? Sugd-meg ezt. Tudod mennyire szeretem magáért is, szüleiért is. — Hát Farkas nem feleséget hoz e Bécsből? Ugyan választhat e okosabban mint én választottam neki?

Széphalom Január. 13d. 1821.

Felakadál, megbotránkozáál szavamon: *Mania azt kérdeni mindég, ez vagy az jól van e magyarúl?* — A' szó botránkoztató: de nem botránkoztató a' szó' jelentése.

Igen is, a' Magyar Beszéd első 's elengedhetetlen tulajdonsága az hogy *Magyar Beszéd* legyen. 'S magyar beszéd e az, a' melly közzé idegen, nem ismért, magunk-csinálta szókat keverünk? (*Az én páterem, az én Mutterem és az én Onkelem ma fognak megérkezni.*) Magyar beszéd e, a' mellyben a' szók nem magyar renddel állanak. (*A' ki és vermet másnak, maga belé esik?*) a' mellyben idegen syntaxissal szövetnek öszve a' szók: (*félem magamat, ich fürchte mich, haragszom neked, irascor tibi*); a' mellyben nem magyar phrásisokat lelünk? à l'ordre du jour, Tagesordnung, dans la règle,

in der Regel, az az, nem mint Exceptio. — De mennyi leve magyar, a' mi nem volt magyar? 's ki felel érte, hogy még elegantának is fog vététni ez: *haragszom neked*, és hogy élni fogunk ezzel: *a' regulában*. Én ugyan nem felelek. Látom, mi történt nálunk, látom, mi történt másutt, 's látom, hogy még sok fog törénni.

Engedj egy Digressiót. — Gróf Festetics, kit én soha nem láttam, kinek nem vettem válaszát — (mikor 1800 körül elvevék tőle a' Kamarás kolcsot, megszállá a' félelem, 's nem mert válaszolni lánczot viselt embernek) — 1818. nekem is ültete egy berkenyét, még pedig a' Keszthelyi innepen meg nem jelent élők közül nekem legelsőben. Nem hittem, midőn erről tudósítottak. A Gróf a' Verselesnek azt a' formáját szerette, a' mit én nem szeretek, 's Keszthely tájéka tele van az én ellenségimmel, kik engem nem megtisztelve látni, de elnémitani szeretnének. Végre nyomtatásban is olvassán, kénytelen valék elhinni. Egy rövid meleg prózai levélben köszönöm meg figyelmét. Megintettek, hogy a' Gróf minden megtiszteltjétől Verset vár, melly a' jövő esztendei innepen felolvastassék, mint a' Franczia Academiába felvették Oratiót tartanak. Mit csináljak? Ha olly verset küldök-be, a' millyet én szeretek, ellenségim még kifütyölnek, mondám. Neki állék tehát, 's egy Epistolát írtam azon formájában Verseinknek, a' mellyben Teleki Ádám és József vontak fényt a' Nemzetre, 's ellenségim' szájakban elakadt a' szó. — Már ez vers! így kiáltoztak ezek; melly makacsság, melly veszettség az K-ban, hogy ő bennünket idegen formák szeretésére akar kényszeríteni? Hiszen ha mindig így írna, méltó volna hogy Kisfaludy mellé állítsuk. — Kivált ezt a' csecsebecsét szerették:

'S azért örülsz a' nagy birtok' nagy hasznának,
Hogy a' sokból sokat adhass a' hazának.

Ellenben ezt a' felségesen kelő, ezt a' praegnans harmadfél sort:

Földmivest neveltek legelébb gondjaid
És ifjú katonát: *most már oltáraid*
Gyujtják tömjéneket a' lant' és az ének'
'S a' Virág és a' Kis nyelve' Istenének —

ezt, és ennek nagy szépségét, meg sem sejtették, — mint azt nem, hogy a' ravasz ember ezt a' versezetét is tele tömte Neologismusokkal.

Nemesited almád 's sajtólod szőlődet.
Veredelst — *Apfelbaum*, kelterst —

'S szóllj most, nagy és tiszta lelkű barátom, kell e kapni a' KÖZ javaláson? 's nem jobb e azt tennünk a' mire a' nagy Mester int: neque te ut miretur turba, labores, contentus paucis lectoribus. — Ha azok a' kik nemcsak olvasnak, hanem dolgoznak is, mint Döbrentei és Farkas Sándor, javallják igyekezetemet: nyugodt elmével nézem én, hogy a' köz ítélet másoknak adja a' pálmát.

Haller szépen írt, de csak a' maga idejében. Próbáltam én, 's tavaly próbáltam fordítani Telemachból egy szakaszt, a' nélkül hogy Haller előttem volt volna, 's örömet adnám ki próbámat. Ma nem ott állunk a' hol Haller állott. Himfynek általam kijegyzett énekeit a' Magyar földön senki sem tartja szebbeknek mint én. De mindenik éneke nem ilyen, 's Regéit 's Hunyadiját nem irigylem.

Kérdjük sorba mind azokat a' kik Magyarok, melly Írónk' beszédét tartják magyarnak, mellyikét nem magyarnak, 's azt fogják mondani a' mit Horácz a' Római Publicumról: *Bellua multorum caput es!* A' Vásárhelyi Ref. Pap, a' ki Arankának életét olly rettenetesen nyomorúltul írta-meg, a' Magyarság Kánonjává Arankát, Szaecsvait és egy olly valakit tesz, a' kit Literaturánk sem munkájáról sem nevééről nem ismer. Arankának minden érdeme az a' karásban és hűségben állott, de én gyávább Írót nem ismerek. A' ki szavamat immodestiának nevezi, olvassa-meg Hunyadi János felől írt Értekezését. Úgy nem Nyelvünk férjfijának, de egy jófejű gyermeknek is szégyen írni. A' hol az úgy' java forog fenn, ott nincs helye a' kíméltetésnek; ki kell mondani a' mit érzünk, 's Batori István szent szót monda a' Lengyel thronusról: Bonis bonus, malis malus. A' szó ugyan nem egy kis teremtésnek mint én, hanem egy Királynak illik szájába; de a' ki a' köz ügy dolgában szóll, úgy szóll mint Tisztviselő, nem mint privatus. Cató úgy *allatrálgatta* a' nagy Scipiót — (így nevezé Róma csipkedéseit) — mint tefelőled mondják hogy mindég bántád Székely Urat; de te bizonyosan nem szégyenled hogy ellenkezel vele; 's szégyenli e Bánffy Dienes, a' Gubernátorotok fija, hogy nem régiben egyet csípe egy valakin? — Qui mihi atque animo meo nullius unquam delicti gratiam fecissem (ezt mutatják örök igazításim azon a' mit dolgoztam), haud facile aliorum lubidini malefacta condonabam.

Megengedték e neked, édes barátom, a' te dolgaid, hogy veszedéseimet a' Tud. Gyűjt.-ben megolvassd? Illyen a' mit ott Beregszászi és Sípos József, 's Recensensem Horváth Endre, 's Füredi Vida (az az Takács József) ellen írtam. Ez az utolsó 1819. Novemb.

jelene meg a' Tud. Gyűjt-ben. S' ha megolvastad, kinek nyujtod a' győzelem' ágát? Nagy szerencsétlensége az ezen utolsó munkámnak (Ortholog és Neologus), hogy nem mertem hosszú lenni, hogy Értekezésemet megszaggatva ne adják-ki, mint a' hosszúkat szokás. Még azok is, a' kik az ellenfelen állottak, még azok is a' kik a' perben semmi részt nem vettek, örvendő olvasták ezt, 's látták sokan, hogy a' mit addig a' bolondság eggyik nemének néztek volt, nem bolondság. — Azt mondtam én ott, hogy nem Orthologusnak 's nem Neologusnak kell lennünk, hanem Syncretistáknak, és hogy szükséges a' Grammaticai leczkésés, de az kárt is tehet, 's nem elégséges a' célra; a' Nyelvet nem a' Grammaticus, hanem a Nagy Író viszi-elő, a' mi még nálunk meg sem született. Újra ki fogom eresztetni azt az Értekezésemet, megbővítve, megjobbitva. Feleltem abban Fő Tiszt. Zsombori Úrnak is azon szavára, hogy a' Nyelv nem az ENYÉM, nem a' TIÉD, hanem az édes MIÉNK.

Kérlek, édes barátom, cselekedd az én kérésemre, olvasd-meg azt az Értekezést. Nem azt ohajtom én, hogy az én felemen légy, hanem hogy értsed okaimat. — A' nagy cél az, hogy Nyelvünk alkalmas legyen arra, a' mire bírjuk, tudnillik a' gondolat és érzés festésére — még pedig 1. az Élet, 2. a' Könyvek nyelvén, 3. mind prózában, mind 4. poezisben. Minden nemnek más meg más a' nyelve, 's a' mi nem volna jó Imádságos könyvben, jó lehet Sonettóban, és megfordítva. — Nem elég azt kérdeni: jól van e ez az eddig szokott Magyarsággal; ezt is kell: nyer e a' Nyelv Erőben és szépségben ha így szólok. 'S ha nyer, szabad; mert az a' cél, hogy nyerjek.

A' Recenziókról írt Értekezést (Füredi Vida költött név alatt, Tud. Gyűjt. 1818. VI. Kötet.) Takács József (Győri Fő Notar. Úr írta, de hogy elrejtzhessék, Verseggyvel iratta-le, 's úgy küldé-be a' Redacciónnak. Ebben én Nabugodonozorra vagyok téve, 's a' legneveltségesebb bolondságokkal, 's a' Takács' kedves Kisfaludijának irigylésével terheltetem. Régen űzik szemtelenségeket, de mindég mások által. Illő vala bevágni útjokat, 's egész magam elszánásával menni ellenekbe. — Meg nem tudják ezek fogni, mi indíthata arra engem, hogy én másoknak vétkeiket a' Nyelv' előmenetele ellen példátalan szabadsággal hirdetem-el, hogy másokat ingerelve támadok-meg. Si mens non laeva fuisset, megérthették volna, hogy ha ezt irigységből, gonoszságból, romlott embertermészetből (ez az ő szavok) cselekedtem volna, eltitkoltam volna nevemet, mint ők; a'

mit én soha nem cselekedtem, nem is fogok, nagy ellensége lévén minden anonymitásnak. — Halljad hát okaimat: A' Nyelv nem Tudomány, hanem Mesterség; abban nem lehet tehátozni. Ott nem a' Grammaticai Dogmatismus, hanem az Antagonismus és az abból következő Syncrétismus boldogíthat bennünket. Nálunk nem segéltetik úgy az Írók és Olvasók elkészítése mint Német és Franciaországban, pedig mind Íróinknak, mind Olvasóinknak kelle az Iskolázás, Legsikeresebbnek látszott tehát előttem az a' mód, a' mellyel a' Német Literatura és Nyelv boldogult, — a' Bodmer és Gottsched perét értem. Az egész Német Ország nézte, mint a' bámuló gyerekek az úczán, mint veszekedik az a' két Tudós; tudni akarta, min veszekednek, 's megértvén így a' mit nem értett volna különben, részt veve a' veszekedésben, az az, az egyik vagy másik felhez állott. Ez a' gyalázatos veszekedés hozta-fel a' Németeknek a' szép napot. Ezt akartam én, 's én nem perlettem gyalázatosan, igen ők; én csak tüzzel perlettem.

Azt mondd, hogy a' Régi Literatura többet ér, mint az Új; ne ezt kövessük tehát, hanem amazt. — Van igazságod, és nincs. A' Régit azért kell követni mert szép: és így valami szép, azt mind kell. Hasonlítsd össze Nyelvünket a' két régivel 's a' francziával és némettel, 's látni fogod, hogy ez az újakhoz hasonlít, nem a' Göröghöz és Rómaihoz. Azt kell tehát tennünk, a' mit a' dolog természeté kíván. Bár úgy téphetnének széllyel az adjectívumot a' substantívumtól, bár kimondhatnánk a' Praeteritum Infinitivt, bár elhagyhatnánk az articulust mint a' Deák. De azt soha sem fogjuk tehelni. Azt tegyük a' mit lehet.

A' Festőknek nem haszontalan a' Görög státuak' stúdiuma: de azért a' XVI. század Festőit követni még szorosbb kötelesség. 'S veszte e valamit nemzeti Muzsikánk, hogy Lavota annak a' Pleyel és Mozart leczkéji után ada fenntebb dísz? 's vissza kívánczunk e a' tárogatóra? Így fogunk itélni a' Nyelv felől is; az a' bajunk, hogy ízlésünk míveletlen, és filagoriának nézzük a' mi előttünk új.

Sokan közölünk Academia 's Tudós Társaság által akarják boldogítani Nyelvünket, abban a' vétkes gondolatban lévén, hogy a' Francia Nyelvet az ő Academiájok boldogította. Bár csak hát Voltairnek, Rousseauinak és minden francia nagy Írónak hinnének, a' kik kimondják világosan, hogy az a' parancsolgató Academia kárt teve, nem hasznót. Nem az Academia boldogítá ott a' nyelvet, hanem az, hogy ott minden olvas, minden ír, hogy ott csak az

anyai nyelven szóll minden, hogy ott a' Mesterségnek és Tudománynak minden neme virágzik, hogy ott az Írók nem szegény emberek, hanem írásaik által meggazdagúlhatnak, 's egy Genevai órás' fíja Herczegekkel 's Herczegnékkel correspondeál, társalkodik, eszik, lakik; hogy ott theátrum van, hogy ott az Udvar is protegálja az Írókat, 's őket koronája' fényének tekinti. Próbáljuk azt itt is; emeljük őket társaságunkba, ők is kitörlöszködnek. Most nálunk a' Tudós ein Mittelding von Herrn und Bedienten.

Azért óhajtánk mi is a' Tudós Társaságot, hogy itt csilloghassunk, parancsolhassunk. Ti, nemeslelkű férjfiak, Erdélyben olly határt szablatok a' ti Társaságtoknak, a' melyet minden józan és hív Magyar javalhat. Ti nem parancsolni akartok; nálatok a' *Szabadság* az alap; ti csak segíni akarjátok az Írók' igyekezeteiket, nem egy bizonyos célra intézni; 's erővel, tekintettel vagy ravaszsággal kényszeríteni.

A' francia Nyelv sok nemeire a' Mesterségnek ezen parancsolgatás által örökre alkalmatlanná tétetett; alkalmatlanná a' többek között arra, a' mit te, 's igen bölcsen, erősen óhajtasz. A' szép' nemében a' két régi Nemzet' Íróji a' legnemesebb példányok. Ezeket a' francia nem is fordíthatja. Elmondja periphrasissal a' mit azok; de a' mit ők így mondanak, az nem görög többé, az többé nem Római.

Nem nevetsz e, mikor azt látod a' Thyvon' Sallustjában hogy ez Catóval a' Római Senatust *Messieurs*-nak titulazza? és a' midőn úgy fordítja Sallustot, hogy az Olvasó a' *Sallustságnak* úgy nem leli semmi nyomát, mintha azt Cícero vagy a' francia izlésnek olly kedves Seneca írta vona.

Nem így a' Német. A' ki a' Voss Homérjét a' Görög Homérrel öszve hasonlítja, elcsudálkozik ennek a' Nyelvnek nagy érdemén. Nem pirúlok kimondani, hogy az én Sallustom hivebb mint az általam ismért két Francia, 's nyolez német fordítás. Gróf Mailáth úgy hiszi, hogy illy Sallustja egy nemzetnek sincs még; 's én, a' ki 30 esztendő óta mindég találok fordításomon igazítani valót, és így magamat Pápanak bizonyosan nem hiszem, azt tartom, hogy Sallustom kiállja a' próbát minden más nemzet' Sallustjával.

Fordítottam én holmit Ciceróból is, 's készen állanak a' Catilinariák, kész a' Milóért mondott beszéd. Ezeket a' közönséges Olvasó javallani, Sallustomat kárhoztatni fogja. Sallustot és Cicerót nem egyformán kell beszéltetni.

Egész életem annak nyomonzásában tölt-él, hogy Nyelvünk mint követheti a' más Nyelveket, mint a' minden nyelven írt nagy Írókat, megtartván kinek kinek tulajdon színét. — Abban vétettem, hogy elragadva tüzem által többet mertem mint kelle. Valami a' tanúltak' szemei előtt darabos, nem lehet szép. Nem restellém tehát a' Munkát, 's mind újra dolgoztam a' mit kelle. Ki javallhatja péld. ok. midőn én ezt a' Németismust: Wie so? így adtam: *Hogy úgy?* Erre Döbrentei teve figyelnessé, midőn Octób. itt vala. Neki van igaza, nem nekem.

Továbbá fabrikenmässig nem kell Lexiconunkat bővíteni, mint én, és az én Antagonistám Verseggy. Ugyan van e szenvedhetlenebb beszéd, mint a' mellyet az ő Verseiben (Magyar Aglája) találsz? És még is ő osztogatja a' Herostratus titulusokat, ő emlegeti a' nemzet' Palladiumát.

Széphalom, Január. 16d. 1821.

Eddig vala készen levelem, midőn Gróf Kornis Mihálynak vevém levelét, Pestről, Novemb. 2dikáról. Autographiai Gyűjteményemet hat régi levéllel gazdagította, mellyek közül az egyik a' Cancellárius Bethlen Jánosé, a' másik a' Petki Istváné; az Apafiét, Montecuccoliét, a' Havasalföldi Vajdaét nem becsülhetem annyira mint a' két első; és a' Szirmai Istvánét, ki nagyanyámnak nagybátyja volt. — Illően tudom én tisztelni a' Kornis' szeretetre méltó lelkét, melly e' gondok által is festi magát, 's óhajtom hogy őtet a' Szerenese a' Nemzet' javára nevelje. Érett, csendes lelkétől sokat várok.

Prof. Vályi Nagynénak megírtam a' mit férje' Munkájának megvásárlása eránt írni méltóztattál. Nagy az öröme szegénynek.

Imhol a' próbák Sallustomból. — De elebb tekintsük, mint kell jól fordítani?

Nem egy lévén a' czél minden munka' fordításában, valamint minden Olvasók nem egy lépcsőjén állván a' Cultúrának: a' fordítás sem minden Munkánál, sem minden Olvasónál nem lehet egy forma. Másként kell fordítani egy Oeconomiai czélra írt Művész-könyvet, másként a' Virgil' Georgicáját; tudnillik az elsőben elég előadni a' dolgot, minél érthetőbben: a' másokban Virgilt Virgili szépségben kell szóllaltatni, 's nem kell gondolni azokkal, a' kik fordításunkban a' rejtettebb szépségeket meg sem sejtjenék, 's azoknak általhozásáért még neheztelnének.

Mi tehát a' Sallust' fordításában a' czél? Az é, hogy a' Catilina-i zendülés és a' Jugurthai háború' történeteit minél tisztább, érthetőbb magyarsággal elmondjuk? vagy az, hogy Olvasónkkal magyar nyelven éreztessük a' Sallust beszéde' szépségét? A' Franczia fordító az elsón igyekezett, 's a' mit elérni óhajta, mesterisen elérte: én a' másodikat óhajtottam.

Sallust Rómában is vádoltatott, hogy *novator verborum* etc. etc. Az illy gáncs engem el nem ijeszt. Csak szép legyen szövegem, mint az övé.

Caput V. Lucius Catilina nemes ház' gyermeke vala; nagy erejével bíra testnek léleknek; de szíve gaz és romlott volt. Ennek serdülte olta belhadak, verekedés, rablás, polgári zendítések voltak mulatságai, 's ezekben gyakorlotta ifjúságát. 'Teste tűré az étlenséget, álmatlanságot, hideget, feljebb mint bár-ki hihetné. Elméje merész, fondor, változó, alkalmas tettetni, színleni mindent, áhítója a' másokénak, a' magáénak pazarlója, indulatiban lángoló: szájassága elég, okossága kevés. 'Temérdek lelke a' szertelent, az alig remélhető, a' nagyon-fenntet kívánta mindég. Ezt Lucius Sullának bitanglása után a' legdühösebb vágy szállotta-meg elnyomni a' hazát, 's hogy azt melly szerek által érheti-el, csak hogy magát úrrá tehesse, azzal épen semmit nem gondolt. Fene lelkét naponként inkább meg inkább ingerlette a' szorultság 's gonoszságának tudallata (*conscientia*), mellyeknek egyikében 's másikában azon mesterségei által süllyede-el, mellyeket feljebb említettem. Unszolák ezen kívül a' hon' megromlott erkölcei, mellyeket két egymással ellenkező gonosz nyavalya, a' bujalkodás és telhetetlenség, gyötire. Maga a' dolog látszik kívánni, szó esvén a' haza' erkölcei felől, hogy fenntebb kezdjem, 's kevés szókkal őseink' rendtartásaikat, honn és hadban, és hogy a' köz társaságot mint igazgatták 's melly erőben hagyták, hogy az lassandan mint változott-el 's a' minden országok' legszebbikéből mint leve a' legnyomorúbb és legveszettebb, elbeszéljem. —

Caput XIII. Mert mit beszéljem a' miket, hanemha a' kik látták, hinni senki nem fog? hogy sok magányosok hegyeket döntének széllyel, tengereket ásatának. Ezek magok is kaczagják, a' mint vélem, gazdagságaikat; mert a' mivel píróság nélkül élhetének, gyalázattal sietének elpazarlani. A' bujaság, dobzódások, 's egyéb vétkek' szeretete nem kevesebbé hatalmazott-el; férjfiak nő szerelmeket türtek, asszonyok bitangra ereszték a' szemérmet; nyaláunkság

miatt földön vízen minden feldűlatott; aludtanak minek előtte az álom' áhíltása megjelent; nem vártak be sem éhet, sem szomjat, sem hideget, sem tikkadást, hanem mindezeket puhálkodva előre kapák. Az effélék az ifjúságot, midőn kifogyának vagyonaik, gonosz-ságokra gyúlasztották. Rossz mesterségekbe avatott lelkek nem könnyen valának el gyönyörűségek nélkül, 's annál tartóztatlanabbul rohantak a' beszerzés' és vesztegetések minden nemeire. —

Caput XXIII. E' gyűlésben jelen vala Q. Curius, nem homályos születésű, de elborítva fertelmekkel, gonoszságokkal, kit a' Censorok gázságai miatt a' Tanácsból elmozdítottanak. Az emberben nem vala kisebb oktalanság mint merészség; sem elhallgatni nem tudá a' miket halla, sem szentelenségeit eltitkolni; cselekedni, elbeszélni, azzal általjában épen semmit nem gondolt. Neki Fulviával, egy fő rendű asszonnyal, régi parázna szövetezése vala, kinél fogyván kedvessége, minthogy kiürülése vele kevesebbet költete, egyszerre kérkedve hegyeket tengereket kezdte ígérgetni, fenyegeté olykor fegyverrel, ha kedvére nem lessz: végre durvábban bánék vele mint szokott volt. De Fulvia, megértvén a' Curius' elváltozása' okát, a' honnak illy veszélyét nem tartotta titokban, hanem elhárítván, kitől vette a' hirt: mind a' mit Catilinának összeesküvése felől hallott vala, többeknek elbeszélte. Ez gyúlaszta kivált kedvet az emberekben a' Consulságot M. T. Ciceróra bízni. Mert annak előtte a' Nemes-ség dulonga haragjában, fertőzöttnek vélte a' Consuli hívatalt, ha azt új, bár derék ember érte volna el. De midőn beállta a' veszély, irigykedés és gőg hátráltanak.

Caput XXV. Ezeknek számokban volt Semprónia, ki már sok férjfi merészségű tetteket követett vala el. Ez az asszony születésére és szépségére, ezen felül férjében, magzatiban eléggé szerencsés volt; a' Görög és Római írók munkájikat tanulta, lantolgatott, lejtegetett, 's kényesebben mint a' jóknak szükség, és sok egyéb holnit, melly eszköze a' hivalkodásnak. De neki szüntelenül kedvesebb vala minden mint a' szemérem és becsület. Pénzét kímélte e kevésbbé vagy hírért, nem könnyen határozhatná-meg; hevében elannyira gyulvány, hogy többször támadá-meg a' férjflakat, mint tőlök megtámadtatott. Hitét ezelőtt sokszor megszegte, elesküvé adósságát, hírével történtek gyilkosságok; vétkei, szegénysége hanyatt homlok rohanták. Elméje azonban koránt sem éktelen: versecskéket írogata, tréfáji elmések, beszéde hol jámbor, hol lágy, hol pajzán; megvolt rajta minden kellem, minden kecs.

Lögyen ez elég mutatóban, tisztelt barátom, mert levelem úgy is nagyra nevededett. Én ma is, midőn ezt neked leírtam, találék igazítani valót fordításomban; hogy vehetném tehát halál, ha olyat más is lel. Nem villongok én praxisom, hanem theoriám felől, melly abban áll, hogy nem elég azt tekintenünk, mi volt eddig jól magyaráról, hanem azt is kell, hogy mi lehet még jó; mi adhat nyelvünknek *szépséget* és *Erőt*. Barátom, a' mi Nyelvünk gyönyörű Nyelv a' mostani Nyelvekhez hasonlítva: de hát dolgozásaink azok e az azokéik mellett? Eggykor a' Görög és Római Nyelv is miveletlen és durva volt. Melly szerek által emelkedett annyira, hogy velek távolról sem mérkőzhetünk öszve. Azt mondá nekem eggykor Referend. Pászthory, hogy a' Magyar szép tűznek és erőnek az a' hja van, hogy mi semmiben sem tűrjük a' nehéz munkát, mindenben hamar kifáradunk, és még a' készben is, 's az értésben, a' *könnyűt* szeretjük. Így lehetetlen haladnunk. Nézzük az Ángolt, az épen az ellenkezőt teszi, mindég a' nehezet keresi, 's azért ment-elő. — Valóban Pászthorynak igaza volt.

Engedd még egy szavát említenem, melly nem tartozik ide, de ha ide nem tartozik is, méltó hogy halld: — A' Munkát csak akkor szabad, és nem előbb, jónak tekintenünk, midőn azon semmi gonddal nem igazíthatunk többé. — A' Horázt metuitque lituram és piger scribendi ferre laborem senkire nem illett inkább mint a' mi Iróinkra. Nekünk mingyárt jó, mihelytt ömlik.

Te nekem azt parancsoltad eggyyszer, hogy Agricolámból küldjek be egy darabot. Agricola, kevés lapokból álló Munka, úgy eltévedt papirosaim közt, hogy semmi szerrel nem találhattam fel. Ma tehát lefordítám a' Bevezetést. Itt megyen az. Bár ne olyannak lehetné, melly parancsolatod rest teljesítését árúlja-el. Nekem igen kedves dolgot tennél, ha kimutatnád mind jobb mind rosszabb helyeit. — Oh barátom, mi ez az Originál mellett! Az a' Római nyelv csak még is más, mint ez a' mi hogy, melly, ki, az, és a' által minden pillantatban felszabdalt beszédünk. 'S ki merné ezt mondani: a' nagy erőnek (virtus) akkor hézagja volt a' példára? (spatium, exemplum.) Ma ezt így mondanánk: a' jeles tulajdonságú embernek akkor volt mezeje magát kimutatni. 'S fordítsd ezt szóról szóra deákra, 's tedd a' Tacitus'

szavai mellé, 's kérd, szóllott volna e így Tacitus. Pedig a' *mező* is Nyelvrontás.

A nevezetes férjfiak' tetteiket 's tulajdonságaikat a' Maradéknak általadni szokott munkája volt a' régieknek, 's azt a' mi dolgaival keveset gondoló korunk sem egészen mulasztotta-el, ha valamely ritka érdem meggyőzte 's túlhágdosta a' kis és nagy társaságok' közvétkét, a' jónak nem tudását és az irigységet. De eleinknél valamint emlékezetre méltót tenni könnyebb és szabadabb vala: úgy a' jobb elmék az érdem' emlékezetének fenntartására kedvezés és csapodárság nélkül, egyedül a' jónak becsülése által inditattak. És midőn sokan saját életket beszéltek, az inkább vétetett erkölceikhez való bizakodásnak mint kérdésnek; Rutilius és Scaurus azért nem marada hitel nélkül s nem talála rágalmazót; elannyira való, hogy a' nagy embereket az az idő becsüli leginkább, a' mely legkönnyebben támasztja. De nekem a' ki egy megholt ember' életét beszéllem, bocsánatra vala szükségem, mellyet nem kértem volna, ha illy romlott, illy érdem-gyűlölő kort nem élnék. Olvasánk hogy Arulenus Rusticusra a' Paetus Thrasea' magasztalása, hogy Herennius Seneciora a' Priscus Helvidiusé halált hozott, 's kegyetlenség nem csak az Írókat, hanem azoknak Munkájikat is érte, megparancsoltatván a' Triumvireknek, hogy a' nagyfényű férjfiak' emléke a' piacon égetlessenek [!] el. Ugy hitték tudniillik, hogy az a' láng a' Római Nép' szavát, a' Tanács' szabadságát, 's az emberi nemzet' ítéletét el fogja emészteni, minekutána azonfelül a' Bölcsesség' Tanítójit és minden hasznos tudományt számkivetésbe kergetének, hogy ne találtassék sohol semmi jó és szép. Valóban iszonyú bizonyságait adánk, hogy tűrni tudunk, és valamint a' régi világ látta, mi a' legfőbb pont a' szabadságban, úgy mi, mi a' szolgaságban a' legmélyebb, minekutána tömlöczözés és csigázások még a' szóllást, hallást is eltiltották. Elveszténk vala magát az emlékezést is, ha ugy volna hatalmunkban felejtteni mint nem szóllani. Most kezdünk ismét lélegzeni bátrabban, és ámbár az áldott század' elején Nerva Caesar az egykor egymással megférhetetlen két dolgot egyesíté, a' fejedelmi hatalmat és a' szabadságot, 's Nerva Trajánus az uralkodás' sullyát naponként inkább enyhítgeti, 's a' Köz Bátor-ság nem csak óhajtásunk és reményünk többé, hanem bizása is óhajtásunknak, és már erősödése: az emberi természet' gyarlósága szerint a' gyógyulás késedelmesebb mint a' nyavalya; és valamint a' testek lassandan nevednek, hamar halnak-ki: úgy tudo-

mányt és nagy elméket könnyebb eloltani mint visszaállítani. Mert végre megszáll bennünket a' henyeség' édessége is, s az elejénte gyűlölt tunyaság végre megkedvelteti. Hányan holtanak el a' tizenöt esztendő, az emberi életnek tágas köze, alatt sokan vak sors történetei 's a' legjobbak a' Fejedelem' kegyetlensége által? Kevesen élénk túl és hogy úgy kelljen mondanom, nem csak másokat, hanem magunkat is, kikapaván életünk' közepéből annyi éveink, melyekben ifjaink öregségre, az öregek csaknem a' hosszú élet' legszélsőbb határáig hallgatás által jutottunk. Mindazáltal nem átaljuk bár mester-ségtelen és durva beszédben az elmúlt rabság' és a' ránk jött boldog idők' emlékezetét feljegyezni. Munkám azonban, mellyel Agricola ipamat tisztelem, hűségem' bizonyosága miatt vagy javaltatni fog, vagy hocsánatot talál.

Elj igen szerencsésen, igen kedves barátom! 's szeressd örök tisztelődöt
Kazinczy Ferenczet mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

3936.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Válasz.

Januar. 18d. 1821.

Igen is, nagy érdemű férjfiu, tisztelt, szeretett barátom, legyen a' jelszó a' te Árpádod és az én Emilem, Antonínom, Bálintom és Lajosom 's Eugénia, Thalia és Iphigenia leányaim' egykori férjeik között a' MAGYAR DICSŐSÉG. Éljenek annak, 's foglalja-el őket az a' meggyőződés, hogy KIRÁLY és HAZA elválaszthatatlan ideák; hogy a' Haza' boldogságára, bár Királyság Haza nélkül nem gondol-tathatik, igen Haza Királyság nélkül, úgy a' hogy vagyunk 's ott a' hol vagyunk, a' Királyság elmulasztthatatlanul szükséges. Az a' nemzet boldog, a' melly szereti Fejedelmét és a' melly szeretve érzi magát Fejedelmétől. Eggy igazgat e, vagy akár az Eggy, akár a' Mindenek' nevében néhányak, mind eggy, csak a' Mindenek' javára. A' mi alkotmányunk nem hibátlan, de így is jó, 's jobba tétethetik, csak akarjuk. Sokat irigyelhetünk másoknak, de a' magunkét nincs

¹ Januar 12d. 1821. — Cserey M. jegyzete.

okunk nem szeretni. Tartsanak-meg Istenink a' hogy vagyunk: de léptessenek a' Bölcsességnek azon tetőjére, hol az idegen jót követni nem tartjuk szégyennek, a' hol Hazafiak leszünk 's Világ' polgárjai eggyzersmind. Ez tehet bizonyosokká, hogy a' mit atyáinktól vevénk, megerősítve fogjuk általadhatni gyermekinknek, és hogy az kiállhatja az idők' fenyegető ostromait.

Leveled kedves pótolék volt nekem némellyeknek elhülésekért, melyet egy idő oltá tapasztalok. Nem vettem azt nekik vétkül, noha magam hasonló esetben, velek azt nem cselekedtem volna. Láták, hogy a' Füredi Vida név alatt lappangók egész bosszúval estek nekem, 's nem láták szükségesnek, hogy védelmemre keljenek; 's ebben ugyan meg nem csalatkoztak. Annál forróbb hálám, annál nagyobb tisztuletem azon nemes-lelkű férfin eránt, a' ki a' fergetegek között nem rettege barátomnak vallani magát. Tisztelném nemes-ségét, ha azt más eránt bizonyította volna is: így hála járul tisztuletemhez.

Végig tekintvén, a' mik történtek, nem érzékenységet vádoló — egy érzés érezteti velünk mi a' jó és mi a' rossz, és a' ki a' rosszat tüzesen nem gyűlöli, nem szeretheti tüzesen a' jót — sem azt a' szabadságomat, hogy érzésemet meg nem tagadtam, 's azzal a' félénk szíveskedéssel nem mondtam ki, melyet a' Világ Prudentiának és Modestiának nevez: de igen azt, hogy Egmonti vérem a' gonoszokat csak gyengéknek nézte 's még bízott hozzájuk; igen azt, hogy barátságokat még kerestem, hogy velek az adott Oránieni intés után is leveleztem. Az alacsony lelkűeknek barátsága is kelep-cze volt, sőt nyíltszívűségemet, mellyel őket bizakodásra akarám bírni, vesztetre fordítják. Ki hitte volna, magas érzésű, magas-gondolkodású barátom, arról a' Te barátodról, a' ki IX filagoriámat recenseálá 's felemelkedett lelke titogtatása mellett oly scurrához illő tréfákra süllyede? ki hitte volna azt a' vele egy helyt lakó pseudonymus Füredi Vida felől (amaz Horvát Endre Téli Plébánus, ez Takács József Téli földes Ur), ki a' maga nyavalyás értekezését Verseggyvel íratá le a' Tudom. Gyűjt. Redactiója számára, hogy engem és a' Közönséget megcsalhassa, és e' végből még azt a' nagy kint is, azt az igen nagyot követé-el magán, hogy Ypsilonismusát Joltismus alá rejtette-el? nyavalyás hirdetője a' nemesebb embertermészetnek, a' szerénységnek és a' békének! De kin ejtének mocskot, rajtam e, vagy magokon? Láttuk mit nyertek, lássuk mit fognak ezután. Engem elkészülve találtak. Az én ércz-falam az,

hogy ha igazat mondandanak, kevélykedve fogom megtagadni vétke állításimat. De engem annak hirdetése által, hogy Rájnis Ypsilonistává leve, meg nem térítének. Az nem egyebet mutat mint azt, hogy a' melly horgon a' tántorithatatlan Révait megfogni nem tudták, abba Rájnis, éhen léve, belé harapott, 's azt hitte, hogy ha az Ypsilon kenyeret adhat, jobb az Ypsilon mellett jól lakni, mint a' Jotta mellett éhezni.

Virágnak a' Magyar Prosodiáról írt Munkája elővételé velem a' Nyelv' tiszteletes Státorának Magyar Régiségeit, 's ez a' Munka ismét eltölté keblemet az ő tiszteletével. Melly férjfiu! 'S Verseghy az ő hagyományai után is olly Könyveket ír, mint a' potrohos Analyt. Gramm.; és mesterkélései, 's czimboráji oda vívék a' dolgot, hogy az Iskolákban a' Révai Könyvei helyett az övéi tanitassanak, 's Kisfaludi a' Ruszekhez írt nevezetes levélben Verseghyt magasztalja, az én Nagyomat pedig a' *hőresőkös Révainak* csúfolja. Látod ebből, barátom, mit tennének a' haza Palladiumával azok, a' kik a' Palladiumot féltik, ha felépülhetett volna a' Bábelak [!], a' Tudós Társaság: látod, ha makacsság e az bennem, vagy hazafiúi hűség, hogy nem a' Verseghy által köz hatalommal parancsoltatni óhajtott Észet, hanem a' vokszok' szabadságát akarom isteneltetni. A' Tud. Gyűjt. Redactiója még Y (Prof. Fejér György) által megszólalt, hogy a' potrohos Grammatikát recenseálnám: megírtam neki mit itélek felőle Terentiusnak e' soraival: *Incerta haec si tu postules ratione certa fieri, nihilo plus agas, quam si cum RATIONE insanias* — de kívánságának nem feleltem-meg. Azt terád néző Munkának tekintettem, ki itt is bizonyosan több vagy mint mi mindnyájan; 's meguntam a' vesződést ezekkel az emberekkel. — Ugyan miként lehet a' Musicus' Grammaticájának (lásd Virág Prosodia lap ...) ' a' pal-mát elnyerni, a' ki azt akarja, hogy így beszéljünk az ő Musikája miatt: *AzokOt a' törökököt?* Hiszen a' nem-musicus Földi 's a' nem-musicus Batsányi öröm*Em.Et* mondának, a' szokás ellen is, mert így kívánta az Euphonia.

Látod, hogy a' Virág kifakadásait Verseghy ellen örömmel kaptam-fel, 's úgy tetszik, értem Orpheusát is (lásd Phaedrusi Verseit lap...),¹ 's a' genialis Nászdalt, Poesisünknek két nagyszépségű virágát. Orpheus sem magát nem félti, sem kincseit, és ha ennek is annak is veszni kell, azt mondja, hogy Budán több is veszett, de

¹ Üresen hagyott hely az eredetiben.

haszonnal. Orpheus nem magát és birtokát nézte annak a' minek nem kell veszni, hanem ügyét, és ha csak az az Alternativa marad fenn, hogy vagy durván bántson mást, vagy lopva: inkább durván bánt, mint lopva. Rikoltához illik a' nevet elhallgatni, hogy szerénynek ismértessék, de a' személyt bántani, nem énhozzám. Én inkább Cátóval tartok: Qui mihi atque calamo meo nullius unquam delicti gratiam fecissem, haud facile aliorum lubricini malefacta condonabam.

Ajándékidat nagy köszönettel köszönöm, 's örvendek fényednek. Te a' Révai koszorúja mellett a' Kovachichében is osztozol. Vigyen addig a' szerencse, a' meddig érdemidnek menniek illik. — A' Virág Horatiusi Satiráját elragadtatott örömmel olvastam; az dicsősége Literaturánknak, mint az Epistolák fordítása. 'S ő, a' Papi talárisban is, merte, tudta fordítani az Ambubajarumot, mind végig, a' mit Wieland nem tudott, nem mert.

Kévs napokkal azután hogy én tégedet utolszor láttalak (engedd ezt elbeszélnem) beléptem Füredi Vidánál (Takács Józsefnél, Győrben, 1815. April.). Épen akkor ugrott-fel asztalától, midőn nála békopogtatók. Némán hajtám-meg neki magamat, 's meg volt zavarva. Tudni akará nevem, 's ritkán láttam inkább zavarva embert, mint ennek hallására; azonnal kapta a' gyertyát 's a' más szobába vive által, hogy megháborodását elrejtse. Én nyugodtan maradék. Ügyünk ada textust a' beszédre, 's nem emlékezem miként, a' Pápay' neve hozódott-elő. Oh, mondtam, a' Pápay' lelke tiszta mint ez a' láng! a' gyertya felé intézvén újomat: ő szabadon mondja-ki vélekedését, a' másokét czáfolja, de tűri. Mi szükség erőszakra tudományos dolgokban? 's orgyilkosokat kell e ellenkezőinkre kiküldenünk? Illyen a' Mondolat, illyen a' Sághy' levele Döbrenteihez, melyet Döbrentei, a' Sághtól vett engedelem szerint, közle velem. — Füredi Vida elbeszéllé hogy Somogyi Gedeon vele akara Praefatiót íratni a' Mondolathoz, melyet ő nem cselekvék, mert hiszen a' Mondolat nem is könyv. — Látta tehát, és Somogyit még sem hozá eszméltre. — Ekkor felkölt mellőlem, 's annak bizonyására, hogy ők engem tisztelnek (ez az ő szava) előmutatá IX Köteteim Recensensének eggy Levelét, melyben ez Füredinek olly formán referál, millyennek találá egyik Kötetemet, mint a' Bassanói Herczeg referált Napoleonnak. Lehetetlen volt nem mosolyganom az új Amphictyoni Collegium Praesesén, Referensén 's Referádáján. Illyen Collegium kellene még!

Visszajöven Bécsből Füredinél háltam 's meglátogatám a' Bassanói Herczeget, eltelve eránta szives tisztelettel, mert az ő Zirczét senki sem tiszteli inkább nálamnál. Most szeretettel töltöm-el eránta; úgy tetszett, meleg és tiszta lélek. Megígérék kérésemre, hogy előmbé fogják rakni, a' mit írásimban nem szeretnek. De az új Maret' Crisisein nem lehele meg nem ütköznöm. Bajos azzal beszélni a' Philológiából, a' ki az arcus első jelentésének a' *bolthajtást* veszi, 's nem tudja, hogy a' szó arceoból jő. Még bajosabb azzal, a' ki vádol, hogy Ilimfyt *nem szeretem nem bántani*, 's tudni akarja, *miért nem magasztalja valamelly versem Berzsenyit*. A' ki velek nincs, az ellenek van; 's mindenben velek lenni nem volna jó. Ugyan miért nem száll-meg bennünket a' Türelem lelke? miért keresünk alku, czimboráskodás, szedett vokok, erőszak, fortély és ravaszkodás által Egységet?

Bár Verseghy a' Budai fokról kiadta volna már Lexiconi parancsait, hogy láthatnám, quid dignum tanto feret hic promissor hiatu. A' potrohos két törvénytábla keveset ér. Az igazi Palládium az Antagonismus.

Vályi Nagyné köszöni jótétedet, 's én is köszönöm az ő nevében és a' magaméban. Fejed szived egyezésben vagynak. Élj sokáig, 's dicsőítsd meg magadat mind ketteje által, 's szeressd tisztelődet. Éljen a' nagy Révai emlékezete közöttünk! Széphalom Január 18d. 1821.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

3937.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom Január. 18d. 1821.

Édes barátom,

Elrémültem leveledre 's szánom állapotodat a' szeretet' legforróbb érzéseivel. Miért nem értek e' sok és nagy csapások mást, kinek szenvedései a' hazának nem voltak volna kárára? 's miért épen téged, kinek hézagját senki nem pótolja-ki közöttünk? Te állapotodat félhalálnak nevezed. Leveled hamisnak kiáltja az állatást, mert lelkesebbet ép napjaidban sem írtál; ebben élet és erő szikrázik. Vigasztalhatatlan volnék ha e' remény nem élesztene. Nec dis

amicum est, nec mihi te prius obire, édes barátom. Az az Isten, a' kinek olly sok kedves áldozatokat nyújtottál, nem csak a' lant' Istene, hanem az orvos-szereké is; neki rád gondja lesz 's visszaad magának és barátidnak; 's én ezért könyörgök előtte.

Hogy leveleim' válasz nélkül maradása szenvedésidből 's elhűlésebből erednének, azt meg sem tudtam álmodni. Én a' te barátságodat elejétől fogva életem' legfőbb szerencséji közzé számláltam, 's kevélykedtem vele, 's ez az érzés soha sem hagyott-el. Hogy megbántottalak volna, nem tudom; bántani az, a' ki téged nem eltolni igyekezett magától, hanem minél szorosbb kötélekkel csatlani magához, soha nem akarhatott. Az életnek sok esetei vannak, mellyek megtevesztenek bennünket. Örvendjünk hogy az Igazság és az Idő a' ködöt végre is eloszlatja, 's a' tiszta tisztának ismértetik.

Annyi való, hogy én a' Kölcei' Recenzióját nagy gyönyörűséggel olvastam. Mit itéle Verseid és a' Superint. Kis Úrei felől, arra épen nem volt gondom; egyedül azt a' színét tekintettem az érettségnek, nyugalomnak, melly dolgozásán, az első soron kezdve az utolsóig, bájos hatalommal ömlött-el. Mindenkinek más a' stílusa, mint arca; 's én igen jól érzem, hogy a' nyugalomnak ezen a' hangján írni nem tudnék. Talán egy kevéssé belé is csap a' feszesbe, 's a' didaxis' hideg hangja inkább érezteti rajta magát, mint szükség; az enyém, ha szabad ítélnem a' magamé felől, eleven, de talán virágosabb mint illik, 's csapongása ott is játékos, a' hol azt bizonyosan nem keresem. Irigyletem szép tulajdonát, 's azt kezdém reményleni, hogy a' Historikai nemben, ha magát arra adná, remekünk lesz. Ez foglalja-el egészen. Ítéleteit a' magaméivá tenni nem akartam és nem tettem; némellyikében vele világosan ellenkezem is. Csokonai felől azonban igaza van. *Lutulentus fluxit*, sed erat quod tollere vellem. 'S annál inkább örvendék hogy magasztalá a' Csokonai' szép darabjait, 's gáncsolá a' sarasokat, mert Olvasóinknak igen nagy része Csokonaiban a' sarast szereti.

Verseid neked elhalhatatlan fényt szereztek; nevedet a' maradek soha sem fogja tisztelet nélkül nevezni. A' *Philosophia* bennünket a' dicsőség eránt nem tesz hidegekké, hanem csak arra tanít, hogy az igaz és az ál dicsőséget ne tekintsük eggynek, 's ne higgyük, hogy ragyogásunk annyira elsetéíthet mást, hogy mellettünk és utánunk többé senki nem ragyoghat. Sőt az Irói dicsőség olyan, hogy az, a' vagy még nagyobb érdem vagy a' később Olvasók' ízlése előtt, bizonyosan el fog homályosodni. A' Természet minden időszaknak ad

nagy embereket, 's mi a' fő ponttól bizonyosan távol vagyunk még. De az az Író, a' ki igazán méltó ragyogni, nem is a' ragyogást keresi; annak abban a' szép örömben áll jutalma, mellyet a' Mesterség ad az azt gyakorlóknak, és abban az érzésben, hogy korát előbb vitte, hogy segítette az ügyet. Én részemről semmit sem ismerek a' mit kevesebbé óhajtanék mint a' köz javalást; maradjon az azoknak, a' kik rajta olly igen kapnak, és hogy megkapták, olly igen örvendenek. 'Te, édes barátom, valamit Író óhajthat, bőven megkapád 's állandóul bírod: a' tudósok' és nem-tudósok' javalását, ön-javalásodat, tekintet a' Nagyoknál, társaid' barátságát, 's azt az irigylésre méltó érzést, hogy a' Mesterség nálunk általad fennebb lépcsőre emeltetett. Éljen igen sokáig e' szerencséd' birtokában, Hügiéja adja-vissza erődöt, hogy új koszorúkat szeghess, 's hidd, hogy érdemeidet védelmezni, ha azt kívánná a' szükség, nálamnál készebb senki sem volna. De birtokaidat senki sem vette kétségbe.

Tudod e te azt, hogy a' Tudom. Gyűjtem. Köteteiben kétszer említettem nevedet barátság' érzéseivel? Úgy fogtam volna, ha nem elhűtlél volna erántam, hanem ha ellenségeskedéseket követtél volna is ellenem. Füredi Vida (ez a' név nomen collectivum) igyekezett gyanúba hozni hűségemet, azt hirdetvén, hogy a' mit egy kézzel adtam, másik kézzel elvettem. De melly Olvasó nem tudja, mi baja neki velem?

Öllelek a' szeretet', barátság', tisztelet', csudálás', irigylés' legszentebb érzéseivel. Add ismét jelét hogy szeretsz, 's vigasztald-meg, nagyon kérlek erre,

éretted gondokban levő
barátodat:

Kazinczy Ferenczet mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

3938.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Jan. 19d. 1821. Mariahilf, Stiflgasse, Nro 87.

Tekintetes Tábla-Bíró Úr,

Köztiszteletű Tudós Hazafi, nekem Különös Jó Uram!

Egyéb szenvedései is a' Tekintetes Úrnak, de különösen a' szerető Férjet 's Atyát érdeklők sokkal inkább meghatnak engemet, mint zsebkönyvemnek ezek miatt történt tetemes csonkúlása. Távozo-

lasson az Ég minden nemű szenvedéseket a' Tekintetes Úrtól 's szerelte Familiájától!

Zsebkönyvem e' f. h. 16d. kerüle ki a' Censuráról, megjárván újabb rendelés szerint az Érseki széket is. Ez alkalommal vala szerencsém, Censor Canonoc Máyer Úrban, egy minden szép igyekezetet szívesen ölelő derék Hazafit ismerni-meg. Holnap Pichler sajtoja alá megyen a' könyv, 's mához egy hétre tám indulhat a' Kurír borítékja alatt az első árkus. Meg fogja ezt engedni T. Pánczél Úr, azért is hogy a' Tekintetes Urat illeti, 's hogy azon rossz-szat, melyet velem harmadéve tett, valamennyire mérsékelje; mert csak fel nem tehetem felőle, hogy cselekedetét ne bánná, ha csupán tulajdon érdekszéjéből is. Örülök magamnak, hogy számára e' f. esztendőre is Tiszti Kalendáriumot adhatok, ingyen, mint az 1819dikit 's két esztendei dolgozásaimat Kurírja körül. Tőle való megcsalattatásom sok bajokat vont mind kettőnkre. Érezzük is. Azért kelle gazdasági tekintetből a' Külső Városra is költőznöm. — Szegények vagyunk Vidék-metszőkben; nincs Hégynk [!]. Itt küldöm igazítás véget [!] a' Tokaji-Hegyet. A' Szarvas-Hegy' bal szomszédját, úgy az X alatt való domborodást Szent-Györgyi Úr elhibázta. Kár hogy csak magát az ő rajzolását közölte Gaal Úr Loossal. Nem jól értett abban is, hogy beszélgette a' képet, melyet én szabadon, korlát nélkül kívántam. De ezen 's a' mit a' Tekintetes Úr jónak nem lát, igazítani könnyű leszen. Az aláírás eránt is «A' Tokaji-Hegy az Újhely' Várhegyéről» világosítást kérek. Az «az» maradjon-e el, vagy az' helyett «i» 's a' végső «é»? A' Bugaczi Csárdában e' sor «*Melly a' dögbéltől még most is büdös*» nem bántja-e kevésse a' finomabb ízlést? Az Autográfokat köre metszetem. Sajnálom hogy Bessenyei Györgynek sem születése sem halála napját, Barcsaynak születését nem tudhatom. Pazmany [!] sz. 1572. Oct. 4d. Hiteles kőből tudom, hogy Kisfaludy Sándor Úr ellensége Zsebkönyvemnek, 's szeretem az Epigrammát ezért is, és hogy Hunyady Jánosából 4 Scénát választék képeknek. — Czinúl sokaknak javallásokra meghagyám HUNNIAT. — Nem engedé-meg Gróf Majláth, hogy Szemerének Isabellája velem közöltessék. Sup. Kiss Úr csak nem küldé semmit. Szent-Miklóssy Úrnak ébresztését alázatosan köszönöm; vele sokat nyertem, bár szép Epigrammáját nem adhatom is nyilvánságos parancsolat ellen. — Richter Mátyásáról senki sem tud. A' Cs. Thecában a' 194dik Portefeuilleben van egy Mátyás a' Neustadti Originál után metszve; azt használom. Van Agens

Tek. Légrádi Úr szép Gyűjteményjében is egy, melyet a' Titian Mesteréről valónak hiszen; de 100 aranyért sem engedi másoltatni! Igazat szólva nekem az nem is kell; mert igen gyermek, 's megvallom hogy Idvezítőnket sem szeretem mint csecsemőt szent keresztel festve látni. A' Tóth írásainak kiadásokat 's a' Tekintetes Úr hozzá írt leveleinek csomóját ígéré Légrádi Úr. De aligha több van nála e' két Darabnál: *Az ifjú Aristipp*, Játék. Prózában; *Aesthetikai darab*, a' mint emlékezem Eschenburg szerint; de nem fordítás. Anthropologiáját aligha kinyerhetjük, mert maga akarja kiadni. Ez sem egész.

Nálam találatnak im ezek:

1. Örömenek a' Párisi Arany Sasnak a' Nemzeti Muzeumba Béavatásakor. — Kezdeté:

Paríz, az Corinth tsinála
Magának egy nagy alkatot,
Még a' kevély szerencse nála,
'S védelke benne lakhatott. 's a' t.

2. Radélinek Emlékezete a' Baráti szívben. — Kezdeté:

Kivész az élet, mint az olympi láng,
Bár melly dicsően fénylik ezüstköre,
Mihelyt magát tárgyazza czélja,
'S tére kicsin, heve nagy tüzének. 's a' t.

3. In Honores Illustr. D. Francisci Madarassy. — Kezdeté:

Contigit ergo justa capessere
Piis laborum proemia! — — — etc.

4. Piis Manibus Francisci Győry.

5. Két Poétai Levél.

6. Josepho Caes. R. Principi, Aust. Archid. Hung. Palatino, dum tertium conjux votis exciperetur patriis. — Watts próbája. (Boszszankodott a' Boldogult e' Munkájának helytelen igazításaiért, 's örült hogy neve elibe nem jött.)

Kéziratokban van nálam a) *A' lelki bolondokról*, két darab, egyik Mélek Prófétá, másik E. (Szándéka volt, nem jut eszembe, ki példája után, ily' Munkát dolgozni.) b) *Természet Alkatása*, csupa felosztás. c) Marhadög. alkalmasint Oskolai munka. Ha a' nyomtatottakból parancsol a' Tekintetes Úr, küldhetem a' Kurir borítékja alatt; de az írásokra nézve ez az út tilalmas.

Felséges Urunknak feladott képeről:

Felyül: FRANCISCUS I.

Alól:

Domita Gallorum Ferocia	Lutetiis Parisiorum Appropinquantem
Usurpationibusque Coercitis	17 Calendar. Maii 1814 Obvii Exceperunt
Vindices Libertatis Europae	Budam Pannonum Profectum
Felici Foedere Juncti	8 Calendarum Novembris A. E.
Principem Unionis.	Itineris Comites secuti sunt.
P. Kraft, Socius Acad. Caes. Reg.	C. Rahl, Socius Acad. Caes. Reg. Art.
Art. Vienn. pinxit.	Vienn. sculpsit.

Ad Mandatum I. Comitatus Pesthiensis.

Tóthtól van még: Tibull Magyar Fordításának Megvisgáltatása
's az ő Neve napjára Cseremiczky Miklósnak egy Ódája.

A' felállítandó Protest. Theologia Intézetbe két Professort nevezett a' Felség a' Lutheránusok részére: az Exegesisbe Wenrich Szebeni volt Professort; az Egyházi Historiába Genersich Késmárki volt Professort, 's nevezetes Író. Egyezni nem tudó Felekezetünket új proponálásra méltóztatott Ő Felsége igazítani.

Alázatosan kérem még a' Tekintetes Urat, méltóztassa az 1819 olta Zemplénben esett változásokat, kiadandó Kalendáriumom javítására velem közleni. Az ezt tárgyazó levél T. Pánczél Úrhoz is útasíttathatik. — Prof. Tek. Márton József Úr tiszteletének jelentése után válaszát alázatosan kérem a' Tekintetes Úrnak, 's állandó mély tisztelettel vagyok

alázatos szolgája
Igaz Sámuel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3939.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom Január. 20d. 1821.

Kedves batátom,

Te is, Berzsenyi is Decemb. 10dikén íratok hozzám leveleteket; a' Tiéd régen kezemben van, a' Berzsenyié utolsó postával érkezett, 's én a' Tiédre nem válaszoltam, erre igen, és mingyárt a' megérkezés' órájában. De barátságom Általad nem vétetett kérdésbe, Berzsenyi

úgy hitte, hogy eránta meghidegedtem, minthogy (a' mint írja) engem megbántott, és így ötet hűségem, szeretetem felől meg kelle győzőm. — Mik vagyunk mi, emberek, édes barátom, a' kik így gondolkozhatunk? Én Berzsenyinek semmi bántását nem tudom, 's sajnálom, hogy nem tudom, mert szerettem volna neki ezt mondhatni: Megbántál, és még is szeretlek. De ő a' test' elgyengülése által lelkében is elgyengült, és így neki ezt mondanom nem kell, mert a' mi által csak inkább magamhoz óhajtanám esatlani, az neki fájhatna. Siettem tökéletesen meggyőzni az eránt, hogy én ötet szeretni soha meg nem szüntem, 's örvendek hogy ennek bizonyosságára két helyet mutathatok-elő a' Tud. Gyűjt.-ben, hol föléle tisztelettel tettem említést. Dolgozásaink' javulása mindenkinek kedves: az ember a' maga dolgozását nem csak azért nézi jónak, mert óhajt ragyogni, hanem azért is, mert az ő individualitásának, izlésének, culturája' gradicsának mértéke szerint az vagy legjobb, vagy legalább nem olly rossz, mint másoknál talán igen is méltán. De megbánthat e az bennünket, hogy más nem annak nézi dolgozásunkat, a' minek ön-magunk? Hiszen kevélységünk még abban találhatna egy kis mezőt a' maga bolondsága' üzésére, ha azt hihetnénk és mondhatnánk, hogy mások annyira hátrább állanak nálunknál, hogy érdemünket nem is tudják illőleg érezni. Midőn a' Tóti Plebánus az én Békáimat a' filagoriás Recenzióban kaczagta, 's Palládiómat annak bizonyosságára hordatta fel, hogy én magamnak mennyire tetszem, én az ő megtagadott javallását balúl bizonyosan nem vettem: igen azt mind neki, mind Takács Urnak, hogy nekik nem volt elég Írói botlásimat kimutatni, hanem kézzel fogható igazságtalansággal olly dolgokat fogtak [reám], a' mik felől én álmodni sem tudtam. Illyen az, hogy a' mit Berzsenyinek egy kezem ada, a' másik elvette. Ezek az Urak nem igen elégszenek-meg az emberi mértékkel, 's úgy szeretik a' tömjént, ha meg is fülhatnának füstjétől, ha Istenek nem volnának. — De hagyjuk őket! Berzsenyire térek. Soha én Berzsenyire nem nehezteltem, 's nem is fogok. Leveleim válasz nélkül hagyását nagyon érzékenyen vettem 's sajnálom, mert életem ez által, o' magányban, sok örömtől fosztatott-meg: de tévedését tévedésnek néztem, 's tisztaságom' érzése megnyugtata. — Kérlek, tedd bizonyossá forró tiszteletem 's szeretetem 's el nem halható barátságom felől. Én kevés emberben ismerek annyi erőt mint benne, 's mindenik levele olly kedves volt mindig előttem, mint egy egy dala. Ezen utolsó levélből is szikrázik az élet és erő, noha magát félholtnak nevezi.

De már most mentségemet, hogy leveledre nem válaszoltam, 's olly rég olta hallgatok. — Octob. 20dikán életem 61. esztendejében, kitélése előtt épen egy héttel, nekem *Lajos* fiam leve, és így nekem 7 élő gyermekem van. Emil, Antonin, Bálint, Lajos, és 3 leányom Eugenia, Thalia, Iphigenia, — 's feleségem a' 9 holnapot szokatlan és igen nehéz betegeskedésben tölté-el: azolta semmi baja, 's 13 hetes gyermekét épen azzal az anyai örömmel szoptatgatja, a' mellyel a' 13 esztendőst szoptatta volt. Legkedvesebb gyermekem is (noha nekem mindenik igen kedves) csak nem megholt Augustusban egy igen gonosz folyosó által, melly a' szép gyermeket meg nem ölhétvén, legalább megkopaszította. Ez hallgatásom' mentségére. — Leveled olyankor ért, midőn épen egy szép jószágocskát alkudoztam 11½ órányi távolságra tőlem, Kázmérnak szomszédjában. 50,000 volt a' summa, mellyben megállapodánk. Melly öröm, midőn ezt mondhatám: Gyermekeim tudni fogják, mint nyomott a' sors, és hogy feleségemet az ő testvére úgy rontá-meg mint engem az enyém; és még is (azt fogják mondhatni): Ezt szerzé nekünk! — A' vétel alig ha el nem múlik: az eladó nem bánt velem egyenesen, én pedig azt szoktam magam felől mondani, hogy tisztább lelkű embert nem ismerek, mint az Ipam meg én.

Döbrentei Octób. 4dikén betoppana nálam 's 7dikben ment-el. Újra megolvása Erdélyi Leveloimet 's Jegyzéseket teve rá. Azt azolta Gróf Mailáthnak küldöttem által, ki németre akarja fordítani. De mint lesz az, nem tudom, mert Gróf M. és én Erdélyt ellenkező szemekkel nézünk: én szebbnek: ő nem szebbnek. Sallustomat Augustusban és Septemberben ismét újra dolgozám, 's végre teljesen kész. Csak Nyomtatót kapjak.

Hogy Horátziusod nyomtatatlan, azt sajnálni kell. Praenumeratiót szedni nem tanácsos; az ollyat koldulásnak veszik nálunk. De Te mint Superintendens, nem találnál e sok segítő? — Virág kiadá a' Satirákat Magyarázatok nélkül, és így a' nyomtatás kevésbe került. Láttad e azt? Én azzal meg vagyok elégedve. Az Ambubajarumal Papi talárisban is tudta 's merte fordítani, a' mit Wieland legalább nem akart. De valamint e' Munkájával vagyok megelégedve, olly igen nem vagyok azzal a' mit a' Magy. Prosodia és Írás felől ada-ki. Irtóztató vágásokat teszen Verseghyn (Rikollinak nevezi), egy helytt Kultsáron is (a' Tudósítónak nevezi ezt, mert Hazai Tudósításokat ír), 's Kultsáron az én ítéletem szerint ok nélkül. 'S annyira megyen e intolerantiánk, hogy nem hagyhatjuk

szó nélkül ha valaki a' *miolta* helyett *miótát* mond? Illyenek a' szelidség' tanítóji, és a' hiuság' kaczagóji. De mi volna a' világhól, ha illyenek is nem történnének?

A' Superint. Szilágyi életét 1½ esztendeig nem adá-ki a' Tud. Gyűjt. Végre kiadá, de nyomban mellé adá a' Molnár Jánosét. Rendes! Martinúzinnak tetszeni kelle előttök, mert azt minden haladék nélkül felvették. — A' Jövő esztendei Zsebkönyvben Martinúzit és Nádasdi Tamást, a' Zápolya' századának két Nagyjait, együtt adom-ki.

Élj szerencsésen, pár nélkül való kedves barátom. Nem szükség nekem azt mondanom, hogy az ő Felsőségének benyújtott Esedezés következését olly nyugtalan várom mintha az gyermekeimet illetné. Kérlek, azon pillanatban a' melyben a' dolog eldőlése felől hírt veendesz, közöld azt barátoddal. Úgy tetszik, azt tőled magok miatt sem fogják megtagadhatni, 's a' Fejedeleimnek jól eshetett Budán és Pesten imádvá szemlélni magát, midőn társai másutt hidegséget tapasztalnak jobbagyaiktól. Igazt kértem, hogy Urunknak Pesti mulatását dolgozza-fel Zsebkönyvében. Én nem vagyok egyike a' Vivátozgatóknak, de szeretem látni mikor a' Fejedelem szereletet mutat a' Nép eránt 's érzi hogy a' Nép azért őtet szereti. Öllelek a' szívnek legszentebb érzéseivel.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

3940.

Kazinezy — Kisfaludy Károlynak.

Tekintetes Úr,

Most, és csak most veszem Decemb. 28dikán hozzám eresztelni méltóztatott levelét, 's betegem veszem; Januárius első napja olta csak egyszer költem-ki ágyamból. Örvendek hogy Almanachunk lesz, 's hogy azt Nemzetünk a' Gemellus Castoristól veszi (a' név Catullusból vétetett); 's kevélykedem szerencsémnel, hogy Ez engem is meghívott segélésére. De miként feleljek-meg a' Tekint. Úr várakozásának? Készen nálam semmi nincs; Verseim közzül a' mit illy czélra valónak tekinthettem, Novemberben felküldém Igaz Sámuel Urnak, hogy abból a' mi tetszésére talál lenni, Zsebkönyvébe tehesse; a' mi az Erd. Muzéumban már megjelent, nem hiszem hogy a'

Tekint. Úr újra ki akarja adni; 's a' Kéziratnak Februáriusban már Bécsben kell lenni a' parancsolat szerint. Legjobbna vélném, ha a' Tekint. Úr Igaz Sámuel Úrtól elkivánná azon darabjaimat, a' mellyeket a' Zsebkönyv fel nem veve. Én magam küldeném meg ezeket a' Tekint. Úrnak, hogy időt nyerjünk, ha tudnám, mellyeket nem veve-fel Igaz Úr.

Ez az Almanach a' Szép-Nem kedvéért adatnék-ki leginkább; illő tehát hogy a' Szerelem' Énekei is találtassanak benne. Poesi-siünk e' részben kevésbé gazdag mint óhajtanunk lehet és kell. Bár a' Tekint. Úr nagyfényű testvére effélékkel gazdagítaná az Almanachot. Én egygy illyet ide teszek,¹ noha tartok tőle hogy Igaz Úr felvette.

A' miolta *Sajka* című Sonettómat írtam, nem írtam semmi Sonettot. A' Pannonia' Redactiójánál tehát csak ez lehet. Ha ezt tetszik felvenni a' Tekint. Úrnak, az volna kérésem, hogy a' szerint vegye-fel, a' mint a' Magy. Kurír adta-ki, nem a' Hasznos Múlt-ságok. Elisióimat nem szégyenlem, de nem akarok ennek elkerülések miatt magyarul nem jól szólni.

Maradok hív tisztelettel

A' Tekintetes Úrnak

Széphalom, Január 20d. 1821.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Szenvedje-meg a' Tekint. Úr hogy egygy szelet másoknak szőlő papirost ide rekeszthessek.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 138. sz.]

3941.

Kazinczy -- Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 20. Januar 1821.

Theurester, geliebtester Freund,

Lange, sehr lange ist es, dass ich gar nichts von Ihnen wisse.² Entwöhnt durch Ihre grenzenlose Freundschaft, vermisse ich Ihre Briefe wirklich sehr schwer, sie sind immer sehr unterrichtend. Aber

¹ Nincs a levél mellett.

² E szó fölé Romy ezt írta: weiss.

ich stelle mir vor, dass Ungemächlichkeiten des Lebens Sie ebenso drücken, wie mich, und da ich Ihre Erkaltung nicht befürchte, so erwarte ich Ihren nächsten Brief ruhig. Auch ich bin durch meine kummervolle Lage oft verstimmt auch dasjenige zu thun, was ich einst mit Hastigkeit gethan hätte; ein schöner Brief des Kanzlers Teleki liegt seit November unbeantwortet in meinen Händen, und dem Superint. Kis antworte ich nach einem viele Wochen langen Schweigen erst heute; und Text war doch genug da.

Alle meine Thätigkeit war seit einer geraumen Zeit mit dem Ankauf eines Gutes $11\frac{1}{2}$ Stunden von hier und in der unmittelbaren Nachbarschaft von Kázmér beschäftigt. Endlich waren wir über den Preis einig 50 tausend rund. Aber die Sache zeigte bald, dass man mit mir nicht aufrichtig umging; zwischen der mir mitgetheilten Conscription und dem Gute selbst waren schreckliche Difformitäten. Ich selbst wäre so zu handeln unfähig, und wenn ich durch meine Umstände gezwungen wäre zu stehlen, weil mir mein Genius sagt zu stehlen sey nur *Eine* Immoralität; aber zu *betrügen* sey eine doppelte. Die Sache gerieht in eine Ebbe. Ob sie wieder zur Fluth kömmt, weiss ich nicht. Und ich hatte meine Freude in der Vorstellung, meine Kinder würden einst dankbar sagen: Unser durch seinen Bruder zu Grunde gerichteter Vater, unsre durch ihren Bruder betrogene Mutter, haben uns das in *geldlosen* Zeiten erworben.

Dass Ihr Porträt den Heften des Tud. Gyűjt. beygefügt worden ist, ersah ich mit herzlicher Freude. Ich muss Ihnen sagen dass ich daran zweifelte, weil ich weiss, was zwischen den Herrn, die dort Einfluss auf diese Monat-Schrift haben, geschieht; für uns, die zu die [!] *gelehrte Classe* nicht gehören, ist Beyfall, wie jedem anderen Sterblichen, lieb; Sie gehören aber eigentlichst dazu, und so ist Ihnen *Achtung* nicht gleichgiltig.

Sie werden von mir wissen, dass ich die Biographie des Prof. Vályi Nagy, die auf dem ersten Bogen seiner Polyhymnia abgedruckt ist, in rührenden Briefen an den edlen Bischof von Siebenbürgen Baron Ignaz Szepesi, dann an Ladisl. Teleki, Vice Palatin Péchy, Szilasi (3 Ober Curator), an den Abt von Rudina Horváth János in Veszprém, an Kondé, und an mehreren abgeschickt habe. Der Bischof schrieb mir zurück, er kann nichts geben, *mert új gazda vagyok*, alle übrigen schweigen, und bloss Horvát István Bibliothekär in Pest gab 100 fl. Procurator Vitkovics 20 fl. — Welche Kälte gegen einen verdienstvollen Mann. Wirklich kostet das bischöfliche

- Stallum etc. dem B. Szepesi viel, und ich glaube ein andersmal würde er geholfen haben. Aber warum geben die übrigen nicht?

Jemand war neulich bey mir und erzählte, Jacobus Ferd. Millerus de Brassó sey unter Process, wegen Entwendung einiger seltenen goldenen alten Münzen des Museum [!]. Erwarten wir den Ausschlag.

Ungvár Németi Tóth ist wirklich todt. Wir haben sogar von einem Mann die Nachricht, der in Sept. in Wien war, und in auf der Bahre gesehen hat. Schade um den sehr edlen Mann.

Samuel Igaz gibt ein Taschenbuch für 1821 in ungr. Sprache heraus. Bis jetzt wird das Werk wohl gedruckt seyn. Die Zeichnung des Tokajer Berges ist nach meiner Hand. Ich sah das Kupfer noch nicht.

Graf *Michael Kornis*, ein sehr edler und reifer Jüngling, beschenkte mich mit 6 Stücken autogr. Sachen. Unter diesen ist ein Schreiben an Fürst *Apafi* mit türkischer Unterschrift. Sie, mein theurer Freund, sind in der Nähe von Belgrad. Ich setze Ihnen die copierte Unterschrift mit der Bitte vor, solche durch einen türkisch kennenden mit lateinischen Lettern abschreiben zu lassen.

Der Dichter Berzsenyi lässt sich zu Oedenburg curiren. Er ward in einem Nervenfieber irrig curirt, dann ward er auf einer Reise umgeworfen, betörtet a' fejemet és a' sódoromat sagt er mir; und dieses versenkte ihn in eine bösertige Hypochondrie. Er schreibt mir, nachdem er Jahre lang schwieg, dass sein Zustand ein félhalál ist. Wie Schade um den guten Kopf u. sehr edlen Mann! um mit Shakespears Ophelia zu sprechen, «er ist eine gespaltene Glocke, die jetzt nur dumpfe Töne gibt». Und doch sprüht sein Brief Leben und Geist. Auch er ist ein erklärter Feind von Recensionen, denen ich an meiner Bildung doch so vieles danke, und Kőlcseys Recension kann er noch nicht verschmerzen. Mein Blut, auch unendlich reizbar, kommt in keine Wallung, wenn die Recension nur meine Person, oder vielmehr meine Arbeit angeht. Die Natur machte mich zum Egmont, und das ist mein Unglück. Man legte mir Fallstricke und ich ging in diese willig, und stiess den Rath eines sehr edlen Mannes, der mein Oranien war, zurück, weil ich geglaubt habe, böse Menschen sind bloss schwache Menschen, und ich würde sie durch Vertrauen gewinnen. --- Stellen Sie sich vor, Beregszászi lässt jetzt in Patak ein Werk drucken in welchem meine Correspondenz mit ihm vorkömmt. Sogar der Text, in welchem die Rede von seinem

gewesenen Eleven, dem 8 jährigen Sohn meines Cousins Kazinczy András war, kommt vor. Der äusserst stolze und äusserst hypochondrische Mann wird dazu durch meine Gegner verleitet worden seyn. Ich sah das Werk noch nicht. Der Buchdrucker hat den Auftrag es niemanden zu zeigen. Der Censor in Pesth erlaubte die Erscheinung nicht; der Pleban und Censor in Patak schrieb sein Admittitur darauf. — Ich werde in keinem Fall antworten.

Dieser Brief geht augenblicklich nach Ujhely auf die Post, weil die Post heute gegen Pesth reitet. Sie können sich nicht vorstellen welche Ergüsse sich hier um den 10ten Januar gezeigt haben. Fiscal Docus reisete [!] auf einen Ball nach Ungvár, wo der Administrator von Beregh (Ungvarer Obergespann und Obereurator Lónyai) von den Ständen dieses Beregher Comitats begrüsst und eingeladen ward, und sein Wagen steht noch jetzt im Wasser, wo er nicht fortfahren konnte. Alle Brücken sind durchgebrochen.

Was sagen Sie zu meinem Martinusius im Tud. Gyűjt.? Kaum erhielt den Aufsatz die Redaction, und im nächsten Heft ward sie [!] abgedruckt. Zeichen dass er Beifall fand.

Leben Sie wohl, theurester Freund. Ich sehe mit vieler Ungeduld Ihrem Briefe entgegen.

In dem Conversations Lexicon ist ein herrlicher Artikel über Freymauerey.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

3942.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Januar. 21d. [1821]¹

Édes kedves Klárim,

Öcsém Tek. Boronkay László Ur fogja a' levelemet neked Gönczről átküldeni. Kevés szempillantásom van megírására, és így elégedjél meg a' kevéssel ez úttal.

Az én örvendezve jelentett vételem aligha el nem múlik. Nem úgy mentek velem mint óhajtottam. Gyermekeimet boldogítani óhajtanám, nem elrontani.

¹ Az évszám helye ki van vágva az eredetiben.

En jobb helyt nem ismerék ifjúnak mint a' Fő Fiscális Dókus Ur patvariáját. Barátságban lévén vele, nem kételkedem hogy helyet ad. De Pápista ifjúnak Kalvinista ember nem örömet ad helyet a' péntekes és szombatok miatt. Parancsolj, édes kedves Klárim, ha jónak látod, 's hidd, hogy örvideni fogok, ha én a' kinek úgy nincs [!] semmi módja értted valamit tenni, legalább ebben szolgálhatok.

Január. 19dikén egy Nyíregyházai ember lépe be hozzám egy pakéttal, és nem levéllel. Rám bizták hogy adjam által neked; vissza nem kívánják helyébe a' magokét. A' nélkül hogy a' pakétból csak egy sort is megolvastam volna, lepecsételtem, és nálam tartom míg által vihetem Neked. Gyönyörű a' hozzám írt levél, azt gyűlölőjének is meg kellene vallani, ha az ilyet másnak látni szabad volna.

El fogja hagyni Februar. közepén ezt a' földet, 's Csongrád Vármegyébe teszi által lakását, ismét azzá lévén ott, a' mi itt volt. En neki egész barátsággal feleltem, belé nem ereszkedvén a' dolog leggyengébb megilletésébe is.

Éljetek mindnyájan szerencsésen. Sophie tisztel, csókol. A' gyermekek csókolják kezeidet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

3943.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Tekint. Döbrentei Gábor Úrnak.

Kedves barátom, Maros-Németibe küldött levelemet a' Dévai Posta visszaútasította hozzám. Bár hát a' mi kedves Lajosunk élt volna a' barátság' jusaival, 's bontotta volna fel; mert abban egy magához intézettet is talált volna.

Csendes vérrel várom a' Szász feddést, és ha igaza lesz, kevélykedni fogok vétkem megismerésével. Több ez a' szép érzés mint a' Csalhatatlanság, melly halandónak úgy sem osztályrésze. Mit fedd vallyon? Hogy *Medvefajnak* neveztem a' Szászt? De azt, a' ki a' nyájas megszólítótól komor arccal fordul el vagy egészen némán, vagy monosyllábú felelettel, Lady Montagu, ki Dáma volt, 's a' szép világ nyelvével ismeretes, maga is medvének nevezte volna, mert az ollyat franczia és német medvének nevezik. Hogy Segesvártt, a'

házak két sora közt, a' nagy-úczán, nem sikátoron, szekerem Gróf Wassal és Gyulaival elakadt, te tudod. A' Városi Szászokat nem csak nem csipkedtem, de Seivert és Tarttler [1] Urak felől meleg szívvel is szóllottam. Nemzetem-szeretete hevessé tett azok ellen a' kik a' Magyarat korholgatják, a' mit csak Erdélyben lakó 's Erdélyben járt ember tudhat, noha az Ansichten von Siebenbürgen Írója mondja; 's ez az én hibám, mert hevességre nincs szükség. De én nem szégyenlem hogy Nemzetem' szeretete velem löbbet tétet mint szükség. Nemzeti gyűlölséget nem tanítottam, sőt azért meg is csapolám a' tánczolni nem akarót, 's azt mondtam a' Magyar Olvasónak, hogy a' Szászt tekintse Magyarának, mert az; a' Szásznak pedig, hogy magát tekintse Magyarának, mert az: 's ez nekem elég mentség, de a' tisztas Szászoknak nem mentség. 's tudom én miért nem mentség, de azzal nem gondolok.

Engedj szabad fercsengést 's Horátzi pajkosságú fercsengést lelkemnek: — Loc[um]t[enentia]lis Consil. Darvas Ferencz Urnak testvére József egy tanácsot adott valakinek, melly köz beszédé vált. — Ne mondd senkinek, monda, hogy *nagy kurva* volt az anyja, mert megharagszik érte: mondd, hogy ismerted; hogy szép asszony volt, nyájas, vig; hogy az egész világ imádtá; sok ember majd elvesztette érte az eszét — 's egyet mondál vele, 's ő még örömmel fogja hallgatni a' bántást. Az Euphemismus derék dolog, a' maga helyén: de Doctor Luther Márton azt monda a' Bibliának egy helyét fordítván: Den Narren muss man mit Kolben lausen, az az, a' bolondot doronggal kell kitévezni. 'S Dr. Luthernek igaza van.

Én betegen fekszem, de lelkem midőn Veled szólok, nem beteg, a' mint látod. Óh miért nem lehetek köztetek! -- Írd meg, kérlek, minden haladék nélkül, Gróf Mailáth Budán van e vagy Ugróczon? Novemberben küldék hozzá két pakétet, 's nem tudom vette e. Gondokban vagyok ezek miatt. Ha ott van, tudd-meg a' Gróftól, 's add értésemre. — Minap jelentett vételemből semmi sem lesz; játszanak velem, én pedig magammal játszani nem akarok. Ölellek forró szeretettel. Január. 21d. 1821.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. 1. köt.]

3944.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Január. 23d. 1821.

Tisztelt barátom,

Imhol valami, a' mivel ma élesztettem-fel lelkemet betegeskedésemben. Te engem minap arra serkentél hogy igyekezzem megnyerni a' köz javalást. Azon én nem kapok, 's inkább követem makacs ízlésemet: de illő, hogy olykor másokért is tegyek valamit. Mi nem a phantasia' játékát kedveljük a' Poezisban, hanem megelégszünk a' versekbe szedett morális Predikatioval. Bátorkodom tenni azt a' kérést hozzád, hogy velem tudatni méltóztassál, mit ítélsz Te, mit ítél a' Mélt. Grófné, mit ítél szép és édes-beszédű leányod, mit ítélnék némelly Nyelvünket szerető barátid felőle. Nem Bírám neveket óhajtom tudni, hanem csak ítéleteket. —

A' *rózsálló* annyit akar itt tenni, noha Analogia nélkül való meréssel, mint a' *rózsaszínbe csapó*, németül rosig. — A' Zeüsz, a' *Küpriszt*, nem is mentem.

Vetted e igen hosszú leveletem? 's mikor nyerek választ rá?

Öllelek forró tisztelettel

alázatos hív szolgád

Kazinczy Ferencz mpr.

GRÓF KORNIS MIHÁLYHOZ.

Hijába omlanak, barátom, könnyeid,
 Atyád' nem hozhatják-vissza nyögéseid.
 Érez sarkai a' vad Halál' kapujának
 Soha nem nyílnak-meg halandó' jajának.
 Ebből áll a' vadnak egész felelete:
 A' mi lesz, ide jut; Zeüsznek ez végzete.

Türed a' mit tűrni kell, 's leljen fájdalmában
 Lelked vigasztalást 's erőt önmagában.
 A' mi elmúlt, tekintsd örökre elmúltnak —
 Így kiált a' Szükség 's az Ész a' búsúlnak,
 Jó; de míg elfásúlsz, áldd a' Természetet,
 Hogy a' szenvedőnek lágy könnyet engedett.

Élt már Prometheusznak agyagból gyúrt mive,
 De csak verni tudott, nem érzeni, szíve.
 Homlokát illette Pallász világával,
 Küprisz, a' szép, keblét rózsálló ujjával.
 'S im a' buta agyag lát, eszmél és ítél,
 Sohajt, szeret, gyűlöl, vágy, utál, fél, remél.
 Igazán emberré csak az által leve,
 A' mit e' kettőtől ajándékol veve:
 Ész, melly oltogassa a' Szív' vad égését,
 Érzést, melly fenýítse az Ész' tévedését.

Tedd te is, bár nehéz, a' mire intenek,
 'S midőn fájdalmaid el-el-süllyesztenek,
 'S az Ész veszteséged' nagy voltát rajzolja,
 'S hogy határ nélkül sírsz, ő még igazolja,
 Kérdd a' Szívtől, mit sug egy homályos szent hit,
 'S derítsd-fel elmédnek komoly képzelményit,
 Csald-meg szemed', 's tagadd a' mit az tisztán lát,
 Hajlasz barátodnak ha fogadni szavát.

Mond, hogy atyád még él, mert még él szívednek,
 'S vége a' halálban nincsen az életnek;
 Mond: az a' szebb és jobb kezdetét ott veszi,
 A' hol porhajlékát a' lélek leteszi;
 A' mit egy szép álom feste Scipiónak, (Cicerónál)
 'S Pláto 's Virgil költe, mondd te is valónak,
 'S meglát'd, a' Szív csudát, 's igen nagy csudát tész,
 És hogy az nem rosszabb birtokunk mint az Ész.

Úgy van! még él atyád, barátja lelkednek,
 Körülötted lebeg, 's tanúja tettednek.
 Lát, midőn sírsz, hogy bár Zsigmondtól eredtél,
 Ki Erdélyt kormányzá, még semmit nem tettél;
 'S bár Teleki Károly volt hív anyád' atyja,
 Neved' csak vérséged' fénye ragyogtatja,
 Nem az önmagadé! — lát, 's örvend sorsának,
 Hogy illy fiút ada házának 's honjának.
 Sirj, 's ha barátodnak intését fűrheted,
 Szeressd a' ragyogást, 's valld-meg hogy szereted.

Igy sírt; 's nem titkolta nagy szíve' sirását,
 Ki a' Marathoni Vezér' ragyogását,
 'S a' ragyogást csak a' tettért irigylette,
 'S később élte 's veszte által érdemlette.

Két út viszen oda, a' hova szived vágy,
 Ne nézz csak vakító példát; nézzd Ez mit hágy.
 A' homály is ád fényt, és a' házi-élet,
 Ha érdemek védik és a' köz ítélet.
 Felejtve lesznek majd korunk' sok Nagyjai :
 Nem soha Festetics, soha nem Ráday.

Neked osztályrészül az a' fényes juta,
 Mellyen sok rossz kényén, sok jó vésszel futa.
 Járd, de a' Szírenek ellen óvd füledet,
 'S ne tagadd-meg soha ál fényért tisztedet,
 Bukj, ha kell, 's kívánja szíved' szent érzése —
 Atyádnak, kit siratsz, erre hív intése.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

3945.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom Január 23d. 1821.

Édes barátom,

Ha Te tizedrésznnyiben is szenvedéd a' mit leveled mond, és ha csak tizedrésznnyiben szeretsz is mint óhajtóm, az én látogatásim Neked nem lehetnek kedvetlenek, nekem pedig öröm ahhoz a' nem csak igen nemes lelkű, hanem igen lelkes emberhez is szólnom, a' kit én mérték nélkül szerettem mindenkor. Osztán midőn itt egy Epistolámat közlöm, melyet ez estve végeztem-el, az az óhajtás is emeli keblemet, hogy azt Superint. Kis Úrnak felolvasni méltóztassál. Kedves nekem azt látni, hogy ő és te felőlem szóllatok. — Imhoi az Epistola. Gróf Kornis Mihály mintegy 25 esztendőös ifjú; egyik őse Gubernator volt Erdélyben, lelkes anyja pedig a' Thesaurárius Teleki Károly leánya, ki kivált a' Classica Litera-

turában nagyon jártas volt, 's különben is egész Erdély által még hamvaiban is áldatik. Az én ifjú barátom egy igen érett lelkű derék ifju.

GRÓF KORNIS MIHÁLYHOZ.

Hiába omlanak, barátom, könnyeid,
Atyád' nem hozhatják-vissza nyögéseid — —

[stb. mint a 3944. számú levélben.]

De éjfél van; kifáradtam. Élj szerencsésen, 's tiszteld a' mi megbecsülhetetlen barátunkat.

Mikor veszem leveledet?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

3946.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Január 24d. 1821.¹

Tisztelt barátom,

Mintegy két hete, hogy Erdélyi Kormányshézi Tanácsos Cserei Miklós Úrnak hozzám írt leveléből egy téged illető czikkelyt egészen kiírtam 's postára adott levelemben megküldöttem. A' levél nem vesztetett el; de hallgatásod annál inkább kínozt, mivel különben is régen nem vettem semmi írásodat, 's ez rettegtem, hogy vagy betegség vagy valamely kedvetlen történetek érhettek. Óvjanak-meg Istenid mindentől a' mit magad nem kívánsz magadnak. Nem lévén e' rossz útakban semmi alkalmatosságom a' mi levelemet vigye, kénytelen vagyok ezt ismét postára tenni. Cserei nyugtalan lesz érteni mit mondál gondjaira 's tiszteletének jelére.

Engem rég oltá egészen elfogott a' házi baj és a' pénz' szerelme. Sera est in fundo parsimonia, ezt kiáltja Senecánk; de ehhez soha sem foghat az ember későn, noha nem soha gonoszabb időkben. Megyünk míg az örvény elnyél. — De minek beszéllek ezekről? Olly kedvetlen tárgy ez mint a' halál.

¹ Jött Kassára 27ikén 1821. — Dúlházy M. jegyzete.

Vedd e' helyett még Septemberben elkezdett versezetemet, de a' mellyet csak tegnap este végeztem-el. Eggy helytt, 's megtörténhetik, több helytt is, a' Te gondolatodat szóvtem-fel, 's látni fogod, hogy az csillám (lumiére) a' Munkában. Élj szerencsésen, nagylelkű 's hazánk határin kívül is tisztelt férjfi s szeressd

hív csudálodat:

Kazinczy Ferencz mpr.

GRÓF KORNIS MIHÁLYHOZ.

Szent-Benedekre, Dézs mellett.

Hijába omlanak, barátom, könnyeid,
Atyád' nem hozhatják-vissza nyögéseid — —
[stb. mint a 3944. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3947.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

DAS SCHLAFENDE KIND.

An des Altares Stufen lag ein Kind
In tiefem Schlaf. Der Priester kam gegangen
Der Messe heilig Opfer anzufangen.
Da bükte sich das Mütterlein geschwind

Das Kind hinweg zu nehmen, aber lind
Sprach er: «o lass, der Schlaf, der es umfängen,
«Ist auch Gebet, jetzt sieht es Bilder prangen¹
«So schön, wie sie auf Erden nimmer sind.

«Es ziehen Engel jezt durch seine Träume,
«Ins Herz ihm senkend frommer Zukunft Keime,
«Dass einst dess [!] Himmels Blumen d'raus erblühen.»
Da blickt mit Lust die Sonne zum Altar.
Das Kind erwacht. Der Augen, Wangen Glüh'n
Sagt der beglückten Mutter: «Er sprach wahr.»

Ofen, am 25/1. XXI.

Mailáth.

¹ Törléssel, ebből javítva: ihm sind jezt Bilder aufgegangen.

Kazinczy F. kezeírásában a levél hátulsó lapján a következő fordítás olvasható:

Mély álom lepte-meg a' gyermeket
 Az oltár' zsámolyán. Hív anyja fut
 A' kisdéd alvót onnan félre kapni.
 Mert im közelget fényes lépdeléssel
 A' Pap, hogy a' Mise' véretlen áldozatját
 Az irgalom' fejének bémutassa.

Hagyd őt aludni, mond a Pap szelíden,
 Az ártatlanság' álma is könnyörgés.
 Hévült lelkében képek kelnek itt,
 A' millyeket nem lát a' külvilág.
 Álmán keresztül nyájas angyalok
 Szállonganak, 's elhintik a' kegyesbb
 Jövendő' magvát szunnyadó keblébe,
 Melly majd az égnek nyitja szép virágít.

De im a' Nap ragyogva lő alá
 A' templom' ablakin az oltár' oszlopára.
 A' gyermek ébred. Arcza' lángolása
 Így szöll anyjához: «A' mondás igaz volt.»

Ápr. 16. 1822.

DER WINTERSTROM.*

Es wälzt der Wag die aufgeregten Fluten,¹
 Allein das wilde Schäumen birgt das Eis.
 An manchen Ort nur bricht die Quelle heiss
 Hervor verkündend die verborgnen Gluten.

So dek [!] ich ² meines Herzens ew'ges ³ Blüten ⁴
 Mit Schnee u. Frost; nicht ahnt des Lebens Kreis: ⁵
 Des Schmerzes Lodern ⁶ zeugt das Dichterreis [!]
 Es flammet Weh! wo Kälte sie vermuthen.⁷

* Ide Kazinczy F. a következő sort írta: Magyarúl lássd alább, a Kölcsy szép Lenkája megett.

¹ Eredetileg *Wogen*-t írt, azután kijavította.

² Előbb *auch*.

³ Előbb *still ewig*.

⁴ A sor kezdete, mint a törlés mutatja, eredetileg így hangzott: So bricht aus meinen Leben oft.

⁵ A sor eredetileg, mint a törlés mutatja, így hangzott: Und keiner ahnet in der Freunde Kreis.

⁶ Eredetileg *Flamme*.

⁷ Eredetileg a törlés szerint: Es lodert wild, wo sie nur Frost [Ruhe] vermuthen.

In tauber Luft verweht des Leides Rede;
 Dort ist kein Herz, und Sinnlos hier die Menge, —
 Und Eis und Glut theilt meines Herzens Öde,
 Und riesig wachsend mehrt sich ihr ¹ Gedränge,
 Doch sterb' ich eh', eh' ich mein Innres zeig
 D'rum blute Herz', verblute aber schweig.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3948.

Kazinczy — Gr. Gyulay Lajosnak.

Gróf Gyulay Lajos Úrhoz.

Szeretett barátom!

A Dévai Posta visszaküldé Döbrenteihez írt levelemet, mint-hogy ő M. Németit elhagyta. Annál inkább sajnálottam azt, mert a levélben hozzád is volt írva egy másik, a melyben azzal *dicsekedtem*, hogy Sophie beléd szerelmes. Dicsekedtem, mondom; mert ha az, hogy ő a te érdemedet megismerte, semmi érdem is; ki nem fogja azt tenni, ha a természet őtet nem szülte butává! Nekem mind-azáltal igen igen kedves volt látnom, hogy a kit én olly nagyon szeretek, azt ő is nagyon megkedvelte. Sok ideig, édes barátom, hogy elmenél, nem győzte emlegetni *szelíd*, *érett* és *nemességet mindenben bizonyító* lelkedet.

Az neked, igen is, ritka birtokod; ifjaink keveset hasonlítanak hozzád. Ne engedje soha Isten, hogy elváltozhassál. Légy az a mi vagy, s példád nemesítsen-meg másokat. Akármit mondjon a világ, édes barátom, a józan ítélet és a tiszta szív az, a mi bennünket tiszteletesekké tesz, és csak ez, csak ez! boldogokká is.

Érzem én melly veszteség az, hogy téged a te lelked barátja, a mi kedves Döbrenteink, elhagyott. De engedd őtet oda, a hova talán a haza java kiáltotta: mert, úgy látszik, az kiáltotta. Ő neked tetemes szolgálatokat tett, de már most nabis sine cortice — a mint Horatz mondja. Magadra hagyva még több erőt fogsz gyűjteni az ő általa rakott alapok után. Vonj fényt magadra, érdemekkel ékeskedő ifjú, s mutassd meg pályád első szakában, hogy méltó vagy azon fényes polczokra, hova az idő elvezetni fog. Ennyi tanu-

¹ E három szó helyett eredetileg ezt írta: seines Leids.

lással, illy érett lélekkel, ezzel a te szelíd lelkeddel lehetetlen nem ragyognod. Te ragyogni tartozol. Ragyog pedig az ember ha hivatalt nem visel is. A mit itt mondok, arra emlékeztet, a mit Kornisnak írtam. S minthogy láttad elejét, lássd itt egészen.

Imádásra méltó anyád írja, hogy nekem régi írásokat készítesz. Oh légy rajta, kérlek mindenre, hogy a Bethlen Gábor Fejedelemét megkaphassam. Kornis egy két hét előtt nekem a Cancellarius Bethlen Jánosét küldé meg. De a Gáborét! a Gáborét! mert ez volt az igazi ember. S ezt én *tőled* óhajtom venni. A Cardinalis Martinúzi Apológiája Pesten sensatiót teve, teve itt is azoknál, a kik azt a Tud. Gy.-ben olvasták. Lélek kell a *Nagyság* megfogására. Sietek az Epistolához. Öllelek a szívnek legszentebb érzéseivel.

Széphalom Január 28d. 1821.

örökös híved

Kazinczy.

Berzsényi felfordítatott; fejét, sódorát be és letörte, úgy írja. A fájdalom hypochondriába sülleszté. Oda lesz ez a páratlan ember is, ki disze volt korunknak.

16. Xbr.

Ismét felbontom leveletem, kedves barátim, hogy nektek feldicsekedjem, hogy épen ma érkezék Cserey Farkas barátomnak egy pakétja Episztoláinak némely nyomtatványával s Boeskey Istvánnak, Mátyás austriai herczegnek s később császárnak, Gyulaffy cancellariusnak leveleivel autogr. gyűjteményem számára, mellyeket nékem mélt. Kenderesy Úr küld.

Ezt irván néktek, ide teszem az éjjel csinált Epigrammámat is.

KIS ÉS BERZSENYI.

Különbözők és egyek arcaik,

Mint lenni kell a szép testvérekének — —

[stb. mint az 1890. számú levélben.]

GRÓF KORNIS MIHÁLYHOZ.

Hijába omlanak, barátom, könnyeid — —

[stb. mint a 3944. számú levélben.]

[Megjelent a «Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből» című mű 242—247. lapjain.]

3949.

Horváth Ádámné — Kazinczynak

Tekintetes Ur,

Kedves Drága Uram Bátyám!

A mi Leveleink, mindenik uton, későn értek még eddig tőljókra, mert imé — november 2. másodikán [!] dátált Levelétt Uram Bátyámnak nem elébb, mint 1821dik Esztendő Januárius Holnapjának 20dikán vettem, — meljből értem, hogy az Én Levelemet, meljet még a mult Esztendő Augusztus Holnapjának 12dikén irtam, későnn vevé Kedves Uram Bátyám — Én pedig ezen Levelemet el keseredve irtam, mert már szinte el akar hagyni a Béke tűrés, midőn untalan keresvén az Egerszegi Postát, soha Levelét Szép Halomról nem kaptam: az mult Esztendőnek utolsó Hetibe ismét be küldtem az Egerszegi Postára, szinte az elébbi nyughatatlanságból, ha van e már Levelem, s ekkor izeni meg az Expeditor, hogy van, egész 15 forint ára. — Ezek között találtam hát én is Uram Bátyámnak két Levelétt, meljek közül egyik még 819ben írva, s Boldogult férjemnek titulálva, másik pedig nekem, meljet a mult Esztendő Junius Holnapnak 29dikén irt nekem Uram Bátyám, — fájdalmasan esett késő jövetele, de vigasztaló mindenik. Fel szakasztván [a] férjemnek szóllót, látám, hogy Sárközi István Úrnak is van benne egy-két szó — be hoztam Bajomba s meg mutatám néki, — gondolván, hogy ő tőle nem tiltja el Uram Bátyám Leveléinek látását, meljen kívül a többit már, minek előtte Uram Bátyám Levelét vettem, zár alá tettem; és az egy kevésbé fáj, hogy azokat olj hamar vissza kívánná Kedves Uram Bátyám. Holott nekem mostani állapotomba az a leg főbb vigasztalóm, ha Boldogult férjem után Lelki Barátimnak Leveléit láthatom. — Halálának eredetétt kívánná Kedves Uram Bátyám tudni; de azt én magam sem tudom igazán. 1819be, Augusztus Hónap 12kén, épen nevem napján ki lelte a hideg, ő azt fel sem vette, vidám volt s nekem meg ígérte, hogy 1820ba Szép Halomra megyünk Klára napra. — — De oh, fájdalom, én etől örökre elestem; — a hideg negyed napivá vált s tartott egész Detzemberig. Ekor a hideg el maradt, láb daganat jött utánna, — ő azt hitte, hogy azon nyavaljába meg nem hal, mások ellenbe, kívált a Doctor bizonyosnak vélte a halálátt. — De előttem mégis titok volt, melj nekem annyival

jobban fáj, mind belső, mind külső képpen; sött fájni, fájni fog, míg élek sok okokra nézve, meljeket elől számlálni hosszas volna, s nem is mind papirosra való. Halála előtt 8 nappal, regveli kávé után meg illetődve monda ezen szavakat: Fiam, ugymond, bizony meg halok, nem álhatom ki ezt a Világott; ekor ki gördültek Szemeiből könnyei, meljeket én el fogódott szivvel le töröltem, ezt mondván: Édes *Papám*, ne haljon meg; ekor ismét meg vidult; de az ejtzakái nyughatatlanok voltak s többnyire tsak kebelembe aludt, mindig tsendes volt. Halála előtt 4 nappal torok dagadást Apostemát kapott, ebbe szenvedett, fantaziája volt vagy fél óráig, de nem rémésztő, hanem gyönyörködtető, töbnyire a Böltsekkel vesződött. Utolsó óráiba nagy forróságba volt s töbnyire kezemet fogta; ez volt utolsó szava: Adgy édes fiam még egy vánkost fejem alá. Felült s ekor láttam hanyatlani; karomat feje alá tartván le eresztém, s ekkor örökre el aludtt. — NB. Ez Bajomba történt, mivel ismét át kívánta lakását venni, s történhetik, hogy ő itt, én pedig más temetőbe fog tétetni. — A mult Esztendő nekem sok féle szomorúságot okozott; férjem holta után a Kereszturi Birtokomat szándékoztam el adni, s mikor már rá alkudtak 8000 ezer[.] forintig, akkor a jég ugy el vágott mindent, hogy a vevőnek el menvén kedve, a Jóság rajtam maradt. Környül állásim pedig oljanok, hogy vagy egyiket vagy másikat el kel adnom; a Nagy Bajomi Birtok kevés híjján 500 Holdbol álló, Szalába pedig 200 Hold; mind ezeket meg tart-hatnám, ha Gróf Szapárinénál lévő 8000 forint kapitálist meg kap-hatnám, melj már 1814től fogva minden interes nélkül hever; most már a Kőszegi Táblán folj a per, az Uram még életibe, 819be meg nyerte a kapitálist, tsak épen az interest kellett keresni; történvén az Uram halála, már most nem tudom, meddig hallad. Ezekbül láthatja Kedves Uram Bátyám, melj sok keserűvel van vegyítve életem. — — Értem Uram Bátyám Leveléből, hogy Boldogult fér-jemnek élete le irását kívánná Uram Bátyám ki adni, a mit én igen ohajtanék és nyugtalanul várok. Sárközi Ur azt mondja, hogy ő már el kezdte s közleni fogja Uram Bátyámmal. — Leveleitt ha tsak ugyan vissza kívánja Uram Bátyám, Sárközi Ur meg ígérte, hogy le viszi Pestre. De még azok mind Kereszturba vagynak, Szent Helljen. — Az énekes kis könyvrül más alkalmatossággal ismét fogok írni, most először arul kérek engedelmet, hogy minden compliment nélkül irok, az egyenes szivüségűl vezetettvén író tollam; másod-szor a hosszas írásról. Harmadszor, örülök, hogy ismét kis Kazintzy

született, a kit több testvéreivel együtt tsókolok, érdekes Szülőjüket tisztelvén, kívánom, hogy a nem rég születettnek [!] is nagy korát érje Kedves Uram Bátyámmal együtt. A midőn azt kérném, hogy ez után is vigasztaló Leveleitt meg ne fogja tőlem Kedves Uram Bátyám, ki magamat ajánlva vagyok

Fent tisztelt Kedves Uram Bátyámnak

30dik Januárii 821. N.-Bajom igaz szívú a[tya]fi Szolgállója

Kazintzy Clári

Horváth Ádámné mpr.

[Eredetije * a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 40. sz. II. köt.]

3950.

Aszalay Sámuel — Kazineczynak.

Eperjes Februar 2kán 821.

Tekintetes Fő Tábla Biró Úr!

Hosszasabb ideig tartott halgatásom oka a' volt, hogy az Alperes Gróf a' Sententia által meghatározott időpontig, a' vitatott Actio kezdését bé nem fejezván, Sententiát nem kaphattam, 's haszontalan irkálásokkal a' Tktes Úr köz haszon előmozdítására szenteltt idejét ellopni nem kívántam.

A' hozott 's ide tsatlott Itélet megmutatja, mit vitat az Alperes Gróf: tagadja tudniillik Kázmerbe [!] Leány Gróf Testvéreinek a' Successiot, mert Ónodnak az árából szerződött.

Ezen kérdés fogja már az Actoratust eldönteni, 's az egész per meritumát kimeríteni.

Némelly Assessor Urak — nem tagadhatom — az Alperes Gróf pártját fogják: reménylem azomba, hogy az Ónodi eladott Jószág miben volt volta felől megvilágosittatván általam, másánt fognak érteni. Mert még eddig az Acquisitionalisán kívül Kázmernek, semmi más próbákkal, 's argumentatiokkal elő nem állottam, nem tartván tanácsosnak a' mellesleg való kérdéseknek hosszas vitatásokkal a' per derekára leendő szálhatást magam tselekedetével is hátráltatni.

* Kazinczy F. a levél külső tiszta lapjára ezeket jegyezte: «Horváth Ádám a' Poeta. És Ellek [!].»

Előre ki kérem a' Tktes Úrtól, hogy az Actoratus eránt hozandó Sententia idejekor magát ide megalázni, a' Mgos Grófnéval edjütt, méltóztasson. Egy látogatás sokszor egy Kontz allegatióval vetekedik.

Tartsa meg a' Magyarok Istene a' Tekintetes Urat nemzetem bódogítására! Én örökös tisztelettel leszek

a' Ttes Úr'

alázatos szolgája
Aszalay Sámuel mpr.

In Causa Comitissarum Török contra C. Török.

Deliberatum est 1a Febr. 821.

P[raesen]tibus A. A. ad Divisionem et Successionem universae, post fata Communium Parentum remansae, mobilis et immobilis Substa[n]ti[ae], procedentibus; difficultatibus vero quod qualitatem Bonorum dividi petitorum, et Redintegrationem avulsorum Bonorum Onodien[sium] propositis, innuente quoque Sententia pag. Processus 9-a lata, ad quaestionem Actoratus et mer...¹ relegari; Actionem F[unda]-mento² Legum Actionalium stabiliri, P[ar]tesque ad ulterius agendum inviari.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

3951.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolosvár. 3a Febr. 821.

Kedves Barátom!

Előbbeni levelednek bővségéből hozzám való szivességednek láttam hasonló bővségét. — Bizonyos légy benne, hogy tudom méltóképpen betsülni: — s nemis maradok adósod. Azon hosszabb Leveledre, mihent öszve tojúlt bajaimtól tágulok, bővebb válaszat veszed: — a másodikban velem közlött verseidért pedig fogadd el köszönetemet. — Szépek, mind belső erejekre, mind külső főrmájokra nézve. — Ki nyomtattatom: s felit a nyomtatványoknak

¹ A szó vége tintafolt miatt olvashatatlan.

² E szó F[unda]mento-nak, vagy I[nstru]mento-nak is olvasható.

Neked küldöm, ki osztás végett. *Rózsálló* jó szó: a Magyarban sok találtatik hasonló. — —

Egyben nem értettél engemet. Nem azt akarom hogy írásod módja a Magyar nyelvet nem tudóknak tessenék, — hanem hogy azoknak a' kik a nyelvben éppen nem tudatlanok, — és a kik a nyelv Geniussát betsüllik, — s azt más nyelv Geniussával fel-
tserélni nem akarják, — meg nyerd jóvá hagyását, ditséretét. — Azt fel sem tehetem rólad, hogy ezeknek közitéletét meg vet-
hessed: a despotismus semmiben sem helyben hagyható, a Litteratu-
rában legkevesebbé. A Te érdemed e részben teméntelen, — egy kis fejességgel kár volna tsonkítani. Én egyenesen szoktam szólni. Tsak némely munkáidból, nem mindenikből láttzik, hogy a Német szóllás főmáját *felettébb* szereted; de miért nem Magyart? A Magyar idiotismus Asiában született, nem az északi erdők között. — A hól nem ellenkezik az egyik a másikkal, — a mi nállok igen szép, átal lehet venni, — de a hól nekünk szebb van, és tulajdonunk, ott fel-
tserélni nem tartom nyerességnak. Ezt én Döbrönteinek [!] is meg-
mondottam, elis szoktattam nagy részében attól a vissza éléstől. — Azomban, én veled a Litteratúrában nem mérkezem, tsak azt mon-
dom, hogy fontold meg ezen jegyzésemet.

Ujságunk nints. Kenderesi tsókol. — Jövő levelemben többet.
Most bé végzem, és vagyok igaz barátod

Kivül: ¹

Cserey Miklós mpr.

Tekintetes Kázintzi [!] Ferentz Urnak. per Debretzen. *Szép-
halomba.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

3952.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Febr. 4d. 1821.

Tisztelt kedves barátom,

Imhol mégyen vissza hozzád a' Zrínyi' Munkája és a' Hormayr és Mednyánszky Bárók Zsebkönyve. Zrínyidet beküldém Patakra, hogy ha meg nem volna a' Bibliothecának, írássák le, 's leírátták, széllyel

¹ A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

bontatván a' 'Te exemplárodát, hogy árkusokként adhassák a' Deákok kezeikbe. A' leírás így egy hét alatt véghez ment. Innen történt, hogy most más színű papirosba van kötve az a' mi hozzád megyen, mint akkor volt mikor vettem. Ha reményleni lehetne, hogy a' Censor megengedi a' kiadást, én ezt is kiereszteném. Nem mondhatom én Neked, mint bájol-el engem mind az a' mi a' Zrínyi tollából folyt. Jól írt Magyarúl, az akkori időhöz képest tudnillik, és a' Római Írókat szerette követni. Ide teszem némelly kijegyzett helyeit, melyekkel a' maga helyén mi is haszonnal élhetünk.

De szerencsétlen én! azaz: oh én szerencsétlen.

panaszolkodnám a' Szerencsére — ma *ellen*.

te ítéleted *rajta*. — mint *lelked rajta!*

Soha senki olly szorgalmatosan nem volt *jelen* (sich gegenwärtig) minden cselekedeteiben, mint Július Caesar.

lassú tanács — nem szeleskedve, hanem érett lélekkel választott lépés.

Endre király Henrich Császárt Magyarországból *kícheztette* — azaz éhség által kergette-ki.

mint az árvizet el kell folyni eresztetni. Duo infinitivi.

vitéz, vagy *vitéztelen*.

bizony dolog — az az, bizonyos.

nem csak csinálnak, *de sőt* nevelnek — duae particulae, quod graecis solemne.

Hunyadi Lászlónak vére Istennél *nem ereszt feledékenységet*.

Mátyás királynak elválasztását előbb *vígadták meg* hogy sem lett. elaluvá oltalmát.

Elmentté tette vala magát, simulavit se abiisse.

szüntelenebb isteni szolgálat — mehr als nöthig.

elbabonázá magától a' veszélyt — imádsággal akarta elkergetni.

Az egész *Keresztyének* reguláiban — Enallage.

Én nem feldolgozni akarom ezeket, de másként használni.

Még a' Heynei Virgíl első kötete van könyveid közül nálam és a' Voltaire gyönyörű Levelei. Kérlek, ezeket hagyd itt még egy ideig, és ha bírod, engedd meg Dulházy Urnak, hogy a' Conversations Lexiconból kiküldhesse nekem azt a' két Kötetet a' melyben a' *Sprache* és az *Übersetzen* fordul-elő. Én bírom a' Conversations Lexicont, de az enyém csak az R betűig tart. A' többi még hátra van. Ezt is meg fogom hozatni. Most van szükségem e' két czikkelyre.

Mailáth tüzel, hogy adjam-ki minél előbb Sallustot és Cicerót. A' kettőt egymás nélkül ki nem adhatom, mert nem érném-el czé-
 lomat. Azt fogják bizonyítani, a' mit nekem tagadnak ellenkezőim: —
Eggy a' Nyelv, de az hely 's a' Szólló Nyelve nem eggy Nyelv.
 Sallust nem úgy szól mint a' mindenek által javalt és csudált Cicero,
 és még is igen szépen szól. Ezt a' nagy igazságot fogja tanítani a'
 kettőnek egyszeri kiadása. Dr. Beregszászi most ada ki ellenem eggy
 nyolez árkusnyi Munkát Patakon. Igen sok jó van benne az igen
 sok rossz mellett. A' Munkát a' Pesti Censor nem akará megengedni
 hogy kiadhassa; ide küldé tehát, 's olly parancsolattal nyomtattak,
 hogy míg a' Typographus kész nem lesz vele, senki ne lássa. Felt
 a' Doktor, hogy én híré-t hallom, 's ellenzeni fogom. — Nagyon
 megesalta magát bennem; én azt soha sem ellenzettem volna. Két
 hozzá írt levele-met kinyomtattatá, 's ezt szégyenlem. Minden tudja,
 hogy én reptében szoktam írni leveleim-et, és többire akkor, mikor
 kifáradtam egyéb munkában. Mi a' *Suffixum*, azt én úgy tudom,
 mint azt, hogy mi a' *Verbum*. De én a' hozzá írt levélben azt nem
 a' Grammaticai értelemben, hanem a' Lexicálisban vettem a' post-
 fixum helyett. Megnagyarázza a' tudós férjfiú, hogy ő is értette a'
 Horátz szavát: Si volet *usus* etc. De hogy ezen értéssel egészen
 ellenkezőt taníta, mutatja a' Dissertatio. — Hát még a' Patak Leírá-
 sára tett Jegyzésekben miket nem mond! Azonban valljuk-meg, hogy
 tökély nem jutott embernek: B. is hibázott, én is hibáztam; B. is
 tanulhat tőlem, én is B.-től, 's a' Patak Leírásában a' Gregárius
 Deákok száma etc. etc. felől, Bibliothecárius számolása felől, hibás
 volt a' Tudósítás, pedig én azt Vályi-Naggyal együtt dolgozám, és
 Prof. Szombathy revideálta, minekelőtte kiadtam. — Én Beregszászi-
 nak felelni semmit nem fogok. Nem egymásnak valók vagyunk. —
 Tudni kell a' mit ő tud, az Etymológiát. De egyebet is; 's vagynak
 igen jó, igen szükséges, és igen szép hibák. Malum bene positum
 non debet tolli. Ha ez a' tudós Orientalista a' Régi Írókat is ismerné,
 nem volna ellensége az Enallagé-val való szóllásnak. Ő azt nem
 szenvedheti.

Sallust jobb most mint volt, de mi az a' Római Originalis
 mellett? Széllyel tépném valamikor a' kettőt öszvehasznoltam. Cice-
 róm inkább kiállja az öszvehasznoltást. Szüntelen igazgatok rajta,
 's azon leszek, hogy ez idéu kiereszthessem mind a' kettőt.

Még Novemberben általküldém Gróf Majláthnak az Erd. Levelek
 felét, minthogy a' Gróf parancsolá, hogy küldjem által (németre akarja

fordítani). Most veszem levelét, hogy öccse (neveu), a' Perbenyiki, kivel Gróf Eszterházy József megajándékozta Zemplényt, még eddig sem küldötte kezéhez. Sajnálám ha ez elveszne; mert már ezt a' Döbrentei itt léte után dolgoztam, és így ennek jóvá hagyása után. — A' Szászok közül valaki egy Czafolást tett a' Tud. Gyűjteménybe azon levelem felől, melly ott már megjelent. Talán a' Januárisi darabban venni fogjuk. Dátumaim tagadhatatlanok. De ha igazat mond, megigazítom, 's megvallom hibámat. Döbrentei mondja, hogy Erdélyben nagy haraggal vannak ellenem a' Szászok a' *medvefaj* miatt. De ebben ugyan igazok nincsen. Lady Montaigu Dáma volt, 's a' nagy világ szözlásaival derekasan ismeretes; és még is ő is *medvének* nevezte volna azt a' fajt, mellynek paraszt sorsú tagjai a' nyájas Megszóllítóól elfordúlnak, 's egy két syllabával felelnek kérdéseire, vagy éppen nem. Bónis Sámuel Urral éppen így bántak. És így nem hazugság a' mit mondok felőlök.

Gróf Mailáth, igen is, kész a' Magyar Anthológiával. 150 Verszetet ad-ki, kirokosztván mind azt, a' mi Alkalmi darabnak tekintethetik, az az, a' melly *valakihez van adreszálva*. Régi baja a' német íróknak, hogy az illyek felől azt hiszik, dass sie kein allgemeines Interesse erwecken können. Horáitz, Pindár őket megczafolhatná. Látván hogy a' Gróf ezt így akarja, nem igyekeztem elvonni szándékától. Ha ez nem volt volna, által küldém vala Herczeg Schwarzenbergnek írt Versedet. — Kisfaludi Károly is illy szándékkal van, 's Almanachjába illy tárgyú Verszeteket bévenni nem akar. — A' Császárné megengedte, hogy neki dedicáltassék az Almanach.

Lesz egy Zsebkönyvünk is. Igaz Sámuel Úr adja-ki Bécsben. A' Czimlapra a' Tokaji hegyet metszeté az én rajzolásom szerint. Ezt nekem már megküldötte; a' kép igen szépen van dolgozva, de nem híven. Visszaírtam neki, hogy igazítsa meg, 's ígérte hogy fogja. Annál inkább örvendek azon, mert a' szép hegy Szent Mihályról tekintve éppen az, a' melly Újhely mellől tekintve Nápolyi szépségű: a' Bónis Sámuel Úr Nagyfaluja felől tekintve óriási rút forma.

Igaz maga szöllita meg, hogy Szent Mihály czimű Epigrammát Zsebkönyvébe felvehesse.

Nem hittem én azt, nemes lelkű férfit, 's nem is hiszem, és hinni soha nem fogom, hogy téged a' fösvenység szállhasson-meg: de hiszem azt, hogy ezek a' Tatárjáráshoz hasonlítható idők téged is meghatnak, 's elveszik nyugalmodat, mert sullyokat te is érzed minden gazdagságaid mellett. A' sors nekem nem ada csaknem 900 házhelyű

Szent Mihályt és a' miket Sárosban és Zemplényben bírsz: engem
 irtoztató csapások érnek, és bár hát a' feleségem menekedhetett
 volna meg a' hasonló csapástól! de ötlet egy részben épen az érte,
 a' mi engem. Én megvallom, hogy mint a' Horácz Ménája, most
 éjjel nappal mindég a' *fösvénység* gondjai foglalnak el. Szeretném
 gyermekeimnek azt a' vallástételt adni szájokba, hogy atyjok igye-
 kezett őket megmenteni a' szegénység lelket ölő szükségeitől, a'
 Világgal pedig azt láttatni, hogy én egyebet is csináltam volna mint
 könyveket, ha engedte volna állapotom és az idő. --- Az a' Munka,
 a' mire vagy te buzdítottad Döbrenteit, vagy Döbrenteit téged, gyönyörű
 lehet: de nem látom mint boldoguljatok. Minden Írók nem ismertek.
 'S az Írók hada veszedelmes had. Erre is elmondhatjuk Voltairrel:
Illustres fous! Alázatosok, szerények, nekik nem kell a' dicsőség, ők
 érzik munkáscájok csekélységét: de ez a' keresztyén alázatosság gög,
 iszonyú gög. Engem ez vont bajba és háborúba. Bella geri placuit
 nullos habitura triumphos. Én Egmonti lélekkel bírva, egyenességem-
 mel önként léptem kelepczéjekbe, noha az Oránienek sokszor intet-
 tek, hogy ne higgyek nekik. Azon kell lennem hogy becsülettel vág-
 hassam-ki magamat a' bajból, 's ezt mondom: Bella geri placuit
 magnos habitura triumphos. Mert ha az ügy kap triumphusokat,
 úgy mi is győztünk.

Hogy Zseni felől szeretettel szóllasz, az nékem kevélységem.
 Azzal az intéssel eresztettem-el, hogy csak a' jók javallását keresse,
 nem a' fényesekét; 's meghagytam neki hogy a' Senator Fried Úr
 leánya' lársaságát keresse inkább, mint akárkiét másét. Harmadik
 kézből tudom, hogy a' lányomat az az igen tiszteletes erkölcsű 's
 gondolkozású személy, valamint atyja is, és testvére nagyon szeretik.
 Megbecsülhetetlen az a' kegyesség, a' mellyel eránta Te vagy, mert
 így a' gyermek Téged, a' Méltós. Grófnét, és Comtesse Virginiet
 csudálhatja. Neki maga a' Természet már, de ön is és az anyja,
féltékenységet adánk: elevenségre van szüksége, és a' szebb társaságok'
 tónusának eltanulására. Hol vehetne erre szebb és nagyobb példá-
 nyokat mint a' Te házában? Kérlek, fogadd attól az embertől,
 a' ki semmit nem adhat, az itt menő *Titkos Híreket* hálája jeléül
 's bizonyosságául. Lelked nemessége azt hiteli velem, hogy Te nekem
 abban rosszúl semmit nem vészesz. Vigasztalhatatlan volnék ha
 valakit találnál benne, a' mi megbánthatott volna. Élj szerencsésen,
 tisztelt barátom, 's légy elhíthetve az eránt, hogy téged forróbban senki
 sem tisztelt, senki sem szeretett, mint

Kazinczy Ferencz mpr.

Mit mondasz a' Cserei levelére? Nem jobb e így szerettetni mint Te szerettetel, mint úgy a' hogy a' mi ragyogó bábjaink, a' kik előtt görbedeznek, de vagy szidva, vagy nevetve?

Mit mondasz Kornishoz írt Epistolánra?

Gróf Eszterházi Károly Püspökről is papirosra fogom tenni a' miket tudok. Méltóztassál várakozással lenni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3953.

Kazinczy - - Dúlházy Mihálynak.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Secretárius Úr!

Az Úr Secretárius Úr, a' maga előtttem rég olta ismert nemes-lelkűsége szerint, feleségemnek akara nyújtani örömet: de az én örömöm a' kedves ajándékért még nagyobb volt mint a' feleségemé. Nem bírtam többé a' Mesterségnek ezt az igen szép mívét, 's akkor veszem a' Secretárius Úr kezéből, mikor nem hittem hogy valaha bírni fogom. Én 1788. Bécsben voltam, 's akkor Leonhard Posch volt az a' fiatal Mivész, a' ki a' Mesterségnek ebben a' nemében ott mindeneket felül halada. Eggy Asszonyság, kinek házá-nál Bécsben néha én is megjelentem, megígérteté magának, hogy Poschnak ülni fogok. Üitem, 's három aranyért megcsinálta; akkor annyit fizettek neki eggy fejért. Ott találtam a' Gróf Sztáray Mihályné fejét is, 's ebből talán hat öntevényt lehoztam. Fogságom alatt mind azok elvesztek. Bécsben lévén 1803, 1808, 1812. kerestem Poscht, de csak ezen utolsóban akadtam feleségére; maga Berlinben volt, üzni pályáját 's pénzt gyűjteni. 1815. nem kerestem; pedig akkor, a' sok Nagy Idegenek miatt, Német-orzágnak minden nagy Mivészei megjelentek, (megjelent Christen is, a' Helvetziai Fejfaragó) és így nem is akadtam Poschra. Ezeket azért mondom illy szélesre terjeszkedve, mert a' Mesterség és a' Posch történeteit adják-elő. Ma már Bécs sok hasonló nagyságú Mivésszel dicsekedhetik, 's nem sokára ezekhez fog hasonlítani a' mi Ferenczink is, ki most Rómában van, 's Thornwaldsen mellett valóságos Mivésszé képi magát. Nem lehet az középszerű Mivész, a' ki által a' maga fejét a' Bonaparte Lucián leánya márványban és élet' nagyságában dolgoztatá.

Ezen az arcz tisztán, legalább tisztábban, épebben maradt-meg, mint a' haj és a' lepel. A' haját az Olasz talán egy késsel karmolgatta rá. Jele hogy sokszor volt leöntve. — Alig értem mint juthatott az én főm ahhoz a' tisztelethez, én ezt csak néhány barátim számára bosszíroztatám.¹

Feleségem is, magam is, 's mind a' ketten hasonló szives, sőt meleg köszönettel köszönjük a' kedves ajándékot. Nem fogjuk azt soha megpillantani, hogy a' széplelkű Adó barátságáról érzékenyen ne emlékezzünk. Méltóztassék elhinni az Úr, hogy nekem kedvesebb ajándék alig adathatott volna; nem mintha magamban inkább gyönyörködném mint minden halandó szokott, hanem mivel itt azt kaptam-meg, a' minek megnyeréséhez minden reménységemet régen elvesztettem. 'S a' fej igen szép Munka. Ezt vallanám ha ellenségem képe volna is. Pedig én minden emberek közt senkit sem szeretek annyira mint magamat. Ezt az undok vallástételt azért teszem ily nyilván, mert utálok azt a' még undokabb tettetést, a' mit sok ember szenteskedve játszik, hogy maga magát nem szereti, 's csak másokat szeret. Mi felette másokat szerető, magunkat épen nem szerető emberek vagyunk — farsangban!

A' Mélt. Grófnak ma küldöm vissza a' Zrinyi Manuscriptumát és a' Hormayr Zsebkönyvét, 's kértem hogy a' Voltaire 8 Kötetét és a' Heyne Virgiljének első Darabját méltóztassék még itt hagyni. De azt is kértem, hogy ha bírja a Conversations Lexicont, méltóztassék velem közleni azt a' két Kötetet, melynek egyikében a' *Sprache*, másikában az *Uebersetzen* Articulusok fordulnak-elő.

Látni fogja az Ur Secretárius Ur a' Csomóban azt a' Munkáját is volt Prof. Beregszászi Úrnak, melyet ellenem most ada-ki. A' ki magáról szólván *hosszú és szörös füleket* emleget (a' milyen a' számáré) azzal én nem szeretek perleni. Én Beregszászi Urat szívesen szeretem, egy ártatlan és jámbor ember, sok tudományai és ritka tudományai vannak, de sokat nem is tud, ízlése felől bizonyosságot teszen mind az a' mi tollából foly. Bajos az olyannal szólni a' ki az Etymológiában keres mindent, 's nem láttatik tudni hogy az Enallage még disze a' Római Íróknak. Ílát arra mit mondjon az ember, hogy rettenetes haragjában szabados dolognak látá a' hozzá írt leveleket *kinyomtattatni*? Cicero más értelemben volt, de mi gondolja B. Úrnak Ciceróra? Én ezen levelem írása alatt Rómát fel-

¹ E szó helyett előbb *öntetém* volt írva.

cserélém Rimaszombattal; ha észre nem vettem volna, azt hinné B. Úr, hogy nekem a' kettő egygy. Ez történt midőn a Suffixum alatt Grammaticai és nem Lexiconi Suffixumot (az az Postfixumot) keresett levelemben. De én tudtam mi a' Grammaticai Suffixum, nem mint Beregszászi Úr 1815. Apr. 18. előtt hogy volt e' világon egy Kassai Professor, a' kit Baróti Szabó Dávidnak hittak. Ezt tagadja: de én most is állítom. Még akkor sem tudta, midőn azt mondám, hogy a' Virthi Öreg -- hogy a' Kassai volt Professor -- a' Virgil fordítója. Mind ezekre az volt a' felelet, hogy *nem ismeri*.

Veszekedni soha sem szabad magunkért; az ügyért olykor szükség. — A' Tud. Gyűjteménynek sok Munkáji lehetnek, hogy az Abaúji Tabellát még sem adák-ki. Pedig azt magok sürgetek. — Ajánlom az Úrnak nem csak magamat, hanem kivált a' leányomat, becses barátságába; feddje meg az Úr minden hibás lépéséért, 's legyen rajta, hogy minél több hasznos dolgot tanuljon. Maradok szíves tisztelettel

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3954.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa, Február 6ikán 1821.

Édes kedves Ferentzem!

Tegnap előtt kapum' küszöbén megbotlott alattam paripám, és mint-egy villám úgy esett egész terhével bal lábomra — hogy ha ki nem rántottam volna azt a' kengyel-vasból, — mivel a' ló mindjárt ismét felugrott, bizonyosan maga után hirtzott volna; — így csak a' lábom zúzatottat össze, és kinarúlt. Felszedém ugyan magam', de nem léphettem, és mintegy halottat vittek-fel a' gráditson. A' lármára elémbe rohant Feleségem, és kevésbé (!) múlt, hogy el nem ájúlt; most pedig plánta módjára a' meleg-ágyban fog kellene vagy hat hétig sínlenem szerencsétlenségem'. Valósággal «homme

¹ Dúlházy M. jegyzete: T. Kazintzy Fer. Úr levele. Jött Február' 6ikán 1821.

plante» vagyok, és csak annyiban állat, hogy nagy fájdalmakat szenvedek; mert nem tudom bizonyosan: érez-e nagyobb része a' növényeknek. Reméllem: ki-fogok gyógyulni. — Te szerentsébb vagy — a' minap megint Fiat szült Feleséged. — De, nem gyengíti-e az a' sok szülés? Feleségem azt tartja, hogy a' mostani idők inkább kedveznek az osztályoknak, mint a' szaporitásnak.

Minden tekintetben igaz: a' mit a' Gyulaŷ házról írsz. Az ifjú Gróf igen szelid erkölcsű, szép tehetsége van a' muzsikában; — az ifjabb kis-asszony mesteri módon játsza a' Sakkot; a Grófné merő jóság.

A' Magyarok viselete Budán az egész nemzetet nevetségessé tévé Európa előtt. Azt mondták a' Császárral: «totus mundus stultisat etc.» Erről, mind a' gondolatra, mind az előadásra nézve klaszszikai kitételről azt lehet mondani, a' mit egy Lengyel mondott bizonyos alkalmatossággal: «ani Grammatiki, ani Politiki.» — Gróf Teleki Samu' Fija, Felesége gyöngyeivel paszomántoztatta-ki mentétjét. Az egyik B. Prónainak drap [d'orból valónak saruji. Mások temérdek portékákat szedtek-fel a' boltokból, hogy gazdagoknak láttassanak, és tisztelkedhessenek. E' mind azért volt, mert Nimbussal (az az: sugár-fény alatt) akartuk Ő Felségét Troppauba küldeni, és mivel a' Csehek hidegen fogadták a' Fejedelmet, mi melegen akartuk — és így az árnyékot elvetni Vrbnára, és magunkra hajtani a' kegyességek fényeit és sugárjait. Ő Felsége soha sem volt kegyesebb. Gróf Almásy Kristóf azt projektálta: küldenének egy deputátiót a' Spanyolokhoz, és köszönnének meg nekik Fejedelmünk' kegyes ígéreteit. Gróf Teleki Lászlónét megtsókolta a' Királyné — valamennyi dáma a' Grófnéhoz tódult, és meg-akarta ajkaival érni azt a' szent helyet, a' hová a' Fejedelmi tsók tapadt. — Részemről nem lett volna szükség az ily' Felséges nyomra — én, a' nélkül-is szívesen megtsókolnám a' kegyes, jó, okos, és minden módon gyönyörű Grófnét. Ő Felségének Budáról lett el-utazása után eltiltatott a' nyomtatástól Gusztermann Munkája 3-ik darabja; később pedig két Zsidót Magyar Nemesekké nevezett-ki Ő Felsége. A' Királyné azt mondta: hogy Prágában 24 óra alatt több kérő-levelet kapott Férje, mint két hét alatt Pesten. Csak Vurm, a' Fejérvári Püspök, szóllott úgy a' mint az igasság, az okosság és a' Fejedelemhez való igaz bizodalom és hűség meg-kívánja; azt mondta tudniillik: «reméllik a' Magyarok: hogy nem fogja őket ezután Ő Felsége pátensek által igazgattatni.» Sok Magyarok azt gondolják: hogy közelebbi viseletek

által Budán mostani Konstitúciójokat sok századokra megerősítették. Ezeknek pápa-szemre lenne szükségök; nem hogy a' nevetségest lássák, mint Fáy András, hanem, hogy magok ne váljanak nevetségessé. A' Magyarok' viselete Budán káros és hazug hízelkedés volt — mert, meg-elégedést színlelt, és megtsalta a' jó szívű, de nem messze látó, jámbor Fejedelmet. Tudod-e? hogy ámbátor azt kelle egynehány esztendők előtt vitatni Gusztermannak: hogy Magyar Országban az első szülöttség' jussa után megyen a' korona; most mégis leg-közelebbé arról is gondolkoztak Bétsben: hogy a' Korona-örökös öttse kövesse Fejedelmünket a' trónuson. Úgy hintik-el mindenütt a' viszsza-vonás' magvait az uralkodó házakban, és mind ezeket csak azok nem látják, a' kiket ezek a' dolgok leginkább érdeklenek, és a' kikhez leg-közelebb esnek az effélék. — Cserei barátságát hálálom, de Erdélybe nem mehetek, mert nints pénzem; osztán könnyen megeshetne: hogy oly' rossz ideát kapnék ott-is a' bürokratziáról és az igasság' kiszolgáltatásáról, a' millyennel dosztig elvagyok telve a' Magyar bürokratziáról, és juszttizáról. Vén vagyok már akármely nagy Urnak, ha Primás is, kegyelme' keresésére. Úgy tetszik nékem: hogy Ő Herczagsége' tzéljai és ki-nézései századjával ellenkeznek — meglehet, hogy hibázom, vagy, hogy ő, mint nagyon nagyot lépett, szükségből, vagy háladatosságból, vagy a' kegyelem' megtartása végett, kohollya intézetjeit. Hallom: azt mond'ta néki a' Császár: mikor a' Keresztényi felekezetek' megegyeztetéséről szóllott a' fejedelem előtt: «Mentsen meg a' jó Isten: tessék Spanyol Országra vetni szemeit.» — Ha a' Primásnak tetszeni szeretnék, azért lenne: hogy rajtad valami módon segíthessek. Politikája, bizonytalan és gyanús popularitása kívánná-meg, hogy valamely jeles protestáns Férjfiú eránt tenne valami jelest. — Az én pályám bévégződött. Ha élek, és kitalálnék még egyszer bújni kedves tsendes homályomból — az csak akkor fogna lenni: ha a' Kormány-szék szisztemáját megváltoztatni kényteleníttetne — akkor, bizonyosan a' köz-boldogságon igyekezném; ezt mindég elő-mozdítja a' derék emberek eránt mutatott pártfogás. — Én nem tudok nem derék embert szeretni, de tudom túrni, és szívesen javítok rajta; ha és a' mikor lehet. — Még gyermekeim miatt sem hajhászom nagyon a' nagy urakat; úgy igyekszem inkább fiaimat nevelni: «ut ipsa etiam fortunā carere possint». Az, a' mit az ember a' köz jóra nézve tehet, igen kevés, és igen lassú haladású, ha nints oly' helyheztetésben, hogy szívével, eszével, és nyelvél a' dolgokon rugtathasson.

Nálam vala tegnap Dertsényi, kért: beszéljelek le acqvizitzióról — céljait nem tudhatom: de mint okos és tapasztalt embert barátodnak tartván, nem gondolhatom: hogy egy oly' jó fejű ember alacsony lélekből származott tanácsot adhasson. Elő hozom hát a' dolgot, a' nélkül: hogy legkisebb ítélet-tételt engedjek magamnak egy oly, dologra nézve, melynek környülményei nintsenek tudva előttem. Az afféle embereket, mint mi ketten vagyunk, azért igyekeznek némelyek meg-tsalni, mert tudják: hogy mi tellyességgel nem tudunk a' tsaláshoz; ha mi akarnánk vagy tudnánk eszünket arra fordítani, ők járnak-meg, nem mi; de olykor ők boldogúlnak; a' mi kötelességünk tehát felvigyázni: hogy ne boldogúlhassanak, és némelykor szívünkre vetni eszünk' zaboláját.

Én a' Brassói Müllerről mindég úgy vélekedtem: hogy ő ahoz a' Frantzia Bibliothékáriushoz hasonlít, kit egy Udvarnagy azért ajállott Jövedelem-miniszternek, mivel nem igen nyúlt ahoz, a' mi rá vala bízva; de ha nyúl, jobb, hogy Bibliothékárius maradjon.

Nagyon kellemetes Gróf Kornishoz irtt versezeted. Ha én valék apja gondolatodnak; meg-kell vallanom, hogy szerentsésen szülő-anyában valék nemző.

Exspectemus omnia a tempore. Hijában iparkodunk vénségünkre pénzt szerezni. — Látod, minő hasztalan iparkodtam. Te nem iparkodásoddal azt nyerted: hogy kevesebb gondok köz't éltél. Malum mole sua remedium inveniet. Esmered az olasz köz-mondást:

Chi a venti non fa,
A trenta non sa,
A quaranta non ha,
Che si vadi far buzazar a cinquanta.

De hol, és ki vágyna már most ránk ezen hideg Klimában? ifjú katonáink' sorsa lessz az Nápolyban, ha háborúra kerül' a' dolog. Rájok egy más Olasz köz-mondás is fog illeni: «Veder Napoli, e poi morir.» Botsásd meg czinizmuszszaimat — nem vagyok én azért maró, hanem szerető, szenvedő, és bajait békességgel és tsendes-séggel tűró

hív Jóskád mpr.

Február 8-ikán 1821.

Század volt a' mult éj, de nem tsendes álom, hanem a' fájdalomakra nézve. Elfelejteté velem már korán reggel azokat drága, szerezetre méltó leveled. Jókat jegyzél-ki Zrinyiből, de lehetett volna-é

roszszat? A' Konverzatziions-Lekszikonból küldöm a' kívánt kötetet. Többi könyveimet-is bírd a' meddig tetszik.

A' Nem, a' melyben írunk, az Író' tulajdonsága, az akkori ihlettetés, a' gondolatok 's érzetek' természete szokta ki-szabni lelkünk' szüleményei' ruháját, és annak formáit; másképp' irtt hát Tzitzero, és másképp' Szalluszt; sőt mind ez, mind az külömbözőképpen e' vagy ama nemben, de sőt órában is. Ha hisztóriát irt volna Tzitzero, hisztóriai sztilusát tsudálnám, noha az nagyon külömbözne akár böltselkedő, akár szószóllói előadásától; azonban, ki-tünne mindenütt Tzitzero, és a' hisztorikus Tzitzero oly' kevésbé lenne hisztorikus Szalluszt, mint a' hisztorikus Szalluszt hisztorikus Tzitzero.

A' *berkek'* homállya fedte-be Berekszászi' fejét. Ő mindent az Etymologiára és a' legszorossabb Grammatikai regulákra épít — piommal egyenget mindent, azért nehézkes esze-járása, 's nem áldozott soha is a' Gráziáknak. Nem kér tanátsot a' fültől, a' szívtől, és mindent tsupán a' pusztá tudományban keres — nem hajt semmit a' sok oldaluságra valamely nyelvben — nála nem rend a' regula, hanem lántz, és békó; egyszóval: ő soha még felé sem emelkedett a' nyelv' ideáljához — ha tőle függene: még szaporítaná a' nyelv' reguláit, és fel-kurkászná egész napkeletet, hogy kormány-zabola alá vesse lelkünk' haladását. Fiaimat tsunyáknak nézné, mert nem hasonlitanak hozzám, holott tudja feleségem, és az egész világ szintügy, mint én, meg vagyunk győződve: hogy tőlem származnak; vele hát, és Kassaival megszűnik minden okoskodás, mert ők úgy bele-mertültek a' Grammatikába, hogy nem is gyanítják a' nyelv' filozofiáját és esztetikáját; 's azt gondolják: hogy élő nyelvünk bé van már fejezve. Az pedig, hogy el-hibáztad a' tanulók' számát Patakon, oly' kitsi botlás, mint maga a' tárgy, melyben botlottál. De ne szóljunk többé az oly' tudósokról, kik nem akarják látni, és érzeni: hogy mindég fel kell áldozni az etymologiát az eufoniának, valahányszor a' kettő össze ütközik. Hazánkban semmi sem terjeszkedik nehezebben a' jó ízlésnél, ennek sok oka van, de most ebbe nem botsátkozom.

Zseni ma is nálunk ebédelt. Szülei után senki-se szereti jobban, mint mi. Nagyon elvult a' falun foglalva Virgínia, azért nem folytatta a' levelezést — majd rá parancsolok: hogy folytassa — de ne avatkozzanak bele a' szülék, hanem olvassák a' leveleket, és tegyék-meg jegyzéseiket a' leánykák előtt — így igazulni fog a' ki-fejtődés, nem akadályoztatni.

Mi Döbrenteivel tsak a' fő írókat, és a' főbb munkákat akar-nók megesmertetni.

Mit irjak még beteg ágyamból, hol újra Gibbont és Kintiliánt olvasom? — azt: hogy jobb szerettem volna a' Pegazussal botlani; mert sok őt hat hétig az ágyhoz szegeztetni, mindég hanyat-feküdni, nem mozdulhatni, és fájdalmakat szenvedni, mikor mások járnak, kelnek a' derült ég alatt, és eszekbe se jut, hogy eltsusza-modhatnának és nyakokat törhetnék. Sed levius fit patientia, quid-quid corrigere est nefas.

Sógorod gyakran meglátogat. — Talán írok beteg ágyamból egynehány nyavalygó jegyzeteket a' közted 's Berekszászi köz't folyó háborútskára; de bekeltető szándékkal, és a' mennyire tsak lehetni fog, tsipkedések, ha nem is mindég tsiklandozások, nélkül.

Szabó úr Orfila' Munkáját a' mérgekről lefordította és nékem dedikálta. Vale

Pípsz impr.

U. I. Köszönöm az ipam és magamról való történeti jegyzeteket; hasonlókat várok Eszterházy Károlyról, a' Püspökről.

[Fredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3955.

Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának.

Febr. 7dikén 1821.

Édes Klárim,

Tegnap vettem az Aszalay Úr levelét Eperjesről azon örvendetes hírrel, hogy a' Kázméri Processusban az Actio stabiliáltatott. Hátra van az Actorátus, és osztán a' Liquidatio. Illy [hír]telenül¹ menvén eddig a' dolog, megvállik mint fogja magát viselni a' Sógorom. Illy keserves időkben vár[ni a' do]log eldőlését, iszonyúság. Ugyan mit mondana [a' sze]gény Ipam, ha látná!

Ezen kezdém levelemet, 's látod édes Klárim, várom a' per végét. Sávoly eránt sem tudhatok semmit egyebet.

¹ A levél jobb szőle le van szakadva, s némely szó vagy egyáltalán nem, vagy csak hozzátetőleg olvasható.

mint azt, hogy foly a' per Herczeg Koháry ellen, ki a' jószágot Báró Heningeréktől,..... testvér nénje fiaitól megvette, minekutána azt az..... a' Septemviratuson 1819. megnyerték. Referendarius Fáy Barnabás kérte a' Herczeget, hogy a' pénzt ki ne fizesse, mert a' József és Lajos gyermekei hozzá jusokat tartják, 's a' Herczeg ki nem fizette.

Azon irásokat, melyeket hozzám küldöttek, ime általadom a' nélkül hogy csak egy sort is elolvastam volna. Legjobb volna meg nem olvasván tűzbe vetni, de előbb megtekinteni, mert úgy tetszik, egy kis csomóban valami áll. Magam vittem volna el, de képezem hogy nyugtalanul várod: én pedig December [2]1dike oltá tegnap estig csak egy nap voltam ki[vül a'] háztól, egy nap az udvaron: különben mindég ágyban, fél betegen.

Loyz öcsémnek küldöm a' Tud. Gyűjteményt. Cardinális Martinnuzimat nem reménylett kedvességgel olvasták Pesten. Az én érdmem csak az, hogy bátor voltam kimondani az igazat, de elhallgatván a' mit mondani nem lehetett. Nagy ember volt, és így róla könnyű volt sok jót mondani.

Az Abauji Fő Ispán Beszédében érett lélek van. [Adj]a Isten, hogy teljesítenek a' min igyekszik. Ritka Fő Ispáni Beszédet olvastam több örömmel: a' másoké csak czifra. A' Fő Notárius Comáromy István Úr olyan a' millyet tőle várni lehetett.

Öcsém Boronkay László Ur viszi hozzád e' levelemet. Panaszolta baját, 's kért hogy kérjelek. Megmondottam, hogy Neked is sok költségeid vannak; interest senki sem fizet; Ferencz fiad a' Gárdához ment; az idők, melyeknél a' Tatár járása sem lehet keservesebb, téged is nyomnak; és ámbár testvérek vagyunk 's egymást szeretjük, a' dolog természete nem engedi hogy magamat közbe vesse. Azonban nem állhaték ellent sürgetésének: a' Summa nem nagy; veszedelemben nem forog. Tedd vele a' mit körülállásid engednek; tudom, hogy megszegényítésében gyönyörűségedet nem találod. Azt hiszi, hogy ezt a' bajt a' Sógorának Botkának köszönheti.

Itt teljességgel semmi újság. Hogy Péchy Laczi megházasodott, a' Susi tegnap érkezett leveléből tudom. De kit vett-el, addig magyarázza, hogy lehetetlen érteni. Dienes és Miklós jelen voltak az esketésen, és mind ketten meg vannak elégedve a' Bécsben nevelt Debreczeni leánnyal. Jenőy e a' vezetékneve, vagy Komáromy, nem értem.

Gróf Dezsőffy József most is azzal a' kegyességgel viseltetik Zseni eránt mint tavaly. Azt írja hogy nagyon megnőtt, és hogy az ártatlansághoz elevenség kezd párosodni. Ebben a' gyermekben, úgymond nekem a' Gróf, neked sok atyai örömköket ígérek. — Visszaírtam neki, hogy ha házasodnom kellene, én nem is igen vennék mást, mint vagy egy bizonyos leányt Erdélyben, vagy Zsenit. Hadd nevéssen rajta a' Gróf.

Éljetek szerencsésen, édeseim; Sophie tisztel, csókol; a' gyermekek, az a' nagy csoport, csókolják kezeidet. A' szegény Antoninnak a' jobb szeme és homloka felett, egy ujnyival beljebb mint a' haj kezdődik, oly veszedelmes kelés támadt, mint az Anyának [!] tavaly a' karjai alatt. Iszonyú kínokat szenved a' gyermek. Bálinton ismét megindult az ótvar; bár csak kitisztúlhatna. Ez a' szegény gyerek nekem igen kedves, 's talán azért mert szenved. Míg én olvasok vagy írok az ágyba, egész órákat ül széken asztalom mellett, 's magában, vagy Fizsivel. Lajos derekasan nő a' négy csecsen, mert anyját is szopja, dajkáját is; Kázméri ábrázat; az az pisze orrú; azt és a' kék szemet az anyjától kapta.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

3956.

Kazinczy Dénes — Kazinczy Ferencznek.

Váradon Febr. 10kén 821.

Édes Ferentzem!

Meg engedj, hogy December 21kén írott igen kedves Leveledre illy későn válaszolok. December közepe óta alkalmasint vándorlással töltöttem időmet, hol Debreczenbe, hol Semjénbe, hol Székelyhídon az Úri Széken. A fatum, annak tartom pedig a közönségesen érezhető pénz szükségét, oly állapotra juttata bennünket, hogy bár ohajtanánk is egymást látni, kéntelenek vagyunk magunktól ezt az örömet meg vonni. Tsak levelek által tehetjük ezt, és Te édes Ferentzem ezt könnyen meg teheted, mert szeretsz is irni, könnyen is irsz, de én két roszt kézzel írok, 's ugyan azért, ha e' miatt resteskedem, botsánatot kérek, de hidd el, hogy nekem nagyobb

örömről nem tehetsz, mint ha Leveleiddel böldogitasz, és magadról, gyermekeidről, tudósítasz.

Köszönöm édes Ferentzem, a Complimentet, hogy a mint írod, részt veszel fényünkben, de ezt magamra nem vehetem, mert hogy igazságos legyek, engem az Egek nem áldottak meg egyébbel egy kevés modestiánál, és egy kis Judiciumnál. A' honnan a lármás Superintendentialis és Vármegye gyűléseinkben sem teszek egyebet, hanem fungor vice cotis, tsendesitem az indúlatokat. Téged illet az nagyobb Jussal, mint a ki Hazai Litteraturánk gyarapításában és nyelvünk tsinosításában érdemeket szerzettél. Azomba minthogy már belé jöttem a Litteratori materiába, ámbár szívesen el esmerem, hogy competens Bíró nem vagyok, enged' meg, hogy igazán meg valjam, hogy nekünk Profamusoknak jobban tetszett az a kellemetes Magyar Stylusod, mellyel tündöklök az Abel Halála, mint a Martiniusi Élete és le írása. Leg alább, ha szabad valamit kívánni, azt óhajtanám, hogy Ti nyelv pallérozók, a midőn vagy új szokat tsináltok, vagy a régieket rövidítitek, mint p. o. parantsolat helyet parants, édes helyet öd, scholion gyanánt okát adnátok, miért teszitek ezt. Hiszen Horátzba is van elég 4. 5. 6 Syllabájú szó. És talám éppen az ő vitae philosophiájának köszönhetem, hogy mindenbe a közép utat szerettem leg jobban, az az valamint bosszankodom a nyers nyakas orthologusokra, úgy a szükségén kívül való Neologismust sem hagyhatom helybe. Ellenbe lelkenből szeretem és betsülöm a Hatszor tiz öszt érdem Íróját.

Gyermekeidről bővebb tudósításodat várom. Én az apróbbakat még nem is láttam 's nem is esmerem, a nagyobbak pedig már alkalmasint jól fel serdültek a miolta nem láttam, kérlek, tselekedjed, hogy legalább úgy esmerhessem őket, mint a Fejedelmek a mátkájokat. Azt bizonynyal mondom, hogy ha még mind nem esmerem is, jobban szeretem őket, mint sok Fejedelem a mátkáját.

Aquisitióidnak, ha kivált, a mint remőnylem, hasznosak, szíveimből örvendek. Böldogitsd az Isten minden igyekezetedben, tsak a Concubitus ne tegye foganatossá. Mó'ses is szerette a 7. számot, Te is elégedj meg vele. A mit a Leveled végén a pénz eránt írsz, abba nehezen tellyesithetem kívánságodat, és ennek is 99 oka van, mint az Egri Püspöknek való nem harangozásnak. Nem gondolhatsz Te édes Ferenczem szegényebb Vármegyét, mint ez a miénk. Itt a Pap Urakon és Verner Praefectuson kívül senkinek sints pénze. Ha a Váradi Uraságokat egyszerre Torturára vonnák is, nem hiszem,

hogy tsak 2000 ftot is össze tudnának tsinálni. A Papok pedig inkább adnak Zsidónak 30—50 pro Centummal, mint a betsületes embernek, kivált a kinek értékét 's vagyonját nem esmerik.

Már magamról is irok, ha tsak Summaria is. Egészségem hála Istennek egy darab idő olta tűrhető van. A Calculusnak már 6 Esztendő olta jeleit nem érzem. Az appetitusom, és alvásom igen jó. Úgy látom, hogy sokba reá ütöttem a szegény anyáinkra, tsak a haragba nem, mert mikor egészséges vagyok, Esztendeig sem haragszom meg. De bezzeg reá ütöttem abba, hogy soha sints pénzem. Ifjabb Esztendeimbe tűrhető keggel tekingetet reám Madam Fortuna, de a' múltt Decenniumba ugyan hátat fordíta. Magad tudod, a' múltt 810. 811. 812dik Esztendőkbe mely terhes nyavaljákon mentem keresztül, nyavaljaim pedig az Oeonomiákra is operáltak. 813. 814. 815. 816ba a Szunyogdi szőlőm 6000 cseber bor helyet mind össze 400 csebert adott. 816ba a jég Semjénbe és Keserűbe az életemet el verte. 817be be fizetet a 2 ftos Kapás. 818. 819be Váradon vólt felette ocsmány szüretem, mert a' hol 1000 cseber boromnak kellett vólna lenni, lett 170 és 129. Azomba költségem elég van, mert ha szinte nagy Urat nem akarok is játszani, de sok atyafiaim és sok barátim lévén, sok betsületes ember meg fordul a házamnál. Nummos non contemplar in arca, de azt ditsekedés nélkül mondhatom, hogy a publica opinio erántam kedvező. Nappal néha olvasok, de koránt sem annyit mint Te, estve kártyázatok, az éjjel sem úgy töltöm pedig mint Te, mert már én nem tudnék kis Lajost producálni. Hic habes me in effigie. Ha szinte nehezen esett is ezen Levelemnek két lähmoltt kézzel írása, de szinte jól esett, hogy magamat veled ki enyeleghettem. Azomba a mi az Írásom módját illeti, Schonung, lieber Ferentz mit der Kritik, mert én a Levél írást is tsak Mikes Kelemenből tanultam.

Még egy pár szót! Ird meg nekem, ki munkája a Tud. Gyűjteményben, a Virgil Aeneisének és Voltair Henriásának Criticája?

Szeressétek egymást Édes Ferenczem. Feleségedet helyettem csókolgasd meg, de egyebet ne tsinálj. Gyermekeidet szeretettel ölelem. Vale és gyakran írj, semmi az, hogy én nem irok.

Szerető barátod és testvéred

Dienes mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

3957.

Sárközy István — Kazineczynak.

N. Bajom 11. Febr. 1821.

Tiszteletre méltó Kedves A[tyámfia]!

Édes Barátom!

Már éppen író félbe valék, midőn Tett. Kazintzi Klára Hugodnak írott Leveledet hozzám adressirozád, és abban nekem is egy Lap szöll vala. Irni mondom már szinte készültem, mivel elébb özvegy Horváth Ádámné Hugunk tizenegy néhány forint ára megholt Férjének szöllő Leveleket váltván ki az Egerszegi Postáról, azok közzül a' Tiedbe ezeket olvasám: «Sárközinek Levelét tsak várom 's nem jó — Hihető nints mit írnia.»

Van biz én nekem Édes Barátom 's volt is mindég. Mikor más gondolkozni valót talált a' Világba, én is meg voltam a' magam Statióján mindég; 's ha valakivel gondolatimat közölhettem, én is elementumomba voltam.

Hogy sokat halgatással győztem, az igaz, de nyertem véle. Mert sokszor másképp kellett érteni azt a' mit egyképpen irtak. — 'S én időt és híjjában való szájj vagy calamus koptatást kéméllettem. — De ez mi reánk éppen nem alkalmaztatható. — Mert

Én Tenéked, Barátom, Válosszal adósod nem voltam, hanem Te maradtál el, az én talán erősebbetske Apologiamra, melyben meg irtam, mely méltatlan szemre hányás nekem azt irnod, hogy egyszer Sárközit (K. Atyádfia férjét) nem esmértem, máskor pedig igen nagyon jól. — — Erre nem feleltél soha. — Azt ugyan tsak elősször gondoltam hogy vagy apprehendáltál benne valamit, vagy nem eléggé értettél. 'S az eránt világosittást kívánó Leveledet vártam: azután pedig Keszthelyre írott Leveleidet olvasván (mellyekből én is húzhattam volna némely contrastokat ki, ha véled költsönössen kívántam volna lenni), ugy gondolkoztam, hogy talám nekem azért nem írsz, hogy frappirozni akarsz 's egyszer tsak által ruttzanol a' Balatonyon Keszthelyről hozzánk — és szájjal teszünk egymásnak vallást az igasságról. — De hiszen már reménylem Sárközj Jánost is, comme il faut, esmered, a' Keszthelyi hunt A[tyafi]val is egyforma és állandó correlatióba maradsz. — Azért ezek is a' félre tehető ideák sorába tartozván [!].

Horváth Ádám B[arátun]k[na]k halála környül állásairól tudakozódol mind Tettes özvegyétől, mind töllem. Klári Hugunk azt szeretné hogy én válaszomat néki mutathatnám meg; de én azt sok tekintetekből nem teszem. Irjon ő a' mint érez és a' mit tud: én is a' mi Néked szükség és a' mi igaz.

Ámbár Horváth Barátunk Zala Vármegyébe a' (főtséjségen Petri űszturba lakott (mely Jóságát ő azért szerzette, hogy második Feleségével együtt laktába botránkozás kövévé vált, Szoba Leányával azután pedig most említett 3dik Feleségével copulatio előtt, el rejtezhessen némellyek szeme előtt) — de még is halni ide vissza jött. — Hanem oly alkalmatlan időbe, hogy nékem éppen Fejér Vármegyébe bancroutírozott Vőm dolgában Sequestruma és concursualis Perének utba igazittása miatt ki kelletvén mennem, arra az időre vissza nem jöhettem. — Háza előtt el mentembe mindazáltal hozzá be tértem 's velle sokáig beszélgettem, tölle el-butsuzván, arra [kértem], hogy ha valamibe meg szorulna, bátran és kéméllés nélkül folyamodjon Feleségemhez, 's addig mig vissza nem fordulok, meg ne haljon. De ő biz ezt nem egészen tarthatá meg.

Néki több esztendőktől való igen nagy hernia incarcerataja volt — mely már rajta erőt vévén, és a' Vér hányással eggyesülvén (a' mit ő arany ér effectusának gondolt), annyival inkább, hogy igen derék Orvos Doctorunknak, ámbár Hitünk Sorsosának, szavát nem fogadta — ki meg mondta hogy ha a' szerint nem tesz mint ő neki p[rae]scribálta, rövid nap meg hal — háta megé, azzal hitette el Feleségét, hogy ő jobban esmeri a' maga baját száz Doctornál is, és tudja bizonynyal hogy mostanába meg nem hal — hosszasan tartó lassu hideg lelésbe, közbe közbe fantazirozván, és utolsó óráiba békételenkedvén is, Felesége és a' Helybeli Praedikátorné (kinek szomszédságába lakott) ápolgatási közt, ennek karjain ereszkedvén vánkosára, midőn Felesége reá tiszta ruhát akart adni és melegített, azt se várhatván, el aludt.

Alkalmasint meg irta halálát Kultsárnak ugyan az itt lévő Praedikator Budai Pál. — Ki hajdan Gr. Wartenslebennél nevelő volt. — A' Verseket is reménylem olvastad. — De rövid nap ha későtskén is fog ki jönni egynehány, mellyet valóba ha élne, maga meg köszönhetne.

Életének le írása felől is emlékezel. — Én ezt leg könnyebben meg tehetném, mert születését, tanulását, és egész életét tudom, velle együtt tanultam, Debretzenbe egy gradusba voltam — Sőt másutt is — — —

De még is tanátsosabbnak tartanám biographiájával el-halगतni — mert félő hogy ha némellyeket az Ember el halगत, pótlásképpen mások cum correctione Petri Bod ki adják — és homályt fog reá vetni.

Magadnak én le irhatom ha kívánod — De tsak egyedül magadnak — Meg küldök némely hiteles extractusokat is, mellyekből szavaimnak igasságát vagy fontosságát által láthadd. — De mind ezeket tsak magadnak és tsak ha kívánod.

A' Keszthelyi Testamentum bezzeg nem Sennyeié — — A' Császár születése napjain Heliconon nem ültetnek az ólta fákat. — — Berzsenyi Sopron Vármegyébe vette Lakását, leg alább egy időre; és így nállunk vala mivel kevesebbet láttatik.

A' kedves magodnak örülök, egy esztendőbeliek vagyunk anyival inkább. A' Mélt Asszonynak mint Feleségednek és Hugomnak kezeit tsókolom — Majd egyszer Kazimir fiammal meg látogatom, már Juratus. Igen jó erköltsű és jól tanult, virtuosus a' Violinon, jó rajzoló, lovagló, bár tsak Prokátor lenne olyan — mert az akar lenni — A' Nagyobbik meg hires és Kedves Primar. V. Notar. — mert T[eleki] nem tette még Ordinariussá — Szerezzeneki Feleséget.

Meg van e még a' Kövi Professor jól nevelt Leánya? azt is commendálták neki — Ez Jurista is, Frantzia, Anglus is jó. — Német, Deák perse. — Hegedüs is —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

3958.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Pest, Febr. 24d. 1821. *vettem Martz. 2dikán.*¹

Jelentenem kell Kedves Uram Bátyám előtt, hogy az Ajándék Januariusi és Februariusi darabjait én redigáltam, vagy inkább redigáltattam, minthogy Thaiszhoz olyan versek küldettek be, mellyek nyomtatásra tellyeséggel érdemetlenek voltak; 's ezen jelentésem mellett egyszersmind bocsánatot kelletik kérnem a' felől, hogy a' *Reményem eltűnt* Ódának Tusakodás czímet adni bátorkodtam.

¹ Kazinczy F. jegyzete.

Kelemen Lajosnak dala «*Annak kell lenni a' Magyaroknak*» etc. etc. ezen felülírást kapta tőlem: Hunyadi János a' török zajban; 's minden botrányoztatás el vagyon mellőzve.

Minden levelezésbeli fonákságaim mellett sem akarom hinni, hogy tudósításaim édes Uram Bátyám előtt néha néha kíváncsiak ne volnának. Valahányszor ezen hit megkap, mindannyiszor felpattanok, belsőm megnyilatkozik; 's ezer meg' ezer közöltetendők terjednek el emlékezetem előtt, hogy azokkal Uram Bátyámnak kedveskedjem. Hanyatlok, édes Uram Bátyám, irgalmatlanul hanyatlok. A' felpattanás lángja magas oszlopban kél ugyan, de fel és el egyszerre tűnik — 's Uram Bátyám holnapokig sem vészi soraimat. Pedig nem lehet panaszom sem házamnak sem hivatalomnak környülményei ellen; sőt inkább 1818tól mostanig tízszerre több időm és alkalmam volt, mint házasságom martyr-éveiben. Azonban úgy sejdítgetem magamon, hogy életemnek ismét új küzdős-periodja kezdődik: a' Literatori barátságtól való elszakadás. A' Pesti Triásznek restauráltatását, hol néhány év oltá Jankovics, Kultsár és Horvát István a' társak, 's nem pedig Pista és Miska és én, fájdalmasan szenvedem. Döbrentei csudálkozva szemlélt bennünket; 's valóban csudálkozásra méltó történetecskék történetnek. Sok, igen sok beszédem volna Kedves Uram Bátyámmal. Talán a' jövő télre felszabadulhatok.

Ragályi Tamás e' télen Pesten volt. Melly változás! Szinte Massá van ifjodva: nyájas, vidám, szövetkező. Döbrenteivel össze ismértetem; 's megszerették egymást.

Döbrentei elbeszélé nekem, melly különös relatiót leve hallgatásom felől Uram Bátyámnak. Originális félre értetés!

A' Mihályi aquisitiónak, édes Uram Bátyám, a' legszivesebb részvétellel örvendek. Adja az ég, hogy Uram Bátyám végtére olly szerencsés lehessen, mint a' milly boldog! Ölelem tisztelettel!

Pesten. Febr. 24. 1821.

Majláth e' napokban érkezék vissza Bécsből. Varván várja Uram Bátyámnak segédeit a' Magyar poezis critical történeteire. Instálom, méltóztassék Kegy[esen] küldeni!

Ismét és ismét ölelem, édes Uram Bátyám!

Leveleimet a' Pesti 's nem a' Kerepesi Postán szoktam keresetelni.

[Eredetije a Szemere-lár VIII. kötetében.]

3959.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Secretárius Úr,
nagy érdemű barátom,

Olly órában írom e' leveletem, midőn lelkem még a' Mélt. Gróf emlékezete által sem derithetik-fel[!], és a' midőn az a' gondolat sem adhatja vissza nyugtomat, hogy én a' Mélt. Grófnak és Grófnénak 's egész házoknak, hogy én az Urnak Secretarius Urnak véghetetlenül sokkal tartozom. Lesz egy idő, a' midőn derült lélekkel léphetek az Úr elébe; most csak arra kérem, hogy a' Méltós. Grófnak mutassa-be szíves tiszteletemet 's szánakozásomat azon szerencsétlenségen, melly paripája elbukásából érte. Bár a' kifecizamodott tagok szerencsésen tétettek légyen vissza helyeikbe, 's a' Mélt. Gróf lépései el ne nehezítessenek, el ne disztelenítessenek! Itt küldöm vissza a' legszívesebb köszönettel a' vett két Kötetet, mellyek nálam meg nincsenek. A' Toldalékból sokat tanultam. Éljen szerencsésen az Úr, 's fogadja-el érdemes hitvesével, kinek jóságait a' lyányom nem győzi emlegetni, tartozott forró hálánkat. Becses barátságába ajánlva maradok

Az Urnak Secretárius Urnak
Széphalom Febr. 25d. 1821.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

Zseni tégnap reggel ment oda, a' hol holnap Nyoszolyó lyány szolgálatot tészen.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3960.

mem

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Pest, Martz. 5d. 1821.

Tisztelt Barátom,

Igy jár az ember né, mint én a' sok halogatással, utoljára megdöbbenti barátjához való meleg szíve, a' sok năpok elmúlásán.

¹ Dúlházy M. jegyzete: T. Kazinczy Fer. Úr. levele. Jött Febr. 28ikán 1821. Kassára.

De, elvégre tudj valamit rólam 's egyebekről:

Becses leveled vételekor a' Vének súlyát dolgozám majdnem egészen újra, a' jambusos első felvonást legalább egészen máskép, míg Pali vele meglelgedhetett. Ujjonnan tapasztalám hogy az értelmes és egyenes barát ítélete, harmatja az Író koszorújának. Sokat köszönök Gróf Teleki József észrevételeinek is. Ez a' derék, szép ítéletű egy kicsit hidegnek látszó, de belsőképen meleg lelkű ember rendre vette Molièreből való fordításomat is, és a' legvékonyabb jegyzéseket tevő. A' Vének súlya József napi vásárra kész leszén Bécsben, igen csinosan nyomtatva; a' Fösvényt nem tudom még mikor akarja Wigand kiadni.

Januar. 11dikén valék legelsőbbszer Péczelen. Másodszor Sára napján — Pali Anyja Sára, — Kisfaludy Károllyal együtt. Pál napjára, Pali után Bényére mentem 's így megismerkedvén a' Pest vármegyei, a' tájon lakókkal, azólta velek több ízben voltam, 's a' tőlek szíves megkülömböztetéssel fogadott közöttök igen jó időket töltött. Palit közönségesen szeretik, de őt ki is ne szeretné jó szívéért 's társaság-beli kedves bohóskodásaiért. Vele való létem biztos nyugalom. Kriska valamit változott, de egészen az, és olyan, a' ki Palit eltölthetné a' házasság boldogságaival, soha se lessz. Pali a' minap íra neked.

Mart. 22dikén indulok innen-fel Vas Vármegyébe, Atyámhoz. Ideje, érzem, ideje, hogy lássam. De a' Duna zajja tartóztatott, de, megakartam itt egy perünk állapotját is jól tudni 's alkalmatosságaimat az ismerkedésre nem szerettem volna elszalasztani. A' tavaszi látogatás kellemetesebb is. Ide már hát alig kaphatom leveledet, hanem vagy zárd Kis Jánoshoz, vagy utasítsd ő hozzá, Sopronyba. Látni fogom gyermek korom tájait! Meddig múlatok azokon, majd csak onnan fogom megírni.

Későre gratulálok — de csak levélben — szép aquisitiódnak, szívemben elégszer örvendtem 's elmondám sokaknak, a' minap Gróf Rádaynének [!] is, ki rajta velem együtt örvendett. Azt igen nagyon jól tévéd, kedves gyermekeidre nézve. Ölelem őket, 's Anyjoknak kezét csókolom.

Gróf Gyulainétól 's gyermekeitől a' legszebb leveleleket kapom, tele az irántam való szivességnak és hálának meleg kifejezéseivel, melyek megint vissza térésre hívnak. Látni bizonyosan fogom még őket, de mikor, lehetetlen meghatároznom. A' Kassai társalkodókból itt van: Gróf Teleki Jóska; Gróf Wass Dani és Komjáthy Gábor, pereikre nézve. Az elsővel még nem találkoztam.

A' tiszteletre méltó Virágnak felolvasám, rendelésed szerint, az ötlet illetőket leveledből. Nagy örömmel vette 's barátságosan köszöntel. Verseginél rendes visitám volt, lefogom írni, hogy papírosaim között megmaradjon. Hozzá lépteműtől fogva, falusi Nemes embernek tartott 's én csintalankodva mindég egy ollyannak gazdai rollóját játszottam. Kikisért hogy lássa az ajtaja megkapasából, monda: ha elmondottam é az nap a' Miatyáncot. Nem, felelek. Hát az Üdvözlétet. Azt épen nem, válaszoltam. S hogy hogy? Mert én nem az egyedül idévezítő hithez tartozom.

Tudni fogod, hogy ezen esztendőre a' Marczibányi jutalom Mokrynak ítéltelet, Hisztóriai Lexiconáért. A' megkoszorúzott elébbeni grammatikai feleletek pedig most nyomtattatnak. Mokry, szegény felgyógyula, nagy bajjal, szél ütéséből, de még nyoma most is látszik rajta.

A' mi Csereynk még most is Bécsben ül és fog sokáig. Azt írja, a' Császár valami dolgot bizott rája, 's békell várnia. A' legsürgetőbb leveleket írta hozzám, hogy pénzt szerezzek neki, különben elvész. De itt is lehetetlen kapni.

Gróf Majláth vissza érkezék Bécsből. A' mult héten volt nálam 's mondá hogy Erdélyi Leveleidet fordítja. Kért, hogy Palinak mondjam-meg, adná commissióul Kriskájának, hogy a' hátra lévőit is hozza-le tőled, vissza-jöveletekor. Kriska ma indul Péczelről Lasztóczra. Küld-el tehát tőle.

A' Tud. Gyűjtemény *ajándéka* jól kezd *menni* 's kedvesen vételik. A' *Kegy* pedig már Pest Vármegyében már [...] ismeretes. A' Péczeli Asszonyok velem mind azzal beszélének.

Az Erdélyi Társaságról még semmi új hír. Már nem hiszem, hogy megerősítessék. Mennyi áldozatom hijában! Nemesis, ezen Században elé fog állani a' Jó akadályoztatójit megrezzentvén.

Mit küldesz Kisfaludy Almanachjába? Küldj mert későn lesz.

Adieu! lelkem Barátom.

Holtig híved

D. G.

Egyet! 's nevezetést! Mindenek disvadeálják, hogy az első esztendőben Machbethet akarom kiadni. De ha ezt nem, Hamletet kell. Hívén, hogy nem neheztelsz meg, hajlom. Te azt úgy is sok dolgaid miatt, a' mint látám, alig adód-ki. De ha adnád-is Eschenburg után Schlegel, ez után Voss is fordítá. Jambusokba lesz enyém is. Vitkovics és Thaisz várják, levelekre, válaszodot.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. B. köL.]

3961.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Ofen, am 8/3. XXI.

Meine Bemerkungen über ihre Siebenbürger Briefe liegen hier bei, ich bitte sie die andre Hälfte mir durch Anton Mailáth zu schicken, er reist mit Ende dieses Monats hieher. Genehmigen sie meine kleinen Bemerkungen, so streiche ich die wenigen Stellen gleich selbst aus. Wenn sie einen hiesigen Verleger haben, kan ich ihm das Mscript auch gleich übergeben.

Haben Sie Ciceros sämtliche Reden übersezt? oder welche haben sie gewählt? haben sie schon einen Verleger? Wenn nicht, so würden sie mich sehr verpflichten, wenn sie mir Salusts Catilinare handschriftlich zuwenden wolten, auf dass ich es für mich abschreiben liesse.

Ausführlich antworte ich ihnen auf ihre Briefe durch Toni Mailáth, ich werde bis dahin mancher dringenden Arbeit ledig.

Wissen Sie, dass ich in die Reihe der ungrisch schreibenden übertreten will? Grajo sermone scribere parantem corripuit Musa.

Leben Sie wol, und schreiben sie mir bald, Sie wissen nicht wie viele Freude mir ihre Briefe gewähren. Mailáth.

[Fügetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3962.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt kedves barátom,

Te bajban vagy, fekszel, szenvedsz, 's én kínjaid', únalmaid' enyhítésére nem lehetek. Melly hálátalan volnék én, kedves barátom, ha lehetne mennem, 's hidegségből nem mennék. Olly időket élünk, hogy legszentebb kötelességinket sem lehet teljesítenünk, hogy a legédesebb gyönyörűséggel sem élhetünk. Nem te vesztesz, hanem én, hogy hozzád nem mehetek. Hidd azonban, hogy szerencsétlenségedet senki sem sajnálja inkább, senki sem kívánja inkább felgyógyulásodat, mint én.

Zemplény Vármegye engem arra parancsolt, hogy rendetlenségbe jutott Leveles-tárját tekintsem végig 's hozzam helyre a' hibát. Szirmay Antal azt 1783. kezdette rendbe hozni, de azolta a' rend feldúlott. Ez a' munka halálomig eltartbat. Ha harmincz eszt. előtt vettem volna a' parancsolatot, mely örömmel teljesítettem volna! Sokat lehetett volna tanulnom. De most a' házi gondok, Literatúrai igyekezeteim nem engedik hogy örömmel tegyem a' mit kénytelenségből és csak azért teszek, mert erre a' köz bizodalom hiva meg, és azért is, mert senki sincs a' ki tegye. Mingyárt gyűlésbe mégyünk, és így sietve kell bérekeszteni leveletem. —

Lyányom valóban nőni kezd, 's annak örvendek. De én nem csak testi növést tapasztalok rajta, hanem lelkit is. Azt azon szerencsájének köszönöm, hogy Te, nemes-lelkű barátom, ötlet házadba, 's a' Méltós. Grófné a' maga szemei előtt, Comtesse Virginie a' maga társaságában megszenvedik. Kimondhatatlan kedves nekem az, hogy Zseni a' Te lelked kedves gyermekét Comtesse Virginiet mindenek felett szereti.

De élj szerencsésen. Bár azt hallhassam, hogy már jársz, és sántítás nélkül. Én régen nem lovagoltam: kedves ménemet ez idén agyon kelle lövetnem, 's nincs hátí lovam, 's Isten tudja mikor engedi erszényem hogy egy tüzest kaphassak. Mert a' tüzetlenre nem örömet üölök. A' paripa is úgy kedves mint a vers. Qui tunc denique habent — — — leporem, Si quod pruriat, incitare possunt. Öllelek forró tisztelettel.

örök híved

Ujhely Márt. 12d. 1821.

Kazinczy Ferencz mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4c. 33. sz.]

3963.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Secretárius Úr,
érdemes barátom,

Mindenek felett azt a' barátságát köszönöm az Urnak, hogy fiaimnak szállást ígére akkorára, midőn azok Kassán fognak tanulni.

¹ T. *Kazintzj Fer.* Úr levele. Jött Márt. 14ikén Ujhelyből Kassára, 1821. — Dúlházy M. jegyzete.

A' szép-lelkű emberek így előzik-meg kívánságinkat, gondolkozásinkat.

Szint annyi szívésséggel köszönöm az Urnak Contóim' kifizetéseket is. Az Ujhelyi postával attestáltatám a' Diligence hivatal Avisóját, 's alázatosan kérem, méltóztassék kiváltani Pakétomat, melly, a' mint gyanítom, Gróf Mailáthtól jó.

Zemplény Vármegye engem az Archivum megtekintésére, fogadtatkozásának előmutatására parancsolt, 's ez miatt vagyok itt néhány napok olta. A' Munka halálomig eltarthat, mert a' Vármegye nagy, 's az Archivum 1500 olta gyűl. Sok igyekezetimtől von-el; de sok gyönyörűséget is ad, megismértetvén a' régibb időkkel.

Az Ur nekem egy árkus kék papirosat küldé mutatóban. Az nincs kezemnél, de rá ismer az Ur a' Papiros-Malomra, a' honnan az került, ha mondom, hogy az a' papiros nem vékony, hanem igen testes, sima, és setét világoskék. Kérem alázatosan, vegyen egy rizmát belőle akár a' maga, akár az én nevemre, 's tétesse-le a' leányomnál, ha most ki nem hozhatnák. A' Koppi boltjából jött talán a' Mustra. Halaszthatatlan szükségem volna rá. Ha lehet, most jöjön-ki.

Ma Gyűlésünk lesz, 's már 8 óra. Bé kell rekeszteni levelemet. Zseninek nem is írhatok. Mondja meg az Ur neki hogy csokolom, 's nagyon kérem, ne veszítsen-el semmi időt haszon nélkül. Bár az a' gyermek írna is sokat. Ha valamelly jól nyomtatott könyvet copírozna, keze gyorsabbá válna, 's Orthographiában erősödnék.

Maradok szíves barátsággal

Az Urnak Secretárius Urnak

Ujhely Martz. 12d. 1821.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3964.

mm

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Ujhely Marcz. 16d. 1821.

Édes barátom,

Épen most olvasám-el az Inczédi Urnak érkezett Tud. Gyűjt. darabjából a' Montagu és Randal történetét (az enyém nem érkezett

¹ Dúlházy M. jegyzete: Jött Ujhelyből Mártz. 15ikén 1821. Kassára.

meg a' mai postán) 's nem halaszthatom tovább elmondani néked, hogy előadásod' gyönyörű magyarságát irigylen. Szerettem volna, ha azok, a' kik azt hiszik, hogy én a' más' ragyogását nem tűrhetem, láttak volna midőn ezt olvasám. Örvendek ugyan, hogy az előadás alatt a' Te nevedet láthatom: de az ítéletemet nem változtatta volna-meg, ha ott a' Beregszásziét 's Somogyi Gedeonét láttam volna is. A' szép szép, 's a' rút rút, akárki írta. Ha azt is mondom, hogy ezeknek ítéletek rólam bosszant ugyan, de menésemet megváltoztatni soha nem fogja, elmondottam a' mit Neked mondanom kelle.

Hála az égnek, hogy a' 'Tud. Gyűjt. és a' 'Toldalék' kiadása Thaisz és Szemere barátinknak jutott! Eddig is nagy barátja voltam a' 'Tud. Gyűjt.-nek, noha benne irgalmatlanul rossz darabok jelentek-meg, 's minden ugyan nem volt tiszta benne: de most még inkább az vagyok. Thaisz és Szemere sokat fognak tenni a' 'Nemzet' kimivelésében.

Örvendve olvastam azt is, a' mit ezek ketten és te a' most megnevezett íven mondatok.

Tíz napja, hogy itt mulatok. Zemplény azon parancsával tisztele-meg, hogy Archivumát tekintsem végig, 's a' rendtelenségeket hozzam helyre. Erre esztendők kellenek. Sokat fogok itt mulatni ezután. Szállásom a' Vármegye házában vagyon és lesz. Itt vevém leveledet és a' Gróf Mailáthét. Mind kettőtökhöz holnap indul válaszom. A' Szemere' levelét Széphalmon feledém. Ne vegye tehát hidegségnek hallgatásomat. Felelni fogok neki, mihelyt haza megyek. Csókold ötöt a' szeretet' leghűbb csókjával. Kriskát nem láttam, de Consil. Szemere mondá, hogy itt van.

Minck nézzs te engemet, édes barátom, ha azt hiszed, hogy én megbántódhatnám az által, hogy Te is fordítod Hamletet? Sőt valamint én mertem mutatni Báróczinak az öntana fordított Marmonteli Regéket, úgy szeretném, ha legszorosbb barátim is fordítának akár ezt, akár Sallustot, Emiliát, 's a' mit dolgozásim közzül leginkább szeretek. Azt hiszem e én, hogy Nyelv és Mesterség nem mehetnek tovább mint a' mire én vittem? 's nem elég e, hogy *vittem* valamennyire? Nem szeretném én sem egyikét, sem másikat, ha azt gondolhatnám, hogy az én fényescském már a' NAP. Bár azt láthatnám, hogy egészen el leszek felejtve. A' Beregszásziék' praecceptorkodásait nevetem.

Gróf Mailáth Szallusztomat kívánja. Tíz nap mulva indulnak Követeink, tizenkét kocsin, Báró Malonyai Administrátorunkat idévez-

leni; azok által küldöm Catilinámat és a' Cicero' Catilina ellen mondott Beszédeit — többet nem küldhetek, mert nincs és addig nem lehet több letisztázva. Később leküldöm Jugurthát, a' Caesar-hoz írt két Levelet, 's az ép Töredékeket, 's Cicerónak Marcellus, Ligarius, Dejotarus és Milo mellett mondott Beszédit is. Bár Nyomatatót találhassanak. A' deák text alá lesz vetve minden oszlopon a' magyarnak, hogy az Olvasó öszvehasonlíthassa. Dolgozásom messze van attól a' mit adni óhajtanék: de Plínusnak egy intése igaz intés: Igyekeznünk kell a' mit adunk, minél jobban lehet adni: de az is tisztünk hogy úgy adjuk a' hogy lehet.

Nyugtalanul várom a' Vétek-sullyát.

Péczeli hireidet köszönöm. Lélekben köztetek valék. Én a' szent helyet meglátom ezidén. Processusaim miatt le kell mennem. Ah barátom, melly igen óhajtottam volna, hogy voltál volna jelen az elmúlt Vasárnap, midőn Sophie kérte bátyját, engedjen rést szívéhez a' *természet' érzésinek* — 's hallhattad volna, midőn ezt felelé: Az hogy nem a' természet állapotjában, hanem a' társaságos életében élünk, 's annak törvényei *megengedik* hogy pereljek. — Nem borzadsz? Borzadsz [!] hát még inkább: Én a' Sógorom szavára ezt mondtam egész nyugalomban: De ha olly bizonyos vagy, hogy a' te feleden az igazság, miért vonja Prókátorod alacsony, sőt nevetséges fortélyokkal a' pert? 's im a' felelet: Száz szónak is egy a' vége: én mindaddig vonom a' Kázméri pert, míg Ónodot meg nem kapom. — «S én, 's a' testvéred, 's az én 7 gyermekem oka annak, hogy Erdődyné neked Ónodot vissza nem ereszti? 's nekem és feleségemnek 's gyermekeimnek ezért kell ellenni a' nélkül a' mi miénk?» Erre hallgata.

A' szerzett jószág még nem enyém. Csalni akarnak. Azt pedig én nem tűröm, mert én soha senkit meg nem csaltam.

Rendes a' mit a' Miatyánk etc. felől írsz. Kell e becsületes embernek illy alacsonyságra süllyedni? Ha tréfa, úgy azt kérdem, melly lelket mutat az illy tréfa? Sok ember előtt semmi sincs szent a' maga istentelenségén kívül.

A' *Kegy* szerencsájének örvendek. Bár elfogadtatnék.

Minap benn valék az Ülésben, 's az Elölülő balján én valék a' harmadik. Antonín mellém fúrta magát. Csak hamar Emil is. Sok szem gyönyörködve meredt rám. De a' két fiú elkéredzett, hogy egy cifra kardot láthasson 's az az Úr megengedte, hogy félig ki is vonják. Cornelia így kevélykedett a' maga gyöngyökben

gazdag barátnéja előtt. Hát ha ez a' két gyermek 20 esztendő mulva ez helytt ragyogni fog? Ezért könyörgöm az égnek.

Öllelek barátom, Téged, és a' Jókat. Vitkovicsnak küldöm könyveit.

örök hived

Kazinczy Ferencz mpr.

A' Tud. Gyűjt. a' Ráday Pál és Gedeon életeket veszi tőlem.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

3965.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Ujhely Martzius 23d. 1821.

Tisztelt kedves barátom,

József napján Consil. Szemere a' Te egésségedért is üritette a' poharat vendégeivel együtt, maga kezdvén és végezvén a' kedves Litaniát. A' mint illet, a' Palatinus volt az első, második Ürményi, harmadik Brunszvik, talán negyedik Gróf Eszterházy József: de Te az első közt nevezettél, a' mint azt mind érdemeid, mind fényed, mind a' Vármegyének tett szolgálataid érdemlették, sőt kívánták. Ámbár az efféle igen kis jutalma annak a' mikre méltóknak kiált mind lelkünk szava, mind a' köz ítélet, de lehetetlen, hogy kedves ne legyen, mert jele a' szeretetnek, a' mi többet ér a' tiszteletnél. Szenvedéseid és az a' hír, melyet Secretariusod íra nekem, mindnyájunkat meghata; én azt is sajnálnám, ha az a' szép nagy férjfi, a' kinek kedves maga viselését úgy csudálhatta a' világ mint tudományait és lelkét, sántán lépne-fel a' nem sánták közzé. Kérlek, parancsold Dulházy Urnak, hogy engem jobban léted felől tudósítson.

Gyűléseinken és Törvényszékeinken nevezetes dolgok és Perek fordultak fenn, 's Fő Notár. Szirmay Ádám Ur egy szép, igen szép Repraesentatiót olvasa-fel a' Bécsi Becsü papirosoknak leszállítása eránt, melyekben 250 forint ér 100 fntot pénzben, a' királyi fogadásnak ellenére. — Egy igen jól, sőt igen is czifrán, felpaszmánozott, felsújtásolt levele megyen épen ma Lónyai Gábor Fő Ispánhoz is válaszképen a' Poprád és Dunajecz vizek' hajózhatóvá tétele dolgában, hol azzal a' fortéllyal is élt, hogy a' Lónyai Fő

Ispáni Beszédéből felkapta a' tenni-tehetőség és tenni-akaróság szavakat, és ezekkel épen a' neki-írt levélben élvén, Lónyainak tömjénez. Ez mutatja ennek a' barátunknak képzelhetetlen hajlékonyságát, és hogy én is illy szóval éljek, életbölcsességét. És ha látád vala, mennyi gondja volt, hogy még a' Leirók is úgy készüljenek-el munkájokkal, hogy a' Levél szemet vonhasson magára!

A' mit Dulházy Ur által nekem megjövendőltél, megtörtént egy részben. Három éjszaka éjfél után feküdtem-le, szüntelen írogatván az Archivum kincseit. Tegnap mind a' két szemem olly veres volt mint a' nyers hús, 's abba kelle hagynom a' munkát. Veres még ma is a' jobbik, 's ez megtanított, hogy kéméljem magamat, mert késve tovább érek, mellyet megtanulni semmiben nem tudtam soha. Ah, barátom, melly dolgokat fogsz majd olvasni, mert a' mit szedek, közölni fogom veled. Miért nem jutott ez a' Munka nekem ifjabb esztendeimben!

Szemem nem engedi hogy hosszabban írjak. Kérlek, méltóztassál köszönetemet megadni Dulházy Urnak megbecsülhetetlen barátságaiért, mellyekkel kéréseimet olly hűséggel teljesíti, mintha parancsaimtól függene. Mi volnék én, ha ezt teljes érdeme szerint nem becsülném. A' lyányomat ajánlom atyai kegyességeidbe, 's arra kérlek, hogy valahol hibát ejt, méltóztassál megfeddeni, megdorgálni; én ezt veszem kegyességed legfőbb részének. Tegye a' gyermek példányául az ötet véghetetlenül felülhaladó Virginiet, 's legyen ollyan mint ez a' mindenek által magasztalt gyermek, és a' szorgalma által mindenek által dicsért Aurél. Mondjad neki, hogy Anyja 's testvérei egésségesek. Éljen szerencsésen, 's az Isten tegye éppé lábadat, hogy bukásodnak semmi nyoma ne maradjon.

örök híved

Kazinczy Ferencz mpr.

Végý Te is valaha ajándékot tőlem: itt küldöm Bocskay István és Bethlen Gábor Fejedelmeknek aláírásaikat, mellyeket igen szerencsésen másoltam-le originálisaik után.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

¹ T. *Kazintzy Ferentz* Ur levele. Jött Mártzius végével 1821. Kassára.

3966.

Kazinczy — Fáy Andrásnak.

Édes Uram Öcsém,

nagy tekintetű, nagy érdemű, kedves barátom,

Mit ítélek az Uram Öcsém' Meséji felől, azt mingyárt akkor megírtam, a' midőn a' Munkát Inczedy Úr nekem áttalküldötte, 's nagyon sajnálom hogy a' levél eltévedt; nem mintha attól tartanék hogy Uram Öcsém bizonytalanságban volt ítéletem eránt, hanem azért inkább, mert engem hálátalannak képzelhetett. Én, mint minden Olvasója, a' Meséket el nem telhető gyönyörűséggel olvastam, akár a' találmányt, akár a' feldolgozást, akár a' meg-nemesített beszédet tekintjük, 's csudáltam, mint most is csudálom, az Uram Öcsémnek jutott ritka ajándékot, melyet olly gondosan nagyított és nagyít. Uram Öcsém hamar elérte azt az irigyelhető szerencsét, hogy a' Nemzet' első karbeli Íróji közzé számláltassék, 's tekintetét több jussal érdemli mint sokan, a' kik vagy oda számláltatunk, vagy azt képzeljük hogy oda számláltatunk. A' ki illy tüzze dolgozott eddig, nem fog elnémúlhatni, 's nékem Uram Öcsémre nézve ez minden óhajtásom. Megbecsülhetetlen az az elevenség a' mellyel dolgozik, 's a' mi Íróink ezt nem merik, talán mert érzik, hogy az csak azoknak privilegiumok, a' kiket Isten vezet, ők pedig csak maguk mennek a' hogy mennek, minden Vezér és Isten nélkül. 'S Uram Öcsém a' genialitást öszvepárosítja a' Correctioval, melly nélkül a' genialitás sokat ugyan nem ér. Legyen szabad egyéb dolgozásiban előforduló Verseire azt a' jegyzést tennem, hogy valamint minden egyéb dolgozásinkban, úgy különösen a' Verseken, egyikünknek sem kellene elmellőznünk a' Szemere' ítéletének kikérését, minekelőtte valamit kiadunk. Én magamon tudom, mit ér az ő ítélete.

A' mit Uram Öcsém az én csatázásaim felől ír, az nagyon vigasztaló. Némelly ember meg nem tudja fogni, hogy nem pirúl valaki veszekedni a' Publicum' láttára. De ezek azt sem tudják megfogni, hogy nem pirúl valaki a' Gyűlésekben és Dietáinkon veszekedni; ők nem veszekednek, hanem cabaláznak, vagy hallgatnak, mert csak hallgathatnak. Nyelvünk és Literaturánk emelkedésének, édes Uram Öcsém, az volt elejétől fogva gátlására, hogy Olvasóink Íróinkat 's Íróink és Íróink egymást nem nyilván fenyegették, hanem csak kevély mosolygással szánták. Én úgy hittem, hogy ennek a'

borongásnak egygy fergeteg kell, és hogy az deríti-fel egünket, 's kész voltam hadat csinálni, hogy meg legyen a' béke. Egygy értelemben soha nem leszünk, 's azt sem nem reménylettem, sem soha nem óhajtottam és így nem is kerestem: de hogy a' Beregszászi audaculusai kevesebbet, a' timidulus Beregszásziak pedig többet merjenek, és a' két fél egymás oránt több türelemmel legyen, az szükség, 's az én veszekedéseimnek ez a' nagy haszna bizonyosan meglesz, meg van nagy részben már is. Magával Beregszászival szégyenlek perleni: mutatja ez a' Pennaharea, hogy ő nem az, a' ki engemet meg *akárjon* és meg *tudjon* érteni. De én nem hallgatok-el, a' hol az ügy kívánja, hogy szóljak, ha előre látom is, hogy személyem veszt. Leveleim kinyomtattatása, még pedig a' Kazinczy István czikkelyével, mutatja millyen ember az a' tudós Orientalista 's Etymologus. Nem csudálnám ha Kazinczy István öszve meg öszve hordaná. At etiam litteras, quas me sibi misisse diceret, recitavit, homo et humanitatis expers et vitae communis ignarus. Quis enim unquam, qui paululum modo bonor. consuetudinem nosset, litteras ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium protulit, palamque recitavit? quid est aliud, tollere e vita vitae societatem, quam tollere amicorum colloquia absentium? Quam multa joca solent esse in epistolis, quae prolata si sint, inepta videantur! quam multa seria, neque tamen ullo modo divulganda! Sit hoc inhumanitatis tuae, stultitiam incredibilem videre. -- Ciceronis Philipp. 11. C. 4.

Igaz Samuel Úr a' maga megbecsülhetetlen barátsága szerint közleni szokta velem Zsebkönyvének első íveit, 's már kezembem a' nyolcz első. Édes Uram Öcsém, lássuk ezt a' Munkát, 's tekintsünk azon esztendőkre vissza, a' midőn Rájnis, Baróti és Révai kezdenék írni. Nem látjuk e a' haladást? 's nem kevélykedünk e azon, hogy ez a' haladás nekünk is munkánk, és így hogy a' Haza' kedves birtoka miáltalunk is nemesedett? 'S ha ez így volna, pirúlhatnánk e, hogy a' sok jóval sok rosszakat, hibásokat, vétkeket is adtunk? Hah, azok a' nyavalyások, a' kik azt hiszik, hogy mindég csak az a' személyünk' fényceskéje forog szemünk előtt! De ők, azok a' kevély *alázatosak*, nem szállhatnak különben. Hagyjuk őket. *λεγουσιν α' δελοουσιν* [!].

Ölelem Uram Öcsémet egész szeretettel, tisztelettel

Széphalom Martz. 30d. 1821.

örök barátja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

3967.

Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek.

Ponori Thewrewk Józsefnek

Kazinczy Ferencz baráti szíves idvezlését.

Megbecsülhetetlen ajándékaid, s kivált a Kalmár György autographona, szívemet, Kerekesünk Biographiája fejemet nyerte volna meg neked, nagy érdemekkel ragyogó s szeretetre igen méltó Ifjú, ha mind kettejét régolta nem bírnád. A ki így gondoskodik másoknak örömeik iránt, az nem lehet nem nemes lelkű; a ki pedig így ír, tiszteletünket érdemlené, ha semmi rényt nem bírna is. Felélesztetted bennem azt a régi hitemet, hogy ifjaink többek lesznek idővel mint mi öregek vagyunk; mely természetes is, minthogy az, a ki irtva találta az utat, könnyebben futhatja meg futását, mint a ki idejét az irtogatásra vesztegette, s Te, szeretett barátom, ezeknek számokban bizonyosan ragyogni fogsz. Szerencsét a futáshoz! Felelj meg a Haza reményeinek, s ragyogásod teljében szeresd annak négy fiát, a kit már akkor nem fogsz szerethetni. Emlékeztess őket, hogy szeressék a szépet, a jót, a szentet; s ha álútra tévednének, mint atyjok barátja, dorgálva, feddve, fenyítve vezessd útba.

Széphalom, April 7-én 1821.

[Megjelent a P. Thewrewk J. *Magyar Nyelvoktatók* cz. műve 76. lapján.]

3968.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom April. 8d. 1821.

Édes barátom,

Zemplény Vármegye engem azon parancsolatjával tisztelt-meg, hogy Archivumát, melyet Udv. Consiliárius Szirmay Antal, akkor ezen Vármegyének Fő Notáriusa, 1783. rendbe szedett, de a' melly azolta nagy rendetlenségbe jutott, tekintsem végig, és szedjem ismét rendbe. Ez a' munka az elhunyt holnapban engem Ujhelyben tartott, s ott vettem leveledet. Dolgaim nem engedték, hogy azokon kívül egyebet is csináljak, s midőn a' kerti munka miatt a' Várost oda

hagyám, leveled Ujhelyben maradt. Vedd hosszas előadásomat ment-ségül mind hallgatásom miatt, mind azért is, ha ezen válaszbomban levelednek valamely szakasza felelet nélkül találna maradni.

Úgy tetszik, kedves barátom, hogy te ezen leveledet nem írtad nyugalomban. Hogy Horváth Ádámot nem szeretted úgy mint hajdan, hogy Horváth Ádámnét épen nem szeretted, azt tudtam, 's rajta sem fel nem akadtam, sem fel nem akadok. A' mi egykori Szerettettünk nem volt mindenben az, a' minek barátjai óhajthatták, és így a' minek lennie kellett volna; téged pedig az által a' mit testvéreddel tevé, igen érzékeny oldalaidnál fogva bántott-meg. Behunyom tehát mind ezekre szemeimet, és úgy nézem, mintha nem tudnám. A' jó embereknek is vagynak hibájik, sőt, a' mi rettenetes, de tagad-hatatlan, vétkeik is vannak. Az én ítéletem szerint a' mi megholt barátunk ezen jó, de hibás, sőt talán vétkes emberek' számába való. De barátunk volt 's nem él; a' halál expiálta minden botlásait. Pirúl-nék, ha annak hamvai eránt hideg volnék, a' ki engem szerete. — 'S özvegye barátom' özvegye. Tudva lesz előtted, hogy ámbár ő vezetéke-nevemet viseli, annyira nem rokonom, mint a' Belgrádi Basá-nak. De minekutána férje atyámfija volt, nem illeti e meg őtet az atyafiságos nevezet, 's minekutána férje őtet feleségévé tette, meg-tagadhatom e tőle azt a' titulust, mellyet neki a' világ' szokása megád? Meglehet hogy mind az a' mit itt felhordok, tégedet nem fog meg-győzni; de hiszen ebben neked semmi károd, 's ez csak magamat illet. Abba hagyom tehát, 's kérlek, hogy mentségemet vedd tisz-teletem' jeléül. Úgy hittem, hogy megbántva hihetnéd magadat, ha ezt elmellőztem volna.

Nekünk, kedves barátom, a' kik megmaradtunk a' mieink közzül 's közelgetünk utánok, nem kellene magunkat egymástól semmi tekintetek által elidegenítenünk. 'S erre téged kérlek, magamat pedig erántad kötelezem.

A' mint látom leveledből, fíjaid neked sok örömekeket adnak, 's annak én is örvendek. Egy illy tiszteletes atya, egy olly nagy tiszteletű Asszonyság mint a' millyen a' te feleséged, lelkeiket által-oltották gyermekeikbe. Nőnek az én 7 gyermekeim is, kik közt négy van fiu és három leány. Zseni lányom (az az Eugenia) a' legidősebb, 's utána Thalie következik. Mind ketten házamnál tanulták verni a' fortepianót, egy Saxoniai születésű derék Mestertől, ki két esztendő múlva azután hogy nálam lakott, meghívást kapa 1800 f. esztendei fizetés mellett a' Kassai Apáczákhöz, noha Lutheránus.

Gróf Mailáth János bizonyossá tett, hogy a' nagyobb leányom sok muzsikai talentomot kapa, és hogy ha 3 esztendeig illy szorgalommal tanuland, Virtuózzá lehet, 's így a' gyermeket beadám Kassára a' Klavírmesterhez, ismervén mind ennek mind feleségének moralitását, kit feleségem nevele 8 esztendő's kora oltá 's mi adtuk férjhez. Zseni így olly jó helytt van mint tulajdon szemeink előtt, 's Gróf Dezsöffy József minden Vasárnap és Csütörtökön magához viteti 's az egész napot a' vele azon egy esztendőben született Virginiával tölteti. Gróf Teleki Józsefné együtt vétet vele leczkékét lányával a' franczia Nyelvben. — Thaliet az elmúlt nyáron feleségemnek gyermektelen testvére D'Ellevauxné magával vitte-le Krassó Vármegyei jószágaiba; de ezidén visszajő, elfelejtvén, a' mint képelem, a' fortepianót, de oláhul és D'Ellevauxnéól 's férjétől francziául megtanulván. Emil és Antonin fiain Húsvét után mennek Patakra. Emil már 9 esztendő's, 's még nem olvas folyvást; sem hamar nem fogtam-be, sem azt nem engedtem hogy Mestere elkinozza. De ha olvasni nem tud is, tud faragni, festeni, négy ölnyre is a' megnyesett fán felmászni, tánczolni, 's minap az Orosz Császárt olly tökéletesen eltalálta még physionomiájában is, hogy a' gyermek ügyességét nem atyai szemekkel is nem leheté nem csudálni. Az egész képen csak a' szemet rajzoltam én. Iphigénie, Bálint és Lajos kisebbek mint hogy rólok valamit írhatnék azon kívül hogy épek, és ennyi gyermekeim közt egy sincs béna, vak, vagy más hibájú. Élj szerencsésen, kedves barátom. Ajánlom magamat kedves emlékezetedbe. Horváthnénak még nem feleltem. Újhelyben marada az ő levele is.

örök híved

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. irod. Lev. 4r. 158. sz.]

3969.

Gr. Majláth János --- Kazinczynak.

Ofen, am 8/4. XXI.

Hier folgen ihre Erdélyi Levelek und ihr Aufsatz über die Prosodie zurück. (NB.)* Über die Ersteren, die ich mit vieler Aufmerksamkeit und grossen Vergnügen gelesen, muss ich ihnen nun

* NB. *Abends.* Ich öfne das Paket nochmals um den Aufsatz über Prosodie heraus zu nehmen, ich brauch' ihn noch. — Gr. Majláth J. jegyzete.

meine Meinung aufrichtig und klar sagen, ich hoffe sie werden die Anstände, die ich als *Übersetzer* finde, mir aufklären.

Über das Werk selbst, so wie es vor mir liegt, habe ich keine weiteren Bemerkungen als jene, die ich ihnen bereits früher mitgetheilt, ich sehe auch ein, dass die Personenschilderungen, die häufig vorkommen, ganz geeignet sind dem ungrischen Publikum ein erhöhtes Interesse für das Ganze Werk einzulösen, und der Erfolg kan nicht anders als brillant sein, aber eben hierin liegt die Schwierigkeit für den Übersetzer, denn dem deutschen Leser ist Herr v. Nalácz und alle die Siebenbürger Herren durchaus gleichgültig, sie erregen weder ein historisches, noch ein rein menschliches Interesse. Die persönliche Theilname [!], die wir haben, ist ihnen auch fremd, was sollen sie also an diesen Portraits finden? und wie soll sich der Übersetzer dabei verhalten? Um so schwieriger wird die Sache, weil die Siebenbürger heikliche Leute sind, und wer sich ungrisch gelobt sieht, wird sich auch deutsch gepriesen wissen wollen, das Auslassen aller Portraits scheint also wieder nicht möglich. Hiezu kömt noch, dass die Briefe selbst sehr viel schönes, allgemein Ansprechendes enthalten, was dem deutschen Leser willkommen sein müste, wie die historischen Daten, die Schilderung des Meszes u. s. w. es wäre also Schade, würde nicht das Ganze¹ übersetzt. Was soll ich thun? ich weis mir nicht zu rathen. Mir ist schon eingefallen, ob es nicht gut wäre die allgemein ansprechenden Briefe von den Protraittirenden zu trennen, und theilweis in den gelesensten Zeitschriften erscheinen zu lassen? Abgesehen von der Eitelkeit jedes Menschen, der sich von einem Portraitmaler wie sie gern malen lässt, kömt noch hinzu, dass durch das hinweglassen der Portraits wenigst der dritte Theil des Ganzen ausbleiben müste, und zwar gerade der Theil des Ganzen, der gleichsam den Kern bildet, um den sich das Andre wie ein Kleid anschmiegt. Soll ich den Rock hingeben und das Wesen des Werkes auslassen? Soll ich das allgemein Ansprechende neu umarbeiten, das heist an einen andern Faden aufreihen? Wird dann das Recensentenheer nicht losbrechen über mich, und was soll ich antworten? Was ich ihnen hier vertraulich schreibe, kan ich es als rechtfertigung in der Vorrede sagen? Sie sehen die Sache ist schwer, weit schwerer, als ich sie erwartet, oder im ersten Augenblick des Lesens entdeckte. Ich bitte um ihren Rath, ihre Weisung.

¹ Ezt a szót utólag kihúzta az író.

Für ihren Aufsatz über die Prosodie bin ich ihnen sehr verpflichtet, er hat mich trefflich geleitet. Den § 12 habe ich von Wort zu Wort beibehalten, darf ich nicht die Anmerkung beifügen, dass er von ihnen ist?

Salust u. Ciceros Catilinarier sind mir richtig zugekommen, ich danke ihnen gar sehr dafür. Machen sie nun, dass dis alles bald gedruckt wird. Sie schreiben Salust und Cicero sollen *mit* dem lateinischen Text gedruckt werden. Warum? Es erschwert den Verlag, den Absatz, weil es das Werk vertheuert.

Sie fragen mich einmal, worin ich anderer Meinung bin als Sie über Kisfaludi? Antwort: Sie tadeln die Zahl seiner Gedichte aus dem Grund, weil ein drittheil schöner ist als das übrige. Dis ist allerdings war[!], und jeder Leser fühlt das auch, aber es werden sich nie zwei Leser [finden], die, wenn sie die schönsten 100 Dal wählen sollten, in ihrer Wahl übereinstimmen würden. Die subjektiven Dichter (wie Kisfaludi) rollen den Faden der Empfindung ab in das unendliche, und treffen bald mit diesem Lied ins Herz, bald mit jenem, weil die Empfindung, die sie erregt, menschlich ist, in jeder Brust lebt, und der subjektive Dichter nichts *vor* hat als das Wort, und die Vielseitigkeit der einzelnen Empfindung. Der subjektive Dichter gleicht einem *Prisma*, eine Empfindung belebt ihn, sie bricht aber in tausend Stralen. Wollen sie sagen ob Roth, ob Blau schöner ist? Mich wundert, dass Kisfaludi nicht noch ein par hundert Dal geschrieben hat. Ich bin überzeugt, er hätte es gekont, und sie wären so gut geworden, wie die vor uns liegenden. Er ist im gleichen Fall mit Petrarca. Finden sie nicht auch bei diesem um die Hälfte zu viel? ich allerdings; und doch wäre es hart ein einziges Sonett aus zu lassen, denn es wird sich gewiss ein verwandtes Herz zu seiner Vertheitigung finden, und wir selbst. können wir gut stehn, dass uns nicht in 8 Tagen gerade das Sonett gefällt, was wir heute kalt betrachten? es darf ja nur eine schlummernde gleiche Saite in uns ertönen, oder die bereits klingende sich anders stimmen. Hier haben sie die Verschiedenheit meiner Ansicht von der Ihren über Himfi.

Sie fragen mich einst um meine Meinung über Szemere, Vitkovics, Horváth[!] István, Virág, Thaiss, Jankovics. Der Erste ist ein sehr poetisches Gemüt (Ihren Brief an ihn werd' ich besorgen), er ist arglos, wie ein Kind, wahrhaft kindlich, eine äusserst seltne Erscheinung in unsrer Zeit. Als Dichter sehr anziehend, aber subjektiv. Als Kritiker nicht stark. Er wird hierin immer durch sein

Gefühl regiert, was ausser dem Kreis seiner Empfindungen liegt, ist ihm fremd. Tóth Lászlós letzte Ode lies ihn kalt. Vitkovics ist ein guter Mensch mit mehr Weichheit als man bei einen Epigrammatiker vermuten sollte. Als Dichter achtungswert. Horváth [!] ist in rücksicht der Gekersamkeit oben an unter uns allen. Virág als Schriftsteller ist marmorglatt, aber marmorkalt, wie Jemand von Göthes natürlicher Tochter sagte. Sonst kenn' ich ihn wenig, ein einzigmal war ich bei ihm. Ausführlich finden sie meine Meinung über ihn in meiner Geschichte der ung. Poesie. Thaïss ist voll Eifer, aber doch etwas zu ungrisch. id est: das Ausland nicht genug würdigend. Jankovics ist ein ultratúdós, wie wir jezt ultras von allen Farben haben. So oft ich von ihm reden höre, fallen mir zwei Reden der Hanshälterin Frau Linse in Kozebue's Lustspiel «Sorgen ohne Noth» ein. Sie sagt zu ihren Geliebten, den Magister Schnudrian, als dieser eben den Plautus citiert. «Da haben wir den Gelehrten, der nichts weis, als was ein Andrer zweitausend Jahr vor ihm gesagt hat.»

Und bei einer andern Gelegenheit. «Wie die Gelehrten doch so dumm sind.»

Ich bin durch meine Magyarischen Gedichte so ziemlich mit den magyarischen Dichtern allen in Berührung gekommen, aber nächst Ihnen «qui mihi carus caeteros super omneis» ist mir Döbrentei der liebste. Er hat doch Geschmak, was den Meisten der Unsern fehlt und Konversationsbildung, die gar keiner der Magyarischen Gelehrten besitzt. Ausserdem ist er gerad' und offen, und tadelt freimütig, so dass ich, was ich schreibe, seinem Urtheil gern unterbreite und mit Zuversicht, weil er mir die Fehler, die ich begangen, klar sagt. -- Er reist morgen ab zu seinen Verwandten. Die unselige Spaltung unter den heimischen Schriftstellern bedauert Niemand mehr denn ich. Da ich übergetreten bin zur ungrischen Schriftstellerei, werde ich mich auf alle Weise hüten Partei zu nehmen. Dem Ziel, das ich mir in literarischer Rücksicht gesteckt, werd ich entgegen schreiten, unbekümmert, was die übrigen sagen.

Ich lege ihnen hier zwei Schriften bei für ihre Sammlung. Der Brief ist an mich von Heinrich van der Hagen aus Breslau. Er ist der gelehrteste unter den altdeutschen Forschern. Die Adresse ist von der Hand des Kronprinzen von Bayern. Ich bat ihn um erlaubniss ihm ein Werk zueignen zu dürfen. Das beiliegende ist der Umschlag der bejaenden Antwort. Es ist seine eigne Schrift.

Für Jemand, der gestern noch im Bett lag, und noch Heute Schmerzen (gichtische) in der rechten Schulter und Hand fühlt, ist dieser Brief lang, die Schrift schlecht genug. Ich entschuldige mich über beides nicht, denn ich weis, dass Sie mich lieben. — Köffinger ist eben bei mir, und empfiehlt sich ihnen. Ihr Mailáth.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3970.

Gr. Dessewffy József - Kazinczynak.

Kassa, Április 13ikán 1821.

Kedves Barátom!

Köszönöm a' szives emlékezetet. Lábon még mindég koldus, hasonlít urához. — Sántikállok mint a' szerencsém, — minden lépésem fájdalom, — nem tudnék Nimfát kergetni: — vagy elszalasztanám, vagy kiss' újja' taszintásával eldöntene: — a' teknősbéka utól érhetne. Tíz esztendő előtt, vagy még elébb, nyereségnek vecendeném szerentsétlenségem, mert nem ártott volna olykor lassabban haladnom, mind lábon', mind eszem', mind szívemmel; mivel a' frisseségre és lassúságra nézve egyarányúságba szokta magát többnyire tenni a' lélek a' testtel; — és nem rossz, kívált nálunk, öszvérnek lenni; minekutánna többet és inkább botlik a' rossz úton a' friss paripa. Azzal vigasztalhatnám magamat: hogy mind Biron, mind Scott, a' mostani Anglia' két nevezetes költő, szintűgy sánták: — de azért nem költő valaki, mert vagy sünta vagy vak, sántikálás nélkül, vagy még az előtt kellene tudni Poétának lenni, ha oly' dolog lenne a' költeményesség, melyet meglehetne tanulni. Vigye az ördög a' szárnyakat, az amoda fel-hívott, 's ott éthert hasító repülést, fel-kiáltok olykor, ha itt' alant bitzegni kell minden lépten, de csak hamar igazítom megint szavaimat, 's így szollítom lelkemet: Szálj, szálj e' nyomorúlt zavaros, szenvedni teremtett kis golyóhison, oszló bőrbe esontba bőrtönözött ég-szüilötte, szabad lelkem, honnod felé, ki-bontakozván, a' mennyiszer csak lehet, mostani hazádnak (mely téged' oly' kevésbé ért, 's esmér) göresös alattságaiból. Bár a' sántikálás lenne legnagyobb kínod, és a' testi Rossz az emberi Nemzet legfőbb baja! de némely emberek'

kevélysége, bohósága' gonoszsága, ravaszsága, alávalósága tette és teszi az emberiség' szerencsétlenségét. Adja az Úr Isten: hogy ez ez új, nagy, és igen nevezetes vita, mely az áll-öröczáját elvetett, despotai ravasz, setét fertelmes, és a' szabadság ujjolag felgyújtott világló szép lelke köz't kezdődik, el-ne fojtassék, mert később még több vérbe fogna kerülni; és utóljára még is csak ex natura rei, a' szabadságnak fog kelleni győzedelmeskedni.

A' köz mondásnak, Veder Napoli, leg-alább első része eddig bétellyesede:

O madre un di d'ogni più raro ingegno,
 Agli uomini e agli dei terra gradita,
 Fu iniquo fato o fu del ciel lo sdegno
 Che l' antica da te gloria ha bandita,
 E sul collo ti calca il giogo indegno,
 Onde sorgere non possi a nuova vita?
 Lacera desolata abbietta oppressa,
 O Italia, in te non trovo io più te stessa.

Quei perda il ciel per cui dottrina e lumi
 E l' industria dei popoli vien spenta,
 E ignoranza nell' alma e nei costumi,
 L' ignavia ed il torpor nutre e fomenta.
 A lui fra quei che nelli suoi volumi
 Son alto spregio e con orror rammenta,
 Luogo d'obbrobrio assegnerà la storia,
 E il mondo esecreranne la memoria.

ma lasciam stare

Ciò che sentir non può che con dolore
 Chi ha in petto un' alma e un briciolin di core.
 Abbate Casti nella Papessa Giovanni.

Most tetszik-ki: hogy minő kárt tett az emberiségnek Napoleon. Félnék a' népek új dinasztiai' segedelmével sorsokat jobbitani, mert a' korszikai dinasztia a' jégre vitte várakozásokat, a' szabadságot kellett volna elébb megfundálni Európa Északi részében; és úgy osztán megbuktatni, vagy az igasság' korlátjai közzé szorítani az Angoly hatalomnak visszaéléseit; de Napoleon a' dolgot megfordította — lánczokat adott a szárazföldnek, hogy azt Angliának lánczaitól felszabadítsa; így, egy nemű rabság' helyébe más neműt helyeztetett, a' szabadság reményét csak pályája végén mutogatta, maga a' pálya' területén pedig sarcz-igazgatást organizált. Timóleon, vagy Epaminondas, vagy Vashington [!], nem Nagy Sándor vagy

T'zézár, kell a' despotismus' és az Anarchia' minden viszontagságain egy fél század alatt keresztül men't Európának.

Kérlek, kedves Barátom, ne veszejtsd-el a' látás' kincseit a' Hisztóriai kincsekért. Én nem igen szeretem a' Hisztóriát; nem csak azért, hogy sokszor nem igen szépen, hanem csúnyául hazud; hanem azért leginkább, mert: mikor igazat mond is: többnyire csak csúf, ravasz, és alávaló lelkeket és azok' fertelmes tetteit kántelen említeni; de azért olvasom, mert dolog- és ember-esmeretet merít az ember belőle.

Édes kellemetes leányod igen jól van' ajálva nálunk. Hidd-el: hogy Virginiának kell olykor tőle tanulni kellemetességet.

Dulházý mindég különös örömmel szolgál néked mindenekben, mivel felette tisztel, és szeret: és nem csak látja: hogy én is szeretlek és tisztellek, hanem azt is, hogy nem ajálhatja magát jobban nékem; mint mikor T'ged egy azon mértékben, mint én, mind tisztel, mind szeret.

Íme legközelebbi levelem Döbrenteihez.

A' Bocskay István, és Bethlen Gábor fejedelmek' aláírásaik' lemásolását köszönöm.

Vale, deliciae meae. Írj nekem gyakran, ha rá érsz, és szemed engedi.

örök híved Pipsz mpr.

Copia.

Döbrenteihez.

Tekintetes Úr, drága, kedves barátom!

Talán ily' forma levelet lehetne írnom azokhoz, kiket Szent-Mihályon feljegyezgettünk: hogy minket segítsenek a' Psýchologico-Literaria-Biografiák' írásában, az az: a' nevezetesebb Magyar Írók' jelesebb munkáik' megismeretetésében.

A' Magyar nyelven írott jelesebb Munkák és szerzőjök' megismeretése, nem csak egy nagy hézakot pótolna-ki Literatúránkban, hanem ennek épebb és frissebb növései' kijejelesét könnyebbítvén, ebbeli, mind kintseinket, mind hijánosságainkat az egész Magyar közönség előtt felis fedezné. Hasznos lehetne még azoknak is, kik magok üzik nálunk, vagy a' komolyabb, vagy a' széptudományokat; azokra nézve pedig, kik csupán tanulói és kedvellői literatúránknak, szükség. Ha nemzeti kimívelődésünk és csinosodásunk gyarapodását terjedni akarjuk látni; azokat az esmereteket kell terjesztenünk, mellyek a' Magyar elmék' kifejtődéseit a' honni pályán bélyegezik,

mind a' jelen, mind a' jövőndő kor' elibe kell vinni azon fáradozó hazafiak' ditső törekedéseit, kik a' nemzet' lélekbeli sajátjának rész-szerint szerzői, részszerint megőrzői belőlünk nem csak nemzetet alkotni, vagy legalább nemzetiségünket fenn tartani, hanem ezen elnyomattatott 's lappangva terjedett és nevededett el-alatsanyodását, most már elevenebben érző hazára minő minő diszt is hozni iparkodtak.

Ezen czély' elérésében pedig talán a' szerint lenne szükséges eljárni: hogy az e' tekintetben szerzendő munka köz részvételt gerjeszthessen, 's tetemes segítségül szolgálhasson az idővel készítendő Magyar Literatura históriájának; úgy kellene tehát írva lennie «ut et indocti intelligant, et docti intelligere curent.»

A' nevezetesebb szerzők fejtven ki nevezetesebb írásaikban mind a' nyelv, mind a' nemzeti literatura, mind pedig a' Nemzet' lelkét, elmellőzhetetlen volna e' kifejtődések' észrevétele, de még azt sem kellene el-mellőzni, a' mi az író, vagy könyvét bélyegezi; a' mi a' szerző' életéből szíve, 's esze' nem mindennapi szabását, és járását kijeleli, személyezi, megkülömbözteti, és a' mi, a' bár apróbb, de részt vétetőbb tettetskék' 's véletlen nyilatkoztatások kipattanásainál fogva, akár emberi, akár tudományi, akár hazafiúi tekintetben tanúságos.

Nem kellene annakokáért az illetén munkának, vagy a' lelketlen tsontvázhoz, vagy valamely mutató táblához; sem pedig ellenben a' Szentiványi énekéhez hasonlítani: hanem inkább középszerű rámbába szoritatottnak lennie, 's oly hasonlatos és eleven rajzolatokat foglalni magában, mellyek a' magoknak e' tárgyban esmereteket szerzeni akaró olvasókat szintűgy fáradság és unalom, valamint szembe-tűnő hijánosságok nélkül kielégíthessék.

Voltaire' a' XIV-ik Lajos kora írójinak betűk' sora szerint készített laistroma nem egyéb, egy igen elmés mutató táblánál. Jördens Német prozaiszták és költők lekszikona pedig, sok haszontalan aprósággal-is meg vagyon rakva, melylyeket ő olykor ferasztó nyúlósággal és tágassággal szeret elő beszélni.

Bód Péter Magyar Athenássza talán másképp' íródott volna akár mellyik hajdani Athenaitól Athenában. Leginkább gyönyörködik az író az Isteni tudományt kereső szerzők és könyvek' említésében, és az egyébaránt többnyire nagyon idvességes és épületes munkák' nem ritkán mosolyokra gerjesztő címjeit különös gondal hordja elő. A' valóban ritka érdemű Pápai Sámuelünk, jövőndő követőire bízta

az általa fel-hordott jelesebb írók' munkáji valamivel bővebb kikémlelését. A' Magyar lírát virágoztató Virágunk csak azon íróinkat említi, kik Római, vagy inkább Görög mértéken verseltenek.

Azon gondolatra fakadtunk tehát Döbrentei barátommal: hogy a' nevezetesebb Magyar írók' élete 's nevezetesebb munkáik nagygyából arányzott megvizsgálásának neki feküdjünk; és mind őket, mind pedig jelesebb elmebeli szerzeményeiket, emberi, tudományi, és hazafitói tekintetben honni nyelvünkön megismértessük.

Nem állítjuk mi, hogy az említett Magyar írókon kívül még egészen pusztá nálunk ez a' mező. Horányi kezdé már e' pályába belépni; de nem igen szólhatott Magyar lélekkel Latán nyelven a' Magyar írókról. A' Magyar szájú Fóciusunk Molnár tágasabb, de egyszerűs mind határozatlanabb körre szorította fáradozásait; azonban neki sem czéllya a' Magyar literatúra, és az abban tündöklő elmék' kifejtődése. Sommázó kivonásai közzé csak helyel-helyel, 's mintegy elvétve méltatta ő e' vagy ama Magyar munkát a' kiszemelésre, és könyvbíróságára. — Advokát' fordítója és Mokri szintűgy keveset ügyelnek honni nyelvünkön megszólamló tudósainkra. — Kazinczy szokott kecses előadása mellett, Báróczi és Dajkát esmértette-meg velünk, és nem lehet tagadni, hogy kimivelt testvér lelkű Biografoszt nyertenek benne két jeles emlékezetű Magyar lelkeink. — Dombi nem mondott eleget Csokonairól, 's mind a' mellett helyel-helyel tömöttebb, és még is könnyebben folyó lehetett volna előadása. Az igazán költeményes elméjű Csokonaink' árnyéka, egy valamenynyire nehézkesség és gavallérosság nélkül rajzolni és festeni tudó Biografosza már régen várakozik. — Az Erdélyi Muzéomban, a' Tud. Gyűjteményben, és hol itt, hol másutt egyebütt, külön külön kezek, mintegy elszórva, emeltenek ugyan némely jelesebb íróinknak emlékeket; de, a' mint mondám: melleslegek valának ezen ditsőítések, és külön külön czélyokra nézve készítettván, ha az általunk felvett néző pont szerint segedelműl szolgálhatnak is, a' magunknak kiszabott arány' megjárására azonban nem látszhatnak elegendőknek.

Érezzük a' fogyatkozásokat, akár a' kútfejek' tekintetében, akár egy kezünk' ügyében lévő, tökéletes Magyar Bibliotéka hijánosságában; akár végtére a' magunk tehetségében; sőt még magában az időben-is; és azért bátorzkodunk a' T. Úrhoz folyamodni; megkérvén barátságosan, hazánk' literatúrája' gyarapodása és terjedése nevében: hogy minket, a' javallott tekintetek szerint, a' szándékozott munka' kidolgozásában mentől előbb segíteni méltóztassék; úgy pedig: hogy

előbb a' maga életéből a' részvétetöbbséket velünk közölje; ezután pedig, az ítélete szerint élt és élő előkellőbb íróinkról, 's jelesebb munkájukról mind azokat kijegyezze, melyek esmeretére jutottak, és a' melyeket a' köz figyelemre méltóknak találand. —

Kétség kívül, nem fogja a' T. Úr rossz néven venni, ha az ekképp' egybegyűlt materialékat a' magunkéival egybe vetvén, a' kiválasztásban, elrendelésben és czélyunkra szükséges vizsgálatokban önnön nézéseinket fogjuk követni.

Szerénységünkről bizonyos lehet a' T. Úr. Óva, kény nélkül, kíméllyel, és csak mintegy elhintve hordandjuk elő ítéleteinket; jól érezvén, hogy könnyebb a' mustrálgatás a' teremtsénnél; hogy literatúránk mostani állásában sarkantyúra még inkább, hogy sem ostorra szorultunk, és hogy ott is, a' hol veszszótskére lenne szükség, tanátsosabb legyinteni, mint veszszózni. A' hozzánk az enyészeti kebeléből által élő elholtakat azonban valamivel szorossabb ráma fog venni kellenünk; nem azért, mivel már itt' köztünk többé nem érzenek, hanem, hogy a' jó ízlés' való mértékeit az élőkkel annál jobban éreztessük; 's ennél fogva az ész és szív' pallérozódását a' miveletlenebb hazafiaknál gyűlöletességek nélkül gyarapíthassuk, és terjeszthessük. Magunkba tért indulattal, a' felebaráti szeretet, és illendőség' vezetékjei után fogjuk mindazonáltal gondolatainkat és érteinket kilehelleni; őrizkedvén a' szélsőségektől, és túlságoktól. A' filozófiai és Eszthetikai lelket hívjuk majd segítségül, részre-hajlás és előítéletek nélkül; mind a' kilentz műzsákat külön külön, de egymást szerető szép testvéreknek nézvén, 's nem mutatván a' Literatúra' e' vagy ama neméhez, vagy a' nemek ehez vagy amaz fajához, nagyobb vagy kisebb ragaszkodást. A' hízlekedést vagy gúnyolást egyenlőképpen elkerülendjük. Azon fogunk iparkodni, hogy olykori elmosolyodásaink, minden vágás, szúrás és tsipkedés nélkül serkedező ártatlan fakadásainkkal ne csak az olvasót, hanem még magát a' szerzőt-is tsiklandoztassák, sebet pedig soha se ejtsenek. — Szintúgy ójni fogjuk magunkat a' csupa rá-mutatásoktól (indications), mint a' terjeszkedő leppentyűségtől (Veitschveifigkeit [!]). Semmitől sem fogunk úgy irtózni az előadásban, mint a' homályosságtól, és semmit annyira kerülni, mint a' czikornyákat. Czélyunkat elvétenők, ha a' nevezetességek helyét tanúság nélkül való holmi unalmas csipcesupságoktól elfoglaltatván, hiú fonáságokkal bátorzkodnánk előállani.

E' szemmel tartott sínór mértékek között fogna haladni igyekezetünk, ha segítetténk. Nem kevésbé lenne hazánk' mostan élő

tudósai' sajátja ez a' munka, mint a' miénk. Az ő ítéletek együtt véve határozná meg előttünk: kiket tartsunk jelesebb íróknak, és mely munkákat, a' literaturát legtágasabb értelemben vévén, nevezeteseznek.

Bizodalmas remények köz't merem tehát törekedéseinket ajánlani, melyekre a' T. Úr' szíves részvételét, segedelmét és pártfogását vonni óhajtván; megkülömböztetett tisztelettel szünet nélkül maradok a' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája

G. D. J.

Után írás. A' levél megvolna, de már most nem csak az a' kérdés, hogy helyben haggya-e a' Tettes Úr, és mit akar abból kihagyatni, vagy bele tétetni, vagy hol és hogy akarja változtatni, mert én részemről ezt egészen a T. Úrra bízom, hanem arról kell gondolkoznunk: hogy senkit meg ne bántsunk. mikor némelyek önn szeretetének hízelkedünk. Tisztelendő és Tiszteletes Kassai és Berekszászi Urak, ezen két felfuvalkodott hátra tévői az eufoniának, az etymológiának pedig nagyon pislogó és füstölő, de töredékeny lámpásai, felette megkeserítettének, ha p. o. Kazinczýnak és Verseghi-nek íránk czélunkra nézve levelet, nékiek pedig nem; így történe több másokkal-is. Legjobb lenne tehát a' közlött levelet a' Tettes Úr javításai és változtatásai után a' Tud. Gyűjteménybe mint egy köz megkérést, részünkről, a' Magyar tudósokhoz, kinyomtattatni; hozzá tévén, hogy feleleteiket, a' hogy kinek tetszeni fogna, mentől előbb vagy a' T. Úrhoz vagy hozzám útasítsák; vagy nem bánom, ha csupán csak hozzám, hogy a' posta költségektől megkímélődjön a' Tettes Úr. Közlenénk mi azonnal egymással ezen feleleteket, mert gyakran találtnak Pest és Kassa köz't biztos utazók, és könnyű volna azután magunk köz't elvégezni, ki melyik író t fogna kidolgozása' tárgyául venni? — mikor e' meg-lenne, mindegyikünk elébb egy egy író t próbául választana; e' próba dolgozásainkat szintűgy közlenők egymással, és minden őszinteséggel megtennők jegyzeteinket mind az elő hordott dolgokra, mind pedig az előadásra nézve; így, közös igyekezettel igazulván, és kidolgozásainkat a' plánumunkal egybe vetvén, alkalmasint magunkévá tennők azon lelket, mely által e' munka' készítésében lelkesíteni akartunk.

Si quid novisti rectius istis,

Candidus imperti, si non, his utere mecum. —

3971.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Pest, Apr. 14. 1821.

Jöjön édes Uram Bátyám, 's siessen minél hamarabb! Ez az átkozott levélírás külbömbben is hijános surrogatuma a' barátságos öszvejövetelnek. Ezer meg ezer tartalékkal küzködik a' félénkebbeske; szót és expressiót, előadást és el mellőzést válogat: 's végtére is olly tétovázással lép barátja elébe, mintha kegyért esengene. Valljuk meg édes Uram Bátyám: gyakorta a' legbiztabb [!] kifakadásnak sincsen egyéb sikere, mint félre értetés. 'S ennyire a' hallgatás útján is eljuthatunk.

Uram Bátyámnak szüksége volt volna tudósításaimra? Ezt nem értem. A' ki Láczaín és Somogyi Gedeonon az elégtételt kizsarolni félénk nem volt, az bizonyosan bátor volt volna az áskálódásokat vagy suttogásokat a' magok való alakjában hírül vinni. De, mik voltak történőben? Mik történtek? Hol? Kik által? Eléggé kátéztatom magamat; 's felelni még most sem tudok. 'S ez az épen a' mit Uram Bátyámnak szóval elpanaszolandó vagyok. Kínos nekem érzeni a' Triász bizodalmatlanságát erántam. Hinnem kellett, hogy a' barátság közülünk oda van, és pedig örökre. 'S így következett osztán az, hogy a' literatori szövetkezések felől képzeleteim megcsökkentek; 's minden levelezésektől félre vontam magamat. Ohajtom hogy mind azok, kik hallgatásom miatt erántam meghültenek, hozzám hasonló szívet találhassanak! Bár az Uram Bátyám tisztelőji között csak nehányat találhatnék olyat a' millyent ohajtottam és ohajtok! De hiszen Kultsár Úr megígéré Benedek estvéjén, hogy a' most következő nyáron Kazinczynak emlékezetére ő szentelend innepet. Hiszi e Uram Bátyám, hogy a' Pesti Egyesület retteg Kazinczyt nem szeretni? Ugyvan; és ez elég.

Virágnak innepén Vitkovics Ányosból kezdett olvasni; könnyei elfojtották, 's a' székből fel kellett állnia. Megijedtünk: véltük, hogy a' szél közelgeti. Utána én Dessewffynek *Hatszor tíz öszt érdem*-ét olvastam fel. Ez az Aprilisi Ajándékba vétetett fel, kimaradván az *Azért hordoztatál fogságba*. Ezen darabban leszen Ungvárnémeti Hattyu éneke is a' jegyzékkel együtt; ha tudnillik Thaisz Úr javallandja tettemet: mert én Redactor-tiszt nem vagyok, 's redigálásaim eddiglen csak fél ív erejéig terjedhettek ki. A' Szép Literaturabeli Anec-

dotokat 's egyéb prozát nem én iktattam bé. De vissza térek az innepre; 's feljegyzem a' Jelenvoltaknak neveiket. Imhol: Vitkovics Mihály és János, a' Pap: Horvát István Bibliothékárius, Döbrentei, a' jövőendő Erdélyi Tudós Társaság Titoknokja; Redactor Thaisz: Epigrammatista Sztrokai, Megyebeli Orvos Forgó, Gróf Mailáth János, Udvari Kapitány Bolla; Reséda, Gróf Waldsteinnál Nevelő, Kultsár István, Philos. Professor Elenyák. Helmeczi. Mokri. Fiscalis Szedliczky, az Agathon fordítója, Fiscalis Benyovszky, Töltényi 100 Sonett kiadója; Agauer Esztergomi Plébanos. Huszár Károly Budai Provincialis Commissarius. Jankovics Miklós, Kisfaludy Károly. Én a' vacsorát nem vártam be. Haza mentem. Az ott maradtak előtt, Kisfaludy Sándor excellens Regéji olvastattak fel. De egy ujságot, édes Uram Bátyám! El fog álmélnodni Uram Bátyám Kisfaludynak, Károlynak, 20 versből állandó, de még csak 16ra ment nyolczas rímein. Gyönyörűek! Úgy érzem magam is, hogy ez a' tavasz és nyár természetnek velem is valamieskéket. Keblem és fejem lelkesedni kezdenek. Adja az ég mindnyájunknak, hogy gazdag rajt eresztthessünk. Nagy kín az erőlködés erő nélkül. Én hallgatásom alatt temérdekot dolgoztam; de talán az Uram Bátyám átkai fogtak meg: semmit sem hajthattam végre. Ezt a' Rádayskodást talán a' Péczeli lég hozza? Tisztelem, édes Uram Bátyám. Éljen szerencsésen!

[Eredetjé a Szemeretár VIII. kötetében.]

3972.

Tancsics Ignác — Kazinczynak.

Nagy-Mihály d. 19ten April 821.

Verzeih' geehrtester liebster Freund! dass dein Brief vom verflossenen Jahre von mir unbeantwortet blieb. Da die Ursache davon dir bekannt ist, so rechne ich um so zuversichtlicher auf deine gütige Nachsicht. Ich hatte dazumal dein schönes Sinngedicht über Nagy-Mihály unserem Grafen und der Gräfin in beiden Sprachen vorgelesen, die darüber eine grosse Freude äusserten, und das verdiente Lob dem würdigen Verfasser zollten. — Dein letztes Schreiben würde ich auf der Stelle beantwortet haben, wenn ich nicht auf die Zurückkunft unseres Grafen von Kaschau hätte warten müssen. Er kam

endlich, und ich habe ihm deinen den bewussten Weingarten betreffenden Antrag mitgetheilt. Er antwortete darauf, dass er gewünscht hätte den Namen des vorigen Besitzers des Weingartens zu wissen, weil er sonst nicht wissen könne, welcher Weingarten eigentlich von dir gemeint sey; wenn es aber der Kozubszkische wäre, dieser viel zu klein, viel zu hoch gelegen, und im Preise viel zu hoch ausgesetzt sey. Wäre es nicht thunlich, dass du einmal hieher zu uns kämest, und dich mündlich über diesen Gegenstand mit unserem Grafen besprächst? — Wie sehr würde ich mich freuen dich geehrtester Freund zu sehen, und die aufrichtige Achtung und Liebe darzuthun, mit der ich immer seyn werde dein ergebenster Freund Tantsits.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3973.

B. Prónay Sándor — Kazinczynak.

T. Kazinczy Ferencz Úrnak.

Tekintetes Úr,

különösen tisztelt Nagy Jó Uram Barátom!

Gondba buba merült kietlen életemnek egyik csillámló pontotskája volt, a' midőn kellemetes soraidat vennem 's olvasnom szerentsém vala. Újra fel találtalak, régi 's régen tisztelt Barátom nem tsak, hanem minden jónak és szépnek Barátjaitól Ország Világtól szeretett, betsült tisztelt Férjfiú!

Albert Fiamnak környékedbe való fel küldésének köszönhetem ezen szerentsémet. Igen szeretem, hogy tiszteletedre megjelent; hadd ditsekedhessék vénségében ő is, hogy iffiú korának a' Magyar Hazának a' két legfinomabb kimivelésű Hazafiait, az egyik ugyan Német szabású a'ma Bétsi Ribini Dániel (nem tudom esmérted é? H. Kaucicz volt Lector-jét, — ad laudem reménlem satis), másika Magyar szabású, vagy is inkább Magyarnak meg maradottat a' Te Személyedben, esmérni szerentséje volt légyen. Köszönöm hogy a' fiatal embert el fogadni, 's hozzá le ereszkedni méltóztattál; 's vigasztalásomat lelem abban, hogy benne a Nagy Apja képit fel találtad. Én is azzal ketsegetem magamat, hogy testében lelkében hozzá hasonlít; 's erre

építve az én reményem is csak az, hogy bár későbbben is csak ugyan amaz fejtődzik ki belőle. Ajánlom kegyes szívedben! — hanem Litteratort nem tudom tsínálhatunk é belőle? De csak a' Nemzet-ségének, Hazájának, és Vallásának — quae tria sunt unum — hasznosan szolgálhasson, meg elégszem véle.

Hogy kedves Sógorom Gróf Teleki László véletlen halálán, nem csak önnön magad, hanem a' Haza nevében is teprenkedel, vigasztalásomat találok benne. Jól gondoltad, jól érzetted, hogy ezen váratlan történet az én érzékeny testemet lelkemet újra meg törte, úgy hogy idő kellett, míg fel-eszmélkedhettem. Öt nap alatt, egy izmos, egéségeben 's testi erejében elbizott 's kevélykedő, erős Férjfiat, ki is egy héttel az előtt mas Atyánkíla Generalis G. Vartensleben Ferdinand halálát én nekem kémeléssel jelenti vala, szemeim előtt ki dőlni látni, minden személyes tekintetemtől is elválva, rémitő dolog. Vesztett igen is a' Haza és a' Pesti Közönség (mert az ő háza több esztendők óta közép pontja volt a' Pesti 's Budai Belle Societé-nek), de az Ország 's a' Király csak hamar ki tudja pótolni — vagy egy kis Decretummal — az a'féle veszteséget; sőt meg se tudja mindég betsülni, 's annak jeléül egy olyan embert 57dik esztendő korában még csak Fő Ispányi Titulus nélkül engedte meg halni; noha Ő Felsege az utólsó Vallásbéli audientiákban is a' Fő Ispányi Tiszt viselését minnyájunk hallottára, még pedig exceptio gyanánt ki ditsérni méltóztatott. Nehezebben pótoljuk ki a' Vallás és a' Literatúra veszteségit, csak a' Marczibányi féle Deputációnak eddig sem tudunk Elöl járót találni. — Jól monddod igen is, hogy a' nagy Teleki Jósefet a' két jeles fia hamarébb követte, mintsem az idejek magával hozta; hozzá tehetted volna aszszonyi testben férjfiú Lélekkel biró 3dik gyermekét is, de — ingentem renovare nolebas dolorem — jól monddod, 's jól vigasztalod mind önnön magadat, mind engemet, mind a' Magyar Hazát 's Litteraturát 's az iffiú Teleki Jósefre mutatván. Én is fel találok ezen jeles Iffiúban a' nagy Atya egész képét és Lelkét! — 's azon kívül tsudállom munkásságát úgy mint a' ki a' Budai Hivatalát nagy szorgalommal viszi, mindent olvas 's most a' ház terhe is reá néz, és még is tudományos munkák írására érkezik. Ki jövőn most a' Sajtó alól az általunk el ítelt tudva lévő Jutalmot nyert írások, különösen az ő egyik munkáját a' *Magyar nyelv bővítéséről* újra figyelemmel el olvasani nagy gyönyörűséggel. Ez valósággal egy jeles, velős, tudománnyal 's önnön való gondolattal tellyes munka; a' melly

minden más Nemzetekével e' tárgyban verset futhat — szeretem hogy többi között Te éretted is bosszút állott.

Igaz Sámuel Zsebkönyve igen is szép jelenés, 's még az a' legszebb, hogy az első 500. nyomtatmányból első ki adása már is el fogyott, úgy hogy a' mint hallom már másik készül. Ritka példa, ritka jelenés a' Magyar Literaturában! Ez az igaza! mert valameddig a' Magyar Könyvnek vevője és olvasója nints, — valameddig a' Magyar Könyv Íróink, Nyomtatóink, Árosaink, 's talám Kötőink is munkálkodásoknak hasznát nem látják, nem gazdagodnak, mind addig a' Magyar Litteraturánk (vagy hogy Arankával szóljak) deák-ságunk minden erőlködésünk és dítsekedésünk mellett is soha talpra nem áll. Az a' fő bajunk, hogy a' Magyar könyvnek vevő és olvasó publikuma nints, vagy leg alább igen kitsiny, — a' többi bajainkon tsak inkább tudnánk ált esni, az önként maga magát ki mosná. De ez mind kettő igen hosszú Thema, a' mellyről — «migh ikhen sokhat lechetne montháni» mint egy fő Magyar Úr a' 90dik Diaeta alatt a' Hajdú Városbélieknek mondotta vólt. — — Egy Bétsi német Recensiótska, de leg inkább Leveled által figyelmetessé tétetvén olvastattam igen is, még pedig savouri-rozva 's gyönyörködve a' Zsebkönyv legtöbb darabjait, kívált a' poémákat, kik között sok vagy is inkább minnyája Lelkemet és szívemet érdeklették. A' prósák meg ítéletét másokra 's leg inkább Te reád bizom. Látom, hogy Klauzál mindenek felett, nem különben Pap, az Iffiú Podmaniczky, Szilágyi Ferencz elégedésedet meg nyerték. Klauzált én se esmérem személyessen; tudtomra egy német quietált Tisztnek a' Fia Pesten, de talám egy jó féle Magyar Ypsilonos vér szállotta meg, a' melly ár víz módjára el öntötte. Podmanitzky Lajos igen is minden képen egy jeles Iffiú, egészen Podmaniczky József talentoma, reménlem, idővel a' Lelke is, mint Te is mondád, láttatik meg szállani, muzsikus és Compositeur, rajzoló, minden oskolabéli Tudományiban első emnens; de a' mi minnyájánál leg szebb, 's előttem leg váratlanabb egy Aszódi születésben 's Posonyi nevelésben az, hogy jó Magyar, a' mit igen is az Erdélyi Csutak nevű derék nevelőjének köszönheti [!], egy szóval, reménséget nyújt a' magyarságra való nézve is; tsak el ne ragadtassék. Jól tetted igen is, hogy le ereszkedve az Iffiúsághoz Leveleddel el fogadtad a' pályán, 's új ösztönt adtál; méltán büszkélkedve dítsekszik véle, 's olly igen el van telve hozzád való tisztelettel, hogy a' Feleletbe eddig nem mert belé kapni — gyönyörködve nézed Te a' mint írod ezen derék Iffiaknak fel serdülését

és ugyan ezen a' nemes pályán utánnad való nyomulását: Te utánnad mondom, mert tsak ugyan Te valál az, a' ki Achzigen Jahren a' Magyarság tüztét a' nyelvre való nézve újra fel élesztetted, és a' ki mivelésének e' mostani újabb Epocháját külső Culturával telyes mértékkal fel ékesítve, el kezdetted: ugy hogy tsak ugyan minden ellenkezés és oppositio mellett is tsak ugyan a' majoritás Tégedet a' Magyar Deákság patriarchájának hálaadó szívvel el esmér. Tölled várja minden ezen pályán futni induló, 's Te osztogatod a' koszorút: minthogy Te már régen ülsz

Hol Kazinczidnak keze szent örömmel
Nyujta Borostyánt!

Folytatása következik enthaltend mein phylologisches Glaubens
Bekentnisz ad vocem — *haladunk* — és *Aranka* —

Köszönettel veszem azon Barátságos jelentéseted, hogy az Úr Isten kellemetes Sófiád mellett olly szép háznéppe, ugy mint 7 gyönyörű alakkal meg áldott; — az Úr Isten éltesen, adjon erőt és egészséget hogy mindnyáját fel nevelhessed, önnön magatok gyönyörűségrekre, 's a' Nenzetünk diszére. — A' *Sáros kezeiden* én fel nem akadok sőt inkább nagy örömmel ámbár véletlenül hallom, hogy kertészkedel, 's így Te benned Társomat fel találhatom 's ölelhetem. Mert miólta a' Múzsák (ők is tsak Asszonyok lévén és a' többi módjára inkább tsak az Iffiúságnak kedvezvén) nékem hátat fordítottanak, én is tsupán tsak az egy kertészkedésben találom minden gyönyörűségemet; mellyet nem kevésbé nevelne az, hogy ha az én székesen 's homokon épült Virginiai Ligetemben Tégedet mind e'béli új Társomat, 's régi tisztelt Barátomat láthatnálak 's tisztelhetnélek. Magam felől egyebet nem írhatok, hanem, hogy miólta 808ban szegény édes Atyám halálával, 1812ben pedig szegény Angyalom karjaim közül való el ragadásával az Ur Isten meg vert, testemben lelkemben egészen meg vagyok törve 's törödvé, úgy hogy allig lévén egy tagom is ép, fenn járó beteg vagyok. Jobb karom régtől félig béna, nem írhatok; de a leg nagyobb csapás, a' melly engemet 's embert érhet, utólért ez idén főkép azzal, hogy a' szemem oda van, a' jobbikat hályog borította el, a' ballal is igen keveset látok; úgy hogy magam nem olvashatok 's allig írhatom a' Nevemet.

Mind ezen gyengélkedésem mellett pedig is napról napra új meg új bú, baj, gond és dolog, magamé és másoké környékez, úgy

hogy valósággal sem időm sem érkezésem; sem eszem a' Tudományok folytatására vagy tsak olvasásra nem marad, 's az óta mind a' Músák[na]k, mind a' Barátimnak, mind talán leg inkább magamnak el holtam. El mondhatom igazán a' mi kedves Dezsőffinkkel:

Más idők! más gondok!

Esztendők havai fejemen telelnek!

Ritkán, 's tsak vagy mások még több tüzzel bíró fel élesztő Társaságában, vagy pedig a' csekély kerti Terentményeimben (a' hová is tsak többnyire lopva járhatok) vannak Lieurs-jeim, mellyekben fel eszmélkedvén életemet érzem 's meg emlékezem, hogy néha napján a' Músákat illy távrolól is láttam vala.

Ezzel a' kedves Grófnédát esméretlenül alázatossan tisztelvén, szíves ölelésem 's magam ajánlása mellett maradok, szíves régi tiszteletemmel

Te tisztelő szolgád.¹

[Eredeti fogalmazványa a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

3974.

Kazinczy — Klauzál Imrének.

Klauzál Imrének Kazinczy Ferencz tiszteletét.

Igaz barátunk olly ajándékot nyújt a' hazának, melly mind igen csinos külsőjére mind belsőjére nézve méltó ahhoz, a' kinek nyújtatik. A' könyvnek minden darabjai közzül engem leginkább Róza és Kálmán bájola-el; de igazságtalan volnék, ha a' 'Tengeri Utazás' és a' 'Jótét' 'Jutalma' könnyűségét is meg nem vallanám, melly a' mi Iróinknak nem közönséges érdemek. A' 'Te beszéded' gondos, tartóztatott, nemes; virágos ugyan: a' 'Román' a' 'Románok' nyelvét kívánta: de nem czikornyás, nem czifra. Kohárynak éneklett Dalod nagy reményekkel töltött vala el: ez az újabb dolgozásod megerősíte reményemben. Benned, szeretetre méltó Ifjú, Nyelvünknek 's Literaturánknak szebb epochája kezdődik. Örvendek hogy hanyatló napjainnak megengedteték Téged látni. Eggy két esztendő előtt

¹ «Minthogy ezen levélben említett gr. Teleky László halála (b. Prónay Sándor sógora) 1821d. Mart. 21. történt, ezen levél kelte ugyan azon évre tehető.» — A levélen olvasható jegyzet.

Ungvár-Németitől vártam a' mit most Tőled várok. Lépj az ő helyébe körümben, ölelj-meg, és szeress. A' Jók közzé számláltatni, a' Jóktól szerettetni, ezt szomjúztam mindég; ebben, egyedül ebben kerestem dicsőséget, ragyogást; kevélyebb vagyok, mint hogy a' sokaság' kedvét óhajtani méltónak tekinthettem volna. Öregeink' barátságát és az azokét, a' kik öregszenek, szerencsés valék megnyerni: csonka volna szerencsém, ha a' maradék előtt a' Tiédde nem lehetne dicsekednem.

Mi volt Nyelvünk, mi volt Literaturánk, midőn én a' pályán, Theresiánknak utolsó éveiben, még serdülő gyermek akkor, vezér, segélő kar, honi nagy példák' látása nélkül felléptem! És mi most ez a' szép Nyelv! mi kezd most lenni Literaturánk! Oh a' Külföld minket is nem sokára ismerni, irigyleni, csudálni fog. Végéhez közelítvén útamnak, sanyarú szemekkel tekintem-el menésemet, 's kér-dem, ha megtettem e a' mit kelle, a' mit lehele. Ifjúságomat egygy munkával elhalmozott, nékem igen kedves hivatalban vesztegettem-el; azután hetedfél esztendő't hijába kelle élélnem; végre mind meggyőzhetetlen hajlandóságaim, mind a' végezetek falura vontak, távol társaimtól, kik gyűlaszthatának, segélhetének vala; 's itt, minden nyomon elakasztva igyekezetimben, a' leghasonlatlanabb gondok és foglalatosságok közt, oly kevés erővel, oly hijányos előkészületek után, csudálni lehet hogy ennyit is teheték. De legyen ez oly kevés a' milyennek vened tetszik, enyém mindég az a' boldogító érzés, hogy midőn Nyelvünk 's Literaturánk emelkedését az Olvasók hidegsége 's a' Grammaticusok fagyva 's makacszkodása gátlá, én keresztül törtem rajtok; és midőn ők a' magok Egységeket alku, kölcsönös feláldozások, a' vokok' löbbsége és még rútabb szerek által törekedének felállítani, én velek az Írók' szabadságáért megvívam, 's lelkesbb Olvasóinkkal éreztetem, hogy minden boldogulásunkat a' szabadságtól várhatjuk; hogy a' Nyelv nem Tudomány' hanem Mesterség' tárgya; hogy abban nem csak szokás és Törvény, de Izlés és néha szükség is parancsol. Minden igyekezeteim ennek éreztetésére voltak irányozva. Most ugyan-ezt fogja Sallustom és Ciceróm tanítani, kiknek mindegyikét saját színében adom. Lássák a' kiknek Isten illeté meg szemeket, hogy a' mi Nyelvünk azért áll hátrább, (mint az Európa' egyéb Nemzeteié) a' Görögnél és Rómainál, mert azok a' nagy Írók' inkább keresék a' szépet mint a' Törvényest, 's a' sovány Metaphysika azt a' kettőt nem rontá-el úgy mint az újakat. Azoknál az Enallage és Anacoluthon nem voltak vétkek, mert

szép vétkek voltak, 's az idegen szállás nálok dísz ad a' honi beszédnek. Nálunk az effélék általjában Nyelvrontások; nálunk a' Külföld' csudált művei — filagoriák!!!

Én mindent hévvel teszek, 's ügyem' 's Nemzetem' szeretete lángol bennem. De ez a' hévség, de ez az ügyem' szeretete soha nem szédite-el még, hogy nyilván vagy csavarogva proselytusokat keressek; nékem elég, ha szabadon mehetek útamon. Elidál e más, 's Telluszt mond e veled, vagy Telluscht, Chlóriszt e, vagy Klórischt, Ynnal írja e a' ragasztékokban a' lágy hangokat, vagy Ivel, arra kevés gondom; és ha az Ypsilonismus mindent Virággá, a' Tséismus mindent Horvát Istvánná tehetne, óhajtanám, fesse minden Író úgy a' hangokat, mint ez a' két nagy férjfiu. Azonban, igen is, kedves látnom, hogy Te *szemöldöt* írsz, és *léget* és *esket*; hogy érzed, mennyivel és miért jobbak ezek a' szokottaknál, 's kevélykedem szerencsémben hogy illy Javallót találtam. Menjünk szabadon, nagy érdemű barátom, 's tiszteljük magunkban és másokban a' vélekedés' szabadságát. Mihi potior semper visa est periculosa libertas quieto servitio (Sallust), a' mivel ezek biztatgatnak. A' czimborák veszedelmes és pártos öszveesküvések a' Tudományok országában. Szeretni foglak én Téged, ha gondolkozásunk ellenkezésben lesz is. Tartson meg az élet' Istene a' Nemzetnek és az ügynek javára, 's adja meg e' kettőnek benned, a' mit régolta reménylünk, várunk, de mindeddig hijába.

Széphalom Máj. 8d. 1821.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3975.

Kisfaludy Károly — Kazinczynek.

Pesten 13d. Májusban 1821.¹

Kazinczy Ferencznek Kisfaludy Károly tiszteletét, baráti idvezletét.

Nagy érdemű férjfiu! Kedves barátom! Engedd az érdemetlennek hogy ezen hangon felszól hozzád, és baráti szívét, melly érdemidet egész tellyében érzi, ujonnan ajánlja, és szerény, 's gazdag melyedbe felvenni óhajlja; a nagy lelkek szép sajátsága az, a merész kezdőt ápolni; téged is barátom ezen nemes tulajdon bírt ifjonti Munkámnak méltatására, örvendek, ha dolgozásim bizonyíthatják,

¹ Az évszám Kazinczy F. keze írása.

hogy téged vettelek például, és téged érteni, követni, legfőbb szorgalmam. Nekem se rózsás pályám — mindenfelől emelkednek irigyek, kik lelket letipró szerekkel ostromolnak, ámbár fényre nem vágyok, sőt az idétlen magasztalások, mellyekkel néhányan gondatlan illettek, inkább terhemre, mint örömömre szolgáltak. — Az az író világban legsajnosabb tapasztalás, hogy ritkán találtaik egyenes Szív, melly epe, vagy méz nélkül ne közlené érzeményeit! Te Kedves Barátom! ki a köznél fellyebb állsz, kinek annyi viszontagságok nyílt tekintetet adának, Te légy ezentul szent oltár, mellyre leteszem áldozatimat — ítélj munkáimról, és a te javalásodnál hiven megállok.

A Zsebkönyv Augustusra kijön — sajnálom hogy Igazzal ezen tárgyban megütköztem, mert nyilván látom, hogy egyikünknek vesztetni kell — ismered Hazánkat: két zsebkönyvre nem nőtt fel. Ha ő engem tudósított volna, másképp léphetne fel ezen intézet, és a kettőt egybe olvasztva tökéletesb munkát nyújthattunk volna a Hazának. Reményilem, hogy az én Almanakomban találsz néhány darabokat, mellyek figyelmedet serkentik — mihánt a Censortul vissza kapom, közlöm foglalátját.

E következő versezést, mellyet Almanakom számára készíték, ítéleted alá bocsájtom — szolgáljon példára, mennyire használtam jótéví munkádat, és mennyire léptem elő a Szép Literatura olvasása, és tanulása mellett.

Légy boldog! Küldeményedet köszönöm, és használni fogom; légy meggyőződve, hogy nyílt karokkal vár tisztelőd K. Károly.

Öt héti itt mulatásom után sietek Péczelre. Töltényit 's a Verseghiségeket Ballára bízam. Minden bizonnyal veendi Uram Bátyám. Ajánlom magamat. Pali.¹

AZ ÉLET KORAI.

Gyöngén ringatva jó Anyánk' ölében,
Vigan kezdjük létünk' szép hajnalát,
A játszi gyermekség bájos körében
Csókoljuk a jelenlét angyalát,
A kétes távolnak sötét ürében
Hiú fényt ködbevont szemünk nem lát;
'S könnyű habok között lebegve létünk,
Minden báj képnek oltárt díszesítünk.

¹ Ez a pont Szemere Pál keze írása.

Minden kelő nap idvezlő sugára
 Akkor vidám öröme integet,
 'S ártatlan lépteink minden nyomára
 Édes megnyugvás rózsát hinteget;
 A játékhely fő vágyaink határa,
 Csalárdul a remény nem hiteget;
 Mély sírok halmain mosolygva állunk,
 'S legkisebb tárgyban nyílt Eget találunk.

A bimbó fejledez, 's reményvirága
 Egy új élet meleg karjába dül,
 A zsenge kornak tiszta boldogsága
 Szép álmok özönébe szenderül,
 Szorúlt melyünknek ébredő világa
 Femlángol, 's új világokat kerül,
 A hős hajdankor telt szivünk felé leng,
 'S a nagy 's dicsőre lelkesülten éleng.

Szűk már az ősi ház, tovább repülni
 Vágyton vágy a fellengő ifju tűz,
 Kiesb virány látszik felénk derülni,
 Hol majd egy szép Tündér karjára fűz,
 Kivel dühös vihar közé merülni
 Feszül keblünk, a gerjedő, a szűz;
 Mienk a föld, mienk egész Teremtmény!
 'S tettekre szólít egy hízelkedő fény.

Kinn a zavarban küzdő szenvedélyek
 Gyujtják szivünket nagy czélokra már,
 Bizonytalan tárgyért hevül a lélek,
 A forró képzelet csapongva jár,
 'S míg szunnyadoznak a nemesb tökélyek,
 'S a lánggerő tisztább formára vár,
 A föld határin túl szállong az elme,
 'S ábránd világba leng öröm 's gyötrelme.

'S bibor felhőkön mint a szép Auróra
 Jön egy Istenné, s kéjmalasztjait
 Lehelve a borúlt ábrándozóra,
 Intézi a vad tűznek árjait,
 Nem földi kényeket nyújt minden óra,
 'S egy bájalakra fűzi álmait;
 És Pharuszként a vándor éjjelében
 Szelíden fénylik hullámozó melyében.

Ott áll az ifu! 's tiszta hódolatja
 Szerelmet vall, 's érzésre olvadoz,
 A viszonzláng őt Istenné avatja
 Midőn a Hiv karjába ringadoz;
 Egy pontra gyűlt az élet foglalátja,
 Az ösztönzaj csak élvre lobbadoz;
 Míg öszvefort lényök Hymen szavára
 Egész Édengyönyört egy percbe zára.

Kedves lánczokra kötve már siriglan
 Korunk repül, 's a szív magába tér;
 Az ifjuság szeszélyes álma illan
 'S a gondpályán lassúdan hűl a vér;
 Férfjult erőnk valót ölel busítlan
 S a hulladó virág gyümölcsöt ér;
 Szent tartozások tenni kényszerítnek,
 'S a férjnek szűk, de szebb határt kerítnek.

Midőn Hazáját rabbilincs fenyíti,
 Bőszült érzéssel harcmezőre száll,
 A szép szabadság hős lánggal hevíti
 Körüldörögje bár ezer halál,
 Nem csügged — 's honvéd tisztét tellyesíti,
 Míg győz, vagy testhantok közt sírt talál;
 'S a jobb utókortúl remélve bérét
 A dicsborostyánzott kiontja vérét.

Mint a szirt, megvíván a vihar dühével
 Megzuzza Oczeán dagaival,
 A férfi ércpajzsként erős melyével
 Enyelgi a sors csapdozásait;
 Épít, munkál, gyűjt, koczka életével,
 'S a közjóért áldozza napjait;
 Szép hölgyn, magzatin, 's baráti szíven
 Függ boldogsága, 's léti célja híven.

Most a lángész teremtő ihletése
 Ösvényt lobbant sötét homályokon,
 Min addig jós lelkünk csak sejtve kése,
 Fényé [!] villant a büszke homlokon;
 Mindenható elménk istenkedése,
 Ég- 's földbe hat mint az kívül rokon,
 'S buvár nyilai a lét titkába vágnak
 Vezér szövétnekül az ész 's világnak.

E pályán lep meg éltünk alkotatja [!],
 Halántékunk télszinbe öltözik,
 A gyors idő tűzünket oltogatja,
 Világunk bus homályba költözik.
 Kiélt keblünk élvromjait mutatja,
 Komoly szemünk csak sirba ütközik;
 'S Mit egykor a szív olly imádva kére,
 Most disztlen hullong a való jegére.

NB. Még 4 strophá hátra van.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3976.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Bécs 25dik Maj. 1821.

Nagy becsü igaz Barátom!

Hosszas halgatásomat ne tulajdonicsd egyébnek annál, hogy a bal sors viszontagságai keservesen, és maíd ki álhatatlanul üldöznek hosszás idő olta, és mivel Barátinkrul kedvetlent hallani nem kellemetes, és én önnön magamrul kedvetlennél Néked egyebet nem írhattam, halgattam inkább, de Szivem mélj keservei közt se szünt meg főrrón verni érted. — Én ide azért is ugyan mivel Pesten eő Felsége parancsolta, hogy itt valami találkozni kívánván, a mikrül ott szólottam előtte, azokat itt bővebben adjam elő; de azért is, hogy a leg szentebb célra fordítot adósságaimbul ki feitődhetvén, itt, mivel másutt mindenütt siker nélkül próbáltam, Pénzt kaphassak, fel jövék, és October 17kétül fogva hányattatva a Sörsnak külömbféle játékatul, itt vagyok, vagy is inkább itt kesergem a Végzésnek azon mostoha intézetét, hogy Szivemnek olj álásával, a miljen vagyon annak, és gondolkodásom módjával engemet olj idő pontba engedet élni, a miljenbe élek, és a mi a leg rettenetesebb zavarnak chaosánál nem egyéb; — Azomba ahoz képest a hogy egész éltembe éltem, és a miket cselekedtem és tettem, lehetlennek tartom, hogy Istentül el hagyattassam, sőt mint bizonyost hiszem, hogy mikor nem is remélleném, azon pontba deríti reám irgalmának, jóságának, és mindenhatóságának szabadító malasztját. Én itt felséges Urunknak

érkezésit, küszködve a Sors játékkal, be vártam; tegnap előtt Schönbunba meg is érkezett szerencsésen, és néhány nap múlva el is megyek elibe. Nem kiméllettem semmi fáradságomat, sőt minden iparkodásomat egyedül árra is szántam, hogy itt, a hol nagy hal-
mokra rakva hever a temérdek Pénz, tehessek egy engemet ki szabaditható kölesönözést, de siker nélkül van mind mai napig minden igyekezetem. A Magyarok el veszítették itt minden creditjeket. Magyar Agenseink pedig önnön magok Pénzel speculálván, Magyar csak azon esetben segítenek ahhoz, meljbe lelketlen nyereséget bizonyos calculussal huzhatnak raila. — Herczeg Albert nero ad már ugy, mint eddig Pénzeket ki, vagy is inkább ő is, mint minden gazdagok, Pénzeit csalárd és az emberi boldogságot el temető módokra fordítja, nem önnön, hanem más, p. o. egy Rothschild nevezete alatt. Gr. Zichy Károly száz ezerenként adja Németeknek, de Magyarul [!] halni se akar; a mult télen egy Magyar nevezetes Cavallernak szüksége volt 4000 pengő forintra, Torsonnyának olj arany lánczát, melj 30000 forintot pengőben megért, zálogul ajánlotta, és ugy se adott — van itt egy igen gazdag Prónainé, van valami Bottyáiné, ezerenként adják a Németnek, még csak alamisnaul se a Magyaroknak. Prónainénak van egy adlatus szolgáló ki lépett kapitány mindenesse, az maga is nyakig uszik pénzibe, és ő hozzá hasonlókat is ahhoz segít; de mintsem olj szerű emberhez hasonló legyek, inkább koldus botot veszek kezembe. Herczeg Albertnek Udvari Tanácsossánál, Girtler nevezetű igen humanus, becsületes embernél személjesen tettem próbát, — de meg monda, hogy a Herczeg már nem ad többé Pénzeket ki; rendre jártam a Magyar Agenseket, csak fél várlul beszéltek; jó embereimtől utasítottam Szücs nevű Agenshez — el menván hozzá, mingyárt azt kérdé: én vagyok é Kazinczy Ferencznek Barátja — mondám: igen is, nekem van az a szerencsém ötlet Barátomnak tisztelhetni, meljnek jeléül imhol ujjomon gyűrűbe viselem képét; ő sok szépet monda, hogy Patakon tanulva mondottál rólam; de még se kívána se maga, se más által segíteni; — így a többi is — el jártam a Német geschäfts comtoirokat [!] is rendre, mind aszt mondák: száz ezerenként van a ki adni való Pénz kezekbe, de Magyaroknak nem adnak. Gr. Frieszhez mentem, elibe terjesztettem állapotomat, aszt felelé: én adnék bizonyosan, de a Dohány Abaldot ő Felségétől ki arendalva, pengőbe 7 milliomot kellett előre bele vernem, hanem nevezte egy itt lakó Erdélyi Urat, a ki atyámfia is, ez u. m. Báró Arensteinnal olj szoros nexusba van, hogy ha az Ur

mellette [!] csak egy szót szól, amaz ad egy milliomot is — el menék a jó Hazafihoz, leg bizonyossabb reménytől kecsegtetve és nem nyerhetém meg az engemet egyszeribe boldogullató [!] szót, holott arra kötelezém magamot, hogy én le kötök annyit érő jószágot nékie különösen és intabuláltatom is, a mennyit fel veszek. Irtam volt Pestre Döbrenteinek, irtam Sopronba Kis Jánosnak, ezek bizony el követtek mindent kérésem és kívánságom teljesítésibe, de [nem] mehettek semmire; véletlenül esett ide fel való hosszas mulatásom aszt is okozta, hogy itt is kellett adósságokat csinálnom, még pedig rövid terminusokra; hazulról Pénzt csak úgy kaphatnék, ha Tisztjeimet fel szabadítanám naturaleim el adásokra, de ez nem el adás, hanem el pazérlás volna, és úgy nagy szorgalommal meg tartott productumim el fecsérlődnének tetemes káromra; — én itt minden órába kaphatnék Pénzt eleget, de csak azon egy fel tétel alatt, ha valaki itt úgy ál jót érettem: hogy ide való realitássait intabuláltassa — próbáltam aszt is, hogy a ki eszt csupán pro forma meg teszi érettem, én nem csak annyi jószágomat intabuláltatom számára, mintha tölle tettem volna a kölcsönözést, de nem kaptam senkit, sőt Magyar agenseink[nek] ezen gondolatom annyival kevesebbé teczett, mivel ha aval boldogulni lehetne, nékiek egy nagy és nevezetes része kereseteknek foitódna meg — mind ezekhez képest egy borzasztva rettentő sorsnak terhei alatt nyögök — és hogy Vagyonimot, hogy szép szerzeményeimet meg menthessem, csak azon egy utat látom magam előtt nyílni, ha egy gazdag Házasságot tehetek. Fiszaki Magyar Országban sok a tehetős ember — ludakozódjál kedves Barátom, ha kaphatnék egy gazdag Leányt: ez által olj Barátodot mented ki végső romlásából, ki Tégedet egyformálag mindenkor tisztelve szeretet, és a ki úgy is élt, hogy a Sorstul bizony kedvezést méltán remélhetne. Öllelek, és vagyok meg szűnés nélkül

tisztelő, szerető, hiv barátod

Cserey mpr.

3977.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Pápay Sámuelhez.

Széphalom Május' 27d. 1821.

Édes barátom,

Takács elhala — úgy értem azt a' M.' Kurír hozzám e' pillanatban érkezett nyomtatott leveléből. Ő nekem nem vala barátom; híjába igyekeztem megnyerni bizodalját Győri, azután Téli látogatással, hol bizonyosan nem azért tértem-be, hogy éjjeli szállást találjak; 's nem csak barátom nem volt: ő engem bántott, igazságtalanul bántott, 's indulatjának egész elkeseredésében bántott. Azonban szeretném, ha az ő Füredi Vidája* láthatná, mint veszem én az ő halálának hírét, 's érze né, úgy tévedtem e meg én őbenne, mint ő meg énbenem. Mert, ha ugyan hatalmamban állana Takácsot visszahozni a' föld alól: ő ismét köztünk élne, 's Títhoni időkig, Títhoni gyengélkedések nélkül. Személyem nem jó tekintetbe, midőn a' haza' ügye forog szóban, ezt pedig Takács igazán akarta. Neki az volt baja, hogy erőnek erejével akart Egységre vonni bennünket, 's azt hitte, hogy a' ki nem úgy gondolkozik mint ő, nem is szereti a' mit ő. Jól történt, hogy a' szelíd gyűlölség' köréből kiléptünk 's összevacsaptunk. Úgy inkább ismerhetjük mind egymást mind önmagunkat, 's Nézőink haszonnal tértek-el vagdalkozásink' nézelletéből, 's N** ezután elhallgat a' filagoriával, Füredi pedig egyébbel. Mindég arra

* Azoknak a' kik ezt későbbben olvasnák, légyen mondva, hogy azt a' gyalázatos *Értekezést* a' Recenziókról, mely a' Tudom. Gyűjt. [1818. évf. VI.] Kötetében lap 3—[36] áll, Verseghy Ferencz tulajdon kezével írta-le, 's úgy adta-be a' Redacciónnak, mint a' maga munkáját. Az egymást minden sorban érő haszontalan Citatumok 's a' Stílus és minden Takács József Győr Vármegyei Fő-Nótáriusra mutatnak; de hibető Verseghy nyújtogata neki fegyvert ellenem, vagy a' leírás alatt maga Verseghy szúrta holmit bele! Takács nem akara az Értekezés Írójának ismertetni, 's hogy én és az Olvasók, megtévesztethessünk, Verseghy az Értekezést Füredi Vida költött névvel írta-alá, mely bennünket a' Verseghy Ferencz névre emlékeztessen. Azt a' bohóságot is engedé magának, hogy az ő és a' Takács kedves Ypszilozmusát a' mi Jottismusunk alá rejtette-el.

** Az az Horvát Endre Téli Plébános. Lásd N betűvel signált Recenzióját a' Tud. Gyűjt. 181[8. évf. IV. f.]

kértem én Takácsot, hogy ha ártalmasnak tekinti, a' mit mi, neki ellenfelei, csinálunk, czáfoljon-meg akár Levelekben, akár Recenziókban, akár Oktató Munkákban. Probáltatá is az első szert,* de annak nem volt, annak nem lehetett haszna. Neki ellenkezni látszott a' jobb ember természettel a' Recensio: de nem az erőszakoskodás és a' fortélyok, 's az az ígéret és ijesztés, mellyel egy valaki a Budai tetőn** Döbrenteit igyekezett elvonni az én mételyeimtől; 's ez nagyon fonák gondolkozás. Tudományok körül nincs helyén a' vokskok' szedése 's az alku 's a' kölcsönös feláldozások a' köz' javáért; 's a' ki ott gyűjt czimborákat, az pártütő. Mi kár van abban, hogy egyikünk Y, a' másikunk J által festi a' hangokat? hogy egyikünk KeresztéNYt mond és ír, másikunk KereszTYént? Való e a' mit Verseghy mond Anal. Gram. végében, hogy azért nem találunk Könyveink Nyomtatókat, Vevőket, mert az Y veszekedik a' Jvel? Szánom én az olyan Nem-Olvásót; szánom azt, a' ki ily nevetségés sophismákkal akarná támogatni döledékeny állításit. Én meghánytam az okokat, 's azt hiszem, hogy ha látja van rosszul, úgy imáDság is rosszul van, 's jól imáCCSág lesz. Mind a' mellett, ha az Író jó Íróvá az Y teszi, és a' TS: úgy óhajtom, írjon minden mint Virág és Horvát István, két fejedelmi embereink. Én részemről a' J mellett maradok, ha magam maradok is, 's a' két egymás mellé jutott vocalist (a' tudva való helyeket kivévén) mindég elidálni fogom.

De, barátom, kelle, illik e nekünk egymást gyűlölni, mert egy felen nem állunk? mert egymással öszvekapunk? A' nemes-harczó letévén a fegyvert, haragját is leteszi. Midőn én a' filagoriás Recenziót láttam, azonnal akarék írni Horvát Endrének, midőn a' Füredi Vida gyalázatos Értekezését láttam, azonnal írni Takácsnak. Mert ha ezt Verseghy saját kezével leírva 's a' Füredi Vida költött név alatt adta is be, első megolvasására tudni lehet, hogy az nem Verseghinek munkája; a' más stíljét nem olly könnyű utánzanunk mint J alá rejteni Ynunkat. Akartam írni, mondom: de eszembe

* Horvát Endre által. Lásd sértető Levelét Glottomachusaimban.

** Sággy Ferencz, egyik Tisztje a' Magyar Universitás Typographiájának. Az *απονομις* ember magától nem vetemedhetett arra, hogy ő adjon leczkét az Íróknak mint írjanak (lásd Döbrenteihez írt levelét a' Glottomach. darabjai közt); 's több mint csak lihető, hogy erre ötlet Verseghy család, mivel az a' Sággy szoros ismeretségben áll, az ő vigyázása alatt nyomtatattván a' Verseghy Grammaticájai. — Kazinczy F. jegyzetei.

juta mint járék egy Béke-fijához* írt levelemmel, 's ellöktem a' tollat. Ha Takács élne, még megtenném nála a' próbát. Soha még engem senki meg nem bánta, soha én még senkit meg nem bántottam, hogy én ne tettem volna az engesztelő lépést, 's én kevélykedem lelkemnek ezen erejével. Ő nem él többé, 's én neked mondom-el, a' mit neki mondtam volna. Egyedül az olyannak nem keresem kedvét, a' kit sem szeretni, sem becsülni nem tudok. Horvát Endre nem tartozik ezeknek számokba; én ötet nemes-szívű embernek hiszem; 's úgy tartom, eljön az idő, melyben egymásnak szeretettel fogjuk megszorítani kezeinket.

Élj szerencsésen, édes barátom. Régen nem vevéd levelemet, 's megszólításom nem lehet ellenedre. Takácsnak özvegyét tiszteld, kérlek, 's gyermekeit emlékeztessd, hogy kövessék atyjok' nagy példáját. Csókold őket nevemben. Horvát Endrének mondd, hogy lelkem ötet szeretni fogja, ha újra nekem esik is.

U. I. Az Igaz' Zsebkönyvében találsz majd egy filagoriát, a' Nyírligetet. Arra mereszt majd némelly Olvasó szemeket! arra! De a' szemmeresztés néha nem rossz dolog: meglátjuk a' mit egy ideig nem látánk. Hidd-el, barátom, korholni 's korholtatni idvezéses portéka. Ez tördeli-le darabosságinkat, 's bizonyosan eljuttat a' szükséges Eggségre.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

3978.

Gr. Majláth János — Kazinczynak.

Veszele, am 28/5. XXI.

Ihren Brief vom 7/5. erhielt ich Gestern hier, er beruhigt mich über die Erdélyi Levelek, von denen ich nicht wuste, ob sie schon zu ihnen gelangt. Meine Anthologie ist fertig, und schon zu Cotta abgesendet. Es heist »Magyarische Gedichte«. Der § 12. über die Prosodie enthält die Lehre von den Ellisionen. Aus ihren Gedichten befinden sich in der Samlung: Das Epigramm; Die Frösche; Mein

* Keszthelyi Plebánus Ruszekhez. Lásd Glottomachusaimat. — Kazinczy F jegyzete.

Beglückter; Mein Lebenskahn; Die erfindung des Distichons; Ihr Bild; Das Versprechen; Laokoon; Verächtlicher Stolz; Klage; Nettchen; Der Liebling; Antinous; Amor auf einem Löwen reitend; In einem Bad; Der Dachs und das Eichhörnchen; An Mimi. Summa 17. In der Geschichtlichen Einleitung war ich gezwungen die Coriphaen unseres Parnasses ab zu urtheilen. Diese sind Kazinczy, Virág, Verseghy,¹ Kisfaludi Sándor, Berzsenyi, Csokonai; im Drama Karl Kisfaludi. Was ich von ihnen sage, steht auf beiliegendem Blatt.² Berzsenyi nenn' ich den *Ersten* ungarischen Dichter, weil er der nazionalieste ist. Wie gern möcht' ich ihnen das Ganze vorlesen, doch so Gott will, seh'n Sie das Ganze bald gedruckt. — Über Kisfaludi Sándor scheinen wir am Ende einer Meinung zu sein, eben weil er vollkommen subjektiv ist, können im detail die Urtheile über ihn nie gleich sein, aber im allgemeinen steht der Satz [...], er ist erfindungsreich, ein grosses Dichtergemüth, die *Erzeugnisse* sind aber nicht korrekt, besonders in Rücksicht des Versbaues. Ich habe ihn gelobt, so gut ich konnte, und warlich aus Überzeugung, dass ich aber die Regék der *Breite* wegen tadle, wird er nicht gut nehmen. Ich schrieb sine Ira et studio. Ihre Ansicht vom Reim ist nicht ganz die Meine. Nicht die Überraschung allein macht den Reim schön, auch der Gleichklang, der rythmisch wiederkehrt, macht seine Schönheit aus. Der reimreiche Deutsche reimt daher Strauss auf sich selbst, wenn es zuerst den Vogel und nachher ein Gebüsch bedeutet, und so alle doppeldeutigen Worte. *Engem* und *zengem* ist schön. Unsere Dichter sind zu ängstlich, sie wagen nichts. Machen Sie nur, dass Sallust und Cicero bald erscheinen, mit oder ohne lat. Text, wie Sie wollen. Für das mitgetheilte Catilinare unendlich viel Dank. Es ist ein Monumentum aere perennius. — Johannes Millers Styl ist keineswegs schön. Französisch schrieb er viel besser. Hormayr ist durch ihn zum Historiker gebildet, und seine Schreibart ist sehr schwerfällig. — Ihre Bemerkung, dass Schiller englisch geschrieben und nicht deutsch, ist mir ganz neu, und ich verstehe von der englischen Sprache gar nichts, kan also darüber nicht urtheilen. — Haben Sie das Historische Taschenbuch von Hormayr und Mednyánszki 821 gelesen? Wie finden Sie die Aufsätze Ungern betreffend? Niklas Zrinyi der Dichter ist von Franz Teleki, die Mongolen

¹ Verseghy nevét a levélíró utóbb kitörülte.

² IIIányzik a levél mellől.

von mir, Kemény von Köffinger, alle übrigen Hungarica von meinem schwager Mednyánszki. — Ich trete in die Reihe der magyarisch schreibenden über eingedenk [!] des Horazischen: «Grajo sermone scribere parantem corripuit Musa.» — Ich reise morgen von hier ab, nach Ofen zurück, adressieren Sie also gefälligst nach Ofen. — Ihren Sallust erhalten Sie zurück durch sichere Gelegenheit, wenn früher nicht, doch im August durch meinen Bruder.

Ihr Mailáth.

N. S. Ich bitte Sie beiliegende Frage zu beantworten. Wenn diese bejahend ist, so steht die ungrische Sprache über alle andern, denn sie vereint die prosodischen Grundsätze des Verstandes (Deutsch) und des Gefühls und Gehörs (Römisch und Hellenisch).

Az itt említett kérdés, külön czédulán mellékelve, így szól:

Frage.

Ruhen die Akzente á. é. í. ő. ű. ó. ú. *immer* oder doch *meistens* auf den Wurzeln der Wörter, oder quod idem est auf den *entscheidenden Sylben* des Worts?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

3979.

Kazinezy — Kisfaludy Károlynak.

Édes kevelységem! Stanzáid felől Szemerének magasztaló szavai után sok jót vártam; de azt a' jót, a' mit benne leltem, nem vártam. Melly kényes és melly ékes beszéd! 's a' darab melly tömött érzésekben, gondolatokban! melly tömött festésekben! Valóságos jótétnek veszem, hogy a' szép dalt velem közleni méltóztatál, addig is míg azt elkészülve láthatom. — De a' Triumphátoroknak szabad volt vadan kurjongani, hogy magokat el ne higyjék; halljad tehát Te is azt: — barátom, filagoria! filagoria! 'S Virgil sohasem írt Stanzákat; ő hírét sem hallá a' Nyolczas-Rímeeknek. Tépd-el dalodat, semmit sem ér! Mátra ptrüsszent, Fátra ptrüsszent; írd hát négysorú stróphákat mint Gyöngyösi. Szebb az olyan mint a' Stanza.

Öleld Szemerét, 's öleltesd-meg magadat Szemerével, 's szeressétek egymást vég és határ nélkül. Eggy dicsőség fog körül benneteket.
Széphalom Május' 29d. 1821.

örök híved
K. F. mpr.

[Eredeti fogalmazványa a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

3980.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

FULLAJTÁROS VERS.

Míg mások, nem nézvéen szépre és illőre,
A' koboz négy húrját leszegik kettőre,
'S könnyű talyigácskán futnak a' mezőre:
Én, akármit mondjon a' böles és a' dőre,
Két lovat fogatok négyemhez előre,
'S fullajtáros hintón hajtok a' tetőre.

A' kiben nincs erő a' nehéz munkára,
Tekintsen Phaeton' gyászos bukására,
'S ne vágyjon a' szárnyas paripa' hátára.
De a' kit meghata Pócsnak fénystűgára,
'S Apolló maga hitt szent szolgálatjára,
Megyen, 's lauruságot szegdes homlokára.

Hattyúvá változva úgy száll az egeken,
Túl emelkedvén a' vad rengetegeken,
Mint a' sebes gólya fut a' tengereken.
Bámúl az elhagyott föld e' zengéseken,
Mint Pythágorás a' csengő kerekeken,
'S ha torka nem bírja tovább már — megnyekken.

S z e m e r e n e k .

1821. Május 29.¹

Az Iliász első Kötete kész lesz examenkor. Most dolgozom az Előbeszédet. Nagyon kérem Uram Öcsémet, küldje meg nekem a' Kölcey fordítása harmadik sorát az Első Énekben. Azt én kitalálám felejteti a' leírásor.

¹ Szemere P. kézírása.

Istenné, zengjed Pelid Achileusznek haragját,
A' vészest, melly kint Görögökre hozott sok ezernyt.

— — — — —

Még jókor, 's magokat etc.
Ez a' 3dik sor marada el.

Trattner és Thaisz Uraknak jelentse Uram Öcsém, hogy a'
Ráday Biographiája készen áll nálam: meg is küldhetném, de 16 lap.
Postán nem küldhetem.

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

3981.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Június 7d. 1821.

Tisztelt Barátom,

Zsenim által fogja adni Comtesse Virginienek az Igaz Sámuel
szépen nyomtatott Zsebkönyvét, én pedig körlek, méltóztassál bizo-
nyossá lenni a' Comtesset, hogy a' mit a' könyvbe írtam, nem üres
beszéd. Ha Zseniben van valami kedveltető, azt ő mind Néked,
Ő Nagyságának a' Méltós. Grófnénak, 's Comtesse Virginienek
köszöni 's fogja köszönni öreg napjaiban is. Neki épen arra volt
legnagyobb szüksége, a' mit házadnál tanult. Nálunk, kiket a' falusi
paraszt (rusticus) élet nagy részben paraszttokká teve, még módunk-
ban és eggy részint gondolkozásunkban is, azt soha sem tanulta
volna meg.

Ez a' Zsebkönyv sok jó darabokat foglal magában; én a'
Klauzál kis Románkáját szeretem leginkább; ez után a' Papp József
Tengeri Utazását, a' Podmaniczky és Szilágyi Ferencz könnyű, sima,
eleven Románját, 's Igaznak Előbeszédecskéjét. A' Gara reze irtóz-
tató; a' Hunyadié nem rossz; a' Mátyás képe jól van rézbe metszve.
Elpirultam megpillantván nevemet a' Tokaji hegy rajzolatja alatt.
A' Rakamazi felem nem egészen jó: a' másik felével meg vagyok
elégedve. 'S tudod e Te, édes barátom, hogy ez a' gyönyörű hegy
épen úgy látszik a' Te Szent Mihályodról is, de megfordítva, mintha
ezt a' tükörről néznéd? Ezáltal a' hegy nekem még érdeklőbb.

Itt az a' hír támadta 4 nap előtt hogy Consil. Vay József
megholt. Még azt is beszéllék, hogy a' kriptába tétetett minden

pompa nélkül, 's a' fényes temetés akkor fog tartatni, midőn vejei 's leányai egyyüvé gyülekezhetnek. De tegnap beszéllé nekem Fő Fiscális Dókus Úr, hogy Szrogh Prókátor Miskolczról nála volt, 's azt beszéllé, hogy Lazarini nevű Orvosa Pestről hozzá hozatván, lépgyűladásából felgyógyította, 's már fenn jár, egéségesen 's vigan. Vice Ispán Ragályi István meglátogató, 's Vay ötöt kiterjesztett karokkal fogadá: *Jer édes Istvánom, hadd öleljelek-meg. Csak a' más világ felől ne tudakozz semmit; mert azt úgy nem tudom mint van, mint Te nem tudod.* — Femme qui pet, n'est pas morte, mondá Rousseau-nak az a' kövér asszony, a' kinél szolgált, 's befordulván a' fal felé a' lövés után, meghala. Honune qui badine, n'est pas mort, ezt mondhatni ill.

Én éjjel nappal pénzt csinállok, de csak álmainban. Quem vocet divum populus ruentis imperi rebus? De ha pénzt csinálhatok, 's hozzá foghatok plánumomhoz, nem lesz ezekre a' ránk most ugyan nem sokat ügyelő istenecsékkel [!]. Hordja-el őket a' manó, hogy nálunk nélkül semmit nem lehetnek. Dulházy Úrnak 16 fntot kellene küldenem, 's kénytelen vagyok várakoztatni.

Prof. Kézy nálam volt e' napokban. Sokat szölván Virgil felől, kezébe adám a' Heyne Virgiljének első Kötetét, hogy valamit kikereshessen. Tudakozta hol vettem és hogy vettem, 's mondám hogy a' Tiéd. Szeretné megvenni ha eladó volna, pedig pénze neki sincs, mint senkinek az Uzsorásokat kivéven.

Vályi Nagyné megszölli, hogy készítem az Előbeszédet az Iliászhoz. Én az elébe ezt óhajtanám tenni:

A' HAZA' REMÉNYEINEK,
AURÉL, MARCEL, EMIL
TESTVÉREKNEK,
A' GRÓF DEZSÖFFY JÓZSEF ÉS GRÓF SZTÁRAY
ELEONÓRA FIJAINKNAK,
kiket atyjok' bölcsesége, a' közönséges szokás ellen,
a' Görög Nyelv tanulása által vezet
a' Rómaiéra.

Kézy beszélli hogy Május 20dikán Józsa nála volt, 's kérte, engedné hogy Hallgatója lehessen a' Homér felett tartott leczkéken. En, ugymond, tegnap jelen valék a' Prof. Úr leczkéjén, 's láttam hogy ott van mit tanulnom. Mondja Kézy, hogy elbeszéllé, melly szives fájdalommal hagyá oda gyermekeidet. Az én Grófom, mondá

Józsa, koránt sem úgy áll, hogy gyermekeinek nem nevelhetésétől tarthatna: de ha úgy volna szegény, a' hogy most egyike a' mi gazdagainknak, én azonnal vissza mennék, vagy általvenném neveléseket. 'S a' szó Józsat nagyon megkedvelteté Kézyvel. Volt Józsa nálam is, itt menvén keresztül Patakra, midőn oda hagyá Kassát; de csak öt minútumig múlata, 's kertemben, hol én öt egész hétig úgy dolgoztattam 's dolgoztam, hogy ezen egész hosszú idő alatt könyv sem vala kezemben. Azolta újra dolgozám ismét Szallusztot, 's most végre végképen.

Most a' Cicero Levelei teszik minden örömeimet. Azokban élek testestül lelkestül. Élj szerencsésen, édes Barátom. Nem szükség újabb jelét adni tiszteletemnek, imádásomnak, de azt én nem is éretted mondom, hanem magamért.

Mint tetszett a' minden Russzusok' Autokratorja? a szép Alexander?¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3982.

Kazinczy — Névtelennek.

Különös tiszteletű Drága Jó Uram
kedves Uram Bátyám,

Nem alkalmatlan nekem az Urnak kedves Uram Bátyámnak megszólítása, mert azt teljes jussal teheti. Most várom pénzemet, 's holnap ismét sürgetem. Ne higgye kedves Uram Bátyám hogy üres biztatást teszek; még e' holnapban, 's jóval az Ujhelyi Vásár előtt, megviszem a' pénzt teljes köszönettel.

Addig is atyafiságos becses indulatiba ajánlva maradok hív tisztelettel

az Urnak kedves Uram Bátyámnak

Széphalom Jún. 10d. 1821.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

Csak ezt a' várakozást kérem, 's újra ígérem hogy megviszem a' pénzt.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

¹ T. Kazinczy Fer. Úr levele. Jött Június 10iken Kassára. 1821. — Dúlházy M. jegyzete.

3983.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Június 11d. 1821.

Tisztelt barátom,

Zseni oda hagyja Kassát. Kért hogy magam menjek érte, 's köszönjem-meg azt a' sok kegyességet, mellyel eránta Te magad, Ő Nagysága a' Méltós. Grófné, 's Comtesse Virginie viseltetni méltóztattatok. De nekem azt az útát erszényem nem engedi tenni; minden pénz nélkül vagyok. Vedd tehát annyinak, mintha betegség tartóztatna. Barátom, hol állunk? A' Tanítványok az Idvezítőt felverték alvásából, midőn hajójok el akara merülni. Azt cselekedném én is a' mit ők, ha hasznát látnám.

Én Alchymista nem vagyok, 's olly lelkeket nem hiszek, a' kik kimutassák az érczek' ereit és a' leásott kincseket. De ha pénzt kaphatnék kölcsön, a' mit esztendő olta mindég keresek, úgy tudnám vinni dolgaimat, hogy még most is kivergődhessék minden bajaimból, sőt meggazdagodhassak. E' nyáron tiszteletedre leszek Szent Mihályon, 's elődbe teszem calculusaimat, 's Te légy bírám. Nekem az volt minden szerencsétlenségem elejétől fogva, hogy pénzt nem kaptam kölcsön, 's a' nélkül hogy az ember vessen, nem arathat. Az imádást-érdemlő Gróf Vondernothné Szilváson 1806. meghallá hogy egy szőlőt akarnék venni 2500 fn. Maga izent, hogy ád. Még azon esztendőben visszakapám a' pénzt, úgy hogy a' szőlő ingyen marada. 1811. egy más szőlőt vettem. Ingyen marada az is még azon esztendőben. 'S a' felvett pénzt régen lefizettem.

Én 7 gyermek testvére 's 7 gyermek atyja mint élek e' nehéz időkben, képzelheted. Minap itt ebédele a' Sógorom. A' húga egyszer megszólítja: Lasse doch Gefühle der Natur in deinem Herzen erwecken. Képzeld mit felele: Wir leben nicht im Stand [!] der Natur, sondern in dem der Socialität, und dieser erlaubt, dass wir prozessuiren. Elborzadtam a' szóra. No jó, mondám, barátom. Hagyd tehát, hogy Sophie után én szólljak. Te bizonyosan nem perlenél, ha azt nem hinnéd, hogy nyerni fogsz. Ha azt hiszed, legalább ne tartóztassd a' pert. — Én pedig declarálom, felele, hogy mind addig vonom, valámig meg nem kapom Ónodot. — De tehát a' feleséged, én, és gyermekeink,

kik unokáji az atyádnak, okai vagyunk hogy Te Ónodot meg nem kaptad? Mit mutat az Institutumom, Judicátusom, Actióm stabilitatása? azt é hogy igazad van? Íme gróf Csáky Antalné a' te Pesti Prókátorodat, Bujanovicsot magához hivatá: Sie wissen, ich bin die Schwester der Török, und dass ich sie herzlichst liebe. Sprechen Sie also frey. Gewinnen die Schwestern meines Schwagers Kázmér? — Bujanovics azt felelte, hogy bizonyosan megnyerjük, csak fizessünk. Miért vonod hát a' pert? Gondold-meg, mennyivel volt volna nekünk könnyebb a' pénzt 1810. letenni, midőn osztoznunk kellett volna, mint most? Nem vádolod e magadat, hogy testvéreidet, sógoraidat, gyermekeimet szenvedteted? Hallgatott, hidegen maradt.

Én képzelhetetlenül szegényen élek, asztalom kevésbe kerül, rosszúl öltözöm, nem megyek emberek közzé, semmi könyvet nem veszek, még a' posta örömeitől is csaknem egészen megfosztám magamat. És még is adósságot csinálok, 's az a' legirtóztatóbb, hogy gyermekeimet nem nevelhetem.

Non me nullius exercent numinis irae,
Magna luis commissa!

ezt kiáltanám. De úgy áldjanak-meg minden Istenek, hogy én semmi gonoszt nem tettem 's nem tehetek. A' Sógoromat olly compromissumra hívtam, mellynek Praesese Gróf Sztáray Albert vagy az ő Sógora az ifju B. Wécsey Miklós legyen, 's neki 2 Assessora; és így érte 3 — nekem csak 1. Ez mutatja tisztaságomat.

Jelentsd alázatos és hálás kézsókomat a' Mélt. Grófnénak és Comtesse Virginienek mind azon kegyességekért, a' mellyeket eránta mutatni méltóztattak. Neked, nemes lelkű halandó, semmit nem köszönök. Az haszontalan volna.

Mit mondasz a' Zsebkönyvre, és a' Homér Ajánlására?

Élj boldogúl és bővségek bővségében! Neked csak ez egyre van szükséged.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ Tettes *Kazinczy Fer.* Úr levele. Jött Június' 12ikén 1821. Kassára. — Dúlházy M. jegyzete.

3984.

Kazinczy — Dúlházy Mihálynak.

Különös bizodalmű Drága Jó Uram Secretárius Úr,
 érdemes barátom,

Akár az Úré, akár a' Méltós. Grófé a' Vers, azok olly gyönyörűek, hogy én, a' ki ritkán irigylek valamit egészen, mert azt tartom, hogy kalapunkat magunkon kívül magunknak senki más fel nem teheti kedvünk szerint, ezt szívesen irigylem. Franczia fordulatok vannak benne, és így azt hiszem, hogy az AZÉ az Eggyetlen-eggyé, a' ki a' maga nevében minden másokat teljesen elhomályosít. Illyenek azok, a' mikben a' franczia Poeták, a' magok úgy nevezett *társasági darabjaikkban* ragyognak. A' nehéz, de erővel teljes német nem tud mondani illy kedves édességeket, és a' mint a' francziák nevezik illy *édes semmicskéket*. Osztozzék-fel az Úr köszönetemben, 's végye annak felét a' tollakért, felét hagyja a' gyönyörű nyolcz sorért a' Mélt. Grófnak. Azon leszek, hogy ezek a' tollak valami versben az Úr nevét is által vigyék oda, a' hova azokat az Úr barátsága jutni nem reményli, hanem csak óhajtja.

Annak az Úrnak vétjét, a' ki felől az Úr nekem azt a' váratlant írja, nem nevezhetem egyébként, mint *Kálvinistaságnak*. Én a' Protestantismust nagyon tisztetem; de azon felül hogy ez és amaz nem mindég egy, minden dolognak a' világon van jó oldala is, rossz is. A' Vallásoknak, vagy inkább az azt követőknek ezen felosztás szerint egy bizonyos physionomiájok van, 's a' mit ez az Úr velem az Úr előtt csinála, ezen arczvonáshoz tartozik.

Szán tehát, hogy elrontom magamat? — Az illyet az Úrnak kell e mondani vagy nekem magamnak? 'S én annak a' barátomnak kimutatám e kártyáimat, hogy dolgaimat ítélgeti? Tudja mit csinálok? miért? miképen? Az okosság nem kívánja e, hogy töviseken is menjünk inkább mint vesztegeljünk, csak hogy okosan lehessen reményleni, hogy a' tövisekben el nem akadunk. Könnyű annak az Úrnak mást leczkézni, a' kit nem nyom az a' mi engem, 's másként is tud segíteni magán. Kapjam-meg csak a' mivel biztatnak, megmutatom én, hogy nem feddömnek volt igaza, hanem nekem. Ne higye az Úr, hogy az, a' kit az Úr is nehezteléssel néz, engem megnyergelt volna. Kevés idő múlva megszabadítom tőle magamat; most nincs ideje.

Az Urat is nyomja a' szükség, a' mint látom. Hahh! édes barátom, hát én mit mondjak magamról. Én 7 gyermek eggyike vagyok, 7 gyermek atyja, 's feleségem egyy krajczárt sem kapa successiójában, sőt azért költ [!] pert folytatván testvére ellen, ki azt azért nem adja-ki, noha tudja hogy kénytelen lesz vele, hogy maga uralkodhasson. Szörnyű idők ezek, 's nem tehetünk egyebet, mint magunkat egészen öszve sugorítani. Én tisztességesen lopni mint mások nem tudok és nem akarok. Ha megkapom a' pénzt, mellyet keresek, egyy jól meghánytt vetett plánum minden bajomból kisegít, sőt még nyereséget fog adni. Pedig én nem vagyok Alchymista hogy aranyat főz-zek, sem olly lelkeket nem hiszek, a' kik ércz forrásokra 's elásott kincsekre vezessenek.

Koppi Úrnak az az izenet, hogy több kék papiros most nem kell. Légyen várakozással a' 16 frt eránt, mert most nem küldhetem.

Mind azt az igen sok jót, a' mit az Ur az Asszonnyal eggyütt a' leányommal tevének, a' legszívesebb köszönettel köszönöm. Bár valaha meg lehessen szolgálnom! Maradok szíves tisztelettel Széphalom Június 11d. 1821.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

3985.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa Június 12ikén 1821.

Drága Kedvesem!

Tsak igen röviden, mert indul holnap Zseni. A' Magyar Zsebkönyvet kimondhatatlan örömmel és hálával vevé lyányom. Sok gyönyörűség van benne, de mindennél elébbvalóbb [!] és érdeklőbb saját kezeddal tett ajánlásod. Ír neked Virginia. Egy betűt sem igazítottam levelében. Keze munkájával is meg fogja emlékezetül hálálni kegyességed, meg is csókol, ha meg engeded. Be nagy baj oly' szégyennek lenni, a' mint vagyok; — de még nagyobb hogy legjobb

¹ Dúlházy M. jegyzete: Tettes *Kazinczy Ferencz* Ur levele. — Jött Június végén Széphalomról Kassára. 1821.

barát'im sem hiszik. Ha veled leszek, kiöntöm egész szívemet. Ugyan gondolod-e hogy te annyit epednél, ha én oly szegény nem volnék? vagy hogy Nagy' Homérja régen ne került volna-ki már a' prés alól? — Józsa derék, és tiszta erkölcsű ember, de semmit sem lát úgy, a' mint van — nem esmeri sem a' világ' dolgait, sem az embe-
reket — idegen a' gyakorló életben, és mind a' mellett nem én botosítottam el, hanem ő ment el töllem; megjövendőléem néki akaratossága és nyersesége' következéseit. Szeretném, ha valamennyi leveleimet mutatná néked, pedig bizony nem rossz helyheztetése vala nálam, de az álhatatosság és a' meglepődés nem tulajdona. Tansits a' soha meg nem érendő egreshez hasonlítja — mindég túl mén képzelődése tehetségén. Nagyon örvendek: hogy Vay József meg nem holt — elég jeles embert vesztettünk el rövid idő alatt. A' Töled javallott Magyar Iliás' előbeszédje kevélyé tenne engem, de egyszersmind megpiritana, mivel lehetetlen lenne hálát bizonyítani. Őszi vetésem' felét elverte a' jég; de azért küldök az Özvegynék életet, a' mint ígertem. A' te sógorod is érzékenyebb szívű lenne, ha több tehetséget és kevesebb gyermeket adott volna néki az ég. Én mindenütt pénzt keresek. Ha el kell veszni, mindegy, valamivel több vagy kevesebb adósság; ha pedig, a' mint hihető, előbb utóbb, az időknak változni kell, ki fognak talán bújni gyermekeim. Józsa az oka: hogy olyan soká van feleségem a' városban. Nevelőt várunk Pestrül.

Bajom van Zemplénnel. B. Barkótzý emlékére irt' verseim már két esztendő előtt készültek, a' mikor még nem volt az emlék felállitva. A' versek alá iktatott jegyzék prózsában nem enyim. Írj nekem, kérelek, minél előbb, Tokajnak Sz. Mihályra, hogy hol és miképpen áll az az emlék? Márványból van-e? elkészült-e már egészen, 's mikor állították-fel? mert én, még tavaly tavaszkor nem láttam, azóta pedig nem voltam Ujhelyben. Pénteken indulok Sz. Mihályra. Sok bajom van Tisztjeimmal, mind tolvajok, cum distinctione mensurae. — Üri széket fogok tartani. Oly nagyok és oly közönségesek mindenütt a' bajok, hogy vigasztalhatják egymást a' nyomorgók. Ugyan hol alszik a' megváltó? mi, ki és mikor fogja fel-ébreszteni? — Pedig fel-ébreszthetnék a' szélvész' ordításai, és a' hajóikkal merülők' jajgatásai.

Nem láttam az Orosz Császárt! Szürkület után érkezett, és hajnal hasadta előtt ment el. Szívesen látlak Sz. Mihályon, ott mulatok vagy nyúltz nap. Még mindég sántikálok egy kevéssé. Lábam'

erősítésére sints időm. Ötödik Júliusban megint a' Vétsey familia tart itt' konkurszuszt, a' Szathmári Fő Ispán előlülése alatt, így hát megint semmi sem fog végződni. Majd meglátod; ha együtt leszünk, miként van az, hogy én a' szükségnek szükségében élek, és Sógorom Albert szintúgy. Fáj az nekem, mikor a' kül-szín után jövök ítélet alá, de meg magyarázom neked a' kül-szín' okait. Vale.

Pipsz mpr.

Éjfélt után egy órakor, sietséges sietséggel írák.

Copia.

Testamentom. Már nemzetsége sírja mellett nyugszik P. L. Öröme vesztett érzeménnyel szakadok-el barátim és atyámfiától, kik gyászolni és megfognak engem siratni. Ne hogy kedveseimre nézve fájdalmasabbá tegyem elválásomat, eggyikétől sem veszek különkülön bútsút.

Atyám' testvére fija Károlynak hagynám szívesen Húgó paripámat; de mivel mostani környülményei annak tartását nékie még meg nem engedik, eladhatja, ha kedves szüleim nem ellenzik. További emlékezetül pedig petséltő gyűrűmet, övemet és kardomat hagyom néki.

Sándornak verő zseb órámat.

Szívesen hagynék valamit minden atyám' részéről való rokonoknak, ha tulajdon, nem pedig ősi lenne vagyonom.

Szíves barátságom' emlékezetéül lelki barátom Újházý Laczinak Angliából hozott lovagló veszzőcskémet.

Kedves húgom Draskótzynénak útazásom' leírását.

Pataý Jóska szíves barátomnak vas nyaklántzomat, és egy sípotskát.

A' szívre, ne az adományra nézzetek barátim, a' szívre, mely titeket oly' igazán, oly mélyen érezve szeretett, mely most is meg van indulva, midőn a' földiektől szaggatja-el magát, hogy az égieknek forduljon.

Nagy jóságú Isten! ne szoros igasságod (mert ki álhatna meg színed előtt) hanem irgalmad szerént mérd rám ítéletedet. Neked ajálom lelkemet, ki előtt nem sokára meg-fognak nyílni a' titkok, melyekre Mindenhatóságod által teremtetete.

DE SUICIDIO LADISLAI PULSZKY AD MOESTOS.

Sz. Mihály, 11-a May 1821.

Marmoreo in matris busto, florente iuventa,
 Quam periture, ferox! in tua tela ruis!
 Tempora populeâ, potius cingenda, coronâ,
 Audes crudeli dum violare manu!
 Excipiens duram ruituro corpore glandem,
 Credis te fortem, nonnisi sed — miser es.
 Nescisti quas spes, virtutis semina quanta,
 Pergebas uno dilacerare globo.
 Sed quia te praesens vexavit cura dolorque,
 Gaudia te fugiunt, nec reditura putas,
 Et furis, et rumpis vitae mutabile claustrum,
 Hanc ut trans mortem, prosperiora feras.
 Incaute exploras arcani aenigmata mundi,
 Fatis decretum, qui peris ante diem.
 Quis furor est animam properato tradere letho!?
 Non facis heu vitae sat cito flamma cadit?!
 Purpureo placuit cur, per vim, sanguine, sparsum
 Funus, et ad manes umbra fugata suos?

Ast in fatis jam tibi si mors haec fuit ipsa?
 Taedia si vitae te rapuere tuae?
 Si tibi pondus, aer, si lumen, nulla voluptas,
 Occultusque animi, corpore morbus erat?
 Quis te non plangat, superis miserande viator!
 Qui pius, ast hic jam lassus, ad astra volas?
 Et quia non credis, cum corpore cuncta perire,
 Coelo animum reddis, terrea membra solo?!
 Felix cui sudo, nunquam nox incubat atra,
 Sed venas saliens sanguinis unda movet.
 Non, hunc, delusum, formae melioris, amantem,
 Perfida, vel duro dulcis amica sinu,
 Aut levis ambitio, toties spe turgida, vanâ,
 Servaque paupertas anxietate necat,
 Exspectant fatum, laeti; nec fortibus unquam,
 Lethaeae, precibus; vique petuntur aquae.
 Semper in externos depugnant fortiter hostes,
 Quin vertant duras in sua fata manus.
 A laetis, moesti, jam discite, vivere fortes,
 Et jugulent vestram gaudia tris[t]iam.
 Attamen huic cineri memores inscribite versus,
 A sera ut valeant posteritate legi.

Hunc Genus et virtus, fortunaque vivere jussit,
 Et forma, atque artes, ingeniumque ferax.
 Sed quum mortalis vita haec, videretur amara,
 Nisibus aeternis nec spatiosa satis,
 Et pius et juvenis tumulum Genitricis ad ipsum,
 Umbrâ cum Matris miscuit ipse suam.

C. J. D.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

3986.

Kazinczy — Gróf Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Június 15d. 1821.¹

Tisztelt kedves barátom,

Comtesse Virginiének levele az én állításomat bizonyítja, 's elnémitja a' Tiédet. Gyönyörűen van írva. Ohajtom, hogy Zseni három esztendő múlva írhasson úgy. Zseninek, az én ítéletem szerint, nincs más érdeme, mint az, hogy a' természet jóvá szülte, és hogy még eddig a' rossz példák lelkét meg nem szennyezték. Mihelytt rá érek, előveszem, 's az Arithmeticát és Geographiát mennyibe nem felejtette-el, megvizsgálom. Azután a' Poetákat fogom vele olvasni, kivonásokat dolgoztatok vele 's a' Historiában leszek mestere. Megbecsülhetetlen szerencséje az neki, hogy ő Tégedet, a' Méltós. Grófnét, és kivált Comtesse Virginiét láthatta; -- mert én úgy hiszem, hogy a' gyermeket leginkább veri-fel eszméletekre a' magoknál több talentummal dicsekedhető 's több kimiveltetést kapott magok korokbeliek' példája, 's a' mit én a' Zsebkönyvbe írtam, valóságos érzésem volt, és nem üres szó. 'S a' lányom ezenfelül a' Te házadnál szebb tónus tanult 's környékünk nagyaival ismerkedék-meg. Mi volnék én, kedves barátom, ha én, a' ki gyermekimnek minden boldogulásokat kimiveltetések grádicsától és némelly jóknak tekintetektől várhatom, ezt a' Te kegyességedet jótétel gyanánt nem venném?

Ha te gazdag volnál, úgy én nem szenvednék — azt irod. Ha gyermektelen, ha nőtelen gazdag volnál, mint Gróf Dezsőffy Ferencz volt, úgy ön-magamtól csapolnám-meg erszényedet, mert

¹ T. Kazinczy Fer. Ur levele. Jött Június végével. 1821. — Dálházy M. jegyzete.

nem ézenéd hját abban a' mit elvennék: de ha gazdag volnál is, férj lévén és atya, én apróságoknál egyebet tőled el nem vennék, 's egyedül arra kérnék, hogy költsönnel segíts. Megmutatnám én, mit csinálnék, csak kezdhethném. 1806ban megnyervén azt végre, hogy az öcsém megengedé az anyámnak, hogy nekem legalább lakóhelyet adjon, egy szőlőt akarék venni Újhelyben. Gróf Vondernothné, Szilvásty, történetből meghallá, hogy mit akarnék, ha pénzem volna. Képzeld az imádandó lelkű Asszony' nemességét, midőn róla nem is álmodtam, maga ajánlá a' kölcsönt. Megvettem tehát a' szőlőt, 's a' szőlő akkor esztendőben egészen kifizeté magát, én pedig a' pénzt a' legszentebb érzéssel visszafizetém. Kétszer kértem pénzt szüret előtt az én nagy gazdagságú bátyámtól, Kazinczy Pétertől, hogy borokat csinálhassak: 's soha sem adott, mert felesége nem engedte; 's így nem is nyerhettem. — Éltre való embernek elég jótétel a' kölcsön.

Ha hozzád mehetek Szent Mihályra ez idén — pedig bizonyosan megjelenek ott — elődbe teszem, mit akarok én most. Nem tudom, nem tudhatom, tudni nem is akarom, mennyi még rajtad a' teher. De nem tulajdonítván magamnak semmiben felsőbbiséget, sőt azt egyenesen neked tulajdonítván mind szájjal, mind szívvel, azt mondom, hogy ha Szent Mihályom volna, nem rettegném sem adósságaidat, sem ezeket a' bennünket elszegényítő, 's csak a' gazdagokat gazdagító gaz idöket. Én most jószágot szeretnék vásárlani; pedig azt beszélik, hogy a' jószág most be nem hozza a' belé tett pénz kamatját. De ezek felől majd szóval.

Újhelyben holnap után Június 17dikén fognak tartatni Misék, Predikáziók a' Györnél elesteknek emelt Oszlop megszentelésére. Végre az tökéletesen elkészülve áll a' Patika előtt, a' forrás és a' nagy templom közt. Az emlék egészen Pataki porondkőből van faragva. E' hetekben mázolták-be kőszínü olajos festékekkel, hogy az eső annál inkább ne ronthassa a' követ. A' Landon franczia Munkájából vett igen gyönyörű rajzolat megvetették, 's a' helyett egy pyramist állítottak a' maga oszloplábara (pedestal), melly ha az emlék tíz ezer flba került is, úgy hasonlít a' pyramishoz, mint a' Schach tornya a' Kassai temploméhoz. Örvendek, hogy a' szándék valaha teljesítettett. Reménylem, meglátod azt a' B. Malonyai innepén, melly Július 17dikén fog tartatni.

Pulszkynak írt Verseid mind nemes lelketet, mind ékes nyelvedet, mind poetai talentomaidat bizonyítják. Sajnálom hogy nem

ismertem. A' jó ember mindég vétkezik mikor magát megöli. Inkább a' rosszakra lőtte volna golyóbisát mint magára — ha tudnillik illy komoly tárgy mellett pajkoskodnom szabad.

Hogy az Igaz Sámuel Zsebkönyvében némelly jót találtál, örvendének, ha abban semmi részem nem volna is. Alig várom a' Kisfaludiét, hogy láthassam, melyik jobb: A' vetélkedés és a' dicsőség szeretete jó portéka a' jó lelkekben.

Zseni beszéli, hogy látta Sándor Császárt, 's most egész természetben, mert velem Bécsben 1815. lovon látta, nem gyalog. Másoktól is hallám már, millyennek letek. Ez a' nyomorúsággal teljes 25 esztendő Európának sok nagy Fejedelmeket ada. Sándor kétszer látta Bécsset, kétszer Párist; Urunk Párist is, Rómát és Nápolyt is, 's a' *csak látás* is iskola, hát még a' *dolog' vitele!* Az a' három Fejedelem, a' kiknek képeik alá ezt lehetne írni:

Orbi quietem, seculo pacem suo —

nem lett volna olly nagy a' millyennek tapasztaljuk, ha mindég honn űlt volna.

Sietve írom leveletem, és nagy zavarban. Engedj-meg vétkeinek. Éljen szerencsésen, szeretetre, tiszteletre méltó férjfi, 's hidd, hogy életemnek az az egyik nagy boldogsága, hogy szeretsz.

Június 16dikán. — Holnap Ujhelyben nem a' Győri Vitézeknek tartanak Predikatiókat, hanem a' Nápolyi győzelemért adnak hálákat. Úgy beszéllé ezt Kelemen Prókátor Ur tegnap késő estve, Kázmérből jöven, hol a' Proportionális Processus executióba vétett. Kázmérre és levelednek Kázmért illető czikkelyére csak azt a' jegyzést teszem, hogy a' nehéz idő és a' sok gyermek nem menti a' Sógoromat. Az a' farkasok' Morálja. Én a' nehéz idő és a' sok gyermek mellett inkább *lopnék* (a' gazdagoktól). A' Bibliából nem ezt kellene megtanulni: *Dominus hoc opus habet.* 'S a' meg nem romlott ember meggondolná, hogy a' testvérének még több gyermeke van, mint neki. Én győzni fogok a' perben, 's akkor nem tudom mint néz szemembe, 's gyermekeim szemébe.

3987.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Tisztelt kedves Grófom!

A' Tudományos Gyűjtemény egyy dolgozásomat fogja venni e' napokban e' czím alatt:

A' Rádayak.

Elmondám a' mit a' Prédikátorok és Professorok Szép és Nagy Atyádnak temetésekkor mondtak, 's Gróf Mailáth János Úr a' Hormayr' Zsebkönyvében kiada, megtoldva azokkal a' miket látásból, hallásból 's Nagy-atyádnak hozzám írt Leveleiből tudok, 's nem csak Eleidet említvén a' Koppi Oratioja után, hanem Atyádról, Magadról, Grófnédról és gyermekeidről is szóllván, 's a' meleg szívvel dolgozott munkát Virgilnek e' soraival rekesztvén-be:

At genus immortale manet, — multosque per annos
Stat fortuna domus, et avi numerantur avorum!!!

Barátom, Eleid és Te magad arra tarthattok számot, hogy benneteket a' legkésőbb maradék is ismerni kíván, 's annak a' legapróbb tudósítások is kedvesek lesznek. Azért metszetém ki az Igaz Sámuel Zsebkönyvében Nagy atyádnak névírását is. Thaisz Ur, a' Tudományos Gyűjtemény Redactora közleni fogja Veled Munkámat, még minekelőtte az a' Censor' kezébe jut. Alázatosan kérlek tehát, tétess előre Jegyzést, hogy a' dolgozás' hézagja kipótoltathassék, 's tudassd vele:

1. Hány kötetből áll a' Bibliothéca?
2. Ő Excell. az atyád mely nap és esztendőben született, 's mely nap és esztendőben holt-meg?
3. Ugyan így Ő Exc. a' Grófné?
4. Mikor volt lakodalmok?
5. Ő Exc. az atyád mikor leve Kir. Táblai Assessor?
mikor Septemvir?
mikor Koronaőr?
mely Vármegyében volt Administrátor?
6. Magad mikor született?
7. Ő Nagyságának a' Grófnédnak anyját kereszt névvel kinek hívták?

8. Fijaidd mikor születtek?

Grátziául venném ha ezt egy leveledben nekem magamnak méltóztatnál megmondani, hogy magam tehessem az igazítást és toldást.

Örvendek hogy vállaidra egyg terhes, de olly hivatalt tevének, mellyben sok jól tehetsz. Az Isten tartson-meg a' hazának, gyermekeidnek, nékem, és a' maga házának. Tarts-meg kegyes emlékezedben. Maradok örök tisztelettel

Széphalom Június 15d. 1821.

alázatos szolgád
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

3988.

Kazinczy — B. Prónay Sándornak.

Méltóságos Báro Csász. Kir. Kamarás Ur,
nagy tiszteletű Uram!

A' Méltós. Úr' szeretetre méltó fija ez előtt egy holnappal lépe-bé hozzám, 's épen kertemben talált, sáros kezekkel. Zemplény Várnegyei Fő Fiscális Dókus Úr vezette-fel. Neve elakasztott, 's még inkább termete és az ifjú embernek Cátói érettsége. Mind a' név, mind a' termet, mind ez a' Cátói komolyság a' Mélt. Báro Úr' tisztelt atyját festék előmbé, és ha épen ez a' komolyság nem tartóztatott volna, nyakába borullam volna a' szeretetre méltó ifjúnak. Örömemet régen bémutattam volna a' Mélt. Úrnak, ha a' Gróf Teleki László esete azt nem tanácslák vala, hogy szívét, melly a' hazának ezen veszteségét még közelebből érzi mint mi mindnyájan, örömömtől kíméljem-meg. Így hittem, Méltós. Úr, hogy a' Méltós. Báro' fájdalomán eddig enyhített annyit az idő, hogy már most megbántás nélkül közelíthetek hozzá, sőt hogy véle ezen halál felől is szólhatnak.

A' hazáját szentül szeretett férjfi, kit ezen szentül szeretés miatt a' haza is szentül szerete, oda van, 's Teleki Józsefet két fija László és József hamarabb követék, mint illet vala. De vigasztalódjék a' Méltós. Úr! Teleki Józsefben a' László fiában ismét fog élni Teleki József, a' mi ifjaink' fejedelme. Sok derék ifjaink vannak, és olyanok, a' kik bennünket öregeket egészen elhomályosítottak:

de ezek közt Gróf Teleki József elől áll, még pedig teljes ragyogásában. Hic vir hic est, quem promitti saepius audis. De Teleki Józsefnek nincs szüksége az én magasztalásomra: nekem vala szükségem azt a' Méltós. Úr előtt elmondanom.

Valóban, Méltós. Báró, végre elmondhatjuk: *haladunk!* Melly szép ponton állunk már is! Láttá e már a' Méltós. Úr az Igaz' Zsebkönyvét? Az a' Klauzál, kit nem csak nem láttam, de leveleiből 's hírek után sem ismerek, olly szép Ódát íra Kohárinak, 's Románkája *Rózu és Kálmán* az Igaz' Zsebkönyvében olly szép, hogy minekutána Ungvár-Németi megholt, most minden reményem ő. Beszéde Salluszi beszéd; válogatott, csinos, tömött. Papp, az ifju Podmaniczky, Szilágyi Ferencz (Csáky Lórában) hasonlóul igen szép beszédűek, de úgy, hogy az ezeké a' francziák sima, édes, könnyű beszédekhez hasonlít, a' Klauzálé a' Sallusztéhoz. Podmaniczkyt örvendő fogadtam a' pályán, 's emlékeztetém levelemben, hogy ő Podmaniczky Józsefnek rokona, a' Bádayaknak 's Telekieknek maradéka. Gyönyörködve nézem én, hogy ezek a' derék ifjak engem és korombeli társaimat egészen el fognak felejteni. Én és társaim nem irtunk úgy az ő korokban, sőt egy részben még most sem írunk. A' mi egész dicsőségünk az, hogy mi irtottuk-ki az utat, 's ők nem futhatnának, ha mi egész életünket apróságokra nem vesztegettük volna el.

Itt az idő, Méltós. Úr, hogy a' Külföld minket is javallani, csudálni, irigyleni fog nem sokára. Gróf Mailáth János a' maga Anthológiája által a' Magyar Költőket megismérteti a' Németekkel, 's szép az, hogy egy Magyar íra olly jól németül, a' hogy az Austriai Németek közzül kevés. A' Fouquéthez és hitveséhez írt Ajánló-Levelecskék, 's némelly szép énekei Gróf Mailáthot nagy Írónak kiáltják, 's örvendek, nagyon örvendek, hogy ez a' lelkes és nagy kiméveltetésű férjfiu most magyarul ír. Engedje a' Méltós. Úr kérdenem, ott volnánk e most a' hol valóban vagyunk, ha Aranka és az Arankaianusok elakaszthatták volna Nyelvünket? Nekik az volt óhajtasok, hogy ne előre menjünk, hanem vissza Hallerhez és Teleki Józsefhez és Adámhoz, kik fényes csillagaink voltak, de csak a' magok koraikban. Élő nyelvnek változni, kifejtődni, 's az idogen szép szint magáévá tenni kell. Csak nézzük, mennyivel szebb a' *Huba* nyelve, a' Májusi darabban (Tud. Gyűjt. 1821.) mint a' Halleré 's Telekié 's az enyém. Én ezt nem csak szeretve, de csudálva is nézem.

Nékem Mélt. Báró az minden érdemem, hogy mertem, és hogy a' Beregszászi 's Verseggi hadával, 's Horvát Endrével és társaikkal megvívta m. Nálunk (mint mindenütt máshol) Íróink, Grammaticusaink és az Olvasók örök ellenkezésben voltak. Az Olvasók nem értették a' mit az Író mondott, 's azt kiáltozták nekik, hogy Nyelvek *érthetetlen*; a' Grammatikusok azt, hogy *nem jól mernek*. Láttam, hogy mind addig nem lesz békénk, míg világos és véres harczra nem kelünk, 's elkezdettem a' harczot. Sebet ők is kaptak, én is kaptam; de a' hív katona sem vagdalni nem irtózik, sem a' sebeket, halált nem rettegi; 's íme a' harczon keresztül esénk, 's úgy hiszem hogy Verseggi és társai nem tartják magokat győzteseknek. Már Adelung megmondá hogy az Izlés több mint a' Grammatica.

Ezen érdememen felül azzal szabad dicsekednem a' Mélt. Úr előtt, kinek ismerem gondolkozását, hogy a' Berzeviczy Gergely Munkájának: De conditione rusticor. in Hungaria, (Ungarische Miscellen) Recensense én vagyok. Berzeviczy felelt, felelt talán valamely Bécsi ember is (ugyan-ott) 's mind a' ketten vádolnak. De én úgy hiszem, elmondhatom:

Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni.

Könnyű mind Berzeviczyt megezáfolni, mind Bécsi Secundánsát. De én nem mondhatom-el mind a' mit akarok, ők többet is mondanak néha mint akarnak; és így jobb hallgatni.

Elolvassván a' mit írtam, felakadok a' *sáros kezek*en. Igen is Méltós. Úr, én a' kertművelésben, sőt a' mezei életben, nagy örömemet lelem. Engedje még a' Mélt. Úr, hogy ezt jelenthessem: én 4 fiúnak és 3 leánynak, és így hét gyermeknek atyja vagyok, 's az utolsó csak hét hónapos. Maradok alázatos tisztelettel

A' Méltós. Báró Urnak

Széphalom Június 16d. 1821.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a b. Prónay István péczeli levéltárában.]

3989.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Ujfalu, Vass Várm. Junius 16d. 1821.

Tisztelt, kedves Barátom,

Atyámnál vagyok e' helyen Aprilis 14dike oltá, felváltva a' lakot, majd ide majd oda tett kis utazgatással. Elég ideje, hogy Martzius 16dikán írt leveled nálam válasz nélkül van, hanem most annál többféléről írhatok. Legelőször is pedig az fordul pennám alá, a' mi közelebbről, leginkább fekszik szívemen, 's minthogy a' barátságban Te is megrendíthetlen vagy, bizonyosan fog az érdekelni. Vetted e Csereynknek e' napokban levelét? Hozzám tegnap érkezett egy, Május 19dikén írottja, illy későn, noha ide Bécs csak másfél nap, azért, mivel Superint. Kisnek nem volt előbb alkalmatossága. Cserey rettenetes nyughatalanságok között van. Bécsi mulatása 's a' Császár visszajövetelének megvárása miatt adósságokba keverte magát 's most onnan már nem szabadulhat. Eleget igyekeztem még Pesten, számára 5- -6000 forintot jó interesre is kapni, de a' messze lévő 's nem ismert Pénzfelvevőnek még az sem adott, a' ki talán külfömben adni szokott. E' tájon is most a' pénz szűkiben, segítséget neki eszközölnem lehetetlen, «Oda vagyok egészen, Barátom, ezt írja, nincs szabadulásomra egyéb erő és eszköz a' Mindenható könyörülő irgalmas Istennek malasztjánál, és hogyha abba határ nélkül való hitemet, reményemet nem helyhezteném, kétségbe kellene esnem, és önnön gyilkossá válni; annyira vagyok, hogy egy serházha járok igen vékony kosztra és ma holnap arra jutok, hogy testemről kell ruhámat eladni, hogy éhel meg ne haljak.» Tele egész levele elkésredéssel. Írtam neki tüstént tegnap, hogy csak Vitkovicstól kapjak tudósítást, ha várt pénzem nála levan é már téve 's küldi é, mingyárt felmegyek Bécsbe, ha valamit Csereynken segíthetnék. Rettenetes megfoghatatlansága a' Gondviselésnek, hogy azt a' bolond érzezbálványt olyan embereknek nem rendeli kezébe, a' kik nemesebb indulatnak tennék eszközévé, mint az azt gyalázatos dobzódásba előlök. Azért tudósítlak Cserey felől, hogy nem tudná é te valami eszközt Bécsi ismeretségednél fogva? Vagy Cserey írt már neked is, 's benned is csak sajnó az érzés?

E' tájon Szt. Gróton nem régibe hala-meg egy Gróf Batthiányi (Ferencz, egykor Sárosi Fő-Ispán),¹ kinek 5,000,000, némellyek szerint több is, volt birtokában, 's a' számár ember legkisebb fundatiót se tett a' Közjóra. Nem sima kifejezéssel adok neki epithetumot, de az ilyen földgomba még azt is érdemli, a' mit Kulcsár Hasznos mulatságainak némellyik levelében *Fabchich** mond a' fösvény' sirhalmáról: Köpj rá. Mind az olyan, emberiség fekélyeit, *Fabchichokkal* kellene megvagdaltatni.

Legelső meglátogatásom Sopronyban Kist czélozta, 's minekutánna Tataynál, ki most a' Sopronyi útban, Lövön Gróf Széchényi Pál jószágán Plébános, két napot töltöttem volna, Tatayval együtt mentem hozzája. Bár a' liberális Plébanost a' Lutheránus Superintendensné lekötelezőbb magaviselettel fogadta volna, de mivel máskép történt majd szinte kettünkkel együtt, siettünk Kishez a' kertjébe, a' honnét Tatay nem engedé magát többé a' szobába felvezettetni. Én Sopronyban maradék négy nap, 's nem öröm nélkül éltem órájimat. Millyen különös érzéseket gerjeszt azon helyen, sörjfi korban való megjelenésünk esztendőök eltelése után, melyben a' gyermek kornak éltük napjait. Kis, eljövetelemlkor Juvenálnak hexameterben fordított néhány Satiráját adta kezembe, megnézés végett; a' mint tőle gondolhatod, a' munka diszes megjelenés leend Literatúránkban.

Tatayval úgy egyezénk, hogy Május 20dikai este Téten Horváth Endrénél találkozunk 's meglelt. Én elébb érkezőm 's még is Endrét már vacsorájánál találtaun több Papokkal, kik másnap tőle Győrre szándékoztak Schwarzenberg halotti tiszteletére. Endre felkelt vacsorájától midőn megneveztem magamat 's ölelésemre jött. A' beszéd hamar tárgyainkról kezdődött 's másnap velem ülvén kocsinban, még inkább csak azok forgottak fenn. Együtt sajnállottuk Takács halálát, midőn a' faluból kimentünkben lakhelyét mutatta. Kazinczy, mondá később, ne higye azt, hogy én neki ellensége volnék, sőt nagyon becsülöm érdemeit, csak felette messze ment újításainak nem vagyok barátja. Kazinczy, felelém, érzi azt maga is, az ősszel nála létemben tett kinyilatkoztatása, de a' Tudom. Gyűjteményben közölt felelete szerint is, hogy valamivel vissza kell jönnie, hanem ő próbát

¹ A zárjel közti betoldás Kazinczy F. kezeírása.

* A' Szép Literatúrai Ajándék 58. lapján Rájnis, nem Fabchich. — Kazinczy F. jegyzete.

kívánt tenni egész merészséggel, hogy a' nyelv megrázattatván, tisztája 's a' poetai dolgozásra alkalmasabb volta, jobban kifejtessék, 's valljuk-meg hogy az újítást nem Szigvárt fordítója lelkével tette. Szoros követője én magam sem vagyok, mert az utánnazásba [!] belé fejlődik a karakter, arra pedig minden Író ügyeljen, hanem a' suhogott vivásokból sokat tanultam. Említém Horvátnak, hogy Yorikot ujra fordítottad, 's így minden makacsnak látszószágodnak is, a' mivel vádoltatol, elég hajlékony vagy arra, hogy mások vélekedését is meghallgatván, elérd azt a' mi a' stylusnak felsőbb díszét ad, 's a' nyelvet, a' Genie minden ideájira használhatóvá teszi. Győrről Endrével 's Tatayval együtt hallgattuk Kanonok Horváth magyar halotti beszédét, azután míg az egyéb czeremoniák folytak, együtt mentünk a' Kanonokhoz, szállására. Horvát [!], a' Kanonok, nagy örömmel fogadta bennünket, 's engem hívott hogy midőn Pestre vissza mennék, Veszprém-ben egyenesen nála szálljak. Úgy mondják, hogy Egyházi Értekezéseiben hevet festő szavakkal él, midőn a' Protestantizmusról emlékezik, 's úgy tapasztalám én is, a' mi nagy kár. Az én innádkozásim csak az ész és emberiség szent jusainak tiszteletbe tartásáért vagynak, hogy ezeket gyarlóság és felszegeiségi meg ne tapodják.

Ebédünk Győrről a' Benedictinusoknál volt, kik közül többen is hazafuság nemes tüzével fogadtak, nevezetesen P. Spilák és Cajetan. Egy Hetyei nevezetű ifjú Cléricus van közöttök, a' kiből felettebb is buja tüzzel ég a' Poézis szeretete 's tartok a' miatt hogy tulságokra látszó hajlandóságai el ne tévesztessék. Estém egy részét, vacsora felett a' Seminarium kis papjaival töltöttem, általok is szeretettel láttatván. Másnap reggel Director Fejér Györgynél voltam fél óráig, ki, egy kezem között most munkában lévő Magyar Írásbeli Példák gyűjteményét fogja a' Győri Akademiába felvételni. Tőle, Tatayval 's az ide egy fertály órányira eső Család nevű falu Plébanosával, Szalayval, Szent Mártonba menénk-ki Guzmicshoz. Az Apátur akkor készült Sz. Istvánnak diplomáját a' Fejérvári Püspöknek Wurunnak, Drétának, Wenzelnek a' Bécsi Schottensis Apáturnak mutatni, mikor mi hozzája beléptünk 's így azt mi is könnyen megnézhattuk. Dréta az ebéd után félre buza 's úgy beszéltette-el velem az Erdélyi Társaság történetét, 's hívott magához Zirczre, a' hova épen akkor utban voltak a' most említettek, inquisitióba rendeltetvén az Apátur ellen, ki, úgy mondják, rendetlen élete miatt a' Szerzetet több száz ezerekre menő adósságokba verte. A' Drétáról hallott sokféle beszédek, nagyon kicsinynek hagyák előttem ezt az

embert, kit előbb távolban jelesnek hittem 's most még az sem örvendeztet, hogy a' midőn a' Győri templomban Tatay nevemet előtte említette, hirtelen megszorította kezemet 's «az Isten áldja-meg», monda, 's kötelességéhez látni, sietett. Hogy némelly szép érzés annyi töredékenység közt lakik!

E' hónap elején, Gróf Cziráky, Szombathelyen tartván Vass Vármegye gyűlését, öt napot töltöttem ott, míg a' Vármegyétől Nemességemről szőlő bizonyágomat kivettem. De a' Praemonstratensisek 's Dominicanusok vettek körül 's a' legszívesebb érzéssel láttak. Az elsőik mindennap küldötték hozzám legényeket hogy ebéd-jekről el ne maradjak Örömmel töltötték-el engem ezen barátságos elfogadások, illy hazafiúi lelkű embereknek látván némelly gymnasiumokat mostan kezekben.

Tegnap éjszaka Pápáról jövék haza, hol Pápay mutatá Takács halála felett hozzá írt leveledet. Gyönyörű levél az édes barátom, annak dicsérte a' fiscalis is. Ezen derék ember nyájás feleségének neve napjára épen azon dél után gyűltek sokan egybe, mellyen én véletlenségből megtaláltam jelenni. Az Asszony lejött Férje szobájába 's kivette kezünkől Külföldi Színjátékaim első kötetét, mellyet Pápay Pestről az nap kapott dél előtt 's mellyet én még addig nem láttam 's felvitte Asszony barátnéinak, engem vacsorára marasztván. Vacsora után egy kettő complimentjét adá hogy velem megismerkedhetett. Az is történt velem itt, a' mi még soha sem. Egyik Kis Asszony kivallá, hogy engem rég vágyott látni 's bár még a' múlt Februarban jöttem volna e' földre ('s vedd-fel csak a' naivetét, mert már ígéretét, ha úgy látszik szívét nem is, oda adta egy ifjunak). A' leány derék, de miattam megtarthatja ígéretét.

Elszökém, fenn, a' maga helyén Horvát Endre Pázmándi magánya említését. Az Apáturi ebéd után várt már bennünket a' Pannonhegye völgyében lévő szőleje közepén épült csinos hajlékában. Kevés idő múlva oda érkezésünk után, megfogá kezemet 's kört formála Guzmics, Tatay, Szalay 's többek keze egymásba fonásából. Urak, monda, a' kik e' körben vagyunk, azok legyenek mostantól fogva barátok 's éljenek a' barátság nevezetével. Azután kivezete almafája alá, hol padok 's asztal kínálnak árnyékkal, 's az almafát nevemre keresztelé Gáborfájának. Tatay volt a' keresztelő egy pohár bort felöntvén a' fára. Majd estve, a' Klastrom Conventjével vacsorálánk, hol mint praeses ittam az Apátur, az Administrator 's az egész Convent egészségéért. Endre később barátságosan veté szememre,

hogy miért voltam hozzá Téten olyan tartózkodó, 's midőn mondtam, hogy az ifjú hévben ömlött érzés sokszor megcsalattatván, most bennem nem hamar fakadoz, érzékenyen szorítá kezemet 's megölelt. Én nem mondhatok, a' két Literatori új barát Endre és Guzmicsról egyebet jónál.

Ime, millyen sokat elbeszéllek neked, édes barátom. Vedd, ne hiú emlegetésnek, hanem baráti bizodalommal 's remélld hogy a' Magyar is jobban és jobban fogja egykor becsülni, dicsőségéért áldozójit. Döbrentei.

Pápaytól kihoztam Terhes Tükrös képét. Be criminalis boszszú Tót Lászlón azért, hogy Páplistává lett. Tótnak nem kellett volna sietni versei kiadásával. Állott volna csak elé több olyanokkal, mint az Istenülés dicsőssége Igaz Sámuel' csinos nyomtatásu Zsebkönyvében, bizonyosan bővebben nyerte volna földi dicsőülését. Felséges darab az. Gyulai Lottinak megírtam, hogy az ő számára fűzött Mezei Virágokat azokban megtalálja. Lottinak e' levelemben egy kérésemet is adám elé, azt instálván Anyjától, hogy Átányt hagyja 's hagyassa-meg gyermekeivel is nálam halálomig. Látnád csak ez iránt Lajosnak hozzám tett válaszát, kit Aprilis elején legelőször kértem arra, hogy Anyjánál legyen eszköz. Szébb háladatosság tanító iránt tanítványban nem lehet, mint a' hogy Lajos bizonyítja. De tart a melegszívű ifjú, hogy Anyja 's testvérei nem fognak kérésemre állani. Édes barátom! tégy még egy lépést, mint 1807ben tettél, mellettem, írj ez iránt Lottinak 's a' Grófnénak is. Nincs hely elbeszélteni, mint lesz oda minden nyugodalmam, ha kiváltják tőlem. Talán meg kellene szakasztanom dolgozásaimat is. Feleséged 's gyermekeid tisztelem, ölelem. —

Külföldi Színjátékaim első kötete nagyon csinos nyomtatás, csakhogy Márton József sok nyomtatási hibákat hagyott benne. Augustus végéig alkalmasint itt leszek. Leveledet kapom vagy a Pápa vagy a Oedenbourg. Ha Sopronyba írod, úgy Kishez adresszáld.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

3990.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

mély tiszteletét

I g a z S á m u e l.

Folyó hónap 11d. vett Leveled minő érzésre gerjesztett, nem vagyok képes kibeszélni. Mérd örömmet azon választottakéhoz, kiket már barátságod szent lángokra lobbantott 's szerencsés kevélyek azzal írásaikban a' világ előtt; mérd egy Kiséhez, Daykáéhoz, Vitkovicséhoz, Döbrenteyéhez, Tóthéhoz, Szent-Miklóssyéhoz hogy többeket ne említsek, 's vedd mennyivel kisebb vagyok ezeknél, 's menyei gyönyörködésemnek mértékét valamennyiben találni fogod. Nagybecsű barátságod' ajánlása fíjaddá fogadott 's Tőled a' bölcs tanácsot, intést 's dorgálást is főhajtva veszem. Szerencsés én ily' Atyával, ki felkent Pappok a' Kegyek Isteninek. Fájdalmas sorsom, hogy életemnek 35d. évében léphetek oda, honnan Téged igazán érteni tanulni lehet szerencsém, 's félő, úgy elrepül időm hogy színről színre soha bé nem láthatlak. Hogy szeretlek, de indulatosan tisztellek is, abban igazad van 's én abban kérdésemet lelem; hogy tartozni is mondd magadat nekem, azért pirúlhom kellettik.

Kéréseidről hidd, hogy azokat mindenkor parancsolat gyanánt veszem.

1. Blaschkének a' Mátyás rezéért fizettem 100 f. E. P. Ennél szebb munkáját nem láttam. Ő igazította-meg a' Tokaji Hegyet ráadásban, melyet Szent Györgyi János Úr nevelt helytelenül egy hegygyel 's Loos oda metszette azt 20 f. V. Cz. Nincs hát itt érdeme Szent Györgyi Úrnak, 's tudja maga is.

2. Kraftról itt megy a' tudósítás.

3. Úgy a' boszszírozásról. Igaz, hogy az Erdélyi Cancellariust 's a' megholt Érseket igen híven adta az említett Mester, de aligha nem mérsékeltebb áron, mint írva van.

4. Zsebkönyvemnek egy ívéért 500 Exemplumban fizettem 27 f. V. Cz.

5. Papp József Gróf Rhádaynak Nevelője Pozsonban. Ez előtt Gróf Hadiké volt 's ezzel utazott Olasz Országban, 's még az előtt fordította Bódét.

6. Szilágyi Ferencz a' Kolozsvári Prof. fíja. Fő studiuma Theologia 's História. Itt mulat még két hétig. Utolsó Akadémicusunk

Göttlingából, de Kerekes még kin van, tán eddig Párisban, mert levelét régen nem vettem.

7. Márton József, maga a' Bécsi Profeszszor.

Szallusztodat igen óhajtom. A' Caesarhoz írt két levél ugyan bátran elmaradhat. Kapitány Baricz, Raguzában, jövő héten küldi ide nyomtatás alá Tacitusát 's már Szallusztiuson dolgozik. Megíratam neki hogy várja-el a' TIED-nek megjelenését, 's tudom örömmel teszi azt. Bölcsen esik, hogy Cicerónak nevezett Beszédeit is kiadod, 's úgy mint írad! Hej szépek lesznek azok úgy is, mert be szép a' Festetieshez írt Versed! Hát Erdélyi Leveleidnek ki ne örülne?! Legnagyobb bökkenő itt a' Verleger. Ezek az emberek ha mind látják is szerencséjeket némely magyar Munkáknak, még sem örömet fogadják-el azokat. Különben ez nem azt teszi, hogy itt ki nem jöhetnének Munkáid. Csak kevés időt engedj, oly' remény biztat, mely ha teljesezésbe mehet, tán elfogadhatod. Schriftprobeneket nehéz kapni, mert hirtelen kapkodják a' nyomtatatni akarók. A' mai Kurírhoz tettem a' Strauszét, 's Walliszhausertől valamit. Szép a' Strausz Garmond Antiquája, de tartok tőle hogy a' franczia Alphabetet szükségből betűöntőműhelyében pótolgatja. Haykulnak van még betűöntése, tőle is majd küldök mustrát. Nála kevés tekintet van a' typographiai szépségre, Strausznál legnagyobb és Grundnál, hol mint másoknál is, a' szebb betűk a' Schade munkái. Az a' Walliszhauseré, Döbrentei Schuldja 's az én Zsebkönyvem.

Ha képedet felküldöd, engedd-meg azt a' szerencsét, hogy egyet boszszúiroztathassak magamnak. Magyar Országban maradt könyveim közül fel nem tudám keríteni Kisnek Ilázasságodra írt Verseit, mely előtt Kedves Képed áll.

Te vak engedelmességet nem kívánhatsz. Megengeded ha okaidat kérem, miért mondod Garát és Leányát szerencsétlen Figúrának. Itt az nekünk 's Lódernek is inkább tetszik, mint Hunyady. Hatalmasan kifejtette Axmann a' Lyány arczán a' festői nehézséget, a' fájdalmas érzésből általmenetelt az öröndetesre. Én igen könnyen hibázhatok, 's itt inkább mint másutt is, de Lóder is ember 's Te igen tudod mi 's miért szép vagy nem szép. Ezért is 100 f. E. P. fizettem. Hunyady 70 f. E. P.; a' keltőnek rajzolatja 12 arany; a' közönséges papíros 10 Ríz. 20 ftjával V. Cz.; az olasz papíros 3 Ríz. à 35 f. V. Cz. ennél szebb fejérségű papírost nem láttam. A' Facsimilék 30 f. V. Cz. a' Kóták 36 f. V. Cz. mindenik papíros nélkül. A' réznyomó 6 f. V. Czval fizetteti magát

100 nyomásért, a' Compactor 40 xral. V. Cz. egy darab Zsebkönyv-ért, de külső 's belső borítékokat magam adok, az elsőnek konceza 9 f. 30 xr. V. Cz., a' másíknak 4 f. V. Cz. Ezekből 's több apróbb kiadásokból kijön hogy 2000 f. V. Cz. felyül került a' Zsebkönyv, melynek diszére a' 'Te tanácsod' 's munkáídnak felette sokat köszönök, 's kijöhetését Prof. Márton József Úrnak köszönöm, ki 1000 f. V. Czval segített. — Dulházyi [!] Úrhoz Kassára küldtem a' Noked szóló Olasz pap. Nyomtatványt. Ha kívánsz némelyeket pro distractione, parancsolj. Ha Compactorom gyózné a' kötést, már egy darab sem volna. Jövő hét végén kezdetek a' 2dik kiadáshoz, ugyancsak 500 Exemplumban. Folyamodom Hozzád, hogy a' mely hibákat (accentus 's betű elmaradást 's sokszorozást kivéve) észrevettél volna, velem közölni méltóztassál.

A' múlt esztendőben Cancel. Gróf Teleki Ő Excja egy Kis Bibliának fordítására kért. Szabadkozásom a' munkától hasztalan vala, 's a' kis Erdélyben 3 hónap alatt kelt-el az 1000 Expl. Most magam hasznára adtam sajtó alá, 's rá hagytam magamat vétetni nevem' kitételére. Sok ember nem hiszi, mennyi munkám van rajta. Ortographiámat kivált a' Tsben a' Bibliához alkalmaztatni szükségesnek láttam. Némelyek Oskolai könyvé kívánnák tenni az előre bocsátott Értekezés' elhagyásával. Ezt ugyan szeretném! Küldöm a' Munkát ívenként, úgy majd a' Baricz Tacitussát is.

Pánczél Úrral újra egyesülő félen vagyok. Ő kezdte-el, de most erre 's Ungvár-Némethire nincs idő. Egy Festő, ki ötet rég időktől ismerte, azt kérdé, midőn képéről értekeznek, szöke volt e vagy barna, mert a' többít tudja. Jaj nekem! gondolám 's elnémülék.

Bécs, Jún. 19d. XXI.

Tartson az Ég épségben! Nagyérdemű Barátom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

3991.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Júníus 21d. 1821.

Tisztelt kedves barátom,

Szent Mihályra utasított Leveletem tegnap előtt az az kedden magam tevém fel a' postára.

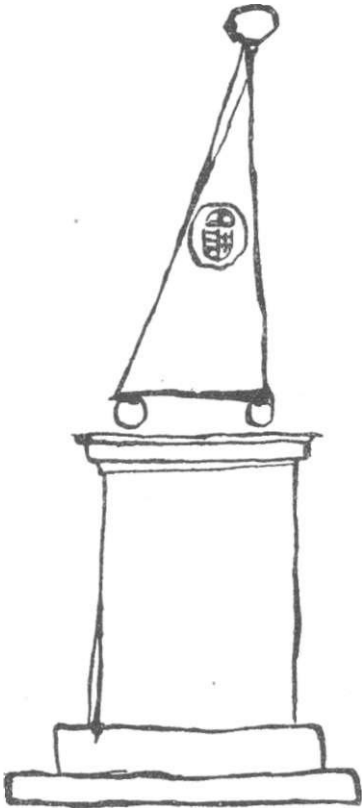
Szögyéninek Personálissá lett neveztetésén nem örvendek a'

Világgal, hanem a' Világ örvend velem. Jobbat, tisztábbat, alkalmasabbat Urunk a' maga Képviselőjévé nem nevezhetett.

Zemplény megtagadá a' statuálandó Katonákat. Báró Wécsey Pál, Matolay, Lónyai Pál Beregi volt Fő Notárius, Dókus, Szulyovszki, Kelemen szállának, 's a' három első igen hosszan, a' többi röviden. Csak Tulsiczky Ur perorála a' kívánó Parancsolat mellett. A' Consiliárius eggy hosszú, igen szép buzditást tartá, de az sikertelen volt; noha a' peroratió felül vitatta ellenvetésekkel is. Szirmay Ádám, mint mindég másszor, lelkesen és ékesen tette-fel a' Felírást.

Tegnap olvastaték-fel az én Relatióm is az Archivum állapotja eránt. Ott nem volt alkalmatosság sok jót mondani.

Olly nagy vala a' hideg, hogy megállván az eső, ki kelle mennem az Ülésből a' verőfényre. Az úczán lévén, elmentem megtekinteni a' Győri Vitézek Oszlopát, melly félig még be van kerítve deszkákkal, úgy hogy a' Felülírást nem láthatám. De a' deszkákon hasadások vagynak, és így láthattam mindent. — Bizony, barátom, nem jó dolog, ha a' tudományos dologban, 's olyan a' Mesterség' dolga is, sokan csinálnak valamit. A' pyramis inkább obeliscus mint pyramis, 's jó hogy az inkább: de obeliscusnak törpe. A' piedestál magasabb mint illenék. A' Patika úczája felé álló táblán van a'

Te deák elsőbb felírárod, 's felette az obeliscus oldalán a' Vármegye czímere. — A' templom felé való oldalán a' Te deák utolsóbb felírárod. — Az én elsőbb felülírásom északra néz, 's az oszlopnak ez a' legtekintetesebb fele, mert valaki a' hosszú úczán a' Geizlerné házától jó, ezt látja; ezen van az a' min én kezdém. A' Patikával által ellenben menő úczácskára a' mely tábla néz, az is magyar sorokkal van eltöltve. 'S mind a' három Inscriptio felett az Obeliscus három oldalain, ismételve van az Ország czímere. Ily formán:

Az egész oszlop 4 öl 5 láb 6 hüvelyk, és így 6 hüvelyk híján 5 öl. Az obeliscus 4 szegletei alatt ugyan annyi sphaera áll. Ugyan

az (az az Sphaera) áll, de már igen sokkal nagyobb, az Obeliscus tetején is. Az 5 Sphaera be van aranyozva. Ugy a' 4 czímer, és a' 4 tábla is, melyre a' betűket metszették. A' betűk igen nagyok.

Az oszlopon nincs is semmi, a' mi igen nagyot mutasson, mint a' betűk. Szeretném ledőíteni azt a' bohó obeliscuskát, 's helyébe egy gömbölyű oszlop' darabját tenném, 's arra osztán egy egyfejű sast tétetnék, ha úgy tetszenék, a' Vármegye czímerét, 's szájába adnám a' kettős keresztet, országunk czímerét.

Cannelirt, magyarul: hornyolásokkal.

Ez bizonyosan szebb volt volna mint az a' kemenczeforma obeliscus.

Fekve írom levelemet, mert náthát kaptam; 's a' rajzolás azért olly igen rossz.

A' te felülírással ezt tevék:

Libero Baroni Antonio Barkóczy de Szala, Insurgentis Nobilis Turmae Equestris *Inclyti Cottus* (!!!) Zemplén intrepido Centurioni.

Andreae Major, Steph. Bagi, Ladislao Dombi, Petro Oláh, Nbli genere Ortis Strenuis civibus, magno exemplo invidendo fato gloria perenni anno *salutis* 1809 18. Cal. Jul. praelio ad Jaurinum Caesis hungaris felicibus, immortalibus, quod in periculo libertatis pro libertate liberi periissent.

Ez a' tábla a' Patika előtt elmenő úczára néz — talán hogy a' ki itt elmegyen, az elestek nevét leginkább láthassa. Felette az obeliscus oldalán a' Zemplényi Czimer megaranyozva.

A' templom felé álló rész tábláján — felül az Ország Czimere: Petro Budaházy, qui Antonium Barkóczy vulneratum moriturum hostibus eripuit, languentem fovit, morienti lumina clausit. Mathaeo Gergelyi, Josepho Balog, Sam. Láczy, Michaeli Dombi, Mich. Varga et Beniamini Cseh honesto vulnere superstitibus monumentum hoc grati Cives SS. et OO. Cottus Zemplin. posuerunt Anno Salutis 1809.

Egy szolgabíró ellened nagyon haragszik, hogy nyomtatásban őket a' kártyázás által megpirítottad. Én azt a' piritást soha sem láttam, 's tagadtam; de azt mondják alatta van a' Gr. D. J.

Vale.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

¹ T. Kazinczy Fer. Úr levele. Jött Júníus végével 1821. Kassára. — Dúl-házy M. jegyzete.

3992.

Balla Károly — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla Bíró Úr

Hazánk nagy érdemű Fia!

A' Literaturánkban tett Fő Erdemeiért úgy tisztelni, mint kötelessége minden Hazafimnak, régtől vala szerencsém: de hogy e' Levelem által sieték azt kinyilatkoztatni, Tettes Szemerei Szemere Pál Úrhoz írt Levelébe rólam megemlékezése bátorított. — Meunyre légyek ez által inkább lekötelezve? azt inkább érzem mint fejezni ki tudnám.

Tisztelt Szemere Pál Úr által vett, Töltényi Szaniszló Száz Sonettjeit ide kapcsolván; van szerencsém egyszersmind T. Virág Benedek Úrnak, T. Horvát Istvány Úr által éig magasztalt Sonettjeit is, az arra tett Vizsgálattal együtt megküldeni. Melly ha jó ítélettel volna találva, Tettes Tábla Bíró Úr által való oktattatásomat, később pedig T. Szemere Pál Úr által történt megvilágosittatásomat, mind inkább becsülván, köszönetem kettőztetésére nagy az okom.

Melly okokból is, mélyen lévén kötelezve, mint folyvást Pesten lakozó, tiszteletem jeléül bátorkodom T. Tábla Bíró Urat megkérni, hogy a' ne talán adandó Commissiójinak itt Pesten leendő végrehajtására méltóztasson akarmikor megbizni mindenkorú készségemet.

Melly Tisztelet tételeim mellett becses Őri Kedvezéseibe ajánlott tellyes tisztelettel maradtam

Tettes Tábla Bíró Úrnak

alázatos szolgálja

Pesten 22dik Junii 1821.

Balla Károly mpr.

T. Pest Vármegye Kapitánya.

Megvizsgálása

Azon Sonettnek mely a' Pesti Magyar Ujságba az 1821d. Eszt.

Hasznos Mulatságokba elől iktatva a' 48d. szám alatt jött ki.

Hangzatka. Három a egymás után, és így Monotonia, a' mely a' Czimbe annyival tűrhetellenebb, mint a' sorokba szenvedhetetlen.

Hendecasyllabusokba. Ha Petrarcha a' Sonettok' Géníussza írt volt volna [!] is ezen mértéken, elveszti a' becsét. Nem azért, hogy ez csak Tized résznyi munkába kerül mint a' tiszta Jambus — hanem a' muzsika természetével az Jambus lábak egyezvén-meg leg-

természetiben, a' Dalásra [!] szentelt tökéletes ezélja szörnyű fogyatkozást szenved a' Sonettnek. —

A' Rimek benne: *járnak, zárnak, sugárnak, várnak; ablakokra, bánatodra, karodra, borodra. tetszik, metszik. kezével vízzel, kohába, Dunába.*

Elmellőzven azon tetemes hibát, hogy nyolcz sor a magánhangzón végződik: valamint még azt is, hogy a' *sugárnak várnak, tetszik metszik* Rimeken kívül, melyek elegyes Rimek, nem hogy egy tiszta rím sincs benne: de inkább mind közönséges Rím. Mely annyiaval tűrhetetlenebb, hogy durva hang a' két Quadrinenck majd minden Rímje — mint *árnak -odra.*

A' *Monotoniára nézve.* Nagyon szűk pennájú Poétának itéli a' Recensens, a' ki az illy könnyű Mértékbe is anyira megszorúl, hogy a' Monotoniát ki nem kerülheti.

M | elly | et gy | eng | e Ze | fir ^{o o} ^{o o} ^{o o} ^{o o}
nevelt Eggek vízzel csörög s török.

^{o o o}
Ifjak ablakodra.

^{o o o o}
Nem vágnak vetekeelve.

A' *Belső alkotásra nézve.*

A' tárgy választás szerencsétlen — de az elő adás még szerencsétlenebb.

Az *Egész* lantos inkább, mint Sonetti gondolatból álló, elég képekkel, de ki törő, 's minden szelidség nélkül való ideakkal. ... A' két első sorba épen semmi sincs --- és épen azért nem is ér semmit: 's még azzal kevesebbet, hogy az értelem az első sorból a' másodikba által van víve. — Még nagyobb hiba az, hogy az Aestheticus gustus ellenére kegyetlen kimondások darabosítják a' különben is darabos Egészet. *Eltűntét röhögik vidám sugárnak. Nem vágnak öröm szülő borodra.* Mi legyen ennek a' tropusnak az értelme, a' Recensens nem tudja. — Mert ha tulajdon az értelem — nagy megaláztatás Fillisre nézve, — ha metaphora, oly mélyen lap-pang az értelem, hogy azt csak maga láthatta a' Költő.

A' *2dik Quadrinébe* semmi Poétaiság.

Az *1ső Terzett* tüzessebb mint az utolsó: de ezenkívül ennek a' 2. utolsó sora kezdő poéta szájába való — az az czifra gyengeség.

Az *2dik Terzett* nem hogy fontos mondáson végződne, sőt kialtatja az olvasóba az első Terzettől gyert [!] tüzet is, a' mi el nem halgatható fogatkozás.

Végre azonkívül hogy az egészbe mi Költőiség sincs Sonettbe való, 's a' Magánérthetők felette ki vagynak epithetumokkal suj-tasozva, nem keveset vonnak le a' Zefír 's Mulciber a' Sonnet' becséből. —

Igy lévén a' dolog, hibázott a' R. midőn a' Hangzatka Czim ellen kikelt — mert Író ezt nem Sonett' képibe' érthette: hanem talán a' Sonettnek Ellenkölteményét akará így ki tenni.

Balla mpr.

Engedelmet instálok, hogy az alkalmatosság indulása miatt az Impurumot bátorkodom küldeni.

[Eredetije a Szemere-tár VIII. kötetében.]

3993.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Jún. 24d. 1821.¹

Édes Uram Bátyám!

Vályi Nagy Ferencz Homérjának elsőbb XII. énekei felett Uram Bátyám tartand előbeszédet, 's ott ezen versre nagyon szükség: '*S számtalan hősnek erős lelkét Aiszra taszítá.* — Illy környülmények között örömmel remélhetem, hogy a' mi igen kedves, igen derék Kölceyneknek küszdései is elő fognak mutattni.

Midőn több esztendőknél előtte Bárá Prónay Sándor, Gróf Mailáth János és Prof. Schedius Uraknak, mint Vendégeimnek Péczelen, a' Csekei Iliász felolvasásával kedveskedém, a' szokatlanságokkal telyes miv szokatlan csudálkozással fogadtaték. Így vevé azt első kézzel Uram Bátyám is. Később az ítélet felőle Széphalomról olly formán jöve, mintha *«nicht so redlich wäre redlicher»*. Legközelebb Döbrentei botlott meg benne; mert, ugymond, az archaismusok rögöskék, 's a' magyarság sötéten-régi. Különös. Én pedig épen ezen borúvilágot nem győzőm eléggé szeretni és böcsülni.

Lafontaine a' maga kifejezéseit a' Marot századából meritgeté. Kétséggkívül sejdíteni fogta, hogy azon Egyszerű gyermekded alak, melly a' Meseköltőnek sajátja, a' XIVdik Lajos udvarának nyelve

¹ Kazinczy F. kezeirása.

által fonákul fogna tolmácsoltatni. 'S így egyik nevezetesebb tulajdona a' *régi kor' színe* lőn. Ha e' tulajdonság nem sajátja e' Homer-nak, 's nem olytén lényei sajátsága e, melly a' másolatból elmaradhatatlan? E' kérdés hátulsó része sub Judice est.

A' Homeridáknál egyik Criticusa a' szavaknak kéj szerént történgető rövidüléseket 's hosszabbulásokat Verzerrungok gyanánt kárhoztatja, 's a' görög verseket hasonlatosoknak vészi az illetén német versekhez:

Als nun das Söhnelein des Königs herausser gekommen,
Gebete Hinz auf ihn zu, und drückete ihne [!] die Hände etc. etc.

Hát osztán? Egy nagy művész által alkotott képet úgy kellett lemáslanunk, hogy a' másolat az eredetihez ne csak távolról hasonlítson, hanem magát az azt elbélyegző szellemet is, annak minden szépségeivel, hibájával és minden sajátságaival együtt, magában egyesítse. Az eis to kreisson szent és józan tanács. De, midőn a' fordításbeli szépítés a' művészi darabot önmagából kiöltözteti, midőn az egyszerű 's gyakran együgyüded Eredetit önmagával ellenkezésbé hozza, akkor szint oly hiba mint a' rutitás; vagy is inkább valóságos rutitás. Hiszen csak az jó és szép a' mi célra viszen: mind az a' mi onnan elvon, rosz és rút.

Most veszem észre, hogy Kölcsynek Iliászát akarván mentegetni, egyszersmind az Uram Bátyám Ossiáni fordításának is apologiát tarték. Ily érzemények között valék én akkor, midőn az Iliászt Kölcsenynkel a *Latiatuc* feleim korából szállaltatám meg. Hubának Bardusát is én térítettem elavult participialitásainkra 's egyebekre. Ideje volna, hogy a' Publicum titkos térítgetései miatt végtére megfeddjen. Azonban úgy gyanítom, hogy a' Majusi Szép Literaturai Ajándék Trattner és 'Thaisz előtt szemet szúrt: még mind eddig sem sürgetnek a' redactio végett.

Helmezcit régen nem láttam.

Döbrentei még is Atyjánál mulat.

Virág Hangzatkákat ír. Már kész három.

Kölcséről esztendeje hogy hírem nincs.

Miska pört zörget.

De megszűnök trécselni, 's nem gátlom az időt, mellyet az itt menő két kötetnyi Verseghiségekkel talán épületesebben használni. Imhol pöngenek Történyinek is Nro száz Sonettjei. Éljen szerencsésen édes Uram Bátyám!

Péczellen, két nappal azután, hogy a' dér mezeinket és hegyeinket meggyötrötte, Junius 24dik 1821.

Itt a' nyár. 'S hát az ígérlet?

[Eredetije a Szemeretár VIII. kötetében.]

3994.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 27. Junius 1821.

Theurester, geliebtester Freund,

Wohl dachte ich sehr oft an Sie, wollte aber mit meinen Briefen jetzt noch nicht ungelegen seyn, weil ich wusste, wie sehr Sie an einem ganz neuen Ort in Geschäfte verwickelt sind. Recht sehr freut es mich Sie glücklich angelangt zu wissen, Freunde gefunden und neue erworben zu haben, und wünsche, dass Sie von nun an nie mehr wandern. Sie werden gewiss bald in die Reihe der Deorum major. gentium übertreten, und Primaner unter sich haben; und denken Sie doch auf das Glück, dass Sie jetzt in einem Orte sind, wo Sie den Umgang der gebildeten Menschen haben, und Wien so nahe liegt, welches wegen Ihrem gelehrten Verkehr und seine Bibliotheken für Sie einen hohen Werth haben muss. Mich schmerzt es ungemein, dass man Ihnen (wiewohl sehr ungerecht) vorwirft, nirgends eine bleibende Stätte gefunden zu haben. Sie waren das zu thun bis jetzt gezwungen: aber genug, man wirft es Ihnen vor, und ich wünschte, dass man Ihnen nicht einmal ungerecht etwas vorwerfen könnte. — Ihre epigrammatische Bemerkung über Schedius hat mich in ein lautes Lachen gebracht.

Sie schreiben mir, Ihre Bibliothek kömmt Ihnen zwischen 9 bis 70,000* fl. W. W. Mich interessirt das zu wissen. Haben Sie nicht die Zahl irrig angesetzt anstatt 7,000 — 70,000 fl. Ich glaube gerne dass Ihre Bibliothek sehr reich ist: aber 70 tausend würde mich in Erstaunen setzen.

Bis jetzt werden Sie den Jungen Baron Alexander** Podma-

* Romy K. Gy. e szó fölé írta: 10,000.

** Romy K. Gy. e szót áthúzta és föléje írta: Ludwig.

niczky kennen. Er gab in dem Zsebkönyv des Igaz Sámuel einen sehr gut gerathenen Roman, im Geschmack von Kotzebue, und componirte ein Lied von mir und von Kölcsey. Ich habe ihn wegen seinen Roman complimentirt. In der That ist sein ungr. Stil correct, fließend, und seine Darstellung im Geschmack des Kotzebue und der Franzosen. Er beginnt seine schriftstellerische Bahn mit tausendmal mehr Glück als wir Alten, die wir unser Leben nicht im *Lauf*, sondern in dem *Ausputzen des Weges* zuzubringen hatten, mit elenden grammatischen Untersuchungen und Streitigkeiten. — Papp József gab ein Bruchstück aus seinen *Tengeri Utazások* in dem Zsebkönyv, welches in jedem Bezug äusserst interessant ist. Die Sprache glatt, gefeilt; der edle Mann muss viele Kenntnisse u. viel Weltkenntniss haben. Er ist Erzieher der zwey Ráday in Pressburg. Wenn es Ihnen nicht ungelegen wäre, so bäte ich Sie ihn meiner hohen Achtung zu versichern. Sagen Sie ihm, dass mir sein Bruchstück in diesem Zsebkönyv, sammt Klauzals Róza und Kálmán, Podmaniczky's Roman und Szilágyi's Csáky Lóra das anziehendste ist. Meine Tochter musste mir die interessante Reise vorlesen, dass ich ihr die Stellen, die sie nicht verstehen konnte, erläutere.

Nach Ungvár-Németh's Tod ist jetzt meine grösste Hoffnung für unsere Literatur auf *Klauzál* gegründet. Er fühlt, er denkt, er wählt, und denkt sich grösser, als dass er wie Alltagsmenschen spreche. Ich wünschte, dass der edle junge Mann (Jetzt 23 Jahre alt, und bey der ungr. Hof-Kanzley vielleicht als Practicant angestellt) meinen Sallust übersetzte und mich ganz beschäme, sobald ich ins Licht getreten seyn werde. Und das wird er gewiss können. In dem ewigen Zittern vor der Peitsche solcher Männer wie Takács und Horvát Endre, sind meine Kräfte gelähmt. — Lassen Sie sich jetzt eine Nachricht geben, die ich gestern erhielt; sie kann uns entzücken oder ganz niederschlagen. Ein kapitány *Baricz* (also Rittmeister oder Hauptmann) in Ragusa ist mit der Übersetzung des Tacitus fertig, das Manuscript ist schon in Wien, und soll gedruckt werden. Hat er den düstern Römer *verfranzosirt* oder *vermagyarisiert*, so ist meine Freude wie [eine] Wasserblase verplatzt: aber hat er Tacitus römisch sprechen lassen, so bin ich stolz. Jetzt übersetzt er den Sallust. Ich wünsche, dass er ihn früher als ich herausgebe, dass ich seine Übersetzung benutzen kann. Ich bin mit Sallust ganz fertig, und — lachen Sie nicht — Catilina und Jugurtha sind in colore Romano gegeben, seine Bruchstücke (in Integrität gebliebene

Reden) und die zwei Briefe an Caesar ganz in der Lizenz der Franzosen, in einer fliessenden, brillanten Sprache. Ich glaubte meine Tadler so zum Schweigen zu bringen. Sie werden sehn, hogy rajtam állott így adni Catilinát és Jugurthát is, und Sie werden vielleicht selbst die Gründe abstrahirt haben, warum ich Catil. und Jug. anders gab. Mailáth ist mit Catilina mehr als ich's verdiene, zufrieden. Ein Schriftsteller, ist er aufrichtig, kennt die Schwäche seiner Arbeit mehr als sein Publicum: so viel ist aber doch wahr, dass meine Übersetzung besser ist, als die von Schlüter. Und doch ist das die beste, die die Deutschen haben.

Válvi Nagys Iliade ist bis zur Hälfte gedruckt. Die zweyte Hälfte (XIII—XXIV) geht diese Woche unter die Presse.

Es ist Unrecht was mit den Professoren in Debreczin geschah, und Unrecht was die Professoren thaten. Tolle lucrum (et gratiam) superos et sacra negabunt. Der erzpöfliche und hochaufgeklärt seyn wollende Superintendent Benedek, der in dem Gefühl seiner Zweydeutigkeit sich von Schwarzröcken und Kurzröcken fürchtete, und nie wusste was er soll und was er will, ist Gott sey es gedankt im Schoos Abrahams, wohin ich ihn vor 20 Jahren gewünscht habe. Mich schaudert es, wenn ich an gewisse Charactere denke. Nun sind die streitenden ausgesöhnt, wenn Schwarzröcke das je seyn können. Buday ist Prediger in Debreczin: dass er Superint. werden will, das versteht sich von selbst. Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, meint er. Weiss Gott was noch aus dieser Fehde werden wird.

Der Kaiser von Russland hat den 19. May in Kaschau übernachtet. Damen und Herrn besahen seine Zimmer, ehe er kam. Ein hirschhäutener Sack war mit Stroh gefüllt, das war seine Matraze; der Polster war mit Rosshaar gestopft, sein Mantel war seine Decke. Ein Soldat muss so liegen, sagt der Kaiser. Ich vergass zu sagen, dass er auf seinen Reisen wie zu Haus stets auf dem Boden sich betten lässt. Sein Nachtmal ist frische Milch kalt, und Butterbrod. Im Bett nimmt er holländ. Thee. 12 bouteille [?] Wasser und 6 Trinkgläser werden ihm vorgelegt, und sein Zimmer dampft von Moschus. Er schläft ganz allein und verschliesst sich. Aber an der Thür ist ein Loch, um herauszublicken. — Die Damen und Herrschaften versammelten sich in dem Anton Csákischen jetzt durch Anton Szirmay aus Tolcsya bewohnten Haus oben an der Treppe, um den Kaiser während den wenigen Augenblicken, als er von der

Treppe bis in das Zimmer geht, erblicken zu können. Meine Tochter war durch die Gräfin Sztáray geborene Károlyi dahin geführt, und erzählt mir alles das, was ich Ihnen hier sagte. Der Kammerherr Anton Szirmay, Bruder des Ober-Notärs Adam, bestätigte mir alles bis auf ein Wort. Ich sah den Kaiser in Wien, aber zu Pferde. Eugenie und Anton Szirmay sagen, er sey hoch, wohlgestaltet, aber fängt an die Haare zu verlieren. Hinten eine starke Glatze, und über die Stirne nur einen schmalen Isthmus. Die Physionomie ganz wie Conseiller Kárner erster Vicegespann von Ungvár, und Gatte meiner Cousine Honora Kazinczy. Wäre das, so wäre das Gesicht nicht schön gezeichnet, aber flammend roth, ins Blonde. Ein unbezonnerener Consul in Kaschau Fedák schickte nach Bartfeld ein Conto von 50 Ducaten, welche die Leute des Kaisers im Caffehaus verzehrten, nach. Sie kam in die Hände seines Favoriten Volkovszky, welcher sie grossmüthig, aber mit der verdientesten Verachtung ausgezahlt hat. Sie stellen sich vor, was der läppische Mensch für Vorwürfen ausgesetzt ist. Ich liesse ihn cassiren. — Der Kaiser sah bey Szikszó eine russische Kirche die arm ist. Er gab 100 ₰ für die Kirche und 30 ₰ dem Pfarrer. In Bartfeld schenkte er seinen Becher der Stadt zum Angedenken. — Ich umarme Sie herzlichst.

A levél szélén :

Sie sind in Pressburg, und Sie werden mir eine Frage beantworten können. Ich bitte Sie sehr darum, und das auf das umständlichste. In Junius 1810 kam ein französischer Officier Josef Laurent zu mir, und bat mich ihn aufzunehmen in mein Haus; obligat will er nicht seyn, fordert aber auch nichts als Wohnung und Kost, dafür versprach er meine Kinder zu unterrichten in der franz. Sprache. — Da er die schönste Aussprache hatte, welche man sich wünschen konnte, so nahm ich ihn mit tausend Freude an: weil er aber gar nichts that, und meine Kinder ausser dem à votre santé msr. le capitaine nichts lernten, so gab ich ihm, als das Jahr vorüber war, seinem weiteren Glücke über. Er gieng nach Pesth und machte sich unsichtbar. Er war ein untadelhafter Mann, aber gab handgreifliche Unwahrheiten für Wahrheiten aus. War in America zweimal, in Ceylon, am* Cap, in Tobolsk; hatte sein Ehrenlegionkreuz verloren, etc. etc. Er hielt sich auch in Pressburg auf, war oft bey

* E szó fölé Rummy ezt írta : auf dem.

Fabri. Schreiben Sie mir doch was man dort von ihm weiss. Wir schieden ohne Bitterkeit, aber er nahm mir sehr übel, dass ich ihm nicht alles glauben wollte.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115 sz.].

3995.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

1821. június 27.

Szeretem Barátom!

Azt mondod, hogy nem rettegnéd sem adósságaimat, sem ezeket a bennünket elszegényítő, csak a gazdagokat gazdagító gaz idöket. Erre azt felelem, hogy csak épen oly állapotban lennél mint a milyenben én vagyok; tudni való, hogy Szt.-Mihály kiragadhatja az embert adósságaiból, de épen a mostani gaz idök miatt alig lehet értelmes, rendes, engedelmes és a mellett becsületes és jó lelki esméretü tiszteket és cselédeket kapni; így hát magamnak kellene ispánkodnom, a mit meg tennék, ha egy részről gyermekeim nevelése, más részről pedig izgatóságom nem gátolna, mert más a superinspectio, más az ispánkodás; törött lábbal és érzékeny lélekkel ispánkodni a mostani idöben csak annyi, mint magának idö előtt koporsót ásni. Jól mondta Virgil: *laudato ingentia rura, exiguum colite*. Csak az tudhatja ezeket, a ki próbálta. Könnyü egy jószágos gazdag kapitalistának nem gondolni azzal, ha ezerekben megcsalják is, kipótolja azt néki az uzsora; de a ki nem tud és nem akar tudni az utolsóhoz, annak fel kell vigyázni, hogy vagy taksásai vagy tisztjei és cselédjei nem csalják — ez a felvigyázás pedig, az erkölcsök mostani, majd közönséges megromlása mellett, a földesúrnak tulajdon ispánkodása nélkül lehetetlenség, a nagy jószágban pedig az ispánkodás valóságos halál a rendet és igazságot szerető érzékeny embernek. Mindegy akár ezt cselekedni, akár valami afrikai vadonban magát szüntelen a minden oldalról megtámadó tigrisek és vadállatok ellen védelmezni. Hát mikor még valami országló széknak minden systhemája oda megy, hogy az uzsora organizáltassék, hogy az ilyen operatiók által az országló székek nyerjen, *pro tempore*, alattvalóji pedig elszegényedjenek. A magyar szorgalom, még a legjobb idökben is kénytelenítették érzeni a maga lánczait, hát mikor ez *systhemata* [!],

minden a depauperatióra és maceratióra vezet, és így az elkerülhetetlen felforgatásra viszen. Te is, én is esmérjük Svetoniusból, Tacitusból, Dio Cassiusból, ex scriptoribus historiae Augustorum, Senecából, Gibbonból, Juvenalisból, Martialisból, Petroniusból stb. quid ultimum in servitute et quomodo et quando mortales maxime inter simulationem virtutem, et amorem vitiosum vixerint. De te ezt a tapasztalásból nem tudod annyira mint én, mert szerencsédre idealisabb életet éltél — de csak kimiveltebb és pallérozottabb emberek erkölcstelenségét ösmered és velem együtt tapasztaltad, ezeknek erkölcstelensége legalább kellő ábrázatba öltözik, és ugyan épen azért tűrhetelelenebb és boszantóbb; de azért nem kártékonyabb a durva fel- vagy egész barbárok erkölcstelensége, nem is hinnéd, he kevés becsben van némely, szintűgy frakkos mint gubás emberek előtt a sajátok szentsége, de hagyjuk el ezeket. Most is dominalis széket tartok; hinnéd-e, hogy lehessenek olyan tiszték, kik a számadásokból 35 levelet kívágnak. Be szerencsés természetű ember vagy te, hogy némely emberek alávalóságát még képzelni sem tudod — én tudom képzelni, mind sógorod igazságtalanságát ellened, mind pedig ebből származott fájdalmadat: mindennek a vége csak az: quod minae fortunae contemnendae sint, quod coram Catonibus quoque peccatum fuerit, quod scelus etiam fortuna exercet inuneribus suis, quod petauro humana jactentur, quod stultum sit tibi uni fortuitorum constantiam spondere, et mirari aliquid nos amittere, amissuros uno die omnia. Tam necesse est perire, quam perdere — mortale est, omne mortalium bonum — sola sapientia et virtus contigit immortalis mortalibus — tuta scelera esse possunt, segura esse non possunt — solum illud ex se ortum fidele, formumque est, et crescit et ad extremum usque prosequitur, caetera quorum admiratio est vulgo, in diem bona sunt. Hány ember van, a ki magát csak úgy is tudja vigasztalni mint én? Egy részről meglopnak, pusztítanak, más részről nem kapok sehol pénzt kölcsön; gyermekeim pedig napról-napra jobban serdülnek, éppen úgy vagyok, mint mikor felmegy a széna ára, a kazal pedig megszáll, — a vevő pedig azután fogásokkal jön elé, és a megalkudott illő áron alól akar fizetni.

Igen szívesen foglak akár mikor is látni Szt.-Mihályon.

Tehetnék egynehány csipős jegyzéscet is a zsebkönyvre, de nem érkezem, és nem is igen merek, mert szörnyen zsebeltek engem tisztjeim.

Engedd meg, ha én szép felül írásod helyett: «Orbi quietem saeculo pacem suo», e következendőt javallanám: «Orbi perturbationem et servitutem saeculo suo semina belli.»

Ha valaki a zempléniek közül megtámadna: mutasd neki következő Palinodiámat: ¹ etc. etc.

Csókollak számtalanul. Bajaim közt szintűgy mint szerencsében
Örök híved.

[Megjelent a *Gr. Dessewffy József munkái*, III. köt. 108—109. lapjain.]

3996.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Ismét régi adósd vagyok, de a' helyett, hogy Előtted egyébránt is esmeretes mentségeimet újra előhordanám, tsak a' felelethez és íráshoz fogok. Hogy Vay József felől tett szomorú tudósítástodat vissza kellett vened, azon igen örülök: az illy nagytehetségű, mind polgári mind erköltsi tekintetben nagytehetségű férjfunak halálát minden Hazafiúnak kellene sajnálni, a' Protestansnak pedig kétszeresen is. De ha az ő meggyógyulásán szivemből örülök, még sokkal nagyobb örömöm van azon, hogy te folyvást kívánt egészségben vagy. A jó Isten tartsa-meg soká mind lelkednek mind testednek irígylésre méltó elevenségét, hogy Hazádnak és gyernekeidnek mind példád-dal, mind tanításoddal az lehess, a' mi lenni nemes szíved egész erejéből kíván.

Döbrentey azolta nálom is megfordult, 's egy pár napot igen kedvem szerént töltöttem vele. Innét az atyához ment vissza, 's azt ígérte, hogy Pestre vagy tovább menetele előtt még egyszer meglátogat. Minden órán várom, de fülhegygel azt hallok, hogy vidékünkéről már eltávozott. Külföldi Játékszinének első kötete tsinosan jelent meg, tsak vevői találkozzanak ezen a' Magyar Literaturára nézve olly igen mostoha időben.

Igaz Sámuel zsebkönyvét nem tsak külső diszéért, hanem belső érdeméért is betsülöm, 's egynehány darabokat gyönyörködve

¹ Nincs a levél mellett.

halgattam, midőn kisebbik fiam előttem olvasta. A' kiadó ujjolag megkért, hogy folytatásához adjak én-is valamit; de valaminthet első megszólításakor nem biztathattam, úgy most is csak kevés reménységet nyújthatok néki.

Ugy tetszik irtam már, hogy Gróf Mailáth én velem is közlöttem a' munkáimból lefordított verseket. Szándéka igen szép, 's óhajtom, hogy mennél szerentsésebben vihesse véghez. Berzsenyi a' tavasz oltá Somogyban lakik. Lemenetele előtt egyszer nálalétemben mondotta, hogy Criticát szándékozik írni magyarul. Home' munkája volt előtte német fordításban (Grundsätze der Kritik). Némelly közönséges regulákat olvasott fel előttem, mellyek szerint, a' mint ő gondolja, a' rencensióknak iratlatni kellene: mindenütt nem egygezhettem meg vele, mondottam néki némelly ellenvetéseket, mellyek felett egy ideig barátságossan vetélkedtünk. Azzal botsátott el, hogy mikor a' munka kész lesz, közölni fogja azt velem, minekelőtte tovább adná, vagy kinyomtatlatná. A' mult héten, a' mint hallom, egypár napig itt volt két fiai látogatására, kik itt járnak Oskolában. Ő különös ember: igen jóféle, és betsületes karakterű 's nem csak tiszteletre, hanem szeretetre is nagymértékben méltó; azt is tudom hogy engem betsül és szeret, valamint ő is tudja, hogy én őtet betsülöm és szeretem; még sem nyerhettem meg tőle, hogy itt tartózkodása alatt kétszernél többször meglátogatott volna. Hogy néked tiszteled, azt akkori beszélgetéseiből is értettem, ha különben nem tudtam volna is. Azon leveledet, mellyről azt írtad neki, hogy olvassa el előttem, fiától küldötte hozzám Farkastól, a' ki kereszt-fiam, 's jól tanul 's mindenkép jólviseli magát.

Erdélyi leveleid, Sallustod, Cicerod — Mindezek hát már késszen vagynak 's nyomtatásra várakoznak. Vajha mennél előbb megjelenhetnének! De melly szerentsétlen kilátásaink vagynak a' magyar munkákra, kivált a' jobbakra nézve! Legalább Trattner szüntelen panaszkodik, hogy nem mer nyomtatásokba kapni. Horátz' leveleivel még tavval megkináltam, valamint az ezer és egy éjszakából válogatott, 's vigyázásom alatt lefordított napkeleti regékkel is. Egygyiket sem vállalta fel. Veber hasonlóképpen lemondott a' minap mind a' kettőről. Azon kevés üres óráimban, mellyeket tisztí foglalatosságaim 's azok miatt okozott elfáradásom engednek, Juvenalis Satiráit vettem elő 's nagy részént már le is fordítottam, egy részét hexameterekben, nagyobb részét folyó beszédben; még magyarázatokat szándékozom hozzájuk készíteni. A' munka legalább ezen írónak

megértetését segítené, 's az akkori idők' polgári 's kivált erköltsi állapotját lerajzolná. De ez is nem tudom hogy láthat-e és mikor világot.

Házi állapotomat a' mi illeti Jánosom a' kisebbik fiam már közel kéthónapoktól fogva vesződik a' harmadnapí hidegleléssel. Paroxysmusai, a' két három elsőt kivévén, nem voltak erősek, s most egynéhány naptól fogva egészen ki is maradtak. De mind a' mellett is oskolában nem járhatott, 's még most sem járhat, külömben ezen betegsége alatt igen szembetűnőképpen nő. Élj szerentséssen!

Soprony. Jun 30. 1821.

U. i.¹ Bétsből semmit sem tudok egyebet, hanem a' mit Barátim beszéltek, hogy t. i. dolgom nem csak a' Cancellaria és Statustanáts, hanem a' Politzey által is ajánlva van a' Felségnek. K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

3997.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

1821. július 14.

Barátom!

Csak nem jöttél, pedig szükségem lett volna kiöntenem előtted szomorú szívemet; halmozva tódulnak rám a bajok, számtalan gondok és búk fedeznek, — bajaimat eltűrném, de fáj, hogy sehol se találok hatalmasabb atyafiaimnál minden ígéretök mellett is legalább részvételt, ha nem segítséget; csak azok jók közülök, kik nem hatalmasok, simulant virtutes, amant vitia tunc quoque desipiunt dum boni videri volunt. Egy szívet és lelket megrázkódtató könyvet menék e tárgyról írni. Ójja Isten gyermekeimet az ilyen gondolkodás és érzés módjától. Be szomorú! perdere sensum, fidem, proin[!] et spem et charitatem in homines. Van-e ezek nélkül boldogító érzés a' természetben? Nam et admiratio et gratitudo pars amoris est. Sok philosophia van a keresztény vallásban. Az egekben kell keresni, a mit itt lenn nem találunk. Jól mondja Chateaubriand: La seule religion chretienne a transformée les plus douces affections du coeur humain en vertu.

¹ Csak az Utóirat Kis János kézírása.

Le sem írhatom neked szívem keserveit, egész tragoedia sír bennem, magam-magamon szánakozom, és haragszom egyszersmind magamra s szégyellem, hogy oly érzékeny vagyok, és hogy olykor nem erősebb lelke mint szíve szegény lelkű Jóskádnál [!].

U. I. Lányom egy rajzolatot küld, szomorúságot jelent, de ő derült és hál'adó lélekkel rajzolta. Csókoljuk mindnyájan Zsenit.

Új fájdalmakra indulunk holnapután Szt.-Mihályra.

[Megjelent a *Gr. Dessewffy József munkái* III. köt. 110. lapján.]

3998.

Pápay Sámuel — Kazinczynak.

Páp. Jul. 20d. 821.

Szívesen tisztelt Barátom!

Úgy vagyon, Takács elhala, 's benne elhúnya egy olly tiszta lelkű barátom, kit én szüntelen' kesergek, 's keseregni élttem' fogytáig meg nem szünhetek. Ember nem lehet méltóbb a' legforróbb baráti szeretetre, mint Ő vala, de csak annak, ki őt úgy tudta esmérni, mint én. — Ő Neked nem volt barátod, irod. Úgy de ti nem esmérétek egymást a' Lelkiekben. Egyedül a' Nyelv dolgában esmérétek egymást, 's abban Takács nem férhete össze Veled, 's bár melly távol vala is ebben Tőled, 's bár melly buzgón óhajtotta, hogy a' Te Tauto-Gallo-Hungarismusod, 's sokra vitt Neologismusod auctoritásra ne kapjon, de ebben, vagy akármi másban, erőszakoskodással 's fortélyokkal nem éle, mint hibásan véled, és sem a' Nyelv dolgában, sem egyébben, semmi tette nem volt gaz tett, és Búberey, mint egy régibb Leveledben írad; mert az Isten színe előtt mondom, hogy az efféléktől soha sem vala ember tisztább, mint Takács. Voltak csak ugyan, kik őt szeretni nem tudták, kik t. i. magok sem méltók hogy szerettenessenek, a' milyen Győrben és Tétenn is, igen sok van, 's a' felette érzékeny szívű Takácsnak leginkább az ilyen rosszak verék le egészégét. — Sok, temérdek sok, édes Barátom, körülöttünk a' hamis lelkű ember, 's talán soha több nem vala, mint mostani papíros évünkben. Tudósaink közt is, a' mit legméltóbban kell fájlalnunk, nem kevesek a' rossz lelkűek, 's

pirúlok, ha eszembe jut, minő gazságokat követnek el némelly Pesti Iróink, 's mint mocsollyák be a' tudomány-kedvellők becsületét az egész nemzet előtt. — T[akács] a' Bölcsek számából vala, kik nem tudnak, ingerelve is, rosszak lenni. Egész gyengéje, a' nyelv dolgában, az vala, hogy őt a' Ver—ghizmus* szelleme igen megszállotta, a' mit én sok exorcizálásimmal sem tudtam belőle egészen kiűzni. Ő, a' szereletre méltó, nincs többé köztünk! de itt hagyá derék fiját Sándort (több gyermeke nem maradt), kit ő mint nevelés nagy mestere úgy nevelt, hogy benne attyát, a' Haza 's Nemzeti Nyelv' ügyében buzgólkodó tudós hazafit, a' legszívesbb barátot, feléledni reménylhettyük. Sándor, 17 esztendő, most fogja végezni Győrött a' Philosophia oskoláját. Pünkösdkor nálam volt itt, 's így kedves Leveled vétele után szerencsés valék csak hamar tellyesíteni, a' mit rám bízál, 's a' szép lelkű Sándort a' Te Nevedben is megcsókolám. Attya Biographiáját a' Tudom. Gyűjt. számára most készíti Győri Fő Director Fejér György Úr.

Döbrentei most itt jár születése vidékén. A' múlt hónapban meglátogatott engem is két ízben, 's olly szerencsés valék, hogy első jövetelét akkor tevé, midőn kedves Antóniám Nevének innepét tartánk, 's így azt ő is diszesíté. Itt esmerkedék meg Sebestyén Gáborral, az én kedves ifjú barátommal; itt látá nálam legelőször Külföldi Színjátékainak I. Kötetét, 's örömmel tele el a' csinos kiadásonn. Örvendék én is neki, 's Drámai Literatúránknak, hogy ezen kiadásról a' mercantilis lelkű buzgó hazafi Trattner** lemonda, 's az a' Kassai Vigandnak, kinek ez becsületet szerez, kezére juta. A' Vének Súlyá valóban remek magyarul is. Utánna esupa kíváncsiságból, elolvasám Bánk Bánt is, a' Tudom. Gyűjteményben a' Dramaturgiáról értekező Katonától, de bosszúsággal vetém el. A' Censura ezt, úgy hallom, eltiltá, 's ez jól esett, ámbár tudom, nem azért tiltattot el, a' miért én bosszszonkodám. — Kisfaludy Károly szerencsésebb lépéseket tesz Dramaturgiánkban, 's neki becsületére szolgál az eredeti dolgozás is. Most Károly, a' Bátyával, Sándorral, egy csinos Almanákot készítenek 1822-re. Sándor nem rég vala nálam. Ő is már sok eredeti Játékszini Darabokat kidolgoza, de kiadásokban nem olly bátor, mint az öcsöce. Halasztja, mindig törölgeti, 's ezt jól

* Kazinczy F. a szó közé írta a kiegészítő se szótagot.

** A név Kazinczy F. lapszéli jegyzete.

teszi. Erre kértem Horvát Andrást is, Arpadiássának, melyenn már dolgozik, kiadásában. Úgy kell annak megjelenni, hogy melléjek illyék más Nemzetek Epopéjainak, 's Horvát megérdemelve azt a' koszorút, melyre még Poétáink közül egy sem akara vágyni. — Kisfaludy Sándorral Rólad is emlékeznék. Büszkélkedem, hogy én adhatom tudodra megengesztelődését, melyet a' balaton-melléki útonn, a' nevetni szerető Philosophus Pap által,* meg nem nyerhetél. Irj, kérlek, egyenesen magának is. Lám most is írád nekem, hogy soha senkit meg nem bántottál, hogy az engesztelő lépést Te nem tetted volna. Sándor valóban nem veheté megbántódás nélkül, én is úgy hiszem, hogy az egész Nemzet előtt köz kedvességet nyert Himfyjét, olly Poeta — Dayka — által vetteted a' Purgatorium tűzébe, kiről a' nemzet semmit sem tudott, 's kit még alig esmért más, mint Te kevesed magaddal. Illő, kezét fognotok, köz kincsünk, a' nemzeti nyelv, ügyében, 's túrnőtök egymást, ha mindenben meg nem egyezhettek is. Ez az egyesség úgy is, soha, vagy igen későn készülhet meg, 's akkor sem leszén tökéletes. Azért hijába kéréd Takácsot, hogy okokkal czáfollyon meg — hijába szállítal engem is egy leveledben, hogy minekutánna Dr. Gyarmati, Döbrentei, 's Horvát Endre meg nem téríthettek, én térítenélek meg. V—ghy is az okokkal való megczáfoltatást kiáltozza. Mind hasztalan! Sokkal erősebben megragadott bennünkel magunk-szeretete, mint sem mások okainak ereje bírhatna vele. Kulcsár igaz okokkal — mi mások úgy hiszszük — czáfolá meg Elisiódat; de Nálad azok, úgy írád, annyit sem nyomtak, mint egy pehely. Mostani Leveledben is illy nyilatkoztatást teszel: «én részemről a' Jotta mellett maradok, ha magam maradok is, 's a' két egymás mellé jutott vocalist elidálni fogom. — Meghánytam az okokat, 's azt hiszem, hogy ha látja van rosszszúl, úgy imádság is rosszszúl van, 's jól imáccság lesz». — Már, én, Barátom, másként hiszek itt is, 's azt hiszem, hogy a' Birtokos Ragasztékokban nem olly essentialis betű a' Jotta, mint a' Substantivumot formáló *ság, ség* végzőcskákban az *s*. Nincs Jotta az effélékben — csak a' testi tagokat vegyük is fel — szeme, szőre, füle, álla, orra, nyelve, ina, foga, nyaka, keze, lába, háta, húsa, hasa, talpa, sarka, stb. de mulass szót *ság ség*-el formálva, mely *s* nélkül állhatna. A' hasonlítás argumentuma tehát sántikál. — Mit gondolsz Kulcsárnak e' szaváról: *folytaták*? Én megmutattam neki, hogy az nem jó e' helyett:

* Ruszek. — Kazinczy F. lapszéli jegyzete.

folytattatik. Ő Révait nem értette által a' Passivumok formálásábann. Révai a felesleges *attat*ot kárhoztatta ugyan, de tudni kellett volna az ő tanítása szerént is, hogy a' passivum mindig activumból készül: előbb tehát a' neutrum *foly*ból activum *folytat* lesz, 's ez válik osztán passivummá így: *folytattatik*, mint ezekből: *nyom, ül* lesz *nyomtat, ültet*, 's úgy passivum: *nyomtattatik, ültettetik*. Így csak futva fogunk fel némelly gramatikai czikkelyt, nem vizsgáljuk által egész figyelemmel, 's ha más hibásnak találja is felfogásunkat, átallyuk a' felfogottat elereszteni, mástól tanulni szégyenlünk. Melly sok tudós Iróinknál pezseg a' *honnyi, honnyos*, 's mikor fog közönségesen megesmértetni, hogy *hon* a' gyökér, nem *hony*, 's csak a' Ragaszték 3ik személyében veszi fel a' lágyítást, *honnya*, mint kan, kin, lesz *kannya, kínnya*?

Igaz Zsebkönyvét csak tegnap kapám meg Sebestyéntől. Az valóban gyönyörű. Első felnyitásra aszszonynak gondolám Mátyást a' kopfpntz miatt; figyelmesebb szemlélésre a' szép ábrázatban megtalálám a' nagy ember character vonásait. Hunyady sincs jól találva korához képest. Gara jobban. A' Rézmetszések igen szépek, de rosszszül találttak. A' könyvet által forgatván, nem lelém benne Nyírligetedet. Himfy meg van tömjényezve.

Élly szerencsésen, Kedves Barátom! Tartsd meg hozzám állandóan Barátságodat, mellynek tellyes szívvel lélekkel vagyok

örök tisztelője

Pápay Sámuel impr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

3999.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Széphalom Júl. 21d. 1821.

Tisztelt barátom,

Gróf Teleki László eggyszeri kérésemre teljesíté kérésemet, 's egy hosszú levélben megírta mindazt, a' mit familiája felől tudni óhajtottam, de a' Gróffá lett Mihály' maradékainak csak Genealogiai Tábláját küldé-meg, 's egy újabb kérésem által sem engedé magát arra megnyeretni, hogy elmondja, az itt megnevezett férjfi

Telekieknek 1. kik voltak feleségeik és lyányaik 's ezeknek férjeik? 2. Mellyike volt Kálvinista, mellyik Pápista? 3. Mellyike melly hivatalt visele? 4. Mellyike hol lakott? — Elődbe tészem a' Tabellát, és kérlek indulatosan, méltóztassál nékem ezen házagokat minél bővebben kipótlani. A' Koronaőr és a' Cancellárius házát ismervén, erre nem lesz szükség kibocsátkoznod; de minden más Teleki mellett nékem nem lehetsz eléggé bőv. 'S kivált arra kérlek, hogy lakásaikat, vagy ha hivatalaik valamelly városhoz kötötték, mint a' Cancelláriust Bécshez, legnevezetesebb jószágokat, megnevezni méltóztassál. Erdélyben azt kicsinálni felette könnyű lesz; nálunk lehetetlen.

A' Szászok felelének felőlök tett Tudósításomra a' Tud. Gy. Júniusi Kötetében. Sok beszéd, de nem olyan a' min általában megnyugtathatnám magamat. Sőt holmit velek rossz órájok mondatlata. Ha a' Magyar Nemzetnek egy része a' Németek, Francziák, Olaszok közzé vándorlott volna, 's századok múlva is Magyaroknak kívánna tekinteni, holott a' Német vagy Franczia, vagy Olasz népnek integráns része, 's Dietáján ülése van; azt mondanám, hogy a' Németté, Francziává, Olaszává vált Magyaroknak nincs igaza. Apológiája még csak félig van lenyomtatva; meglátjuk mit mond a' Júliusi darabban. Én perleni velek nem fogok, sőt Erd. Leveleim úgy jelennek-meg hogy láthassák igazságszeretetemet; de a' hol nekem van igazom, nem haragudhatnak, hogy azt kimondom. Én azért irtam Gróf Dezsőffynek intésére ezeket a' Leveleket, hogy mi Magyarok ismérhessük Erdélyt. Ne quid non veri dicere audeat, ne quid veri non audeat. Látom Nemzetem elaljasodását, 's még emlékezem hogy a' Nagyatyám a' Gyűléseken bátor lélekkel kimondta a' mit értett. Követni szeretem példáját, ha érte gyűlölség követ is. A' maradék köszönni jogja azt, a' hogy mi köszönnénk, ha mások azt tették volna.

Tudva van e előtted, nagylelkű férjfiu, hogy Tacitust magyarra Raguzában fordítá egy tiszteletes hazafi? A' Fordításról semmit sem tudok egyebet, mint azt, hogy az már Bécsben van, és nyomtatni fog, a' Fordítóról csak azt, hogy Kapitány és Baricz nevet visel. Képzeled mint örvendek a' hírnek. Most Sallustot fordítja. Megírták neki hogy azt én készítem. Én pedig azt óhajtom hogy ezzel is bár megelőzne. Classicusokat sok czélból és így sokképen is lehet fordítani. A' ki csak azt akarja tudatni Olvasójával, mit monda Sallust Catilina és Jugurtha felől, fordítsa a' hogy a' Francziák szoktak. Én a' szint, a' color Romanust, a' Sallustiusságot óhajtottam

magyarul adni. 'S minthogy tudom, hogy az effélet igen kevesen tudják becsülni, sőt Magyarságom ismét megtámadlatik: az épen maradt Töredékeket és a' Caesarhoz irt két levelet francziás szabadsággal adtam.

Jelentsd Mélt. Kenderesi Urnak tiszteletemet 's azt a' hirt, hogy az Iliás' első Kötete, az az XII. Éneke kiszabadúla a' sajtó alól, 's már a' második Kötetet nyomtatják. Hogy ezt bírjuk, ennek a' tiszteletes hazafinak érdeme.

Mit ítélsz az Igaz Zsebkönyve felől? Én azt úgy tekintem, mint a' mivel korunk kevélykedhetik. A' Szilágyi Csáky Lórája gyönyörű, 's az a' lelkes fiatal ember nem csak a' Világot és a' Románt, de az emberi szív mélységeit is ismeri. Mátyásával nem vagyok megelégedve, mint magával Mátyással nem. Neki köszönöm én, hogy a' bellum servile 's a' Várnai 's Mohácsi veszély bekövetkezett. Ha tisztelte volna a' törvényt, a' fija ült volna fel thronusunkra, nem Ulászló és Lajos.

Lehetetlen az, hogy téged ne interessáljon az a' hír, hogy Consil. Vay József él, noha Júniusban nem csak halálát, hanem eltemettetését is elhíresztették [!]. Lazarini nevű Budai Orvosa 18 óra alatt hozzá repült Zsolczára, Miskolcz mellett, 's csaknem úgy bánt vele mint Idvezítőnk Lázárral. 24 óra alatt felköltötte ágyából. Soká azonban nem viheti, 's tiltotta hogy két óráig egy végtében ne üljön, ne dolgozzék.

Sándor Császár Május 19dben Kassán halt. Miskolcz és Kassa közt Garadnán egy fiatal Orosz Pap szekéréhez közelite másokkal, míg lovakat fogtak elébe. Orthodoxus? kérdé a' Császár. A' Pap elakadt, mert unitus, és így a' Császár értelmében nem orthodoxus. A' Császár azt hitte, hogy a' Pap nem érti a szót, 's ezt kérdé, pravaszlavni? (igaz hitű?) A' Pap kénytelen vala hazudni, úgy hitte legalább, 's nem a' Császár értelmében, hanem a' magáéban ezt felelte: Pravaszlavni. Erre a' Császár belé markola schattulljába, 's egy marok aranyat vete neki. A' Pravaszlavniság íme boldogítja az embert. Egy marék arany most sok pénz.

Emberei Kassán várták a' Gróf Csáky Antal házánál, a' Szirmay Antal által bérben bírt szobákban, mert ez a' ház a' legszebb ház az egész városban. (Szirmay Kammerherr, és Csáky leánytól született Haller leányt tart.) A' Császár emberei tudatták az Uraságokkal, hogy fáradt Urok senkit sem akar látni; és így mintegy tiz asszonyosság 's három férfi a' grádics pitvarában gyűlt-össze hogy lássa a'

feljövót. Gróf Sztáray Albertné (Károlyi leány) a' lyányomat felvitte oda, 's ez beszéli, hogy a' Császár a' grádicson fel fel lépegetvén, eggyik emberével orosz nyelven szóllott. Fellépvén a' grádicról, kezében hozott sipakoeskájával mélyen meghajtá nekik magát, 's a' sipkával csak-nem a' földet korholá, 's sebes és nagy lépésekkel ment szobájába. — Megérkezése előtt ezek bejárták szobáját. Eggy szarvas bőr zsákot tele tömtek szalmával, 's mellé veték lőszőrrel tömött vankosát, 's nem nyoszolyába, hanem a' földre. Paplana a' köpenyeg. Ein Soldat muss so. Ezt szokta mondani, 's Petersburgban is földön hál, 's így. Szobája bűdös a' jó illattól. Szirmay beszéllé nekem, hogy negyed nap mulva is megcsapta a' moschus szag, ha fiókjait megnyitotta. Vacsorája hideg édes tej és vajas kenyér. Ágya elébe 12 butell. vizet 's 6 poharat raknak.

Én 1815. láttam a' Császárt, de csak lovon. Azt mondja Szirmay hogy magas, igen veres ábrázatú, veresses-szőke, és derekasan kopasz. A' ruha rajta majd megpattan oly szűk. Mind ezekben egészen antipódja Napóleonnak, a' ki kicsiny volt, barna, 's ruháját bugyogó bőven hordotta.

Döbrenteinket a' Dunán túl repeső örömmel fogadták mindenfelé. Ennek mindnyájan örvendünk. Mert ez a' melegség mind Döbrenteit illeti, mind az ügyet.

Mint megyen az Urbarium nálatok?

Ismered e a' mi kedves Personalisunkat? Az ám a' minden tekintelben tiszteletes ember. Urunk nem választá még soha szerencsésebben mint az Erdélyi Püspökségre és a' Personalisságra. Szögyéni 1775. Martz. 25d. született.

Nagyon kérlek, édes barátom, ird-meg nekem minél bővebben a' mit a' Telekiek felől tudni óhajtok. És ha még inkább akarsz boldogítani, küldd-meg nekem az Erdélyi *Grófi* — *Bárai* — Regalista Familiák Catalogusát, a' neveket a' szerint íratván-le, a' hogy íratnak, nem a' hogy hangzanak (nem Zicsi hanem Zielly) 's praedicatumaikkal.

'S hát Olábfalu ki által tétetett Pagus Privilegiatussá? 's miért?

A' Mélt. Grófné' kezeit nagy tisztelettel csókolom. Szép és lelkes leányodnak mondd, hogy a' 62 esztendős ember még sem felejtethi. Magadnak pedig mondd, hogy téged határ nélkül tisztel is, csudál is, szeret is

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

4000.

Gr. Majláth János — Kazinczyna.

Wien, am 23ten Julius 821.

Zuerst muss ich Ihnen sagen, dass ich nicht krank bin, dass ich aber meiner Augen wegen, die ich seit geraumer Zeit sehr anzu-strengen gezwungen bin, fremde Augen und fremde Hände brauche,¹ wo es mir nur immer möglich, — dass mein Herz Ihnen gegenüber immer dasselbe bleibt, wissen Sie ohnedieß.

Ihren Brief vom 11ten des vorigen Monats habe ich hier erhalten, indem Sie dieses lesen, ist Ihr Sallust bereits in Ihren Händen, es ist also überflüssig zu schreiben, dass ich ihn nicht durch die Gelegenheit schicken konnte, die Sie mir angezeigt, ich vertraute ihn meinem Neffen Joseph, der vor ein paar Tagen abgereist ist.

Dieselbe Frage, die ich Ihnen in Betreff der Akzente der ungarischen Sprache gestellt, beantwortete Döbrentey so: die quantitirende Prosodie schliesst die Akzentuirte aus, die Antwort ist scharfsinnig, neu, wahr.

Was ich ungarisch schreibe, sieht Döbrentey und nur, was er genehmigt, geht in die Welt, Szemere frage ich weniger gern, weil seine an sich schöne Subjectivität ihm nicht gestattet, ein künstlerisches Erzeugniss, welches seinem Gemüth nicht zusagt, rein mit dem Verstand aufzufassen, es kommen ihm also Anstände über die Darstellung, die im Widerspruch mit dem Geist sind, aus dem das ganze entstand; übrigens lieben wir beide uns sehr und ich glaube nicht, dass man die schöne Gemüthlichkeit, besser Kindlichkeit des Menschen und des Dichters mehr achten könne als ich thue; Klauzál ist bei der ungarischen Kanzeley angestellt, seine Erzählung im Taschenbuch ist der beste prosaische Aufsatz darin, die übrigen sagen mir weniger zu, die Sprache ist allerdings bei allen schön, aber was man eigentlich Poesie nennt, ist wenig darin, diess betrübt mich um so mehr, da sowohl Podmaniczky als der Verfasser der Lona jung sind, wo wird deren Erfindung herkommen, wenn Sie jezt keine haben, Papp erzählt gut, aber einige Geschmacklosig-

¹ A levél idegen kéz írása, csak az aláírás gr. Majláthé.

keiten wie z. B. dass die nach Brasilien reisende Erz Herzogin ein reicher Ersatz für die amerikanischen Erdäpfel ist, haben mir den Aufsatz ganz verläudet [!], wie kann man so geschmacklos schreiben, sonst ist viel schönes darin.

Ihr Sallust ist vortrefflich, eben darum vortrefflich, weil ihn unseren jezigen Gelehrten nicht werden zu würdigen wissen. Sie haben die Eigenthümlichkeit des Römers unübertrefflich aufgefasst und wieder gegeben, wenn Sie Ihr Alter noch einmal durchleben, wird der Räuber ihrer Krone noch nicht gebohren seyn, ich bitte Sie inständig ihm [!] bald möglichst in die Welt zu schicken.

Meine Uebersetzungen sind schon in Stuttgart, bis wann sie gedruckt sind, weiss ich nicht.

Ich bleibe mehrere Monate hier. Adressiren Sie also an mich: abzugeben in der Wiplinger Strasse Nro 387 im 3ten Stock beim Herrn von Schönstein. Ich wohne zwar nicht da, erhalte aber meine Briefe so am sichersten, leben Sie recht wohl, und lieben Sie mich, wie ich Sie liebe.

Johann Graf Mailáth.

DER HERBST.

Verschwunden sind der Erde Jugendträume,
Die Blumen; Lerche zog in wärmer Land,
Wie hoffnungslos stehn ohne Laub die Bäume,
Aus zog das Feld sein nährendes Gewand,
Das dürre Blatt rauscht durch die öden Räume
Verächtlich ausgestreut von Windes Hand
Und Stille harret die müdgewordne Erde
Dass Winters Leichentuch sie deken werde.

Ist Lerche auch in fernes Land gezogen,
Steht ohne Schmuk der Haide weiter Plan
Und sind geschweigt [!] des Lebens laute Wogen,
Mag kürzer stets die Sonne sich uns nahn,¹
Ich bleib dem Herbst von aller Zeit gewogen,
Die wechselnd nahet in des Jahres Bahn,
Wie herlich Lenz und Sommer sich gestalten ²
Der Herbst nur kündet himlische Gewalten.

¹ Ez a sor törlés előtt eredetileg így hangzott: Und weht des Winters Hauch uns eisig an.

² Előbb így hangzott: Der Sommer, Lenz sind irdische Gestalten.

Der Lenz ist Sehnsucht, Leidenschaft die Gluten,
 Die leuchtend aus des Sommers Augen sprühn,
 In ihrer Lust kan leicht das Herz verbluten.
 Der Herbst gleicht Schwänen, die zur Heimat ziehn,
 Gleicht des Gebirgsee's magisch klaren Fluten,
 Ist wie der Ölzweig, wie die Palme grün,
 Ein Engel schreitet er durch das Gefilde,
 Sein Hauch ist Geist, und sein Empfinden Milde.

Am Himmel glänzen leuchtender die Sterne,*
 Sie schreiten mahnend aus der heil'gen Pfort,¹
 Was ringend strebend aus zog in die Ferne,
 Es sehnt zurück sich in der Heimat Port.
 Es sammelt um des Herdes Glut sich gerne,
 Der traute Ring und spricht manch süßes Wort, —
 Lässt bei der Flamme schaurig leisen Knistern
 Der Sagen Spruch, des Liedes Weisen flüstern.²

Führt mich der Herbst zu euch zurück ihr Lieben?
 Wird mir auf lange Zeit das Pilgerkleid?
 Noch weis ich's nicht. Doch euch sei Glück beschieden
 So mild und reich, wie's Herbstes Leben beut.
 Vergesst mich nicht in hochbeglückten Frieden,
 Wie ich euch nie, und trüg's mich noch so weit.
 Es gleicht mein Herz den sibillin'schen Blättern
 Sie sprachen wahr, ob auch zerstäubt von Wettern.**

Wien, im August 821.

Mailáth.

A levél mellé tett czédulán a költeménynek magyar fordítása olvasható
 Kazinczy F. kezefrásában:

Eltüntek a' föld' ifju álmai,
 A' kis virágok. Hőbb tájakra költ
 A' szós pacsirta. Búsan állanak
 'S lomb nélkül a' vastag tölgy' ágai.
 Fakó levél zúg végig a' mezőken,
 Elkapva, majd letéve, a' szél' kezéből;
 'S a' fáradott föld nyugton várja, míg
 A' tél' halálpalástja befedi.

* Im Herbst und Winter sind mehr Sterne am Himmel und glänzen heller
 als im Frühjahr und Sommer. — Gr. Majláth jegyzete.

¹ Eredetileg így hangzott e sor: Den Menschen mahnend an der Ruhe Port.

² E versszak egyes sorait csak többszörös, ismételt törlések és javítások
 után írta le végleg gr. Majláth.

** Die Sibille von Cumä schrieb ihre Wahrsagungen auf Blätter, die der in
 ihrer Höhle brausende Wind in die Welt trug. — Gr. Majláth jegyzete.

Vándorlott légyen már el a' pacsirta,
 Bár álljon dísze nélkül rét 's mező:
 Ősz, nékem kedvelt évszakom te vagy.
 Nyár és Tavasz kérkedjék dúzs kecsében;
 Te ránk mennybéliek' kegyét hozod.

Szelíd vágy a' Tavasz; a' Nyár' hevéből
 A' szenvedelmek' lángjai gyúladoznak;
 'S mi könnyen vészi-el itt a' szív magát!
 Az Ősz hontérő hattyúkhöz hasonlít,
 'S a' hegyszemek' varázs zajgásihoz.
 Zöld, mint a' pálmák 's az olaj' sudarja.
 Eggy Angyal lépeget fel a' mezőben;
 Lehellte lélek, érzelmei szelídek.

A' csillagok tisztábban tündökölnek,
 Komoly tűzőkben lépve a' szent kapukból.
 És a' mi fojtott szívvel méne-ki,
 Most vágyva tér nyugodt honjába vissza.
 Gyül a' biztos kerek, 's helyet fog a'
 Tűzpad körül, 's kezdődnek a' regék,
 A' láng' borzasztó perczegési mellett.

Ti kedvesim! ha engemet közétek
 Az ősz vissza vezér le? nem tudom.
 Oh, bár a' vándorpálczázt eltörhessem!
 De éljete ti boldog nyugtotokban,
 'S nevem hagyjátok olykor zengeni.
 E' szív, mint a' szent Lyánypap' lombjai,
 Valót hirdetnek, bár szél szórta-el.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4001.

Kazinczy — Komlósy Lászlónak.

Tekintetes Fő Notárius Ur!

A' Beregh Vármegyei Administrator 's Unghi Fő-Ispán' Mélt.
 Lónyay Gábor Ur tegnap adatá meg nekem azon Beszédek nyom-
 tatványát, mellyek Bereghnek Májusi Innepén általa 's Mélt. Al-Ispán
 Báró Perényi Zsigmond Ur 's a' Tek. Ur által elmondattak. A' Tek.
 Urnak semmi szüksége nincs az én javallásomra: de nékem tágit-
 hatatlan szükségem van elmondani a' Tek. Urnak, hogy én a' Beszé-

deken nem győzők eléggé álmélkodni. Gyönyörű azt látni, hogy Nemze-
tünk valóban halad, és hogy Tisztviselőink között sokakat találunk,
a' kik lelkeiket tudomány által nemesítik. Örvendettem azon is, 's
nagyon örvendettem, hogy a' Tek. Ur az Ország szerte ismért Perényi-
nek azt a' szép Thrasibulusi koszorút fonta. Laudari a te lauda-
tissimo viro nagy dicséret, 's annál nagyobb, mert kiki tudja, hogy
ez épen nem a' hízelkedés, hanem a' legtisztább érzet és igazság
szava. Éljen sokáig, éljen a' lelkes Perényi! 's magasztaltassék mindig
ily lelkes magasztalótól, mint a' Tek. Ur.

Újságaink ezen Innep felől hallgattak. Én ezen Beszédekből
kiirtam, a' mit tanácsosnak ítélhettem 's ma küldöm-fel a' *Magyar
Kurir* Kiadójának. Ezek az én jelentéseim, többet érnek, mint ha
azon Innep' pompája czifra színekkel festetnék.

Legidősebb fiam most leve Pataki tanulóvá 's a' legalsóbb
Classisban. Ha most lépne ki onnan, a' Tek. Urat fognám kérni;
hogy vegye maga mellé, 's engedje hogy a' Tek. Urat 's a' Beregh
tiszteletes, mert tiszta lelkű Vico Ispánját példányává tehesse. Oh ha
az én gyermekeimből is ily emberek válhatnának! De tegyük a'
mi tisztünk, 's a' többit hagyjuk a' nagy Istenekre. Ha dolgaink a'
járt úton mennek, nem csüggedhetünk el: az emberiség előre megyen,
nem hátra. Mutassa be a' Tek. Ur hiv tiszteletemet *szeretett* és
tisztelt Thrasibulusának. Állhatatos tisztelettel maradok a'

Tek. Urnak

alázatos szolgája

Széphalom Jul. 28d. 1821.

Kazinczy Ferencz mpr.

Czímzés: Tekintetes

Komlósi Komlósy László Urnak. Tek. Beregh Vármegye Fő
Notariusának 's Tábla Birájának. Munkács — *Beregszász*.

[Egykorú másolata a' M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4002.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolosváron Aug. 1ső napján 821.

Kedves Széplelkű Barátom!

Te meg piritottál engemet. Jól tudom hogy adósod vagyok
máigis némely régiebb kérdéseidre felelettekkel; de Te úgy teszed
magadat, mintha nem tudnád: — 's újabb kérdésekkel serkenteszsz

levelezésünknek főjuttatására. Minél jobb vagy, annál inkább pirulok. — Azomban mégis igaz: hogy ez a mű Hivatalunk ezer féle foglalatossággal jár. Soha sinsz nekünk olyan szempillantásunk, a melyben azt mondhatnók: *most nints dőlgem*. — Hozzá járulnak Hivatalom terheihez a' házi gondok. Mert, nem hiszem lenne egy férfit, a' kinek elméje magosabb régiókon járkált, a ki meg ne szaporította volna házi gondjait, — kivált ha sorsa úgy hozta hogy tisztességesen éljen, — és ha nem vólt fukar. — Aztis tudni kell, hogy Erdélyben az élet módja, a gazdaság igazgatása, sokkalta löbb bajjal jár, mint nállatok, — mert itt kevés jó rend, kevés megállított principium, sok bizonytalanság, — sok alkalmatlanság. De mit fárasztlak én Tégedet ezeknek magyarázásával? — azt önként tudhatod, hogy Neked válaszolni restségből soha sem mulatom el.

Már most a Te ujjabb kérdéseidre felelek.

1-o. A G. Teleki Familia Genealogiáját ide foglalom: ebből meg láthatod mindeniknek Feleségét, és a Familiának elágozását. — Ez a Nemzettség jól organizált Férjfiakat adott. Maga a törzsök, az öreg Teleki Mihály, nagy eszü, Ministeri ember vólt. — Az én értemre sok nagy eszü emberek vóltak benne. A Cancelláriust ismered, de ismeri fél Európa: — ebben nagy férfi fog kidölni. — Károly, Thesaurarius vólt Erdélynek, — nagy eszü, mély béléltásu, tudós és derék ember. — G. Teleki Ádám, a R. Commissarius, — a Revocatorium után első Gub[ernia]lis Consiliarius a Thesararius után, — nagy tanulásu ember vólt; — Jósefet, az öregot, ismerte Magyar Ország, Korona Örző vólt, — Mihály, a Maros széki Fő Királybíró igen szép eszü ember, — kár, hogy Tudományának bővítésére több üdöt nem vett magának, — mind az által a' legértelmesebb Öreg Uraink között áll igyis. — Az Öreg Jósef fiait, Lászlót, s a mű Kedves Jósefünket, ezeket a ditsőülteket, jól ismerted. — Már most hanyatlani kezd a' Familia tsillaga. Ennek a Familiának minden Erdélyi Fő Nemzetségekkel egybeköttetése van, vagy atyai vagy anyai ágon, a mint ezt félig meddig a Tabellais mutattya.¹

2-o. Az Urbarium előmunkája (a Classificatio és a Constitutumról való Vélekedéseknek kidölgozása) minden Vármegyében, minden Székely Székben végbe ment. De némely Vármegyéknek Universitássai nem elegyedtek belé, — felszem engedték olvastalni a munkát, azt tartván rólla hogy [az] Ország reá állásán kívül törvény-

¹ Nincs a levél mellett.

telen, s a proprietatis jussal ellenkező. Minden bé jött munkákat meg vizsgálta előbb a Hazabeli Urbarialis Fő Biztosság, melynek Praesesse B. Jósika János: azután a Gubernium; — s minekutánna ez a vizsgálás megesett, a Commissio és a Gubernium Reflexioival együtt fel ment a Generale Operatum, — a particularék közül pedig csak három, — de rendre mind fel küldjük. — Ha a Constitutivumnak nagy mértéket szab ő Felsége, a leg betsesebb helységek birtokossai meg romlanak. Akár mi okból eredjenis a lakásnak és a földnek betse, minél betsesebb, annál többet várhat érette a tulajdonossa attól, a kinek nem tulajdona. Béts mellett egy telek száz annyit ér mint [a] Banatusban: de ottis Brassóhoz közel egy telek tíz annyit ér, mint a Mezőségen. A Vidék beneficiuma nem casualis vagyis accidens dolog, hanem a Vidékben fekvő proprietásnak accessoriuma, qualitása. — Én így gondolkodom, 's ha azok a kik az Urbariale Constitutivumról utolsó végzést tesznek, így nem mérik a dólgot, igasságtalanság következik.

3-o. A Székely Nemzetről egész munkát küldök Neked nem sokára. Most esmét véletlen akadályom van. A Napám, G. Mikesné, meg hala, negyednapi torokfájás után. Ma temettyük; u. m. 11dikén csak futva szaladtam bé, ebédre esmét ki menyek Fenesre, a Keser-vesekhez. —

Láthatod hogy 1-a kezdettem levelemet és 11-a végzem. Sok-felé kell osztanom az üdöt, legkedvesebb foglalatosságomra is (a minémű az, mikor Neked irhatok) nem mindenkör jut.

A Vaji József egésségén ki ne örvendene? Az egész Magyar Nemzet tiszteli. — Éljen egésségben, s tudósítsd jóllétéről

igaz barátodat

Csereit mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

4003.

Gr. Sztáray Vince — Kazinczynak.

Verehrtester Herr von Kazinczy!

Ihr Schreiben vom 9ten August ddo. Ujhely habe mit wahrer Dankbarkeit erhalten, und es gewärten mir die darin enthalten[!] Auszüge aus dem *Serra'schen* lateinischen Werk den grösten Genuss,

welchen ich seit Durchlesung von *Posselt's* ebenfalls Lateinisch und gleichfalls classischem Werke, de Bello Gallico ab anno 792 empfunden hatte, auch jenes ist sehr selten, gieng seinen berühmten *Europäischen Annalen* noch Voraus, wurde aber wegen Mangl an Abnehmern, da die *Todte Sprach* wenige nur anlächelte, nicht weiter fortgesetzt — und somit ein Litterarisches Product, welches den *besten* unter denen Alten, einem Tacitus, Xenophon, Tucidides, an die Seite gestellt zu werden verdiente, im Werden erstickt — ich bleibe desshalben doch meinen guten Classickern Hold, und wag es kühn zu behaupten, dass die gepriesenesten selbst der Neuere ohne classischer Belesenheit, nie dem [!] Gipfel des Ruhms erstiegen hätten, den Sie errichten — auch eine sehr geringe Anzahl Neuer (unverschrobene) Ideen (den letztere sind so gantz die Ausgeburt der Allerneuesten Welt) zur Welt gebracht haben, welche Cicero, Seneca, Plato u. d. g. nicht schon vor Ihnen, vielleicht mit hellerer Farben-Gebung, der spätesten Nachwelt hinterlassen hätten und ich meines Theils glaube, dass es nie sterbliche geben dürfte, die mehr Geist, als Horatz, mehr Witz als Ovid, mehr Erhabenheit als Plato am Tag zu legen im Stande wären — welches mich auch auf eine sehr interessante Anecdote erinnert, welche mir meine im Jahr 804 zu Wien verstorbne Mutter nicht einmahl erzählte, dass nemlich der durch seine äusserst Classisch-bildung rühmlichst bekante italische Dichter Metastasio, den Sie persönlich sehr wohl kannte, in seiner Tags Ordnung sich vorgeschrieben hatte, Täglich Abends mit einer gewissen Anzahl Gelehrten von Wien den gantzen Cyclus Griechisch und Lateinischer Dichter alnählig durchzugehn — hatten Sie Ihm nach ein Par Jahren volendet — so giengs wider da Capo, und so fort bis der Todt oder das Eiserne Geschick Sie nach und nach trennten. Graf Vilcsek damahliger Obrist Hofmeister, Unser Edler Teleky und mehrere dieses Calibers gehörten zu jenem schönen bunde, und alle fanden in der Gigantischen Vorwelt einen Hoch-Genuss, denn die Pigmeische Mittwelt Ihnen schon damals nicht gewähren konnte, und wohl täglich noch minder gewährt!

Auf die beliebten Serra'sche Auszüge zu kommen, so glaube doch z. b. in der dem armen Mak gestellten ziemlichen Schand Obelisk einem etwas partheischen Tadt wittern zu können — den Mann inter Charybdim et Scillam nach Neapl schickte um Ihn auf jeden fall zu schanden zu machen — dem Mann ein Armée Commando anvertraute, wohin Ihm in unseren aristocratischen Staate

schon seine Abkunft nicht stehen hiess — und dem es auch desshalben bloss schwindelte, und dem es Gewiss an Talent und Tapferkeit keiner Seiner hohen noch niedern Neider zuvorthut — wie ich als augenzeige erfuhr bey sehr wichtigen Vorfällen. Der Todt des Perrüsichen Prinzen Ludvigs ist wirklich von Meister-Hand geschildert, schade doch — das Einem Leonidas, Epaminondas, Codrus und so vieler für Ihr Vaterland aus Pflicht Gefühl und Ehr Geitz gefallnen Helden mann jenen jungen, fürs Vaterland theils aus feindlichen Champagner Reben Rausch Gefallnen Prinzen, nicht so ganz Mackilloos beygesellen könne. Der also wirklich dem bösen Rath und die tolle That *expiavit* et conclusit. Der mir bishero unbekannte Trait des grossen Napoléons, grösser hier, als bey manchen Siege, gefällt mir ungemein, dessen Aschen noch jeder franzos Vergötern, sonst aber jeder Europeer, kaum bemitleiden sollte — Es seye denn er wäre als Erster Consul gestorben, und hätte wie Es an Ihm nur stand, für schöner befunden Kronen unter Sich zu belassen und Eichen mit lorbeer Zweigen vermengt auf seinem Haupte zu tragen — als, wo nicht der letzte, doch der Neueste, unter *nun schon Seines gleichen* zu werden. Es wird mir zum wahren Vergnügen gereichen bissweilen mit brieffen von Ihnen mich beehrt zu sehen, ich liebe die Wissenschaften und weihe Ihnen gerne manche deren mir entübringenden Stunden. — Denn das göttliche Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci ist doch die Summe der lebensweisheit, in dieser Hinsicht dies in Erwägung nehmend, wie könnte ich nicht mit wirklichen Vergnügen Einen Mann von Ihren Känntnissen und bildung, wenn ich auch das Glück dessen persönlichen Umgangs nur selten geniessen kann, welches ich mir übrigens sehr wünschte — Zum wenigsten in Schriftlichen Umgang mit mir sehen, wodurch ich nur gewinnen und manche Winke zur bereicherung meiner Bibliothek erhalten kan, die mir willkommen sein würden. und hiemit habe die Ehre noch mahlen für die Pünktlichkeit, mit welcher Sie Ihr in Ujhely mir gemachtes Versprechen lösten, Ihnen meinen wärmsten Dank abstattn, zu verharren mit aller Hochachtung

Euer Hochwohlgeboren
Sztára d. 18t. Aug. 821.

unterth. Diener
Graf Vinc. Sztáray mpr.

P. S. ich muss leider samt meiner ganzen Familie wegen schwer drohender Krankheits Gefahr meines kleinen Tochterleines,

übermorgen nach Kaschau auf 10 Tag! Dann gehe auf jeden Fate Szirma Besenyő, *bey Miskolcz*, zu meinem Schwiegervater, und komme nur mit Ende 7br. nach Hause.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4v. 29. sz.]

4004

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Aug. 20d. 1821.

Tisztelt, kedves barátom,

Eggy valakit megszólítottam, csinálna nekem pénzt, mert valami jószágot akarok venni. Azt felelte, hogy két helyet tud a' hol van, de horsosan akarják adni. Ma irtam vissza, hogy illendő feltételek alatt mind felvehetném, mert tudom, hogy szükséged neked is van, 's kértem, hogy vagy adják tudtomra kit szőlítsak-meg, vagy mutassanak útát annak, hogy velem végezhesen. Kérlek, ne vedd vakmerőségnek lépésemet, sőt magyarázzd arra, hogy erántad örökös hálámnak bizonyosságát szeretném adni.

Melly hét vala az Ujhelyben! és melly különböző érzéseket támaszta! Az asszonyok majd megpukkannak mérgekben, hogy a' Kormányzó *eggyel se szőlla* a' bálban, 's azt beszéllik, hogy midőn a' Topolovkai Consil. Szirmay Lászlóné, megpillantván hogy belépe a' bál' palotájába, feléje repült, 's köszöntötte, elfordult a' Consiliariusnétól. Eggy valaki haragszik, hogy vége van uralkodhatásának; (nem a' két V. Ispánt értem). Még szombaton is tartá Gyűlést, 's mindennap sok jeleit adván, hogy a' kormány erős kezekben áll, de a' nélkül hogy valakit nyomott volna. A' Báró Sennyei-ház' Directora Nyomárkay kedves barátom, minekutána az egész Gyűlést a' Gróf Csáky Imre bajai foglalák-el, felkölt és ezt mondá: Mélt. Administrátor Ur, Tek. Nemes Vármegye, Gróf Csákynek nem benevolum sequestrum kellett volna, hanem Crida; 's minekutána a' T. N. Vármegye neki most is sokat spendíroz, esztendőnként 3000 ftot rendelve élélmére, én a' B. Sennyei massája részéről, hova a' Gróf közel 100,000-rel tartozik, én ezen Végezésnek ellene mondok. — Ő Nagysága minden nehezteles nélkül felele; hogy a' Cridát megelőzte, mert az eránt majd később elő fog fordulni bizonyos írás; egyéberánt inti, hogy

ezután gondosabban válassza-meg szavait midőn szól. Én kénytelen vagyok megvallani, hogy csudálom ezt a' gyönyörű tónust, melly nyugalmát még a' feddésben sem veszti-el.

Aestheticai tekintetekből is örülve nézem Kormányzónkat ebben a' székben. Soha sem dől-meg, két kezét soha le nem vonja a' papirosról. Ezek kicsinységek. De hogy tanácsra nem szorúl, azt nincs senki a' ki meg ne vallja.

Mondottam talán Ujhelyben, melly örömmel láttam azt Aug. 6dikán az Udvaron készült sátorban, hogy az Eszterházy József egésze kiáltatván ki, nem egyszer, nem háromszor, hanem hatszor kiáltanak Vivátot, 's hosszára nyújtott hangzással. De azt nem fogod tudni, hogy szombaton Wenkheim, a' két Orczy 's Festetics visszajővén Deregnőből, Pálóczról, Nagy Mihályból és Rákóczról, Orczy Lőrincz vette a' poharat, 's megköszönte a' Rendeknek, hogy atyját nem felejtették. 'S Orczy ezt a' kis megszólítást öszve meg öszve zavarva tette, melly mutatta, melly mély érzéssel tette. Barátom, ennyi sok köz ember között még is vagynak jók, 's a' szép lélek érzése az emberekben ki nem hal.

Alázatosan kérlek, jelentsd-be alázatos kezesókomat 's hálás tiszteletemet Ő Nagyságának és Comtesse Virginiének. Én és Zseni bizonyosan leszünk tiszteletedre, de most pénzt sürgetek, mert a' feleségem vak Onkelének az özvegye kivette Fay Barnabás Referend. Úrtól a' Szendrei birtokot, 's azt velünk felosztja, ha a' pénzt letesszük. — Megsikatott Zseni elbeszélvén hogy Téged látott a' bálban. Elfogódott a' szívem mikor a' Grófot megpillantottam úgy mond, 's szemeim könnyűbe lábadtak. Nem mertem megszólítani. Ha nem szégyenlettem volna, leborúltam volna lábaihoz. Hiszen a' Gróf nekem atyám. — Ezek a' Zseni szavai. Most Ujhelyben mulat tíz nap olta a' fortepiáno miatt.

Szerencsés valék megkapni a' Szemere Albert bolondságát, 's küldöm azt, hogy ne vess rajta még egyszer.

Maradok örök, örök, örök tisztelettel

alázatos szolgád

Kazinczy Ferencz mpr.

Comiti Colloredo infrascriptus.

In hoc rerum statu significare tibi necessitor, quod nonnulli boni patriae Cives te ob infandum pariter ac nefandum contemptum illum tuum, quatenus Regnicolari Deputationi te Vindobonae coho-

nestare volenti, Hamanico superbiae tuae typho inflatus, aditum denegaveras, aure ac naso privare gestiant. Consulo itaque tibi, ut quo ocyus fuga tibi consule, si te integrum esse velis. Subdue te, Catilina, ab his Ciceronibus justo furoris incendio aestuantibus. Libera patriam contagione cadaveris tui, cujus interna exhalant opaca Mephytim, putri, quod hiat, recludens funera busto, tetriorem; qui indignum te reddidisti, ut vel ossa tua in terrae Pannoniae sinu molliter aliquando cubent.

Quae tamen consilia mea plane non eo vergunt, ut poenam unius plus quam patriae proditoris in sui demeritum, aliorum vero salutare in exemplum effectuando, te tutum reddam: verum eo, ut mitissimi ingenii Princeps noster, pro cuius familiaeque ejusdem incolumitate praelibati contemptus patriae vindices mecum ad instar Curtii in quamvis abyssum se praecipites darent, hoc extraordinarii enthusiasmi patriotici effectum ne quo pacto offendatur; qui ex funestissima praeviorum consiliorum tuorum sequela utinam jam nunc tandem sinceritatem illorum metiri sciret. Tolcsvae, 14. Xbris 1805.

Albertus de Szemere,
progenies Ducis Huba.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4005.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Döbrenteinek. Igen kedves leveledre nem válaszolék. Nem hittem, hogy kezédbe menjen. Valami itt megyen, az neked is szöll, kedves barátom, ki javallád Pápayhoz a' Takács elhalásakor írt levelemet. Adja Isten, hogy idegenkedéseink szűnjenek meg. Hogy idegenkedénk, nem bánom; annak nagy haszna volt. Jó portéka a' korholódás: de meg kell szűnni valaha. A' szászokat a' Magyarok ellen szerető Scivert felelete megjelent. Nem szégyenlem, hogy én még forróbban szeretem a' Magyar a' szászok ellen. Ha ez a' forróság nem igazságtalan, úgy forró lehetek. Sokat beszéll; többet mondana, ha kevesebbet mondana. Még arra is van gondja, ha én teszem é a' mit a' szász Papok nem tesznek. Szeretném, ha valaki megsugná neki, hogy a' Maros-Vásárhelyi Bibliothecának eggy egész láda köny-

vet küldék, 's sok izben küldök sok és nevezetest a' Patakinak. A' Muséumnak nem, mert a' doublettet eladják, 's még egy más okért. Élj szerencsésen, édes barátom. Feleségem tisztel. Emil már Patakon felele az examenben. Antonin Septben megyen oda 's most Emil is [ittthon van] még, Antonin is. — Öllelek forró szeretettel.

Tetszik e az Igaz Zsebkönyve? Az nekem örömöm. Nyugtalanul várom Aurórárt. A' kettő vetélkedjék, de szeretettel. — —

Széphalom, Aug. 20d. 1821.

Még sem vetem el a' tollat, édes barátom, mert én örömemben nem találok soha mértéket és határt, 's poharamat az utolsó cseppig szeretem nem kiinni, hanem kihörbölni.

Leveledet Újhelyben vettem Báró Malonyai János úrnak királyi elfogadtatása alatt; mert ezt Urunk Ő Felsége az elbűcsúztattatott nemeslelkű, 's általunk és általam szívesen szeretett Eszterházy József Fő-Ispáni székébe ülteté, meghagyván amannak a' 21 eszt. oltá Ő Felsége eránt példásan viselt hivatal' nevezetét. A' pompát látni kell, nem hírt olvasni; de neked a' pompára kevés gondod. Azt mondom tehát róla, és csak azt, hogy én Aug. 5dikén V. Ispánunk szobájába léptem az engem először itt látott Beregi V. Ispán Báró Prényi Zsigmond elébe, 's kevélykedém vele, midőn ez engem öszvecsókola. Innen egyenesen Fő-Notáriusához Komlósy László úrhoz fordultam, egy oly kis és száraz 's véghetetlenül szerény emberhez, a' kit Esküdtecskének gondolnál, 's szint oly kevélyesen csókoltatám meg vele magamat, mint az ő Prényijével. Beregben elmondott Dictiója felől felküldém a' hírt a' Kurírnak 's azt nyomtatva talán már holnap megkapom. Barátom, hazánkban nevedik a' lelkes emberek' száma. Kérdeztem tőle, ha olvasta e már az Anacharsis Utazásait, mert úgy hittem, hogy Dictiója onnan gazdagodott. Nem olvasta. És így még Patak adta neki a' mit bír.

Estve a' T formára terített asztal mellett a' Vice Notáriusok helyére akarék ülni, hogy Ungvári Vice Ispán Consil. Kárnér [!] László legyen szomszédom, ki igen érdemes férje a' Kazinczy András leányának; de V. Ispánunk Consil. Szemere István elkergetett, hogy maga birhassa a' szeretett Kárnert. Így a' Fő Notáriusi szék' balja mellett üresen álló helyre jutottam, egy soha nem látott kulcsos zsebű Úr mellé. Az, mihelytt leülék, azt a' kérdést tevő, hogy a' Felső-Regyalján, Újhely körül, mért ültetik sorba a' szőlőtöket, Tokaj körül nem sinór szerint. A' Mélt. Úr, mondáma, talán nem volt Ura atyjának, a' mi

szeretett Fő-Ispánunknak halála oltá itt? — Az Úr engem Orczynak néz; én Wenkheim vagyok. — Úgy harmasan örvendek; mert azt az urat van szerencsém tisztelni, a' kit látni régen óhajtottam; az Orczy József vejét látom, 's hírt vehetek a' lyányom felől. W. az utolsó czikkelyt nem értette. — A' lyányom mondtam, a' Mált. Úr Vármegejében van a' feleségem testvérénél, kinek semmi gyermeke nincs, 's azt tavaly elvitte. — Úgy tehát K-val van szerencsém? — Igen is. — A' kis Kisassz. egészséges, semmi baja, 's olábul úgy tud, mintha annak született volna. — Azt örömet hallom; de nem felejt é el magyarul? — Úgy beszéll, mint mi ketten. Midőn az Úr Sógorát meglátogattam, 's meghallotta, hogy magyarul szóllok embereimhez, jött, állaltfogta lábaimat.... Elmedvesültek szemeim.

Prényi a' V. Ispán canapéján ült; mellette Báró Barkóczy az első széken, tovább én, Gróf Dezsőffy József, Fő-Ispán Lónyai által ellenben Perényivel. Egyszer hívnak: Kézy van itt. Felszöktem, mentem. — Van vers? — Van. — Hol van? Kivonta lajblija alól. — Jöjjön Prof. Úr, kiálték: Itt a' Kézy verse; itt maga. Leültettük, 's Prényi felolvasá nagy tapsolások közt. Lónyai megszólala: De Kézy csakugyan nem írt soha szebbet, mint az én feleségem halálára. — *Én.* Én és maga Prof. Úr azt mondjuk, hogy nem soha szebbet, mint a' lyányom' születésére. — *Lónyai.* Mondja el Prof. Úr. — Elmondá. — Ekkor Gróf Dezsőffy mondá el a' magát a' magát anyjának sírján keresztül lőtt Pulszky halálára, a' Koppi halálára és a' gróf Eszterházy Józsefné halálára. A' legszebb ember, a' legszebb hanggal, a' legszebb declamatióval. — Melly estve!

A' történet hozzánk veté Szemere Albertet, egykori tanuló-társamat. Már most te mondd-el, a' mit Colloredonak írtál. Az ember egy kopasz, decrepitus kistermetű ember. Elmondá. Imbol az. Az ő adjectiójival. De kérlek, ne gondold, hogy a' levél csak egy szóval is meg volna toldva. Recepisse mellett tette fel azt a' Litzkai postára, 's Colloredo azonnal fogatott, 's oda hagyta Kassát, 's kevés hetek múlva megholt.

1805 a' Pozsonyi Dieta a' maga Bécsbe küldött férfijainak meghagyá, hogy Colloredo Ministerhez is elmenjenek, 's janua prohibiti sunt. Colloredo az akkori futamláskor Kassára jött. A' Tolcsván lakó Szemere meghallotta. Rá rezzentek az ebánya németjére, monda, mint a' rossz puskás a' nyúlra, 's ezt írta neki: ab Alpha ad Omega.

Comiti Colloredo infrascriptus.

(Ez volt a' formula initialis.)

«In hoc rerum statu significare tibi necessitor, — — —

[stb. mint a 4004. számú levélben.]

Ez volt a' levél és sem több, sem kevesebb. Az utolsó sort azért vetette mellé, hogy Colloredo gondolja, hogy ő *valami*, úgymond. — Látnod kellett volna, hogy Dezsőffy mint görbüle meg a' székén, hogy az effrons impertinentián támadt csudálkozást elrejthesse. Ez a' Bibliából 's Virgilből össze igen rosszul szőtt levél nevetség és nem nevetség.

Az Administrátor Aug. 6d. székét fogott, és hétfőtől fogva szombatig mindennap gyűlésezvén, megbizonyította azt, hogy a' kormány erős kezekre szállott. Nincs ember a' Megyében, ki olly ékesen szóljon deákul; magyarul folyvást beszél; 's olly tisztán, mint mi mindnyájan; magyarul tartá Béköszöntését is. Cselédjei, asztala, kivált hétfőn, királyi volt. Érzénk, hogy nem szorúl tanácsra, és hogy sugallót maga körül szenvedni nem fog. Végezése i g a z s á g o s a k v o l t a k ; kettőt-hármat megszólíta, harag nélkül, de méltósága éreztetésével. Mások azt mondják, hogy több nyájasságot, figyelmet vártak; én, a' ki magamat az úgynevezett Nagyokhoz soha nem tolom, még dicsekedhetem is figyelmével.

Nemzelünk, az az Megyénk Moralitásának egy gyönyörű példáját adá. Az innep ebédje előtt Gróf Dezsőffy karomba ölté karját, 's kért, hogy egymás mellé ülünk. Ez meglett. Már ettük a' levest, midőn a' Stipsics Huszárok Oberstere 's Tisztjei jöttek. Ezeknek a' Vice-Ispán és két Szirmay 's én helyet adánk, mint gazdák. Én lementem a' második asztalhoz az udvarra. Ott történt, hogy az Eszterházy József egészsége kiáltván ki, a' 4 hosszú táblák vendégei nem egyszer, nem háromszor, hanem *hatszor* kiáltának vivátot, 's hosszúra elnyújtott hangzással. Örvendettem a' hálás érzés jelének.

Orczy Lőrincz és György együtt jöttek az Administratorral Pestről. Nem ettek a' Megyébe lépés o l t a e g y e b é d e t i s , h o g y a' sereg a' volt Fő-Ispán B. Orczy Józsefért ne ittak [!] volna. Szombaton Orczy Lőrincz vette a' poharat 's megköszönte a' Rendeknek atyja eránt bizonyított szíveségeket, még pedig a' nagy indulat által össze-zavart beszédben. Ki nem érti, hogy cz a' zavart beszéd több volt, mint a' nem zavart beszéd volt volna?

Gr. Festetics Vincze egy nap általellenben ült velem. Az Orchester a' gallerián egy szép Magyar tánczot vont. A' Festetics szemei elnedvedtek, de nem szóllott, — szerettem volna megcsókolni azt a' szép szemet. Ő atyjával 's testvérével insurgált.

Hétfőn avatánk be a' Zemplényi Vitézek emlékét is. Ott vala az Administrátor, ott Wenkheim, a' Pesti Insurgensek Obestere, ott Orczy Lőrincz, a' ki a' Győri nevezetes napon sebet nyert, ott Dezsőffy József, a' ki 1805. Kapitány vala a' Felkölt Szabolcsi Vitézeknél. Én két fiamat, Emilt és Antonint, kézen fogva vezettem oda, 's mig a' Fő-Nótárius és Oberster Kandó tarták a' Beszédet, ők az Emlék látkövéen állottak. Gyermekek, de emlékezni fognak, hogy oda atyjok vezette.

[Megjelent az *Irodalomtörténeti Közlemények* X. köt. 203—207. lapjain.]

4006.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Pápay Sámuelnek.

Széphalom, Aug. 20d. 1821.

Édes barátom,

Soha te még tiszteletesebb nékem nem valál mint utolsó leveledben; tiszteletes magáért a' Takács' szeretetéért is. Ha ő vissza-jöhetne közzénk, azon órára emlékeztetném, mellyet Győrben töltöttem nála, hol neki azt mondam, hogy a' te lelked tiszta, mint az a' láng, melly előttünk égett. Teljesítem a' mit parancsolsz, 's Himfy-hez megírom leveletem vagy még ma, vagy ha már ma nem érnék rá, első postával; 's nem egyedül azért mert te kívánod, hanem minekutána jobb szerencsével biztatsz, mint a' melly engem a' nevetni-szerető Pap (Ruszek) által ért, tulajdon mozdulásomból. Rög olta óhajtom, hogy ez a' kedvetlenség vegyen szebb szint magára, 's a' hidegség változzék forrósággá. Nem való az, hogy a' békélt barát nem barát, 's Himfy nem azon két emberünk mellé való, a' kinek én szeretetét keresni nem fogom, mert sem mint Író sem mint Embert nem becsülhetem.

Hiszek szavaidnak, 's Takácsot örömet nézem annak a' nemes-lelkű halandónak, a' kinek őtet te festéd. Hiszem hogy őtet mások

vevék némelly hamis lépésekre. Hiszem azt is, hogy erőszaktól és fortélyoskodástól, ember, a' mint írod, tisztább soha nem volt; 's ámbár Értekezése, melyet a' Tud. Gyűjt. számára Verseghy ira-le, mind erőszakkal, mind ravasz fordulatokkal tömve van; inkább hiszem, hogy azt a' zavart lélekkel, zavart elmével írt, 's Recensense által is nevetségesnek ismért Értekezést ez a bonus homo (Anal. Gram.) rakta tele a' maga portékácskájival, mint hogy Takács nem vala az, a' kinek ötlet te festéd. De tegyük-fel, írta legyen mind azt maga Takács: ő nekem még is az marad, a' minek ötlet minapi levelem szerint mindég tartottam. Meg vala tévedve, meg vala tévesztve, 's hamis és igazságtalan lépései a' jónak szeretetéből eredtenek. Elhítetö magával, a' mit te sem tudsz levetkezni, hogy különbözésinkre, élességinkre bennünket, 's kivált engemet, ki mind abban, mind ebben többet tevék és teszkek mint ezerek mások, a' magunk' szeretele 's a' fény' áhítása szédít; hogy én magam mellett, a' mint Értekezése mondja, senkit nem török, és hogy élességeim nem a' vélt Szépnek, vélt Jónak, vélt Igaznak forró szeretetéből crednek, hanem irigykedésből, bosszúból. E' szempontból tekintve bántásit, neki régen megbocsátottam, 's örültem hogy azoknak egy részét annak tulajdoníthatám, a' kinek idegenségét dicséret gyanánt veszem. Ez az ő bántása nekem legalább alkalmat nyújta, némelly gaz vádak alól teljesen kitisztulni, 's úgy hiszem, Füredi Vida nem szóllott volna, ha meg tudta volna álmodni, mi következik. Mala mens, malus animus.

Midőn én Győrben (1815. Apr.) meglátogatám a' mi Takácsunkat, az vala áhításom, hogy együttlétünk oltsa-el benne kevélységem felől felkapott képzeletét; mert én úgy hiszem, hogy a' ki engem megpillant, ezt a' képzeletet egyszerre és örökre elereszti: de lásson egyszersmind olly tüzesnek, olly hajthatatlannak, a' millyen vagyok. Tettetni 's színlelni semmit nem tudó 's tudni nem akaró lelkem ör nélkül vala hagyva, midőn nála felléptem. Megrázkodott nevem' hallására. Ha véték, mondtam, dolgainknak ereszkedvén, miért nem czáfoltatom-meg? van e arra szükség, hogy orgyilkosok által verdestessem? Azt felelé, hogy ők engem tisztelnek, 's ennek bizonyására felolvasá Horvát [.] Endrének egy hozzá-intézett levelét, mely mellett lehetetlen vala elfojtanom a' mosolygást. Így, épen e' hangon, referála a Bassanói Herczeg a' Világ' Kormányzójának. Láttam a' felállani akaró Magyar Tudós p a r a n c s o l g a t ó Társaság' embrüőcskáját ebben a' rendes levélben; mint kevés napokkal elébb Pesten

a' Verseghy által munkába vett Egység-Babelét abban, a' mit nekem az alku, kölcsönös feláldozások által ajánlottak, azt kérdvén tőlem egyszersmind, hogy nekem ki ada hatalmat a' mások' dolgozásaikat ítélgetni. Meg nem foghatám, miként szállhat efféle gondolat a' Magyar Adelung' agyába, noha tudtam, hogy abba még rendesebbek is elférnek, 's láttam, hogy dolgait egy darabig per fas et nefas el is vitte. Azt reményli ő, látván hogy egy darabig per fas et nefas előment, és némelyeket a' vele ellenkező felen be is tudott pókhálózni, hogy ezek az ő dolgai el nem akadnak: de nem látja, hogy minden ravaszsága 's erőszakoskodásai mellett sem találja még eddig ugyan csak egy Írót is, a' ki úgy declináljon 's conjugáljon mint ő akarja, és hogy az ő chrómája miatt azokÖt, a' görögökÖt, törökökÖt, örömkÖt mondjon; nem még egyet is, a' ki vele azt óhajtja, hogy bennünket az Uralkodás kényszerítsen a' józan És' követésére, melly vagy nem józan, vagy ha az, bizonyosan részeg, midőn Birónak akar ismertetni a' Nyelvben, melly nem Tudomány' tárgya, hanem Mesterségé. Ő ellenetek is szórja hideg mennyköveit, tisztelt Veszprémiek, 's benneteket is Nyelvrontóknak 's Herostratusoknak kiáltoz, 's kinjában a' *boldog Isteneket* hívja segédül; meg nem gondolván, hogy a' Siegwart' fordítójával és velem, senki sem érdemlene inkább együtt neveztetni, ha ő is én is tűrhetnénk a' szomszédságot, mint ő. Mert van e kegyetlenebb Nyelvrontó mint az, a' ki a' Paradigmákat rontotta-el, és így a' beszédet minden sorban eltarkítja? Van e badarabb beszéd, mint az ő kedves Aglájájáé? 's nem magyartalan e az ollyik ember, és a' kihez tartozik ez a' ház, és ezek a' könyvek az Úré? Neki nem magyartalan a' ded: de az ádáz, kamat, sőt maga az eszmélet és a' feled is magyartalanok, az az, nem magyarok. Vallyon az ő Aglájája' nyelvén merne e szóllani a' Szónok és a' Cúrió? 's megértené e Örzsike?

Takács felől szölván, nem lelete nem szóllanom arról, a' ki ő belé beleszívta magát, mint a' nadály. De ő ártani keveset fog. A' Nyelv' és Literatura' emberei szabadok, 's nem ismernek sem auctoritást sem praescriptiót, 's alku és kölcsönös feláldozások miatt a' jónak ismertetétől soha el nem térnek. Potior iis semper videbitur periculosa libertas quieto servitio. Ők a' Nyelv' Urai, 's az áll-meg, a' mit az Idő ő utánok sanctionál.

Midőn nálunk a' hajnal felhasadozott, vastag köd fogta-el eszünket, 's tartóztatá a' felvirradást. Az én tüzem nem tűrte a'

késedelmet; vést támasztottam, mert a' ködöt csak fergeteg verheti-el. Mózes szent haragjában öszvetöré táblájit, Alcibiád feldőjté a' hamis Istenek' szobraikat. Ez kevélység volt e, vagy csak tűz? Tudva van a' mit tettem, 's nem mentem sem magamat sem tetemet. De szabad elmondanom Cátóval, a' ki fölöl, méltán vagy nem? azt mondják, hogy nem tűrheté a' Scípió' ragyogását: Qui mihi atque animo meo nullius umquam delicti gratiam fecissem, facile aliorum lubidini malefacta condonabam. Az én kevélységem a' Scípióknak nem rongálni szereti fényeket, hanem az által osztozik azokban, hogy vallja, hirdeti. A' Maradék nem szívemet fogja vádolni, hanem izlésemet. Ha engem Magyar Bodmernek kiált, megtiszteltetésül veszem a' szót.

Élj szerencsésen, édes barátom, és ha Himfy elfogadja jobbomat, tekintsd azt a' te diadalmadnak, tekintsd halotti áldozatként a' 'Takács' sírja mellett.

Örökös hived

Kazinczy Ferencz mpr.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

4007.

Kazinczy — Kisfaludy Sándornak.

Kisfaludy Sándornak K. F.

szíves tiszteletét.

A' fergeteget a' lelki világban nyugalom követi, mint a' testiben, 's vidámabb, szebb, éltetőbb, mint a' melly ez nélkül volt volna. A' mi világunké egy férfiúnak elhalásával tűnik-fel, a' ki részt veve e' fergetegben, 's épen az által hogy abban részt veve, egyik jótévője a' Nemzetnek. Ismerjünk a' 'Természet' útjára itt is, melly rosszat hoz ránk, hogy áldásiban jelenhessen-meg; melly vonz benünket, midőn úgy hisszük, hogy őtet mi vonzunk. Gyűljünk a' 'Takács' sírja mellé, 's fogjunk kezet azokkal, a' kiket becsülhetünk. Én tisztelettel, szeretettel, bizakodással járulok elődbe, nagy disze honomnak, 's kérem barátságodat. Kevélykedni fogok a' Maradék előtt, ha azt megnyerendem, mint lelkes testvéredével, mellyet már kevélykedve bírok. Élj szerencsésen. — Széphalom, Aug. 20d. 1821.

[Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.]

4008.

Gr. Dessewffy József — Kazineczynak.

Sz. Mihály, 1. Sept. 1821.

Szeretem Ferenczem!

Örvendek szerencsés ki nézéseiden, köszönöm törekedéseidet, de én nem adhatom magam Ceciliusaink' és Alphiusaink' kezeikbe. — Belé nem bocsátkozhatom ha haton felül kérnek százért; azért megyek e' napokban Pestre, hogy tiltatlan kamatokon szerezhessenek, mert tehetős atyámfiairól azt mondhatom, a' mit Ninon az ifjú Marquis Sevignérül: âme de boulli, fricassé dans la neige.

Javaslom, őrizkedjél az Uzsorások horgaitúl; tudom, mennyibe került azokbul ki vergődnem.

Nem mondott meg mindent Zsenni; én az egész világ láttára meg csókoltam, el felejtkezvén örömemben hogy annyi szem tanúja bátorságomnak, és piruló rózsák termettek ártatlan csókom alatt is tiszta arczáján. Virginie ezer csókokat küld Zseninek. Olvastad e az új Personális székfogó beszédjét? — ez remek, — igen jó barátom Szögyényi, nyomon követett Fiumében, azt mondta rólla Metternich a' Császárnak: «Szögyényi ist reines Gold.» Az ingyen ajállott szálást el nem fogadta Gróf Széchényektúl; a' ki így kezdi, csoport jó reményeket nyújt, és ritka igazsággal biztat, redeant in aurum tempora prisceum, mert a mostani vagy rezes, vagy sár közt szereztetik.

Itthon lesznek ismét 22dik körül.

Nagy Úrnak termett Malonyay, una comis atque severus.

Mikor láttunk [!] téged, én feleségemmel eggyütt, Sz. Mihályon? Még nem is esmered fiaimat; ha nem jössz, én viszem hozzád őket, most nevelőt is akarok nekik hozni Pestrül. Könnyű lesz annak az ítélet köztöm és Jó'sa közt, a ki hozzá írt leveleimet olvasandja.

Pallérozatlan gyémánt Szemere Albertiünk, sok erő van ebben a főben; a mit a pátens ellen írt, remek, nem kellene váltóztatni ideáin, hanem csak köntösökön. Mennyi Hercules jár kopott és rongyos ruhában! Sőt Hercules oroszlán bőrben bunkóval bódorgott 's törte meg a szörnyeket.

Vale, tudom, mennyit és mennyin fognak rólad Pesten tudakozódni; azt mondom majd nekik: Musis amicus tristitiam et metus

tradit protervis, in mare Creticum portare ventis; nincs sem rá, sem reám nézve a ki:

Vivat extento Proculejus aevo
Notus in fratres animi paterni,
Et quem agat pennâ metuente solvi
Fama superstes.

Mi történik az Erdélyi levelekkel? —

Döbrenteyvel kiadott jelentésemnek már a tudományos gyűjtemény Júniusi kötetében ki kellett volna jönni, de még nem olvastam. A Külföldi játékszín első kötetjében sok jeles dolgok találtattak. A papiros végezni parancsol, tudod hogy minden leg kisebb parancsolat nélkül örökös hív barárod vagyok.

Pipsz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4009.

Édes Gergely — Kazinczynak.

3-a 7bris 1821. Kupról.

Tekintetes Úr

kíváncsú barátom!

Fölelésztelt ez az alkalom hogy, a' mit személyesen nem tehetek, írásban szóljam. Nincs olly nap mely emlékezetembe ne hozná, kívánnám látni 's ölelni... Akármint fússak a' Múzsáktól, akármint kerüljem őket, nem nyughatok. Imé egy új Darab, melyet valami *Theodül Estvéjének* megolvasása facsart-ki belőlem. Az ostoba azonn kezd: hova lett az ő képzelte vára a' benne lakókkal? de, ha úgy volt, nem gondolhatta-meg hogy ott minden a' változás árnyékába rejteződvé egy utolsó porszemig megvan. Mert nem vészett-el világ' teremtetéstől fogva? Külömben a' Veszprémi Értekezés ellen; kérdés: hol az eredeti Vallás? — Hol van Origenesz és Ágoston az a' ti hazátok, Mellyben a' hit' arany hajnala fényre derült? — Mind ezeket Muhamed' hitető tudománya nyelél 's a' t. a' mint egy helyenn éneklek. Mikor igazságról van szó, kell-e akkor Odiló, Eduárd 's a' t.? Ha valamit a' kútfőből nem merithetünk, nem tiszta az és nem eredeti. De minek töltöm ezzel Levelemet? elég az ahoz hogy ezen Darabot a' mondott *Estve* szülte. Azért köz-

lőm ezt tudós Barátommal, hogy lássa, mikre-is kihat az én tollam. Sok Vallást illető tárgyakat raktam én papírosra. De a' mellyeket külön szoktam rakni, mint nem a' még mai időhöz valókat. Vajha legalább barátaimat gyönyörködtethetném azokkal!!! Vajha az én bujdosó lakásomnak helye Patak' vidéke lett volna! Ott legalább barátaim hozzám hasonlóbbak lehetnének! — Ovid' Tristiumát egy valaki indításából úgy lefordítám a' mult télenn, hogy az, ítéletem szerint az eredetivel bátrann megmérkezhetik ugyan annyi számú Distikonokbann. Most Kanonok Horvát Jánosnál van. Az indító kinyomtatattatását ígerte, de most mosolyogja. Temérdek munkákat tettem: most elég dolgom van velek! Nyomtatattatni nem is iparkodok, mivel nem igen kelnek. Horácztot ugyan kiadta Trattner, de nincs köszönet benne. Egy az, hogy Orthografiámat nem tartottam meg, a' mellynek helyessége felől úgy meggyőződve vagyok, mint a' felől, hogy a' nap az egész országos Systemáját vezeti: más az hogy tele rakta hibákkal. harmadik hogy a' melly javításokat tettem rajta, míg nála hevert, megküldöttem neki 's fogadta is, hogy azokat maga helyre rakja: de semmit sem teljesített. És így nem csinált rám nézve egyebet mint bosszúságot. Marasztalom hátt több munkáimat fiaimra, kik közül egyikik most subscribált Pápánn a' Reverendások közé. a' másik Poéta és észláng. Ott az alsóbb Classisokat eléggé jól tanítják, de ugyan költséges is, mert minden jóvedelmemet elnyelik. Az olcsóságra nézve-is Pataknak nincsen mássa, de igazán Múzsák' szállásának szenteltt hely, melly mais elmémben lebeg. A' kisebb fiam oda ohajtozik: de nem tudom lehetni fog-e? — Patak egy Elegiámba így jő-be — az Elegia Erdő czimű — és hosszas lévén, csak ezt kívánom belőle kiírvánn közleni:

Hányszor adott tüzet és gyors szárnyat gondolatimnak
 A' berek? ott az öröm csaknem az Égig emelt.
 Hajl te hegyek völgyek 's források' homja! te Múzsák
 Szent helye 's érdemlett fényre hozója PATAK!
 Óh Patak! a' szívem még most-is szinte fogódik,
 A' mikor elmémmel vig mezeidre futok.
 Hol, ha nyugotra terültt termő hegyeidre tekintek,
 Mellyeket ott Kelet és Dél ugarokra cserél,
 És mikor azt nézlem, hogy kígyó módra miképpen
 A' lassú folyamú Bodrog alattad ered,
 A' mint ott csonkánn az idők' sullyára bocsátott
 A' Rákóczi' magas vára mutatja magát,
 Óh mire nem fakadok kívánnánn látni vidéked'
 Kellemeit, valamint tűnnek előmbe ma-is.

Hajh ti, ti vadszóló-lugasok' sűrű szövevényi,
 Mellyek alá magamat lopva gyakorta vonám!
 Még ma-is édesdenn jut eszembe miként ügyekeztem
 Hogy legyek én is böles hív vezetőim után.
 Mellyre szokásomként ráunvann nagy hamar, eggy víg
 Múzsa cserélte-föl azt mennyei hangjaival. 's a' t.
 Mennyi gyönyört érzett ott lelkem, mondani nincs mód:
 Óh gyönyörű tájjék, mellynek az élet örül.
 Nékem az ott igazán rózsás Éden vala, mellybenn
 Égő lelkem egész Eliziomra csudált 's a' t.

És éppenn most olvasvann a' *Szép Lit. ajándékban* a' 112.
 Laponn: *Gondolatok No. 1.* arra jegyzem:

A' mesterséget tudomány nemesíti-meg, úgy hogy
 Eggyütt jók, mikor eggy célra sietnek azok.

Nekem a' csak-tudós nem kell?
 De tudományt minden kedvell
 A' kinek értelme vagyon,
 És ez kitkit magához von.

Tudomány nélkül nincs az Ég,
 De e' földön sincs mesterség,
 Ezenn épül minden jó 's szép. *Péld. 19. 2. §.*
 E' nélkül barom a' nép.

Tudomány kell a' Valláshoz,
 Tudomány az országláshoz,
 'S ha tudomány nélkül leszünk,
 Megvettetünk és elveszünk. *Hős. 4 : 6, 14.*

De mint kell hátt ezt értenem.
 Hogy nem kell a' csak-tudós-nem?
 Ugy hogy az jó munka nélkül
 Magában semmi jót nem szül.

A' ki csak tudós magára
 És vele senki hasznára
 Nem él; tudós! tudós, de óh
 Mivel különbb mint eggy bohó?!

Ezt tovább nem kell vívtatni;
 Mert csak Tudósról mondhatni,
 Hogy az tehet igazán jót.
 Vesd-meg a' mellett a' bohót.

Sokat akarvann és hirtelen írni, szokásomként mindent össze-hordok; de szólhat-e Levélben eleget barát távol lévő barátjának? Élj sokáig a' M. Múzsák' díszére! — Vajha a' Nagy Ferencz Iliassa már látna közfényt. Eggy Pápai ifjú barátom is közöl egy Sonettjét. [!] Imé az önnön írása ide zárva!¹ Mi a Sonnét gazdát [!] nem sokra becsüljük. Vagyok Kup 3. 7bris szíves barátod Édes Gergely mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4010.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Eperjes, Septbr. 24d. 1821.

Kedves barátom,

Épen szekerembe akarék ülni hogy ide jöjjek, midőn kezembe adák postán érkezett igen kedves leveledet. Hatodik napja hogy azt kebelemben hordom; de még eddig, a' törvény és Igazság embereivel bajlódván, 's elfogva a' szeretetre legmúltóbb emberek' társasága által, rá nem értem válaszolni. Míg lovaimat befogják, nem tehetek jobbat, mint azt, hogy válaszomat megírom. Jer tehát, édes barátom, hadd szorítsalak szívemre.

A' szerénység (modestia) szeretetre igen méltó tulajdon az ifjú emberekben, de mint mindent a' világon, ezt is nemesítenünk illik az ellenkező virtussal. Kázmér (nem Kazimir --- mert ez így, tisztességgel legyen mondva, német név), Kázmér öcsém-vőm, (mondom) felette vétett ellenem és talán maga ellen is, hogy engem, felejtván a' szerénységet, melly úgy is máshova való, meg nem szólítja, és velem egy sok tulajdonú ifjút 's barátomnak gyermekét meg nem ismértette. Én ötöt mind éretted mind magáért első megpillantásommal megcsókolám vala. Én kis teremtese vagyok az Úr Istennek; de életem úgy folyt, és úgy fog ezután is, hogy rólam egy ideig leszen szó, 's óhajtom, hogy minél többen legyenek, a' kik az én ismerésem után pártomra 's védelmemre kelhessenek, midőn azok a' kik nem ismertek, vagy characteremet felragadni nem tudták, azután is bántanak, mint most. Nekem mind egyg, bánt, nem bánt

¹ Nincs a levél mellett.

az ilyen; én csak a' jók' javallását kerestem, nem soha a' sokakét; de még is szeretném, ha a' kedvező vagy nem kedvező ítélet igaz ítélet volna.

Illyen hibás vélekedés az, a' mit a' fiad, az én vőmöcsém, neked íra, mert másoktól úgy hallotta, hogy én Emíl és Antonín fiaimnak a' Zemplényi emlék mellett Orátiót tartottam. Nevetséges atya, a' ki olyat teszen, 's az én fiaim, kivált a' kisebbik, a' ki most kezdi ismerni a' betűket, az olyat meg sem értették volna. Sich zur Schau zu tragen, nem az én dolgom; nem kerülöm soha a' szemeket, de soha nem is keresem. A' gyermekek azt fogják mondani valaha ott elmenvén a' magok gyermekeiknek: Az atyám, midőn ez a' kő felavattatott, bennünket kézen fogva hozott ide, 's könyörgött magában, hogy ok nélkül, haszon nélkül el ne vesszünk, de úgy neveltessünk, hogy ha kell, ne kerüljük a' fegyverfogást, mint a' kik itt megtiszteltettek.

A' Báró Malonyai pompája bizony nekem sok örömetek ada; ott csókola-meg legelőször Báró Prényi Zsigmond Beregi Vice-Ispán 's Fő Notáriusa Komlósy László; kik felől a' M. Kurír Leveleiben szóllottam; ott töltöttem ismét boldogul Gróf Dezsőffy Józseffel két napot; ott láttam hat nap a' Fő-Ispáni székben egy oly férfit, a' ki hatalmas karokkal tartja a' kormányt, és csak ellankadhatatlan figyelme sőt csak aesthetikai tekintetekben is csudálásomat érdemli. Ott láttam a' 65 esztendőS Sárosi V. Ispánt, Dezsőffy Imrét, a' ki Baranyi Gáborra 's Bossányi Ferenczre emlékeztet, régi Magyar, 's új culturájú; ott a' Borsodit, kit gyermekségem oltá ismertem, 's Fő Notáriusát Palóczy Urat, kinek feje 's szíve eggyerányt jó. Ott a' tiszteletes Wenkheimot 's Orczy Lőrinczet és Györgyöt 's Gróf Festetics Vinczét, kinek szemei elnedvesedtek egy magyar nóta hallására. Sok mindenfelé a' jó ember, 's a' tudománybeli Cultura nagy előmenetelt teszen mind in extensione, mind in intensione. Jobb idők jönnek a' mi gyermekeinkre is mint ez volt, 's kevélykedve mondhatom, hogy azt én is segélgettem igyekezetimmal.

Itt tegnap Báró Palocsay Ferdinánddal ismerkedtem-meg, ki elvevé Nagy Ignácznak leányát 's most sokat lakik Fejér Vármegeyében. Az én velem a' Keresztyén Vallást egy eddig ismert de nem tudott oldaláról szeretteté-meg; arról, hogy az *meleggé* teszi a' szívet. Tudtam ezt, 's annak bizonyosságára hogy tudtam, elmondám neki egy Epigrammomat, melly tegnap még kész sem vala egészen, de az éjjel kicsináltam.

A' szem látni tanult, a' szív csak hinni; nemesbb ez,
 'S emberhez méltóbb, 's ah! vakon ülni nehéz.
 Úgyde magam vagyok ott: itt léptemet Istenek őrzik,
 'S a' baj hozzájuk még közelebbre csatol.
 Láss bátran, sőt nézz: szemed arra van adva: de higgy is,
 És ha int a' szív' szép Religiója, hevílj.
 Öllelek, édes barátom! Csókold hív és forró tisztelettel a' Tek.
 Asszony' kezeit és az én kedves vömet. Az élet Istene tartson friss
 egészségben, örvendetes állapotban sok ideig.

hív tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

4011.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Septbr. 29d. 1821.

Tisztelt barátom,

Tegnap estve érkezém-meg Eperjesről, 's asztalomon lelém a' Gróf Teleki József ajándékát, a' *Jutalom-feleleteket a' Magyar Nyelvről*, 's az ő levelét; asztalomon a' Szemere Pál levelét is, mellyben tudósít, hogy Neked, kedves barátom, Kulcsár vacsorát ada, hol Horvát István, Kisfaludy Károly, Helmecei és Thaisz együtt ültek veled, és a' hol az én Helmecezim előtted a' Goffredo fordítását olvasgató. Ha Neked valamit irigyelhetnék, irigyeném ezt a' szerencsédet. Látál, kedves barátom, 's látattál. Atque ipse videbitur illis. Melly új isméretekkel gazdagítatok egymást! 's azok mint csudálják most azt, a' kit én csudálok, én szeretek. Irja Szemere, hogy Te hallgattál és csak hallgattál, midőn Horvát nagy tüzzel vitatta a' maga állításait. Nem tudom mi folyt beszédben, de én mind a' szerény hallgatót, mind a' tüzesen-szóllót nagyon szeretem. Ollykor hallgatni kell, ollykor nagy tüzzel szóllani.

Én azalatt, édes barátom, kívülről igen sokat nem ígérő házat tekintettem-meg, 's elesudálkoztam annak pompás grádicsát, izletes szobájit és a' pompás Könyvtemplomot pillantván-meg. Ferencz Császár képéhez tisztelettel járultam; az szép birtokod. A' Károly Herczegét szemeim igen nem szépnek találtam [!]. Ha Kassán lakhatnám, sokat oda záratnám magam, és ha Neked teher nem sekünne

birtokaidon, Bibliothecáriusoddá neveztetném magam, ha csak úgy is, mint Scarron magát *Udvári-Beteggé*, hogy e' rettenetes pénztelenségben élni tudjak. Valóban az úczára fekvő szobák gyönyörűek. Ő Nagyságától a' Gróf Sztáray Albert képét lopnám-el, tőled a' Correggio Ióját, ha töletek valamit lophatnék. Egy szóval, örvendek, hogy e' szép birtokaidat láthatám, hogy azokat a' tiednek tudhatom.

Mint járál Pestre dolgaiddra nézve? Én igen szerencsésen. Prókátoromnak egy olly Documentumot vittem, a' mellynek meglátására mind ő, mind mások, sőt maga a' Sógorom Prókátora is, ezt kiálták: A' per meg van nyerve. A' Sógorom Prókátora nem látta még az írást, de elmentem hozzá, 's elmondottam neki mi van az írásba' 's imhol szavai: Wenn in der Schrift wirklich das steht, so hat Ihr Schwager den Prozess verloren. Nem képzelheted, édes barátom, melly veszedelmekbe taszita engem a' Sógoromnak ez a' fejekedése. Ez vete az Uzsorások' markába, 's Isten tudja mint menekedhetem-meg. Utolsó leveled szerint abban te is valál. Ohajtom tehát, hogy minél előbb nálad lehessek, 's tőled hallhassam, mit tettél te, vagy mit tennél te. De még most nem mehetek hozzád, mert sürgető útaim vannak; soha sem leszek itthon. Akkor elviszem leveleimet is, hogy lásd.

Dezsőffy Bertalan és Bárá Polocsay Ferdinand voltak azok, a' kiket Eperjesen most láttam először. Gyönyörű két ember. Ha veled leszek, 's elfelejteném neked mondani, emlékeztess két szavamra, melly Palocsayt megkaczagtatá. Palocsay engem egy szép ideával gazdagíta. Imhol az: — A' Keresztyén Vallásnak minden egyéb Vallások felett az az elsősége van, hogy meleggé teszi a' szívet, 's annak nagy Schibolelje ez a' három szó: Fides, Spes, Charitas. E' háromnak értelmét kértem; azt felelte, hogy nem magyaráztatni, hanem érzeni kell. — *Szent homály* tehát, és *szív Religiója*. A' Mélt. Úr ideája előttem egészen új, mondtam, és még is meg vala bennem, 's imhol egy épen munkában álló epigrammom, mellyet neki ezen állításom bizonyítására el is mondtam. Az utolsó sor akkor nem vala készen még.

A' szem látni tanult, a' szív csak hinni. Nemesbb az,

S emberhez méltóbb, 's ah! vakon ülni nehéz.

Úgy de magam vagyok ott: itt léptemet Istenek őrzik,

'S a' baj hozzájok még közelebbre csatol.

Láss bizvást, sőt nézz; szemed arra van adva: de higgy is.

És ha int szíved' szép Religiója, hevéülj.

Az utolsó szó a' Palocsaytól vett idea. Egyéberánt, édes barátom, az én Vallásom a' Horázté; majd religiosus irreligiosus, majd irreligiosus religiosus vagyok. Mind e' mellett bizonyossá teszek, hogy belőlem soha sem lesz Báró Prónay Gábor, a' ki el nem rendelt olvasásai miatt estve spectrumokat látott, reggel semmit sem hitt, nem még azt is, a' mit tagadni nem lehet. Az a' baj, hogy némellyeknek az Irreligiója a' turpissima parte corporis ered. Az enyém a' szemből, a' látásból, a' nézésből. De a' hol ez megtéved, a' szív vissza vezeti. Itt is téged követlek. Emlékezel hogy a' Gróf Kornisnak írt Epistolában tőled vettem egy versbe öltöztetett ideát.

Ismered a' Primás levelét Pigayhoz. Az is a' *Hít, Remény és Szeretet* ideáját tanítja. A' Palocsay ideája tehát módi idea lehet. Sie führt zum Idyllenleben, 's az bizonyosan javára van az emberiségnek.

Újházy Samunét és Szerencsynét láttam valaha megint. Boldog órák. Miért nem lehetek már Szent-Mihályban, hogy láthassalak, hogy a' Mélt. Grófnét, hogy az én lyányom' boldogítóját 's tanítóját, hogy fiaidat láthassam. Hoztál e ezeknek Nevelőt?

Élj szerencsésen, tisztelt barátom. Zseni csókolja kezét a' Mélt. Grófnénak, 's Comtesse Virginiet úgy tiszteli, azzal a' szent érzéssel tiszteli, mint én téged.

Hogy a' gazdag Bernáth Ferencz három lyányai között véghez ment az Osztály, nem fogod még tudni. A' ház Kandónéé, noha Bárczay Ferencznének jutott, de ez azt elcserélé Hardicsáért. Bárczay Ferencz a' maga ismeretes elmésségével ott egy szót ejte, melyet nem fog elfelejteni a' Zemplényi Publicum. 16,000 frt eránt, melyeket Kandó az Ipától felvett, de lerovottnak tartott bizonyos computus által, Kandó nem tudá magát capacitáltatni. Ebadta, mondá a' causticus pajkosságú Bárczay Ferencz, hallottam én, mely szép Orátiót mondál te Malonyainak az Emlék mellett; értenéd hát ezt is, ha akarnád, de nem akarod. — Mintegy 160 ezeret kapa minden leány, azt mondják. — Jézusnak szavai szerint könnyebb a' tevének a' tő lyukán általmenni, mint a' gazdagnak a' mennyországba. Félek, félek, hogy Bernáth Ferencz lángok közt ég. De azzal a' három vő bizonyosan nem gondol.

4012.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Tisztelt kedves barátném,

Nagysádnak levelét régen úgy hordom magammal, mint féltő kincsemet, 's mind eddig hallgattam reá. Vádolnám, kárhoztatnám magamat hallgatásomért, ha vétkesnek érezhetném; de az nem vagyok, legalább félig. Ez a' kedves levél volt vigasztalásom sok viszontagságim között. Mennyi bajon, mennyi munkán, mennyi nekem idegen dolgon mentem végig az olta! A' Báró Malonyai Ujhelyi pompája felől sokat olvasott Nagysád a' Magyar Kurírban. Az én rám is sok tekintetekben terjede-ki, én irtam meg a' tudósítást, én irtam a' Verseket a' mik az újságban állottak, 's a' Zsidók triumfális kapuja' felülírása által megbizonyítam, hogy a' Bibliát is tudom. Épen nem mondhatnám magam felől, hogy én tolongani szeretek azok közt, a' kiket a' világ bálványoz, sőt azt mondhatom inkább, hogy azokat nem kerülöm ugyan, de utálván azoknak kislelkűségeket, a' kik az ilyenekhez reszkette járúlnak, 's minden szavaikat csudálgatják, én tőlök szeretek távol állani. Malonyai alig ha nem vette ezt észre, 's annál inkább különböztete-meg. Részemről mondhatom, hogy én ezt az igazán nagy és jó embert tiszta szívemből lelkemből szeretem. Midőn elment, egy valaki azt tudakozá tőlem, hogy vele mint vagyok megelégedve, 's feleletem ez volt: Schon aus ästhetischen Gründen sehr. — Hat nap praesideált Gyűléseinken; hátát soha sem vetette meg a' székek, kezét soha le nem vonta az asztalról, soha sem mutatott megunkozást, a' dolgot mindég kihallgatta, mindég tisztán fogta-fel, mindég igazságosan intézte-el; egy két embert megfédde, de nem lágyan, nem keményen, 's mihelytt a' feddést megtevé, azonnal visszatért előbbi nyugalmaiba. Ki ne szeresse az ily Elöljárót?

És látná csak Nagysád ezt a' Párizsi culturájú Urat, járását, mozdulását. Senki nálánál az egész igen nagy Vármegyében deákul szebben nem beszéll. Tökéletesen jól és folyvást beszéll magyarul, németül, francziául. Installatiója napján küszöbe előtt hat cseléd állott: két hűszár scharlat veres mentében, rókatorokkal, olajsín nadrággal és dolmányjal, gazdagon kihányt ezüsttel; azután két strimflis Tafeldecker, veres frakkban és olajsín lajbliban, nadrágban; 's két czifra és széptermetű Jäger. Maga első nap csillogva

a' pillangóktól, vagy inkább tűzéstől; minden egyéb más nap a' leg-simplább ruhában. Valamit az ember a' Nagyokban kereshet, ebben megtalálja, meg még a' pénzt is. Egyik jószágá száz ezeret ad neki pengő pénzben esztendőnként. Dictióját olvasta Nagysád az Újságban. Én annál szebbet soha nem hallottam Fő Ispáni székből.

Hadd mondom-el, mi történt itt velem, az ő első vacsorájánál, mellyet bejövetele fényes estvéjén ada. Én Consiliárius Kárner Ungvár Vármegyei Vice Ispán mellett akarek helyt foglalni, kinek felesége Kazinczy leány; de Szemere István Vice Ispánunk eltolt tőle, előre látván, hogy úgy ő nem fog szállhatni Kárnerrel. Az asztal formára volt terítve, 's ott a' hol egy pontot jegyztettem, üresen vala egy szék. Bátyám, mondá Consil. Szemere, amott egy üres hely, 's mellette egy idegen Mánás. Nem illik hogy azt szomszéd nélkül hagyjuk. Oda ültem. Azon pillanatban az a' kövér Mánás hozzám fordúlt, 's ezt kérdé: Hogy van az, hogy Ujhely körül sorba ültetik a' szőlőket, Tokaj körül sor és rend nélkül? Feleltem, 's ezt vetém mellé: A' Mélt. Úr, a' mint látom, Ura Atyjának, a' mi szeretett Fő Ispánunknak halála oltá nem vala itt. — Az Úr engem Orczy-nak néz? — Igen. — Én az nem vagyok; én Wenkheim vagyok. — Úgy háromszoros örömem; mert azt a' Méltóságot tisztelhetem, a' kit régen óhajtok látni; úgy ha Orczynk fiját nem látom, vejét látom; úgy mingyárt hírt hallok a' lyányom felől. — Ezt az utolsót nem értette. — A' lyányom, mondám, a' Mélt. Úr Vármegyéjében van, Delvóné Sógor asszony nál. — Az Úr tehát K.? — Igen is; — Oh a' kis Kisasszony igen egésséges, jó dolga van; a' Grófné tiszteletre méltó személy 's úgy szereti mint saját gyermekét. — Azt mind tudom; de szeretném tudni, nem felejte e el magyarul. — Sőt inkább; midőn Szpatán valék, 's meghallá, hogy magyarul szóllok embereimhez, hozzám jött, sirt, általölelte térdemet. — Atyja leánya, mondáni. Nagysád érzi örömemet.

Bernáth Ferencz Aug. elsőjén meghala, 's Bárczay Ferencz, Kandó Oberster, Fáy Ferencz megszölozának. Bárczaynének nem kelle a' ház, ő Hardicsára vágya; de mind Fáy né, mind Kandó né a' házat óhajták. A' sors egy kalapba vala vetve. Fáy né reszketve vont nyilat. Az Udvar egyik része. Le volt forrázva. — Von Kandó, kibontja a' papirost. — *B—m a' lelkét! Hardicsa.* Le volt forrázva. — Bárczayné nem vont, mert tudta, hogy övé a' ház. — Szemere István monda: Húgom Asszony, most cserélhetnek, ha akarnak. — Én nem bánom, monda Bárczayné. Kandó sem bánta. A' ház Kandóé, Hardicsa Bárczaynéé.

Még egy rendest, a' mit Ő Nagysága a' Grófné nevetni fog. Midőn a' Computust dolgozák, hogy ki mit veve pénzben az Őreg életében, Kandó sokáig meg nem foghatá, hogy ötlet mint tarthatja a' többi 16 ezerrel adósnak. Bárczay Ferencz elúnta a' capacitátiót, 's így szóllott; de gondolja hozzá Ő Nagysága a' képet és a' hangot: De b—m a' lelkét, hallottam én milyen szép Orátiót mondál te Malonyainak az Emlék mellett. Ha azt tudad, csak értsed ezt is. 'S Kandó megértette sokára. — Most a' Bárczay Ferencz emberei azon vannak, hogy ő legyen Abaujban a' Vice Ispán. Tartok tőle, hogy a' dolog el nem sül, 's Ferit nevetségbe hozzák.

Felcsésem pere miatt a' bátyjával, ki Kázmért 11 esztendő oltá maga birja, két leánytestvéreinek egy xrt sem adott-ki, nekem Eperjesre kelle mennem, mert ott foly a' per. Maga a' Sógorom Prókátora is azt mondá, hogy a' pert elveszti. És még is perel, 's engem ezen pénzellen időben nyomorgat. Kassán Theréznél ebédlek Gróf Telekivel és a' Grófnéval, kik Octoberben Erdélyben lesznek már. Gyönyörű batárjok készül. Budamérban pedig a' derék Ujházi-néval voltam, de kevés ideig. Visszajövőben szakadt az eső, 's el valék ázva. Sokat emlegetünk Nagyságtokat, és kivált Nagysádat, édes, édes, édes Lotti. Valakinek szíve van, az imádja Nagysádat, 's én örvendek hogy a' kiket én szeretek, szeretik a' kedves Lottit.

Eperjesen egy gyönyörű társaságban valék, mellyről örömet számot Nagysádnak. Két ifjú, de érett lelkű Úr a' Vallás felől beszélt; az egyik azt hánytorgatván a' mi abban nem szép, a' másik a' mi igen szép. Nem szóllottam belé. Ez így szólla: A' Keresztyén Vallás méltósága abban áll, hogy a' szívnek egy bizonyos szép melegséget ad, eine warme Stimmung. Ne tekintsük a' dogmákat, hanem ezt a' melegséget. Glaube, Hoffnung, Liebe, das sey das Losungswort. — A' mit a' Mélt. Úr mond, mondám az igen szép arcú 's növésű fiatal Úrnak, az engem egy ideában gazdagit. Benn vala szívemben, de még eddig nem tudtam. Hogy benn vala szívemben, mutatja ez az Epigrammám:

A' *szem* látni tanúlt, a' *szív* csak hinni. Nemesbb az,

'S emberhez méltóbb, 's ah, vakon űlni nehéz.

Úgy de magam vagyok ott: itt léptemet Istenek őrzik,

'S a' baj hozzájok még közelebbre csatol.

Lásd bizvást, sőt *nézz*; szemed arra van adva: de *higgy* is,

És ha int szived' szép Religiója, *hevűlj*.

Az én Lottim megengedi, hogy mondjam: Az első sor első szavai csak ennyit teszen [!]; *a' szem látni akar, a' szív csak hinni.* Az a' *tanúlt* ott csak ennyi: *tud.* A mit Schiller mond, a' nem hívés az embert kevélyé teszi, — a' hívés azt cselekszi, hogy az ember magát a' maga bajaiban Isteni segéd által képzelel őrzöttnek. És így ez boldogít. — Az igaz bölcsesség abban áll, hogy csak ott akarjunk látni, a' hol látni *lehet*, és így *kell.* De a' természet nem ok nélkül adta a' szívet; annak is szentek ösztönei. Cicero és Horátz majd *hitt*, majd *nem hitt.*

Éljen szerencsésen Nagysád, 's csókolja kezeit Ő Nagyságának, kit szent hűséggel tisztetek. Csókolja Lajost és Comtesse Stanzit. Ne felejtse Nagysád a' kedves Döbrentei mellett tett kérésemet. Érdemli a' mit kér.

Széphalom Octób. elsőjén 1821.

Nagyságodnak örök tisztelője K. F.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

4013.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Sz. Mihály, Octóber 1ső napján, 1821.

Drága szíves barátom!

Et venere et vino frustra est dispellere curas, nam redeunt. Sem Cithere ugyan, sem Bakhósz nem segített Pesten bajaim' kiszélesítésében, sok régi esmerősseim 's jó akaróim látása mindazáltal felfrissíté valamennyire hajdan oly' eleven és terpeszkedő, most pedig már el annyira lassú és magába vonult lelkemet; azonban be kurta idejű volt ez a' felvergődés! ismét vissza-dültem gondjaim' örvénynyébe, és nem tud semmiképpen öröme vesztett atyai szívem méltó buslakodásainak mély árjaiból kigázolni. Nem tudtam nevelőre szert tenni. Már most férjfiúra lenne szükségem, még a' Görög nyelv tudásáról-is lemondanék benne; ha volna a' ki csak meszsziró Koppihoz hasonlítana. Magam nem győzők hanyatló koromban a sok bajjal, és keservvel járó gazdasággal küszködni, és zavart léleкке csendes lelkűségre hogyan oktassam gyermekeimet? Érzéseim é

gondolkodó tehetségeim közt a' harmónia felbomlott; engedni kezdek inaim a' szünet nélkül ostromló fájdalomnak — minden kicsiny-ség érint, bizgat, keserít. Ez a' következése a' bajok tartósságának. A' szüntelen vívás közben végtére kifáradunk, elgyengülünk, az egy-mást sarkaló évek is napról napra, halkal, többet többet csipnek-el a' lelki erőből; nem hogy keményednek az érzékeny szív hártájára az untalan csapások és küszdések alatt; sőt megreped utollyára. Hol hideg-séggel, hol fellobbanással elegy, előbb ugyan ember megvetés, azután pedig ember gyűlölet kezd kopogtatni kebelünkön, teherré válik az élet, a' halál' képe iszonyatos lenni megszűnik, a' személyes halhatat-lanság ideája, bizonytalansága miatt, kecséit el-veszti, az ereje vesztett szív és fantázia nem képes annak megőlésére felemelkedni, minden sóhajlás czélja az érzékennytelen nyugalom. Ez az én lelkem' álla-potja. Mind azon nagy és szép gondolatok mellett, melyeket Horátz-ban, Szenekában, Marcus Aureliusz és Epikletuszban olvastam, haszon-talanok. Más a' fej, más a' szív. Nem jó, mikor amaz gyengébb; rossz, mikor erősebb; ketteje harmóniájában áll a' boldogság. Birtam én ezt valaha, és sok ideig. Nem lelki ismeretem, hanem alyai szívem fosztott-meg attól. A' magány vala hajdan menedékem a' körültem zszibongó zajgások ellen, ezt éneklém:

In des Herzens heilig stille Räume
Musst du fliehen aus des Lebens Drang.
Wahrheit findest bloss im Reich der Träume,
Und das Schöne blüht nur im Gesang.

Most rettegek a' magánytól, mert magzat'im sorsa' szomorú képét terjeszti előmbé.

Pénzt ugyan ígértek Budán, de nem pénzel lehet ám a' jó nevelőt vásárolni. Az, ne hogy úgy is elég terhes adósságaimat szaporítsam, azon hitclezűimnek fog menni, kik, mikor ki akartam fizetni, kértek töke-pénzeik' megtartására, most pedig zajossan vissza kívánják azokat, vagy száztúl esztendőnkint 18-ra akarnak szorítani. Mi lesz gyermekeimből, ha tanult és értelmes embert nem kapok melléjek? Sehöl se boldogulék, még Pappjainknál sem — nem mintha fel-tételeimet keves'lették volna, hanem, mivel vagy nincsenek többé nevelők, vagy, ha itt, amott, valamely ezen tövises pályára alkalmas ember rejtőzködik, az, a' jövőndő nyom' szerentséllenségére, más módon keresi előmenetelét. Most kiki csak magát nézi, nem a' jövőndőt, nem hazáját: a' könnyű, a' kurta pályá a' legválasztottabb; rövid

idő alatt kevés fáradsággal akarunk sokat szerzeni, és vénségünket bátorságba tenni. A' kívánság természetes, de a' mód képtelen, és az idők' mostohaságával ellenkezik.

Feleségemnek és leányomnak holmi szükséges felesleg valókat és apróságokat vevék. Mejképedet olajjal festve láttam Kulcsárnál. Engem akart által irányodba, hogy nézhessek szüntelen kedvesemre. Ültém is egy egész óráig Dónát ecsetének — még két ily ülést kívánt a' vásznat éltető művész. — ezt számos foglalatosságaim tilták, számos' bajaim haza hívtak jó feleségem gondjait felváltani és vigasztalni. Még a' Muzeomot-is csak futólag tekinthetém-meg. Viszsa jövet egy Magyar felülírást szerzék a' Magyar Bibliotékára. Kultsár megvendégelt egy takaros vacsorával, munda supellex. Horváth [!] István, Thaisz, Kisfaludý Károly, Helmecezy valának a' vendégek. Nem felejtkezünk-el rólad. Szív ömledézve emlegették nagy Apjokat a' mostani literatúra' jeles fiai — többen hibáztak a' két fő városból, részint a' távolság, részint a' távol lét miatt: ezek is örültek volna velünk. Horváth sok tudományt hullatott a' Magyar nyelv, történetek' és törvények' históriájából. Helmecezy Taszszóból némely fordításait mértékes és stanczás rimekben olvasta-fel. Az ő nyelve túl viszi a' merészséget mostani félénkségünkön; de jó, ha bátorít. Ki tudja éppen úgy megnyirdelni galambja' szárnyait, hogy, midőn ez a' házon túl nem repülhet, az ablakig felszállhasson? — Kissfaludý [!] kellemetesen komoly, szótlan. El-találnád: ha nem tudnád is, hogy dramma fogantatik belsejében. Szép, karcsú fiatal ember, lankadkodó kék szeme merő jóságot, szívosséget ejteget. Helmecezy, orczájára, Nagy Sándor képszoibraihoz hasonlít, de sugár, mint Alcibiád, és markos, mint Thezeosz. Kimondhatatlan tűz szikrázik szemeiből, 's aj'kai körül a' leg nyájasabb kellemek csintalankodnak. Ezer meg ezer rózsákat kell néki találni Ámor' ösvényein — annál szebb, hogy azokat tapodja, 's heveit hazája diszére gyűjti. Sok lelki erő van ebben az ifjában. Telemakhosz ő, csupán Mentorra vagyon szüksége kültői elragadtatásaiban, nem pedánt Mentorra, hanem kibe Minerva bűjt, a' ki nem ragadta vissza a' habokra álló szikla párkánnyaról nevedékjét, de nagyobb veszedelmet csekélyebbel ki akarván kerülni, mély tengerbe taszítá a' vésznek eredte ifjút, és utánna szökött a' hullámok' zajjai közzé. — Thaisz egy meg-értt, vidám tekintetű, szép, okos ember. — Kulcsár hólepte fejében sok kecses kellemetesség és világosság tündöklök. — Horváth legkomolyabb minnyájok között, kitetszik rajta az éjtszakázás. Úgy keressük és leljük az éj' csendjei

között a' sok tanultságot. A' Magyar literátorok jobbára, külsejekre nézve is szép és tekintetes emberek.

Olykor a' Nádor' függő kertjében sétáltam.

Hold-sarlós Törökök' turbántja uralkoda itten,
 Hol most lelke lebeg Mátyásnak, 's száz ezer áldott
 Emlekezetre, Magyar! még büszkén vissza tekinthetsz.
 Egy roppant meredek sziklán itt' állok, a' mellyről
 Sok esemeték, sok fák, és még több bűja virágok
 A' meleg és a' hideg sark' hajlatjárul eredvén,
 Nádor Atyánk' ügyelése alatt testvéresen élnek,
 'S mintegy ölelkezvén a' szőlő honni levéllel,
 Kettőztetve a' víz' széles tákrére lefutnak.
 Így az Eúfratesz' partjánál, hajdan a' fényes
 Hírü Királynénak Babilonban kertjei csüng'tek.
 Hátam után fejedelmi hegyen szemlélem a' bámúlt
 Nádor' kastélyát, honnan bele nézhet a' honyba,
 És az egünket még tisztábban szívja magába;
 Lábom alatt a' Dunát, Buda, Pest köz't csendesen úszni,
 'S a' most már remegő Törökök' partjára rohanni.

Elég jók ezen versek egy olyan szegény lelke levertt Költőtől, mint én most vagyok.

A' Jutalom feleleteket, a' mikor rá érek, olvasgatom. Gróf Telek'y értekezése a' nyelv' bővítéséről talpra esett munka, valamint a' tudomány és olvasottság, szintűgy az ideák' fejtegetése tekintetiben. Kár, hogy az ilylen filozófiai elme helyvel helyvel akár kedvezésből, akár szerfeletti felénkségből, a' fásúlt és feszes grammatikusok nem mindég okos és gyakran ízetlen rendszabásaikhoz nagyon szítani látszatik. Mikor fogjuk mi már egyszer nyelvünket egész kiterjedésében megfogni? valamely nyelv természetét génioszsztól megkülömböztetni tudni? mikor fogunk a' némelykor bizonytalan, vagy legalább nagyon göröngyös etimológiák' szorultságából a' kellőbb hangzat' kedviért kivergődni bátorzkodni?

Talán olvastad egynéhány futó Jegyzet'imet Röszernek feleletül a' Hasznos Múlatságok' 23-ik darabjában. Budán íram ezeket a' Pesti Literátorok' kérésére. Igen sok foglaltatik abban az egynéhány sorban, azok' számára, kik figyelemmel tudnak olvasni, és valamely szerzőnek rá-mutatásait végig szokták elérteni.

Végeznem kell:

Credas: non urgent certamina divitiarum,
 Sit mihi quod nunc est etiam minus — ut mihi vivam
 Quod superest acvi.

De éppen itt' a' bökkenő. Erre nem tudok menni jó gyermekeim, és a' sok vagy hideg-kemény, vagy rossz emberek miatt.

Non tu corpus eras sine pectore!

Des verba et voces, quibus hunc lenire dolorem.

Possis et magnam morborum tollere partem.

Tu quoque nostra anima es, qualem neque candidiorem

Terra tulit, neque cui me sit devinctior alter.

Maradjunk hát egyyüvé kötve.

Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat

Indomitá cervice feros, ubicunque locorum

Vivimus, indigni fraternum rumpere foedus.

hív Joskád mpr.

Ír Virginia is kedves Zsenijének.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4014.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Octób. 19d. 1821.

Tisztelt barátom,

Másoknál átallással tészük a' kérést; én tenálad örvendve azon, hogy Te itt is boldogíthatsz, 's kétszeresen örvendve, mert terhed nélkül boldogíthatsz. A dolog ez:

Egyik tagja a' nyerni, 's másoknak veszedelmekkel nyerni akaró Zsidóságnak, e' napokban nekem jelentést teve, hogy egyy valakinek 260 darabból álló birkáji vagynak, 's Contractusra akarja eladni. Ő engem béjelentett a' nyáj' aszszonya Zsidájánál, hogy annak megvevésére nekem hihetőleg kedvem lehetne, minthogy tudja, hogy gazdaságomat mindennemű marhák által akarom jó karba hozni. A' másik Zsidó ennek azt felelte, hogy ha Gróf Dezsőffy József érettem önála jót áll, az az, ha érettem kezes lesz, úgy igen is, kész lesz velem alkuba bocsátkozni. A' Gróf ennek a' Zsidónak úgy is adósa, és így (úgy hiszi az én Zsidóm) a' Gróf érettem ezt a' kezeséget annál hajlandóbb lesz felvállalni.

Erre szükség nincs, 's Te, tisztelt kedves barátom, inkább ismersz engem, mint hogy feltehesd, hogy én a' Te terhoddal kívánjak boldogulni.

Az én óhajtasom csak az, és csak az az egy, hogy megtudhassam, ki a' birkék asszonya, 's így vele alkuba bocsátkozhassam; mert elmellőzvé a' két Zsidót, legalább ezer forinttal juthatok olcsóbban a' birkékhez. Ez másszor is sok pénz volna: most irtóztató. Osztan rettenetes dolog az, midőn egy pár fortélyos ember bennünket kedve szerint csapogat.

Nyomában lévén a' birkéknek annyiban, hogy tudhatom, hogy azoknak eladások arra van bízva, a' kinek Te valamivel tartozol, általad nyomokba vezettethetem a' birkéknek is, 's ez nekem elég. Kérlek, méltóztassál tudatni velem, kinek hívják azt a' Zsidót, és hol lakik. Nagy gyanúm van, hogy az a' Rác-Fejértőn lakó gazdag Zsidó, de a' kinek nevét nem tudom. Nagy gyanúm van arra is, hogy a' birkék a' Gróf Dezsőffi Istvánéi.

A' nyáj 174 öregből, 's öszveséggel 260 darabból áll, 's azt mondják, hogy benne néhány darab 200 flos kos vagyon.

Ila valahogy ismerni találod a' Gróf birkéit, méltóztassál velem mind azt tudatni, a' mit a' vevőnek tudni szükség.

En, ha a' Gróffal vagy a' Grófnéval alkuba ereszkedném, egy 500 flos intabulált activus Contractusomat adnám, és másolás boromat, vagy ha a' Grófnak 's Grófnének úgy tetszenék inkább, Contractust is magamról.

Kérlek, tehát, tisztelt kedves barátom, tudassd velem:

1. Ki az a' Zsidó, és hol lakik, a' kinek tartozol?
2. Nem a' testvérednek vannak e eladó birkéi? és hol a' nyáj? 's való e, hogy drága kosok vannak a' nyájban?
3. Hol van a' Gróf vagy a' Grófné? 's hol kellene velek alkuba ereszkednem?

4. Ezen nedves esztendő nem tette e a' nyáját beteggé?

Kegyességed, melyet én ki nem fáraszthatok, biztat, hogy e' kérésemct nekem balúl nem veszed, sőt levelemre minél előbb és minél bővebben felelni fogsz.

Bár veled lehetnék már, hogy hallhatnám mint jártál Pestre, 's elérted e a' mit óhajtál! De engem a' szüret e' szerencsétől elvon. A' pénz' szeretete meglepett, bár későn. De a' megtérésre még halálunk órájában is van idő, azt mondják Papjaink. Élj szerencsésen, kedves barátom. Csókold kezeit a' Mélt. Grófnének, 's ajánlj kegyeibe. Com-

tesse Virginiet meleg szívvel tisztelem. Zseni nincs itthon, különben tele tölténé levelem' üres lapját.¹ Pénzt! pénzt, barátom! Virtutem post nummos!

örök hived

Kazinczy Ferencz mpr.

Mélt. Lónyai Úr hat hét alatt 378 mértföldet utazott a' Kereskedési utak' dolgában. Ujhelyben valék vele Octób. 14. és 15dikén, hol Papokat szenteltete, mint Fő Curátor.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4015.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Octób. 20d. 1821.

Tisztelt kedves barátom,

Tegnap késő estve vevém Octób. első napján írt leveledet. Azt írod, hogy terheid elgyengítették lelkedet, 's ez a' szépen, ifjúi elevenséggel, sőt igen nagy gonddal írt levél megczáfolja az állítást; lelked teljes erejében bírja magát. Örvendek lelked' erejének, de szánlak, hogy téged üldöz a' Szerencse, kinél érdemesebbet kedvezéseire semmi tekintetben nem kaphatott volna. Ha gyermekeid nem volnának, nem fognálak szánni; mert te sok pénz nélkül is ragyognál, a' sok pénz pedig nem egyébre való: de minekutána gyermekeid vagynak, 's üldöz a' sors, valóban szánlak; 's azért is szánlak, mert megfosztva látod magadat azon szép szerencsétől, hogy őket valaha azon sorsban hagyhasd, a' melyben te magad vagy 's őseid voltak. Mert az, a' mire nekünk törekednünk kellene, a' kik atyák vagyunk, nem egyéb, mint az, hogy gyermekeinket legalább olly karban hagyhassuk, a' millyenben bennünket hagytak az atyák. Sokat kérdém én magamtól, 's sokat kérdem még ma is, mint fogok számolni gyermekeimnek a' sirban, hogy őket, a' mint félnem lehet, nagy szegénységben hagyom hátra. De ők ezt fogják mondhatni: Az atyánk raboskodott, 's elvesztette életének azt a' részét, melyben valamit kezdeni lehetett volna; nem elébb mint 45dik esztendejében házasodhatott-meg, okos választással 's gyönyörű választással, mert egy általa gyermekisen szeretett 's tiszteletére 's szeretetére méltó férjfi' jó leányát vette-el, de szerencsétlenül, mert azt meg

¹ Kazinczy F. levele rendes, 4 rétű levél harmadfél lapját foglalja el.

sem álmódhatá, hogy az illy férjfi fia rossz testvér 's igazságtalan ember lehessen. Őt esztendeig azután testvére hízott az ő vérén, meg nem engedvén ez az ő anyjának, hogy neki annyit adhasson, hogy megmentve láthassa magát az adósságok' csinálásától. Azonban gyermekei esztendőnként szaporodtak: a' háború' terhei, a' papiros pénz semmivé tétele, az újabb papiros pénz alább-szállása, sok szerencsétlenség, nevezetesen pinczéjének feltürettetése, minden lovainak megtaknyosodása, az egymást tíz esztendő alatt mindég követett rossz szüreték, etc. etc. megrontották. Mondják hogy ő nem vala gazda, és hogy idejét a könyvesinálásra vesztegette. De ha a' könyv-írás és könyvvétel ellopta is valami idejét és pénzét, mi, neki gyermekei, köszönhetjük, hogy nem kártyázott, nem üzte a' czifrárt, sem asztalában, sem ruházkodásában, sem cselédtartásában; hogy pedig gazda is volt, látjuk onnan, hogy midőn irtathata, naponként kétszer is meglátogató a' Mecczenzöföket, a' kik neki irtottak; 's midőn Mihályt meg akará venni, őt egész hétig mindég calculálgatott, 's könyv sem volt kezébe. 'S az ő könyvesinálásai legalább egy kis fényt vetnek ránk gyermekeire, mert nem igen mehetünk olly Vármegyébe, hol azt ne kérdjék tőlünk, ha Ferencznek vagyunk e gyermekei, vagy más valakinek a' Kazinczyak közzül. — Nézzd, barátom, ez az, a' mit én magamnak az illy vizsgálatok alatt mondok.

'S nem nekem fogják e köszönni valaha gyermekeim, hogy őket a' Sógorom' igazságtalanságai ellen védtem, hogy nekik azt megnyertem, a' mit nekik nagyatyjok hagyta? — Hogy eloltsam benned azt a' gondolatot, hogy panaszaim ha nem igazságtalanok is, legalább nem olly sullyosak, a' millyeknek beszéllem, engedd, hogy elődbe terjeszthessem, mik történtek a' Török ház' lyánytagjaival.

Referendárius Gróf Török József, a' B. Wécsey Susánna egyetlen gyermeke, megvevé Ónodot pro utroque sexu 84,000 fntban.

Nem hogy lyányainak elnyomásokkal a' fíjait tegye szerencsésé, hanem hogy birtoki jusát erősebbé tegye, Ónodra Consensus Régiust hozat; azt VI. Károly oltá a' lyányágra nem ád az Udvar, és így a' leányok Ónodból semmit nem vesznek.

Ez ellen nem lehet 's nincs panaszok: az Aquisitor arra hagyhatja keresetét, a' kire tetszik. De a' Referendárius meg akarván szabadulni Ónodi terhetől, eladja a' maga *lyányágot is illető* Pászthói jószágát 68,000 fnton, és azt a' 84,000 fnton vett *Ónodi teher lerovására fordítja*. Ezt mondja maga az eladó a' Protonotárius

Szent Királyi által expedált Perennális Fassióban, melyet most Novemberben fogok az Eperjesi Perben előmutatni. — A' Referendárius véletlen halállal meghala, 's nem gondoskodhatott kárt szenvedett leánymaradékinak indemnisatiója felől.

Ekkor a' sok Creditor az Özvegyet és a' 3 gyermeket megtámadja, 's a' ház rettenetes Executiókat szenved. Mikor a' Lúczy roppant csűr mellett elmegy, emlékezzél, hogy az exequens Prototótár. Szent Iványi Ferencz a Lúczy birtokot minden allodialitúrával exequálta, de a' csűrt a' Török háznak meghagyta. Ha az Angyalok a' Lorettói házat elvihették: ezt mondta, úgy hiszem; vigyék-el ezt is, oda, a' hol a' Török háznak földjei vannak. Illy környüállások közt az Özvegy és a' két flu legtanácsosabbnak látta Ónodot eladni, hogy az illy executiókat elkerülhesse, 's boeskorra ne szorítassék. Lajosnak ezen eladás által 36,000 fntja marada.

A' leányágnak még a' Sávolyi, hasonlóan *leányt is illető* jószágban lehetett volna valamit kapni. De a' vak József és Lajos ezt az egész birtokot általadák Bárá Hennigernének, az az Eszther nevű testvéreknek, olly formán, hogy ez az Eszther a' Sávolyi, általok atyafiságosan az az olcsón, 80 ezerre becsült jószágnak egy harmadát vegye titulo successionis, második harmadát titulo quartaliti ex Ónod, a' harmadik harmadát titulo solvendum 32,000 fntor., mellyekkel az Ónodot vevő Referendárius volt adós, 's ezt azután még 5000 fnttal toldatták-meg magoknak. A' Referendárius csinálván az adósságot, nyilván az a' teher az ő aquisitumát és nem ősi birtokát illette, és így Sávoly azért nem szenvedhet.

Íde járúl, hogy József és Lajos testvérek 1805 a' Feledi Vécseyektől 8000 fntot vevének-fel Auctióképen.

Lajos Kázmért 28,000 fnton vette pro haeredibus utriusque sexus universis, 's meghagyta Özvegyének 's fijának, hogy mihelytt ötlet eltemetik, osztozzanak egyenlő részekben.

A' Sógorom nem engedte az Osztályt. Mert, úgy mond, Kázmér Surrogatuma Ónodnak, 's az ő atyja nem disponálhatott a' maga aquisitiójával; mert nemo est aquisitor, donec non redintegraverit.

Ő tehát Kázmérban keresi Ónodot. De mi Kázmérban ne keressük az Ónod miatt eladott Pásztót és a' Sávolyból kiadott Quartalitiumot, 's Ónodért lefizetett 37,000 fntyi birtokot? Még érezhetőbb az igazságtalanság, ha szemeinket oda fordítjuk, hogy Ónod megvett, de adóssággal vett, 's ősi birtok árán vett jószág, melly mind addig másénak képzeltehetik, míg teher nélkül van.

Az egész dolog az, hogy a' mi Grófi felsőségünk nem luda megférni tíz telekben és tíz zsellérben, mert az osztály annyit adott volna; 's birni akartuk az egész Kázmért, az az 30 telket 's 30 zsellért, míg Ónodot megkapjuk; addig a' két leány 's az egyiknek 7 gyermeke éljen a' mint tud. — Bocsáss-meg hogy ezen beszélgetések által elkínzottalak. De kinek panaszolkodjunk, ha barátunknak nem lesz szabad kiönteni keblekbe, a' mi bennünket ront?

Még egyet röviden. — Ha a' Sógorom megszöllített volna, engedjük oda neki részünket arendába, hogy ő kevesebb szegénységet mutatva jelenhessen-meg a' maga rangjában, mi azt örömet tevének vala; első megszöllítésára 1810ben reá állánk mind én, mind D'Ellevaux, hogy bírja tehát arendában. De látván hogy ebben teljesítünk kedvét, tovább ment, 's örökösen kívánta eladatni magának. Ezt nem tevének, 's csak ekkor mondá, hogy övé Kázmér.

Igy elmerülve volnék e én adósságba mint vagyok, ha Kázmért 10 eszt. oltá bírnám?

Édes barátom, minthogy én neked semmit nem adhatok, engedd hogy legalább tanácsot adjak, a' mire mindennek van szüksége. Közöld ezt a' Mélt. Grófnéval is. Én ezen úton akarom keresni boldogulásomat, 's az adósságból kifeslést, 's a' dolog menni fog, csak kezdhessem.

Legnagyobb reménye a' Mezei Gazdának most a' Res p e c u a r i a, 's ezek között a' sőre 's a' juh. Neked nagy határaid vannak. Ha jó embereid vannak e' mellett, lehetetlen hogy ne nyerj.

Ideális calculus nélkül kezdeni semmit nem lehet, csak hogy az az ideális calculus ne legyen olyan, mint a' la Fontain [!] tejáros leánykájáé.

Vegyünk száz anyajuhot, 's tegyük-fel hogy minden jerke mindég jerkét ellik, 's egy sem döglik-el. Ímhol a' calculus:

1822 tavasszal lesz öreg	100
bárány	100
	<u>200</u>

1823 tavasszal lesz öreg	100
tavalyi	100
bárány	100
	<u>300</u>

1824 tavasszal öreg	200
tavalyi	100
bárány	200
	<hr/> 500
1825 tavasszal öreg	300
tavalyi	200
idei	300
	<hr/> 800
1826 tavasszal öreg	500
tavalyi	300
bárány	500
	<hr/> 1300
1827 tavasszal öreg	800
tavalyi	500
bárány	800
	<hr/> 2100

Ime 6 eszt. alatt 2100. De nem minden jerke ellik, nem mindenik ellik jerkét, nem minden bárány nevedkedhetik-fel; sokat elhord a dög is. Tehát felét vessük-ki fatalításokra, 's tegyük a' calculust:

került a nyáj 1000 ftba
a 2100 fele legyen csak 1000 10,000.

A' gyapju, a' ganaj megér ugyanannyit, sőt többet; úgy hogy conventio, só, takarmány, capitális, 6 esztendei interes bőven meg van fizetve.

De az oeconomiában leginkább kell a' hív Villicus, és az a' mi saginat equos — tudnillik oculus domini.

Elveszett ember az, a' ki csak eggy nemét tartja a' marhának. Kell tehén is, 's bivaly 's disznó, 's kivált legelőn hizó tehenek és ökrök kellenek, és fiatal tulkok. A' ménés örömet ad, pénzt nem ad. A' szemes gazda azt tekinti leginkább, mit szeret a' föld, és mi szereti a' földet. Ha pénzem volt volna, én ezt tenném.

'S te nem tartanál e sok *méhcsket*? a' miknek *csak* szem kell.

Melly igen óhajtottam volna én csudáltatva látni azt a' barátomat, a' kit én csudálok, az én barátim által! és melly igen örvendek én, hogy Te olly igaz és olly igen szép képét festéd Helmeczynek! mert Kisfaludy Károlyt nem láttam, és így képe felől nem

szóllhatok, noha hiszem hogy igaz a' kép mellyet festesz, 's óhajtom hogy igaznak találhassam, mert őtet nagyon szeretem.

Valóban szép versek, szép képekkel eltölt versek, a' mellyeket a' Nádor' kertje felől írál. Reményilem Újságink 's Zsebkönyveink közleni fogják. Nem mondhatok egyebet, mint illet, azon soraid felől is, a' mellyeket Rösler felől nyomtattatál.

Bár téged az öreg, 's szeretetre igen méltó Dónát eltalált volna! Szeretném ha minden lépten új meg új képedet láthatnám, 's minden jó ember szobájában. Jam nunc votis adsvesce vocari. Te örök ember vagy, 's akár ad másnak életet a' halál, akár nem, neked bizonyosan ád.

Barátom, teljesítsd kérésemet: ird-meg, hol lakik az a' Zsidó? 's ki lehet az a' kinek birkáji vagynak? 's ha ezt is tudod, egészségesek e a' birkák, 's igazán 200 ftosok e a' kosok. Úgy nem sokára Szent Mihályt látsz. Comtesse Virginie fogadja-el a' Zseni atyja kézcsókját 's idvezletét, minthogy Zseni nincs itthon 's nem felelhet.

Azt felejtém elmondani a' mi legfontosabb, 's pirúlnék ha szivem ejté vala a' hibát.

Barátom, nem neked való a' fiaid' tanítása. Arra nincs időd, 's sok leveleket irsz, sokat olvasol. Én Zsenit magam tanítam egy ideig, 's ment a' dolog; most nem taníthatom. Veresre írtam szememet e' holnapban is az Archivumban.

Tanácsom az volna, hogy válassz egy jó embert Patakon, minthogy Pesten nem találál, 's ne akad-fel rajta, ha módja olyan is mint a' Kézyé, csak szíve 's tudománya legyen olyan. Patakon sok jó görögöt, 's jó Humanistát találhatsz. Kár volna gyermekidnek elakadni. Ugyan mi lenne ezekből a' gyönyörű sarjadtatokból, ha Ungvár-Németi vissza jöhetne hozzájuk a' sírból? — Józsa e' napokban itt volt, de én nem láttam. Nagyon szereti gyermekeidet, de magát bántattatni tovább (úgy monda) nem engedhette. Mentsen-meg engem Isten attól az istentelenségtől, hogy én téged kárhoztassalak, mert Józsa panaszolkodik: de te, mint minden lelkes ember, a' kinek forr a' nem takony vér ereiben, 's te, a' ki oly sokat szenvedtél, irritabilis lehetsz; 's a' Nevelő sem Angyal hogy ne vétsen, 's igen is hogy egy atya nem hallgathat mindég. Ellenem is volt az a' panasz, midőn a' magát *előnni méltóztatott* Herr Hofmeister a' maga duzmadtságában gyermekeimet mustrálgatta minden ok nél-

kül, hogy én megtámadtam a' *nem eseléd* embert. De azt a' Hr. Hofmeister csak nem kívánhatja hogy az atya akár az ő duzmadtságát, akár az ő nem tudását elhallgassa. Pedig az atya néha tud annyit, mint a' Hr. Hofmeister.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4016.

Kisfaludy Sándor — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek, Kisfaludy Sándor,
Boldogságot, és tiszteletét!

A' tudományos világot zavaró fergeteget én sem szükségesnek, sem hasznosnak nem tekinthetem; sőt oly kártékony jégzápornak tartom, melly a' Jónak, Szépnek, Felségesnek keletét, virágzása, és gyümölcsözése előtt, néha sok időre, akadályoztattya, néha örökre elveri. Az ilyen fergeteget követő nyugalom csak annyiból jó, hogy a' Roszsz megszűnt. Én magam úgy állok itt, mint ennek élő bizony-sága. Több esztendők óta több eredeti Drámáim készen hevernek nálam, de a' fergeteg közrebocsátásokat akadályoztatta; mert jobbnak éreztem magamat, mint sem hogy egy B—y E—¹ másnak kedvéért, sokaknak örömeire ugyan, de csak ugyan még is Többeknek bosszúságára, engem csipkedgyen. Többféle költsékebe is kaptam, de elemésztettem azokat; mert megundorodtam a' Könyvszerzőknek társaságában a' világ előtt továbbá is megjelenni, kik, mint a' bárdolatlan Kézmívesek a' Czéhben, irigységből és egyéb, az emberi léleknek és szívnek nem nagy becsületére való, alacsony ingerekből, egymást, és egymásnak munkáját durván moeskollyák, gyalázzák. A' Tudományos Világban támadó fergeteg mindenkor az emberi léleknek seprejét keresi fel. A' Tiszta mindenkor és mindenben többet ér a' Zavarnál, és azért Jóltévőnek soha nem esmerhetem azt, a' ki a' Tiszta helyett zavart okoz. Azon alsóbb rendbéli Írók, kik a' nagyobbaknak seprejéből tapasztalást, világot, sőt néha lelket is szívnak magokba, még sem emelkednek soha a' felsőbbeknek rangjára. Száz ilyennek díszlése sem üti fel a' kárt, melyet az ilyen fergeteg egy amolly nagyobb Léleknek sérelme által okozhat.

¹ T. i. Buczy Emil.

Takács, ez a' Literatúrára nézve olly tiszta és igaz lelkű Férjfiú, ha részt veve is a' fergetegben, de annak támasztója nem volt. Tegyük szívünkre kezeinket; (mert a' valóságos béke csak őszinte és szíves nyilatkozások után állhat helyre) és vallyuk meg, hogy a' fergetegnek Kaz. volt okozója, olyanokat magasztalván, kik vakon utánna jártak, ha bár nyomának porába nem érhettek is, 's ocsárolván mind azokat, kik őt nem követték: tehát engem is, mert másképen lévén meggyőződve, magamhoz hív maradtam. Én ha méltó neheztelésemet némelly barátimmal közöltem is, soha nyilván ki nem keltem ellene, sőt mindenkor megvallottam, hogy őtet Mesteremnek esmérvén, őtet követtem, ha bár menetelem a' magam módgya szerént volt is, még azon útra nem csapott, mellyen őtet követni nem akartam. Felőle írtt néhány levelem több kezekben is megfordult ugyan, de annak én akarója nem voltam; sőt mihelyt megtudtam azt, az eredetieket legottan magamhoz visszazavettem; és még most is boszonkodom, hogy azok, a' mint hallom, annyira elterjedtek. — Valóban szomorú, hogy némellyeknek olly nagy kedvek telik benne, ha a' gyarló emberi természet felforrott hevében salakjait hányván, egy két jelesebb emberlélek hiú dicsőségének nimbusát csipős köd váltja fel.

A' Tudományos Világban, úgy hiszem, csak azon nemes vetélkedésnek lehet helye, ha egygyik Író a' másiknak szívét megesmérvén, arra törekedik, hogy ő jobbat, szebbet, nagyobbat szerezzen, — nem pedig azon agyarkodó vetélkedésnek, melly csak a' gáncsok' feszegetésében gyönyörködik. Dicsérem ama hajdankori két Képirót, kik nem gáncsokodással, hanem mestermívvel győzték meg egymást, Főképen a' Magyar Íróknak, — kik többnyire jobb ágyból született, jobb nevelésű férjfiak, mintsem sok más Nemzetbeliek, kiknek az írás kenyerék — nemesebb és diszesebb helyzetben is illik egymás iránt lenniük, mint azoknak, kik kenyeréket egymástól féltvén, egymás ellen agyarkodnak. Én nem tudom, mi ingerelhetett másokat írásra; de azt tudom, hogy engem csupán a' hazafiság, szerelem és barátság ragadott arra.

Ezeket úgy, mint érzésimet, gondolkozásomat előre bocsátván, most már jer, Derék Férjfiú! kit én igasságos neheztelésemben is mindég becsültelek, és egész Világ előtt Mesteremnek vallottalak, 's pedig annyira, hogy érdmemnek (ha még is van valamelly érdmem) egy részét pirulás nélkül Neked tulajdonítottam, — Te! kinek tagad-

hatalatlan érdemeit, még némelly nálamnál igaztalanabb Ellenkezőid előtt is védelmeztem, — jer, fogadd el békére kezemet. — De fogadd el következő barátságos nyilatkoztatásimat, 's bizodalmas kérelmeimet is.

1. Hogy Te lángelmédre, tehetős lelkedre, kiterjedt tudományaidra nézve a' Magyar Literatura Egének egyik Űstökös Csillaga vagy, azt én örömmel megvallom; de engeddd megvallanom azt is, hogy épen azért, mivel az vagy, azért tenyészthetsz, vagy emészthetsz temérdek, — egy jóltéví, vagy emésztő Űstökös Csillag gyanánt. Előbbi ajakod a' Magyar Nyelvnek arannyait, gyöngyeit, gyémánttyait hintegette, és dicsőségedre legyen mondva tőlem, ki az Igazat bátran, és minden mellékes tekintet nélkül ki szoktam mondani, hogy a' Magyar Nyelvnek Culturáját fél századdal előbbre mozdítottad. Mennyi Jót szült legyen példád, örömmel kellett látnod azon művekben, mellyek akkori nyomaidon termettek, és a' mellyek szinte emlékoszlopai dicsőséges mentednek. De megváltozván ajakod, és Magyar Nyelved Franczia, Olasz, Német salakokkal keveredvén, mennyit rontottal, emésztettél, azt Te ugyan hinni nem akarod — (csak azért sem, mivel a' lelkes Férjfiú általlya a' visszsalépést, valamint a' győzödelmekhez szokott Hadvezér a' visszazonulást) — de én a' Nemzetnek nagyobb részével azt tartom, és vallom, hogy — temérdek! — Mennyire legyek én Purista, mennyire nem, azt nyelvem szerint senki jobban és igazabban meg nem ítélni, mint Te, ha akarod. Hogy Magyar nyelven Himfim, és egyéb elmemíveim születhessenek, a' végre Neked előttem születned, írnod, és előttem menned olly szükséges volt, mint az, hogy a' Vad fába nemesebb ág oltattassék, hogy utóbb aranyalma teremjen.

2. Valaminthogy én Nyelvedben csupán idegen Nyelvbéli salakjaidat nem szeretem, úgy Orthographiádat azért, hogy Jottista vagy, nem kárhoztatom; de nem is követem: mert én meggyőződésből vagyok Ynista. Sem azt nem kárhoztatom, sem Te benned, sem másban, hogy az új szavaknak alkotásában szerfelett nagy kedved telik. Minden jobb Író lelt 's koholt új szavakat, csak hogy mindenik a' maga módgya szerint, ki jobb, ki rosszabb szerencsével. Csak azt tartom balgatagnak, a' ki válogatás nélkül minden új szót elfogad, akár Kazinczy, akár Kisfaludy koholta legyen azt, és azt még nagyobbnak, a' ki minden embert, koholt szavainak elfogadására akar kényszeríteni. Vélekedésem szerint mind az írásmódot, mind az új szavakat az idő és az utóbbi Világ fogja meghatározni.

Azomban minden ember mennyen a' maga úttján; 's ha két ellenkező meggyőződésű öszvetalálkozik, fogjanak kezét, kívánnyanak egymásnak jó szerencsét, és folytassák úttjokat azon szándékkal, hogy ámbár keveset különböző ösvényen, még is egy, jó, szép, nagy célhoz igyekeznek. Ne tegyenek úgy, mint a' Zsidók, kik Vásárra menvén, egymásnak portékáját, mértékét kisebbítik, olesárollyák, hogy egygyik a' másik előtt szerezzen keletet portékájának.

3. A' Recenzióknak, melyekről jól is, rosszúl is már annyi irattatott, és a' mellyek nálunk olly természetűekké váltak, hogy azokat nem méhekként való mézszedegetéseknek, hanem Darázsokként való mérges csipéseknek keresztelhetjük, mellyeket mérges daganatok, sebek, fájdalmak, és boszszuállások követnek, — vélcdekésem szerint legjobb volna békét hagynunk. — Az Iróknak egygyik szép tulajdona, a' szemérem, mellynek akármiképen történhető megsértése keserűséget, egefakadásokat okoz. — Egygyik Iró egyben nagy, másik másban; 's csak abban hasonlók egymáshoz, hogy egygyik sem tökéletes, egygyik sem hiba nélkül való:

*Tökélletest nem szülhet az emberi
Gyarló teremtmény: Föld' pora istenit
Nem alkot: a' mit tett is eddig,
Legjava, bár csuda is, híjános.*

Homér és Oszszián sem az Aesthetikának Cathedrája előtt soha sem ültek, sem Recenziók által nem taníttattak, még is örökre (Csudák, Példák maradnak; és Shakespeare, az Aesthetikának minden törvényei ellen, minden Recenziót Gyeniuszával tapodó Oriás fog örökre maradni. Ha pedig egy theoretikus, szűk, kicsiny lélek a' Recensens, hát, méltán azt lehet neki mondani:

*A' Gyeniusnak bámulandó méveit
Hijába rúgod, óh Recensens!
Mint egy egér a' négy ezer
Év óta e' jelenkorig folyvást csudáltt
Nagy oriási Pyramist.*

Nálunk a' Recenziók nem annyira az Elmemíveket, mint magokat a' Szerzőket szeretik ostorozni; magát ostoroztatni pedig átkozott inger lehet az írásra. Magát gúnynak, kaczejnak tárggyául kitenni, irtózik a' Szemérem.

4. A' Magyar Iróknak ellenkező felekezetekre oszlása igen káros a' Nemzetnek, mind nemzeti, mind nyelvbéli Culturájára. A' lépést nem előre mozdította, hanem vissza nyomja. Igen káros az Irókra nézve: mert azokat, kiknek ünnepi színekben kellene a' Közönség előtt fényleni, rút színekbe öltözteti, nevetségessé teszi, és megutáltatja. Tapasztalásból mondhatom, hogy ez a' Magyar tudományos Világnak fergetege, az Iróknak egymás ellen méreg-lehellete, sok száz Magyart elidegenített a' Magyar könyveknek olvasásától. Ha maga a' könyv nem is, de Előbeszédgye többnyire mindenkor az ellenkező felekezetet sértő tövisből áll: 's azért egy időtől fogva már Magyar Irónak lenni annyi, mint gúnyolásnak tárgya lenni a' Publicum előtt. Én ugyan sem mint ostromozó Poroszló, sem mint ostromozott Delinquens nem kívánok a' Világnak nézőszínen megjelenni.

5. Én sem Tudósnak, sem Literatornak magamat nem tartván, semmi némű tudós Levelezésekbe senkivel keveredni nem akarok. A' mit irtam, azért irtam, hogy, a' mit érzek, és gondolok, velem öszvehangzó lelkekkel közöllyem; de azért senkit velem ellenkezőt sem nem kárhoztatok, sem le nem szólok; 's ha barátságosan, négy szem között kimondom is másnak mívéről ellenkező ítéletemet, de nyilván ellene soha ki nem kelek. — Az Iró Népet szabad Republikának tartom, azért abban sem Vallásbéli különbséget, sem Dictaturát, sem Despotizmust nem esmerek; de Nemességet, Magnási rangot igen is, mellyet a' léleknek, szívnek, elmének, nyelvnek ereje, hatalma, tehetsége, gazdagsága, mivelttsége, lángja, és ragyogó sugára ad. — Végre

Én senkinek Vezére, vagy Majma lenni sem nem akarok, sem nem tudok: tulajdon természetem szerint, tulajdon körömben, levegőmben, lehellek, járok, és szólok; 's legnagyobb örömöm másoktól is ezt cselekve látnom: mert minden ember a' maga lábain jár, szépen, vagy rútúl, de még is legjobban.

Bocsáss meg, hogy ennyit, és illy nyíltt szívvel írok. Vegyed annak jeléül, hogy érdemeidet megesmérem, és becsülni tudom. — Szeressük és becsüllyük egymást, a' mennyire egymást érdemesnek tartjuk. Legyünk békével! — 'S még egyszer Neked nyújtván kezemet, szívből óhajtom: Élly boldogúl! — Sümegen October 20ikán. 1821.

4017.

Gr. Majláth János — Kazineczynak.

Wien, am 31/10. XXI.

Post longa silentia tandem; mieux tard que jamais; und was es noch für Sprichwörter giebt, die von Leuten, die sich verspäten, gebraucht werden können, entschuldigen mich nicht, dass ich es so lang anstehn liess um auf ihr letztes mir sehr werthes Schreiben zu antworten, jetzt aber wird mir meine Sünde zu schwer, seit Sie durch ihr überaus treffliches Sinngedicht an mich und Igaz glühende Kolen auf mein Haupt gesammelt haben, ich kan ihnen nicht sagen, wie sehr mich die darin vorherrschende Idée anspricht. — Was schreiben Sie jetzt? erscheint ihr Sallust nicht bald? ich seh' ihm mit wahrer Sehnsucht entgegen. Ich habe meine «Magyarischen Gedichte» samt Einleitung endlich von der Censur zurück erhalten, das Mscript ist bereits bei Cotta und das Buch wird also 822. erscheinen, ich hoffe, dass es Sensation erregen wird, nicht nur in Deutschland, denen es eine terra incognita erschliesst, sondern auch bei unsern Leuten, denn ich habe in der Vorrede zwar schonend, aber doch die Wahrheit gesagt.

Diesen Winter über gedenke ich meine einzelnen deutschen Aufsätze ins magyarische zu übertragen, so auch meine Gedichte, und dann das Werk meiner Liebe anzufangen; Die Geschichte der Magyaren vom Untergang der Arpaden bis zur Schlacht von Mohács, die sogenannte Periodus mixta, ich beschränke mich absichtlich auf diesen Zeitraum um etwas gründliches zu Tag fördern zu können, auch ist die Periode selbst glänzend an sich, und für die Historiographen äusserst lockend und lohnend, der Anjous herrliches Leben, der Jagellonen welthistorisch wichtiger Untergang, das Walten der göttergleichen Hunyaden; nur Sigismunds halbhundertjährige Regierung tritt nicht selbständig genug heraus. Sprache: Ungrisch und deutsch.

Kisfaludis Aurora wird schön; ich glaube sie wird an Gehalt allen deutschen Taschenbüchern die Stirn biethen können.

Leben Sie wohl, und gewinnen Sie ihre Processe, es giebt nichts odioseres als dergleichen Lites. Es ginge noch an, wenn man

pro A et I. in Versen allegieren, oder doch seine Sache in öffentlicher Rede vertheidigen könnte, aber so — um mit einem Sprichwort zu schliessen, wie ich begonnen, sag' ich: Patientia Barát táncz [!].

Ihr Mailáth.

Meine Adresse: Wallnerstrasse No. 262. im 2ten Stock.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

4018.

Gastberg János — Kazinczynak.

Mád d. 1a Novembr. 821.

Tekintetes Úr!

Leg először is engedelmét kérnem kell, hogy a' múlt úttal, midőn a Tettes Úr magát Mádon megalázni méltóztatott, én meg nem jelenhettem, más foglalatosságaim által szorgossan meg akadályoztatván; most ugyan én le jöttem, de a Tettes Úrhoz nem lehetett szerentsém; hogy tehát szüntelen ily esetek által a Tzeltűl mentül tovább [ne] vonattassunk, a Tettes Úrnak ez által jelteni bátorkodom, ha a Tettes Úrnak azon Borokra még szüksége van, méltóztasson az iránt az egész dolgot Grünfeld Dáviddal, a kire e részbe magam egészen bízom, és neki teljes hatalmat adok, el végezni, és ha úgy essik ki a dolog, a bort magának által adatni, melyről a Contractust Dávid kezembe fogja szolgáltatni.

Mely alázatos jelentésemel nagy favoriban ajánlott maradok

A Tettes Úrnak

alázatos szolgálja

Gastberg János mpr.

Kivül: 1

Tekintetes Ns. Nemzetes Kazintzy Kazintzy Ferentz Úrnak, több Tettes Ns. Vármegyék Tábla Birájának egész tisztelettel.

Bányátska.

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

1 A levél zárlatán rongál piros pecsét.

4019.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Sz. Mihályt, 9ber 4iken 821.

Édes lelkem, Drága, Kedves, Szeretetre méltó Barátom!

Én az egész föld kerektségén csak két Zsidó Zsidónak tartozom, és pedig sokkal sokkal többel, mint a' mint ['] nekem kölesön adtak; az egyik a' Rozgonyi, az ifjú *Róth Mátyás*, a' ki már Ábrahám kebelébe el költözött, a' másik pedig *Reich*, a' ki Sebesen lakik Eperjes mellett, és a' szakálosok között a' leg szakálatlanabb és leg czégéressebb gazember. — Róth özvegye Kassán mulat, és nincs, úgy tetszik, mezei gazdasága, — Reich kereskedő, spekuláns, pálinka és Rozólis főzető és égető, 's Gavallérokat nyúzó, — nem tudok semmit Birkéiről. —

Öcsém, tudom, vett tavaly Jankoviestől Radványban valami 600 egynehány jobb fajtájú Birkéket: de mind el-döglöttek még tavaly Ófejértön; nekem elég Magyar Juhaim vannak, a' mi ez idén eladni való vala belőlek, már eladódott, külömben sem javasolnám a' vevést tőlem, mivel én, ki a' juhokat még mindig szaporítom, csak a' fogatlanokat és véneket és a' legelőn felhízalt ürüket vágóra szoktam eladni a' Mészárosoknak. — Ollyanoktól kell juhokat alkuetni, kik azért adnak el belőlök, mert meghatározták a' tartathatandók számát, következendőképpen nem adnak-el merő kivetendőt. —

A' Magyar Juhokkal nem volt haszon ez idén, a' ki tavaly 17, 18 ftával vette párját, az idén szerencsésnek tarthatta magát, ha a' közelebb múltt Debreczeni vásáron hat-hét forinton el-adhatta; — kinek pénze van, most vegyen akár szarvas marhát, akár juhokat, mert a' pusztuló Moldvából és havas alföldről csoportossan hajtanak ki majd minden nemű marhát vagy Jószágot; -- azt beszélte tegnap itt nekem *Generál Ulyésy*, hogy Dravetzky egy pár forinton vett volna egy pár juhot; hogy pedig egy hét alatt száz jó falka szarvas Marhánál többet hajtottak Pesten keresztül Bécsbe, annak szemmel látott tanuja valék.

A' Te felszámolásod igen jó, igen szép, ha a' határban nincs metély, nincs sárvíz, ha a' Pásztor jó, és értelmes, ha a' Villicus emberséges ember, ha szó-fogadó, ha tudja a' Tehén hi nlőt a' juhokba beoltani, ha minden pásztori költőknek ellennére soha se ereszti ki

a' juhokat a' harmatos mezőre, sem pedig a' zab tarlóra, sem a' béka nyállal be-pókhálózott ugarokra : ha végtére a' pénz gyűjtást megszüntetik, mert csak akkor lehet nyerni mikor ócsóbban veszünk mint adunk, nem pedig mikor ellenkezőképpen folynak a' dolgok : — Ezeknél fogva én éppen ellenkezőt tartok Voltairrel, ki nem költői, hanem gazdasági íhletés közben így kiálta fel :

J'aime les brebis, mais quand elles sont à moi.

A' Juh gazdaság jó és hasznos, kivált a' hol trágyára van szükség és telelésre szükséges takarimánnyal bővelkedünk, nem kell azonban elfelejteni, hogy némely földek nemén sivatag homokot okoz a' juh tartás, — a' juh gyökerestől rántván ki a' füveket, nem pedig, a' ló gyanánt, elrágva, vagy pedig az ökör gyanánt, nyelvével mintegy elmecszve, és elszakítva használván élelemre a' legelőt. — Mivel még sokáig nem lesz csendesség Európában, a' selyem juh tartás, melly a' Külföldről hozza be a' pénzt, még hasznot hajt majd egy ideig, de kötve hiszem, hogy, kivált béke idejébe', annyit hozzon, mint egynehány esztendő előtt ; nem csak azért, mert mind jobban jobban terjed e' gazdaság' neme, hanem azért is, mivel napról napra inkább inkább elszegényednek azok, kik finomabb posztókat viseltek, vagy viselhetnének, vagy ezután fognak viselni. — Úgy van az mindenütt egész Európában kisebb vagy nagyobb mértékben ; e még érezhetőbb lesz idővel, mikor Amerika egésszen el fog szakadni Európától ; mi jobban szorúlunk rájuk, mint ők reánk. Ha az állandó Katona tartás sistema meg nem változik, ha a' Tehén himlő oltás által az embereket szaporítani, a' legitimitás fentartása miatt a' háborút csak mindég elkerülni, 's még is béke idejében a' sok Zsoldos Katonák tartása mellett a' pénzt csak mindég kevesíteni fogják a' Fejedelmek, már akkor az ő számos Jobágyaik nagyon szép emberek lesznek ugyan, de ezek a' sok szép emberek ki mondhatatlanul nyomorult rab szolgáká fognak válni, és vagy szükségből, nem pedig virtusból, fogják szegénységüket és az inséget tűrve elviselni, vagy fej rázva marván a' kemény féket, azt végtére keresztül rágni.

A' vakságra jutott Fejedelmek' tompa fülébe

Régen a' nagy leczkét Siller bésúgta hijába :

A' szabad embertől mit félsz ? de a' lánczait tintig

Rázótól, a' midőn azokat szaggatja, ijedj-meg. —

Hijába való minden törekedés az illetén sistema alatt, fel fognak eszmélni az országlo székek, de későn, a' közönséges historia

újra, de megint talán hijába, fog egy dátummal szaporodni annak meg mutatására, minő balgatagság legyen a' Jobágyok javát az Ural-kodókétól elvállasztani.

Ne gazdálkodjunk vénségünkre, Kedves Barátom! Te akkor akarsz be fogni, mikor én ki fogni szeretnék, leg jobb lenne mind néked, mind nekem egy jó 's becsületes Árendásra szert tenni. — De kívánhatunk é neki bajokat, gondokat és talán kárt is, ha becsületes ember? ha pedig gazember, elfogjuk é érni czélunkat, tudni illik a' békét, a' nyugalmat és gyermekeink szerencsáját? vissza jövek hát régi Ideámra, mellyet még szerencsémbe' is gyermekeimre nézve mindég követtem: neveljük úgy Fiainkat *Ut fortuna carere possint*.

Ah quorsum orare Jovem! quae donat et aufert!

Imperat aut servit collecta pecunia cuique,

Tortum digna sequi potius, quam ducere funem.

hozzá lehet azért adni minden esetre: *Artem placendi et fruendi*. Fő dolog hogy Arisztippussal mondhassák:

λαρα νελες és *εχω ουκ εχομαι*: Epiktetussal: *ανεχω ουκ απεχω*.

A' nagy csapásokra pedig úgy készítsük a' Fiút.

— — — — — ut potiores

Herculis aerumnas credat saevosque labores,

Et Venere, et vino, et plummis Sardanapali.

A' Szegény Leányainkat kell sajnállanunk. Magzatidhoz intézett szép mentségedhez még sok igazat, és szépet lehetne adni és fog is adni a' jövődő kor. mind Te, mind én tettünk ugyan gazdasági hibákat is, de mások is tettek, mi pedig e' tárgyban némelly dolgokat talán még jobb belátással, mint mások, elrendeltünk, de azért még is lökéletes szerentsétlenségünkben jobban fognának az emberek minket mustrálgatni, mint sok másokat mustrálgatnának, sőt némellyek talán még belső eltilkolt örömet fognának egyelíteni a' mutatott külső szánásokhoz. — Mások felette gyönyörködnének aban, hogy nekünk soha se vólt józan eszünk, és hogy már most bizonyos, hogy nem mi, hanem ők az okos emberek, de meg felelt már Flaccusz kérdésére a' Jövendő: *plus valeat ne Horatius an res?* —

Én még a' mult hónapban Báró Brudern Jó'seftől selyem anya juhokat és kosokat vettem hitelbe, mert mindent kell próbálni: itt nincs métely, és van széksó víz, melly igen hasznos a' juhoknak, pásztort is hoztam onnan, mindent próbálok, de ahöz a' mesterséghez nem tudok, hogy elegendő tehetség és hatalom nélkül, akkor, mikor

a' Financz sistema majd minden embereknek talpig meg vesztegette és vesztegeti erkölceiket, én a' rosz Magistratuálisokból jókat, és a' gaz eselédből hívet csináljak; ahhoz sem tudok, hogy az illetén nagy gazdaságban egyszerre, három négy helyütt lehessek, mint Szent Tamás, vagy Sz.-Mihályon teremjek, mikor törött lábhal Kassán ágyban kell feküdnöm; azt se, hogy télen által vályog házba egész Familiám egészségét kockáztassam, és a' mit egy részről meg kíméltem, azt más részről a' Patikába, és orvosok zsebjébe küldjem.

Báró Bruderrel[!] elvégeztem, hogy ha a' finom gyapjut itt el nem adhatom, hozzá küldjem, és ő a' magáéval eladja; ha élünk, esztendőre (mert ez idén úgy is már késő juhokat hajtatni) jökor ősszel (mivel úgy is leg jobb már September elején a' Kosokat a' Jerkékre bocsátani) elmehetünk együtt Gyöngyösre és Detkre: — Én részemről úgy eluntam hazámban a' gazdaságot, mint az oktan Financz sistemánkat; — leg boldogabbnak tartanám magamat ha exequálnának hitelezőim, és a' mi fennmaradna, tisztán maradna, és ha adóssaim szintűgy nékem meg-fizetüének, mert merő fáradságos haszontalanság olyan országban gazdálkodni, hol a' békesség károsabb a' gazdának mint a' háború: a' hol vérontást kell kívánni, hogy vérünk könnyebben mozoghasson ereinkben; a' hol napról napra bizonytalanabb mind a' jelenlét mind a' Jövendő; a' hol az Igazgató szék a' maga javát ellenkezésbe tette az igazgatott hazafiakéval; a' hol nincs szorgalmat elevenítő forgandó Kapitális; a' hol tetőtől allyig és tövig organisálva van az Uzsora, és az antisztizialis-mus. — Én, kevés eszközökkel, minden Fátumok és pusztittatások mellett is, rövid idő alatt eleget tettem, ha a' dolog szoros vizsgálatra és hasonlításokra jönné, és minden környülállások jól megfontoltatnának, becsülettel kerülnék ki ezen vizsgálat alól; egészségemmel, leg nemesebb, leg tisztább hajlandóságaim feláldozásával vittem dolgainat, gyermekeim szeretetétől sarkaltatván — de, meg vallom, belé fáradtam a' mostani kedvetlen környülállások között. — Te egyszer azt irtad nékem, hogy nem búsulnál ha Sz.-Mihály a' Tiéd volna, de ha úgy tudnád mint én, minden volt és mostani környülállásaimat, más itéletet tennél.

Jactamus jam pridem omnis Te Roma beatum,[!]

Non vereor ne cui de te plus, quam tibi credas.

Egyébaránt búsulni soha se kell: *qui cupiel, metuet.*

Quem res plus nimio delectavere secundae,

Mutatae quatient. ...

Engem a' szerencse nem tett kevésbé, nem is fog akár milyen szerencsétlenség is gyávává és vigasztalatlanná tenni, csak, a' mint mondtam, a' leg rosszabb esetre, Leányomat sajnálom, mert ő alkalmasint egy nem minden napi kellemetességű de szegény Kisaszszony lesz, a' szüzesség Koronája várja, pedig már a' Klastromok is meg ritkúltak.

Élj meg elégedve!

A' Magyar ó virtus, 's új elmék dísze, Ferenczem!

Ut possis semper traducere leniter aevum;

Et secretum iter et fallentis semita vitae,

In qua Te quaeret Tua gloria detrahat omnes

Curarum aerumnas, et Te Tibi reddat amicum.

Vale — et Veni — veni — veni.

Vagyok szünet nélkül

hív Pipszed mpr.

U. I. Míg a' könnyű vérű öcsém István hitelezői búslakodnak, ő a' hegyalján vigad, költ és mulattya magát, szegény, gondos, 's ura költségeit pótoló és férje hűségtelenségeit hol sirató hol meg bocsátó Felesége pedig gyönyörű két gyermekeivel most Ófejértön szomorkodik és anyáskodik. — Vevém a' Zemplényi beszédeket, jók, mert könnyeket sajtoltak ki. —

En már elvégeztem a' jutalom feleletek' olvasását, sok jó és szép, de egyszersmind nem kevés nevetséges ideákat is foglalnak magokban, oldalaslag mind Te, mind én kapunk helytel helytel egy egy vágást, semmit se teszen; nem kell az illyeket meg érteni, el kell tűrni a' csapásokat és a' több jóért, a' mi a' könyvbe van, a' haza szeretete pajzsát kell a' vágások elibe tartani. — Az Írók érdemes és szorgalmatos emberek, és így meg kell nekik bocsátani azt a' kis superioritást, mellyet, másokat leczkézvén, magoknak tulajdonítanak, — lehetne é annyi igyekezetek, ha nem hitelnék-el magokkal ezt a' felsőbbiségeket?

Aux grands la modestie, aux petits l'importance.

Ne vessződjünk, tétessük magunkat, mintha hinnők hogy mindenben igazok van.

Ludus enim genuit trepidum certamen et iram,

Ira truces inimicitias et funebre bellum.

Azonba beszéljünk és írjunk kiki, a' mint leg jobbnak véljük, az ítéletet a' Jövendőre bízván — egyébaránt még sem halok meg

talán, minek előtte egy kis vig játékot írjak ezen czím alatt: Ré—ka—ga—kol—szászŷ, a' nagy Grammatikosz és Etymolog. —

Meg látod, Lónyai csak azért utazik annyit, hogy még ezután is utakat ne csináljanak a' hazába — a' Te Sógorod jobb ember lehetne; de ha tudnád mint bánt velem Testvér bátyám gyermek-ségemtől olta, nem csudálkoznál többé Sógorodon. Csúfos ez a' világ! leg csúfossabb benne, hogy a' sok méltatlanságok a' leg jobb szívet is úgy eltompítják, hogy alig képes utoljára a' szerént fel indulni a' mint kellene. —

Józsa Úr ne tegyen egyebet, hanem olvastassa fel veled minden leveleimet, azután ítélj. *Irasci celerem, tamen ut placabilis essem*, de ő egy hajszálnyival se *segnior irasci*.

Nem voltam a' szüreten, beteg valék, sok epét hántam, de még elég maradt, és felette jól tetted hogy azt valóban gyönyörű-séges leveleddel mérsékelted és édesítéd. Hozd el Zsennit is, Feleségem és Virginia tsókollyák.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4020.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Tisztelt barátom,

Én e' napokban a' te Mádi házában vettem két napi szállást. Sokat beszélvén Vinczléreddel, Novák Ferenczel, elmondá, hogy Kasznárod, de a' kinek nevét el nem tudá mondani, mint viselé magát. Fiscálisod kiküldé, hogy szerezzen szekereket boraidnak, ő pedig, megkötvén lovát egy korcsma mellett, reggel olta estig ivott, 's akkor azt mondá a' Fiscálisnak, hogy öszve izzadt a' sok keresésben, de sohol nem kapa szekerest. Én, úgy mondá Novák Ferencz, a' rossz embernek reggel olta estig éhen és szomjan álló lovát haza akartam lopni; de csak abba hagytam, hogy tettem balra ne magyaráztassék. Bizony, tisztelt, igen szeretett barátom, épen nem csuda az, ha ezek a' sok rossz emberek a' Te eleven lelkedet elkeserítik; 's azok után a' miket mind ettől, mind Bónis Sámuel Urtól, mind magadtól tudok, nem csudálnám, ha embereidet öszve meg öszve gyilkolnád.

En neked egy igen alkalmas embert ajánlok Fő-Tisztulól [!], 's midőn ezt NEKED ajánlom, kit minden halandók felett szeretek, tudom mit mondok. Hidd-el, ha jószágokat bírnék, mint TE bírsz, én más Tisztet nem fogadnék. Csudált ügyességi és általam igen jól ismert moralitású ember. En felelek neked érte, 's én NEKED felelek. Piríts-meg, ha hamis lesz jövődölésem.

Dávid János elhagyván Jurateriáját, itt lévén az atyja, sok idejét töltötte nálam. A' Sógorom, Gróf Török József, látta az embert, 's megszerette, 's praeceptornak a' fiai mellé vette. Ott két esztendeig volt, 's nagy kedvességben. De végre Gróf Csáky Antalné Exchoz ment által Kasznár szolgálatra.

A' Sógorom örült hogy Dávid János elment az ő házatól: de eszt. múlva engem kért, hogy vonjam vissza Nagy-Idáról. En oda mentem. — Az Ur, úgy e, azért jött, hogy Dávid Jánost tőlem elvigye. — Excdnak akarátja ellen nem, felelék; de ha Excd ötet a' menyé öccseinek általengedni méltóztatik, grátziául veszem. — Elereszteni nem fogom: de ha önként megyen, nem fogom tartóztatni. En Dávidból nagy Tisztet nevelek magamnak. Hívebb, ügyesebb, igazabb emberem nekem soha sem volt még.

A' Grófné ötet Brackendorffra tette-által.

A' Sógorom, Szalárdra menvén, Dávid Jánost Udvarbíróvá tette. Min, min nem, össze háborodtak, 's az a' Dávid János, a' ki neki olly kedves volt, hogy egy frajezimer szerelme miatt elereszté Nagy-Idára, de ismét visszahívta; az a' Dávid János, a' ki nélkül Szalárdon nem lehetett, most rossz ember. Nekem azt mondá a' Sógorom, hogy *kevély*, és bizonyos *üres* hordójit ellopta; Dávid pedig azt mondja, hogy *szép és gyűrűkben gazdag* felesége miatt esett-ki a' kedvességéből. Isten tudja, mi itt igaz. En mind e' mellett, ha Szent-Mihályom volna, Dávidot be merném fogadni. A' Sógoromnál sok ember veszté-el a' kedvességét. Így egy Devics nevű Tisztartó; így Fiscális Kossuth. De az utolsó nem egészen, 's azért nem egészen, mert bosszút állhatna, ha egészen elesnék.

Dávid János most Göllnitzen mulat az ipánál Bergrichter Sztójka Urnál. Ha parancsolni fognád, megjelenne nálad. De felesége most le fog betegedni, és így ha első leveledre mingyárt meg nem jelenne, ne vedd balúl. Nagyon kérlek, parancsold magadhoz, hogy vele megismerkedhessél. Molnárnak fija lévén, képzelhetetlen ügyességű Mechanicus. Nekem olly kalitkát csinált, melly egy Herczegné szobájában is elállhatott volna, 's Gróf Sztaraynál, vagy kinél megszeretvén

a' Sógorom egygy malmot, Dávid azt neki kicsinálta egygy olly modellben, melly az asztalán elállhatott.

A' lyányom Comtesse Virginienek íra egygy levelet, mellyet én Mádön akartam hagyni; de az úton öszve akadék Gazda vagy Gazdag István nevű torzonborz bajuszú Szent Mihályi embereddel, 's annak adám. Comtesse Virginie talán vette. — Most nem írok Literatúrai dolgok felől. Élj szerencsésen. Van e már nevelőd? — Széphalom Novemb. 15d. 1821.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4021.

Grünfeld Dávid — Kazinczynak.

Gnädiger Herr!

Wegen diese 3 tausend[d] Gulden habe ich nicht können ausrichten, den [!] ² der Majör Fekete ist verreist zum seinen Vater, über Debretzin, muss diese Sache verschoben werden, bis er Zuhaus kommt, *der Jud v. Szántó Namens Schwartz, welcher her sollen v. Eure Gnaden die Wein abkaufen, der ist noch nicht gekommen*, folglich habe ich meinen Schwager auf Szántó geschickt, um diesen Käufer aufzuwarten,* so bald er kommen wird, so wird er mit meinem Schwager gerade zu dem Gnädigen Herrn gehen, die Wein abkaufen, *Mache Eure Gnaden bekant mit Wegen des Herrn Metzner in Mád, das er den Willen hat, v. Eure Gnaden, die klärere Gattung Wein abzukaufen, vorwegs diese Art, wo ich mit der Gnaden, davon gesprochen hab*, dieser Herr Metzner wohlte sich bey Ihren Gnaden einträfen, mit Attestat v. Archivarius, das er nicht intabulirt ist: sein Schätzungs Brief gieb er Ihren Gnaden zu Hand, vermögs Bedingnisse des Contract. *Ich hoffe von Euer Gnaden einen Antwort, ob ich den Herrn Metzner sichern kann, oder nicht*, bleiben Eure Gnaden dan bey diesen Willen, were ich mit i[h]m zur Eure Gnaden kommen.

¹ T. Kazinczy Fer. Úr levele. Jött Kassára Nov. 21dikén 1821. — Dúlházy M. jegyzete a levél 4-ik, üres lapján.

² A továbbiakban minden jegyzéstől tartózkodunk; majdnem minden szó hibás az eredetiben.

* Kazinczy F. kijavította: *ab*-ra.

Gehe ich 17. dieses *auf Cassau zum Fiscal v.*¹ *ob er wird den Metznerischen Contract acceptiren.* Ich bitte Eure Gnaden wegen diese zwey Fässer Wein, welche in Mad geblieben sind nichts vorübel anzunehmen, den ich hab nichts wohlen in die Geschwindigkeit verkaufen, den bey solcher Gelegenheit verlangt man die Helfte umsonst, Zu zahlen ist in Mad 20 Rhf. den Kelner, 10 Rhf. den Binder, 5 Rhf. den Wirtsheuser, welche der Joseff geliehen hat, die Fuhrleute auf ein An-Geld. Und mit diesen verbleibe ich Vitsche d. 15. 9br. 821.

Ihro Gnaden

David Krinfeld mpr.

P. S. *Ich werde denken wie an besten mit alle Sache.*

Kivül:

Monsieur Monsieur François de Kazinczy Assesseur de la Comitât, mon cher aestime praef. *Széphalom.*

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4022.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Novemb. 18d. 1821.

Tisztelt, csudált barátom,

Ímhol az maga, a' kit Neked minapi levelemben már Udvarbírádnak, vagy a' mint az nálad neveztetni szokott, Fő-Tisztetnek ajánlottam. Kérdd magadtól, ha én Neked ajánlhatok e ügyetlent, és ha Téged nem szeretlek e mint magamat; kérdd ha nem úgy óhajtom e házad' 's gyermekeid' javát, mint az ön-magamét. Én megtévedhetek az emberben: de akaratom nem lehet más, mint a' minek lennie kell. Azért hogy valaki boldogúljon, én nem akarhatok Neked kárt.

Megtörténhetvén hogy Kassára útasított levelem még sincsen kezedben, újra elmondom, a' mit tudnod kell.

Dávid János Úr, elvégezvén Keszthelyi Cursusát és Juratériáját, minekutána a' szolgálatba valamellyik Festeticsnél (talán Antalnál) magát iniáltatá, visszajött itt lakos öreg atyjához, és nálam is mulatott, mint házam' barátja. A' Sógorom Gróf Török József látá

¹ Olvashatatlan név: *Casert*-nek látszik.

ügyességét, 's kérte hogy menjen hozzá, 's tanítgassa gyermekeit; azon lesz, hogy ipához juttathassa Oeconomiai tisztségre. Ebből egy ideig semmi nem lehetvén, mert kedvéért senki sem akara idvezülni, Gróf Csáky Antalné Excja Kasznárnak nevezte-ki Nagy-Idán. A' Sógorom engem kért, hogy vonjam vissza gyermekeihez. Én Nagy-Idára mentem, 's Ő Excja megszóllíta: Úgy e, az Úr azért jött, hogy Dávidot tőlem elrabolja? — Elrablani, nem, felelek: de ha Excád ötlet kedves menyé testvérének engedné, hogy gyermekeit nevelje, grátziául vennénk. — Én nem eresztlem-el magamtól; de ha ő hágy-el, nem tartóztatom; én Dávidból fő Tisztet akarok nevelni házamnak; hívebb emberem nincs mint ő, 's talán soha nem volt.

Midőn a' Sógorom Szalárdot arendába vevé, kiköté, hogy Csáky Antal neki Fő-Tisztül engedje Dávidot. Így ő elhagyá Praekendorffot^[1], noha Csáky István nem akará elereszteni.

Szalárdon min, min nem, nem kérhetem, a' Sógorom vele megháborodott. Azt láthatod Eleresztő leveléből is. Nekem nem monda egyebet, mint hogy valamelly üres hordaját elidegenítette, és hogy egy kedves Zsidájával Dávidnak baja volt; vádolta a' Zsidót, hogy a' Zsidó a' Dávid számára vett tehén mellől megtartóztatá a' borjút. Isten tudja, mellyikének volt igaza. Relata refero, még pedig a' nélkül hogy emlékezném a' Sógorom panasziról. Én bizonyossá teszek, hogy ha Szent Mihályom vagy más nagy birtokom volna, én oda Dávidot tenném Fő-Tisztté. Moralitása felől én felelek, 's *Néked* felelek: ügyességét 's oeconomicai tudományát szedd-ki a' beszéd által; mutattassd-meg neki mindenedet, 's látni fogod, ha ért e a' dologhoz.

Hogy nem csak theoreticus, tapasztalni fogod mindenből. Csupa tűz, 's gyanússá lett tekintete miatt igyekezni fog megmutatni, hogy a' vád hamis volt. Ezt ugyan hűségtelenségben érni soha nem fogod.

Nagy Naturalista — a' szót az Artistai értelemben is vévén. Széke, asztala, képrámáji, kalitkája, melly egy Herczegasszony szobájában is elállhatott volna, Nagy Idai munkája volt. -- Felesége ifju, szép és culturát 's nevelést kapott; egy Göllnitzzi Bergrichter leánya, melly hivatal a' Bányászok közt valami.

Örvendenék ha neki használhatna ajánlásom; de még inkább óhajtom, hogy Te azt mondhatnád, hogy ez a' könyörgésem is azt mutatja, hogy Téged minden mások felett szerettelek.

Utolsó leveled eltölte tisztelettel. Még az Oeconomiai dolgokban is nagy vagy, 's lelked Tacitusi szomorgással vagy inkább elkesorodással tölt-el ezen leveled írása alatt. *Inimica virtutibus tempora, inimica pecuniae nostrae.* Sőt öregségünkben is igyekezzünk gazdagodni. Az Isten a' késő Megtérőnek is ígér kegyelmet. — Zsidó-lelkű Zsidó volt, a' ki azt mondá nekem, hogy Te általad kell jutnom birkére; noha úgy igyekszik fondorságát béleplezni, hogy Szirmay Ádámné szül. B. Podmaniczky Therézia Asszony, a' te két Zsidaidd egyikének tartozik, 's a' birkék árát oda akarja fizettetni. Én később vagyok birke nélkül lenni, mint azt akarni, hogy pénzben Te légy érettem kezes. Isten tudja mi érhet, 's a' Te barátságod' 's a' Te gyermekeid' tekintete Nekem több, mint hogy azt az én pénzbeli javam miatt játékra tegyem-ki.

Melly gyönyörű, melly dolgokkal tömött levél az a' Te leveled. Együtt vevém azzal a' Gróf Teleki Józsefét. Nagyon kesergi hogy nem láthata, midőn kerested. Két nagy díszei vagytok Mágnásainknak. Él szerencsésen. Zseni, kinek ma van neve napja, kért, hogy vigyem le őtet Dáviddal Szent Mihályra; de nekem holnap Kassára kell repülnöm; lehetetlen halasztanom az útát. Csókolja velem együtt a' Mélt. Grófné kezét, 's a' tiszteletre méltó Virginiet tiszteli. Él, élj, élj szerencsésen! 's bár a' dolgok megváltozását láthatnánk! bár öreg napjaink terhe megkönnyülhetne.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4023.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Pest, Novemb. 21d. 1821.

Tisztelt szeretett Barátom,

Negyed napja mióta megint Pesten vagyok 's eligazított dolgaim után ime egy levél! Be rég nem irtam, de csak papiroson nem, lélekben sokszor. Igaz Sámuel adta tudtomra, hogy Eperjesen voltál sokáig, vagy ott mulatsz most is, de leveletem azért úgy hiszem kapni fogod Ujhelyből is. Ohajtom, hogy Eperjesen való mulatásodnak minél előbb jó kimenetelét láthassd.

Fiscális Pápay közlöttem velem azt a' mit hozzám az ő levelébe irtál, valamint a' Kisfaludy Sándorhoz írott leveled is. Vallyon mi lett a' jobb' nyujtásnak következése?

Én, a' mint látod, a' múlt Aprilis óta addig, mind az Atyámnál voltam Uraj-Ujfaluban Vass Vármegyében, kivéven, nagyobb 's kisebb útaimat, melyeket onnan tettem, ugymint: Sopronyba, Bécsbe, Győrre, Sz.-Mártonba, Pápára, Szombathelyre. Hamlet helyett Külföldi Színjátékaim harmadik Kötetéhez Machbethet dolgoztam jambusokban, 's egy magyar Példák gyűjteményén, mely azt mutatná, hogy a' poézis és próza nemeiben eddig elé mink van. Soha farsztöbb munkám nem volt 's nincs, mert még nem vagyok egészen készen, mint az angoly jambusnak magyar jambusba való fordítása. Az Angoly' szavai többnyire mind két három, legfeljebb négy szótagból állanak 's ennél fogva ő egy jambus rendben sok gondolatot teszen ki, a' mi nyelvünk pedig különben is tele a' sok hosszú szavakkal, hát még a' suffixumok mint nyujtják! Egy kis értekezést függesztek Machbethem után a' felől, hogy ha a' kurtítások fel nem vétetnek, nyelvünk soha sem adhatja vissza a' külföld remekeit, való mívoltokban. Helmecczi csak ezekkel lehetett szerencsés Tasszó Jeruzsálemének ottave rimekben elkezdett fordításában, melyet Kisfaludy Károly Almanakjában fogsz látni. Ez az Almanak, nyomtatására nézve már készen van, de a' rézmetszetek még nem érkeztek-meg Bécsből. Tegnap délután voltam épen Kisfaludy Károlynál, a' jövő héten szándékozik-fel Bécsbe, a' rezek után.

A' Példák gyűjteménye végett épen ma mentem által Budára a' Censorhoz Trattnerrel együtt. Meglátogattuk Kováchichékat is. Az öreg szegény nagyon beteg, 's fél a' haláltól. Eleget vigasztaltam, hogy kemény alkotásu teste még egyszer meggyőzheti a' kimulást. Azonban ezt csak mint betegnek mondtam. — Fija, resignálta az Adjunctusságot 's Bécsbe megyen a' Magyar Cancellariához Concipistának, mihelyt Atyja állapotja elválík.

A' Pestiek közül egyébaránt Vitkovicsot, Thaiszot jól találtam. Horváth [!] István tegnap este kereszteltetett ismét egy fiút, 's így nem leltem otthon. Gróf Majláth még most is Bécsben van, de várom le, mert azt ígérte, hogy itt fog telelni.

Várom ki ide Gyulaimat is, itt várván reám egy igen kedves levele. Bécsbe szándékozik.

Utamat Tétnek és Sz. Mártonnak vettem, hogy személyesen is megköszönjem, a' mivel Horvát Endre és Guzmics megtiszteltek.

Mind a' kettőhez irtam választ 's irásban Horvát Pázmándi Magányában adtam nekik által a' nekem szentelt Gáborfa alatt. Válaszaim a' Tud. Gyűjtemény ezen hónapjában megjelennek, azért nem is közlöm Veled.

Mit csinálnak Erdélyi Leveleid? Engedi é időd, melyet most gazdaságodra látszol fordítani, minél előbb való kijöttöket? Engedjem hogy Szterne érzékeny Utazásait még most sem küldhetem, a' Példák gyűjteménye és Külföldi Színjátékaim foglalták el minden időmet. De ha talán kívánod azokat is nem sokára kiadni, úgy akár-mikép is által megyek rajtok.

Gróf Dessewffy József nagy meglepéssel ír a' felől a' mint itten Kulcsár vacsoráján a' Horvát, Kisfaludy, Thaisz és Helmecki fogadták.

Majd hosszabb levelet írok, a' Tiéd vétele után. Most még sok-felé kell írnom.

Tisztelem kézcsókömmal Grófnédát, Téged öllelek 's gyermekeidet rendre.

Szállásom van: az új hid utczában, Nro. 639 a' Déra háznál, második emelet, az utszára.

Örök híved, 's tisztelőd
Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

4024.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kassa Nov. 26ikán 1821.

Angyalom Barátom!

Könyvet kellene írni utolsó leveleidre, ha a' barátságot vissza-verő szív ki-buzoghatná azt hamarjában mind, a' mit érzek. Fel-tettem magamban, addig változtatni Tiszteket, míg olyanra nem kapok, qui non virtutem verba putet, ut lucum ligna.

En úgy tettem, mint Ilik Ferentznek tselckednie kellene. Öt Tisztjeimet egyszerre elkergettem, és pedig esztendő közben tevém; de mivel a' Magyar Törvények csak emberséges embereknek valók, mivel jobb Törvényeink többnyire akkor hozódtak, mikor a' nemzet még el nem prókátorosodott, és mivel a' mostani időben csak attól tartanak a' gonoszok, a' ki őket felakaszthatja, mivel végtére, én

hozzám nem tolakodik egy Tisztartó helyett húsz, mint Ferentz Császárhoz; ha p. o. Almásy Ignátzot elcsapná; azért én ugyan egy igen ügyes, de nem igen morális Tisztartóval ditsekedhetem most; ámbátor a' Nagy Falusi Sebes Úr az ő moralitásaért becsületét lekötötte, de már a' te ajálásod más — te nem ajállasz in gratiam com[m]endati, sed in gratiam ejus cui com[m]endas; és így tedd-meg a' rendelkezéseket hogy lehessenek Dáviddal, most 29ikben a' gyűlésen Újhelyben. Többen ajálják magokat. Az én gazdaságomnak az a' bibéje, hogy Fő Tiszteim mindég mind tőlem, mind az elő kellőbb lakosoktól magokat fizettetik; úgy hogy legjobb volna úgy cselekedni: a' mint a' Francia Lafontaine javasolja: hogy t. i. a' volt Úr, volt Tisztartójánál, álljon bé ő esztendő múlva Tisztartónak, a' lopások acqulibriumának helyre állítására; mágnesi erővel bírnak a' Sz. Mihályi elő kellőbb Taksásaim; még a' jámbor és lágy Bónis Sámuel Úr is, holott nékem köszönheti Szolgabíróságát, mindég azt találja; hogy ők nem erőszakos tilalom rontók — holott majd soha sem kaszáltathatók sarjút, és csak ebben a' rubrikában két három ezer ft arra károm van minden esztendőben — én olyan ember vagyok, hogy inkább adok 100 ftot valakinek, mint hogy magamat egy xrbán megtsalattassam; mert a' ki egy xrbán tud és mer, az tudna és merne ezerekben is — azt kívánom Tisztjeimtől, hogy se meg ne csaljanak, se engemet megtsalattatni ne engedjenek; sint candidi, mondják meg egyenesen, hogy mire van szükségek, nehogy tolvajok lenni kinteleníttessenek — praeter laudem nullius rei avarus sum, mint a' régi Görögök; a' pénzt csak szükségből szeretem, és mint eszközt, mert adósságaim és gyermekeim vannak — csak azt kívánom Tisztartómtól, hogy úgy gondoskodjon rólam, mint én rólla.

Vale — Vale — Vale — a' többit szóval Újhelyben.

hív Pipszed mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 33. sz.]

4025.

Jakabfalvay Dániel — Kazinczyna.

Tekintetes Úr

nékem különös tisztelettel való drága Uram!

Szinte Vétsei lévén, vettem a Tekintetes Úr hozzám küldött betses Üri levelét, és Grinfeldet [!] azonnal hívtam, a' Levelet vele

közlöttem. De ő arra azt felelte, hogy a' Tekintetes Úrral kötött Egyességnek minden részben eleget tett, mert a' mint a' borokat ki szerzette, azokat a' Tekintetes Úrnak kezébe is adta. És ha szinte még a' borokat el nem adta is, *mindazáltal a' Tekintetes Úr által is megszabott November és December Hónapok még el nem telvén, az Egyességnek a' bor' meg szerzésébe eleget tévén*, és még most is három ezer forintokról Major Fekete Úrnak szőlő Contractus a' kezébe lévén, a' Tekintetes Úr által hűségés fáradozásáért adott egy Kotsit, és 40 köből Gabonát méltán megtartya. Illy környűl állásokba tovább vele semmire nem mehettem, azon az okon a Sequestrumot is felfüggesztettem mind addig, míg a' Tekintetes Úr bővebben nem fog vagy engem informálni, vagy ő vele végezni, mivel mind a' Kotsit, mind az életet nem erőszakosan, hanem a' Tekintetes Úr kezéből vette. Megparantsoltam azomba neki, hogy minél előbb a' Tekintetes Úrral végezzen, és engem ezen a' két héten, mellyen Kassán mulatok, a' dolog ki menetele felől tudósítsa, a' Kotsit pedig maga épségébe minden esetre megtartsa. Az életről pedig semmi rendelést nem tehettem, mivel már több, öt köbőlnél, nem is maradt, a' mint a' Commissariussal megnéztem. Mellynek jelentése mellett egyéb iránt betses Úri favoriba ajánlva különös tisztelettel maradtam Vécén d. 28-a Nov. 821.

A' Tekintetes Úrnak

Alázatos szolgálja
Jakabfalvay Dániel mpr.*

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

4026.

Grünfeld Dávid — Kazinczyna.

Érdemem Felett való
Nagyságos Uram!

Az múlt héten küldöttem Nagyságodnak egy Levelet, a melly Levélre semmi választ nem kaptam; most újjonnan küldök Nagyságodnak egy Levelet azon speculatioval, hogy Bizonyos Terminust csináljunk, az az 1-a Novembris [!], úgy mind [!] Tsötörtökön tessék

* A levél tisztán maradt 4. lapjára Kazinczy F. ezt jegyezte: Jakabfalvay Dániel Fő Szolgabíró.

meg jelenni Mádon és otan a mi dolgunkat leg jobban el fogjuk végezni. Mivel az első Terminust el kellett mulasztanom, de ha együtt leszünk Mádon, akkor tudtára fogom adni Nagyságodnak, hogy Nagyságod részire fog jobb lenni; mind ára kérem Nagyságodat, csak hogy aszt az Terminust el ne mulassa, mivel az Fiscális Úr Czeduláját is bé zárom az Levélbe¹ és úgy, hogy Fiscális Úr is akkorára meg fog jelleni Mádon, hogy ottan egy más között értekezessünk az Dolog felől.

A melly Levellemre és Jelentésemre instálom alázatosan Nagyságodat, méltóztasson nékem viszsza válaszolni, melly alázatos Jelenítéssem után vagyok és maradok

Nagyságodnak Kegyes Kezei csókolása mellet

d. 28-a Novembris 1821.

Alázatos Szegény Szolgája

Kivül:

Dávid Grünfeld Vétsey Arendás.

Ezen Levellem Ajánlom Nagyságos Kazinczy Ferencz Eö Nagyságának alázatos tisztelettel

à *Széphalom*.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4027.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Nov. 30d. 1821.

Édes barátom,

Olly sokszor töprönködvén holléted és mintléted eránt, tegnap érkezett kedves leveled egészen megnyugtata. Melly szép, melly irígyelhető sors ez a' tiéd! Kisfaludy Sándor a' legtömjénezettebb Irónk, Te a' legközségesebben szeretett. Osztán Te Erdélyt 's Magyar-országot bejáród, 's mindenhol szeretve, áldva fogadtatol, 's szeretve mind a' Jóktól, mind a' rosszaktól Nyelved' szépségeért. Élj sokáig ezen szerencséd' birtokában, 's ne hagyjon-el soha az alkalom, újabb érdemeket szerzeni. Ez az a' mit Neked senki sem kíván inkább mint én. —

Gróf Dezsöffy Józseffel tegnap együtt valék a' Zemplény Gyűlésén 's az ebédnél szomszédja neki és Gróf Schmidegg Ferencznek,

¹ A levélnek nincs semmi melléklete.

de nem úgy mint a' Krisztus a' keresztfán, mert Schmidegg szint olly nemes lelkű halandó mint a' mi Kedvesünk. Ez tegnap előtt, a' mint hiszi, lekopott czinfi rézcasterollban főtt étket eve, 's egész éjjel hányt. Az Ülésből kétszer kelle kimenni. Bágyadt vala mind lelkében mind testében, de a' szikra kikiszökebbel belőle. A' Vármegye igen nevezetes Kiküldöttséget rendele koldulni a' Megtébo-lyodtak számára, kiknek B. Sennyei János 10,000 ftot hagyta, de a' mellynek kamatja kevés a' célhoz képest. Eggy valaki azt mondá, hogy e' pénzetlen időben még ez a' fényes Kiküldöttség sem ígér nagy sikert. Dezsöffy felkölt, 's bájoló alakjával 's hangjával ezt mondá felállva: Tek. N. Vármegye, én igen szépen tudok kérni. Minden elfakada nevelve, mert az el nem mondott gondolatot: megtanultam azta' szép asszonyok körül hozzá értette.

Sem Pápay nem felelt, sem az nem, a' kinek jobbjomat nyújtottam. Pedig a' levél Aug. 20d. vala írva. Megtárlottam mását, mint az elsőbbit. Az emberek nem mindég kérdik magoktól a' mit a' nehezebb esetekben kellene: Ha felelek, 's szépen felelek, ez 's ez lesz a' következése; ha nem felelek, mi? Sokat ígértem magamnak azon levélre nézve, 's triumfom volt volna a' nyújtott jobb. Nem nyújtatott, 's az is triumfom. De a' két eset nagyon különböző: így csak *kevélységem* nyere; amúgy még többet nyert volna *szívem*, mint *kevélységem*. Hagyjuk őket, barátom, 's ne ingereljük. Pápaynak azonban ismét fogok írni, egészen elmelegedvén a' másiknak nevét, hogy ne piruljon. Pápayt én szeretni fogom, ha engem üldözni fogna is; ő tiszta lélek, 's csak feje tévedhetne-meg, ha megtévedne, nem szíve is. — Azolta is olvastam azt a' leveletem. Nagyon tüzes. De azt akarva tettem. Félttem hogy ha igen szeliden írtam volna, gyanúba hoztam volna magamat, hogy az egész levél 's a' kéznnyújtás csak ravasság. Inkább akarom magamat rossznak nézetni, mint hamisnak 's hamisság bennem. úgy áldjon-meg Jehova és Zebaoth, nines.

A' Guzmics verseinek szebbeknek illett volna lenni. Az a' szép scéna olly sánta versekben! Hát Endre, kinek ma én is ülöm neve' napját, 's rá szívesen kiáltozok áldást, mint van? Szereti e a' filagoriákat 's Anglus-kerteket? Vagy még is csak a' répatermőket kedvellgeti?

Szegény Kovachich! De ő eleget élt, 's az ő nyomán a' mi kedves Horvátunkat látjuk már is, 's még inkább fogjuk látni. Kovácsics szent (venerabilis) ember: Horvát még inkább lesz az. 'S a'

hazának még sok kincse hever, a' mit Horvát napfényre hozand. Mondjad neki, hogy nekem ő második Kovaacsicsunk. 'S valljuk-meg, Kovaachich sok éretlent, azaz meg nem értet nyomtattata. De így jár a' polygraph.

September oltá nem írtam egy árkuat; egészen elfoglalt a' házi gond és perem. Tegnap estve vevém Prókátorom' levelét is azon hírrel, hogy az Eperjesi Tábla Praesese neki azt mondotta, hogy a' Sógorom, a' ki eddig hidegen sőt fagyosan nem pirult azt mondani hogy peremet addig vonja a' míg lehet, ötlet kérte-meg, hogy vonjon engem amicára. Látod, barátom, így fizeti-meg magát a' szép lelkiség. Midőn én kértem ezt, mint Actor, azt felelte a' Praeses, azt mondák mások, hogy Actor nem kér amicát, 's gyanússá teszem ügyemet. Azt feleltem hogy ahhoz bizom; de én nem szoktam elijedni szép, bár szokatlan, 's talán veszedelmes lépéssel tenni. Isten tudja, nem fortély e a' Sógorom' lépése. De nem nyér egyebet, mint egy rövid haladékat.

A' megkoronázott Pályairások között sok jó van, és sok nevelés. Teleki tisztelettel tölte-el maga eránt. Neki és B. Prónay Sándornak nem felelheték eddig, de fogok. A' szegény B. Prónay tiszteletes kevélységgel kevélykedik ezen rokonában, 's velem együtt és minden jókkal elragadtatott örömmel nézi, hogy a' nagy Teleki József ebben az unokájában vissza van adva a' hazának, a' Nyelvnek és Literaturának, 's házoknak.

Láttad e Igazzal Klauzált? Bár láttad volna, 's Te és Ő, kiket az én lelkem olly forrón szeret, szállottatok volna rólam. Klauzál nekem kimondhatatlanul nagy.

Hát a' mi Csereink? Felőle nem szállasz. Reszketek kérdeni: mit csinál és mint van. Teleki *Jóska* minap monda nekem holmit felőle, 's félek hogy mások is sokan azt mondják. De ott is csak a' gondolatban volna a' hiba, nem a' Cserei' szívébe; noha szeretném ha az ő lelke kevésbbé volna *lággy*. Neki ez minden hibája; egyéb ugyan nincs.

Tudd-meg Thaisz és Trattner Úraktól, ha kijő e már valaha a' *Rádayak* felől írt Munkám. Ha még ideje volna, olvassd-meg azt, 's töröld-ki szabadon, a' mi kedvetlenséget szülhetne a' mi kedves Rádainknak. Feleségem barátságosan tisztel, én szívesen öllelek téged és a' kedves Lajos, a' te Lajosodat. Lottitól igen [régén] nem vevék levelet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

4028.

Bárány Ágoston — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek, Bárány Ágoston, baráti szíves idvezletét!

Miskőlczon December 2ik napján 821.

Néha egy nem várt eset bennünket majd felemel, majd pedig másoknak bennünk vetett bizodalját is kétségbe hozza. Barátom! (engedd meg, bátor már adósod vagyok, ez édes nevezetet) becses soraidat, több mint esztendőnek lefolyta után sem tett feleletemnek, egy nem reménylett eset vőlt oka. Még a' múlt esztendőbéli November 8án hozzám vissza-írtt leveledet, folyó esztendőbéli November 28án vettem. Azután vettem pedig midőn az már hazánknek némelly részeit, Pozsoni, bevándorlotta. Az eltévelyedésnek oka ez vőlt: Jöllehet ugyan leveled hozzám vőlt intézve, mindazáltal az, miképpen, miképpen nem, Pozsonban lakos Kapitány Bátyámnak adatott kezéhez. Én időközben Eskütti hivatalomat megköszönvén, Pestre költözködtem, 's óhajtvá vártam azon pillantatot, mellyben hozzám írandó leveled által Néked magamat szorosabban leköttelezhelném, és éppen Prókátori megvisgáltatásomon estem átal, midőn Miskőlczról édes Atyámnak levelében, Pozsoni Bátyámnak azon levelét is bészárva vettem, mellyben tudakozódik Atyámtól; ha vallyon a' nála letéttett kézirat hozzám, vagy más Bárány Ágostonhoz tartoznék? Írtam Néki tulajdonom felől. Igérte hova hamarébb leendő elküldését; de a' környülállások miatt csak most juthattam hozzá, minckelőtte pedig láttam volna azt, soraidnak foglalattyát nem tudván, tanácsosabbnak tartottam halgatni.

Bőltis útasításaid magamból kiemeltek. Nincs hálám, melly forró köszönetemet eléggé kitolmácsollya. Szívemben nyertek azon böles leczkék helyet, hol még a' szeretet, a' hívség, 's a' köteles hálaadattosság meghalni nem tudnak. Köszönöm irántam mutatott szívességedet. Szentek lesznek előttem azon igazak, mellyeket nékem, nékem egy elfelejtettnek felfedezél. Követni fogom. De önnön meggyőződésemet sem zárom ki; mert így a' esűfos majomnevet méltán megérdemleném. Így elárúlnám magamat. Bár úri házadnál lehetnék szerencsés Téged hallani, 's bár soha meg nem szünnének baráti tanácsaid! Ha bátor vagyok kérni, tarts ezután is szíves emlékeztedben. Tarts ki, égek tanácsaid után. Kézíratomban esett hibáimat

nem mentegetem. Elég mentségem fiatal korom, elég csekély tapasztalásom. Te nékem felettebb sokat tettél. Nagyon nemesen bántál velem, midőn isméretlen létemre is elfogadtad kérését egy olly Ifjúnak, ki, környüállásai miatt, az azokért tartozó szíves köszönetét személyesen nem teheti.

Leveleid szemeim előtt allanak. Általok minden nehézségeknek elviselésére erősebbé tételtetem. Szerencsés is vagyok ha mondhatom, hogy azokat nékem Kazinczy küldötte. Ezek szívemnek ömledézesei. Fájlalom az érzéseknek azon tulajdonát, hogy magokat leirattatni nem engedik. Engedgy meg hosszas vóltomért. Késedelmemért bocsáss meg. Lelkemre mondom, több mint esztendeje nem láttam kéziratomat. Rövid időn ennek igazságát megmutatom. Egyenes szívem felől még jobban meggyőzlek. Most pedig Isten Véled. Élly megelégedve!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4029.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom Decemb. 5d. 1821.

Édes barátom,

V. Ispánunk Consil. Szemere István Úr tegnap közlé velem az Agens levelét azon hírrel, hogy Te a' Nemcesek közzé számláltatál. Melly igen örvendek gyermekeidnek, mert magadnak erre kevés szükséged van! 's melly igen irigylem sorsodat, hogy Te utolsó maradékidnak nem csak nagy dísze, hanem jóltétvője is vagy! Hányat nevezhetünk a' hazában, a' ki a' Diplomát illy tisztán érdemlette! Én csak arra kérek, hidd, hogy mind azoknak számokban, a' kik neked e' miatt gratulálnak, eggy sincs a' ki forróbban szeretne mint én, 's házad' népe' örömében részt veszek.

Minap eggy igen érdemes Asszonyságnak juték ismeretségebe, ki németesen neveltetett, és a' ki az ön írásaim által leve Magyar-nyelvű Magyarra. — Director Gosztönyiné. Ennek eggy Bártfai nevű rokona van, 's ez testi lelki barátja a' te fiadnak. Beszélé mit köszönhet Bártfai László a' te fiad' társalkodásának, és ezt úgy festé mint a' szeretetre legméltóbb iljút. Alig várom, hogy Pestre mehessek, 's a' két barátot 's az én két barátomat szívemre szoríthassam.

Feleségemnek pere miatt testvér bátyja ellen Septemberben Eperjesen valék. Irtóztató az hogy Török Lajosnak illy fíja, Török Sophienak illy bátyja van. Mi ötöt azonban még is szeretjük, 's a' per reánk nézve elveszthetetlen. De képzeld, melly keserves nekem 7 gyermek egyyikének 's 7 gyermek atyjának e' pénzetlen időben élni, minekutána engem testvérem alacsonyúl és erőszakkal 53 esztendőös koromig rongált 's a' papiros pénz leszállítása megrontott, 's én a' 63dik esztendőmet élem, Lajos fiam pedig 13 holnapos. Ipám halála olta feleségem egy fillért sem kapa hagyományából. -- Az Eperjesen létel azonban nekem igen sok örömetek ada: sok jó ember és sok jó fej ismeretségébe jutottam. Illyen egy ifjú Báró Palocsay Ferdinánd, 'kit szép külsője miatt egy haszontalan pillangócskának gyanítottam. Egy ebédnél egy igen jó fej, kit az Irreligio' Religioja lelkesít, a' Keresztyén Vallást a' maga nem szép oldalairól festegette. Palocsay azt mondá, hogy az nem Keresztyén Vallás, 's azt látni sem kell; azt kell látni, hogy ez a' Vallás egy bizonyos meleg színt ad a' szívnek. Megkapott a' szó. Uram, mondám; te engem egy új ideával gazdagítasz, mellyet birtam, örökké birtam, de nem tudtam hogy bírok. Hogy birtam, legyen bizonyosága ez a' még (akkor) el sem készült epigrammom:

A' szem látni tanult, a' szív csak hinni. Nemesbb az,

'S emberhez méltóbb, 's ah! vakon ülni nehéz.

Úgy de magam vagyok itt: ott léptemet Istenek őrzik,

'S a' baj hozzájuk még közebbre esatol.

Láss bízvást, sőt nézz; szemed arra van adva: de higgy is,

'S int szívednek szép Religioja, hevülj.

Az utolsó sorban Németizmus van; kiugratám ezt: Ha. Und winkt dir die schöne Religion des Herzens.

Palocsay azt mondá, hogy csudálta volna, ha én, a' ki az Idyll-világban élek, másként érzénék. -- Elnedvesedtek szemeim, de nem hajtottam-meg neki magamat az igen kedves Complimentért. Azolta hallom, hogy ez az ifju és szép ifju hív férj és igen nemes lelkü ember.

'S az én megtéritésem még tovább méne Octóberben. Ujhelyben Superintendentionalis Gyűlés és Papok szentelése volt. Eddig én nem ismertem nekem való Papot az egy Cleynmannon kívül. De most a' nyavalyás Predikátzió után, mellyben a' Keresztyén Vallás igazsága úgy mulattatott meg, hogy azt semmi eszes ember nem

hiheté, felállá Superint. Szathmáry, a' maga Protestans simplicitásában, 's oly tiszteletesen szóllott, hogy elbájolva beszéde által, még a' nem igazat is kész voltam volna igaznak venni. A' mi Vallásunk lelke, úgymond, a' Nyilvánosság; nincsenek nekünk Mysteriumaink, 's mi nem eltiltjuk Vallásunk tagjait, sőt kényszerítjük, hogy vizsgáljon, és a' mit igaznak ismer, higgye. A' mi czélunk a' tökéletesedés, felvilágosítás, javítás, és így boldogítás. Sok Cathol. Világiak és 3 Pap vala jelen. Másnap a' Consecratio után e' szókon végzé-el könyörgését — — — »'s az idegenek a' kik ezt látják, *hüljenek-el*, 's mondják ezt: Itt Isten lakik. Ámen.» Lónyai három ízben kérdé tőlem: Bátyám Uram, hogy tetszik az a' *hüljenek-el*? Neki is nagyon tetszett. Bizony a' Protestantismus szép portéka. De úgy szép, 's csak úgy szép, ha a' Protestantismus igazán Protestantismus.

Hiszed e ha mondom, hogy Septb. oltá nem irtam egygy ívet, 's semmit sem olvastam. A' házi gond, melly miatt nagy adósságokat 's terhes adósságokat tevék, elfásit. 'S sógorom azt mondja, hogy vérzik szíve, de nem engedi hogy szólljak, hogy írjak, hogy pereljek, mert úgymond, nem nyerek semmit. De ezt csak ő mondja. — Egyedül egy Ódát irtam, azon szabad formában, mint Dayka mellett a' Götheiek. Numerisque fertur lege solutis. Tetszem magamnak benne, 's jól esik, hogy tetszem, mert csak magam fogok benne tetszeni, senki nem más.

A' mint a' Téli Takács halálát az újságban olvasám, irtam az ő Pápayjának, 's hamisság nélkül keseregtem halálát. Ő írta a' *Recenziókról azt a' híres Értekezést*. Engem nem szeretett, bántott, mondám; de halálát bánom; mert szerette a' Jót; ez vala minden baja: Nem hibette hogy szeresse a' mit ő, a' ki nem úgy érzett 's gondolkozott mint ő. Engem soha sem előzőtt-meg senki a' békekérésben, 's csak akkor vagyok hajthatatlan, mikor ollyannal akadék öszve, a' kit sem szeretni, sem becsülni nem tudok. Megkapá szavaimat, 's kért, írnék Kisfaludy Sándornak. Irtam, 's leveletem a' Pápayhoz írottba zártam. Kisfaludy nem felel (már 4dik hava) 's azzal nem gondolok. Szépet tenni nem rút, ha a' tétel haszontalan volt is.

Élj szerencsésen, édes barátom. Mit csinál Juvenárod? Öllelek tisztelettel, szeretettel. Ajánlj méltó hitvesednek, 's gyermekeidet csókold.

Örök hived

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

4030.

Máriássy Károly — Kazineczynak.

Kedves Bátyám Uram!

Camerarius Dessöfi András Ur nekem adósom lévén majd négy ezer váltó forintal, ha többel nem, mai napon engemet arra kért, hogy azon Capitalisomnak lefizetése iránt még várakoznék, vagy pedig a kedves Bátyám Uram Contractusát, a mely 214 V. C. frt[ról] szól, venném által; én se egyik, se másik projectumát el nem fogadhatván, azt javasoltam, hogy a mely két ezer forintot 1797dik esztendőbe 7d. Jan. Nagy András Ural öt forint Interest mellett Méltóságos Vaji József Ur felvet, Nagy András Ur a Collegiumnak testált, azt Vaji József Ur a Collegiumnak vissza adván, a Collegium nekem kölcsönözte 1819dik Eszt. 15-a July, hogy ezen két ezer forintról szőlő Contractusomat Bátyám Uram a Collegium-tul váltaná ki, és Dessöfi Urnak adná által a maga Contractusáért tserébe, így Dessöfi Ur is, én is, Bátyám Uram is, menekednék a bajtul, mert Bátyám Uram a Collegiumnak akár meddig lehetne adósa, és csak ött forintal fizetné az Interestét, de ez a dolog sürgető lévén, Bátyám Uram is sietne vele, anyival inkább hogy hasznos lenne Bátyám Uramnak is; Többire magamat Atyafi szeretetében ajánlva vagyok Homrodon! Die 7. Xbr. 1821.

Kedves Bátyám Uramnak alázatos atyafi szolg.

Idősb Máriási Károly mpr.

Lónyai ő Nagysága, Fái Ferencz Ur tehet sokot.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

4031.

Kis János — Kazineczynak.

Kedves Barátom!

Ez előtt több hónapokkal Hozzád küldött levelemre mindeddig híjában vártam nagy óhajtással a' feleletet. Nem tudom betegséged gátol-e vagy levelemet nem vetted. Mert különben levelezésbéli serénységedhez képest lehetetlennek tartom, hogy ennyi ideig hallgatnál.

Akármin legyen a' dolog, a' hallgatást félbenszakasztom azon jelentésemmel, hogy a' Felség a' mult November utolján publicált k. Resolutiója szerint Magamnak és Maradékaimnak a' Magyar

Nemességet conferálta; de az Armálist még nem expediáltattam, mert Bótsi Barálim' tanácsára még a Cameralis taxa' elengedéseért is instálni szándékozom.

Egyéberánt hogy ezen levelem üresen ne menjen, ide rekesztem egy versemet,¹ melyet az Aurora' Redactiójának megszolgáltatására írtam, de a' melly vagy azért, hogy hosszatska, vagy azért, hogy nem tetszett, vagy akármelly okból, az Aurorában, a' mint hallom, nem vétetett fel ezen esztendőre.

A' legszivesebb tiszteletnek és szeretetnek minden érzéseivel vagyok és szünet nélkül maradok

Soprony, Dec. 21dikén 1821.

Sietve.

egyenes szívű barátod,

Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

4032.

Igaz Sámuel — Kazinczynak.

Bécs, Dec. 21d. XXI. Mariahilf, Stiflgasse No. 37.

Kazinczy Ferencznek

mély tiszteletét

Igaz Sámuel.

Rég szándékom az írás, mert sok a' közleni valóm, de nehezen tudok hozzá jutni, 's most is még bővebben írhatnék, röviden csak ím ezeket:

Kisfaludy Károly Úr a' mult őszi elején azt adatá tudtomra, hogy társaságomban kívánná ezentúl folytatni a' Zsebkönyveket vagy Almanakokat. Válaszom hozzá Prepelitzay Sámuel által ez vala: óhajtanám mind kettőnek folytatását, de fájdalom, kevés hozzá reményem, 's így kész vagyok ajánlásának elfogadására. Mind vártam tulajdon levelét, 's magát ígérete szerint. Feljön Aurórákkal, 's nekem harmadik kéztől kell vennem ajándék szép könyvét. Ez szándéka változtatására (szerelném hogy másra ne) mutat. — Helyes okokkal hiszem én hogy Zsebkönyvemnek leszen jövőre is Publicuma. Fájlalom hogy ezen okokat az a' letipró szándék is nevelheti, melly szerint Pest meg akarja állítani, hogy a' ki a' Zsebkönyvbe dolgozik,

¹ Nincs a levél mellett.

annak munkáját [az] Auróra nem fogná felvenni. — Pfuj! — Be fáj nekem illyeket tudnom.

Be sok szép, 's némely igen igen szép van [az] Aurórában. Kár hogy galád a' nyomtatás, 's még **Jobbítások** hátul! — Én több fénnel adhatok 8 ftért is Zsebkönyvet, mert itt a' Pestieket igen meghúzzák.

Megpirított Török Epigrammájával. —

Sok boldog új esztendőt kívánok!

Superint. Kiss tegnap tette köszönését a' Felségnél nemesi rangba¹ vétetéséért. Szép két délutánt töltöttem az igen szép lelkű Férjfi-val. — Míg a' taxának elengedéséről vagy az ellenkezőről bizonyosok nem leszünk, addig ezen megtiszteltetés nem mehet a' Kurirba, 's addig vehetem jelentésemet ez iránt, mert igen szeretném ha ez a' TE tolladból folya. — Nevem alatt a' levelet, de *pro Magyar Kurír*, ha csak Publicumra való leszen foglalatja; ha más is, úgy nem.

Külön kis szelet papíron:

Kultsárnak köszö[ne]ttel tartozom. — Kisfaludy Károly azt iratá egy Barátom által, hogy miért nem írtam neki, özveolvasthattuk volna a' két munkát. — Rendes: Cons. Görög 's Sup[er]int. Kis egy nyelven mondák Zsebkönyvem első látására: No meggyűl a' bajok a' Pestieknek. Ferencz Károly Cs. K. Fő Herczeg is kegyelmesen méltóztatott venni a' Zsebkönyvet. — Festetics 50 f. V. Cz. küldött egy Darabért. — Rössler sem szállalt-meg. — Eszembe ötle Görög Cons. szavára mondásod, hogy a' derék igen derék Kisfaludy Károlynak elnehezítém a' munkát. Rendes mondom miként szóll három Nagy ember egy nyelven!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

4033.

Kisfaludy Károly — Kazinczynak.

Pesten 28d. 10-br. 1821.

Kedves Barátom!

Vedd Aurórámat olly szívvel, mint küldi a Kiadó, 's ha némely Jót találhatsz benne, szerencsétetni fog az a gondolat, hogy Hazám' lelkesb fiai csekély iparkodásimat méltatják. Légy engedelmes hibáji s hijánnyai iránt, gondold el, hogy nagy volt a szándék, csekély a tehetség.

¹ Az eredetiben tollhiba: *ragba*.

Fájdalom, hogy épen a kedves darabodban hiba történt; ment-ségemre szolgáljon az, hogy egész dologban csak egyedül lévén, mint a szűk idő, mint akkori betegeskedéseim célomat nehezíték. Reménylem az el nem [fog] ijeszteni további munkáktól, és ámbár Igaz Ur is folytatja Zsebkönyvét, ezen intézetet se fogod részvét nélkül hagyni.

Ha volnának köz tárgyat illető Munkáid, melyeket nekem szánni méltóztatol, küld el mentől előbb Adresom alatt, hálás köszö-nöttel veszem, és észrevételeidet használván, mivelődésemre fordítom.

Boldog uj esztendőt kívánva maradok mindenkor

igaz tisztelőd és Barátod

Kisfaludy Károly.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

4034.

Édes Gergely — Kazinczynak.

Kedvesem! ihon a' *Kény*' kedvéért küldöm eme' két Darabot! itéld-meg mint hangzik itt a' *Kény* hogy a' *genie* helyette ne fog-jon helyet.

I. Perdihez, di: Tú nihil invitá etc.

Tú nihil invitá dices faciesve Minervá!

Perdi! nem ok nélkül ezt javasolja Horác.

Azt kérded: de mit ért ezalatt *invita Minerva*?

Hátt ugyanaz [!] valamit szóllani 's írni letilt?

Nem; hanem ezt eggy jó Költőről mondja hogy abbann

Meglegyen a' mit az ő Mesteri míve kikér.

Hogy ne csak írj, úgymond, mint írhat akármi közíró,

Sőt magadat készítsd jókor előre reá,

Hogy mikor a' tollhoz nyúlnál, jól nézd-meg előre

Költeni mit kívánsz 's mit hozol azzal elő?

Konkolyt vagy gabonát? rezet, ónt, aranyat vagy ezüstöt?

Hasznost vagy gyönyörűt? a' minek ember örül?

Honnan 's merre hozod? mint rendeled-el? nehogy osztánn

A' hozatal közbenn félbe szakadjon erőd.

A' mit akarsz: a' jó természet szült-e reája?

Értesz-e hozzá? hogy lenne belőle remek?

Vagy van-e hivatalod rá 's érzed-e hogy, ha gyakorlod,

Még mesterréis végre te benne lehess?

Megvan-e a' készség, tűz és természeti könnyű

Kény 's hajlandóság, mely ugyan-arra ragad?

És az időd 's az erőd alkalmas-e szinte hogy úzzed?
 'S illyeket érezvénn, gondod ezekre legyen:
 Halkkal kezd, ne siess; ha pedig magasann ragad elméd,
 Menj szabadonn a' mint engedi teljes erőd.
 Menj szabadonn 's az utánn később nézd-meg, mire mentél?
 'S a' mi hibával esett, újra meg újra javítsd.
 Menj valamint a' gyors elmének szárnyai visznek,
 Míg az elődbe kitett édes irányra nem érsz.
 Hogy pedig édesdenn 's ne haszontalanul vigyed [...] elmés
 Mivedet, illő hogy lédj takarékos igen.
 Mindent össze-ne-hordj, hogy előbb ne szakadjon erőd, mint
 Végbe vihessd mind azt a' mit elődbe tevé.
 Olly tárgyat válaszs a' mellyet rendivel önként
 Megbírhatsz a' mint engedi kedves erőd.
 Így míg a' jó kedv 's helyes érzés' lángja hevít, fessd
 Gondolatid' 's fénylő tüzzel az Égig emeld.
 Ellenbenn, mikor a' helyes érzés a' kebeledbenn
 Csendesedik 's a' tűz kezd megalunni, pihenj.
 Vagy gyakorold magadat valamely vért felmelegítő
 Munkábann valamint kedved adódik elő.
 Vagy lehet olly játék, melly véredet újra teremti
 'S lankadtt elmédnek felmelegíti tüztét.
 Játékbann 's tánczbann a' test mozgásai könnyebb
 Izzadozást adnak mintsem akármí dolog.
 Jó az enyelgő víg játék ez iránt; de talám a'
 Víg muzsikát 's tánczot mégis elébe tehetd.
 Mert ugyan-itt a' test önként gyakoroltatik úgy hogy
 Minden bűt az alatt 's gondot az elme felejt.
 Mindazonáltal még jobb olly munkát gyakorolni,
 A' melly hármával szokta fizetni magát.
 Mert ugyan e' mellett hogy az által az elmeis újul,
 Kedves egészséget 's jó nyereséget ajánl.
 A' bor azonközben, a' szép és jó bor ezek közt
 Lopva csinál új vért 's újra hoz édes erőt.
 'S így megerősítvénn mind a' kétféle gyakorlás,
 Mellyet az érzékeny szív 's tüzes elme szeret,
 Lelked elébb meg elébb mehet a' szép gondolatokbann
 'S halkkal az édes irányt el fogod érni, ne félj.
 'S ennyit tesz nekem e' mondás. Ha Minerva nem izgat,
 Úgy te ne szólj, neis írj semmit erőszakosann.

II. *Sapientia prima stultitiá caruisse.*

Ha igaz hogy a' ki akar bölcselkedni,
 Előbb tévelygéstől kezdjen menekedni;
 Tehát így mind holtig lesz minn törekedni,
 Ha akarunk abból jól kiverekedni.

Mert Ki az a' ki itt annyira mehetne,
 Hogy tökéletesebb míg él, ne lehetne?
 Minden igazságot ki úgy felfejthetne,
 Hogy ő mégis többet 's többet ne gyűjthetne.
 Hol az a' Bölcs? melyik ország' szegletébenn,
 Kinek Salamonként szeme a' fejében?
 Micsoda nyelvenn szóll 's milyen beszédében?
 Hideg-e vagy meleg vér dobog szívében?
 Mondd-meg lakó helyét, hogy őt felkeressem,
 Tanúljam-meg nyelvét, hogy szavát érthessem,
 És osztánn nyomdokát olly híven kövessem,
 Hogy vele boldognak magamat nézhessem.
 Így szóllék 's már néztem Német Ország felé,
 Már fületem London 's Pariz' híre telé,
 Már Göttinga 's Leyda' neve hatott belé,
 Úgy hogy itthonn szívem már nyugtát sem lelé.
 Mikor ím' egy jobb *KÉNY*, édes Hazám' *Kénye*
 Hova? hova? úgy mond, te földünk' szegénye?
 Nem úgy lát-e másutt mint itt a' szem fénye?
 'S nem mindenütt egy a' természet törvénye?
 Bár indulj Országról Országgra kószálni,
 De ha mint a' madár nem fogsz Égbe szálni,
 Lehet neked ittenn alásfel járkálni,
 Mert csak embert és nem angyalt fogsz találni.
 'S minek volna neked Hónjodból kimenned?
 Nem lehet-e itthonn józan bölcssé lenned?
 Hátt? Hazádat fosztván, idegent kell kenned,
 'S a' mi nem a' tied, azt szükség bevenned?
 Hátt nem Hazád az a' szív, az a' középpont,
 Mellyhez szit minden jó vér, in, ér, bőr és csont?
 Ha téged ettől egy más értelem elvont,
 Az ollyan értelem mint épít, inkább ront.
 Szűnj-meg 's bölcsességért ne fuss Sohonnába!
 Magadat magadon kívül te hiába
 Keresed: jer és térj-vissza a' Hazába,
 'S a' minek kell lenned, lédj az valójába.
 Én így ennél fogva csak itthonn maradtam
 És idegen termést sohol sem arattam.
 A' mit mind azáltal csűrbe takarhattam,
 A' dézmát belőle örömet kiadtam.

Ha ezekbenn nem azt teszi a' *Kény* a' mit a' te idegen és
 zsellér *Zseni*-d, ird-meg. Illyen ezis *Zsena*. Csakhogy ama' Francz,
 eme' Tót. Az elsőt istenesítéd mert

[A levél vége hiányzik.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

JEGYZETEK.

3805. 1. lap fölül 5. sor : «Ment a püspökhöz, *Miklóshoz*. . . » *Miklósi Ferencz* 1803. jan. 28-dikán neveztetett ki nagyvárad püspökké. 1767-ben, Fejérmegyében született; tanulmányainak végeztével nevelő volt az Almásy családnál, egyszersmind káplán Gyöngyösön. Innen mint plebános Ecsedre, majd Nagy-Kállóba, később Miskolcra jutott. Egy ideig az egri papnevelő-intézet előjárója volt. 1799-ben már egri kanonok, azután nagyprépost, cz. püspök, végre megyés püspök; egy *Oratioja*, melylyel József nádort üdvözölte, nyomtatásban is megjelent Pesten, 1795. 1809-ben a francziák ellen száz főnyi csapatot állított ki. 1811. jún. 22-dikén halt meg. V. ö. Szinnyi J. id. m. VIII. köt. 1334—5. hasábjaiával.

U. o. 2. kikezdés 2. sor : «Ex-Seminarista *Ujgyörgyi*.» T. i. *Ujgyörgyi József*, ki Budán Úza Pállal egy cellában volt; Brünnbe 1795. szept. 24-dikén indultak vele. A *Fogságom Naplója* toldalékában ezeket jegyzi föl róla Kazinczy : «Ujgyörgyi József, atyja' megneemesedése előtt *Neumüller*, — atyja és anyja nagyon kedvesek valának Prímás Cardinális Batthyánnál. Ebbe bízván ez, Semináriumba ment, de azt elhagyta. — Brünnben azt álmodá, hogy atyja neki megjelent, és szemére veté, hogy elhagyá a' Semináriumot, 's Pozsonyban 1795. Octób. elsőjén, midőn ott keresztül vivének bennünket, vétkezett, 's két hónapig bolond volt álma miatt.»

2. lap fölül 6. sor : «A nagyatyám *nagyatyjának* el akarák ütni a fejét.» T. i. *Kazinczy Péternek*, a ki a Wesselényi-összeesküvésben részes volt, I. Rákóczi Ferenczhez csatlakozott; s midőn Rákóczi letette a fegyvert, Kazinczy P. is meghódolt s a kath. vallásra tért. Egyébiránt ezt Kazinczy több levelében elmondja; v. ö. az *I. k.* 253. számú levelével.

3806. 3. lap fölül 2. sor : «A' III. Levél végét felolvasni méltóztassék.» Kazinczy itt b. Vay Miklós utazásairól szól.

A 3. kikezdésben említett értekezés az *Orthologus és neologus; nálunk és más nemzeteknél*, l. a *XVI. k.* 614. lapját.

4. lap fölül 3. sor : «*Prókátora* azt állítja. . . » T. i. gr. Török József prókátora, *Kossuth László*, K. Lajos atyja; v. ö. a *XVI. k.* 3588. számú levél jegyzetével.

3807. 5. lap 3. kikezdés: «*Das Sonett* fiel in der Übersetzung excellent aus.» Kazinczy *A sajka* című sonettjét érti, melynek német fordítását Majláth a *XVI. k.* 3797. számú levelében közli. A 6. lap 2. kikezdésében említi Kazinczy, hogy e sonettjét felküldötte a *Magyar Kurirnak*; l. a *XVI. k.* 624. lapját. Kulcsár l. a *Hasznos Mulatságok* 1819. II. 45. számában szintén kiadta.

3808. A levél kezdete: «Imhol küldöm, a mit az újságírónak s a *Tud. Gyűjtemény*be akarok küldeni.» Célzás Kazinczynak a b. Sennyei Jánosról írott cikkére, mely a *Magyar Kurir* 1820. évf. (jan. 18-diki) 5. számában olvasható; közli Kazinczy Sennyeinek azon levelét is, a melyben alapítványairól rendelkezik. E cikk megjelent a *Tud. Gyűjt.* 1820. évf. II. f. 124—127. lapjain is; v. ö. a *M. P.* 312—315. lapjaival, hol Abafi helytelenül hivatkozik a *M. Kurir* 1819. évfolyamára.

7. lap alúl 2. sor: «Az ide zárt levélből látni fogja az Úr, mi baja.» Kazinczy U. Tóth Lászlónak a *XVI. k.* 3788. számú levelét küldötte el, melyben U. Tóth L. a nemességére vonatkozó adatokat s kérését közli.

8. lap 3. kikezdés: «Visszavárom a Tóth Gábor' levelét.» L. a *XVI. k.* 3804. számú levelét.

3809. 11. lap a levél vége: «Baron *Sennyei lebt.*» Rosszúl értesült Kazinczy, mert Sennyei János már január 7-dikén meghalt, mint későbbi leveleiben Kazinczy maga is írja.

3810. 12. lap a 4. pont: «Az Istenben boldogult *Zoltán Pál*». Zoltán P. szabolcsvármegyei táblabíró és birtokos volt; v. ö. a *X. k.* 2304. számú levelével s jegyzetével.

«Oda jöve az öreg *Püspöki is.*» Valószínűleg *Püspöki István*, kiről a *XIV. k.* 3208. számú levelében azt írja Kazinczy, hogy II. József császár elmozdította a tornai alispáni hivatalától.

A 13. lapon fölül az 1. sorban említi Kazinczy *Niczky Lászlót* és *Beck Pált*. Amaz szabolcsvármegyei táblabíró volt, l. a *IX. k.* 2264. számú levelét. *Beckre* nézve l. a *VIII. k.* 1819. számú levelét s jegyzetét.

A levél vége: «A *Bertuch*' részei iránt ma is írok Bécsbe.» V. ö. a *III. k.* 749. számú levelével s jegyzetével.

3812. 15. lap 1 kikezdés 5. sor: «A' *Fried* Kisasszonyával kössön barátságot.» Célzás *Fried Sámuel* kassai kereskedő és városi tanácsos leányára.

U. o. 2. kikezdés 4. sor: Gr. *Szirmay*. Kazinczy nyilván gr. *Szirmay János* borsodvármegyei nagybirtokost érti, a ki a miskolci színház épületére tete-mes áldozatokat tett; v. ö. a *XV. k.* 568. lapjával.

U. o. 5. kikezdés: «Pataki Prof. Vályi Nagy Ferencz Úr felől azt a' hírt hallám e' napokban, hogy megholt.» Mivel e levél január 15-dikén kelt, a mely napon Vályi Nagy F. csakugyan meghalt, Kazinczy csak a bizonyosan bekövetkezendő halálról hallhatott; v. ö. a 3824. számú levéllel s jegyzetével.

3813. *Parlaghy Ferencz* premontrei kanonok, Tatán született 1779-ben s 1846. ápr. 21. halt meg Kis-Kaposton (Ung várm.); 1809-től 1811-ig a II. humani-

órák tanára volt Rozsnyón, azután a királyhalmeczi plébánia administratora s lelkesze; 1825-ben visszament Rozsnyóra előbbi tanári székére, 1828-tól egy évig hitszónok és lelkiatya volt, majd theologiai tanár, 1831-től fogva pedig a leleszi konvent esküdtje s a levéltár egyik őre. Két latin költeménye nyomtatásban is megjelent 1809 és 1825.; ezen kívül megírta Sauberer András jászói praelatus és cs. kir. udv. tanácsos életrajzát, Budapest, 1838; utolsó műve: A keresztény hit, remény és szeretetnek fő elvei, Kassa, 1840. L. Szinnyi J. id. m. X. köt. 408—409 hasábjait.

3814. 18. lap 2. kikezdés: «*Odámat Ujságlevélbe nem igen teszem.*» L. a 45—47. lapokat. Az óda a *Hebe* I. évf. 43—46. lapjain jelent meg; megzenésítéséről nincs adatom. *Podmaniczky Lajos* b., a kire hivatkozik, nem írta hangjegyekre. Podmaniczky Lajos 1803-ban született és 1872. júl. 28. halt meg Budán. Zeneszerzeményeit s a *Hebe* I. évfolyamában megjelent *Jó tettért jutalom* című elbeszélését említi Szinnyi J. is id. m. X. k. 1299. hasábján.

3815. 21. lap 4. kikezdés: «A Péczeli Gyűjteményébe egy francziából, talán Voltairból vett vers fordításod áll, ez: «*Műdön a boldogság tövünk.*» Ilyen kezdetű verse összegyűjtött művei között nincs; de a *Mindenes Gyűjteményben* sem található, legalább a M. N. Múzeum példányában, mely teljesnek mondatik, hiába kerestem.

3816. 23. lap fölül: *Hottinger. Kazinczy Hottinger János Jakabot* (1750—1819) érti, a ki 1774—1814-ig zürichi tanár volt. «Az új atlikai múzeum» kiadására szövetkezett Wielanddal és Jacobssal 1802—1810; még előbb szerkesztette a «Legújabb theologiai, philosophiai és szépirodalmi könyvtár» című várlalatot 1784—86 s megírta a Versuch einer Vergleichung der deutschen Dichter mit den Griechen u. Römern, Mannheim, 1789. című munkáját. Életrajzi munkái közül legnevezetesebbek Bodmerről és Gessnerről írott művei (1783, 1796). Latin nyelvű munkái között fontosabbak: 1. Opuscula oratoria, Zürich, 1816; — 2. Opuscula philosophica, critica atque hermeneutica, Leipzig, 1817.

3817. Horváth József Elek értekezését l. a Bevezetés X. lapján.

3818. 31. lap 1. kikezdés 8. sor: «A Tud. Gy. legközelebbi darabjában is van egy dolgozása.» Kazinczy gr. Teleki Józsefnek a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. I. f. 118—122. lapjain Arndt Ker. Gottlieb következő című munkájáról megjelent ismertetésére czéloz: «Ueber den Ursprung und die verschiedenartige Verwandtschaft der europäischen Sprachen.»

3820. 37. lap alúl 8. sor: «Ich bin froh und Ihnen sehr verbunden für den übersetzten Aufsatz in der *Pannonia.*» Czélzás a *Pannonia* 1819. évf. (nov. 6. s köv.) 61. 62. és 63. számában olvasható cikkre, a melynek címe: «Apologie der Sonette gegen Göthe u. Voss, nach Kazinczy's Aufsatz im IX. Heft des Tud. Gyűjt. mit Zusätzen u. Abänderungen. (Aus Sirmien eingesendet von R.)»

39. lap 2. kikezdés: «Sein (t. i. Grillparzers) Campo Vaccino hat viele Schönheiten.» V. ö. a 60. lappal.

40. lap 1. sor: «Er (t. i. Kazinczyné nagyapja) hinterliess 2 Söhne u. eine Tochter, die Obergespannin von Máramaros (Andrási István), dann eine vermählte *Baronne Henniger aus Böhmen*.» Gr. Török Eszter második férje b. Henniger, a kinek a nevét Kazinczy is, ügyvédje is, Nyomárkay József, más-másképen írják. Siebmacher *Grosses u. allg. Wappenbuch IV. Band, 9. Abtheilung* 63. lapja szerint helyesen: *Seebergi Báró Henniger*.

3821. A levél első kikezdésére l. a 3824. számú levelet és jegyzetét A Vályi Nagy halálakor mondott beszédek — úgy látszik — nyomtatásban nem jelentek meg, Szinnyi J. sem említi, s a M. N. Múzeum könyvtárában is hiába keressük.

42. lap fölül 1. sor: «*Czövek István* Prof. der Theol. zu Losoncz. . . ward kürzlich catholisch.» Czövek István ügyvéd 1808-ban volt a sárospataki főiskola seniora, 1817. ápriltól 1819. jan. 10-ig a losonczy ev. ref. gymnasiumban theol. tanár, azután Pesten táblai ügyvéd, 1828. jún. 24. Budán halt meg. A *Felső-Magyarországi Minerva* 1825. és 1826. évfolyamaiban közlött értekezésein kívül számos eredeti és fordított műve jelent meg. Legkiválóbb kiadásai: 1. A magyar hazai polgári magános törvényről írt tanítása Kelemen Imre pesti kir. univers. oktatójának, Pest, 1822, I—III. köt.; — 2. Planum tabulare, vagy a kir. curiának végzései, melyeket ama b. e. Maria Theresia császárné és Magyarország királynéja rendbe szedtetett 1769. most pedig magyar nyelven kiadta Cz. I., Buda, 1825. Színművei közül *Corvinus Mátyást* (Weidmann után ford.) 1836. és 1842. elő is adták. Kéziratai közül többet a M. N. Múzeum könyvtára őriz. L. Szinnyi J. id. m. II. köt. 544—546. hasábjait.

3822. 43. lap alúl 7. sor: *Sisák* [!] soll u. muss den Agatokles übersezen.» V. ö. a XVI. k. 3797. számú levél jegyzetével.

U. o. alúl 2. sor. «In Hormayrs Taschenbuch ist der hist. Kalender, Nádasdi. . .» V. ö. a XVI. k. 3600. számú levéllel s jegyzetével.

48. lap fölül 6. sor: «Ich möchte so viel möglich von jedem Dichter, der drin erscheint, in Prosa erwähnung thun wie *Mathisson, Haug, Rassman* in ihren Anthologien.» Matthisson *Lyrische Anthologie* című kiadványa húsz részen Zürichben jelent meg 1803—1807, melyben a szerkesztő Ramler példájára a közlött műveken némi változtatásokat is tett. *Haug Kristóf Frigyes*, az ismert epigrammíró, régi lyrai költemények átdolgozásából szerkesztette *Poetischer Lustwald, Sammlung von Gedichten älterer Dichter*, Tübingen, 1819. című gyűjteményét. — *Rassmann Chr. Fr.* (a szövegben hibásan: Rastmann) számos anthológiát szerkesztett a XIX. század 1. és 2. évtizedében; a nevezetesebbek ezek: 1) *Kalliope*; eine Sammlung lyrischer Gedichte, Münst., 1807; — 2) *Blumenlese südl. Spiele im Garten deutscher Poesie*. Mit Vorwort eines bekannten neuen Dichters, Berlin, 1817; — 3) *Auswahl neuer Balladen u. Romanzen berühmter Dichter*. In 4 Büchern, Helmstadt, 1818; — 4) *Gallerie der jetzt lebenden deutschen Dichter, Romanenschriftsteller, Erzähler, Übersetzer aus neuen Sprachen, Anthologen u. Herausgeber belletrist. Schriften*, begleitet z. Theil mit hin u. wieder ganz neuen biogr. Notizen, u. o. 1818.

3823. A levél kezdete: «*Farkas írja* . . .» T. i. Bölöni Farkas S., l. a 21. lap 5. kikezdését.

49. lap alúl 11. sor: «A' Rumi *Scriptores Rer Hung.* III. kötete előtt elmondám ítéletemet.» Kazinczy a Rummy K. Gy. *Monumenta Hung.* című kiadványa III. kötete előszavában a VIII. lapon ezeket írja: «Melly undokságokat látunk mindenfelé, kivált az utolsóbb századok alatt a' szerencsétlen Erdélyben. Nézzük sorba ennek Urait, 's tartóztassuk-meg magunkat, ha lehet, annak fájdalmas és káromló felkiáltásától, a' mit a' Russzia' nagy Katalinjának Voltaire írt az Ázsiai eltunyult fejedelmek felől:

O sagesse des dieux, je te crois très-profonde,
Mais à quels plats tyrans as-tu livré le monde!

A' szerencsétlen Zápolyán kezdve, le a' szánást és útalatot érdemlő Apafig, hármat négyet kivévén, csaknem mindenike melly lelketlen, tunya, vérengező teremtések! 's mint leve szerencsétlen általok és miattok a' legáldottabb haza, a' legszebb-tűzü nemzet!»

51. lap alúl 4. sor: «Mint vagy a' nemes lelkű *Czirákival?*» Kazinczy gr. *Cziráky Antal* Mózes cs. és kir. kamarást, országbíró, a M. Tud. Akadémia alapító s igazgató tagját érti (1772—1852).

A mit alább gr. *Majláth János*ról ír, v. ö. a *XVI. k.* 3784. számú levelevel, a 3684. számú levél jegyzetének 3. kikezdésével.

3824. Az 53 — 55. lapon közlött nekrológ megjelent a *Magyar Kurir* 1820. évf. (febr. 15-diki) 13. számában, valamint a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. II. f. 120—122. lapjain; v. ö. a 105. lappal.

3827. A szabolcsi restauratióra vonatkozólag l. a *Magyar Kurir* 1819. évf. (decz. 3-diki) 45. számát s a *Hazai és Külf. Tud.* 1819. évf. (decz. 1-ei) 44. számát, a melyből az 1819. évi nov. 23-dikán tartott megyei választás eredménye itt következik: Fáy Barnabás főispáni helytartó elnöklete alatt Kállay Miklós volt alispán és Désy György főjegyző leköszönvén, első alispán Désy Mihály lett, második alispán Csepei Zoltán Pál, főjegyző Lászlófalusi Eördögh Alajos; szolgabírákká választottak: Désy György, Jármy Tamás, Tolcsvai Bónis Sámuel és Farkas Károly.

64. lap 1. kikezdés: Dessewffy a következő férfiakat említi: *Ibrányi Antal*, *Semsey Lajos*, *Soós János*, *Molnár, Gentsy és Bay* consiliarius. Ibrányira nézve l. a *III. k.* 525. lapját s a *XIV. k.* 3259. számú levelét. — *Semsey Lajos* Abaúj vm. második alispánja volt ez időben. — *Soós János* előbb abaujvármegyei főfiskális, ez időben zempléni birtokos; l. róla bővebben Kazinczynak Guzmicshez 1823. jún. 14-diki levelét a köv. kötetben. — *Molnár János* talán az újhelyi ev. ref. egyház algondnoka, l. a *XII. k.* 2848. és 2861. számú leveleit. — *Gencsy Ferencz* a Szabolcsvármegyei főkelő nemesek őrnagya 1806-ban, l. a *IV. k.* 867. számú levelét. — *Bay György*-re l. a *XV. k.* 3446. számú levél jegyzetét.

3828. 78. lap alúl 10. sor: «Legyen gondod a' Magyar Kurir leveleire.» V. ö. a 3824. számú levéllel s jegyzetével.

«Én Szathmár vármegyét szólítom-meg. Ha Beregszászinak 1200 frtot adhata...» A *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. I. f. 131. lapján ide vonatkozólag ezeket olvassuk: «Nagy Mélt. B. Vécsey Miklós Szathmári Fő Ispány Ő Exc. tekintetbe

vén T. T. Beregszászi Nagy Pál Úrnak részint Külföldön, részint a' Hazában szerzett Litteratúrai érdemeit, azzal jutalmazta meg ötét, hogy m. é. Dec. 13-ik 's több napjain N. Károlyban tartott Szathmár Vármegye köz. Gyűlésén a' Rendeeknek nagy megelégedésével Tábla-Bíróvá nevezte ki.

«Ez a' Tudós hazánkfia ugyan csak az, kit Ns. Szathmár Vármegye Tisztviselői, — utóbbi Pesten 1815. nyomt. Dissertatio philologica nevű munkájaért ez előtt 3 eszt. ezer kétszáz forinttal tiszteltek meg saját erszényeikből, mely Summát a' Gyűjtő Úr, mostani igen érdemes Al-Ispánja ezen megyének, küldött által fentebb nevezett Hazánkfiának. Sz. Gy.»

3829. 81. lap 5. kikezdés: «Értekezésemet a Martzibány Deputatiója útján kiadni . . . kényteleníttem.» L. a Bevezetés XVIII—XIX. lapjait. Teleki József műve a következő című kiadásban olvasható: *Jutalom feleletek a' Magyar Nyelvről*, a' M. N. Museum 1815. 1816. 1817. esztendei Kérdéseire. I. Kötet. Kiadta Horvát István, a' Széchényi Országos Könyvtár Őrzője a' M. N. Museum mellett. Pesten, Ns. Trattner János Tamás betűivel. 1821. A mű «Felsőes József Tsászári 's Királyi Hertzegnek . . . Magyarország Nádor Ispánjának» van ajánlva «mélységes tisztelettel és lángoló hálával.» Az első mű címe: *A' Magyar Nyelv' Dialectusairól*. Irta Palóczi Horváth Ádám 1815. esztendőre. 1—78. l. — A második mű címe: *A' Magyar Nyelvnek Tökélletesítése Új szavak és új szóllás-módok által*. Irta Gróf Teleki József 1816. esztendőre. 2, 340, 6. l. Az egész mű a józan közép út kijelölésén törekszik, és szerzője ezt több helyen világosan is megmondja, például a 338. lapon ezeket írja: «Nints nekünk is olly *nyelvrontónk*, ki nyelvünknek fíradozásai által valamely *hasznára* ne lett volna; még magának *Bartzafalvai Szabó Dávidnak* sok undok szavai között is találtatnak olyanok, melyek helyesebb printzipiumok szerént alkototván, vagy bizonyosabb kútfejekből vétetvén, nyelvünkben fenmaradtak, most közönségesen használtatnak, és már nyelvünkhez úgy oda simultak, hogy ujságokat alig vesszszük észre (*íromány, láthatár, dall, növevény, tzm*).» Végső ítélete is kedvez Kazinczynak. «Valamint minden dologban, úgy a' nyelvmívelésben is, a' *nagy félénkség* veszedelmesebb a' vakmerőségnél. *Ez* ha minden nyomton *botlásra*, sőt *elesésre* vezérel is, de a' *tzelhoz* közelebb viszen, míg *amaz* minden lépésünket *ólom nehézségével* akadályoztatja. A' *szerfelett félénk* ember soha semmire sem mehet; sok *szépet*, sok *nagyot* köszönhetünk a' *vakmerőknek*, kivált azoknak a' kik vakmerőségekben szerentésekk voltak.» stb. Viszont azonban néhány helyen ellentmond Kazinczynak. P. o. a nyelvszokásról írván, a többi között ezeket mondja: «Nem áll meg tehát egy hazánkfiának azon állítása, hogy az *Író parantsolja, hogy úgy legyen, 's úgy lesz*; az Író nem *parantsol*, tsak *jovasol* és a' későbbi írásbeli szokástól függ a' jovasolt újítás elfogadása.»

E pontnál Teleki hivatkozik Kazinczynak a Tud. Gyűjtemény 1817. évi. XII. f. 89. lapjára, hol Kazinczy Beregszászi és Sípos J. műveit bírálja. Azután Teleki így folytatja: «Ezen érdemes Hazánkfia közelebből és ezen értekezés elkészülése után e' tárgy felől való gondolatait bővebben kifejtette, sok részben enyhítette. [T. i. Az *Orthologus* cz. dolgozatában.] Az igazság után szomjuhozó nagy lelkű Tudós nem szígyenli a' meggyőződésnek engedni, a' makattság tsak a' kis Lelkek, vagy Tudatlanok tulajdona; a' mit Kazinczy ezen utolsó betses értekezésében mond, nagyobb részint feltétel nélkül alá irom, és itt

kijelentett gondolataimmal megegyez.» — Dessewffy ellen inkább csak orthographiáját illetőleg kel ki: *Voltér, Foksz* stb. (208. l.)

3831. 88. lap 1. kikezdés vége: »Pyrker *Tunisiászában*. . . » Pyrker J. L. idézett műve ily czímmel jelent meg: *Tunisiás. Ein Heldengedicht in zwölf Gesängen*, Wien, 1819. Olaszúl Milanóban 1826. és Veneziában 1828-ban jelent meg.

90. lap fölül 9. sor: *Karamsin*. Dessewffy *Karamzin Mihajlovics Miklós* (1766—1826) orosz történetírót érti, a ki előbb mint katona szolgált, de csakhamar egész szenvedélylyel adta magát a tudományra. Külföldi útazásai után 1791-ben tért vissza Moszkvába, hol a Moskovskij Journal című hírlapot és az Áglaja című zsebkönyvet szerkesztette. Ez időben adta ki apróbb munkáit, megindította az első orosz almanachot *Aonidy* czímmel, majd 1798-ban «A külföldi irodalom Pantheonja» czímen becses gyűjteményt adott ki. 1803-ban birodalmi történetíróvá nevezte ki I. Sándor cár, s innentől kezdve e feladatának élt; «Istorija gosudarstva Rossijskavo» című, 11 kötetes műve 1816—1829-ben jelent meg Sz. Pétervárott; Bludov fejezte be. Összes művei 1862-ben jelentek meg.

3832. 96. lap 2. kikezdés: «Itten mint bizonyost beszéllek, hogy valami új *finantiale planum* fogna meg érkezni.» Szabó János minden valószínűség szerint Ferencz királynak azon rendeletére czéloz, a melyet valóban már ekkor tervezett Metternich, de csak 1822. aug. 22-én, a piemonti hadműveletek sikerének hatása alatt bocsátott ki. E rendelet meghagyja, hogy azon év nov. elsejétől kezdve az adó pengőpénzben fizetendő; tekintve a papír- és pengőpénz értékarányát, a rendelet igen tetemes adóemelést jelentett.

U. o. 3. kikezdés: «Privát levelekből haljuk, hogy a' *Spanyol Insurgensek*. . . » Nemcsak magánlevelek, hanem az újságok is közölték már ekkor a spanyol insurgensek harczeit. Így a *Magyar Kurir* 1820. évf. (febr. 1-ei) 9. számában a következőket olvassuk: «*Spanyol Ország*. Itt veszedelmes támadás ütött-ki az Amérikába rendeltetett seregek között. A' Párisi Gazette de France, melyben a' Spanyol történetek leghamarább ki szoktak hirdettetni, így adja elő ezen veszedelmes környülállásokat Jan. 20-dikán: «Azon rebellis seregek, mellyek, mint látszik, még most is állhatatosok azon eltökéllettség mellett, hogy Amérikába nem mennek, a' magok fő vezérjekre Gróf *Calderon*ra reá ütöttek, 's elfogván, elvitték a' Rondai hegyek közzé. Az írásait is elvették, 's az Udvarral folytatott levelezéseit ki nyomtatattván, nagy sokasággal kiosztották. Azután Kadiks erősségeit is elfoglalták, az egy Trokaderót kivévén, a' melyet körülvéve tartanak. Erőssítik, hogy Kadiks s a' rebellisekkel tart, 's hogy ott a' Constitutziót, melyet a' Cortesek készítettek volt, kihirdették.» A következő számokban folyvást közöl spanyolországi híreket.

A mit a következő sorokban ír Szabó János, arra vonatkozólag l. a *Magyar Kurir* 1820. évf. (febr. 25-diki) 16. számát, melyben azt olvassuk, hogy *Berry* herceget, a mint 13-dikán este a színházból kijött, Louvel József leszártá. A következő számok részletesen tudósítanak e politikai gyilkosságról.

3833. 98. lap 2. kikezdés: «A' Gróf *Secretariusa*, *Szentgyörgyi Imre*. . . » A nevezett férfiú nemcsak gr. Teleki Sámuel titkára volt, hanem egyszersmind az erdélyi kancellária «hites jegyzője» is, mint a *Tud. Gyűjtemény* előfizetői névsorából látszik.

99. lap 1. kikezdés 2. sor: «Talán a' Sz. Györgyön vegetáló Gr. Rédey Lászlót érted.» V. ö. a XV. k. 3482. számú levelével s jegyzetével. A *Magyar Kurir* 1820. évf. (márcz 7-diki) 19. számában egy, febr. 20-dikáról kelt tudósítást közöl Kolozsvárról, hogy «Tháliának Temploma újra megnyitott» a gr. Rhédei László játékszinében, Kocsi József igazgatása alatt, s hogy Scotti igazgatása alatt «csaknem hasonló szerencsével működik» a német társaság is.

U. o. alúl 10. sor: «A' Schuld Írója, Müllner...» Ismeretes, hogy e művet Döbrentei már régebben fordította s az ekkor tervezett *Külföldi Játékszín* I. kötetében adta ki *A vétek súlya* címmel; v. ö. a 3933. számú levél jegyzetének 4. pontjával.

U. o. 3. kikezdés: «Déván, Dr. Fodor indításából, theatrumoskodnak... a' mit látni fogsz a Kurirban.» A *Magyar Kurir* 1820. évf. (márcz. 10-diki) 20. számában febr. 17-diki tudósítást közöl Déváról, mely szerint Déván Lugosi Fodor András megyei főorvos igazgatása alatt gr. Kornis János palotájában a király neve napján eljátszották a *Formenterai Remete* című érdekeny játékot.

101. lap 1. kikezdés 1. sor: «Tegnap olvasám Rössler Budai ujságában, hogy [V. Nagy] Iliászának egy része sajtó alatt is volna.» Alább 3 sorral: Az említett ujság szerint meghala Horváth Ádám is.» Mind a két adat a *Vereinigte Ofner-Pester Zeitung* 1820. évf. (febr. 20-diki) 15. számában olvasható; Horváth Ádámról csak pár sor, hogy meghalt; Vályi Nagy F-ről pedig a következő nekrológ: «Am 15. v. M. starb zu Sáros-Patak Hr. Franz Nagy v. Vály Prof. der theol. Exegese, der Kirchen-Geschichte u. der griech. Sprache am dortigen Reformirten Collegium; einer der verdientesten Männer nicht nur um dasselbe, sondern überhaupt um die wissenschaftliche Cultur unseres Vaterlandes. Berühmt ist er unter andern als Uibersetzer von Homer's *Iliade*. Ein Theil derselben ist bereits unter der Presse, das übrige hinterliess er vollendet im Manuscript.»

3836. 107. lap fölül 1. sor: «Schlüter, Höck, Abt, Meissner, Weinzierl, Fröhlich, so wie Abbé Thyvon (der den Sallust vergallizirt...) haben das nicht geliefert, was wir besitzen werden.» Schlüter Sallustius-fordítását l. a VII. k. 1597., Hoeckét u. o., Meissnerét u. o., Abbtét u. o. és IX. k. 2096., Weinzierlét a VII. k. 1589. számú jegyzetében, Fröhlichét u. o.; — *Thyvonét* Grässe id. m. VI. köt. 1. r. 247. lapján így írja le: Salluste ou histoire de la conjuration de Catilina contre la republique romaine et de la Guerre des Romains contre Jugurtha, trad. en franç. On y a ajouté la traduction de tous les morceaux qui se trouvent en entier dans les fragments de cet historien. Le tout accompagné de dissertations et de remarques crit., hist., et géogr. par l'abbé Thyvon. Paris chez Huart l'ainé 1730. 2 tom. in 12.

3837. 111. lap fölül 6. sor: «Arra kérem [t. i. Dessewffyt] most épen, hogy öntse más formába 's akkor megküldöm a' Tud. Gyűjteménynek.» Dessewffy, úgy látszik, nem volt hajlandó levelét értekezés-alakba önteni s így a folyóiratban meg sem jelent.

U. o. alúl 2. sor: «Horváth Ádámnak életét talán én dolgozom-ki. Jól mondja a' Jelentő a' M. Kurirban, hogy ő a' legoriginalisabb M. Író» Kazinczy Horváth Ádám rövid életrajzát csakugyan kidolgozta, de csak később adta ki a *Tud. Gyűjtemény* 1822. évf. II. f. 68—73. lapjain; v. ö. a *M. P.* 237—241.

lapjaival. — A *Magyar Kurir* 1820. évf. (febr. 22-diki) 15. számában közlött nekrológ itt következők: «Nagy-Bajomban Tek. Horváth Ádám Ur, több Ns. Vármegyének Tábla Bírája, a' Külső-Somogyi, és Felső-Baranyai Helvetica Vallást Követő Egyházi Megyék Világi Igazgatója, fő' gyuladásban és vérhányásban, Jan. 28-ikán munkás életét 61-ik esztendejében elvégezte. Ő korán által látta, hogy az Európai mostan virágzó Nemzetek tsak a' Görög és Deák kútfőkből merített szépségekkel kérkednek, 's azért a' patakokból soha sem merítgetett, soha másolókat nem másolt: hanem az eredeti kútfőket tellyes mértékkel itta. Tsak ugyan mind Verses, mind Folyó írásaiban olly eredetiség is látszik, melyet más íróinkban nem igen találhatni. Fő' érdeme a Boldogultnak, hogy a' Nemzeti nyelvet víg énekekkel gazdagította, melyek az országban szerte szét esméretesek, 's egy részben *Holmi* nevű munkájában is megtalálhatnánk. Nagy tekintetet érdemel a' *Legrövidebb Nyári Éjszakája* is, melyben ezen Tudós Mathematicus (mert Földmérőnek mondani ötlet, a' ki a' Mathesisnek minden ágait igazán tudta, megalatsonyítás volna) az Astronomiai ismérteket kellemetessen előadta. Az ő *Kisded Statistikája*, melyet a' Falusi iskolák' számára írtt, nagy haszonnal taníthatatik. *Rudolphiássában* mind historiai, mind poetai talentumait kifejtette. De kiváltképpen historiai bő olvasását ditsősségesen megbizonyította *Magog* Patriarcháról írt nagyobb munkájában, melly a' Magyar régiségekre kellemetes fényt vonhat. A' *Tétényi Leányka* nevű dramatizált munkája mindenkor gyönyörködtető olvasás leszén, és a' Tud. Gyűjteményben, vagy Hasznos Multságokban közöltetett Recensiójí, és apróbb versei, az ő szép tudományának és elmésségének elenyészhetetlen bizonyosságai lesznek, melyek között kiváltképpen Csokonainak védelmére, ugyan annak nevében, írt versezetje különös figyelmetességet érdemel. Vannak ezeken kívül írásban más Deák és Magyar tudós Munkái, melyeket még a' kedvező idő Nemzetünk' javára napfényre hozhat. De csak a' felyebb említettek is elégségesen mugmutatják, hogy ő hasznos Nemzeti Író volt, 's ő róla elmondhatni: *A Haza az, a' ki kárát nem felejtí.*»

3838. 113. lap fölül 7. sor: «Méltóztasson . . . Tragodiamnak: *Első Ulászló Magyar Király vagy a Várnai ütközet* ajánlását el fogadni.» Erre vonatkozólag idézem Bánóczy József «Kisfaludy Károly és munkái» czímű műve (Budapest, 1882) I. köt. 367. lapját, a hol azt olvassuk, hogy az *Első Ulászló vagy a várnai ütközet* «nem jelent meg soha, s mindössze előjátéka maradt fönn, mely egy ábrándozó leánynyal s egy Alexis-Leo képre teremtett lemondó szellemű ifjával ismeretet meg.»

3839. 114. lap 4. kikezdés: «Die Übersetzung der besten ungrischen Dramen ist bei Trassler in Brünn angekündigt.» Erre nézve ideiktatom a *Magyar Kurir* 1820. évf. (febr. 22-diki) 15. számából a következő tudósítást: «Örömmel jelentjük egy tudós Földinknek hazafiui buzgóságát, ki is a' nemzeti izlést a' külföldiekkel is esmértetni kívánván, a' Magyar Poezis remek darabjait német nyelven szándékozik ki-adni. Több eredeti magyar Játékszini darabokat német mértékes versbe által fordítván, ezeket egy Gyűjteményben, *Theater der Magyaren* czim alatt fogja kiadni; az első Kötet a' közelebbi hónapokban jelenik meg Brünnen Trasslernél, melyet több Kötetek követnek; mindenik 3 Játék Darabot foglal magában.» A hirdetett munka meg is jelent *Theater der Magyaren* czímmel

Gaal Györgytől, Kisfaludy Károly *Tatárok, Ilka és Stibor vajda* című drámáinak verses fordításával, Brünn, 1820. Tehát nem igaz az »Erneuerte Vaterländische Blätter« Intelligenzblatt-ja 1820. évf. (márcz. 8-diki) 20. számában olvasható következő tudósítás: »Der bekannte Dichter, Herr v. Gaal gibt (nicht bey Trassler in Brünn, wie es in der hiesigen Zeitschrift für Mode etc. hiess, sondern bey Heubner in Wien) Übersetzungen vorzüglicher Werke ungrischer Dichter heraus, wovon ebenfalls der erste Band zum Drucke bereit liegt.«

A 115. lap vége felé *Fouqué* költőről tesz említést Majláth. Ez nem más, mint *Fouqué Frigyes Henrik* (1777—1843) az ismert német költő, a ki a költészetnek mind a három fajtát művelte, s általában nagy tevékenységet fejtett ki az irodalomban, mint a romantikus iskola tagja; kivált *Undine* (Berlin, 1814) című elbeszélése tett igazi hatást; Európa valamennyi nyelvére lefordították; irodalmunkba Ábrányi Emil és ifj. Ábrányi Kornél ültették át.

3841. 122. lap fölül 18. sor: »Herczeg *Fitzjames* vagy *Decazes*.» *Fitzjames Eduárd* hg, Berwick hg. dédunokája (1776—1838), a ki a francia forradalomban Condé hg. emigráns seregében szolgált, ennek feloszlása után pedig Angliába ment; a consularatus idején visszatért hazájába s a nemzetőrségben szolgált. 1814-ben Artois gr. hadsegéde és kamarása lett, a száz napos uralom idején menekülni volt kénytelen, de azután még lelkesebb királpárti lett. A júliusi forradalom alatt is hű maradt a Bourbonokhoz, de Berry hgnő őszelmeibe keveredvén, fogságot szenvedett; kiszabadulása után az ellenzékhez csatlakozott a parlamentben s a legültemisták egyik legtevékenyebb s leghatásosabb szónoka volt.

125. lap 3. kikezdés 5. sor: »*Este* talán tud egyget.» Kazinczy *Este Viktor* sárosi prépostot, kassai physikus tanárt érti, a ki levelezésben is volt Kazinczyval. L. az V. k. 1231. és 1312. számú leveleit.

1342. 127. lap 1. kikezdés: »A' Tud. Gyűjt. Kiadói az Ur dolgozását bizonyosan felveszik.» Kazinczy Dülházy Mihálynak azon dolgozatára czíroz, a melyet Dülházy még 1819-ben küldött a *Tud. Gyűjtemény* szerkesztőségének *Abaujvármegye statisztikai táblája* címmel, de a szerkesztőség nem adta ki, s kéziratban maradt fenn.

3843. 128. lap alúl 14. sor: »*Horváth Simeon*.» Nevezett férfit mint Ungvármegye »tisztli fő ügyvédje« van említve a *Tud. Gyűjtemény* előfizetőinek névsorában. Valószínűen tőle való a következő című munka: *Der Durchlauchtigst Hochgeborne. . . Herr Nicolaus Esterházy v. Galantha . . . als Retter in Lebensgefahr bei einreissender Krankheit in ewig dankbaren Herzen seiner Unterthanen*, Wien, 1806.

129. lap 2. kikezdés 7. sor: »*Csúry* Ur, *Légrády* Ágens.» Az első valószínűleg *Csúry Ferencz*, a kiről Kazinczy régebbi leveleiben mint Lónyay Gábor »kedves emberéről« emlékezik. — *Légrády Imre* ügyvéd és kir. udv. ágens 1778. Nagyszalontán született, a gymnasiumot és bölcséleti osztályt Nagyváradon, Aradon és Egerben végezte, a jogot Győrben és Pesten hallgatta, theológiát a heiligenkreuzi cisterciéknél, majd a bécsi egyetemen tanult. Mint udv. ágens 1811-től kezdve állandóan Bécsben élt, a magyar írőkkel szoros barátságban. Szorgalmasan gyűjtötte a műremeket s régiségeket, a melyekhez felvilágosító

magyarázatokot írt. Művei : 1. Was ist und was enthält eine Constitution? Nach den Grundsätzen des neuesten constitutionellen Staatsrechtes für die gegenwärtigen Zeitumstände zusammengestellt und mit Beispielen erläutert, Wien, 1848; — 2. Nekrolog (P. Horváth Endre halálára; különnyomat a Wiener Zeitung 1839. márcz. 19. számából). Tevékeny részt vett ekkor keletkező irodalmi vállalataink alapításában. L. Szinnyei J. id. műve VII. köt. 961—962. hasábjait.

3845. 136. lap 1. kikezdés : «Consil. *Fejér* és *Kisfaludy* jutalmat kaptak.» T. i. Fejér György és Kisfaludy Sándor. Emennek a megjutalmazásáról ideiktatom a *Magyar Kurir* 1820. évf. (márcz. 31-diki) 26. számában közölt tudósítást : «Az 1818-dik esztendőre rendelt, ugyan 400 forintokból álló jutalom ítéltetett Tek. Kisf. Kisfaludy Sándor Urnak, több Ns. Vármegyék Tábla Birájának, a' ki Himfi szerelmeivel a' Magyar finomabb érzést szerentséssen terjesztette, és ezen esztendőben a' Magyar Regéket, mint saját eredeti munkáját ujonnan közre bocsátotta. Örvendvén a' Deputatio azon, hogy illy nagyérdemű Hazafinak ezen alkalmazással a' maga tiszteletét 's a' Nemzetnek háladását kijelenthetné.»

U. o. alább 3 sorral : «Gróf Teleki Józseftől mindent várok. . . De munkáját nem láttam még.» V. ö. a 3829. számú levéllel s jegyzetével.

3847. 140. lap 3. kikezdés 4. sor : «Egy igen nemes lelkű ember azt írta. . .» T. i. gr. Dessewffy József a 3831. számú levelében.

U. o. alúl 8. sor : »A' mit most egy fanaticus *Louvet*'s *Sand* cselekszik, csak exceptio.» L. a 3832. számú levél jegyzetének utolsó pontját és XVI. k. 3726. számú jegyzetét.

U. o. alúl 1. sor : «Hát az a' *Londoni undok tett!*» Kazinczy nyilván a *Magyar Kurir* 1820. évf. (márcz. 10-diki) 20. számában olvasható azon tudósításra céloz, mely a Londoni Kurir febr. 24-diki számát idézi; ebben «ezen megrettentő cikkely találtatik : *Felségárulás!* Az ő Felsége Ministereinek meggyilkoltatására czélzó összeesküvés.» «A' vala a' czélzás — olvassuk — hogy Groszvenor uczában a' Lord Harrawby' házában, egy Kabinéti vacsora' alkalmazosságával, a' Király ő Felségének minden Ministerei egyszerre megölettessenek.» De a terv kitudódott.

A levél végén említett Okolicsányi Jánosra idézem a *Magyar Kurir* 1820. évf. (máj. 16-diki) 39. számából a következő rövid nekrológot : «Mélt. Okolicsányi és Rákóczi Okolicsányi János Ur N. Torna Vármegye' Fő Ispánya, Cs. K. Camerarius és Tanácsos Ur, N. Zemplény Vármegyének egykori Első Al-Ispánya, 's későbbre az Eperjesi Táblának Elölülője, Királyának és Hazájának szolgálatjára hűséggel áldozott élését [!] guta ütésben elvégezte.» L. még ugyane lap (jun. 30-diki) 52. számát is.

3848. 4. sor : «Noch zwei andere Bücher muss ich Ihnen empfehlen, es ist Schulze's *bezauberte Rose*, und desselben *Caecilie*.» Schulze Ernő Konrád Frigyes (1789—1817) «Bezauberte Rose» című költői elbeszélése Göttingában, 1818-ban jelent meg, Brockhaus díjával kitüntetve; u. o. és azon évben, de előbb, jelent meg a «Caecilie, ein romantisches Gedicht» című műve is.

142. lap 1. kikezdés utolsó sora : «Wer ist der Verfasser des *Semminel több valami*.» Mátyási József «*Semminel több valami*. Az az elegyes tárgyú és formájú egynehány darab versek» című munkája Pozsonyban, 1794. jelent meg.

3849. 144. lap 1. kikezdés 4. sor: «Nem olyan igen gyermek vagyok — mint *Ercsey Úr gondolja.*» Czélzás Ercsey Dánielnek U. Tóth László ellen írott válaszára, melyet a *XV. k.* 602. 603. lapjain idéztem; v. ö. a *XVI.* 557. lapjával.

U. o. 2. kikezdés 2. sor: «Még te nem láttad a' Német Hazai Levélnek azon darabjait, melyekben verseim recenseáltattak.» V. ö. a *XVI. k.* 3786. számú levelének jegyzetével.

U. o. 4. kikezdés: «Fáy András *Meséi* Bécsben vagynak a' sajtó alatt.» Fáy András *Eredeti meséi és aphorizmái* csakugyan Bécsben jelentek meg, 1820., a II. kiadás ugyanott és ugyanazon évhen.

3850. 146. lap 3. kikezdés: «Der gelehrte Botaniker *Rochel.*...» *Rochel Antal* született Neukirchenben (Alsó-Austria) 1770. jún. 18-dikán s meghalt Grácban 1847. máj. 12. Csehországban, Kuttenbergben tanult, Bécsben sebészeti és szülészeti tudománnyal foglalkozott, majd a hadseregben szolgált, azután mint orvos Veszelében (Nyitra vm.) és Rovnyén (Trencsén vm.) működött s itt «négy centuria szártított növényt adott ki az ország és Trencsén vm. flórájából.» 1820-ban a pesti egyetem főkertésze lett s a kertet valóban felvirágoztatta. Nagyobb művei: 1) *Pflanzenumrisse aus dem südöstl. Karpath des Banats, Bécs, 1820*; — 2) *Naturhistorische Miscellen über den nordwestl. Karpath in Ober-Ungarn, Pest, 1821*; — 3) *Plantae Banatus rariores cum tabell. 50 et duabus mappis litogr., u. o. 1820*; — 4) *Botanische Reise in das Banat, u. o. 1838.*

3851. A 147. lap elején Döbrentei Petrityevith Horváth Dániel fordítását említi, mely *Zrinyi, vitézi szomorújáték* címmel öt felv. (Körner után), Kolozsvárt, 1819-ben jelent meg. Petrichevich Horváth D. a magyar színészet bőkezű pártfogója volt; a kolozsvári nemzeti színházat 1821. márcz. 11-dikén id. fordításával nyitották meg. L. Szinnyi J. id. m. IV. köt. 1159—1161. hasábjait.

U. o. alúl 1 sor: «Melly alaposan felelt az [t. i. Teleki József] Kapitány Trattnernek is!» Czélzás gr. Teleki Józsefnek azon czikkére, melyet Trattner Károly felszólalására írt. Ugyanis gr. Teleki József gr. Dessewffy *Bártfai Levelek* című munkáját bírálván (Tud. Gyűjt. 1819. évf. VI. f. 77—85. l.), a többi közt megrója Dessewffyt, hogy a *sub rosa* kifejezést így fordította: *rózsa alatt*. Trattner Károly («cs. kir. kapitány és Genie direktor Spalatóban») a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. I. f. 123—125. lapjain védelmébe veszi Dessewffyt s azt ügyekszik kimutatni, hogy a magyar fordítás logikailag és történeti szempontból egyaránt helyes és kimeríti az eredetinek az értelmét. Trattner Károlynak e felszólalására megfelel aztán gr. Teleki József az id. folyóirat 1820. évf. III. f. 90—93. lapjain, a mythologia alapján iparkodván a *sub rosa* értelmét kifejteni s kimutatni, hogy a használt *rózsa alatt* nem adja vissza a helyes értelmet.

3855. E levelet Komáromy András közölte a szöveg végén id. helyen. Komáromy szerint Kazinczy ösztönözte Szirmay Antalt a Szirmay nemzetség történetének megírására, s mivel Szirmay időközben elhalt, Kazinczy az el nem készült munka kidolgozását erkölcsi és hazafias kötelességének tartotta.

A levél közlése után följegyzi Komáromy, hogy Kalós Bertalan (a mint a borítékra írta) 1820. aug. 21. válaszolt Kazinczynak, de válasza ismeretlen. Közli azonban 1833. jan. 30. kelt levele fogalmazványát, mely azt mutatja, hogy

Kalós B. nem tudta, hogy Kazinczy már 1831. aug. 23. meghalt, s műve csak kéziratban maradt; jelenleg az Akadémia könyvtárában van. Nem kallódott tehát el, mint Komáromy véli.

Mivel Kalós 1833. jan. 30. kelt levele Kazinczynak a szövegben közlött levelére megfelel, a kutatót Komáromy id. helyére utasítom. Csak azt jegyzem meg Komáromy után, hogy Kalós Bertalan 1760. aug. 23. született. — Kalós válaszában Kazinczynak a *Kozubszky* családra vonatkozó kérdését felelet nélkül hagyja, pedig — mint Komáromynál olvassuk — «följegyezte magának egy külön papirosra, hogy a Kozubszkiak Nagy-Szöllösön laktak, de már valami nyolczvan esztendővel az előtt elköltöztek a vármegyéből. Nemességi igazoló pörük a levéltárban őriztetik. Leányági utódaik szőlői parasztok.»

Kalós Bertalan 1828. vett búcsút az alispáni széktől és «azóta szirmai udvarházában a világtól teljesen elvonulva éledegelt.» Kazinczynak a Szirmayakról írott művére vonatkozólag Komáromy még ezeket írja: «Bízvást föltehetjük, hogy a Pazdicsi Szirmayak, a kik Szirmay Antalt minden méltósága és gazdagsága daczára sem akarták elfogadni rokonuknak, és tiltakoztak az ellen, hogy az egykori szolgálodeák, később famosus prókátor Szirmay György unokáival egy családfán szerepeljenek, megtagadták a nyomtatásra szükséges költséget.» Kazinczy levelei többé-kevésbbé megerősítik Komáromy föltevését, noha nem vallja be Kazinczy a valódi okot.

3859. A levél eleje: «Az Ujhelyi (az az Zemplényi) Restauratio, melly felől az én tudósításomat a' M. Kurirban olvasni fogtad. . . » Célzás a *Magyar Kurir* 1820. (jún. 24-diki) 51. számában olvasható következő tudósításra:

«Sátor-Alja-Ujhely, Junius 10dikén. — Zemplény Vármegyének közönségesen ismért bölcseségű 's egyenességű Fő-Ispánja, Nagy Mélt. Gróf Eszterházy József Ur Ó Excell. e' hónap 6, 7, és 8-dikán tartotta a' Tisztválasztó Széket. Képzeltetetlen az, hogy a' szomszéd Vármegyékből melly számos Szemlélők gyülekeztek-fel azon új módnak szemlélésére, melly által, az eddig szokásban volt felkiáltások helyett, a' vokskok most golyóbisok által fognak beszédetni. Ó Excell. a' Fő-Ispán már egy héttel elébb megjelene 's a' Megye' Rendeivel a' Köz Gyűlésben tanácskozott azon szerek és rend felől, a' mellyel a' Nemesi Szabadságnak ezen gyakorlása tartassék; 5-dikben pedig titkosabban értekezett némelly Kiválasztottakkal az eránt, hogy a' hivatalokra candidálatni kiket óhajtanak minden mások felett; igen jól értvén, hogy ez a' nagy munka csak ott mehet jól és nyugodalomban, a' hol a' Kormányzó és Kormányzottak egy lélektől lelkesítetnek, egymásnak óhajtásaikat értik, 's egymást kölcsönösen felvilágosítják, 's megbizonyította, hogy a' hol a' Törvény tiszteltetik, 's a' Kormányzó olyakat candidál, a' kikből választani lehessen, a' Kormányzottak pedig nem kívánnak candidálni is, minden jól megy. Első Al-Ispáni hivatalában Mélt. Cons. Szemerei Szemere István Úr meghagyatott csaknem 1300 vokskok által. Meghagyatott Második Al-Ispánunk Tek. Magyar-Szőgyényi Szőgyényi Ferencz Úr is, ki már az elsőbb Al-Ispánságra csaknem ötszáz vokskokban tapasztalta a' Rendei szeretetét. Ekkor a' Fő-Ispán Tek. Szirmai Szirmay Ádám Urat viselt Fő-Jegyzőt hivatalában megerősítette, Mélt. Gróf Mailáth Antal Urat honorárius Notáriusnak kinevezte, 's a' munka' folytatását más napra tette által.

«A' második és harmadik nap következő Tisztek választattak és neveztettek: Első Al-Jegyző: Udvardi Kossuth András; Második: Revisnyei Reviczky János; Harmadik: Szemerei Szemere Péter; 's tiszteletbeli Al-Jegyzők: Füzeséri Füzeséry Ágoston, Ocskai Ocskay István, Dráveczky Aloyz.

[Elszámlálván a többi választások eredményeit is, így folytatja Kazinczy:]

«A' más Vármegyékből megjelent Vendégek gyönyörködve látták mind azt, hogy a' Megye' Rendei mennyire szeretik az egymást példás szeretettel szerető két Al-Jspánt; mind azt, hogy valótlán beszéd vala, a' mit az egyik főnek a' másik fél ellen való készülétei felől némelyek elhíreszteltek volt; mind azt, hogy a' legfényesebb házak' gyermekei is készeknek bizonyították magokat a' haza' szolgálataj' a' legalsóbb polczon kezdeni, és így érzik, hogy a' köz ügy' segéllése 's a' haza' szolgálataja tisztes dolog, tiszteletesen viseltetik, 's a' haza' polgárai a' köznek tekintetében mind egyenlők. Egyéberánt ez a' jól és szerencsésen ment nagy munka a' Fő-Ispán és az elsőbb tagok' bölcseségének, nevezetesen az egész Ország által tisztelt hűségű Gróf Ladányi Schמידeg Ferencz, Nagy Mihályi Gróf Sztáray Albert és Csernoki 's Tarkői Gróf Dezsőffy József Urakénak esalhatatlan bizonyysága. Éljen a' Haza' igen kedves Nádora, ki a' Pest Vármegyei Tisztválasztó-Széken a' maga nagy lelkét tündököltette, 's nagy példát adott! éljenek a' megnevezettek, kik a' nagy példát lelkesen követték! virágozzék a' Haza, 's ez a' sok nagy tiakkal díszekedhető szép Megye!»

162. lap 3. kikezdés: «Én ismét egy *Anti-Verseghin* dolgozom.» Csak ebben a' levelében említi ezt Kazinczy ily határozottan, máshol e tervéről, vagy inkább munkájáról nem szól. Még 1819 végén fogadkozott, hogy majd «neki áll Verseghynek»; de az utolsó értekezésére hallott ítéletek nyilván megváltoztatták tervét. S miután minden barátja a' mellett nyilatkozott, hogy a' harcz megszüntetése inkább érdeklében áll az irodalmi fejlődésnek, semmint a' folytatása, azért lemondott szándékáról. Lehet, hogy csakugyan belekezdett egy «*Anti-Verseghybe*,» de bizonyosan abba hagyta. S ha valamit dolgozott, azt később Döbrentei, illetőleg Szontágh Gusztyv elleni rövid vitájában használta fel.

U. o. köv. sor: «Legelőbb tölem a' Tasso Goffrédját [!] az az Megszabadított Jeruzsálemát fogja venni a' Publicum prózában.» Ekkoriban írt leveleiben gyakran emlegeti e tervét Kazinczy, a' melyet soha sem valósított meg. Hozzákezdett a' fordításhoz, de valószínűleg részint barátainak azon ellenzése, hogy költői munkát prózában fordítani nem helyes, részint «képzeltetellen bajai» miatt, abba hagyta munkáját. Egyes töredékei kéziratának maig megvannak az Akadémia könyvtárában: *Vegyesek*, 4r. 71. szám alatt 1—25 lap; ez a' töredék a' II. énekkel megszakad, de az első ének sem teljes. Más töredékei, a' melyek — úgy látszik — az Akadémia könyvtárában olvasható kézíratait némileg ki-egészítik, a' *Szeretettár* VIII. kötetében őriztetnek. Mind össze 7 levél.

3860. 164. lap 5. kikezdés 6. sor: «Egy igen nagy emberünk...» Kit ért itt Kazinczy, bizonyosan [nem tudható, de aligha nem *Vay Józsefet*, a' ki nagy szerző és fősvény ember hírében állott, kir. tanácsos volt, Kazinczy is «nagyon tisztelte»; tehát egészen ráillik a' levélben olvasható jellemzés.

U. o. 6. kikezdés: «Farkas Öcsöd' sorsa...» T. i. Cserey Farkas.

165. lap 1. kikezdés: «Szeretném tudni, mint kedveli Erdély az új Püspököt...» A' Bárá Zsennyei bakula... felől én szólottam a' M. Kurir leveleiben; ott

is melegen Szepesi felől.» V. ö. a 3808. számú levéllel s jegyzetével. Szepessy Ignácra az új erdélyi püspökről a következőleg emlékezik: «A' mi korunk is nevezhet egy Esterházy Károlyt, Batthyáni Ignázt, 's azt a' nem csak tiszteletet, hanem szeretetet is érdemlő Szepesit, kit Fejedelmünknek igazsága Egri Kánonságából, mellynek gazdag jövedelmeit a' Nyir egyházi szép és nagy Templom' felépítésére, az Egri Lyceum' Bibliothecájának öregbítésére, a' szegények' felségelésére és sok nagyreményű ifjakra tulajdon asztalánál és szemei előtt nevelésekre 's Literaturánk' gyarapítására elvesztegeté, egy eszt. alatt elébb ugyan Kis-Préposttá teve, majd az Erdélyi Püspökségre emelt.»

3862. 168. lap fölül 11. sor: «Ich sage aber wie *Hammer* von den arabischen Dichtern sagt...» V. ö. a XV. k. 366. 369. 388. 389. és 395. lapjaival.

169. lap 1. kikezdés: «Im Tud. Gyűjt. heft. III. 820 steht ein Absurder Aufsatz über den Gebrauch der Deutschen statt *Unger* zuschreiben der *Magyare*. Ich bin dagegen aufgetreten, hoffe, meine Antwort wird im Juniusheft gedruckt.» A *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. III. füzetében az 1—7. lapon J*** aláírással a következő című értekezés olvasható: «A' Magyaroknak nem die *Ungarn*, hanem die *Magyaren* új elnevezése a' Németek által, valóságos Philologiai tévedés.» Az író Schlözernek tulajdonítja a névváltoztatást, a kinek követői «megszüntették az újabb Tudóssaknál a' die *Ungarn* nevezetet és azt die *Magyaren*re által váltóztatták». Gr. Majláth János czáfolata a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. VI. f. 110—115. lapjain jelent meg.

U. o. 2. kikezdés: «Haben Sie Cziráki's *neues Buch* gelesen?» Gr. Majláth János gr. Cziráky Antal Mózesnek névtelenül megjelent következő című munkájára czéloz: «Disquisitio historica de modo consequendi Summum Imperium in Hungaria a primordiis Monarchiae ad haec tempora, Buda, 1820.» L. a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. V. f. 125. lapját.

3863. 171. lap 3. kikezdés: «A mi Szentmiklósynk *Hunyady László*-jában sok szép gondolatok találkoznak.» Czélzás Szentmiklóssy Alajos ily című munkájára: «Hunyady László. Szomorú Játék öt Felvonásban. Szerzette Pr. Sz. A Pest, 1820.» L. Bayer J. A magyar drámairodalom története, I. köt. 368—369. lapjait.

3864. 173. lap 1. kikezdés: «A' Tud. Gyűjt. m. é. utolsó Füzetében ismét néhány nyilak lövettek-el Kedves Uram Bátyám ellen.» Czélzás Horváth József Elek «A nemzeti csinosodásról» című cikkére; v. ö. a 3817. számú levéllel s jegyzetével.

3865. A levél kezdete: «Virág gab dieses Jahr ein Werk heraus...» Kazinczy Virág Benedek következő című munkáját érti: «Magyar Prosodia és Magyar Írás. Vagy Inkább ezen két tárgyról rövid észrevételek. Irta V. B. Budán, a Kir. Magyar Universitás betűivel, 1820.» V. ö. a 3915. számú levél jegyzetnek 2. pontjával.

175. lap alúl 17. sor: «Ich liess vor dem schönen Kunstwerk des Architecten *Koch*... meinen Kutscher stehn.» Egy híres *Koch Jörgen Hansen*

(1787—1860) dán eredetű építő mester élt ez időben, de erre Kazinczy nem czélozhat, mert ez hazáján kívül csak Rómában, Nápolyban, Görögországban, Párisban és Londonban járt; más ily nevű építészről pedig nem találtam semmi adatot.

176. lap a 2. vers utáni kikezdés: «Ich habe dieses Epigramm . . . noch nicht geschickt. Wohl aber dem Magyar Kurir.» Meg is jelent az id. lap 1820. évf. (júl 18-diki) 5. számában. V. ö. a 3872. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. alúl 2. sor: «Die Nachricht von unserer Restauration haben Sie schon in dem Blatte des U. Kurir. . . gelesen.» V. ö. a 3859. számú levél jegyzetével.

3866. 178. lap fölül 1. sor: «Bízom a' dolgot Tisztelendő *Lonovics József* Úrra, az Egri Érsek Cerimoniusára.» U. Tóth László *Lonovics Józsefet* (1793—1867), a későbbi nagyhirű kalocsai és bácsi érseket, val. b. titk. tanácsost, a M. Tud. Akadémia tiszt. és igazgató tagját érti, a ki, miután 1817-ben pappá szenteltetett, nyolcz évig szentszéki jegyző és titkár volt Fischer István egri érsek mellett.

179. lap 1. kikezdés 2. sor: «*Lónyay János* által . . . avval vizsgáltatott meg. . .» A nevezett férfiú 1796. decz. 15-dikén született Vásáros-Naményban (Bereg vm.) s 1859. decz. 19. halt meg *Nagy-Lónyán*. 1829-től Bereg vm. első alispánja és országgyűlési követe, 1833-tól az udv. kancelláriánál előadó tanácsos, 1836-ban Bihar, 1846-ban pedig Bereg vm. főispáni helytartója. Nagy érdemeiket szerzett 1838-ban a pesti vizáradás alkalmával mint teljhatalmú kir. biztos. 1858-ban az uralkodó előtt ő tolmácsolta a protestánsok óhajtatásait. Egy beszéde, melyet Vay Ábrahámnak mondott, nyomtatásban is megjelent, Sárospatak, 1830. L. Szinnyei J. id. m. VII. köt. 1380—1381. hasábjait s a 3870. számú levelet.

3867. A levél kezdete: «Közlöm *Kunits* levelét.» V. ö. a XVI. k. 3775. számú levelével s jegyzetével.

U. o. 2. kikezdés 4. sor: «*Kézŷ Elogiumával* tartozol még nekem.» Dessewffy — úgy látszik — Kézŷnek a Vályi Nagy Ferencz halotti pompájakor mondott beszédére czéloz, de az nyilván nem jelent meg nyomtatásban; a M. N. Múzeum könyvtára nem ismeri, Szinnyei id. műve sem említi.

182. lap 1. kikezdés 2. sor: «Szerezd meg nekem minél előbb a' megkoronáztatott *Pesti feleleteket*.» V. ö. a 3829. számú levéllel s jegyzetével.

183. lap 7. sor: «Én nem mernék . . . oly megvetőleg szólni, mint te *Kotzebuer*öl a' Tudom. Gyűjteményben.» Dessewffy Kazinczynak *Orthologus és Neologus* című tanulmányára czéloz, melyben ide vonatkozólag ezt olvassuk: «Kotzebue nem állhatván az oly rossz Író vétkei, mint Göthe, 's talán azt még kevésbbé, hogy az olly rossz Író, mint Göthe, az egész Nemzet nagyjai, az az a' legjobb Írók 's legjobb Olvasók által a' *legelső német Irónak*, ő pedig egy *genialis mázoló*nak nézetett, jónak 's szükségesnek ítélte leczkézései alá fogni ezt a' csudált rossz Író, hogy tanulja-meg ő tőle, mint kell jól írni.»

3870. A levél elején Szentmiklóssy *Szontágh Istvánt* említi. E férfiú (1777—1859) korának nevezetes jogtudósa, Gömör vármegye táblabírája, a kishonti ev. ref. esperesség buzgó felügyelője, a rimaszombati egyház áldozatrakész támogatója s a Rima-Brezói Vastermelő-Társaságnak egyik igazgatója volt.

189. lap 2. kikezdés: «Rösler' Közhasznú Leveleiben megjelent Hunyady Lászlóm' Recenziója.» A M. N. Múzeum példányának ez évfolyama nagyon hézagosan van meg, s ez az oka, hogy a Vereinigte Ofner-Pester Zeitung illető helyére hívatkozni nem tudok.

3872. A levél 1. kikezdésére l. a 3865. számú levél jegyzetének 3. pontját. «A' mit prózában vetettem mellé, nem tartottam-meg» — írja Kazinczy. Az epigrammot a következő sorokkal kíséri: «Szent-Mihály igen nagy helység Szabolcsban, két mértföldnyire Tokajtól, Gróf Desseöffy Józsefnek és Gróf Sztáray Elenorának, a' Mihály Szabolcsi Fő-Ispán és Gróf Eszterházy Eleonóra' leányának, 's Eszterházy Ferencz nagy Cancelláriusunk' unokájának, birtoka 's nyári lakója [!] Tokajtól Debreczenig az Útas semmi erdőt sem lát. A' hely' lelkes asszonya egygy temérdek kertet erdőséggé csinált, 's itt két ennek a' nagy embernek, nagy hazafinak szépízlésű 's a' jószághoz illő háza. Fíjai, a' legszebb 's lelegkesebb gyermekek, Aurél, Marcell, Emil, 's leánya, Virgínia, szülejik' szemei előtt, 's általok is, neveltetnek. Nyelvek magyar; de tudnak tótul, németül, francziául; 's a' fiúk nagy előmenetelt tesznek a' Görögben. Az idegen gyönyörködve fogja látni a' szép helyet, 's tisztelettel fog emlékezni, kik ékesítették, kik lakták azt a' mi időnkben.»

191. lap 2. kikezdés 2. sor: «*Szirmay András.*» E férfiúról a *M. P.* 399. lapján ezt jegyzi meg Kazinczy: «Szirmay András, Sándor fia, szül. 1762. szept. 8-ikán; neje Horváth-Stansics Anna, megh. Pazdicsen 1808. márcz. 28-kán.»

Alább 3 sorral: «Sietnem kelle *Dráveczký*hez.» Úgy látszik, Dr. Jánost érti, a ki neje révén Kazinczynak távoli rokona volt. L. a *XI. k.* 2621. számú levelét s jegyzetét.

193. lap alúl 14. sor: «Az a' két *Mágnás*, a' kit a' M. Kurirban veled egygyütt forró lélekkel neveztem-meg.» V. ö. a 3859. számú levél jegyzetével, a melyből kitűnik, hogy Kazinczy Schmidegg Ferencz és Sztáray Albert grófokat érti.

3874. 199. lap 1. kikezdés 2. sor: «Ich von Trattner eben aufgefordert werde, ihm für seine Zeitschrift wieder etwas zu schicken, *das Bild des Cardinal Martinusius* einsenden.» Kazinczy *Cardinalis Martinúzi* című műve a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. XI. f. 87—97. lapjain jelent meg. V. ö. a *M. P.* 158—168. lapjaival.

3875. 203. lap 4. kikezdésre l. a Bevezetés XXIV—XXV. lapjait.

204. lap fölül 9. sor: «Szemére lobbantá ez a' Szász Hősnek, hogy *Éder* mit adott volna ki Schlötzerrel.» V. ö. a *XIV. k.* 3240. számú levelével s jegyzetével; l. még a *VI. k.* 1459. számú levelét s jegyzetét is.

204. lap 1. kikezdés 2. sor: «Megajándékoza Horvát Pistának Rudnait simongató új Munkájával.» Czélzás Horvát Istvánnak «Magyarország gyökeres régi nemzetségeiről» című művére (Pest, 1820), mely Rudnay Sándornak, az új esztergomi érseknek van ajánlva.

A levél vége: «Müllner ajándékát, *König Yngurd* (a szövegben hibásan: Yugurd) Kolozsváratt kaptam.» Müllner Amade Gottfried idézett végzettragédiája Lipcsében, 1816-ban jelent meg; e művében Müllner — mint Kurz írja — Shakspeare *János királyát* másolja eredeti tehetség nélkül.

3877. 207. lap kikezdés 7. sor: «Prof. *Hosnek*...» A 286. lapon e nevet így írja Kazinczy: *Hozsnek*. A kérdéses férfiú *Hoznek János*, a ki 1798-ban született s 1833. márcz. 29-dikén halt meg Lőcsén. A sárospataki főiskolába Kövy Sándor iktatta be mint tanárt 1820-ban; négy év múlva megvált az intézettől s Osgyánba, innen pedig 1831-ben Lőcsére ment. Nehány apró művét l. Szinnyi J. id. m. VI. köt. 1327. hasábján.

U. o. alúl 10. sor: «Nagy Ferencz's Catheder ward jetzt beym Examen einem jungen Candidaten *Sam. Olasz* angetragen.» Bizonyosan ugyanazt a férfit érti Kazinczy, a kit Szombathy J. id. m. 61. lapján mint a sárospataki főiskola seniórát emliti 1815-ről.

208. lap 1. kikezdés 2. sor: «*Joseph Paksi Szathmáry*.» V. ö. a *II. k.* 556. lapjával.

U. o. 3. kikezdés: «Freund, welche arge Dinge geschehen in England! was geschieht in Neapel!» V. ö. a 3832. és 3847. számú levelekkel s jegyzeteikkel.

3878. *Bárány Ágoston* 1798. decz. 29-dikén Miskolczon született s 1849. ápr. 11-dikén Makón halt meg. Iskoláit szülőhelyén s Egerben végezte, azután törvénygyakorlaton volt, s 1820-ban Pesten a kir. táblánál jegyzőnek esküdött fel. «Kazinczy F. buzdtására — írja Szinnyi J. id. m. I. köt. 545. hasábján — kívül levelezett, előbb a költészetben, majd az életírásban tett kísérletet.» Ez adat, mint e levél mutatja, helytelen. Bárány már előbb foglalkozott a költészettel. Kazinczy bírálata, még az ő síma modora mellett is, aligha volt buzdtítás rá nézve. Nem is adta ki összes verseit, a mint tervezte. 1825-től fogva unoka bátyjánál Szent-Györgyön tartózkodott, hol színművek és regények fordításával foglalkozott. 1829. ben Torontál vm. tiszt. aljegyzője, 1831-ben levéltárnoka lett. A M. Tud. Akadémia 1836. szept. 10. választotta levelező tagjai közé. Torontálból kiűzetvén 1848-ban Makón húzódott meg, a hol életét befejezte. Egyes költeményei az akkori zsebkönyvekben s folyóiratokban jelentek meg; önálló művei: 1. Gyászkönyvek... Beodrai Karácsonyi Lázár... felett, Temesvár, 1827; — 2. Wolfenbütteli herczegnő. Zschokke Henrik munkáiból ford., Szeged, 1844; — 3. Torontálvármegye hajdana, Buda, 1845; — 4. Temesvármegye emléke, Nagy-Becskerek, 1848.

3879. 212. lap 2. kikezdés: «Boldogult férjem *Arion* Énekes könyvét Tek. *Márjasi István* Urnak hagyta.» V. ö. a *II. k.* 342. s a *VI. k.* 1446. számú leveleivel s jegyzeteivel.

3881. A levél kezdete: «Jó a' posta, 's hozza a' Magyar Kurir' XII. Darabját, 's ebben válaszodat Epigrammámra.» Az id. lap 1820. évf. (aug. 11-diki) 12. számában jelent meg gr. Dessewffy válasza:

AZ ISMÉRTLEN UTAZÓHOZ.

Oh Te kit a' téren leltt árnyék, lantra hevítve,
Buzdít; 's Laurámat 's Kertemet énekeled,
'S volt Görög országgal 's Rómával telt-teli szívvel,
Még a' nád közt is, sok Gyönyörűre találsz.
Vándoroly úgy mindég mint a' Nap fénye; ha mit látsz;
Szép Sűgáriddal szüntelenül melegicsd.

Bár nem is esmérlek, köszönő szív lakja homályit
 E' sík völgy-dombos kertbeli téreinek.
 Csak Nagyt itt ne remélly; nézőket futva Chelone,
 Gyenge Virágot 's fát ültete Gyermekinek.
 Olykor még magam is gyomlálgatom a' buja földet,
 'S görnyedek, öntözvén, várva gyümölcsre, reményt.
 A' természet jó, — a' fák serdülnek az Égnek —
 A' Kertész nyög csak, vad kora' terhe alatt.

Szent-Mihályt, Szabolcs Vármegyében 23-dik Jul. 1820.

A *Chelone*-hez csillag alatt a következő jegyzetet írta Dessewffy J.: «Meghívattatván Thétisz menyegzőjére, rejtőzköde, 's el nem ment; otthon maradásiért paizs gyanánt védő teknőbe burkolt békába változtaták által a' kegyesen büntető Istenek.»

3883. 221. lap 4. kikezdés 8. sor: «Kabinet Secretarius Váradi.» Döbrentei Várady Elek (1757—1850) érti, a ki hivatalos pályáját 1782-ben kezdte a m. kir. udvari kancellariánál, 1788-ban a Helytartó-Tanács tisztje, később fogalmazója, azután a belső titkos cabinet titkára lett, a napoleoni háborúban szerzett érdemeiért a Lipót-rend lovagi keresztjét nyerte, egyszersmind udv. tanácsosi czímmel tüntette ki Ferencz király.

222. lap 2. kikezdés 2. sor: «Ki lehet az az F. S. a' Tud. Gyűjtemény Juliusi kötetében?...» Az id. helyen (1—31. l.) «Gondolatok a' régi és újabb Nemzeteknek némely nevezetesebb vitézi Költeményeiről» czímmel s F. S. aláírással olvasható értekezés az *Ilíusz*, *Odysseia*, *Aeneis*, *A megszabadított Jeruzsálem* és *A Henriade* című eposzokat tárgyalja a német aesthetikusok nyomán.

3885. 226. lap 1. kikezdés alúl 6. sor: «Prádt Érsek' munkája...» Prádt Dufour Domonkos (1759—1837) a francia forradalom kitörésekor a roueni érsek fővicarius-a volt s buzgó királypárti. Napoleon Poitiers püspökévé nevezte ki, később bárói rangra emelte s őt küldte 1811-ben Romába a pápával alkudozni; azonban Prádt 1812-ben kétszínű viselkedetét tanúsított, s Napoleon ekkor egyházmegyéjébe utasította, mire Prádt legelkeseredettebb ellensége lett Napoleonnak. XVIII. Lajos a becsület-rend kancellárjává nevezte ki. Számos műve közül a Dessewffy említette Párisban, 1819- -20. jelent meg, 2 köl.

227. lap alúl 4. sor: «Francia követünk, Vincent jó Bellegarde helyébe.» A *Magyar Kurír* 1821. évf. (máj 25-diki) 41. száma közli, hogy «Császár és Király ő Felsége a' maga Francia Kir. Udvarnál eddig volt rendkívül való Követjét és tellyes hatalmú Ministerét, Cs. K. Camerariust, Titkos Tanácsost, Lovasság' Generálisát, Báró Vincent Károlyt, ugyan azon Udvarhoz a' maga rendkívül való Nagy-Követjévé nevezni mellőztatott, a' hová ő ezen új rangjával Laibachból Május' 15-dikén útnak indult.»

3888. 231. lap 2. kikezdés: «Dass Sie mit meiner Antwort an J. zufrieden sind, freut mich innig.» V. ö. a 3862. számú jegyzet 2. pontjával.

3890. Ignz S. a 236. lapon *Matoltsi György*, *Szöts József* és dr. *Hartmann* nevét jegyzi föl. *Matoltsi Gy.* aligha lett orvos, mert nevét s doctori értekezését

bibl. kézi könyveinkben hiába keressük. *Szöts József* doctori értekezése Bécsben, 1821-ben jelent meg. «Dissertatio inauguralis medico-practica de morbo regio»-címmel. Dr. *Hartmann Fülöp Károly* (1773—1830) a bécsi egyetem híres orvos-tanára, ki Göttingában és Bécsben készült orvosi pályájára s előbb az olmücsi lyceumban működött s a városi kórháznak is főorvosa volt, 1811-ben pedig a bécsi egyetem pathologiai tanári székét foglalta el. Első nagy munkája. «Theoria morbi seu Pathologia generalis», Bécsben, 1814-ben jelent meg. L. Wurzbach id. m. VIII. köt. 11—15. lapjait.

A levél vége: «A' Tek. Urat... bátorkodom alázatosan kérni, hogy e' szomorú esetet a' tudós kis világnak tudtára adni... méltóztasson.» Kazinczy e kérést — mint e kötetből látható — teljesítette; azonban hirlapban nem szólt U. Tóth L. haláláról, a mire pedig nyilván készült; v. ö. a *M. P.* 305. lapján közlött töredékkel s a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. I. f. 110—111. lapján T. K. aláírással közölt néhány sornyi nekrológial.

3892. 240. lap 4. kikezdés: «Imhol *Polyhymnia*.» Vályi Nagy F. műve ily cízzel jelent meg: «Polyhymnia, II könyvekben. Irta V. N. F.» Sárospatakon, 1820. Az *Előbeszéd* (1—2 l.) után Vályi Nagy F. életrajza következik Kazinczytól, neve azonban nincs kitéve, csak a könyv végén, a három nyelvű arab gnóma fordítása alatt olvasható: *K. F.*

3894. 241. lap alúl 5. sor: «Wie empörend ist wieder das, was Hr. Joseph v. Takács ... in dem August-Heft des *Tud. Gyűjt.* mit seinem Rájnis über Ossian und Gessner gesagt haben.» Az id. helyen (1820. évf. VIII. f. 1—51. l.) Rájnis Józsefnek *Apulėjus' Tüköre* című kéziratban hagyott munkájából olvasható a «XV. és XVII. Jelenés», a melyekben Rájnis Ossian énekei és Gessner idylljei ellen kel ki.

242. lap 1. kikezdés: «Erlauben Sie mir, Sie auf meinen Aufsatz... aufmerksam zu machen.» Célzás Kazinczynak a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. VIII. f. 93—104. lapjain megjelent «Debreczeni Superintendens Piskárkosi Szilágyi Sámuel' Élete» című dolgozatára.

3896. 246. lap 1. kikezdés 11. sor: «Itt az Egek csatornái fel nyíltak...» Erről a *Magyar Kurir* 1820. évf. (okt. 3-diki) 27. számában a következőket olvashatjuk: «Sept. 21-dikén a' hadi gyakorlás közben az első megeredett, és 22-dikén 's 23-dikán is olly erősen tartott, hogy mind az emberek, mind a' lovak megkéméllése végett nemtsak a' hadi gyakorlások e' két napokon elhagyattak; hanem Szombaton (Sept. 20.) estve felé olly parancsolat adatott, hogy a' Regementek a' nékiek kirendelt szomszéd falusi szállásokra induljanak meg. A' mi mindjárt el is kezdődött, úgy hogy vasárnap 10 órakor reggel a' tábor már üres volt, egyedül a' sátorok és bódék őrizetére rendeltetett Vigyázók maradván benne.»

246. lap 1. kikezdés vége: «A Magyar országi Vármegyékről fel jött Deputatiók tegnap voltak eő Felségénél audientián.» Ferencz király és neje Karolina szept. 7-dikén érkeztek Budára udvari kíséretükkel. Itt tartózkodásukról akkori lapjaink részletes tudósításokat közölnek a szept. 9-diki számtól kezdve. Elmondják, hogy a király szept. 8-dikán «a' Generálisoknak és Stabális Tiszteknek, 's minden Katona hívatloknak Udvarlását» fogadta. «Az Isteni szolgálat után ő Cs. Kir.

Felsége a' Septemvirális Táblát, a' Kir. Táblát, a' Kir. Helytartó Tanácsot, a' Kir. Kamarát, az Universitas Magistratusát, Ns. Pest Vármegyének számos és fényes Deputatióját, a' Budai és Pesti Kir. Városok Tanácsát szerencséltette elejébe való botsáttatással... Mind azok, kiknek szerencséjük volt a' Felségek előtt megjeleni, örömrészeiktől elragadtatva magasztalják azon felséges jóságot, és meghódító kegyességet, mellyek ő Felségeknek minden szavaikból kitündöklöttek.» Katonai dísz-gyakorlatok tartattak s ünnepélyes színi előadás; a várost kilágtították, stb. A Magyar Kurir 1820. évf. (okt. 3-diki) 27. számában a küldöttségekre nézve ezeket olvassuk: «Hazánknak külömbféle részeiről egymást érik a' Ns. Vármegyéknek fényes Deputáiók, hogy ő Felsége elejébe terjeszsek azon mélységes hódolást, és hív szeretetet, mellyel Fels. Személyéhez a' Magyar Nemzet viseltetik. Minnyájan rendkívül való örömrézzel vannak eltelve, és elragadtatva említik azon atyai szíves indulatot, 's azon szíveket bájoló leereszkedést, mellyel Fels. Urunk a' Deputatióknak tisztelő köszöntéseikre szokott szólni. Ezen Deputatiók Sept. 24-dikén és 26-dikán számosabban vezettettek be ő Felségéhez, 's ezek között valának Szabolcs, Bács, Bereg, Arad, Vas, Torontál, Nyitra, Bihar N. Vármegyék, és Horvát, 's Tót országok Deputátusi.»

Ugyanazon lap (okt. 13-diki) 30. számában ide vonatkozólag még a következő tudósítást olvassuk: «Buzgó serénységgel siettek a N. Vármegyéknek, a' Jász és Kun Kerületeknek, és a' Hajdú Városoknak Követeik Ő Felsége elejébe, hogy Küldöiknek nevekben hív jobbágyi szereteteket kiöntsék, és szerentségek voltak Ő Felségének atyai kegyelmes biztatásait és serkentő jóvoltának kinyilatkoztatásait mindnyájan tapasztalni. Midőn így az Országnak minden Jurisdictiói Kegyelmes Királyunkban Ő Tsász. Kir. Felségének Uralkodói böltsességét, és Nemzetünkhöz viseltető atyai kegyességét bámulhatni boldogok voltak, egyenként is minden Dioceezánus Püspökök, Fő Ispányok, és közönséges Tisztviselők elragadtatva érezték, magános meg hallgattatás alkalmatosságával, mindeneknek boldogíttására kész jó voltát, sőt a' leg alsóbb rendű Jobbágyok is minden akadály nélkül szabadon folyamodhattak Ő Felségének kegyes színe elejébe, 's nem tsak meg halgattattak, hanem vigasztaló szavakkal és igasság tétellel botsájtattak el. De olyanok is, kiket semmi bajos ügyek meg jelenni nem kényszerítettek, ezenként meszsze földről Pestre gyülekeztek, hogy Ő Felségeknek a' Tsászárnak és Tsászárnénak, valamint a' Fels. Uralkodó Ház egyéb Tagjainak Fő Személyeik látásával szemeiket és szíveiket örvendeztethessék. Azért óránként minden nap a' Gróf Károlyi Familia Palotája előtt, melly három hét oltá Tsász. Kir. Residentiákeppen szolgál, száz meg száz ember áll Ő Felségek eránt való tiszteletből, és szeretete vágyódásának kijelentéséül 's a' temérdek sokaság mindenütt követi szemmel és szívvel a' Nemzetek javára született Felségeket.» stb.

A levél végén említett Gr. *Kálnoki Sámuel* Bécsben végezte bölcséleti tanulmányait, azután utazásokat tett Horvát- és Olaszországban s később visszatért Erdélybe. 1686-ban Thököly ellen küzdött a Vaskapunál, 1693 körül háromszéki főkirálybíró volt, majd tartományi biztos és az Oláhország felől való határ ezredes kapitánya. 1694-ben Csikszékből kiűzte a tatárokat, udvari kancellár lett és szervezte az erdélyi kancelláriát. 1697-ben I. Lipót grófi rangra emelte. 1706-ban, Bécsben halt meg. A Cserey Farkastól idézett műve 1702-ben, Bécsben jelent meg. L. Szinyei J. id. m. V. köt. 890—891. hasábjait.

3899. 250. lap 1. kikezdés: Az itt id. művek Virág Benedek művei, v. ö. a 3865. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. 2. kikezdés: «Könyveimből a' *Cziráky Munkáját* és *Somogyi Gedeon értekezését* küldöm.» Az elsőt l. a 3862. számú jegyzet 3. pontjában. — Somogyi Gedeon műve ily czímmel jelent meg: «Értekezés a magyar verselés módjáról és fordíttásokról. Tit. Petronius Arb. nevezetesebb verseinek hasonló mértékű és ugyan annyi sorú próbafordíttásokkal együtt», Veszprém, 1819. A Bevezetésben: «Válasz a Mondolatra felelőkhöz és recensensekhez.»

3902. 254. lap fölül 1. sor: «Lajos ma Szinnyére ment-ki Fiscalis *Komjáthy*-val.» Döbrentei valószínűleg *Komjáthy Pál* ügyvédet, több megye táblabíráját érti, a ki szántói (Abaúj vm.) földbirtokos volt s 1831-ben halt meg cholérában. Néhány kisebb költeménye a *Tavaszi Virágokban* (Pozsony, 1805) és a *Felső-magyarországi Minervában* (1825) jelent meg. L. a *VIII. k.* 520, 660. lapjait és Szinnyi J. id. m. VI. köt. 843. hasábját. Lehet azonban, hogy a 412. lapon említett K. *Gábort* érti.

3904. A levél kezdete: «Én a' *tudva lévő ok miatt* még most sem mehetek.» T. i. felesége áldott állapota miatt; ekkor már minden órás volt. V. ö. a 3907. számú levéllel.

3906. A levélhez csatolt *Isabelle* című sonett *Himfy* czímmel ismeretes; v. ö. a 298. 330. lapokkal.

3907. 262. lap fölül 1. sor: «Erdélyi Leveleimen végig futott (t. i. Döbrentei), 's itt hagyta *jegyzéseit*.» L. a 3924. számú levél mellett.

U. o. 4. kikezdés 2. sor: «Olvastam a' *Fejérvári* Pest Vármegyei Fő Notárius levelét. . . » *Fejérváry József* nevű főjegyzője még a XVIII. század végén szerepel Pest vármegyének; ez időből már a hírlapi tudósítások ily nevű főjegyzőt nem említenek; valószínű, már nyugalomban volt ekkor.

3909. 265. lap alúl 5. sor: «Boszsankodva olvasánk ez esztendő elején a' Hazai Tudósításokban T. *Kulcsár Úrnak leczkéljét*.» Célzás a *Hazai és Külf. Tudósítások* 1820. évf. (jan. 12-diki) 4. számában olvasható következő cikkre: «Ha eddig hazafiui örömmel közlöttük mind azokat, a' mik a' Nemzetnek ditsőségét, vagy nyelvünk virágzását illetni látszattak: *ma nem lehet keserű panaszunkat elfojtanunk, midőn a' közelebb mult 30 esztendőök által tapasztalt állapotját a' Nemzeti Literaturánknak által tekintjük.* Ugyan is ki gondolhatta volna, hogy azon Nemzet, melly 1790-ikben olly nagy tűzre gerjedett, ennyi idő alatt olly kevés előmenetelt tégyen nyelvének virágoztatásában? — Alig készültek egy-néhány tudománybeli Könyvek; a' folyó Ékesenszólásban semmi remek munkák nintsenek; a' jó Poetai költemények tsak imitt amott tsillognak *«rari nantes in gurgite vasto»*; a' Tudósok nem dolgoznak; a' Nemessék nem olvasnak; a' Gazdagok a' Nemzeti Literaturára semmit sem áldoznak. Így lévén dolgozunk, lehetne é tsudálni, ha az a' Nemzet, melly maga tulajdonához olly hideg, olly érzéketlen, nem sokára a' Nemzetek sorából is kiveszne? a' mint már több Német Geographusokban, Mappákban, és Historiai Tabellákban (l. *Strom der Zeit*) valóssággal kihagyattatott, és vagy Német Országához általjában, vagy különösen

Austriához tsatoltatott. — A' Nemzeti Literaturának igen alacsony állapotban létét szegyenünkre főképpen mutatja az, hogy e' mostani Ujj-Eszkendőig, a' Vevők fogyatkozása miatt tsak egy díszes Kalendárium sem jött napfényre. Vannak ugyan Győri, Komáromi, Budai, Pesti, Kassai, Szegedi, Debreczeni Kalendáriomaink: de ezek belső érdemeikre, és külső tekinteteikre nézve mind olyanok, hogy a' jobb nevelésű ember tsak nevetség végett veheti kezébe. Egyedül a' parasztság számára készültek. De valljon, egyedül a' parasztság teszi é a' Magyar Nemzetet? Nemde, nem illenék é a' Közép és Fő Rendnek kezébe is a' díszes Magyar Kalendáriom, Almanac? 's a' t. Nemde nem volna é kötelesség az ilyeneket készíteni, nyomtatni, és megvenni? *Egyszer kezdeni kell, ha Nemzeti díszünknek örülünk.* Kezdeni kell tsak azért is, mivel Béts városában olly szép példa vagyon előttünk, hol 15 esztendő óta, a' midőn még semmi szépét nem mutatott, számos Ujj Kalendáriomok, Almanacok, és Zsebkönyvek szaporodtak. Az efféle Könyveltsékek, és az Ujságok terjeszthetnék legkönnyebben, és legkellemetesebben az olvasás' szeretetét, és ez által nevelnék a' Nemzeti culturát. *De most szomorúsággal kell tapasztalnunk, hogy a' Falusi Nemessek nem tsak más Könyveket, vagy Almanacokat nem keresnek: hanem Ujságokat sem olvasnak, megelégedvén unalmas óráikban azon hírekkel, melyeket a' Zsidóktól, vagy Görög-kereskedőktől hallhatnak. Lehet é ennél nagyobb aluszékonyság, gondatlanság, elvadultság?!!!* — Londonban még a' Napszámósok is Ujságot olvasnak, és kívánják tudni mind önnön Országoknak, mind más Nemzeteknek állapotját. *Mikor ébredünk fel igazán? Mikor fogjuk a' Nemzeti tsinosodást állhatatos, és hathatós buzgósággal gyámolítani?*»

A mely műveket Igaz Sámuel megemlíti, sorjában így következnek:

Prepelitzay Sámuel ügyvéd, előbb a Prónay családnál nevelő s a nemzeti játékszín buzgó pártfogója, meghalt 1859. szept. 22. Aradon. A *Tud. Gyűjtemény* 1821. és 1822. évfolyamában két cikke jelent meg. A *Mohácsi Veszedelem Leírása* nem jelent meg Igaz S. zsebkönyvében. L. Szinnyei J. id. m. XI. köt. 135. hasábját.

B. *Podmaniczky Lajostól a Jótettért Jutalom* czimű elbeszélés a *Hebe* 193—220. lapjain jelent meg.

U. *Tóth Lászlótól Az istenülés dicsősége* a *Hebe* 43—46., *Rondeau* u. o. a 133. lapon.

Kölcsey Ferencztől A váró leány u. o. a 47—48. l. *Podmaniczky* hangjegyeiben a zsebkönyv végén.

Csokonai Vitéz Mihálytól a Hasonlítás u. o. a 61. l.

*Igaz Sámuel*től az *Emlegetés* u. o. a 300—301. l.

Körnertől: A' Csókra vágó u. o. a 190—192. l. és *A' Szerelem' Bódulása* u. o. a 233—234. l., mindkettő név nélküli fordításban, ellenben *Imádság a' Hadban* Sz. P. I.-től a 134—135. l.

Kazinczytól: Mezei Virágok. Gróf Gyulai Karolinának, Andrásfalván, Erdélyben, u. o. 55—57. l.; — *A' sajka* u. o. 62. l.; — *A' Csillagokhoz. Göthe után* u. o. 64. l.; a következő epigrammák: *Az Epigramm,* — *A' Váradí Ferdőben,* — *Vád és Béke,* — *Pörgőg,* — *Ungvár-Németi Tóthoz,* — *Boileau után,* — *Ámor az Oroszlánon,* — *A' szerény,* — *Nagy-Mihály, Zemplényben,* — *Szent-Mihály, Szabolcsban,* — *Himfyhez* u. o. 109—115. l.; — *Prof... Urhoz* u. o. 174—181. l., *Mínnjéhez* u. o. 39. l.

Ludányi Bay Györgytől Lollához u. o. a 49—50. l.

Gaal Györgytől: Az Alakosok G. u. Tasnádi Nagy Károly ford. u. o. 125—132. l.; — *Blánka*. Ballade G. u. Igaz Sámuel-től, u. o. 281—290. l.

Igaz S. zsebkönyve I. évfolyamán még nincs a *Hebe* című, csak ez: *Zsebkönyv*.

Kis Jánostól az I. évf. nem közöl semmit. — A zsebkönyv végén csakugyan vannak névaláfírások hasonmásai, a melyeket Kazinczy küldött Igaz S-nek.

267. lap fölül 18. sor: «Boritékot állandót szeretnék fába metszetni egy *Gubitz*ot felyűl haladt Mesterrel.» *Gubitz Frigyes Vilmos* (1786—1870) nevezetes fametsző és író, 1805-től kezdve a berlini képzőművészeti akadémia tanára; a fametszést nagy tökélyre vitte, számos tanítványt nevelt. E mellett mint drámaíró (*Die Princessin*, Berlin, 1816; — *Die Talentprobe*, u. 1823. Hans Sachs, u. o. 1823), mint népies versíró, színházi referens s a *Der Gesellschafter* című lap szerkesztője szintén szerzett érdemeket.

3910. 269. lap 3. kikezdés: az itt említett két értekezés a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. VIII. f. 93—104. és IX. f. 60—75. lapjain jelent meg; a Molnár János élete Y-tól.

3911. 271. lap 2. kikezdés: «A' mit rólad a' Diplomatikában szólottam...» I. a Bevezetés XIII. lapján.

272. lap 1. kikezdés: «Batsányi... fog nem sokára *letzkére tanítani Faludi új kiadásának... Jelentésében.*» Bacsányi J. műve meg is jelent ily címmel: «A' Magyar Tudósokhoz. I. Faludi Ferencz 's több más Magyar Költők' Munkájának Kiadásáról. II. A' Nemzeti Nyelvről 's Poézisről, és a' mai Nyelvrontók' törekedéséről», Pest, 1821. Voltakép Kazinczy ellen irányúl egész támadása, kit nyelvrontónak mond.

U. o. 3. kikezdés alól 1. sor: «Majd a' Gyűjteményben, ha reá érek, szót tések róla» (t. i. Vályi Nagy F-ről). Horvát István be is váltotta ígéretét, a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. II. f. 126. lapján azon alkalommal, hogy Vályi Nagy *Polyhymnia és Carmina Latina* című munkái megjelentek, ezeket írta: «E Munkák azon nagy érdemű és bő tudományú Hazáinak Verseit foglalják magokban, kinek a' Nemzet a' *Magyar Iliászt* köszöni. Vétenénk a' boldogult Férfitű hamvai, vétenénk a' Magyar Nemzet éles bétátása ellen, ha Nagy Ferencz Költeményeit magasztalni segítőnek; azt még is nem lehet elhallgatnunk, hogy csak e' Munka elkelésétől függ az *Iliásznak kijövetele*; míg más pénzheli Elősegítői nem találkoznak Nagy Ferencziünk szánakozásra méltó állapotban maradott özvegyének. De vélhetjük-e, hogy a' Magyar Iliászt Hazánkban csak a' *tehetetlenek* betsülnek? Hallgatni kell a' *Vallásbéli Felekezethez*, ha a' nemzeti közdítsóság ügye jó kérdésbe, 's nem is liheljük, hogy annak munkája hajótörést szenvedhessen, ki, foledve házi népét, egész életét a' Hazai Literaturának áldozta.»

3912. A levél végén gr. *Antalt* említi Kazinczy s gr. *Majláth Antalt*, Zemplén vm. aljegyzőjét érti, a ki három év mulva u. o. már főjegyző volt, majd fiúmei gubernialis titkár, 1829-ben a Helytartó-Tanács tanácsosa, 1830-ban pedig zempléni főispán, 1832-ben udvari referendárius, a köv. évben udv. alkan-

cellár s az 1839—40. országgyűlés alatt főkanccellár, mely állásáról 1844-ben mondott le, a midőn nyugalomba vonúlt. 1848-ban egyike volt a Windischgrätz-hghez küldött követség tagjainak. Tevékeny részt vett a kiegyezés munkálataiban s az akkori országgyűlésen. A királytól a legmagasabb rendű kitüntetésekben részesült; 1873-ban, 72 éves korában halt meg. I. Szinnyi J. id. m. VIII. köt. 324—325. hasábjait, a *M. P.* 249. és 389. lapjait.

3913. E levél a címzett megnevezése nélkül jelent meg az *Irodalomtörténeti Közleményekben* az id. helyen. Mint a szöveg mutatja, itt a címzett már ismeretes. Az akkori referendarius és szabolcsi administrator Fáy Barnabás volt, s így a levél csak hozzá szólhatott; 1. erre Fáy B. feleletét a 3919. szám alatt.

3915. 283. lap alúl 1. sor: «Vielleicht schicke ich ihm (t. i. Igaz S-nek) noch die Biographie von *Thomas Nádasdi*.» Kazinczy e szándékát nem teljesítette; sokáig tervezgette az életrajzot, de végre is abba hagyta.

284. lap alúl 11. sor: «Mit vieler Galle ergiesst er (t. i. Virág B.) sich wider Versegei, ohne ihn zu nennen.» Virág B. a *Magyar Prosodia és Magyar Írás* című munkájában több helyen tesz célzást Verseghyre, de a nevét nem mondja meg. A 32. lapon p. o. azt mondja, hogy az evangéliumok és epistolák kiadását nem kellene «nagy Grammatikusra bízni, mert majd olvasnád. p. o. születe szűz Máriától, kínzata... eltemettete... szenteltessen te neved, 's a' t.» — A 36. lapon így ír Virág B.: «A' mai Grammatikusok, kik egymást néha üstöklik, kik magokat *Tudósabbak*nak nevezik, nem keveset látszanak ártani nyelvünknek, mert azont mind a' kimondásra, mind az írásra nehezzé teszik. Nézzen potrohos könyveikbe, ki erről kételkedik.» A versek közt pedig a következő példát adja:

Pontyi 's Rikóti hamar (de magoknak) verseket öntnek;

Salánkit időgálnak-e?

(A *Salánk*ira Szirmaytól idézi a következő verset csillag alatt: «Vinum de Salánk. Melytől a' hasunk megy alánek.») V. ö. a 3939. számú levéllel és jegyzetével.

285. lap alúl 2. sor: «In welch einen *Fernschein* hüllest» h. olv. *Fernschein*.

286. lap alúl 1. sor: «Prof. *Osterlamm*.» Osterlam Keresztély Theophil ág. cv. gymn. tanár volt Lőcsén; három műve u. o. nyomtatásban is megjelent: 1. *Grammatica germanica practica*, 1827; — 2. *Anthologia Ovidiana in usum discipulorum suorum edita*, 1827; — 3. *Rede, gehalten in Leutschau am 1. April 1833. bei der feierlichen Leichenbestattung des... II. Johann Hornek Professors, u. o. 1833. L. Petrik G. bibliogr. művét.*

287. lap 5. sor: «Der alte *Koczok*.» V. ö. a IV. k. 1096. számú levelével s jegyzetével.

3920. 293. lap 8. sor: «Kinyerem Dr. *Sartori Úrtól*.» *Sartori Ferencz* (1782—1832) nevű ismert bécsi író, a ki úgy is mint az időszaki sajtó munkása, úgy is mint történet- és természettudományi író, nagy tevékenységet fejtett ki ez időtt Bécsben. Fő művei közül legnevezetesebbek: 1) *Pantheon denkwürdiger Wunderthaten, volksthümlicher Heroen u. furchtbarer Empörer des österr. Reiches*, Prag u. Wien, 1817, 3 köt.; — 2) *Oesterreichs Tibur, oder Natur- u. Kunstgemälde aus dem öst. Kaiserthume, seiner Alpen, Ströme, Seen, seiner*

Heilquellen u. ihrer Wunder; Wien, 1819; — 3) Romantischer Bildersaal grosser Erinnerungen, Brünn, 1819, stb.

A továbbiakra l. a 3909. számú levelet s jegyzetét.

Szentmiklóssy Alajostól a Hebe I. kötetében a köv. művek jelentek meg: *Ámor' Lakja* 40—42. l.; — *A' Csalfa Lolli* 63. l.; — *Anákreon' Dala* 116. l.

U. o. kikezdés: «Mátyás királyt ma hallám csak képnek.» Mátyás király arcképe a zsebkönyv elején jelent meg az Ambrasi Gyűjtemény eredetije után.

294. lap 2. sor: «Jó ... ha Magyarjai közt létével (t. i. Ferencz királynak) elkészülhetek.» Elkészült, mert a czikk megjelent a zsebkönyv I. kötete 13—38. lapjain, czíme: «Első Ferencz Hív Magyarjai közt 1820-ban», a Kulcsár újsága után.

Az alább említett *Loder* a Kisfaludy Sándor *Hunyadi Jánosához* két képet rajzolt: Hunyadi J. és Szilágyi Erzsébet, Gara László és leánya. *Loder Máthéra* v. ö. a XI. k. 2616. számú levelét s jegyzetét.

3922. 299. lap 3. kikezdés 3. sor: «*Ottlik* ítélő-mester.» Ottlik Dániel 1801-ben Pest vármegyénél mint aljegyző kezdte hivatalos pályáját s 1806-ban főjegyző, 1810-ben másod alispán lett; később a király személynöki ítélőmesterré nevezte ki. 1825. ápr. 11. halt meg Pesten. Műve: A tisztbéli írásmódnak saját szavai, Pest, 1806. L. Szinnyi J. id. m. X. köt. 18. hasábját.

3923. 301. lap alúl 10. sor: «Azon *hypochondriás Anti recensiót* nem írtam volna ...» Berzsenyi a Kölcey bírálatára írt válaszát 1820 elején végezte be s mindjárt elküldte a *Tud. Gyűjtemény* szerkesztőségének. Azonban, a mint Berzsenyi nyugodtabban kezdett gondolkodni, maga is belátta, hogy e dühös kifakadásokkal teljes válasz sem hozzá, sem az irodalomhoz nem méltó. Tehát visszakérte válaszát, hogy újra dolgozza s kijavítsa. Gr. Teleki József azonnal vissza akarta küldeni a választ, mert ámbár az ő neve alatt — mint írja — «akármi csekély sorok is nem kis dísz adnának» a folyóiratnak; de «az abban előforduló számos sértegető kifejezések és az egész munkának polemiái eránya annak felvételét tilalmazzák». Oly kéréssel kívánta tehát Teleki az antirecensiót visszaküldetni, hogy Berzsenyi azt «újra általnézvén, tulajdon ítélete szerint minden keményebb, személyt sértő kifejezésektől szorgosan megtisztítván, vagy jóval meg rövidítve, vagy pedig inkább értekező, mint antikritikai formába öltöztesse, hogy így az értekezések közé vétethessék fel.» De Thaisz és Szemere nem teljesítették Berzsenyi kérelmét. Berzsenyi ellenbírálatának első kidolgozása és Teleki id. véleménye a *Szemeretár* VII. kötetében olvasható. Több részletét később Szemere az *Élet és Literaturában* közölte. L. bővebben Váczy J. id. műve 349—357. lapjait.

U. o. alább 2 sorral: «Igy érzek Thaisz, Szemere és Vitkovics eránt is, kik ... még a' *T. Gyűjteményben* is jónak találták hamvaimat tapodni.» Vajjon Berzsenyi az említett írók melyik támadására vagy jegyzetére czéloz, bajos eldönteni. A *Tud. Gyűjteményben* a nevezett íróktól nevük alatt semmi olyan megjegyzés nem található, mely egyenesen Berzsenyire vonatkoznék. Lehetséges mégis, hogy az 1820. évf. IV. f. 120. lapján megjelent következő sorokban érezte magát találva Berzsenyi: «Mit tesz Recensiót írni? Annak Reguláját örömmel venné az olvasó magyar Publicum, ha azt egész hővségével kimerítve valamely Tudósnak

kidolgozná; hogy valamint az okos Critica bizonyos Regulákon, mint Fundamentomon épül, és a' Criticus ezen bizonyos Regulák szerint ítélvén, hibásnak többé nem mondathatik; úgy bizonyos Törvények szerint mennének végbe a' Recensiók; 's így azon Recensiót fognánek helyesnek tartani, a' mely a' Theoriát jól használta a' Praxisba. *Ez az oka, hogy olly időtlen Recensiókat kell olvasnunk, melyeknek nagy részét csak azért fogják fel a' Recensensek, hogy Neveik a' valamitkét Írók számába még is fel kapjon.* Ugyane folyóirat 1820. évf. VII. füzetében Beregszászi Nagy Pál «A' Magyar nyelvnek igen különös és legnehezebb tulajdonságairól az igékben» értekezik (74—108. l.) és a 101. lapon a következő, csillag alatti jegyzés olvasható: «Berzsenyi is, derék Verseiben, jó Póéta mindenütt; de, nem mindenütt jó conjugista és syntaxista. Külömben nem tenne *activa* hajlást *passiva* helyett; nem benn maradó igéhez 4-ik ejtést, mint p. o. a' *Sonetthez* — lap 38. — írt versben tett: Paeán újra *születsz* nekünk, e' helyett *születel*. Hát jó *renascis renasceris* helyett a' deákban? «'s paeánt *ömlendezett* a' capitolium». Hiszen *ömlendezik* nem kiható ige, hanem benn maradó értelmű, mint *romladozik*; és így 4-ik ejtés épen úgy nem illik a' hoz, valamint a' *caleo, frigeo, vagy calesco, frigescio* igékhez nem a' deákban.» E jegyzet kétségtelenül Beregszászitól való; de Berzsenyi azt is hihette, hogy az említett írók utólag írták a cikkekhez. Ha Berzsenyi az itt idézett egyik jegyzetet sem érti, akkor csak általában azt nevezi *hamvai tapodásának*, hogy a folyóirat szerkesztősége sem ki nem adta ellenbírálátát, sem hozzá visza nem küldötte.

3926. 314. lap 3. kikezdés: «Csak *hadd szöjljanak a' Szászok.*» L. a Bevezetés XXIV—XXV. lapjait.

315. lap 4. kikezdés: «Canc. *Teleki nekem Novemberben olly levelet írt.*...» Sajnos, ez a levél eddig ismeretlen, valamint Telekinek Kazinczyhoz írott más levelei is.

3928. 321. lap 3. kikezdés: «A Pannonia Redactiojánál egy Sonetje vagyon Tek. Urnak.» T. i. *A sajka* című, mely a *Hebe* I. köt. 62. lapján már megjelent. Kisfaludy Kazinczytól az *Auróra* I. kötetében *A tanítvány* (36—37. l.) és *A szabad Erdély* (261—262 l.) című verseket közölte.

3929. 325. lap 2. kikezdés: «*Farkasnak a próbája* eltserszent.» T. i. Cserey Farkasnak a házasságára vonatkozó kísérlete; l. e kötetben Cserey F. leveleit.

3932. Kazinczynak Majláth fordításában közölt versei az anthológiában ily rendben láttak napvilágot: 1) Das Epigramm, 69. l. — 2) Die Frösche, 70—76. l. — 3) Mein Beglucker, 76. l. — 4) Mein Lebens-Kahn, 77. l. — 5) Die Erfindung des Distichons, 78. l. — 6) Ihr Bild, 79. l. — 7) Das Versprechen, 80. l. — 8) Laokoon, 81. l. — 9) Verächtlicher Stolz, 81. l. — 10) Klage, 82. l. — 11) Nettchen, 82. l. — 12) Der Liebling, 83—84. l. — 13) Antinous, 85. l. — 14) Amor auf einem Löwen reitend, 85. l. — 15) In einem Bade, 86. l. — 16) Der Dachs und das Eichhörnchen, 86—87. l. — 17) An Minni, 87—88. l.

3933. 337. lap fölül 1. sor: «U. Németi Tót úgy holt-meg mint *Lametrie.*» *Lametrie Gyula* (1709—1751) orvos és bölcsélet-író, ki Reimsban és Leidában

tanult, emitt Boerhaave tanítványa volt, a kinek művei közül néhányat francziára is lefordított. Lamettrie nevezetesebb művei: 1) *Histoire naturelle de l'âme*, Haga, 1745; — 2) *Observations de médecine pratique*, Paris, 1743; — 3) *L'homme-machine*, Leida, 1748; — 4) *L'homme-plante*, Potsdam, 1748; — 5) *Réflexions sur l'origine des animaux*, Berlin, 1750.

U. o. 1. kikezdés 7. sor: «Mindenakadoz ... a' Pesten megjutalmaztatott *Feleletek*.» L. a 3829. számú levelet s jegyzetét, s a *Magyar Kurir* 1821. évf. (okt. 19-diki) 32. számát, a melyben Thaisz András a Kulcsár lapja után ismerteti a *Jutalom-feleleteket*.

U. o. «Egy Magyar Almanakot készítenek Pesten.» T. i. az *Aurórát*, mely iránt csak 1821-ben jelent meg az újságokban az első tudósítás, így a *Magyar Kurirban* csak a (máj. 4-diki) 35. számban: «Pesten a' legfinomabb ízlés szerint több nevezetes Tudósok' köz kézremunkálkodásával, T. Kisfaludi Károly Urnak Redactioja alatt 1822-dikre jeles Almanac készül, mellynek tellyes mivoltát annak idejében bővebben fogják közölni.»

U. o. alább 1. sorral: «Döbrentei *Külföldi Színjátéka* kapós lesz Pesten.» L. a 3875. számú levél jegyzetének 4. pontját. Döbrentei vállalata csak később jelent meg, legalább a *M. Kurir* 1821. évfolyamának (aug. 17-diki) 14. számában említi a következőleg: «Döbrentei Gábor' Külföldi Színjátékai. Első Kötet: Véték' Súlya (die Schuld). Szomorú Játék 4 Felvonásban Mülnertől. Magyarúl kiadta D. G. Nyomtatta Bécsben Kassai Könyváros Wigand Ottó költségével, Grund Leopold.»

Miután az ismertető az I. kötet tartalmát elszámlálja, így folytatja:

«A' Szerzőnek 's Fordítónak neveik a' Munkának belső becsét eléggé elhatározzák; külső díszére nézve alig mutathatunk sebbet, 's ohajtani kell, hogy a' Nemzet buzgó szívvel fogadja e' szép kezdetet; mert a' szándék, 20 Kötetnek Német, Olasz, Franczia, 's Anglus Classicusoknak kiadásaiikkal, egyedül így érhet kívánt véget, 's magyar Literaturánknak nagy hűzagját fogja betölteni.» V. ö. a *Tud. Gyűjt.* 1820. évf. VIII. f. 105—107. lapjain olvasható ismertetéssel.

U. o. alább 4 sorral: «Már a' *Nádor pártfogására is tett szert a Tudom. Gyűjtemény.*» Hihető, hogy Dessewffy célzása az id. folyóirat 1820. évf. XI. f. 116—118. lapjaira vonatkozik, a hol Thaisz András József nádornak b. Podmaniczky József v. b. titk. tanácsoshoz intézett sorait közli, mint a nádornak irodalmunk iránti szeretete bizonyítékát.

U. o. a 2. kikezdést v. ö. a 431—435. lapokkal.

3935. 350. lap 3. kikezdés 4. sor: «A' Vásárhelyi Ref. Pap...» T. i. *Székelty Márton*, kire nézve l. a *XVI. k.* 556. lapját.

3937. 365. lap kikezdés: «Tudod e te azt, hogy a' Tudom. Gyűjtem. Köteteiben kétszer említettem nevedet barátság' érzéseivel?» Célzás az id. folyóirat 1819. évf. IV. füzet végén Horváth E. bírálatára megjelent *antikritika* azon soraira, a melyekben Kazinczy arról szól, hogy az az író, a ki a gondolatokat s érzelmeiket legfinomabb árnyalataiban is híven akarja tolmácsolni, az valóban Berzsenyi szép szavai szerint «gyémánt fegyverével fényes utat tusakodva tör s nyit». A második célzás az ugyanazon folyóirat 1819. évf. XI. f. megjelent *Orthologus és Neologus* című értekezésében fordul elő, midőn így ír: «Berzsenyi az ököllel,

marokkal, karral dolgozó gyalog vitózt öklelő hajdúnak mondotta, nemcsak szépen 's poetához illőleg, hanem tudósan is, mert öklelni katonai szó Tinódinál.»

3938. 366. lap fölül 5. sor: «Vala szerenescm Censor Canonoe Máyer Urban... derék Hazafit ismerni meg.» Talán Máyer Ferenczel érti, a ki 1808-ban győri útsz. kanonok volt, s a kinek 1807-diki ünnepi beszéde nyomtatásban is megjelent, Bécsben, 1807.

A mit alább Pánczél Dánielről ír, hogy őt megkárosította, nem tudom, miben áll; de Igaz S. nem hiába várta, hogy Pánczél jóvá teszi hibáját, mert Igazt 1822-től fogva a *M. Kurir* mellé vette. Erre vonatkozólag Pánczél az id. lap 1821. évf. (nov. 27-diki) 43. számában az olvasókhoz intézett soraiban hivatkozik arra, hogy számos esztendőktől fogva minden tehetségével arra törekedett, hogy a közönség kedvét megnyerhesse. Nincs is oka panaszkodni; a közönség gyámolította ügykezetét. De ez kötelességévé teszi figyelmét arra fordítani, hogy «a' Nagyérdemű Olvasó Közönség is, régi szolgája ellen, annak majd bonyatló esztendeiben, panaszló okot minél kevésbbé találhasson.»

«Ezen gondoskodásnál fogva Igaz Sámuel Urat, ki édes Hazája' Literaturájának ügyiben eddigelé is szíves készséggel fáradozott, dolgozó-társnak meghívtam. Örömmel vette hívásomat, szép alkalmatosságot látván itt, szeretett Hazájának föle kitelhető módon szolgálhatni. Így tehát kettőztetett erővel, teljes reménységgem van, hogy a' Nagyérdemű Olvasó Közönségnek tapasztalt 's buzgó hálával vett kedvező indulatját megtarthatni, sőt lán nevelni is szerencsém lehet», stb.

Alább 6. sorral: «Nincs Hígynek.» Igaz Sámuel Hegi Ferencz (1774--1850) rajzolóra és metszőre ezévol, ki Zürichben és Berlinben dolgozott; kiválóbb metszetei az «Alpesi-ünnepély a Rigin», a Vogel után metszett «Tell-kápolna» s a Reinhart után készített «Római Colosszum.»

366. lap alúl 3. sor: «Richter Mátyásáról senki sem tud.» Richter Antal (1781--1850) a bécsi képzőművészeti akadémián tanult s később u. o. lett tanár. Mint miniatürfestő nevezetes volt, később a történeti festészetre adta magát, de itt kevésbbé tűnt ki. L. Wurzbach id. m. XXVI. köt. 37. lapját.

U. o. folytatás: «Itt küldöm igazítás végett a' Tokaji-Hegyet, t. i. Kazinczy rajzát, mely a czímlapon jelent meg Loos metszeteiben, «A' Tokaji-Hegy az Ujhelyi Várhegyről» aláírással.

A Bugaczi Csárda Kazinczy átdolgozásában csakugyan megjelent a *Hebe* I. köt. 51--54. lapjain, az id. sor kibagyásával. V. ö. a levelet a 3909. 3920. számú levelekkel s jegyzeteikkel.

368. lap 1. kikezdés 2. sor: «Cseremiczky Miklósnak egy ódája.» Cseremiczky Miklósnak több alkalmi verse ismeretes; az ide vonatkozó ily czímmal jelent meg: «Óda, a melyet tudós Ungvárnémethi Tóth László Úrnak, midőn jún. 27. 1818. nevének ünnepét ülné, barátság bélyegéül felajánla egy barátja Cs. M. Pest.» L. Szinyei id. műve II. köt. 297. hasábját, hol a név *Cseremiszkyn*ek van írva.

Alább két új ág. ev. theol. tanárt említ Igaz: Wenrich és Genersich; emezzel a kutató e kiadás több kötetében találkozott s különben is ismert név, Kazinczyval is levelezett. — Wenrich János György 1787. okt. 13. Segesvárott született s Bécsben, 1847 máj. 15-dikén halt meg. A nagyszabeni lyceumban tanult s kevés ideig u. o. az alsó osztályokban tanított is, midőn külföldi egyetemekre indult, de

Bécsben megakadt — szerencséjére, mert itt Aryda-nak, a nagyhirű syr tudósnek lett tanítványa. 1812-ben a nagyszebeni lyceum meghívta a keleti nyelvek tanítására, ő a meghívást elfogadta s 1821-ig teljesítette. Ekkor Bécsbe nyert meghívást az egyetemenre; itt Wenrich nagy kedvvel folytatta sanscrit nyelvi és irodalmi tanulmányait, korának egyik legnevezetesebb orientalistájául emlegették, s levelezésben volt Renaud-val, Sacyval, stb. Legnevezetesebb művei: 1) *Commentatio historica, qua, quantum linguarum orientalium studia Austriae debeant, exponitur*; pars I—II. Vindobonae, 1822—1824; — 2) *De adfinitate priscae Indorum linguae, quam Sanscritam dicunt, cum Persarum, Graecorum, Romanorum atque Germanorum sermone*; pars I. Vind. 1827; — 3) *De auctorum Graecorum versionibus et commentariis Syriacis, Arabicis, Armeniacis, Persicisque commentatio*; Lipsiae, 1842; — 4) *De poeseos Hebraicae atque Arabicae origine, indole, mutuoque consensu atque discrimine commentatio*, u. o. 1843; — 5) *Rerum ab Arabibus in Italia... gestarum commentarii*, u. o. 1845. L. Wurzbach id. m. LV. köt. 4—7. lapjait.

3939. 370. lap 3. kikezdés: «*Horátziusod nyomtatatlan.*» Csak 1833-ban jelent meg ily cízzel: «Horátius levelei Wielandnak Kazinczy által fordított magyarázó jegyzetével s az eredeti textussal Döring szerint», Pesten.

Alább 2. sorral: «*Virág kiadá a' Satirákat.*» Czíme: Szatírák Horatiusból. Budán, 1820.

371. lap 7. sor: «A' jövő eszt. Zsebkönyvben *Martinúzit és Nádasdi Tamást... egygyütt adom-ki.*» Tudva levő, hogy az első a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. XI. f. 87—97. lapjain már ekkor megjelent, a második csak terv maradt; a *Hebe* egyiket sem közölte.

3940. 372. lap 1. kikezdés vége: «Én egygylt ide teszek, noha tartok tőle hogy Igaz Úr felvette.» Ha Igaz S. csakugyan közölte Kazinczynak itt említett szerelmi dalát, nem lehetett más, mint a *Minnyihez* című; az *Auróra*-I. kötetében Kazinczytól nincs szerelmi dal; V. ö. a 3928. számú levél jegyzetével.

3941. 373. lap 2. kikezdés: «Dass Ihr Porträt den Heften des Tud. Gyűjt. beygefügt worden ist, ersah ich mit herzlicher Freude.» Molyik fűzethez volt mellékelve Rummy K. Gy. arczképe, nem tudom; vagy 4—5 példányt átforgattam, egyben sem volt meg már.

374. lap 3. kikezdés: «Samuel Igaz gibt ein Taschenbuch für 1821... heraus. *Bis jetzt wird das Werk wohl gedruckt seyn.*» Csak később, ápr. 13. jelent meg a *M. Kurir* 29. számában Igaz S. tudósítása, mely itt következik: «*Előfizetési Jelentés.*»

«A' ki a' külföldi Literaturával ismeretes, tudja melly nevezetes ága annak az Almanakok és Zsebkönyvek, 's hogy ezek magoknál a' Németeknél már 50 eszt. oltá mind több-több fénnel jelennek-meg. Ha tehát ebbéli elmaradásunkat közpanaszszá nem tették volna is Ujság-Leveleink; érzene minden, ki mind két Nemű pallérozott ízlésű Olvasóinknak kezekbe rendes Kalendáriuminknál gyönyörködtetőbb 's külsejére nézve is díszesebb könyvecskét kívánna. Ezen ohajtástól ösztönözöttetve, Hazámnak íróit, kiknek lakjokat tudtam, dolgozásainak velem közlésekre a' m. eszt. Oct. végén felkértem. Több Jelesek javallák igyekezetemet 's szép darabokkal vala

szerencsém tőlök megajándékoztatni. Így készül az *Első Magyar Zsebkönyv*, mely szép papíroson 284 lapon a' sajtó alól már ki is került. Külső dísze, Lódernek mesterkeze után, Axmann, Blaschke, Loos és Stöber jeles Rézmetszőknek munkáik, u. m. I. Mátyás Király, Scénák Kisfaludy Sándor' Hunyadi Jánosából, 's a' Tokaji Hegy, csaknem mind készen vagynak; munkában pedig több elhunyt Tudósinknak autographjaik, 's néhány eredeti Énekek Forte-Pianóra.

«Hogy mind ezekre költség magamtól nem telhetik, jól tudtam, 's azon Tudós Férjfiaknak egyikét, kiknek Literaturánk sokat köszön, Prof. Márton József Urat kértem segítségért. Örömmel tette ígéretét a' minden jót 's szépet ereje felett elővinni szokott buzgó Hazafi, ha köz hasznú munkásságának csak annyi hasznát látandja is, melyből a' Zsebkönyvet kifizethesse. De megcsalattatott; — 's eddig készséggel nyújtott segítsége, csekély értékemmel együtt, a' súlyos tereh alól most már ki nem szabadíthat.

«Erre nézve tellyes bizodalommal folyamodom minden buzgó Hazafiakhoz, kiknek módjok vagyon igyekezetemet rövid idő alatt elősegélleni, méltóztassanak a' Zsebkönyvre 5 fl. • V. Cz-*val*, Bécsben Ápr. 26 d., másutt Május 20dikáig e' f. é. előrefizetni. A' Munka aranymetszéssel, tokban, Bécsben Máj. 20 d., egyebütt 30dikán fog kiosztatni. Ára a' határozott időn túl a' Könyvárusoknál 6 fl. 30 kr. lesz.

«Előfizetés' elfogadására kéretnek illendően :

«*Bécsben* Tek. Márton József Úr, Prof; — *Komáromban* Tiszt. Tüdős József Ur Prof.; — *Pesten* Tek. Szűts Ábrahám Úr, Táb. Ügyész; — *Pozsonban* T. Csutak János Úr, Nevelő.

«Távolabb helyekre terjesztetni-ki az Előfizetést a' két Magyar Hazában, tetemes károssal esne, 's az idő rövidsége sem engedi.

«Bécs, Ápr. 13. 1821.

Igaz Sámuel.»

U. o. alúl 3. sor: «Stellen Sie sich vor, Beregszászi lässt jetzt in Patak ein Werk drucken.» L. a Bevezetés XV. lapját.

375. lap 1. sor: Eleven sajtóhiba e h. *Eleveu*.

Az említett leveleket l. a *XIII. k.* 2945. és 2997. száma alatt; v. ö. a 392. lappal.

3942. 376. lap 1. sor: «Én jobb helyt nem ismerek *ifjúnak* . . . » Kazinczy Klára Kraynik Józsefné fia, *Kraynik Alajos* ez az ifjú, a kivel később Kazinczy levelezett is.

3943. 377. lap fölül 6. sor: «Az *Ansichten von Siebenbürgen* Irója mondja.» T. i. gr. Bethlen Elek; v. ö. a *XVI. k.* 385. 408. lapjaival.

3944. Kazinczy a *Gróf Kornis Mihály*hoz írott epistoláját, mint a szöveg mutatja, többekkel közölte, így gr. Dessewffy Józseffel is a 3946. számú levél mellett s itt a következő jegyzetekkel:

A 16. sorhoz «rozsálló ujjával» kifejezéshez ezt a jegyzetet írja: «rosige Finger, az az von einer Farbe, welche in die der Rosen [!] einschlägt.»

A vers 21. és 22. sorához: «Ez a két sor a' Te leveledből van véve.»

A vers 48. sorához: «Szeressd a' ragyogást, 's valld-meg hogy szereted», zárjelbe írja: Voltaire, s ehhez csillag alatt a következő jegyzetet teszi: «Én

a' Francia Poesisnak nem ismerek szebb sorát mint ezt: *Romains, j'aime la gloire et ne veux point m'en taire.*

3948. A 385. lapon a 4. kikezdést bizonyosan Kazinczynak valamelyik régebbi, 1810. vagy 1811. kelt leveléből vette át gr. Kuun Géza, ki e levelet először közölte.

3952. 393. lap fölül 1. sor: «*Öcse* (neveu), a' *Perbenyiki*, kivel Gróf Eszterházy József megajándékozta Zemplényt.» T. i. gr. *Majláth Antal*; v. ö. a 3912. számú levéllel s jegyzetével.

U. o. 1. kikezdés vége: «A' Császárné megengedte, hogy neki *dedicaltassék az Almanach.*» V. ö. a 3975. számú levéllel s jegyzetével.

3953. A levél 6. sora: «*Leonhard Posch.*» V. ö. a *II. k.* 365. számú levelével s jegyzetével.

U. o. alúl 8. sor: «Megjelent *Christen* is.» Christen József Máriára vonatkozólag l. a *XIII. k.* 526. lapján olv. jegyzetet.

U. o. alúl 4. sor: «A' mi *Ferenczink.*» T. i. *Ferenczy István*; életrajzát l. a *Magyar Történeti Életrajzok* XXI. évfolyamában, Meller Simontól, Budapest, 1905.

3954. 401. lap 2. kikezdés: «A' *berkek*' *homálya fedte-be Berckszászi' fejét.*» Dessewffy Beregszászinak vagy a Bevezetés XV. lapján említett munkájára czéloz itt vagy a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. VII. f. 74—108. lapjain közölt értekezésére, melynek címe: «A' Magyar nyelvnek igen különös és legnehezebb tulajdonságairól az igékben.»

402. lap 4. kikezdés: «Szabó úr Orfila' Munkáját a' mérgekről lefordította és nekem dedikálta.» A munka ily cízzel jelent meg: «A méreggel megégetettek és látszatos halálban lévők megmentése; a mérgek és hamisított borok ismeretére s a valóságos halálnak a látszatos haláltól való megkülönböztetésére szolgáló eszközökkel együtt. Francziából németre fordította s egy mentő patikáról szóló toldalékkal megbővítette *Schuster János.* Németből magyarra fordította *Szabó József*», Kassa, 1821.

3955. 403. lap 3. kikezdés: «Az *Abauji Fő Ispán Beszédében* érett lélek van.» Az abaújbármegyei főispán ekkor b. Eötvös Ignác (1763—1838) kir. főpohárnok és val. b. titk. tanácsos, Gömör vármegye főispáni helytartója és koronaőr volt. Beszéde külön nem jelent meg.

Alább 2 sorral: «A' Fő Notárius Comáromy István Úré olyan, a' millyet tőle várni lehetett.» Komáromy István beszéde külön nyomtatásban nem jelent meg; lehet, hogy Kazinczy valamelyik lapban olvasta, de hogy melyikben, nem tudtam nyomára akadni.

5. kikezdés: «*Péchy Laczi* megházasodott.» T. i. Péchy Sándor és Kazinczy Zsuzsánna (Ferencz húga) fia, a ki 1792. márcz. 5-dikén született; a Nemzeti Zsebkönyv, II. köt. 514. lapja szerint neje Kengyel Anna volt; ugyane forrás az esküvőt 1824. máj. 25-dikére teszi, a mi e levél szerint téves adat.

3956. 405. lap 1. kikezdés vége: «Betsülöm a *Hatszor tíz ősz érdem* Iróját.» T. i. gr. Dessewffy Józsefet, a ki az idézett szavakon kezdődő versével

üdvözölte Kazinczyt születésének hatvanadik évfordulójakor. L. a XVI. k. 3670. számú levelét.

A 406. lap 2. kikezdésére nézve l. a 3883. számú levél jegyzetét.

3957. 408. lap 4. kikezdés: «Meg irta halálát (Horváth Ádámét) Kultsárnak ugyan az itt lévő Praedikator *Budai Pál.*» A nevezett férfiú 1769-ben Ácsen (Komárom vm.) született s 1854. decz. 18-dikán halt meg. Komáromban kezdett tanulmányait Debreczenben végezte és innen ment a gr. Wartensleben családhoz nevelőnek, mit Sárközy is említ. Félévig (1798) a jenai egyetemen tanult, azután csokonyai, később oroszibeli lelkészszé választották; innen ment 1805-ben Nagy-Bajomba. Egyházi beszédei kéziratban maradtak és jelenleg is megvannak a csurgói ev. ref. gymnasium könyvtárában. V. ö. a 3837. számú levéllel s jegyzetével, valamint Szinnyi J. id. m. I. köt. 1389 hasábjával.

Alább 1. sorral: «A' *Versket* is reménylem olvastad. — De rövid nap... fog ki jönni egynehány.» A *Magyar Kurir* 1820. évf. (ápr. 18-diki) 31. száma Toldalékában olvasható Névtelentől az «Elegia in obitum Spect. quondam Domini Adami Horváth de Palócz. Szathmár 14. Martii 1820» című latin vers; más e lapban sem 1820., sem 1821. évfolyamban nincs.

3958. A levél kezdete: «Az *Ajándék* Januáriusi és Februáriusi darabjait én redigáltam.» A *Tud. Gyűjtemény* melléklete *Szépliteraturai Ajándék* címmel 1821 elején indult meg s verses és rövid prózai dolgozatokat közlött.

3960. 412. lap 2. kikezdés vége: «A' *Fösvényt* nem tudom még mikor akarja Wigand kiadni.» Még ez évben megjelent «*Döbrentei Gábor' Külföldi Színjátékai. Második Kötet. Francia Játékszín. A' Fösvény*» címmel, a melyet a *Magyar Kurir* 1821. évf. (nov. 20-diki) 41. száma hirdet következőleg: «E' folyó második Féleszt. Ujságlevelünknek XIVd. Számjában Aug. 17d. jelentettük ezen nagybecsű Gyűjteménynek első Kötetét, 's hogy már ma annak második Kötetére tehetjük figyelmessé az Olvasó közönséget, van okunk örvendeni; mert mintegy teljesedve látjuk az első Kötet ajánlásához kapcsolt óhajtásunkat; 's a' Nemzet buzgó szívvel vévén a' szép kezdetet, nekeddik reménységünk az iránt, hogy a' szándék, 20 Kötetnek, Német, Francia, Anglus, és Olasz Játék-Költők legjelesebb Munkáiknak derék fordításaiikkal kívánt véget érhet, 's honni Literaturánknak nagy hézagját fogja bétölteni.»

Miután e kötet tartalmát elsorolja, így folytatja:

«Az egész Munkában kitündöklő tiszta 's kellemes nyelv, a' hibátlan nyomtatás, a' szép papíros 's az egésznek csinos kiállítása teljes reménységet nyújthatnak a' Nyomtatónak, hogy Nemzeti Literaturánkra czélzó igyekezetét minden érdemes Hazafi szívesen elősegíti.»

A levél vége: «*Machbethet* akarom kiadni.» Döbrentei a *Külföldi Játékszín* című kiadványban a műveltebb nemzetek drámairodalmát egyenként akarta megismertetni, az I. kötetben a németet, a II-dikban a francziát, a III-dikban az angolt, stb. Vállalata azonban a II. kötettel megszűnt; de Shaksperc-ből való fordításait *Shakespeare remekei* cím alatt újra megkezdte közrebocsátani; e vállalatából azonban csak az I. köt. jelent meg, a melyben a *Macbeth* fordítása olvasható, magyarázó toldalékkal, Pest, 1830. A *Hamlet* fordítása abban maradt.

3961. 4. kikezdés: «Wissen Sie, dass ich in die Reihe der ungrisch schreibenden übertreten will?» Már a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évfolyamában jelent meg egy cikke, l. a 3862. számú levél jegyzetét. E folyóirat mellékletében, a *Szépliteraturai Ajándékban* verses műve is olvasható *A' Hold* címmel, 10—11. lap; hexameteres vers; az *Aurorában Országunk' Czimere* (20—21. l.), vers, a *Villi-táncz* (193—207. l.) prózai elbeszélés.

3964. A levél kezdete: «Most olvasám-el . . . a' *Montagu* és *Randal* történetét.» Kazinczy nem pontosan hivatkozik a *Tud. Gyűjteményre*; az id. történet e folyóirat mellékletében, a *Széplit. Ajándékban* jelent meg a 27—30. lapon, mint anekdota, Döbrentétől.

417. lap 2. kikezdés: «Örvendve olvastam azt is, a' mit ezek ketten (t. i. Szemere és Thaisz) és te a' most megnevezett íven mondatok.» A *Széplit. Ajándék* 2. ívén (17—32. l.) Szemerétől *Ujlaky halála*, 20—24. l., Thaisztól *Gondolatok*, 32. l., Döbrentétől *Koszorúzómhöz*, 24—25. l. című verses és prózai művek olvashatók.

A levél vége: «A' *Tud. Gyűjt.* a' *Ráday Pál* és *Gedeon* életeket veszi tőlem.» El is küldte, mint más leveleiből kitűnik, de a folyóirat nem közölte, csak a *Felsőmagyarországi Minerva* 1827. évf. VI. f. 1225—1233. lapjain jelent meg *A' Rádayak* címmel; v. ö. a *M. P.* 20—35. lapjaival és a 3987. számú levéllel.

3967. 2. sor: «*Kerekesünk Biographiája* fejemet nyerte volna meg.» P. Thewrewk Józsefnek csak később, 1824-ben jelent meg «Csikszentiványi Kerekes Ábel életképe» (Pest) című műve, s Kazinczy erre aligha célozhat, noha nem lehetetlen, hogy talán kéziratban már ismerte; mégis valóbszerű, hogy Kerekes Ferencz életrajzára céloz, de hogy ez hol jelent meg, nem említi; külön nincs kiadva.

3970. 433. lap 2. kikezdés: az e pontban felsorolt bibliographiai és irodalomtörténeti művek a következők:

Horányi Elek: 1. *Prodromus Hungariae Litteratae, Venetiis, 1770*; — 2. *Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum, Viennae, 1775—1777*, három köt.; — 3. *Nova Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum quam excitat. Pars I. Pestini, 1792*; — 4. *Scriptores Piarum Scholarum liberaliumque artium magistri, quorum ingenii monumenta exhibet, Budae, 1809*, 2 köt.

Molnár János: *Magyar Könyv-Ház, Pozsony, 1783* (I—IV. szakasz), *Pest, 1793—1804* (V—XXII. szakasz).

Ladvokát fordítója. Horváth Ádám kezdte fordítani *Ladvocat lexiconát* (l. a XIV. k. 3146. számú levelét s jegyzetét), de csak az *A* betűt végezte el, s műve kéziratban maradt.

Mokry Benjámin művét l. a XVI. k. 3679. számú levelében s jegyzetében.

Domby Márton művét l. a XV. k. 3483. számú jegyzetében.

3971. 436. lap 3 kikezdés: «*Virágnak innepén* Vitkovics Ányosból kezdett olvasni.» Ez ünnepről a *M. Kurír* 1821. évf. (márcz. 30-diki) 25. számában a

következő tudósítás olvasható: «Márt. 22-dikén egybegyültek számos Magyar Tudósok Vitkovits Mihály Urnak díszes palotájába, hol, mivel a' tiszteltetett gyenge egészségű volt, a' fő oldalon az ő képe virágos zöld koszorúval ékesítve felfüggesztetett, 's a' Hallgatók számára rakadott székek' közepette ékes szőnyeggel beborított asztalka tétetett a' Szóllóknak. Megnyitotta az ünnepet Horváth [!] István Ur jeles mesterséggel készült ékes Magyar beszéddel, melyben az ünneplett Férfinak szép tulajdonságait hathatósan előadta, megmutatván, hogy Virág nemes lelkű ember, jeles Tudós, és nagy Hazafi. Ezen elragadó Szószólló után Vitkovits Mihály Ur Ányosból alkalmas Versezetet, és Fáy András Urnak e' napra készített meséjét olvasta fel. Követte Gróf Majláth János Urnak Virág Munkáiból választott jeles Declamatiója. Továbbá Szemere Pál Ur által felolvasztatott Versezet, és Döbröntei [!] Ur által declamált Oda, mely után Taisz [!] András Ur a' Magyar nyelv keletéről némelly elmefuttatásait felolvastván, Virág Urnak magasztalásával berekesztette. Köz örömet gerjesztett Kisfaludi Sándor Urnak akkoriban érkezett *Dobosiról* [!] való gyönyörű Regéje, 's mint azon Magyar ünneplésnek koronája úgy fogadtatott. Így a' gyülekezet ártatlan örömmel eltelve, Virágot háromszori «Éljen» kiáltással tisztelte meg, 's ezen vigasztaló érzését kijelentette: *Él kiki elme után; több részét sírba temetjük.* (Vivitur ingenio, caetera mortis erunt.)

Az ünnepen jelen voltak közül a még nem említettek itt következnek:

Udvari Kapitány *Bolla*, helyesen *Balla*, t. i. Balla Károly (1792—1873) pestvármegyei várkapitány és a M. Tud. Akadémia lev. tagja, ki pályája elején verseket írt a korabeli zsebkönyvekbe, később pedig gazdasági czikkeket a *Hetilap*, *Falusi Gazda* s más hasonló lapokba. V. ö. a XV. k. 3468. számú levelével s jegyzetével, valamint a jelen kötet 3992. számú levelével.

Elenyák György 1784. jan. 21-dikén Hodermarkon (Szepes vm.) született s Pesten 1853. szept. 13-dikán halt meg. 1802. nov. 21-dikén lépett a kegyesrendbe s 1806-ig Privigyén volt novitius és tanár, azután egy évig Trencsénben tanított, a következő években pedig Vácson és Kalocsán bölcseletet és theológiát tanult; 1813-ban Pestre jutott, hol előbb az elemi osztályokban tanított, azután a gr. Károlyi-családnál nevelő volt, 1820—23-ig az egyetemen a bölcselet h. tanárául működött, majd ismét a nevezett grófi családnál volt könyvtárnok és nevelő, később Bécsben és Rómában élt 1840—1843-ig s ismét Pesten mint nyugalmazott tanár. Számos latin alkalmi költeményét s egy magyar művét l. Szinnyei J. id. m. II. köt. 1264—1267. hasábjain.

Szedliczky; hogy ily nevű író fordítása megjelent volna nyomtatásban, nem találtam semmi nyomát.

Fiscalis *Benyovszky*. Valószínűleg *Benyovszky Sámuel* ügyvéd, később kir. ügyész, a kinek egy műve Budán, 1788-ban jelent meg: *Decreta normalia in materiis judicis expedita*. L. Szinnyei J. id. m. I. köt. 883. hasábját.

Töltényi Szaniszló (1795—1852) mint orvosnövendék foglalkozott versírással s nevét száz sonettje tette ismeretessé; dolgozott az *Aurorába* s *Tud. Gyűjteménybe* is. Egy hőskölteménye s drámája kéziratban maradt. Művei közül nevezetesebbek: 1. *De principiis pathologiae generalis libri VI*, Bécs, 1832, 2 köt.; — 2. *Versuch einer Kritik der wissenschaftlichen Grundlage der Medicin*, u. o., 1838—1840, 4 köt.; — 3. *Pathologia et Therapia, generalis medico-chirurgica*, u. o. 1843. V. ö. a 3975. számú levéllel s jegyzetével.

Agauer Máté, kiről a *Tud. Gyűjtemény* 1820. évf. III. f. 109. lapján a következő tudósítás olvasható: «T. T. Agauer Máthé, a Tud. Gyűjteményben tudós dolgozó Társunk, a' ki a' Magyar nyelvnek gyökeres eszméretéről 's ékesen szólásáról nevezetes, Sz. Kir. Esztergom városában Plebanusnak nevezetett ki.»

Huszár Károly tartományi biztos volt; az irodalomban nem működött. Döbrentei, úgy látszik, az ő révén jutott szintén budai tart. albiztosi hivatalába.

3973. Ez a levél válasz a 3988. számú levélre, a mely jún. 16-dikán kelt; tehát az időrendben e levél később következik s a szerkesztés közben tévesen jutott mostani helyére.

438. lap 2. kikezdés: «*Albert Fiam . . .*» *Prónay Albert* (1801—1867) val. b. titk. tanácsos, koronaőr, hétszemélynök s a M. Tud. Akadémia ig. tagja. V. ö. a *XVI. k.* 3784. számú levelével s jegyzetével.

Alább 5 sorral: «*Ribini Dániel.*» Úgy látszik, Prónay tévesen írja e férfiú nevét R. *Dániel*nek, helyesen *Ribiny János György*, a ki 1760-ban Pozsonyban született s 1820. jan. 16-dikán Bécsben halt meg. Iskoláit Göttingában, hol Kästner és Lichtenberg előadásait hallgatta, elvégezvén, utazásokat tett Német-, Svéd-, Angol- és Olaszországban. Visszatérvén hazánkba a gr. Hunyady-család titkára lett, majd gr. Széchenyi Ferencz vette magához szintén titkárnak. 1798-tól kezdve a cs. és kir. csatorna- és bánya-ügyek igazgatóságánál működött s később Kauniz hg miniszternek felolvasó-titkára lett. A korabeli német folyóiratokba és zsebkönyvekbe cikkeit és német meg latin epigrammokat írt. L. Szinnyei J. id. m. XI. köt. 959. hasábját és Dercsény Pál nekrológját az «*Erneuerte Vaterländische Blätter für den österreichischen Kaiserstaat*» 1820. évf. (jan. 29-diki) 9. számában.

U. o. alúl 2. sor: «Benne (t. i. a fiában, Albertben) a *Nagy Apja képit* fel találtad.» T. i. Prónay Lászlóé, a ki — mint ismeretes — Kazinczynak is nagy pártfogója volt.

439. lap 1. kikezdés: «*Gróf Teleki László véletlen halálán . . .*» teprenkedel.» Gr. Teleki László haláláról a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. III. f. 118. lapján a következő rövid nekrológ olvasható: «A' Nagy Mélt. Magyar Curiát, sőt az egész Magyar Hazát hirtelen egymás után kettős és sokféle tekintetben kipótolhatatlan veszteség érte, midőn Februárius 19-kén Mélt. *Székhelyi Majláth György* Personális, Martius 24-dikén pedig Mélt. Gróf *Széki Teleki László* Septem Vir, az első 69, a' második 57 Eszt. Korokban ez árnyék világot az örökké való élettel feltserélték.» A *Magyar Kurir* 1821. évf. (ápr. 3-diki) 26. száma a következő nekrológot közli: «Pesten a' múlt hónap 24-dikén kevés napokig tartott betegeskedés után életének 57-dik esztendejében meghalt Mélt. Széki Gróf Teleky László Úr ő Nagysága, ő Cs. K. Felségének Arany kulcsos Híve, a' Fő Törvényszéknek Bírója, Ns. Somogy Vármegyének Fő Ispányi Helytartója, a' Helvetika Vallást Követők' Duna melléki Kerületének Egyházi Fő Curatora, a' ki jeles tudományára, és buzgó Hazafiságára nézve annál nagyobb tiszteletet érdemlett, hogy mind a' kettőt másokban is foganatosan terjeszteni fáradozatlanul törekedett. Ugyan azért valamint éltében a' köz tisztelet, úgy holta után a' háladás és dicső emlékezet fogja követni. Hideg tetemei Szirákra, N. Neograd Vármegyébe, az Ósi Temető Boltba Márcz. 25-dikén estve csendesén kivetettek. A' végső Halotti tisztelet későbbben fog megadattatni.»

U. o. alúl 16. sor: «A' *Marczibányi féle Deputációnak* eddig sem tudunk *Elöl járó*t találni.» Gr. Teleki László halála után a nevezett intézet elnöke b. Podmaniczky József lett. Erről a kinevezésről a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. XII. f. 111—112. lapjain a következő tudósítás olvasható: «Hogy a' mi minden dítséreten felül való Nádorunk választásaiban szerentsés, ezt Ő Tsász. Kir. Fő Hertzegsége újabban be bizonyította, midőn, mint a' Nemzeti Muzeumnak és ahoz kaptsolt Marczibányi Familia Fundációjának Fő oltalmazója, az ezen Fundatióra ügyelő, 's részént a' Nemzeti Muzeum Tisztjeiből, részént pedig Nemes Pest Vármegye Tagjaiból álló Deputációnak Praesese Gr. Teleky László meghalván, azon Deputációnak Elölülőjévé Nagy Mélt. Bárá Aszódi Podmanitzky Józsefet, Tsász. Kir. Belső Titk. Tanácsost, és N. Báts Vármegyének Fő Ispánnját Ő Exc-ját Bétsből Nov. 9-dik napján költ Levele által ki nevezni méltóztatott. Itten helye volna ugyan a' kineveztetett férjfiu érdemei előszámolásának, de mi ezt két okból elmellőzzük; egyet (!) azért, hogy azon férjfiu a' magasztalásoknak nem barátja, másért azért, hogy mind az, a' ki tsak középszerű képzésre is mer számot tartani, B. Podmanitzky Józsefet 's az ő érdemeit esmeri.»

U. o. alúl 5. sor: «Ki jövéen most a' Sajtó alól az általunk el ítélt... *Jutalmot nyert irások...*» V. ö. a 3829. számú levél jegyzetével.

440. lap kikezdés: «Igaz Sámuel Zsebkönyve igen is szép jelenés... első ki adása már is el fogyott, úgy hogy... *már másik készül.*» A *Hebe* I. kötetének második kiadásáról a *Magyar Kurír* 1821. évf. (aug. 7-diki) 11. számában a következő tudósítást közli Igaz Sámuel:

«*Jelentés a' Zsebkönyvnek második kiadásáról.*

«Folyó eszt. Apr. 13-dikán tettem közzé a' Május 20d. kijött Zsebkönyvet, 's a' Nemzet oly buzgósággal vevé azt, hogy Jún. 20d. második nyomtatásához kelle kezdenem.» Felsorolja az első kiadásról frott kedvező bírálatokat s az előre-fizetés beszédésére fölkért írókat s azután így folytatja:

«Nem helyén kívül esik itt kitérni azon örömrre, melyet *Aurórának* már csak *Jelentése* is minden igazán buzgó hazafiban szerezhet. Ott láthatni szép Literatúránkat, hogy több Zsebkönyvek is ne csak kedvellőket, de vevőket is találjanak, nekem ugyan legfőbb óhajtásom. Így egyik a' másikával vetélkedvén, mindenik tökéletesedik; 's ezek lesznek a' leghathatósabb eszközök, honi Nagyjainkkal 's Szépeinkkel nemzeti szép nyelvünket 's a' magyar elmeszüleményeknek olvasásokat megkedveltetni, 's így benne a' nemzeti érzést és ízlést emelni és pallérozni; ezek lesznek a' még gyenge plántáknak: muzsikának, rajzolásnak 's metszésnek hatalmas tenyésztetőjük; ezeknek tiszta, hibátlan 's minden lehető typographiai szépséggel való kiállítások tehet majd valamely jó ízlésű Hazafit magyar *Bodonivá*, kitől még, oh, be meszsze vagyunk! Bécs, Aug. 7d. 1811. *Igaz Sámuel.*»

U. o. alúl 17. sor: «Látom, hogy *Klauzál* mindenek felett, nem külömben *Pap*, az Iffiú *Podmaniczky, Szilágyi Ferencz* elégedésedet megnyerték.»

Klauzál Imre «Róza és Kálmán» című elbeszélése Igaz S. zsebkönyve 117—123. lapjain jelent meg. Nevezett író Klauzál Gábor testvérbátyja, a M. Tud. Akadémia lev. tagja, az Orsz. Magyar Gazd. Egyesület alapítóinak egyik legbuzgóbb tagja volt; 1799. jan. 11-dikén Szegeden született s 1847. márcz. 5-dikén Bécsben halt meg. Ifjú korában a magy. udv. kancellariánál működött, azután pedig gr. Károlyi Lajos tótmegyeri (Nyitra vm.) uradalmában mint a gazdaság

vezetője; «ő szerezte meg az uradalomnak azt az osztatlan, a bel- és külföldön elismert hírnevet, melyet mai napig is megtartott.» 1838-ban Rohonczen gazdasági intézetet alapított, a melyben a tanítás nyelve magyar volt; de az intézet csak másfélévig állott fenn. Később gr. Batthyány Gusztáv tarcsai és borostyánkői birtokát vette haszonbérbe. Majd ismét Czilcher Róberttel együtt Oroszvárott (Moson vm.) növénytenyésztő társaságot alapított. Számos gazdasági czikket írt a *Gazdasági Tudósítások és Magyar Gazda* 1837., 1838., 1841., 1842. stb. évfolyamaiba; ifjú korában néhány magyar és latin nyelvű alkalmi verset is kiadott külön. L. Szinnyi J. id. m. VI. köt. 479—481. hasábjait s a 3974. számú levelet.

Papp József «Tengeri Utazás' Kis Töredéke, és Livornó (Kézírásban lévő Olaszországi Utazásból)» című leírása a zsebkönyv 137—166. lapjain jelent meg. — *Papp József* ugyanaz a férfiú, a kit Szinnyi id. m. X. köt. 314—315. hasábjain említ, de a kinek e művét elhallgatja. Papp J. a pozsonyi ág. ev. főiskolai magyar társaság vezetője s gr. Ráday László és Gedeon nevelője volt. Önálló művei: 1. A világ alkotmányának öszveséges vizsgálása, szerzette német nyelven Bode János, Pozsony, 1816; — 2. Öröm ünnep, az az folyó és kötött beszédek, Pest, 1824. V. ö. a 3974. számú levéllel és a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. X. f. 122. lapjával.

B. *Podmaniczky Lajosra* l. a 3814. számú levél jegyzetét. — Podmaniczky Lajosról ezt írja Prónay a 440. lap alúl 3. sorban: «Oly igen el van telve hozzád való tisztelettel, hogy a' Feleletbe eddig nem mert belé kapni.» E szerint Kazinczy csakugyan elküldötte Podmaniczky Lajosnak azt a levelét, a melynek eredeti fogalmazványa a M. Tud. Akad. könyvtárában, a M. Irod. Lev. 4r. 27. számú gyűjteményben olvasható, noha a levél szélére Kazinczy ezt jegyezte meg: «Nem küldém-el e' levelemet; féltém a' félre értetéstől.» A levél itt következik:

Báró Podmaniczky Lajosnak K. F. idvezletét.

Széphalom Május 7d. 1821.

Szokatlan gyönyörűséggel olvasám Románkádát, szeretetre méltó Ifju, az Igaz Zsebkönyvében. Előadásodon könnyűség, simaság, sőt báj, és sok báj ömlött-el, 's beszéded gondos, csinos, nemes. Mi lehetsz Literaturánknak, ha a' Mesterséggel nem játszol csak, hanem azt férjias eltökéléssel 's azon meggyőződésből űzöd, hogy mindnyájunknak szoros tisztünk a' Nemzetre, gyakorlani még csak kezdett pályánkon, annyi fényt vetnünk, a' mennyit erőnk enged. Oh menj a' hova Isteneid hívnak, 's emlékezzél hogy Podmaniczky Józsefnek rokona, 's a' Telekieknek, 's magának a tiszteletes Rádaynak maradéka vagy. Ezer szerencsét futásodhoz, melyet illy szépen kezdesz. Nem fojthatám-el örömemet, 's siettem megölelni pályámon azt, a' kinek vérei engemet ezen fellépni nem minden remény nélkül láttak. Járd utadat több szerencsével mint én, 's azt fogod, mert több szerencsével kezded mint én, 's az út előtted nagyjában ki van írva, holott mi életünknek nagy részét az irtásban töltöttük. Én örvendek, hogy fényed első sugározásait láthatám. Éljen szerencsésen, érdemes társam, barátom, 's szeress.

U. o. alúl 7. sor: «Az Erdélyi *Csutak*.» E férfiúról a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. X. f. 121. lapján azt olvassuk, hogy a pozsonyi ág. ev. lyceumban tanuló magyar ijak egyesülete «*Tudós Csutak* (az ifjú B. Podmaniczky L. nevelője) igazgatása alatt» ünnepélyt rendezett, a melyben verses és prózai dolgozatokat olvastak fel. (Keresztnevét, János, a tudósító nem említi.)

Szilágyi Ferencztől két történeti olvasmány jelent meg Igaz S. zsebkönyve I. kötetében: 1. I. Mátyás, Magyar Ország' Királya, a 65—106. l.; — 2. Csáky Lóra, a 235—277. l. — Szilágyi Ferenc Szilágyi Sándor jeles történetírónk atyja, a M. Tud. Akadémia lev. tagja, a múlt század ötvenes éveiben a Budapesti Hírlap szerkesztője s több történeti mű írója.

3975. 445. lap 1. kikezdés: «A Zsebkönyv Augustusra kijön.» V. ö. a 3973. számú levél jegyzetével. A *Magyar Kurír* 1821. évf. (decz. 7-diki) 46. számában közli Kulcsár lapja után az *Aurora* megjelenését s tartalmát: «A' Fels. Császárné és Királyné Asszonyunknak Höfel által sraffrozó mód szerint igen díszesen metszett és szerencsésen eltalált képe ékesíti a' Könyv' homlokát, 's minden Magyarnek szívét elragadó gyönyörűsége emeli, minthogy Nemzetünk' Annya a' Hazafiúi szép igyekezeteknek, 's Nemzetünk eránt való kegyelmes hódolásának jeléül Fels. képével ezen díszes igyekezetnek fényt, 's az ajánlásnak elfogadásával azt a' magas oltalmat nyújtani méltóztatott, melly mind a' dolgozó Tudósokba életet, mind a' Nemzeti Olvasókba magok becsülésének érzését öntheti. Illy Fels. oltalom alatt lépven a' napfényre ezen díszes Hazai könyvetske, teljes buzgósággal azon voltak a' munkában részt vevő Tudósok, hogy annak díszét mind külső fényességével, mind belső betségével neveljék. Ezt szerencsésen el is érték, azon Blaschke által rézre metszett képekkel, mellyek az Almanáknak elejét elfoglalván, az Olvasót szépségekkel teljesen meglepik, és a' Munkában következő előadásoknak olvasására a' figyelmetességet és vágyását felébresztik», stb.

Thaisz A. a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. XII. f. 91—94. lapjain ismerteti az *Auróra* I. kötetét s a királyné pártfogásáról ezeket írja: «Kegyes Királynénk a' szép Tudományok pártfogása által halhatatlan dicséretes emlékezetet szerzett magának; sőt nem tsak emlékezetet szerzett magának, hanem az egész Nemzet forró háladatosságára is érdemes, mellynek el hagyott Cultúráját védelme alá vette, 's így a' Nemzet Nagyjainak ditső példát a' követésre mutatott. Meg is vagyunk győződve, hogy Hazánk Szépei, a' kiknek nagy részint ekkoráig is azt köszönhetjük, hogy Magyarok vagyunk, e' ditső példát követvén, vetekedni fognak a' Magyar Literatura előmozdításán. Ekkoráig is, ámbár illy kegyes pártfogással nem dítelkedhetett, ditséretesen haladott Hazánk Literatúrája; melly óriási lépéseket fog tehát tenni ezen *Felséges Asszony*nak kedvezése alatt, stb.» Magasztalni — úgy mond — nem akarja a művet, hogy részrehajlónak ne mondják; de az olvasás meg fogja győzni a közönséget, hogy nem napi érdekű, hanem hosszabb időre is értékes munkát adott ki Kisfaludy Károly.

U. o. 4. kikezdés: «*Töltényit* 's a' *Verseghiségeket Ballára* bízta.» Hibető, hogy Kisfaludy Károly Balla Károlyt bízta meg, hogy Kazinczynak Töltényi Szaniszló sonettjeit és Verseghy műveit elküldje. Töltényi sonettjeiről írt is Balla bírálatot a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. III. f. 97—105. lapjain.

3976. Cserey Farkas a 449. lapon említi *Zichy Károly*-t is. Gr. *Zichy Károly* (1778—1834) cs. és kir. kamarás, val. b. titk. tanácsos, a m. kir. udv. kamara elnöke és Moson vármegye főispánja. Neje gr. Seilern Crescentia volt, a kit később, mint ismeretes, gr. Széchenyi István vett nőül.

3977. A levél eleje: «*Takács elhala.*» A *Magyar Kurír* 1821. évf. (máj. 15-diki) 38. számában erre vonatkozólag a következő nekrológot olvassuk:

«Győrről Május' 4-ikén költ Levél szerént azon Ns. Vármegyének jeles érdemű Fő Notáriusa Tek. Téti Takáts József Ur, külömben több Ns. Vármegyének Tábla-Bírája, példás buzgóságú Magyar Hazafi, és a' Nemzeti nyelvnek mind munkája, mind szorgalmatos ajánlása, és segítése által tiszteletre méltó gyámola, már tavál is gyakrabban tapasztalt betegeskedése után az nap délután 4 órakor munkás, és hasznos életét 50 egynéhány tavaszok után bérekesztette. A' ki az ő «Erköltsi Oktatásait 's Verseit» olvasta, és a' Magyar Literatura gerjesztésében mutatott buzgóságát tapasztalta, sajnosan fogja venni illy férfiúnak illy korán való elhalását, és emlékezetét velünk együtt a' háladatos maradéknak tisztelettel fogja által adni, mint olly Hazafinak, a' ki a' közönséges Hivatalt a' nemzeti buzgósággal olly szerentsésszen tudta öszve kaptsolni.»

A csillag alatti jegyzetre vonatkozólag l. a Bevezetés XIV. lapját.

453. lap 2. kikezdés: «Az Igaz' Zsebkönyvében találsz majd egy filagoriát, a' *Nyírligetet.*» Kazinczynak e verse *Prof.* — *Urhoz* czímmel jelent meg az id. helyen a 174—181. lapokon; v. ö. a XIV. k. 3163. és a XV. k. 3430. számú levelével s e kötet 501. lapjával.

3978. 454. lap fölül 5. sor: «In der Geschichtlichen Einleitung war ich gezwungen die Corphäen unseres Parnasses ab zu urtheilen. Diese sind Kazinczy, Virág... Was ich von ihnen sage, steht auf beiliegendem Blatt.» Mivel a melléklet hiányzik, az anthologia «Uebersicht der Geschichte der magyarischen Poesie» czímű bevezetéséből ide iktatom a Kazinczyról szóló részt: «Franz Kazinczy hat das Verdienst, von allen am meisten zur Förderung der Dichtkunst beigetragen zu haben. Seine Uebersetzungen der vortrefflichsten Werke aus der deutschen, französischen, englischen Literatur, haben Musterbilder aufgestellt, sein grammatischer Streit hat die Sprache bereichert. Er ist der Anführer der Neologen; diess der Name, den sich die Sprachneuerer gegeben, indess ihre Gegner sich Ortologen nennen. Des Streites Ursache ist diese: Kazinczy und die Neologen sagen, für eine neue Idee muss ein neues Wort erfunden werden, wenn die Sprache noch keines hat, sonst kann die Idee nicht ausgedrückt, die Sprache nie bereichert werden. Neue Wendungen sind in der Sprache nicht nur erlaubt, sondern sogar nothwendig, wenn die Sprache hiedurch gelenker wird; überhaupt ist jede Sprachneuerung erlaubt, wenn sie ästhetisch schön ist. Die Ortologen, an deren Spitze Verseghy zu stehen scheint, sagen hingegen, Neuerungen sind unerlaubt, denn sie verderben den Genius der Sprache; neue Worte sind überflüssig und vom Uebel; eine Sprache ist um so vollendeter, je mehr und je verschiedenere Gegenstände sie durch ein und dasselbe Wort zu bezeichnen vermag.

«Dieser Streit wurde und wird noch immer geführt; welches das Resultat desselben seyn werde, weiss der deutsche Leser aus der Entwicklung seiner Sprache. Bis jezt war bei uns der Erfolg, ein scharfes Sprachstudium bei beiden Theilen und die Verbreitung der Grundsätze der Neologen.

«Als Dichter ist Kazinczy korrekt, zart, sich zur griechischen Epigrammatik neigend, als Folge seiner früheren wissenschaftlichen Bildung, durch das lebendige Feuer seines Gemüths südlich gestimmt. Sein Verdienst um die magyarische Literatur ist sehr gross, und es blos nach seinen, obgleich ausgezeichneten poetischen Leistungen auffassen, wäre einseitig geurtheilt. In seinem ganzen Umfang wird es wohl erst die unbefangene Nachwelt würdigend ermessen.»

3981. 458. lap fölül 3. sor: «*Szrogh* Prókátor.» T. i. *Szrógh Sámuel*, Borsod vármegye táblabírája, a miskolci színház építésére szánt adományok gyűjtő bizottságának tagja.

3988. 461. lap fölül 2. sor: *Institutum* h. olv. *Iustitutum*.

3986. 468. lap 2. kikezdés: «Ujhelyben holnap után Jún. 17-dikén fognak tartatni Misék, Prédikáziók a' Győrnél cseleeknek emelt Oszlop megszentelésére.» V. ö. a 3991. számú levéllel. A zempléni emlék felavatásáról akkori lapjaink mind megemlékeznek, így a *Magyar Kurír* 1821. évf. (júl. 13-diki) 4. számában maga Kazinczy (név n.) számol be az emlék történetével:

«*Zempléni Vitézek' Emléke*»

«Zemplény Vármegye a' maga Felköltjeit 1809. azon ígérettel ereszté-ki kebeléből, hogy ha magokra dícső tett vagy halál által fényt vonnak, annak emlékeztét egy köz helyt emelendő oszlop által fogja a később kornak általadni. A' hamar megköltött béke nem engede ezeknek alkalma, hogy az emléket fényes győzelem által érdemeljék; de Júnus 14-dikén Győr mellett magokat a' zavarban sérjfiásan viselék, 's nehanyon közzűlök, nevezetesen a' gyönyörű ifjú, Bárá Barkóczy Antal, Kapitány, Csebről, elesett. A' Rendek megállották szavokat, 's Július 24-dikén kiküldék Gróf Dessöffy József és Kazinczy Ferencz Táblabírókat, hogy adnák vélekedéseiket, hol állitassék az emlék, mely rajzolat szerint készüljön, felülírásai mely nyelven tétessenek, sőt mutassák-be a' tejendő felülírásoknak némely példáját, hogy azok közzűl választani lehessen.

«A' Vélemény 1810. Május 15-dikén Nagy Mált. Gróf Eszterházy József Fő Ispánjok ő Exc. előhílése alatt felolvastatott, 's a' kiküldöttek előmutatták a' Landon által francia nyelven kiadott Mesterség' Évkönyvei' Második Kötetének Első Füzetét, melynek XXIII. rezén egy Dörrei rendű, és így Kalonai tettekhez jól illő Emléket lehet látni; külömben vélekedések az vala, hogy azt kívül a' Városon az Országút mellett kellene felállítani, 's nem deák, hanem magyar nyelven.

«Az Erdélyi Muzéum' VI. Füzete lap 180—189. felvette ezen Véleményt, az azt követelt Végzéssel együtt; de a' mely később nevezetes változást szenved. Minekutánna nem egy felől tétetett kérdés, ha az Emlék áll e már; tisztünknek ismérjük a' hazafiúság' szép tűzétől lángoló Olvasókat tudósítani, hogy az igen is áll, 's a' Zemplény' nemes-születésű Lakóji azt saját erszényekből felépítették.

«Sátor-Alja Ujhelyen észak felől mégyen végig az az út, mely az útiast Kaszáról, a' Füzéri hegyeken által, vezeti Patak és a' Hegyaljának egyéb Városai felé. A' kik ezen jönnek-be a' Városba, már két ezer lépésnyire a' nagy úczá' közepén látják a' szép alakú Templomot, 's innen azon mintegy kétszáz lépésnyire, az Utazónak baljára a' Vármegye' roppant épületét. Ez és a' Templom közt az út két ágra szakad, 's itt áll elebb egy faragott asszony, 's medenczájából önti forrása' vizét a' faragott teknőbe (bassin). Ennek megette, illő távolságban két a' hat hüvelyk híján öt ölnyi alkotvány, porond kőből, mely hogy annál inkább kiállhassa az idők' viszontagságait, olajjal van megítatva. A' pyramis' tetején egy alkalmas nagyságú aranyozott golyóbis áll, 's alatta nyolcz kissőbb, hasonlóképen aranyozva. Az oszlopláb' négy oldalain ugyan-annyi tábla van, ugyan-csak aranyozva, 's ezek adják a' Felülírásokat. A' pyramis' keleti oldalán a' Vármegye' czímerét látni, hosszas-gömbölyegben, a' három más oldalain, ugyanúgy az Országét.

«Az alkotmányunk legdíszesebb oldala kétség kívül az, a' melyet legmesszebből lát az Utazó, 's ide illett volna tételni azon Felsőírásnak, mely a' Vitézeket megnevezi: de minthogy ide kevés néző lép, ellenben a' napkeleti oldal mellett elmenők a' neveket szekerekből is olvashatják: a' deák Felsőírás ezen oldalra tétellett, 's így győzött a' Magyar Nyelv' Géniusa 's a' Magyar Felsőírás az északi és nyugoti oldaltábláját foglalta-el. Ezeken kezdjük tehát az előadást:

I.

Éjszak felé.

ZEMPLÉNY VÁRMEGYÉNEK RENDEI
ÖRÖK EMLÉKEZETEKRE
AZON NEMES VITÉZEIKNEK
KIK GYÖRNÉL JÚNIUS XIV. MDCCCIX.
MÁSFÉL HOLNAPPAL AZUTÁN HOGY A' ZÁSZLÓHOZ
FELESKÜDTEK VOLT
EZEREDES KAPITÁNY EGER-FARNOSI KANDÓ GÁBOR'
VEZÉRLETE ALATT
LELKÉIKET A' KÖZ ÜGYÉRT LETETTÉK.

II.

Nyugat felé.

LEGENYEI BUDAHÁZI PÉTER KÁPLÁR
KARTÁCS ÁLTAL LETERITETT KAPITÁNYÁT
ÉLTET KOCZKÁZÁSÁVAL
A' CSATA' HELYÉRŐL KIRAGADTA
'S E' VITÉZ TETTÉÉRT
FEJEDELMÉTŐL AZ EZÜST MELLYPÉNZT NYERTE-MEG
ZEMPLÉNYNEK RENDEI PEDIG
NEM MINTHA BÉR KELLENE AZ ÉRDEMNEK
HANEM MIVEL AZ ÉRDEMET MEGJUTALMAZNI
ANNYI MINT OSZTOZNI BENNE
HONN HAGYOTT FELESÉGÉT ÉS HÁZA' NÉPÉT
PÉNZZEL SEGÉLTETTÉK.

III.

Kelct felé.

LIBERO BARONI ANTONIO BARKÓCZY DE SZALA
INSURGENTIS NOBILIS TURMAE ZEMPLINIENSIS
INTREPIDO CENTURIONI
ANDRAE MAJOR, STEPHANO BAGI, LADISLAO DOMBI, PETRO OLÁH,
NOBILI GENERE ORTIS, STRENUIS CIVIBUS
MAGNO EXEMPLO INVIDENDO FATO GLORIA PERENNI
ANNO SALUTIS MDCCCIX. XVIII. CAL. JUL.
PRAELIO AD JAURINUM CAESIS
HUNGARIS FELICIBUS IMMORTALIBUS
QUOD IN PERICULO LIBERTATIS
PRO LIBERTATE LIBERI PERHUSSENT.

IV.

Dél felé.

PETRO BUDAHÁZI

QUI ANTONIUM BARKÓCZY VULNERATUM MORITURUM
 HOSTIBUS ERIPUIT LANGUENTEM FOVIT MORIENTI LUMINA CLAUSIT
 MATTHAEO GERGELYI, JOSEPHO BALOGH, SAMUELI LÁNCZY,
 MICHAELI DOMBI, MICHAELI VARGA ET BENIAMINI CSEH
 HONESTO VULNERI SUPERSTITIBUS
 MONUMENTUM HOC GRATI CONCIVES SS. ET OO. COTTUS ZEMPLIN.
 POSUERUNT ANNO SALUTIS MDCCCIX.

Kazinczynak e tudósítását a *Tud. Gyűjtemény* szépirodalmi melléklete is közölte az 1821. évf. 97—100. lapjain.

468. lap alól 4. sor: «Meglátod azt a' B. *Malonyui innepén.*» V. ö. a 4004. számú levéllel s jegyzetével.

3987. V. ö. a 3964. számú levél jegyzetének 3. pontjával.

471. lap utolsó kikezdés: «Örvendek hogy vállaidra egy terhes... hivatalt tévénck.» Kazinczy bizonyosan arra czélz, hogy gr. Ráday Pált Teleki László helyébe a Duna-melléki ev. ref. egyházkerület főgondnokává választotta, a miről a *Magyar Kurir* 1821. évf. (jún. 5-diki) 44. számban így ír: «Pesten a' napokban gyűlést (Consistoriumot) tartván a' Helvetiai Vallást tartó Duna-melléki Kerület, dicső emlékezetű Széki Gróf Teleky László ö Nsága helyébe Pö Curátornak köz megegygyezéssel Mélt. Gróf R. Ráday Pál Cs. Kir. Kamarás Urat választotta, 's megkérte, a' ki tegnap számos Depulatio által a' gyűlésbe meghivattatván, a' bevett rendtartások szerint ezen diszes hivatalt elkezdte, 's az egész Nemes gyülekezetet, Eleinek nagy emlékezetével, és magáról gerjesztett kellemetes reménységgel eltöltvén, ezen napot öröm napjává tette. Ő Nsága' választatásának örömét Tiszt. Szilágyi István Ur derék Ódával tisztelte-meg.»

3988. 473. lap 2. kikezdés 2. sor: «A' Berzeviczy Gergely Munkájának: De Conditione rusticorum in Hung. (Ung. Misc.) Recensense én vagyok.» V. ö. a XVI. k. 593. lapjával.

3989. A 475. lap 1. kikezdése végső mondatára vonatkozólag megjegyzem, hogy Döbrentei téved, a mint Kazinczy jegyzete is mutatja, mert az id. vers a *Szépliteraturai Ajándék* 1821. évf. 58. lapján olvasható: *A' fősvény sírkövé-nél* czimmel, Rájnistól. A fősvény attól félt, hogy ha sokáig él, éhen hal, és «végtére, üres béle korogva, kimúlt».

Pökj sírjára, ki ezt hallod. 'S mondd: Balgaty, a' ki

Rhségtől tartván, éhhel emésztí magát.

U. o. 2. kikezdés alól 4. sor: «Kis... *Juvenálnak* hexameterben fordított néhány *Satirájít* adta kezembe.» Kis Jánosnak ez a fordítása csak 1825-ben jelent meg, Pesten; címe: «Juvenalis satyrái részint folyó, részint kötött beszédben, magyarra fordítva s szükséges jegyzetekkel világosítva.»

476. lap fölül 11. sor: «Hallgattuk Kanonok *Horváth magyar halotti beszédét.*» Döbrentei Horváth János azon halotti beszédét halgatta, mely nyomta-

tásban is megjelent a köv. czímmel: «A jó és tökéletes szívnek rajzolatja, melyet néhai mélt. és főt. Kurbély György Urnak, veszprémi megyés püspöknek kedves emlékeztének megdícsőítésére készítet, s az 1821. eszt. kis asszony havának 8. tartott gyászünnepeinek alkalmatosságával előterjesztett», Veszprém.

U. o. kikezdés: «Győrött... többen is hazafiúság nemes tűzével fogadtak, nevezetesen P. *Spilák* és *Cajetan*. Egy *Hetyei* nevezetű ifjú Gléricus.» *Spilák Regináld* a győri benczés-gymnasiumban volt tanár; neve a *Tud. Gyűjtemény* megrendelői névsorában is előfordúl. A másik kettő sem mint működő, sem mint pártoló nem szerzett ismertebb nevet az irodalomban.

U. o. alúl 10. sor: «Család nevű falu Plebanosával, *Szalay*val, Szent-Mártonba menénk-ki.» Döbrentei *Szalay Imrét* érti, a ki 1787. nov. 2. Szombathelyen született s 1848. szept. 17. halt meg. Előbb a szombathelyi papnevelő-intézetben volt tanulmányi felügyelő s a dogmatica tanára, 1810-től fogva pedig családi plebános. 1824—1834-ig pesti egyetemi tanár volt, s mint veszprémi kanonok mondott le cathedrájáról. Az Akadémia 1831. lev., 1832-ben Imre János helyébe rendes, 1834. pedig tiszt. tagnak választotta. Műveit I. Petrik id. műve III. köt. 485—486. lapjain.

U. o. folytatás: «Az Apátur... Sz. Istvánnak diplomáját a' Fejérvári Püspöknek, *Wurum*nak, *Drétán*nak, *Wenzel*nek» mutatta. *Wurum József* székesfejérvári, később nyitrai püspök, a kire nézve I. a Bevezetés XL. lapját.

Dréta Antal zirczi főapát; I. a Levelezés számos előbbi kötetében.

Wenzel András (1759—1831) sz. Benedek-rendi szerzetes, apát, egyetemi tanár Bécsben (1809), majd udvari tanácsos. I. Wurzbach id. m. LV. köt. 10—13. lapjait.

477. lap 1. kikezdés: «*Cziráky* Szombathelyen tartván Vass Vármegye gyűlését...» T. i. *Cziráky Antal* gr., Vas vm. főispáni helytartója, v. ö. a 3862. számú levél jegyzetének 3. pontjával.

3990. A 479. lapon említett művészekre vonatkozólag: *Blaschke Jánosra* I. a IV. k. 1088. számú levelét s jegyzetét. *Loos Frigyes* (szül. 1797., halála éve ismeretlen) tájképfestő, de csak később lett nevezetessé. Leghíresebb az a két panorámája, mely öt képben a régi és új Rómát mutatja. Wurzbach id. m. XVI. köt. 28—29. I. *Loder Mátéra* I. a XI. k. 2616. számú jegyzetét. *Asmann József* brünnei születésű (1793) rézmetsző, Weidlich tanítványa, ki 1811-től kezdve Bécsben képezte magát s dolgozott Hormayr «Geschichte von Wien» című munkájába és *Taschenbuchjába*, valamint a Haastól kiadott «Bildergallerie von Belvedere» című vállalatba, melyben 24 metszete jelent meg. Tagja volt a bécsi képzőművészeti akadémiának is. I. Wurzbach id. m. I. köt. 96—97. lapjait.

Krafft Péter vagy *Krafft Józsefre* I. a XIII. k. 526. lapját.

480. lap fölül 1. sor: «*Kerekes* még kin van.» T. i. *Kerekes Ferencz* a debreczeni nagyhírű főiskolai tanár, I. a XII. k. 2849. számú levél jegyzetét.

U. o. 2. kikezdés 2. sor: «Kapitány *Baricz*.» Ifakalvi *Baricz György* 1779. okt. 28-dikán született Nagy-Enyedén s 1840. decz. 27-dikén halt meg Zarában. Szülővárosában elvégezvén gymnasiumi, theologiai és jogi tanulmányait, a bécsi mérnöki akadémiába ment, honnan öt év múlva 1805-ben a hadmérnöki karhoz jutott mint kadét; két év múlva főhadnagygyá nevezetett ki, s Ragusában, Leopoldvárbán, Eszéken és Peschierában több évig várerődítési tiszti, Zarában pedig igazgatói minőségben működött; 1839-ben alezredes lett. A M. Tud. Aka-

démia 1832-ben lev. tagjává választotta. Önálló műve: Cornelius Tacitus munkái, I. köt., Bécs, 1822. Tacitus többi munkáinak és ifj. Plinius leveleinek magyar fordítását kéziratban hagyta. A *Tud. Gyűjtemény*be és a *Magyar Kurir*ba is dolgozott. L. Szinnyi J. id. m. I. köt. 583—584. hasábjait.

481. lap 1. kikezdés: «A' mult esztendőben Cancel. Gróf Teleki... egy *Kis Bibliának fordítására* kért.» Igaz Sámuel ki is adta a munkát; megjelenéséről a *Magyar Kurir* 1821. évf. (nov. 16-diki) 40. száma tudósít: «*Kis Biblia, avagy a' Keresztynének hite és kötelességei a' szent Írás szavaival.* Ezt megelőzi a' Bibliáról 's annak olvasásáról való elmélkedés, és az Anyaszentegyháznak világos szava szent és nagytiszteletű Tanítóinak Munkáiban a' Biblia közönséges olvasásának kötelező és hasznos voltáról. Egybeszerkeztette 's fordította Igaz Sámuel. Második Kiadás, az 1820adiki szerént. Bétsben, 1821.» A mű rövid ismertetését, előszavának kivonatát s az áruló könyvkereskedők nevének felsorolását l. u. o.

3991. 481. lap 2. kikezdés: «*Szögyéninek Personálissá lett neveztetése...*» *Szögyény Zsigmond*nak personálissá való kineveztetése a *Magyar Kurir* 1821. évf. (jún. 12-diki) 46. számában olvasható: «Magyar Ország' Királyának személye' jelenmélétében való képviselője' (Personalisa) megüresülve volt helyére a' Közönséges Udvari Kamaránál Tanátstost, Mélt. Szögyényi György [!] Ur ő Nságát méltóztatott Császár és Király ő Felsege kegyelmesen kinevezni.» A (júl. 6-diki) 1—2. számban azután Szögyény Zsigmondnak hivatalába való beiktatása ünnepélyét nagy részletességgel olvashatjuk.

Ugyane kinevezésről Thaisz András a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. VI. f. 129—130. lapjain így ír: «Sírtunk, midőn Mélt. Mailáth György Personálisunk meghala, 's nem volt tettetett a' mi szomorúságunk; mert Mailáthnak érdemei a' Haza és a' Törvény kiszolgáltatása eránt mindég fognak élni: — Sírt a' Haza, könyezett az Igazság, nem ok nélkül annyira sanyarú törvényes állapotunknál: 's imé kegyelmezett a' maga Népének a' Magyarok Istene 's Mélt. Szögyényi 'Sigmondot Personálisunknak adá. Annyira bizonyos, hogy épen a' legnagyobb szükségben el nem hadja Isten a' maga Népét. Teli vagyon a' Haza, sőt a' Külföld is ezen Férjiú iránt való várakozással, 's reménnyel, melyet bizonyosan be fog teljesíteni; mert ezen Férjiút nem a' szerentse, nem az atyafiság, nem a' részrehajlás emelte, hanem tulajdon érdemei; 's ha a' szerentsének része volt ebben, tsak az, hogy ez egyszer az igaz érdemnek kénytelen volt adózni.»

482. lap kikezdés 4. sor: «A' *Consiliárius* egy hosszú, igen szép buzdítást tarta.» T. i. Szemere István, a vármegyei első alispán, kir. tanácsos. A levél többi részére nézve l. a 3986. számú levelet s jegyzetét.

A levél vége: «Egy szolgabíró ellened nagyon haragszik, hogy nyomtatásban őket a' kártyázás által megpirítottad.» Jól értesült-e Kazinczy, nem tudom; bibliographiai kézikönyveinkben semmi nyomát sem találom Desseffy ily tárgyú iratának; lehet, hogy egyetlen lap volt, s így könnyen elkallódott.

3992. A *Hasznos Multságok* 1821. évf. I. 48. számában (melyre Balla K. hivatkozik) Virág Benedek *Hangzatka* című sonettjét közli, a melyet, hogy a levélben közölt bírálat érthető legyen, ide iktatok:

Hangzatka (Hendecasyllabusokban).

Oh Fillis! nem igen gyakorta járnak
 Már a' csintalan ifjak ablakodra;
 Víg dalt zengnek ugyan, de bánatodra:
 «Alszol Fillis? Alugy.» 'S magadra zárnak.

Eltűntét röhögik vidám sugárnak:
 Nem vágynak vetekedve bal karodra,
 Mint hajdan, sem öröm szülő borodra;
 Rósákat, koszorút fejekre várnak.

Nékik zöld Kikelet virága tetszik,
 Mellyet gyenge Zefir szelíd kezével
 Dajkált, 's óva nevelt Egek vizével.

A' lombot, ha csörög 's törik, lemetszik.
 'S hajtyák Mulcziber égető kohába,
 Vagy széltől zajosan folyó Dunába.

V. B.

3993. 488. lap 2. kikezdés 4. sor: «*Hubának Bardusát* is én térítettem...» Szemere Pál Balla Károlynak a *Széplít. Ajándék* 73—75. lapjain megjelent, ossiáni hangú visszaemlékezésére czéloz, melynek kezdete így hangzik: «Sikra söppednek a' rengeteg' kőszálai, homokvölgyé szárad a' tengerek' habbéreze a' rohanó évek' villám sarkai alatt. Hír és dics fenn ragyoglanak: örök csillagzatok, a' romok' éjében. Ajak zengi által azokat ajaknak. Szívről szívre plántáltatnak keresztül. 'S bús, de büszke gyökeret vernek a' lélekben, melly a' távolba hátra süllyed. Oh, édes az elmultaknak viszszzugára a' jelenkor' árnyai felett!»

3994. A levél kezdetére nézve idézem a Magyar Kurir 1821. évf. (máj. 5-diki) 38. számában olvasható rövid kis tudósítást: «A' Karloviczai Görög Vallásu Gimnáziumban volt első Professor és Direktor Ts. Tudós *Rumy Károly* Ur a' Pozsonyi Evangelicum Lyceumhoz Subrectornak, és Catechetának hívatott. Helyébe Sopronyhól Tudós Magda Prof. Ur fog következni.» A *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. V. f. 111. lapján e rövid tudósítás azzal van megtoldva, hogy Rummy «oda Május eleivel Familiájával együtt el is utazott.»

491. lap 2. kikezdés 4. sor: «Superintendent *Benedek*... ist... im Schoos Abrahams.» A *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. VI. f. 129. lapján erre vonatkozólag a következőket olvassuk: Debreczenben «April. 24-kén meg hala Fő Tiszt. Benedek Mihály Úr a' Helvetiai Valláson lévő Evangelicusok a' Tiszán innen való Püspöke 's Debreczeni Prédikátor fáradhatatlan életének 73-dik esztendejében.»

492. lap fölül 18. sor: «Er (Sándor czár) gab 100 ₰ für die Kirche.» Ez adományról a *Magyar Kurir* is megemlékezik az 1821. évf. (júl. 20-diki) 6. számában: «Abaúj Vármegyéből Garadnáról jelentik, hogy, midőn Május' 19-dikén ő Felsége az Orosz Császár hazafelé azon által menne, tudtára adatván, hogy a' helybeli derék templom az Orosz Keresztyének' temploma légyen, ottan leszállott, és a' templomot különös buzgósággal megnéznén, az oda érkezett Orosz Papnak,

Balásy Antal Urnak rövid beszélgetés után, midőn a' kocsira ült, kezébe a' templom számára 100 Hollandus Aranyat ajándékozott. Melly kegyességét ő Fel-ségének az Uraság Tisztje, Szentpétery Imre Úr mély hálaladással megköszönte. A' helység Kassa Szabad Királyi Városá. A' templom nagy: de még tornya nincs. » V. ö. az 503. lappal.

3996. 496. lap 1. kikezdés 5. sor: «*Home' munkája* volt előtte (t. i. Berzsenyi előtt) német fordításban.» Home Henrik műve, *Elements of Criticism*, I—III. köt., német fordításban: *Grundsätze der Kritik*, aus dem Engl. übersetzt J. N. Meinhard, mit Zusätzen czímmel Lipcsében, 1763—1766. jelent meg, jav. kiadása u. o. 1772, 3-ik kiadása u. o. 1790—1791.

3998. 499. lap fölül 15. sor: «Attya (t. i. Takács J.) Biographiáját a' Tudom. Gyűjt. számára most készíti . . . Fejér György Úr.» Ez az életrajz nem készült el, az id. folyóiratban nem jelent meg.

499. lap kikezdés 4. sor: «Itt esmerkedék meg *Sebestyén Gáborral*.» Nevezett férfiu a *Tud. Gyűjtemény* megrendelői névsorában úgy szerepel, mint Veszprém vm. fiscalisa. Művei: 1. Öröm-ének, melly Nagy Mélt. Gr. Széki Teleki László, Somogy vm. fő ispányi administratorának . . . a septemviralis tábla tagjává való ki nevezetése alkalomatosságával szerzettetett, Rév-Komárom, 1819; — 2. Tuba az égő és oktató szerelem, 2 rész, Buda, 1819; 3. A nap országa, mellyet Mélt. . . Szilassy József urnak . . . ajánl, Pest, 1820; — 4. S. G. eredeti víg, és érzékeny játéka, Pest, 1822; — 5. Genethliakon, seu anagrammata Virgiliana . . . Soproni, 1858. Víg és érzékeny játéka, tárgyalja Bayer J. is id. m. I. köt. 384—385. lapjain.

Alább 7 sorral: «A' *Dramaturgiáról értekező Katona* . . .» Katona Józsefnek a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. IV. f. 1—22. lapjain jelent meg fontos értekezése: «Mi az oka, hogy Magyar Országban a' Játékszíni Költő-mesterség lábra nem tud kapni?»

3999. 503. lap 2. kikezdés alúl 3. sor: «Neki (t. i. Mátyás királynak) köszönöm én, hogy . . . a' *Várnai's Mohácsi* veszély bekövetkezett.» Kazinczy tolla megbololt, mert hisz a várnai ütközet szerencsétlenségeért csak nem lehet felolósít tenni Mátyás királyt.

504. lap 4. kikezdés: «Urunk nem választá még soha szerencsésebben, mint az Erdélyi Püspökségre.» T. i. Négyesi B. Szepessy Ignácot nevezte ki a király Rudnay Sándor helyébe erdélyi püspökké.

4001. Komlóssy László 1772. febr. 17-dikén született Komlóson (Bereg vm.) s 1835-ben halt meg u. o. Tanulmányait házi nevelő mellett otthon kezdte és Sárospalakon folytatta, Pesten ügyvédi oklevelet szerzett és haza vonúlt ősi birtokára. 1805-ben már megyéje táblabíróvá választotta; 1814—1819-ig a megye főjegyzője, 1825—1829-ig második alispánja volt. Az 1825—27-diki országgyűlésen pedig megyéje követéül működött. Versei kéziratban maradtak, de beszédei megjelentek külön is 1825. és 1832. L. Szinnyi J. id. m. VI. köt. 862. hasábját.

509. lap 1. kikezdés: «Én ezen Beszédekből kiírtam, a' mit tanácsosnak ítelhettem 's ma küldöm-fel a' *Magyar Kurír* Kiadójának.» Kazinczy tudósítása meg is jelent a nev. lap 1821. évf. (aug. 14-diki) 13. számában s itt következik:

«*Bereghi Innep.*

«Mint történhetett az, hogy Ungvár Vármegyei Fő-Ispán, Szent-István Rendebeli Keresztes Vitéz, Cs. Kir. Kamarás, Mélt. Nagy-Lónyai 's Vásáros-Naményi LÓNYAI GÁBOR Úrnak Ő Nagyságának Bereg Vármegyei Adminisztrátorságába való belépését, melly Beregszászon ezen eszt. Május' 23dikán a' legnagyobb pompával ment véghez, Újságleveleink által a' Hazával senki nem közölte, alig tudnánk érteni, ha azt nem gondolhatnánk, hogy a' Vendégek ezt a' Beregiektől reménylették, a' Beregiek pedig szerénységből a' Vendégeknek hagyták. Amazoknak reménységeket igazságosnak, ezeknek szerénységeket szépnek is valljuk: de megtörténvén a' csorba 's mind azoknak rövidségekkel, a' kik ezen fényes innepnek tanúi nem lehettek; annál illőbbnek látjuk elhíresztelni, mivel ez nekünk alkalmatosságot ad figyelmesekké tenni a' távollakókat is azon Beszédekre, mellyek nyomtatásban a' Pataki Ref. Collégium' Typographiájában 23 lapon negyedrében kiadattak. Azokat, mint haladásunknak csalhatatlan jelét, nem lehet álmélkodó öröm nélkül olvasni.

Az első hat lapon áll az a' Deák Beszéd, mellyel Bereghi Fő Esperest Fő-Tisztel. Laurencsik Kereszthely [!] Úr a' Fő-Ispáni Helytartót a' Megye' Kiküldöttjeivel a' határon elfogadta. Második az, mellyel a' Megye Második Al-Ispánja Mélt. Báró Perényi Zsigmond Úr a' Gyűlést az Innep' napján felnyitotta, magyar nyelven, mint mind azok, a' mellyek azt követik. Harmadik a' Fő-Notárius Tek. Komlósy László Úré, a' megnevezett Báró Al-Ispán Úrhoz, ki ezen Megyét három eszt. olta Fő-Ispáni Helytartó 's Első Al-Ispán nélkül kormányozta. Az Ország-szerte ismeretes nagy férjfit itt teljes mértékben vette nagy érdemeinek legszebb jutalmát, 's a' Thrasylbulus' két olajágból font koszorúja lelkesen van előhozva; boldog a' ki így dicsértethetik 's illy férjfitől dicsértetik! Negyedik Beszéd az, mellyel a' Fő-Ispán, a' maga Helytartói székébe ülven, a' Megye' kormányát átvette. Ötödik a' Fő-Notáriusé, 's hatodik az Al-Ispáné, amaz 6, ez 5 lapra, mellyek nekik olajkoszorúkat érdemlettek. Az elsőbből közöljük e' sorokat, tudván, hogy ezek a' lelkes Olvasóknál kedvesebbek lesznek, mint ha az innep' fényességét festenénk.

«Az igazán a' boldog tartomány, és az a' szerencsés nép, melly a' maga fő kormányzójának behelyheztetését 's hívatála elkezdését víg kiáltások közt fogadhatja. Akkor midőn ennek örül, és addig, míg így örül, a' maga polgári lételének is örül.»

«Nagyságod örökösíti nagy nemzetségében azon fényt, mellyel az hajdan is ragyogott. Hetedik Nagyságod abban, a' ki Fő-Ispáni székben ül. Már a' XII. és XIII. századokban Lónyai Jónás, Vincze, Kozma Fő-Ispánok voltak. Pál Zemplényi Fő-Ispán követte őket. Albert Fő-Ispáni méltósága mellett Karán-Sebesi Bán is volt; de legközelebb Zsigmond, kivel Nsgod a' dicsőség és érdem mezején egyarányú lépésekkel fut. Az elsőben Krasznának, mint Nsgod Ungnak, majd ismét Bereghnek, a' maga honjának lett Fő-Ispánja; 's ez a' Zsigmond volt az a' ki Ország' Nádor-Ispánjának is candidáltatott. Nem említem Lónyai Jánost, Pétert, Istvánt, Kállói, Tokaji, Dévai Ezeredes Kapitányokat; Daróczi Ferencz Camerae Praesesnek és Bereghi Fő-Ispánnak valamint birtokaira, úgy fő rendű hivatalaira nézve is Nsgod méltó Unokája». (Mi ide tesszük, hogy Lónyai, talán András, Váradi Püspök volt, és hogy a' Lónyai háznak egygyik leánya, Anna, Kemény János Erdélyi Fejedelemnek hitvese vala.)

«Az új Kormányzó, 's a' lelkes Al-Ispán 's lelkes Fő-Notárius Beszédeiből mind kiírni, a' mi a' kiírást érdemlené, tiltja a' hely. Nekünk elég, gondosabb gyűjtőinket figyelemre ébreszthetni, hogy ezen szép Beszédeket szerezzék-meg, 's tegyék félre Maradékaiknak. Boldog Megye, mellynek Tisztviselői lelkeiket tudományok által nemesítik, 's ez által is a' Nemzeti Cultúrát emelik!»

4003. *Gr. Sztáray Vince* (1771—1827) cs. és kir. őrnagy s mint ilyen fogságba esett a francia háborúk alatt, de több társával kimenekült; neje gr. Szirmay Johanna volt (1772—1848). L. Nagy I. id. m. X. köt. 867. és Nemzet-ségi Zsebkönyv I. köt. 239. lapját.

4004. E levelet v. ö. a köv. és a 4012. számú levéllel. Kazinczy maga írta (533. l.) az administrator beiktatásakor tartott ünnepélyekről szóló tudósítást, a mely a *Magyar Kurir* 1821. évf. (aug. 28-diki) 17. számában jelent meg s itt következik:

«Újhely, August. 13d. — Zemplény e' holnap 6dikán kettős innepet üle: új Kormányzót láta a' Fő-Ispáni székbe fellépni, 's felavatá Győr mellett 1809. Június 14dikén elesett Vitézeinek Emlékét, mely felől nem régen tevénk jelentést a' M. Kurir leveleiben. Mind az egyik, mind a' másik méltó, hogy lényességét azokkal is tudassuk, a' kik öröminken részt nem vehetének.

«Nagy-Méltós. Gróf Eszterházy József Referendárius, Szent István Rendbeli Commendátor, Cs. K. Kamarás és Belső Titkos Tanácsos, Megyénknek huszonegy eszt. olta viselt Fő-Ispáni hivatalát, mellyben Fejedelme 's ennek felséges hitvese 's magzatai eránt hűségét oly gyakori esetekben vala alkalmazossága kitündököltetni, távollakása és hajló kora miatt Ő Felségének halás tisztelettel vissza adá, de megtartván viselt méltóságának reánk-emlékeztető titulusát. Veszteségünk az által pótoltatott-ki, hogy Ő Felsége ennek az általunk felemelkedett lelke 's igen nemes szíve miatt szeretett Kormányzónknak helyébe Méltóságos Bárá Malonyai János Aloyz Urat, Cs. Kir. Kamarást, 's a' Tek. Királyi Tábla' Bíróját ültette-bé. Új Kormányzónk, elfogva azon gondolai által, mellyekkel mint azon felséges ítélőszék' Elölülője, a' mellynél széket ül, fél esztendő olta terhelve vala, csak most jelenhete-meg közöttünk, 's Augustus 4dikén ért Megyénk' széléhez.

«Ott, Körömnél, Második Al-Ispánunk Tek. Magyar-Szögyéni Szögyéni Ferencz Úr fogadta a' mellé kirendelt Követséggel együtt Ő Nagyságát, 's Első Al-Notáriusunk Udvardi Kossuth András Úr megköszöntötte. Általmenvén egy zöld ágakból boltozott hídasban a' Sajó vízén, Girincsen szállottak-meg, a' Királyi Tábla' Assessorának Mélt. Almásy József Úrnak kastélyában, 's estve Szerencsen, a' Mélt. Almásy ház várában, hol egy új Kiküldöttség, 's ennek nevében Al-Notárius Szemerei Szemere Péter Úr tette tiszteletét, 's Vasárnap a' Pataki Várban, hol egy harmadik Kiküldöttséggel Al-Notárius Revisnye Reviczky János Úr tette a' köszöntést. Itt már Táblabíró Tek. Fáji Fáy Ferencz Úrnak kétszázra szaporodtak Vendégi. A' Fő-Ispáni Helytartó' szekere előtt a' Nemességnek új meg új csapatjai lovagoltak Köröm olta Újhelyig.

«Már estve felé hajlott az idő, midőn a' Néma-hegyen, s' tovább még két más tetőkön mozsarak jelengették annak közelítését, a' kit váránk, 's a' Város felett emelkedő Szárhegyről más mozsarak felelgetőnek minden lövésre. Az út mellett álló Szőlők' pásztorai, körülövedve szőlőnővésekkel, öszvegyültek, 's Tíze-

deseknek jeladására egyszerre lőttek Salvét; azután kelepjeikkel 's pattogásaikkal 's kurjongásaikkal tevék tiszteleteket, az ő szokásaik szerint. A' Boglyos-hegy alatt a' Felkölték' serege fordult a' hintó elébe, Fő-szolgabíró Farkasfalvi Mauks Mihály és Tomsics István, Körtvélyesi István és Perceptor Marsalkó József Urak által vezetve. Egy Hadnagyunk Bodzai Sámuel Úr követte a' Vármegye' gyalog hajdújával és osztán Lovas-Katonáinkkal, lórojtos sisakba s' zöld ingbe 's lábbelibe öltöztetett Muzsikusainkkal 's tanult és előtők lépdelő Mesterekkel. A' Város' végén a' Zsidó felekezet mutatta-bé tiszteletét, 's ezeknek Oskola-mesterjek Ő Nagyságát ékes deák Beszédével köszöntötte.

«Katonaságunk szembe álla-meg a' Vármegye' házával, mellynek kapuja előtt a' Rendek és a' szomszéd Abanj, Sáros, Ung, Bereg, Szabolcs és Borsod Vármegyéknek nagy számban megjelent Követeik öszvegyülekezve állottak. Kir. Tanácsos Mélt. Szomereci Szomere István Úr, Megyénknek első Al-Ispánja, magyar nyelven köszöntötte-meg új Kormányzónkat, 's Ő Nagysága ugyan-azon felett Mindnyáján követénk lépéseit, 's a' szomszéd Vármegyei kiküldöttek bémutataltak Prof. Kózy Úr ékes deák Verseket osztogata.

«Hétlőn, a' Szent-Lélek' segédül-hívása után, Első Al-Ispánunk megnyitotta az Ülést, 's kinevezte azokat, a' kik Ő Nagyságát a' közöttünk való megjelenésre megkérjék. Megjelent kevés idő múlva, 's magyar nyelven tartá igen ékes Beköszönsését. A' Diploma felolvastatott, elmondá az Esküvést, négy Fő-Szolgabíráink által a' szokás szerint felemeltetett, 's Fő-Notáriusunk Tek. Szirmai Szirmay Ádám Úr a' Rendek nevében tette a' feleletet; 's a' két szép Beszéd a' Rendek kérésére, kívánságára kiadatott, hogy nyomtattassék. Adminisztrátorunk hozzá fogott méltóságának gyakorlásához, 's minekutánna a' megjelentek közül némellyek[et] a' Táblabíróssággal díszesíté, felbontotta a' Gyűlést, 's az egész sokaságot a' Győrnél elesett Vitézek' Emlékéhez vezette.

«Az már rég olta készen állott; de hogy most annál nagyobb hatást teheszen, be vala burkolva vászon takarékok közzé, 's ezek közzül nem elébb, mint a' mai Gyűlés alatt szabadítatott-ki. Lövésekkel ékes négy veres zászlóink az Emlékhez valának fektetve; a' kék, arannyal gazdagon hímözve, Csicseri Ormos Károly Úrnak kezében állott. A' Felkölt Sereg Katona Sámuel, Körtvélyesi István, Marsalkó József Kapitányaik intézete alatt négy szögre vala osztva, de úgy, hogy a' keleti sor a' felgyűlendő Rendeknek nyitva maradjon. Obersterünk Cs. Kir. Kamarás Mélt. Eger-Farnosi Kandó Gábor Úr az Emlék' déli széle mellett várta a' Rendeket. A' megye' Fő-Notáriusa előre lépett, 's felolvasta Beszédét, mellyben a' Seregnek, hogy polgári kötelességet férjfiisan teljesíté, megköszönte, 's az Oberster felett paripájáról nyugalmas tűzzel, 's azon fájdalomban, mellyet a' lelkében azon társainak emlékezete támaszta, a' kiket ez a' kő megtisztel. Az igen hamar bekövetkezett béke nem engede a' Seregnek és Néki idől 's alkalmatosságot, hogy a' mit tonni készek voltak, megtehessék, de a' mit leheté, vitéz lélekkel teljesíték. Ez lévén első Emlék a' hazában, mellyet a' Haza' Védőjének a' Haza' Védettjei emeltek,* érzé a' sereg a' maga megtiszteltetése' nagyságát, 's Mélt. Kandó Úr a' maga és a' sereg nevében megköszönte a' Rendeknek a' mit tettek, tisztelettel

* A' Vezekénynél Bars Vármegyében 1752. Augustus 27dikén elesett négy Eszterházinak Herczeg Prímás Eszterházy Imre állíta emléket, 's Altorfon, Német-Országban, Szirmai Tamás Generálisnak hitvese Bárá Mednyánszky Anna.

említvén Ő Exc-jának a' Fő-Ispánnak, 's akkori Első Al-Ispánunknak, a' mostani Ungvári Fő-Ispán 's Beregi Adminisztrátor Mélt. Lónyai Gábor Úrnak, ki az Emlék' pompáján jelen vala, hogy azt a' Rendek' nevében megígérték, 's Első Al-Ispánunknak, kik [!] azt, most viselt hivataljába lépven, munkába véteté 's teljességre juttatá.

«A' fényes ebédet, mely a' Palotán kívül két más helyeken vala terítve, a' theátrum, 's végre a' Vármegye' háza' homlokfalának pompás felvilágosítása követé. Az Emlék négy szegletei mellé négy pyramisok valának állítva, ezer lámpákkal. Nevelte azt Táblabíró Tek. Matolay Gábor Úr is, ki nem csak a' nagy uczán állíta egy polcsozatot e' végre, hanem a' lámpák' sorát kertjén 's Udvarán végig vitte a' tulsó úczára. A' Palota éjfélnél tovább annyira tele volt a' tánczolóknak sokaságával, hogy abban mozdulni is alig leheté.

«Az idő kedvezett, 's a' Fő-Ispáni Helytartó beérkezéséig mindennap hullott eső egyszerre megszűnt, és semmi örömeinket meg nem zavarta. A' semmiben meg nem bontakozott rend világosan bizonyítja azoknak bölcseségeket, a' kik azt szabták.»

4005. 517. lap alúl 8. sor: «*Consil. Kárner László* legyen szomszédom.» E férfiú kitüntetéséről a *Magyar Kurir* 1820. évf. (máj. 2-diki) 35. számában a következőket olvashatjuk: «Császár és Király ő Felsege kegyelmesen méltóztatott Nemes Unghvár Vármegye Első Vice-Ispányát N. *Karnel* [!] *Imre* Urat, az ő számos esztendőktől fogva példás hűséggel, szorgalmatossággal és pontossággal folytatott szolgálatai által szerzett érdemeit tekintetbe vévén, taksafizetésnek kivánása nélkül, Kir. Tanácsosi méltósággal megtisztelni.»

518. lap 1. kikezdés 5. sor: «Itt a' Kézy verse.» «Prof. Kézy Ur Versei Mélt. B. Malonyai János Aloyz Zemplényi Adminisztrátor Ur' tiszteletére» a *Magyar Kurir* 1821. évf. (szept. 14-diki) 22. számában; hexameteres latin vers.

A levél vége: «A' Fő-Nótárius és Oberster Kandó tarták a' Beszédet.» E beszédek meg is jelentek az akkori lapokban, Szirmay Ádám főjegyzőé a *M. Kurir* 1821. évf. (okt. 23-diki) 33., Kandó Gáboré pedig az (okt. 26-diki) 34. számában, mindkettő a *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. XI. f. 118—126. lapjain.

4008. A levél vége: «Döbrenteyvel kiadott jelentésemnek már a tud. gyűjt. Júniusi kötetében ki kellett volna jönni.» A *Tud. Gyűjtemény* 1821. évfolyama egyáltalán nem közölte Dessewffy és Döbrentei jelentését, csak a köv. évf. I. f. 130—135. lapjain olvasható.

4009. A levél 5. sora: «Valami *Theodul Estvéjének* megolvása...» E műről a *Magyar Kurir* 1819. évf. (máj. 4-diki) 35. száma Toldalékában a következő tudósítás jelent meg: «*Theodul' Estvéi. Vagy a' különböző religiói Felek' egybe engeszteléséről.* Illy cím alatt fordította Tiszt. Horvát [!] András Téti Plébános Ur ama' nevezetes német könyvet: *Theoduls Gastmahl, oder über die Vereinigung der verschieden christlichen Religions Societäten.* — Ez a' könyv a' ker. religiói Felekezeteknek esméretére nagy világosságot nyit, a' mit mind azok, valakik az Eredetét olvasták, megvallanak; valamint benne a' Szerzőnek mély tudományát, és a' religió' dolgában való jártasságát megismerik. Kegyes szívűségét beszédjének szelídsége, mérséklett tónusa bizonyítja. A' könyv mind ezekből a' fordítás által semmit sem veszített, sőt a' Fordítónak némely közbe

eresztett jegyzéseivel lehet állítani, hogy nyert, 's ezeknél fogva, főképpen az Egyháziakra nézve ajánlást érdemel.»

527. lap kikezdés: «Olvasván a' *Szép Lit. ajándékban* a' 112. laponn: *Gondolatok* No. 1.» Édes Gergely az id. lapon olvasható következő gondolatot érti:

«Az egész világ böltsesége csak józan eszből áll; az okosság a' józan ész Leánya: de a' Tudományhoz józan ész teljességgel nem szükséges; azért jól mondta kegyes Fejedelmünk Lajbachban, hogy *Ő Neki csak Tudós emberek nem kellének.*» Thaisz.

4010. 529. lap 2. kikezdés 10. sor: «Ott láttam... a' *Borsodit* (t. i. alispánt)... 's Fő Notáriusát *Palóczy* Urat.» A borsodi alispán ez időben Ragályi István kir. tanácsos volt, a kinek neve már többször előfordult az eddigi kötetekben.

Palóczy László, kinek neve már az előbbi kötetekben szintén előfordult, 1783. okt. 14-dikén Miskolczon született s 1861. ápr. 27-dikén halt meg Pesten. Borsodmegyének előbb al-, majd főjegyzője s országgyűlési követe volt s mint ilyen először írta az ülés jegyzőkönyvét magyarul. Rendkívüli emlékezőtehetségéről országszerte ismerték. Az utolsó rendi országgyűlésen korelnöke volt az alsó-háznak; az 1861. országgyűlést is ő nyitotta meg mint korelnök. Ifjabb éveiben verseket írt, később mint szónok lett nevezetessé. Művei: 1) Gyászversek..., Pest, 1805; — 2) A tehénhimlő beoltása terjesztésének elővitelére a felsőbb rendelkezések hagyományához képest a megyebéli tisztviselők, orvosok, szülők és a városok s helységek előljárói számára, ... Miskolcz, 1814; — 3) A helységek bírái számadása elkészítésének módja... u. o. 1816; — 4) Tek. ns. Borsodvármegye törvényszéke és a felsőbb ítélőszék által is rablásért és gyilkosságért halálra ítéltetett Fodor Pál geszthi lakos ellen hozatott... ítéletek, u. o. 1818; — 5) Nagymélt. Revisnyei Revitzky Ádám úrnak főispányi székébe való beiktatásakor mondott beszédek, u. o. 1828; — 6) Jelentése az 1832—6. országgyűlésről, u. o. é. n. L. Szinnyei J. id. m. X. köt. 222—225. hasábjait.

U. o. 3. kikezdés: «Bárá *Palocsay Ferdinánd*dal ismerkedtem-meg.» E férfiúról Nagy I. id. m. IX. köt. 92. lapján csak azt a főjegyzést olvassuk, hogy neje Szomolányi Nagy Aloysia volt.

4011. 531. lap 2. kikezdés: *Dezsőffy Bertalan*. A *Nemzetiségi Zsebkönyv* II. köt. 175. lapja szerint Dessewffy Bertalan telekkönyvi iktató volt Eperjesen, 1767. febr. 17-dikén született; neje Berzeviczy Petronella volt.

532. lap 2. kikezdés: «Ismered a' Primás levelét *Pigay*hoz.» *Pigay* Antal Széchenyi Ferencz gr. titkárja volt s 1820-ban, Bécsben ily című munkát adott ki: «Értekezés a' Keresztény Reménységről, a' Lélek tsüggedtsége, bizodalmatlansága és felesleges féelme ellen. Frantziából Magyarra fordította.» Midőn *Pigay*nak e műve megjelent, Rudnay Sándor, az esztergomi érsekprimás levelet írt hozzá, a melyet akkori lapjaink közöltek is. A *Magyar Kurir* 1821. évf. (szept. 18-diki) 23. számában Kulcsár után így közli:

«Szerencsém lévén az itt következő szép levelet olvasni, annyira meghatotta annak foglalatja szívemet, hogy ennek leírására 's másokkal való közölhetésére Tek. *Pigay* Antal Urtól, a' Mélt. Gróf Szécsényi Familia mostani Fiskálisától, kihez

a' levél intéztetett, engedelmet nyertem. Tapasztalván pedig, hogy mások is szinte oly örömmel való elragadtatással, oly belső megilletődéssel olvasták ezt, mint én, óhajtanám, hogy ez a' Keresztényi tiszta buzgóságnak illy felséges példa által való élesztésére, általjában közönségessé tétetnék, 's ez által a' levélben illett hasznos könyv olvasására mind többen többen felerkentetvén, a' Keresztényi tökéletességek gyakorlása annál inkább terjedne, 's így szaporodnék számok azon hasznos Világ Polgárinak: kik az ő hiteket tselekedeteikkel kívánják megmutatni. A' levél szóról szóra ez:

«Tekintetes Ur!

«Édes örömmel fogadtam el a' hozzám küldött nyomtatványokat azon jeles munkából, melyet a' Tek. Ur ezen czim alatt: *Értekezés a' Keresztény Reménységéről* Francziából magyarra fordított, 's Világ elejébe bocsátott. Szerentsés a' Magyar Anyaszentegyház, midőn világi fiai között olyanokat számlálhat, kiknek legkedvesebb foglalatosságok a' mostani hitellenség ellen tellyes erővel viaskodni, a' tiszta igasságokat Felséges Keresztényi oktatásokban előadni, az Istenfélőket biztatni, az eltsüggedteket az igaz Hit, Reménység 's Szeretet esméretére hozni, fogadja a Magyar Anyaszentegyház nevében a' Tek. Ur az én szíves köszönetemet, és azon édes Anyához megbizonyított lelki szeretete ösztönözze ezután is illy jeles tettekre. Megérdemli valójában ez a' legtisztább Magyarsággal készült derék munka, hogy a' két Magyar Hazában elterjedjen, megérdemli, hogy minden jó Hazafitól betsben tartassék. Ezen tekintetből az én Fő Pásztori Kormányom alatt lévő Esztergomi Érseki Megyében a' Lelki-Tanítók között ki osztottam minden nyomtatványokat. Adjon az Isten Szent Lelket több ilyeneknek készítésére a' Tek. Urnak, az én Pártfogásomról légyen bizonyos, ki Atyai áldásomat nyujtván, vagyok a' Tek. Urnak

Esztergomban Jul. 14-dikén 1821.

igaz jó akarója

Herczeg Rudnay Sándor m. p.»

A *Tud. Gyűjtemény* 1821. évf. II. f. 125. lapján közölt tudósítás szerint az id. munkát gr. Széchenyi Ferencz fordíttatta le s a példányokat a püspöki megyéknek ajándékuł küldette.

U. o. 5. kikezdés: «*Bernáth Ferencz három lyányai közt véghez ment az Osztály.*» Bernáth F. Zemplén vármegyei alispán 1-ső leánya (Klára) Bárczay Ferencz, 2-dik Fáy Ferencz, 3-dik pedig Kandó Gábor neje volt. V. ö. az 534. lappal, és a *M. P.* 371. lapjával.

4012. 533. lap fölül 8. sor: «*Én írtam meg a' tudósítást, én írtam a' Verseket.*» A tudósítást l. a 4004. számú levél jegyzetében. A versek a *Magyar Kurír* 1821. évf. (szept. 14. és 18-diki) 22. és 23. számaiból a következők:

Körömnél a' Hidasra.

Örvendez a' Sajó, zúgnak víg habjai,
Midőn szélére ér a' nagy Malonyai.
Szép folyó, vidd által Zemplény' határára,
Csókolgassd nyomait, 's add neki tudtára,
Hogy a' kies Megye repes örömébe',
Lelkes Kormányzóját fogadván keblébe.

A' Vármegye-háza' kapuja felett.

Eszterháznak itt Malonyai leve társa, Hegyaljánk,
'S a' Tisza 's a' Beszkédi hegyek tapsolva fogadják
A' nagy Kormányzót, 's vígasság tölti-el Újhelyt.

A' második Ebédlő ajtaja felett.

Kitöltve látod itt kürtjét a' Bövségnek,
Külső képét azon belső elsőségnek,
Melly által az szerzé fényes érdemeit,
A' ki itten öszvegyűjté vendégeit.

A' Zsidók' Diadalmi kapuja felett.

Így tiszteltetik az, a' kit a' Király akar megtiszteltetni.

Tek. Matolay Gábor Táblabíró Úr háza előtt.

Hoc scio, quod Libycis non delecteris arenis,
Hinc arma ex animo propria dono tibi,
Et precor ut vivas pro gentis honore per aevum,
Famaque facta vehat non moritura tura.

MVnflCa InterfVlt haeC (Fortuna), HaeC Vero Data tibi est.

4013. 539. lap 4. kikezdés: «Talán olvastad egynéhány futó Jegyzetimet Rösslernek feleletül a' Hasznos Múlatások 23-ik darabjában.» Célzás Dessewffynek az id. helyen és a' *Magyar Kurir* 1821. évf. (szept. 25-diki) 25. számában megjelent következő cikkére:

«Egynéhány Futó Jegyzetek, és Magyarázatok a' M. Literaturáról.

«A' Budai Német Ujság a' folyó 1821-dik Eszt. 72. Darabja Toldalékjában (Gemeinnütze Blätter) ezen czím alatt «Vaterländische Ehre» az Ujság Szerző a' Jutalom Feleletket említvén, némely Jegyzéseket tett, mellyek imitt amott szemet szúrának, 's egynéhány Magyarázatokot kívánnak.

«Azt állítja: hogy a' feltett kérdések honni Nyelvünk nemzeti és politikai tekintetének megállapítására közvetlenül nem szolgáltak; hanem, mint egy közbevetve, annak tulajdon nemes voltát, és ennek fenntartását, csak annyiban eszközölték, a' mennyiben a' Felyebbi nemzeti köz kimíveltségre felemelvén a' Magyar nyelvet, azt csinosodásunkba szorossabban belé szőni igyekezének.

«Az igaz: hogy valamely nyelv' csupa regulázása nem ad még néki sem Nemzeti, sem Politikai tekintet; külömben Beregszászi Úr kedves Akárnániai nyelvének kellene az egész Világon a' legtekinteteseb'nek lenni; de még is igaz más részről az is: hogy az okos és túl nem vitt regulázás, éppen az által, hogy a' nyelvet megállapítja, a' nélkül, hogy kifejlődésében nagyon megszorította, annak megtanulását könnyebbítvén, azt egyszersmind a' köz tekintet' megnyerésére képesebbé teszi.

«De, a' mi már valamely nyelv tulajdon nemes voltát illeti, nagyon hibás dolog azt csupán csak a' regulázás által végbe vinni, mert valamint a' regulázás olykor a' rabság' szomszédságába esik, úgy fekszik igen gyakran valamely nyelv' nemes volta az illendő szabadság' innenső határjain. Sok dolog van a' gondolkodás és érzés' országában, a' mit tellyességgel nem lehet állandó regula alá venni. Hogy pedig minden nyelv e' két tehetség kifejtődése; és a' fül meg száj

ügyességének következése, kiki tudja. Én tehát mindig úgy hittem, hogy valamely nyelv' nemes volta, leginkább azoknak jó 's kimivelt Fejeiktől és nemes szíveiktől függne, a' kik azon szöllanak és írnak, és hogy a' nyelvekre nézve más a' grammatikai, és más a' politikai és eszthetikai nemesség. A' fentemlített Jutalom kérdések' megfajtója annak okáért leginkább csak annyiban segítették nyelvünk' nemes volta fenn tartását, a' mennyiben okos, derék, tudós, jól nevelt, és nemes szívú 's érzésű emberek és hazafiak.

«Ha Rösler Ur, és több mások, kik ezen tulajdonokra nézve, ama jeles hazafiakkal testvér lelkek, és a' kik szintúgy, mint Rösler Ur, valahányszor a' Magyar Hazában a' *Magyar nyelvről Németül* beszélnek, arról, *wie von der Vaterländischen Sprache* szöllanak, magok is olykor Magyarul megszöllumlani és írni 's így nekünk példát és világló lámpást gyujtani méltóztatnának; már akkor nem kellene attól tartani: hogy a' Rösler Ur által említett hasonlódás' törvénye (loi de l'assimilation) utollyára Fel-emésztő törvénné (loi de l'absorption) váljék.

«Pallérozza tehát, gyalúlja és simítsa, de ne ronsolja-meg, és ne enyésztesse el a' Német nyelv a' Magyarat a' két Hazában.

«Nem az valóban, akár a' testi, akár a' lelki világban a' hasonlódás' törvénné, hogy az eredeti anyag' kebelébe, és méhébe bevett és befogadott szer lassan lassan magát az anyagot és nádrát [!] elnyomja és semmivé tegye, hanem az: hogy a' fogantatás közben valami ollyas teremtessek, a' min, mint valamely deli szűlésen, a' szép jeles Anyának bájos eredeti vonásai az atyai érettséggel egyetemben kitetszhessenek.

«Csak mindig honni dísz, és honn boldogságot

Buzzogjunk, 's eredvén a' mély jövendőnek:

Ha ültetünk olykor szomszéd tőt, vagy ágot,

Haggyuk meg nyirokját a' Magyar szőlőnek.

Gyomláljuk nemzetünk', de magyar maradjon,

Hágjon boldogsága, hágjon dicsőssége;

A' lelkek' pályáján Nemzetünk haladjon,

És a' szép kezdetnek ne érkezzék vége.

«Nem fogja így senki nemzetiségünk' megóvását merő Ficzkóságnak (Polisonerie), pusztá hántorgatásnak és hívalkodásnak nevezhetni.

«Írák Budán, Sept. 14-dikén, 1821. Gróf Dessenöffy József.» L. ugyanezt a Hasznos Mulatságok 1821. évf. II. 23. számában.

4016. 548. lap 8. sor: «Jobbnak éreztem magamat, mint sem hogy egy *B—y E* (Buczy Emíl) . . . esipkedgyen . . .» Kisfaludy S. hihetőleg Buczy Emílnak az Erdélyi Muzeum VII. f. 86 s köv. lapjain megjelent ily című értekezésére czéloz: «Értekezés az elmének magasb kifejlődése körül az ízlés munkájában.» Buczy ebben korholja az írók ósdi ízlését, hogy még mindig felakadnak azon, hogy «meri Himfyt Kazinczy megítélni!» «Némellyek — írja — Drámát mernek írni a' nélkül, hogy a' Dráma theoriáját jól megtanulták volna, 's még is hiszik, hogy ők felette jól írnak . . . A' Neologusok érthetetlenek, — tehát nyelv-rontók: Dayka az Elyziumból vissza-néz, 's ha megvallja, mi halhatatlanítja Himfit, — Himfy meg vagyon sértve.»

4017. Ismeretes, hogy Majláth anthológiája *Magyarische Gedichte. Uebersetzt von Joh. Gr. Mailáth* (Stuttgart und Tübingen, in der J. G. Cotta'schen Buchhandlung, 1825; 8v. LXXII, 248, 1 l.) czímmel jelent meg, a szerkesztő testvéreinek (Erzsébet és Ágnes) ajánlva. Az előszóban a levél 1. kikezdése végére vonatkozólag ezeket olvassuk: «Mit beklommenem Herzen übergehe ich der Lese-welt eine Arbeit, die ich mit Lust begonnen, beharrlich durchgeführt, ob ich gleich im Verlauf der Arbeit gefühlt, dass meine Kräfte der Lösung meiner Auf-gabe nicht gewachsen. *Ich liess nicht, weil es mir leid that, dass mein lieder-reiches Vaterland dem Deutschen in so vieler Rücksicht fremd, ihm auch in seiner poetischen Bedeutenheit unbekannt bleiben sollte, da doch der Deutsche durch die Universalität seiner Bildung vor Allen geeignet ist, fremde Natio-nalität aufzufassen und zu würdigen.*

«Bei dem Mangel an Vorarbeiten, hat mein Versuch über die Geschichte der magyarischen Poesie sicher bedeutende Gebrechen; ich glaube aber, dass er dem deutschen Leser auch in seiner gegenwärtigen Nichtvollendung will-kommen seyn wird, und mit der Zeit einer geschickteren Feder als Vorarbeit dienen kann» stb.

4019. 555. lap alól 8. sor: «Generál Illésy.» *Illésy Sándor* 1769. márcz. 4-dikén Kisújszálláson született s 1832. ápr. 23-dikán Temesvárott halt meg. Elvégezvén a debreczeni főiskolában tanulmányait, katonai pályára lépett s foko-zatosan emelkedett a tiszti rangfokozatokon; számos csatában részt vett 1788—1815-ig, meg is sebesült, huzamos ideig betegeskedett, de ismételtén kitüntette magát. A lipcei csata (1813) után egy ideig, mint már ezredes, Ferencz király mellett szolgált. 1816-ban Kassára, 1819-ben Debreczenbe rendeltetett. 1830-ban altábornagynak nevezte ki Ferencz király és Lembergbe helyezte át, a köv. évben pedig Temesvárra, mint «az egész Bánát oszlályparancsnokát.» Önéletírata sok tekintetben értékes főljegyzéseket tartalmaz. I. Színnyei J. id. m. V. köt. 39—40. hasábját.

557. lap alól 5. sor: B. *Brudern József.* E férfiú 1791-ben honfűsítettott. I. Nagy I. id. m. I. köt. 241. lapját.

559. lap. 3. kikezdés vége: «Vevém a' *Zemplényi beszédeket.*» V. ö. a 4004. és 4005. számú levelekkel s a rájuk vonatkozó jegyzetekkel.

559. lap 4. kikezdés 3. sor: «Oldalaslag mind Te, mind én kapunk helyyel helyyel egy egy vágást.» V. ö. a 3829. számú levél jegyzetével.

4023. 567. lap fölül 2. sor: «*Válaszaim a' Tud. Gyűjtemény ezen hónap-jában megjelennek.*» A *Széplít. Ajándék* 1821. évf. 161—163. lapjain a követ-kezőket írja Döbrentei:

»A' Barátság' Ünnepe.

«Jeles tulajdona az természetünknek, hogy az egy gondolkozású, rokon érzésű, egy tárgy után törekedő lelkek ellentállhatatlan vonzódással érzik magukat egymáshoz ragadtatni, még minekelőtte egymást látták volna. Ha az ilyen lelkek nem előre tett meghatározás, hanem véletlen eset által lepetnek meg egymástól, a' belső érzéstől okozott elragadtatást, mely ekkor történik, nincs eszel mely lefesse. — Illy érzést, illy elragadtatást okozott Május hónapban *Döbrentei Gábor*, az Erdélyi Múzeumnak a' két Hazától halát érdemlett halhatatlan emlékezetű

Szerkesztője mind azokban, kik eránta tisztelettel, és szeretettel már ez előtt el voltak telve vidékünkön, midőn Május 20-kán *Tatay János*, Lövei, és *Szalai Imre*, Családi Plébánusoktól késértetve Téten *Horvát Endrét*; 22-kén pedig Pánnonia' hegyének Szerzetes lakosít véletlenül lepné-meg. Nevének hallására több karok nyíltak-meg a' barátságos ölekezésre, és az első elragadtatásból származott némaságot az egyenes szívűségnek bő kiömlése váltotta-fel. A' barátságos Utazók ebédjeket Pánnonia' hegyén több Méltóságokkal, és Főtisztelendőségekkel, kik a' boldogult Schwarzenberg Győri Püspök halotti pompája után ide tértek, végezvén, Horvát Endre Pázmándi nevezetű gyönyörű magányjába indultak, hogy itt a' barátságnak áldoznának. Pánnonia hegynek Pázmánd felé ereszkedő oldalában vagyon ez a' Musák' csendes lakjok, melly szőlőkkel, és gyümölcsösökkel körülvéve legszebb díszét egy terebélyes almafától veszi, melly körös körül földig boruló lombjaival a' napnak sugárit kitiltja, és szint [!] magától a' természetől pihenésre alkatva lenni látszik. Itt jöttek össze a' valódi barátságnak lelkétől ihlettek. Vidámság mosolygott itt a' magyar arczákról; az egyenes szív két-színűség nélkül mutatta magát tiszta köntösében. *Horvát Endre*, a' derék, természetes Magyar, megtöltvén az első poharat, illy idvezlő versekkel köszönté azt el az igen kedves vendégre:

Vedd ez italt tőlem, Múzsák Felkentje! Barátod,
 'S váltáig híved nyújtja kis áldozattúl.
 Nem termette Tokaj, nem Eger; Pázmándi magányom'
 Sárga gerezdeiből szűrtem edényre magam.
 Vedd, 's valamerre röpít ezután örlelke Hazánkknak,
 Jusson eszedbe, hogy itt hajtvá ölemre valál.
 Nekem ugyan szent lesz az nap, *Döbrentei*, mellyen
 Legszebb, 's legkedvesbb fámnak alatta pihent.
 Add nevedet fámnak: tőled kap lantom erőre,
 Énekem ernye alatt és neved összevegyül.
 'S ti lelkes Magyarok, valakik körül állatok itten,
 Éljetek és éljen minden igaz Hazafi!

«Erre Döbrentei szívének melegéből felelt. Az idő barátságos beszélgetések, költsönös enyelgések között haladt, és a' mulatók Pánnonia' hegyére tértek vissza nyugalomra. Kár, hogy derék vendégüktől más nap korán meg kelle válnunk, kit társainak otthoni foglalatosságaik tovább köztünk mulatni nem hagytak.

«Horvát Endre valóban nem csak a' fát nevezte Gáborfának, hanem az egész hozzá hasadó szőlőt és gyümölcsöst is. A' fát pedig imez rászegzett táblára olajos festékkel írt verssel szóllátja:

«Most Gáborfa vagyok, nevemet Döbrentei adta.»

«Guzmics Isidor a' fát illy verssel kívánta éltetni:

Élj Gáborfa, gyümölcs rólad mosolyogjon Uradra,
 Míg Döbrenteivel futja ki pálya-körét.
 Élj: zöld fűrtiddel köss még több lelkeket össze,
 A' kiket egy formán a' Haza lángja hevít.

Sz. Benedek Szerzetbeli

P. Guzmics Izidorhoz.

válaszúl arra a' mit a' Hasznos Multságok 47-dik Száma alatt lévő ívben írt.*

Uraj-Újfaluban, Vass Várm. Aug. 1821.

Igen, — vonódik a' meglekésült
 Szív a' felé, ki lélekben rokon
 'S azon hely, a' hol itt amott lakik
 Egy véle érző, szent sugáru lesz.

Ezret nevelt-fel bár egygyütt velünk
 Az ifju élet' fejlődő kora,
 Elszéllyed a' mind 's lánczok elszakad,
 De a' kit ész vagy szép tett felrepít,
 Keblünk nevének áldozólag int.

Nem nézi azt, milly hajlékban lakik,
 Nem rázza kétlő fejjel őseit,
 Bolond az a' ki így mér érdemet,
 Csak lelke légyen meg nem rendülő.

Kedvesbb ha köztünk áll ki a' Jeles,
 Hozzá sietvén, — mert szemlélni is
 A' Szép' alakját édes vágya úz, —
 A' túnya kastély félre elmarad,
 Csak ötet érzi lelkünk a' Nemest,
 Hevült karokban húll a' szív reá
 'S a' messze-táj szülőtti egybe-forrnak.

Oh sok magasra költtet vonsza már
 Nálunk is össze e' szép arany kapocs
 'S felkapva őket a' megistenült
 Árnyékok' aljas pillogásokat
 Csendben tekintő zöldes pálma ága,
 Az Ég tüzével mint Prométheusz
 Hogy ők se légyenek csak rabcsoport,
 Riadva zengték a' homályt verő dalt.

De szózatok még pusztá földet ért,
 Tátrának alja 's csúpjá közt veszett-el,
 Úgy bánt az álom-fogta Honny velek,
 Mint nagy fijával egy vad nép szokott,
 Szélvész bogáncsot kerget sírjokon!
 Hány dús emelte nálunk még az Észet,
 Hány vett aranyán, a' mi itt marad
 Mint Pártfogó, sok századú nevet.
 Mit oszt korunk is Áldozójinak?

* Tudnillik az épen most közlött *Barátság Ünnepe*-re. A Red[actio]. (L. alább.)

Még a' közép-rend jóltevő sorát
 Járják leginkább végig Istenek;
 Sőt a' szegények tűzhelyén remeg
 Gyakorta leghűbb láng a' közhirért.

Nyertem jutalmat, nem panaszlok én,
 Mit érne a' fenn szédelő panasz?
 De szent harag borít-el a' midőn
 Pazar kezekből hull a' millió
 Kevély sarokkal domboló bűnért,
 'S a' Múza, — a' sír senyvedt gőzeit
 Örök nevekről szélytt üző leány
 Fényjébe csak megreppen és tűnik
 Parlagjainkról, mert nincs Pantheon.

Enyhítve szállott e' lelket nyomó
 Gondok közé rám egy meleg sugár,
 Belém ölelvén azt Te Guzmicsom,
 'S a' Honny javáért égőbb Társaid
 Pázmánd Magánya felszentelt helyén,
 Midőn Feléd vont a' rokon kebel
 'S a' meglepőt nyílt szíved lepte-bé.
 Szaggatva érzem a' fojtó ködöt,
 Dobzódva szöktem által a' Jelent,
 Jövőnknek éltem kedves napjait,
 Mellyben ügyünkre győző taps terül.

Fogadjad ezzel hálámnak tűzét,
 És a' mikor leandalog szemed
 Magas lakodból verses fám felé,
 A' mellyre hévvel öntéd érzeted,
 Egy jámbor érzés könnye fusson-el
 'S hidd hogy szeretni foglak ott körül.

Döbrentei Gábor.

Téti Plébános

T. Horvát Endréhez.

Uraj-Újfaluban, Vass Várm. Auguszt. 1821.

Endre! Te mint látám elhagyván Tétedet olykor,
 A' sok időbe megállt Pannon hegye szent ihletésű
 Lúgosi közt ballagsz árnyas völgyedbe pihenni,
 És mikor a' körülöd viruló tavaszadta gyümölcs fák'
 'S a' biztatni szokott szőlők' nektára' reményén
 Andalód elméd megreppen költve teremtni,
 Bajnoki lyrádon komolyan kél hajdani korból
 Árpád, a' rohanó seregek nagy lelkű Vezére,
 'S eldődink híréen felzeng Pázmándi Magányod.

Örvend a' Magyar e' Honnyszerző' emlegetésén'
 Lelkesül a' délczeg Hősöknek büszke halálán,
 Tisztelet ömledez-el mérész kebelében azokra,
 Kiknek karja 's elő látó esze a' zajok' árját
 Csillapodásra hozá 's az utóbb születő maradékot
 Szép név' fényében díszesnek lenni akarta.
 Hív volt, hív leszen e' Nemzet mindenha öséhez,
 Érzi, mi szálla reá, neki szentség Honnya 's Királya.
 Törvény áll itten, mellyet megszegni tilalmas,
 'S úgy van az engedelem hozzá mint férjfihoz illik:
 Tudja, hogy így szabad ő 's csendes révébe kikötván,
 Őrzi vigyázólag gályáját, mellyet ezernyi
 Szélvész meghányt már, de kemény árbocza kevés még.
 A' mit okosság és az időnek magva kívánnak,
 Gyengédéd kézzel változtat rajta szelfiden.
 És a' Vissza-vonást, mellynek hajfűrtjei kígyók,
 Arcza dühös sárkány 's kebelében harpya őrzöng,
 Irtózó szemmel veti-meg, bús példa tanítván,
 Hogy soha Egygyesség nélkül nem boldogul a' Honny.
 Látta gyakorta, hogy a' szárnyalló indulatok túl
 Rontanak a' ponton, megfojtják a' vezető észt,
 Hydrák kelnek-fel, 's ártatlan vérbe feredvén,
 A' legszentebb ügy zúgó orkánba enyész-el.

Ó neki új diadal harsan most 's égeti lelkét,
 Hogy tudomány-koszorút tűzhessen bajnokijához,
 'S megnyeri, csak hívebb fíjait védelme fedezze.

Ébresszed Te is a' felbuzgás szép lobogását,
 Őnts tüzet a' megeredt lyrának hurjai közzé,
 Lengi a' vitéz porokon, szállj a' hamvleptte Dicsőkhöz,
 Kiknek lelkeiket leverő kar' fénye özönlí.
 Ott leled Árpádot diadalmas harc örömében
 A' lángokba borúlt Ilionnak Bajnoki mellett.
 Vígán nézik ezek, hogy' tördel Századokat meg
 A' rólok zengő heves ének nyers folyamatja
 'S Árpád a' rohanó seregek hőslékkü Vezére
 Várja gyakor Pannon fíja' buzgó lantragadását.
 Add paizsát neki a' csatakormányzó buzogánnyal,
 Fessd, mint csendesül-el hullámival a' Duna zajja
 A' mikor a' Győzöt lebegő hátára fogadja,
 'S ossz neki bölcs szavakat, ha meg újra egébe ereszted.

Balzsamozó kikelet szellője lebegje keresztül
 Völgyedet, e' Bajnok busa harczeit írva, Magányod
 Lombos fája alatt, a' mellyet nekem ajánltál.
 Dryász védje-meg azt, hogy későn érje halálát,
 'S szíves Urának szép nevető terméseket adjon.

Igy nevetem viselő szőlődet, Kedvesem, Endrém!
 Boldog idők folyamát érezve soká szedgethessd.
 S tűz legyen a' tűz adó költő számára borában.
 El jövök én ismét hozzád majd és hadi lyrád
 Hírre kapásának vidámon innepet üljünk.*

Döbrentei Gábor.

4027. 571. lap 2. kikezdés: «A' *Guzmics Verseinek* szebbeknek illett volna lenni.» Célzás a 4023. számú levél jegyzetében közlött versére Guzmicsnak, mely a *Gáborfájáról* szól; négy soros epigramm.

4028. 573. lap fölül 10. sor: «Pozsonban lakos *Kapitány Bátyám* ...» Valószínű, hogy *Bárany Jánost* kell értenünk, a kit későbbi időből mint a 3-dik számú huszárezred őrnagyát említi Nagy I. id. m. I. köt. 178. lapján.

4029. 576. lap 1. kikezdés 6. sor: «Egyedül egy *Ódát* írtam.» Melyik ódájára czéloz itt Kazinczy, nem tudni biztosan. Talán *A' lengeséghez* című, szabad jambusokban írottat érti, mely nincs évszámmal megjegyezve.

4030. *Máriássy Károly.* Egy ily nevű férfiút említ a Nemz. Zsebkönyv, II. köt. 436. lapján, mint huszárkapitányt, a ki 1826-ban halt meg; de hogy ez-e a kérdéses személy, bajos eldönteni.

4031. 578. lap 5. sor: «Ide rekesztem egy *versemet, melyet az Aurora' Redactiójának megszóllítására írtam.*» Kis János *Aurorához* című, 5 versszakból álló verse az említett zsebkönyv 342—343. lapjain jelent meg.

4032. 579. lap 2. kikezdés: «*Megpirított Török Epigrammjával.*» Igaz Sámuel minden valószínűség szerint arra az Epigrammra czéloz, mely a *Széplít. Ajándék* 1821. évf. 172. lapján jelent meg s így hangzik:

IGAZ SÁMUELHEZ.

Mennyel teljes nap! mikoron veled öszvejövök, ott,
 Hol görgő nyelvünk' isteni hangja kihalt.
 Idvesség vala, hallnom arany kobozod' dalolását,
 'S ézenem, az honnot melly melegen szeretted.
 Légy boldog, Pannon' meglelkesegett Fija, a' kül-
 Földnek keblében! 's innen az olyanokat,
 (Mint ezclött) serkentni, pirítani, siess ezután is,
 Otthon kik hidegek az haza' nyelve eránt.

4033. 580. lap 1. sor: «Fájdalom, hogy épen a kedves darabodban hiba történt.» Kazinczynak *A tanítvány* című versében fordul elő a sajtóhiba. T. i. a 13. sor az *Aurora* közlésében így hangzik: Nöttem, 's *mint* az ér' szélein ... helyesen pedig így van: Nöttem, 's *a' mit* az ér' szélein ...

* Melly nemes, melly gyönyörű Jelenet, hogy a' Magyar Tudósok félre tévén minden mellesleg való tekintetet, ily barátságos Tisztelettel viseltetnek egy más eránt. A' Red[actio].

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lap számát mutatják; a csillagos számmal jelölt lapon az illető névről vagy tárgyról kissé bővebb felvilágosítás olvasható. A dőlt (*cursiv*) betűkkel nyomtatott címek pedig az *új* vagy nyelvészeti szempontból tárgyalt szókat jelölik.

- Abafi (Aigner) Lajos. 584.
 Abbt: Sallustius ford. 107. 590.
 Adelung. 473.
 Agauer Máté. 437. 618.
 Almásy Antal. 79. 187.
 Almásy Ignác. 568.
 Almásy József. 631.
 Almásy Kristóf gr. 398.
 Alvinczy Péter. 305.
 Andrássy István (gr. Török Eszter első férje). 40. 346. 586.
 Aranka György. 184. 216. 303. 350.
 Arenstein b. 449.
 Aryda 612.
 Arndt K. Gottlieb. 585.
 Artner Terézia. 231.
 Aszalay Sámuel. 54. 110. 158. 161. 188. 238. 388.
 Aurora (szerk. Kisf. K.), I. *Kisfaludy Károly* címmel.
 Axmann József. 479. 613. 626.*
 Ábrányi Emil. 592.
 Ábrányi Kornél (ifj. —). 592.
 Ányos Pál. 142. 152. 215. 436. 617.
Army. 123.
 Bacsányi János. 15. 272. 285. 606.
 Bagi István. 624.
 Balassa Bálint. 142. 152. 214. 215. 252.
 Balásy Antal. 629.
 Balla Károly. 437. 485. 617.* 621. 628.
 Balogh (János?). 181.
 Balogh József. 625.
 Balogh Péter (Ócsai—). 187.
 Baranyi Gábor. 246.
 Baresay Ábrahám. 2. 152. 215. 366.
 Barkóczy Antal b. 623. 624. 625.
 Barkóczy Ferencz. 345.
 Baricz György. 480. 481. 490. 502. 626.*
 — — : Tacitus ford. 480. 481. 502.
 Baróti Szabó Dávid. 25. 28. 86. 215. 422.
 Barth sajtója. 309.
 Batthyány Alajos gr. 151.
 Batthyány Ferencz gr. 475.
 Batthyány Gusztáv gr. 620.
 Batthyány Ignác gr. 597.
 Batthyány Imre gr. 120.
 Baumgarten János Kristóf. 309.
 Bay György. 64. 72. 587.
 — — : Lolli. 267. 606.
 Bayer József. 597. 629.
 Bája István. 149.
 Bánffy György gr. 147.
 Bánóczy József. 591.
 Bányácsi Eliás. 102.
 Bárány Ágoston. 210. 228. 276. 573. 600.*

- Bárány Ágoston: Egy baráti nefelejt. 211. 247. 277.
 Bárány János. 643.
 Bárczay Ferencz. 249. 253. 532. 534. 634.
 Báróczy Sándor. 324.
 Bártfay László. 574.
 Báthory Gábor egyházi beszédei. 220.
 Beck Pál. 13. 72. 118. 584.
 Beer. 115. 130.
 Bellegarde gr. 227.
 Benedek Mihály. 208. 491. 628.
 Beniczky Péter. 184. 214. 215.
 Benyovszky Sámuel. 437. 617.
 Beöthy Mihály. 120.
 Beregszászi Nagy Pál. 78. 195. 209. 270. 350. 396. 401. 417. 435. 588. 609. 614.
 — —: Dissertatio. 269.
 — —: Értekezés (A Tud. Gy-ből kihagyatott két darab—). 374. 392. 396. 422. 613. 614.
 Bernáth Ferencz. 532. 534. 635.
 Bernáth János. 180. 193.
 Berry hg. 96. 589.
 Berry hgné. 592.
 Bertuch-féle könyv. 13. 584.
 Berzeviczy Gergely. 44. 51. 473.
 Berzsényi Dániel. 215. 243. 299. 300. 316. 363. 368. 374. 380. 385. 409. 454. 496. 610.
 — —: Antirecensio. 301. 608.
 Berzsényi Farkas (B. Dániel fia). 496.
 Bessenyei György. 2. 366.
 Bethlen-család. 309.
 Bethlen Elek: Die Ansichten von Siebenbürgen. 377. 613.
 Bethlen Gábor, a fejedelem. 49. 307. 311. 385. 341.
 — — könyvtára. 308.
 Bethlen Imre gr. 24. 311.
 Bethlen Sándor gr. 312.
 Blaschke János. 479. 613. 626.
 Blumensprache. 266.
 Bocskay István. 49. 431.
 — — szülőháza. 306.
 Bod Péter. 432.
 Bodmer 352.
 Bodzai Sámuel. 632.
 Boileau. 26.
 Bónis Sámuel. 337. 393. 560. 587.
 Born Ignác. 14.
 Boronkay László. 375. 403.
 Boros. 149.
 Bossányi Ferencz (Kazinczy F. nagyatyja). 2. 119. 120.
 Bossuet. 308.
 Bozóky István: Tavasz virágok. 184. 199.
 Brentano marquisné. 85.
 Brudern József b. 557. 638.
 Brunszvik József gr. 419.
 Buczy Emil. 22. 203. 252. 548. 637.
 Budaházi Péter. 624. 625.
 Budai Ezsaiás. 208. 491.
 Budai Pál. 408. 615.*
 Bujanovics Károly. 7. 461.
 Bydeskúthy. 193.
 Byron (Lord—). 429.
 Cajetán. 476. 626.
 Calderon gr. 589.
 Chateaubriand. 497.
 Christen József Mária. 395. 614.
 Cicero. 33. 124. 353. 396. 401. 422. 512.
 L. Kazinczy F. fordításai között is.
 Claudius. 106.
 Comáromy István. 318. 403. 614.
 Corneille P. 26.
 Csáky Antal gr-né. 7. 95. 210. 461. 561. 564.
 Csáky Imre gr. 226. 514.
 Csáky József gr. 70.
 Cseh Benjámin. 625.
 Csend. 123.
 Cseppán István. 212.
 Cseremiczky Miklós. 368. 611.
 Cseresnyés Sándor. 129. 237.
 Cserey Farkas (id. —) munkái. 246.
 Cserey Farkas (ifj. —). 24. 51. 101. 109. 148. 149. 164. 202. 246. 304. 305. 315. 322. 325. 348. 413. 448. 474. 572.
 Cserey Miklós. 21. 49. 98. 99. 149.

163. 202. 305. 321. 338. 340. 378.
381. 389. 399. 501. 509.
Csokonai Vitéz Mihály. 266. 364. 433.
454. 605.
— — : a Majláth J. anthológiájába
fordított versei. 216.
Csúry Ferencz. 129. 592.
Csutak János. 440. 613. 620.
Czilcher Róbert. 620.
Czirák Antal Mózes gr. 51. 115. 130.
146. 477. 587. 597. 626.
— — műve. 169. 250. 316. 604.
Czövek István. 42. 586.*
- Darvas** Ferencz. 377.
Dayka Gábor. 130. 184. 200. 243. 479.
— — : Titkos bú (németre fordította
gr. Majláth J.). 114. 115. 130. 215.
— — : Győzelem-jövedöls. 214.
— — : A hű leányka. 215.
Dávid János. 561. 563. 568.
Deáki Filep Sámuel. 203.
Deputatiók (Vármegyei—). 246. 262.
398. 602.*
Dercsény Pál. 618.
Dercsényi János. 400.
Dessewffy András. 577.
Dessewffy Aurél gr. (D. József fia).
420. 599.
Dessewffy Bertalan. 531. 634.
Dessewffy Emil gr. (D. József fia). 195.
599.
Dessewffy Ferencz gr. 69. 467.
Dessewffy Imre. 529.
Dessewffy István gr. 541. 555. 559.
Dessewffy József gr. 32. 55. 62. 78.
84. 108. 110. 117. 139. 148. 161.
163. 166. 167. 172. 176. 179. 183.
191. 225. 238. 244. 253. 255. 261.
325. 336. 338. 340. 381. 390. 397.
404. 411. 414. 419. 429. 437. 457.
463. 467. 481. 493. 497. 514. 518.
524. 530. 536. 540. 542. 555. 560.
563. 567. 570. 596. 599.
— — arczképe (Donát J.). 538. 547.
— — : Kazinczy F. születése 60-dik
évfordulójára. 22. 405. 536. 614.
Dessewffy József gr. : Bártfai Levelek.
82. 148. 171.
— — : Epigrammája. 218. 600.
— — : De suicidio Ladislai Pulszky.
466.
— — : Philemon és Baucis. 227.
— — : Odysseia ford. 227.
— — levele Döbrentei Gáborhoz. 431.
— — Rösslernck feleletül. 539. 636.
Dessewffy József gr-né. 14. 32. 59. 62.
245. 264. 599.
Dessewffy Marczell gr. (D. József fia).
195. 599.
Dessewffy Samu gr. 92. 182.
Dessewffy Virginia gr-nő. 14. 32. 59.
195. 219. 227. 238. 264. 401. 420.
463. 467. 498. 599.
Devics. 561.
Désy György. 71. 72. 587.
Désy Mihály. 63. 64. 72. 75. 118. 587.
Dogali. 72.
Dokus József. 232.
Dokus László. 24. 83. 139. 170. 195.
209. 232. 262. 375. 376. 482.
Dombi László. 624.
Dombi Mihály. 625.
Domby Márton. 433. 616.
Domokos Lajos. 119.
Donát János. 538.
— — : Kupeczky II. Rákócziját festi.
304.
Döbrentei Gábor. 22. 34. 58. 97. 107.
146. 160. 184. 199. 201. 216. 220.
231. 243. 252. 253. 254. 256. 257.
261. 282. 302. 314. 337. 339. 354.
370. 376. 384. 410. 411. 416. 437.
450. 474. 479. 487. 488. 495. 499.
500. 505. 516. 565. 570. 616. 617.
— — : Müllner *Schuldja* ford. 99.
147. 412. 477. 489. 590. 610.
— — : Külföldi Színjáték. 303. 337.
477. 478. 499. 525. 566. 590. 610.
615.
— — : Shakspeare. ford. 413. 566.
615.
— — jegyzései az Erdélyi Levelekre.
304—312. 604.

- Döbrentei Gábor: A barátság ünnepe. 567. 638—643.
 — —: Guzmics Izidorhoz. 640.
 — —: Horváth Endréhez. 641.
 Döring. 612.
 Dráveczky (Alajos v. János?) 191. 555. 596. 599.
 Drevenyák Ferencz. 118.
 Dréta Antal. 476. 626.
 Dubois. 343.
 Dúlházy Mihály. 14. 60. 93. 125. 126. 250. 253. 263. 395. 411. 115. 420. 431. 459. 462.
 — — Dolgozata a Tud. Gyűjtemény számára. 61. 127. 592.
 Eder József Károly. 204. 599.
 Elek szolgabíró. 70. 74.
 Elenyák György. 437. 617.*
 D'Ellevaux János F. E. 233.
 Ellis Henrik. 18.
 Elme (Gemüth). 60. 126. 315. 318.
 Elszigetelt. 85.
 Emléke (a Győrnél elesett zempléni vitézeknek —). 464. 468. 482—484. 520. L. *Kazinczy F. hírlapi cikkei* között is.
 Endrődy János. 184. 215. 303.
 Eördőgh Lajos (Lászlófalusi—). 587.
 Eötvös Ignác b. 614.
 Ercsey Dániel. 144. 594.
 Erdélyi Magyar Társaság. 50. 98. 110. 147. 203. 221. 324. 326. 353. 413.
 Erdődy György gr-né Aspremont Mária. 186. 418.
 Erdősi (Sylvester) János. 243.
 Este Viktor. 125. 592.
 Eszterházy Ferencz gr-né. 85.
 Eszterházy József gr. 18. 19. 83. 128. 143. 159. 161. 193. 208. 393. 419. 515. 517. 519. 595. 623. 631.
 Eszterházy Károly gr. 338. 395. 402. 597.
 Eszterházy Miklós hg. 592.
 Édes Gergely. 525. 580. 634.
 — —: Horatius ford. 182.
 — —: Ovid ford. 526.
 Fabchich József. 475.
 Faludi Ferencz. 184. 215. 272. 606.
 Farkas Károly. 587.
 Farkas Sándor (Bölöni —). 20. 49. 222. 586.
 — —: Schiller *Don Carlos*ának ford. 21.
 Fábry (István?). 493.
 Fáy András. 144. 267. 421. 594. 617.
 — —: Friss Bokréta. 85.
 — —: Mesék. 144. 252. 267. 399. 421.
 Fáy Barnabás. 72. 118. 179. 187. 195. 274. 288. 291. 313. 327. 403. 515. 587. 607.
 Fáy Ferencz. 23. 53. 534. 631. 635.
 Fáy Kristóf. 291.
 Fedák. 492.
 Fejelem. 57.
 Fejér György. 130. 136. 476. 499. 593. 629.
 Fejérváry József. 262. 604.
 Fekete (major—). 562.
 Feleletek (Jutalom—). 337. 530. 539. 559. 572. 598. 610. 619. L. *Teleki József* címmel is.
 Ferencz cs. és kir. 246. 262. 286. 294. 325. 398. 567. 602. 608.
 — arczképe. 293.
 Ferenczy István. 395. 614.
 Festetics György gr. 239. 349.
 Festetics Ignác gr. 579.
 Festetics Vincze gr. 515. 520. 529.
 Finantiale planum. 96. 589.*
 Finta Márton. 72. 75. 122. 180.
 Fischer István b. érsek. 128. 177. 208. 284. 598.
 Fitzjames Eduárd hg. 122. 592.*
 Fodor András dr. 100. 590.
 Fogarasi József. 312.
 Fogarassy Gábor. 313.
 Fohász. 123.
 Forgách József gr. 189.
 Forgó György dr. 437.
 Forradalom (Spanyol—). 96. 589.*
 Fouqué Frigyes Henrik. 115. 130. 472. 592.*

- Fried Sámuel. 15. 269. 584.
 Fries gr. 35. 449.
 Fröhlich : Sallustius ford. 107. 590.
 Füzeséry Ágoston. 596.
- Gaál György.** 267. 366. 591. 592.
 — — : Alakosok. 267. 606.
 — — : Blanka. 627. 606.
 Gastberg János. 554.
 Gazdag (?) István. 562.
 Gál (Gaál Gy. ?) 114.
 Geizler b. 328.
 Gellert 88. 111.
 Gencsy (Ferencz ?) 64. 587.
 Genersich János. 368. 611.
 Gergelyi Máté. 625.
 Gessner Salamon. 89.
 Ghillany Sándor b. 158. 160.
 Gibbon. 402.
 Girtler. 449.
 Goethe F. 26. 88. 106. 111. 124.
 182. 598.
 — — : Clavigo. 125.
 — — : Egmont. 171.
 — — : Faust. 125.
 — — : Stella. 125.
 Gosztonyiné. 574.
 Gottsched. 352.
 Görög Demeter. 579.
 Grasse. 590.
 Grillparzer Ferencz. 39. 60. 76. 585.
 Grünfeld Dávid. 554. 562. 568. 569.
 Gubitz Frigyes Vilmos. 267. 606.*
 Gustermann műve. 398.
 Guzmics Izidor. 476. 477. 566. 571.
 — — : Gáborfára. 639. 643.
 Günther Teréz. 287.
 Gyarmathy Sámuel. 221. 500.
 Gyöngyösy István. 40. 214.
 György József. 286.
 Gyulay Ferencz gr-né. 99. 101. 139.
 149. 221. 248. 253. 261. 302. 412.
 478.
 Gyulay István gr. 311.
 Gyulay József gr. 311.
 Gyulay Karolina gr-nő. 253. 254. 257.
 315. 317. 478. 533. 572.
- Gyulay Lajos gr. 100. 101. 149. 221.
 254. 257. 562. 282. 311. 318. 384.
 398. 478. 566.
 Gyürky. 187.
- Haller Albert.** 88. 111.
 Haller Gábor gr. 99.
 Haller János gr. 203. 309.
 Haller László gr. 40. 324. 350.
 Hammer. 168. 597.
 Hartmann Fülöp Károly dr. 236. 240.
 602.*
 Haug Kristóf Frigyes. 48. 586.
 Haykul Antal. 480.
 Hegi Ferencz 366. 611.
 Helmezy Mihály. 146. 153. 437. 488.
 530. 538. 546.
 — — : Tasso ford. 530. 566.
 Henniger b-né gr. Török Eszter. 40.
 101. 137. 172. 187. 196. 206—207.
 235. 313. 346. 586.
 Henrik (IV. —) francia király. 11.
 Hersko József. 289.
 Heteyi. 476. 626.
 Heyne. Ch. G. 28. 34. 54. 125. 127.
 251. 264. 391. 458.
Hidas. 307.
 Hochmeister sajtója. 309.
 Hoeck : Sallustius ford. 107. 590.
 Home Henrik : Grundsätze der Kritik.
 496. 629.
 Homeros. 90. 174. 488. 551.
 Horatius. 87. 276.
 — — epistolái (ford. Kis J.). 299.
 370. 496. 612.
 — — satirái (ford. Virág B.) 250.
 284. 296. 315. 362. 370. 612.
 Horányi Elek. 433. 616.
 Hormayr József b.: Hist. Taschen-
 buch. 5. 43. 80. 93. 181. 209. 257.
 287. 337. 339. 390. 454.
 Horvát István. 26. 220. 221. 240.
 271. 284. 286. 296. 304. 339. 348.
 359. 373. 410. 427. 437. 444. 530.
 538. 566. 571. 606.
 — — : Magyarország gyökere nem-
 zetségei. 204. 599.

- Horvát István: Schwartner M. Diplomaticája bírálata. 241.
- Horváth Ádám. 111. 149. 424. 433. 588. 616.
- —: Árion. 212. 600.
- —: halála. 101. 111. 212. 386. 408. 424. 590. 615.
- —: életrajza. 149. 590—591.
- Horváth Ádámné Kazinczy Klára. 212. 386. 407. 424.
- —: Elegia férje halálára. 213.
- Horváth Dániel: (Petrityevith —). 147.
- —: Körner *Zrínyijének* ford. 147. 594.
- Horváth Endre. 29. 369. 475. 477. 500. 566. 593.
- —: Kazinczy ford. bírálata. 29. 270. 285. 350. 360. 451.
- —: Árpád. 500.
- —: Theodul Estvői. 526. 633.*
- —: Döbrentének. 639.
- Horváth János. 373. 476. 526. 625.
- Horváth József Elek. 27. 37. 59. 184. 285. 585.
- —: A nemzeti csinosodás. 27. 31. 34. 37. 50. 82. 91. 111. 139. 148. 173. 285. 597.
- —: Szombathelyi Hymen. 215.
- Horváth László. 119. 180.
- Horváth Simon (Pálóczy—). 17. 19. 128. 144. 592.
- Hottinger János Jakab. 23. 41. 53. 585.*
- Hoznek János. 207. 286. 600.
- Höck: Sallustius ford. 107. 131.
- Hunt. 75.
- Huszár Károly. 437. 618.
- Hutten Ulrik. 115. 135.
- Hutyolló, hutyoró, husang.* 86.
- Ibrányi Antal. 64. 327. 587.
- Igaz Sámuel. 17. 19. 83. 129. 178. 236. 265. 283. 293. 365. 371. 479. 565. 578. 605. 611.
- —: Hebe. 265—267. 283. 293. 366. 371. 374. 393. 422. 440. 457. 463. 469. 472. 478. 479—481. 494. 495. 501. 503. 578. 605. 612.* 619.*
- Igaz Sámuel: Kis Biblia. 481. 627.
- Illésy Sándor generális. 555. 638.*
- Ima.* 278.
- Inczédy. 416.
- Isaak Sámuel. 270.
- Iv* (arcus). 221.
- Jacobs. 76. 125. 585.
- Jakabfalvy Dániel. 318. 568.
- Jankowich Miklós. 171. 215. 231. 410. 427. 437.
- —: Sallustius ford. 171.
- Jaschke. 175.
- Jármy Tamás. 587.
- Játékszin (Erdélyi—). 100.
- Jean Paul. 89.
- Jekelfalussy. 2.
- John Frigyes. 321.
- Jósika János b. 99. 324. 347. 511.
- Józsa. 72.
- Józsa Zsigmond 77. 458. 464. 524. 547. 560.
- József (II.—) császár. 70. 283.
- József fbg nádor. 79. 85. 161. 164. 172. 337. 419. 583. 596. 610. 619.
- Jördens. 432.
- Kandó Gábor. 520. 532. 534. 632. 633. 635.
- Kant. 75.
- Kanyó László. 101. 162. 221.
- Karamzin Mihajlovics Miklós. 90. 589.*
- Karácsonyi Lázár. 600.
- Karner László. 492. 517. 534. 633.
- Kassa égése. 318.
- Kassai József. 61. 76. 123. 221. 435.
- Katona József: Bánk bán. 499. 629.
- Katona Sámuel. 632.
- Kazinczy András (K. Ferencz unoka-öccse). 375.
- Kazinczy Dénes (K. F. öccse). 403. 404.
- Kazinczy Ferencz életrajzi adatai: — — — betegsége. 5. 15. 22. 59. 61. 104. 248. 403.

Kazinczy Ferencz anyagi állapota.
23. 79. 102. 194. 195. 206. 208.
220. 244. 261. 269. 274. 281. 314.
319. 326. 339. 342. 370. 373. 375.
381. 394. 400. 458. 459. 460—461.
463. 468. 514. 531. 540—546.

— — — családi élete. 14. 33. 118.
269. 341. 405. 424. 441.

— — — Zemplén vármegye levél-
tárát rendezi. 415. 416. 417. 420.
423. 482.

— — — püre gr. Török Józseffel. 3.
7. 23. 39. 79. 101. 136. 158—160.
161. 163. 172. 186. 195. 196. 204.
206. 225. 232—235. 274. 282. 288.
291. 313. 327. 328. 343—347. 388.
402. 418. 460—461. 515. 528. 531.
535. 543—545.

— — — arcképe. 538.

— — — : autographiai gyűjteménye.
4. 43. 108. 130. 284. 354. 374.
385. 428.

Kazinczy Ferencz verses művei :

— — — : A békák (németre ford.
gr. Majláth J.) 142. 152. 168. 185.
216. 283. 332. 369. 453. 609.

— — — : A csillagokhoz, Goethe
után. 605.

— — — : Minnyihez. 605. 609. 612.

— — — : A borz és az evet (né-
metre ford.). 454. 609.

— — — : A lengességhez. 576. 643.

— — — : A szabad Erdély. 224.
242. 609.

— — — : A tanítvány. 609. 643.

— — — : A tisztulás innepc. 225.
242. 258.

— — — : Az esthajnalhoz. 297. 329.
331.

— — — : Az alvó gyermek (Majláth
Jánostól, ford. Kazinczy F.). 383.

— — — : Fullajtáros vers. 456.

— — — : Midőn a boldogság tö-
lünk . . . 21. 585.

— — — : Nyírliget. 453. 501. 605.
622.

— — — : Tusakodás. 409.

Kazinczy Ferencz verses művei : Buga-
czi csárda (Orczy L. után). 366. 611.

— — — epigrammák :

— — — : A distichon feltalálása (né-
metre ford. gr. Majláth J.). 115.
130. 142. 216. 334. 454. 609.

— — — : A szerény. 605.

— — — : Egy gyermek sírkövére.
329. 335. 609.

— — — : Boileau után. 605.

— — — : A Rákoson, Pestnél. 114.
130.

— — — : »A szem látni tanult» . . .
530. 531. 535. 575.

— — — : A váradi ferdőben. 454.
605. 609.

— — — : Az epigramm (német ford.)
231. 243. 297. 335. 453. 605. 609.

— — — : Himfyhez. 605.

— — — : Idához (Klage). 335. 454.
609.

— — — : Könyörgés (németül). 335.
609.

— — — : Antinousz. 297. 454. 609.

— — — : Amor az oroszlánon. 330.
454. 605. 609.

— — — : Laokoon (németül). 335.
454. 609.

— — — : Nagy-Mihály. 175. 176.
183. 191. 226. 293. 605.

— — — : Palladio. 369.

— — — : Szent-Mihály. 175. 176.
183. 192. 201. 209. 293. 393. 599.
605.

— — — : Pórgóg (németül). 335.
454. 605. 609.

— — — : Ungvárnémeti Tóthhoz. 605.

— — — : Vád és béke. 605. 609.

— — — : Mezei Virágok. 478. 605.
— — — sonettek :

— — — : A sajka. 37. 107. 108.
147. 216. 267. 321. 372. 584. 605.
609.

— — — : A sajka (német fordítása).
4. 5. 18. 37. 42. 108. 114. 147.
216. 220. 253. 454. 609.

— — — : Margitszigetén. 331.

- Kazinczy Ferencz verses művei: Az én boldogítottom (németre ford. gr. Majláth J.). 169. 198. 216. 334. 454. 609.
- — —: Az ő képe (németre ford. gr. Majláth J.). 170. 198. 216. 336. 454. 609.
- — —: Az ősz (Majláth J. verse ford.). 507.
- — —: a Majláth J. anthológiájába fordított versei. 216. 609.
- — —: Malonyay J. beiktatására. 533. 635—636.
- — — epistolák:
- — —: Cserey Farkashoz. 385.
- — —: Gróf Festetics Györgyhöz. 58. 270. 349. 480.
- — —: Gróf Kornis Mihályhoz. 263. 378. 380. 382. 385. 395. 400. 532. 613.
- — —: Gróf Ráday Pálhoz. 156.
- — — prózai művei:
- — —: Báróczy Sándor életrajza. 433.
- — —: Dayka Gábor életrajza. 433.
- — —: Előszó a Rummy K. Gy. Monumentái előtt. 49. 587.
- — —: Erdélyi Levelek. 3. 5. 13. 22. 24. 29. 39. 43. 49. 51. 80. 93. 98. 110. 138. 146. 161. 163. 171. 194. 199. 203. 208. 215. 220. 231. 241. 253. 256. 257. 258. 262. 273. 282—283. 303. 337. 370. 376. 392. 413. 414. 425—426. 496. 502. 516. 525. 567.
- — — a százszok támadása ellene. 303. 314. 516.
- — —: Ersch Encyclopaediájába szánt Magyarische Sprache és Magyarische Literatur cz. cikkek. 40. 142. 152.
- — — Hírlapi cikkei: Jelentés a Zempléni restaurációról. 160. 193. 595. — B. Sennyey János halála. 165. 584. — Beregmege ünnepélye. 508—509. 629. — Malonyay János b. beiktatásáról. 533. 631. — Zempléni vitézek emléke. 468. 623.
- Kazinczy Ferencz prózai művei: Horváth Ádám életrajza. 111. 590.
- — —: Martinuzzi Gy. 209. 284. 303. 314. 329. 371. 375. 385. 403. 405. 599. 612.
- — —: Nádasdi Tamás. 283. 293. 314. 371. 612.
- — —: Orthologus és neologus; nálunk és más nemzeteknél. 3. 6. 18. 24. 31. 34. 36. 42. 50. 58. 79. 84. 95. 104. 110. 115. 129. 134. 139. 242. 270. 299. 350. 588. 596.
- — —: A Rádayak. 419. 457. 470. 572. 616.
- — —: Sárospatak leírása. 392.
- — —: A sonetról (Rummy K. német fordítása). 37. 585.
- — —: Szilágyi Sámuel élete. 242. 269. 284. 371. 602.
- — —: Szirmay-ház története. 195. 208. 594.
- — —: Tübingai pályafutás. 152.
- — —: Vályi Nagy Ferencz életrajza. 602.
- — bírálatok:
- — —: Baróti Szabó Dávid Aeneis ford. 26.
- — —: Berzeviczy Gergely műve bírálat. 52. 473. 625.
- — —: Himfy Szerelmek. 26. 363.
- — —: Márton István bírálója ellen. 23.
- — —: Pápay Sámuel: A magyar literatura eszmérete. 26.
- — fordításai:
- — —: Cicero művei. 50. 59. 78. 231. 241. 287. 297. 353. 392. 414. 418. 427. 454. 459. 480. 490. 496.
- — —: Lessing: Emilia Galotti. 132. 417.
- — —: Marmontel: Regék. 132. 417.
- — —: Ossian énekei. 488.
- — —: Sallustius ford. 22. 50. 59. 78. 106. 110. 114. 131. 135. 144. 153. 168. 208. 231. 241. 287. 297. 323. 353—356. 370. 392. 414. 417.

418. 427. 454. 480. 490. 496. 502.
506. 553.
- — — : Sterne L. Yorick érzékeny
útazásai. 131. 135. 141. 276. 476.
- — — : Tacitus ford. 21. 49. 357.
- — — : Tasso : Megszabadított Je-
ruszalelem. 125. 130. 135. 141. 152.
158. 162. 222. 596.
- — — : Wieland : Salamandrine.
276.
- Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia.
117. 187. 196. 241. 248. 254--255.
261. 315. 318. 370. 384. 604.
- — gyermekei : Antonín. 268. 281.
341. 404. 418. 425. 517. 520. 529.
- — — : Bálint. 248. 254. 268. 281.
341. 404. 425.
- — — : Emíl. 248. 268. 281. 319.
341. 370. 418. 425. 509. 517. 520.
529.
- — — : Eugénia. 14. 32. 59. 60.
62. 77. 79. 125. 126. 183. 218.
227. 238. 248. 250. 253. 255. 264.
269. 281. 286. 315. 336. 341. 394.
401. 404. 411. 415. 420. 424. 457.
460. 467. 492. 515. 524.
- — — : Iphigenia. 281. 341. 404.
425.
- — — : Lajos. 261. 264. 268. 281.
315. 317. 339. 341. 370. 404. 425.
- — — : Thalie. 34. 56. 209. 249.
269. 287. 319. 328. 341. 424. 518.
534.
- Kazinczy Honória Karner Lászlóné.
492.
- Kazinczy István. 422.
- Kazinczy József (K. Ferencz öccse).
342.
- Kazinczy Klára Kraynik Józsefné. 326.
375. 402.
- Kazinczy Miklós. 403.
- Kazinczy Péter (K. Ferencz XVII. szá-
zadbeli öse). 2. 261. 317. 583.
- Kazinczy Péter (K. Ferencz nagy-
bátyja). 122. 193. 261. 328.
- Kazinczy Zsuzsánna Péchy Sándorné.
403.
- Kácsándy József özvegye. 318.
- Kácsándy Teréz (Rhédey Lajos gr-né). 1.
- Kállay Istvánné. 63. 70.
- Kállay Kristóf. 63.
- Kállay Miklós. 62. 71. 587.
- Kállay Péter. 74.
- Kálnoky Sámuel gr. Az M. Króniká-
nak veleje. 247. 603.*
- Károlyi gr-né. 85.
- Károlyi Lajos gr. 619.
- Kegy(ed). 303. 316. 413. 418.
- Kelemen Imre. 586.
- Kelemen Lajos. 222. 410.
- Kelemen ügyvéd. 469. 482.
- Kenderessy Mihály. 51. 99. 101. 139.
162. 503.
- Kerekes Ábel. 616.
- Kerekes Ferencz. 480. 616. 626.
- Keresztény v. kereszttyén. 25.
- Kény. 580. 582.
- Kézy Mózes. 23. 34. 41. 42. 52. 54.
56. 125. 458. 518. 632.
- — : B. Malonyay Jánosra. 518.
633.
- — : Vályi Nagy F. halálára. 179.
194.
- Kilián. 25.
- Kis János. 36. 58. 105. 110. 134.
139. 199. 267. 294. 295. 298. 366.
368. 412. 450. 474. 475. 479. 495.
577. 579.
- — folyamodványa a nemességért.
300. 371. 497. 574. 577. 579.
- — : Hajós Ének. 184. 200. 214.
243.
- — : Kazinczy F. házasságára. 295.
329.
- — : Festetics Ignácához. 295.
- — : Juvenalis saltrái ford. 475.
496. 625.
- — : Aurorához. 578. 643.
- Kis János (ifj.—). 300. 497.
- Kis József (Baczka-madarasi—). 311.
- Kis Lajos (K. János fia). 299. 574.
- Kisfaludy Károly. 112. 116. 136. 171
320. 371. 393. 437. 444. 454. 455.
499. 530. 538. 546. 578. 579.

- Kisfaludy Károly: A tatárok Magyar-országban. 113.
 — —: Első Ulászló magyar király. 113. 117. 136. 320. 591.
 — —: Az élet korai. 437. 445.
 — —: Aurora. 266. 320. 337. 371. 393. 413. 445. 469. 499. 553. 566. 578. 579. 610. 614. 621.*
 Kisfaludy Sándor. 25. 105. 116. 130. 136. 184. 212. 215. 266. 283. 324. 350. 366. 427. 437. 454. 499. 500. 520. 523. 548. 570. 576. 637.
 — — mint a Marczibányi-jutalom nyertese. 136. 593.*
 — —: Doboz. 617.
 Klauzál Imre. 440. 442. 457. 472. 490. 505. 572. 619.*
 Klopstock. 88. 111. 295.
 Knaut Frigyes. 15. 61. 125. 126. 219. 250. 264. 424.
 Koch (Jörgen Hansen?). 175. 597.
 Koczok István. 287. 607.
 Koháry Ferencz gr. 313.
 Koháry Ferencz gr-né. 85. 187.
 Komáromy András. 594.
 Komáromy István. 80.
 Komjáthy Gábor. 412. 604.
 Komjáthy (Pál?) 254. 604.*
 Komlósy László. 508. 517. 529. 629.* 630.
Komp (hidas). 307.
 Koncz. 100.
 Kondé József Benedek. 373.
 Kornis Ignác gr-né Teleki Anna. 380.
 Kornis János gr. 590.
 Kornis Mihály gr. 354. 374. 380.
 Kossuth András. 596. 631.
 Kossuth László. 189. 232. 288. 313. 561. 583.
 Kossuth Sándor. 312.
 Kotzebue Á. 89. 111. 124. 182. 490. 598.
 Kovachich Márton György. 303. 566. 571.
 Kozma Gergely. 307.
 Kozubszki család. 155. 595.
 Köffinger János Pál. 429. 455.
 Kölcsény Ferencz. 24. 100. 219. 252. 266. 488.
 — —: A váró leány. 605.
 — —: Iliász ford. 15. 48. 76. 111. 148. 251. 457. 487.
 — —: Berzsenyi D. műveinek bírálata. 301. 364. 374.
 Körner. 266. 605.
Körny. 123.
 Körtvélyesi István. 632.
 Kövy Sándor. 40. 409. 600.
 Krafft (Péter v. József). 294. 479. 626.
 Kraynik Alajos. 403. 613.
 Kraynik Ferencz. 403.
 Kreskay Imre. 142. 152. 216.
 Krietsch nevelő. 309.
 Krug. 35.
 Kulcsár István. 6. 34. 42. 246. 265. 284. 370. 408. 410. 436. 437. 500. 530. 538. 579. 604.
 Kunics Mihály. 179. 196. 338. 598.
 Kurbély György. 626.
 Laczkovics János. 239. 336.
 Ladvoat Jean Bapt. 433. 616.
 Lafontaine. 487. 568.
 Lakos János b. 37. 105. 110. 129. 139.
 Lametrie Gyula. 337. 609.*
 Landon. 623.
 Laurencsik Keresztély. 630.
 Laurent József. 492.
 Lavotta János. 352.
 Lazarini orvos. 458. 503.
 Lácza Szabó József. 36. 40. 53. 56. 436.
 Lánczy Sámuel. 625.
Leppentyűség. 434.
 Lessing. 88.
 — —: Emilia Galotti. 125.
 L. Kazinczy F. fordításai között is.
 Légrády Imre. 129. 177. 237. 265. 367. 592.*
 Lichtenberg. 88. 89.
 Liedemann Márton. 308.
 Lipót (II. —) cs. és kir. 239. 311.
 Loder Máté. 294. 480. 608. 613. 626.
 Londoni «undok tett.» 140. 593.

- Lonovics József. 178. 598.
 Lónyay-család ősei. 630.
 Lónyay Gábor. 119. 193. 194. 227.
 375. 419. 508. 518. 542. 560. 576.
 630. 633.
 Lónyay János. 71. 178. 267. 598.*
 Lónyay Pál. 482.
 Loos Frigyes. 366. 613. 626.
 Louvel József. 140. 589. 593.
 Luther Márton. 377.

Magyar Kurír. 6. 191.
 Majláth Antal gr. 176. 180. 274. 329.
 393. 414. 595. 606.* 614.
 Majláth György. 618. 627.
 Majláth János gr. 4. 8. 42. 51. 79.
 83. 104. 108. 113. 128. 130. 135.
 141. 144. 150. 151. 155. 162. 167.
 173. 183. 198. 209. 214. 222. 241.
 252. 258. 273. 282. 287. 294. 299.
 303. 315. 329. 366. 370. 377. 392.
 410. 418. 414. 417. 425. 437. 453.
 472. 487. 505. 553. 566. 616. 617.
 — — német versei. 44—45. 104. 109.
 185. 198. 382. 506.
 — — : Magyarische Gedichte. 48. 142.
 167. 214. 252. 258. 283. 287. 295.
 303. 329. 393. 428. 453. 496. 506.
 553. 638.
 Majláth József gr. 151. 252. 259. 287.
 505.
 Majláth kir. biztos. 149.
 Major András. 624.
 Malonyay János b. 417. 514. 517. 519.
 524. 529. 533. 625. 631.*
 Marczibányi-jutalom. 147. 204. 221.
 272. 413. 439. 593. 619.
 Marsalkó József. 632.
 Matolay Gábor. 482. 633.
 Matolesy György. 236. 601.
 Matthisson. 48. 76. 80. 125.
 — — : Lyrische Anthologie. 48. 586.
 Mauks Mihály. 632.
 Mayer (Ferencz ?) 366. 611.
 Mária Terézia. 345.
 Máriássy István. 212. 600.
 Máriássy Károly. 577. 643.

 Márton István. 314.
 — — : Ker. Mor. Kathekismus bírálatai. 76.
 Márton József. 19. 129. 144. 265. 267.
 283. 368. 478. 480. 613.
 Mátyás király arczképe. 366. 367. 480.
 501.
 Mátyási József. 142. 593.
 Meczner. 562.
 Mederus. 204.
 Mednyánszky Alajos b. 42. 141. 143.
 168. 198. 209. 283. 455.
 Mednyánszky Alajos b-né gr. Majláth
 Ágnes. 6.
 Meissner : Sallustius ford. 107. 590.
 Meller Simon. 614.
 Metternich Kelemen hg. 589.
 Mészáros Sámuel. 236.
 Mikes János gr-né. 202. 511.
 Mikes Zsuzsánna gr-nő. 149. 150. 202.
 Miklósi Ferencz. 1. 583.*
 Miller Jakab Ferdinánd. 340. 374. 400.
 Milton János. 90.
 Mokry Benjámin. 34. 413. 433. 437.
 616.
 Molnár (János ?) 64. 587.
 Molnár János kánonok. 269. 433. 616.
 Mondolat. 269. 362.
 Montagu (Lady —). 376. 393.
 Mosoly. 123.
 Mozart. 352.
 Müllner Amade Gottfried. 99. 147. 220.
 — — : König Yngurd. 204. 222. 599.

 Nagy András. 577.
 Nagy Gábor. 188. 204.
 Nagy Iván. 631. 638. 643.
 Nagy Pál (Felsőbükki —). 299.
 Nagy Sámuel. 306.
 Naláczy István b. 304. 309. 310. 426.
 Naláczy József b. 2. 304. 310.
 Napoleon. 430. 513.
 Nádaskay. 82. 94.
 Nedeczky Imre. 314. 327.
 Niczky László. 13. 33. 584.
 Novák Ferencz. 560.
 Nyelv geniusza. 166. 189. 229.

- Nyelvújítás. 24—27. 27—29. 50. 84—92. 110. 116. 123. 124. 134—136. 166—167. 242. 257. 269—270. 271—272. 299. 323. 348—354. 357. 362—363. 374. 390. 392. 401. 405. 436. 439. 443. 451. 472. 475. 498. 522. 550. 622. 636.
- Nyomárkay József. 1. 7. 11. 16. 101. 196. 514.
- Nyugalom.* 123.
- Ócskay István. 596.
- Okolicsányi János. 141. 193. 593.*
- Olasz Sámuel. 207. 600.
- Oláh Péter. 624.
- Orczy György b. 519. 529.
- Orczy József b. 518. 519.
- Orczy Lőrincz b. 152. 215.
- — : Bugaczi csárda. 214. 243. 253. 366. 611.
- — : Világi tekintetek megvetéséről. 243.
- Orézy Lőrincz b. (ifj. —) 515. 519. 529.
- Ormos Károly (Csicseri —). 632.
- Osiander. 35.
- Osterlam Ker. Theophil. 286. 607.
- Ottlik Dániel. 299. 608.*
- Őri Fülep Gábor. 208.
- Palocsay Ferdinánd b. 529. 531. 575. 634.
- Palóczy László. 181. 529. 634.*
- Pampinus. 86.
- Papp József. 440. 457. 472. 479. 490. 505. 620.*
- Parlaghy Ferencz. 16. 584.*
- Patachich Ádám b. 119.
- Pataký Mózes. 254. 256. 303.
- Patay József. 465.
- Pál Ferencz. 119.
- Pálffy 63.
- Pánczél Dániel. 19. 83. 129. 144. 274. 366. 611.
- Pápay Sámuel. 362. 432. 451. 477. 498. 520. 566. 571. 576.
- Pázmány Péter. 366.
- Perényi Zsigmond b. 508. 517. 529. 630.
- Pethe Ferencz. 39. 246.
- Petrarca. 427.
- Péchy Imre. 119. 208. 373.
- Péchy László. 403. 614.
- Péchy Zsófia (Bossányi F. anyja). 2.
- Péterfi. 161.
- Pichler bécsi nyomdász. 267. 366.
- Pichler Karolina : Agathokles. 5. 104. 113. 141. 163.
- Pigay Antal. 532. 634.*
- Pleyel. 352.
- Plinius. 418.
- Plutarchos. 250.
- Podmaniczky József b. 303. 440. 610. 619. 620.
- Podmaniczky Lajos b. 18. 19. 266. 440. 457. 472. 489. 505. 585.* 605. 620.
- Pongrácz János. 15.
- Posch Lénárt. 395. 614.
- Posselt. 512.
- Pradt érsek : Sur le congrès de Carlsbad. 226. 601.*
- Prepeliczay Sámuel. 266. 578. 605.
- Prónay Albert b. 438. 471. 618.
- Prónay Gábor b. 532.
- Prónay László b. 52. 441. 618.
- Prónay Sándor b. 438. 471. 487. 572.
- Pucz Antal. 242.
- — : Tavaszi Virágok. 242.
- Pulszky Károly. 465.
- Pulszky László. 465. 466. 468.
- Pulszky Sándor. 465.
- Püspöky István. 12. 180. 193. 584.
- Pyrker László : Tunisias. 76. 88. 589.
- Quaei Károly. 251.
- Quintilianus. 87. 402.
- Radvánszky Polyxén Ujházy Samuné. 532.
- Radvánszky Teréz Szerencsy Józsefné. 93. 253. 257. 532. 535.
- Ragályi István. 458. 634.

- Ragályi Tamás. 410.
 Rajner fhg. 175.
 Rassmann Chr. F. 48. 586.
 Ráday Gedeon gr. (id. —). 40. 90. 215. 470.
 Ráday Gedeon gr. (ifj. —). 470. 620.
 Ráday László gr. 620.
 Ráday Pál gr. 156. 303. 470. 625.
 Ráday Pál gr-né Prónay Ágnes. 412.
 Rájnis József. 25. 301. 361. 422. 475. 602. 625.
 — —: Georgicon ford. 125.
 — —: Apulėjus tüköre. 241. 602.
 Rákóczy-család. 49.
 Renaud. 612.
 Restauratio (Szabolcsi—). 33. 118. 165. 180. 194. 587.
 — (Zempléni). 159. 160. 164. 176. 180. 193. 595.*
 Reviczky Ádám. 634.
 Reviczky János. 596. 631.
 Rezeda János. 437.
 Révai Miklós. 25. 26. 28. 215. 284. 361. 422.
 Rhédey József. 129.
 Rhédey Lajos gr. 24. 30. 99. 119. 162. 208.
 Rhédey László gr. 99. 129. 590.
 Ribiny János György. 438. 618.
 Richter Antal. 366. 611.
 Richwaldszky György. 345.
 Rimay János. 142. 214. 215.
 Rochel Antal. 146. 594.*
 Roggendorf-család. 343.
 Rousseau. 65. 100. 295. 352.
 Rózsáillo (rózsaszínbe csapó). 378. 390.
 Rössler. 101. 189. 539. 579. 636.
 Rudnay Sándor érsek-primás. 162. 204. 324. 325. 339. 399. 599. 634.
 — — levele Pigayhoz. 532. 634.
 Rumy Károly György. 35. 40. 60. 205. 281. 372. 489. 628.
 — — arcképe. 373. 612.
 — —: Monumenta Hungarica. 49.
 — —: Tropologie. 207.
 — — leánya, Amália. 209.
 Ruszek József. 500. 520.
 Sacy Antal Izsák. 612.
 Sallustius. 87. 353. 401.
 L. *Kazinczy F. fordításai* közt is.
 Sand Frigyes. 140. 593.
 Sartori Ferencz. 293. 607.
 Sauberer András. 585.
 Sághy Ferencz. 362. 452.
 Sághy Mihály. 345.
 Sándor (I.—) czár. 459. 464. 469. 491. 503. 628.
 Sándor István. 86.
 Sárközy István. 386. 407. 423. 528.
 Sárközy János. 407.
 Sárközy Kázmér. 409. 528.
 Schedius Lajos. 303. 487.
 Schiller Fr. 26. 57. 88. 89. 259. 536.
 — —: Don Carlos. 125.
 Schlegel. 89.
 Schlötzer. 89. 204. 597.
 Schlüter: Sallustius ford. 107. 491. 590.
 Schmidegg Ferencz gr. 11. 163. 165. 192. 193. 570. 596. 599.
 Schulze Ernő: Bezauberte Rose. 141. 593.
 — —: Caecilie. 141. 593.
 Schuster (János?) 203. 614.
 Scott Walter. 429.
 Sebes. 568.
 Sebestyén Gábor. 449. 629.*
 Seivert János. 303. 377. 516.
 Semsey Lajos. 64. 69. 587.
 Seneca. 26. 353. 512.
 Sennovitz Mátyás. 209. 286.
 Sennyey János b. 7. 11. 32. 34. 35. 54. 57. 165. 179. 571. 584.
 Serra: De bello Gallico. 511. 512.
 Shakspere. 551.
 Siebenbürgische Quartalschrift. 309.
 Sípós József. 350.
 Sípós Pál. 310.
 Sissak. 5. 43. 104. 113. 586.
 Somogyi Gedeon. 83. 297. 362. 417. 436.
 — —: A magyar verselésről. 297. 330. 604.
 Somossy János. 36. 40. 42. 56.
 Soós János. 64. 587.

- Soós Pál. 180.
 Spilák Regináld. 476. 626.
 Splényi Anna b-nő. 60.
 Staělné. 89.
 Stadion gr. 226.
 Stolberg ódaja az esthajnalhoz. 297.
 Stöber. 613.
 Strauss bécsi nyomdász. 267. 480.
Sündörgő. 86.
 Szabó János. 3. 13. 29. 52. 80. 93. 138.
 Szabó József. 402. 614.
 Szacsavay Sándor. 350.
 Szalay Imre. 476. 477. 626.* 639.
 Szapáry János gr. 151.
 Szarka komáromi kereskedő. 236.
 Szathmáry. 72.
 Szathmáry József. 576.
 Szathmáry József (Paksi—). 208. 600.
 Szántó János. 19.
 Száraz. 2.
Szárny (zongora, Flügel). 59.
 Szász Mózes. 308.
 Szedliczky. 437. 617.
 Szemere Albert. 193. 518. 524.
 — — : Comiti Colloredo. 515. 518.
 Szemere István. 160. 163. 180. 192. 417. 419. 482. 517. 534. 574. 595. 627. 632.
 Szemere Pál. 24. 97. 137. 161. 199. 219. 222. 252. 288. 301. 303. 304. 316. 330. 409. 412. 417. 427. 436. 456. 485. 487. 505. 530. 608. 616. 617.
 — — : A reményhez. 200. 214. 216. 230.
 — — : Az emlékezet. 225. 243. 258. 259.
 — — : Echo. 259.
 — — : Himfy (Isabella). 260. 298. 316. 330. 366. 604.
 — — : A boldog pár. 260.
 Szemere Pálné Szemere Krisztina. 412. 417.
 Szemere Péter. 596. 631.
 Szentgyörgyi Gellért: Sallustius ford. 114. 131. 141. 144.
 Szentgyörgyi Imre. 98. 589.
 Szentgyörgyi János. 266. 294. 366. 479.
 Szentgyörgyi József. 268. 290.
 Szentiványi Bogdán. 173.
 Szentiványi Ferencz. 346.
 Szentkirályi László. 235.
 Szentmiklóssy Alajos. 34. 36. 58. 101. 136. 166. 172. 189. 200. 216. 229. 366. 479. 608.
 — — : Hunyady László. 171. 189. 219. 597.
 — — : Ámor. 217. 258.
 — — : Dorisod születése napján. 217.
 — — : a Majláth J. anthológiájába fordított versei. 223. 252. 258.
 — — : Kazinczyra. 285.
 Szentpétery Imre. 629.
 Szepessy Ignác b. 72. 165. 221. 286. 348. 373. 504. 597. 629.
Szerény. 90.
 Széchenyi Ferencz gr. 144. 177. 208. 284. 634.
 Székely Márton. 350. 610.
 Székely Mihály. 350.
 Szilassy József. 373. 629.
 Szilágyi Ferencz. 308. 440. 457. 472. 479. 490. 503. 621.
 Szilágyi István. 625.
 Szinnyi József. 583. 585. 586. 593. 594. 600. 603. 607. 615. 618. 620. 638.
 Szirmai Kalós Bertalan. 153. 594.*
 Szirmai Kalós Dániel. 155.
 Szirmay András. 191. 599.
 Szirmay Antal. 153. 415. 423. 491. 492. 503. 595.
 Szirmay Ádám. 419. 482. 495. 632. 633.
 Szirmay Ádámné Podmaniczky Terézia b-nő. 565.
 Szirmay György. 595.
 Szirmay János gr. 15. 584.
 Szirmay Lászlóné. 514.
 Szirmay Pál (Lazonyi —). 195.
 Szirmay Tamás. 632.
 Szilávy György. 1.
 Szoboszlai. 266.
 Szombathy János. 392. 600.

- Szontágh István. 189. 235. 598.*
 Szócs József. 236. 602.
 Szögyény Ferencz. 595. 631.
 Szögyény Zsigmond. 481. 504. 524. 627.
 Szrogh Sámuel. 458. 623.
 Sztáray Albert gr. 75. 161. 163. 165. 175. 193. 226. 235. 343. 461. 492. 504. 596. 599.
 Sztáray Mihály gr. 175.
 Sztáray Mihály gr-né szobra. 395.
 Sztáray Vincze gr. 511. 631.
 Sztójka. 561.
 Sztrokay Antal. 437.
 Szulyovszky Menyhért. 12. 192. 193. 482.
 Szűcs Ábrahám. 613.
 Szűcs István. 449.
- Tacitus. 33. 72.
 Takács József. 25. 29. 50. 139. 241. 243. 285. 350. 360. 362. 369. 498. 520. 549. 629.
 — — halála. 451. 477. 498. 523. 576. 621.
 Takács Judit (Dukai —) Gündöcz Ferenczné. 243. 330.
 Takács Sándor (T. József fia). 499.
 Tancsics Ignác. 77. 437.
 Tartler János. 377.
 Tasso : Megszabadított Jeruzsálem. 125. 127.
 Tatay János. 475. 477. 639.
 Teleki-család (gr. —). 501—502. 510.
 Teleki Ferencz gr. 44. 143. 198. 209. 303. 454.
 — — : Zrinyiász ford. 287.
 — — : Zrinyi M. élete. 454.
 Teleki József gr. (id. —). 40. 215. 471. 502. 510.
 Teleki József gr. 31. 34. 37. 57. 58. 80. 93. 96. 130. 136. 138. 147. 170. 194. 208. 306. 412. 439. 471. 565. 572. 585. 594. 608.
 — — : az újításról szóló műve. 81. 136. 170. 539. 588.*
 Teleki József gr. (más). 412. 572.
- Teleki László gr. 3. 13. 31. 37. 39. 93. 96. 147. 163. 194. 199. 204. 221. 282. 303. 324. 373. 439. 471. 501. 510. 618. 629.
 Teleki László gr-né. 398.
 Teleki Mihály (Erdély kancellárja). 308. 510.
 Teleki Pál gr. 98. 202. 220.
 Teleki Sámuel gr. 98. 315. 324. 338. 373. 479. 481. 502. 589.
 — — levele Döbrentei G-hoz. 98.
 — — levele Cserey Miklóshoz. 326. 347.
 Terhes Sámuel : Kis Tükröske. 53. 478.
 Thaisz András. 61. 303. 304. 409. 413. 417. 427. 437. 488. 530. 538. 566. 608. 616. 617. 621.
 Thewrewk József (Ponori—). 423. 579. 616.
 — — : Igaz Sámuelhez. 579. 643.
 Tholdalaghy László gr-né. 307. 312.
 Thümmel. 89.
 Thyvon abbé : Sallustius ford. 107. 131. 162. 353. 590.*
 Tilts. 307.
 Tomsics István. 632.
 Tóth Gábor. 8. 584.
 Tötlényi Szaniszló. 437.. 485. 488. 617.* 621.
 Török-család (gr.—). 345.
 Török Eszter gr-nő l. *Henniger* b-né címmel.
 Török Fanny. 172.
 Török Ferencz. 173. 345.
 Török József gr. (Kazinczy F. sógora). 3. 159. 187—188. 206. 233. 327. 388. 418. 460. 464. 469. 535. 544. 561. 563. 572. 575. 576.
 Török József (Kazinczy F-né nagyapja). 345. 543.
 Török József gr. (Kazinczyné nagybátyja). 12. 101. 196. 205. 275. 291. 313. 329. 346. 544.
 — — özvegye Horváth Borbála. 186. 190. 275. 347. 515.
 Török Lajos gr. 101. 188. 196. 205. 274. 292. 342. 345. 544.

- Török Mária gr-nő D'Ellevaux Jánosné. 23. 157. 186. 196. 249. 275. 328.
- Török Zsigmond (és neje, Kovács Anna). 173.
- Trassler. 114. 591.
- Trattner János Tamás. 171. 194. 208. 220. 222. 283. 488. 496. 499.
- Trattner Károly. 147. 594.
- Tuboly László 212.
- Tudományos Gyűjtemény. 337. 417.
- — melléklete: Szépliteraturai Ajándék. 409. 413. 417. 436. 488. 615.
- Tulsiczky András censor. 30. 49. 56. 305. 322. 482.
- Tüdös József. 613.
- Újgyörgyi József. 1. 583.*
- Ujházy László 465.
- Ungarische Miscellen. 51. 52.
- Ungvárnémeti Tóth László. 2. 7. 13. 16. 17. 28. 37. 43. 47. 53. 58. 82. 102. 106. 114. 128. 130. 143. 161. 177. 184. 208. 215. 265. 267. 367. 428. 443. 478. 479. 481. 611.
- — halála. 236. 240. 244. 252. 259. 273. 284. 336. 374. 602.
- — : Az istenülés dicsősége. 8. 18. 43. 45. 106. 114. 215. 478. 585. 605.
- — Rondeau. 605.
- — : görög sonett. 19. 38. 58. 77. 178.
- Unwerth gr-né. 172.
- Urbarium Erdélyben. 504. 510.
- Ürményi József. 419.
- Van der Hagen Henrik. 428.
- Vandza Mihály. 25.
- Varga László. 212.
- Varga Mihály. 625.
- Vay Ábrahám. 33. 63. 65. 70. 75. 93. 121. 122. 140. 193. 286. 328. 598.
- Vay József. 12. 15. 63. 65. 70. 74. 81. 82. 93. 121. 123. 140. 194. 227. 283. 347. 457. 495. 503. 511. 577. 596.
- Vay Miklós b. 3. 13. 30. 53. 318. 583.
- Vályi Nagy Ferencz. 15. 23. 41. 52—57. 78. 96. 263. 268. 272. 325. 392. 606.
- — halála. 22. 32. 34. 36. 40. 51. 52. 61. 78. 81. 83. 92. 101. 105. 137. 584.
- — : Iliász ford. 36. 41. 48. 51. 52. 55. 78. 82. 92. 101. 105. 111. 137. 148. 162. 174. 183. 194. 199. 207. 221. 240. 272. 325. 348. 456. 458. 464. 487. 491. 528. 590.
- — : Polyhymnia. 41. 51. 52. 55. 78. 111. 162. 194. 207. 240. 286. 325. 336. 348. 373. 602.
- Vályi Nagy Ferenczné Oláh Zsuzsánna. 42. 52. 54. 56. 117. 123. 140. 162. 174. 194. 207. 249. 286. 336. 348. 354. 363. 458. 464.
- Vályi Nagy Ferencz (ifj. —). 78. 249.
- Váradí Elek. 221. 601.
- Versegly Ferencz. 25. 26. 27. 28. 50. 82. 95. 105. 111. 134. 139. 170. 184. 216. 241. 243. 252. 270. 284—285. 296. 299. 354. 361. 363. 370. 451. 454. 500. 521. 607.
- — : Analyt. Grammatika. 27. 111. 134. 299. 361. 621.
- — : Tiszta Magyarság. 27. 134. 621.
- — : Felelet. 179. 621.
- — : Aglaja. 299. 354.
- Vida László. 250.
- Vincent Károly b. 227. 601.
- Virág Benedek. 28. 105. 216. 246. 252. 284. 296. 303. 315—316. 413. 427. 433. 444. 454. 485. 488. 604. 616.
- — : Magyar prosodia. 173. 184. 250. 253. 284. 361. 370. 597. 607.
- — : Költemények. 250.
- — : Hangzatka. 485—6. 627.
- Virgilius. 406.
- Viski. 204.
- Vitkovics János. 437.
- Vitkovics Mihály. 25. 249. 252. 301. 304. 316. 348. 373. 410. 413. 427. 436. 474. 479. 488. 566. 616.

- Volkovszky. 492.
 Voltaire. 33. 100. 158. 340. 352. 394.
 406. 432. 556. 585. 613.
 Vondernothe (Van der Nathné). 460.
 468.
 Voss J. H. 174. 353.
- Waldstein** gr-né. 85.
 Wallishauser nyomdája. 480.
 Wass Dániel gr. 318. 412.
 Wass Klára gr-nő. 318.
 Wass Tamás gr-né. 202.
 Weber Simon. 496.
 Weinzirl: Sallustius ford. 107. 590.
 Wenkheim gr. 515. 517. 529. 534.
 Wenrich János György. 368. 611.*
 Werner. 405.
 Wenzel András. 476. 626.
 Wesselényi Miklós b. (id. —). 57.
 Wesselényi Miklós b. (ifj. —). 22. 24.
 98. 103. 107. 221. 254. 311. 348.
 Wécsey Ferencz b. 244. 347.
- Wécsey József b-né. 1.
 Wécsey Miklós b. (id. —). 235. 587.
 Wécsey Miklós b. (ifj. —). 234. 343.
 461.
 Wécsey Pál b. 5. 104. 482.
 Wécsey Sigbert. 187.
 Wieland. 166. 585.
 —: Oberon. 158.
 —: Horatius ford. 296. 612.
 Winckelmann. 2.
 Wrba gr. 398.
 Wurm József. 398. 476. 626.
 Wurzbach biogr. műve. 602. 611.
- Zichy** Károly gr. 449. 621.
 Zichy Leopold gr. 179.
 Zoltán Pál (Csepei —). 71. 119. 587.
 Zoltán Pál (más). 12. 34. 584.
 Zrinyi Miklós a költő. 40. 214. 244.
 337. 390. 396.
 Zsigray gr. 29.
 Zsombory József. 307. 351.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
3805. Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. [K. és h. n.]	1 (583)*
3806. Kazinczy — Szabó Jánosnak. Széphalom Januárus 2dikán 1820.	3 (583)
3807. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom d. 3. Jänner 1820.	4 (584)
3808. Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. Széphalom, jan. 3d. 1820.	7 (584)
3809. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 10. Jänn. 1820.	8 (584)
3810. Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. Széphalom, jan. 10d. 1820.	11 (584)
3811. Szabó János — Kazinczynak. Pesten 11dik January 1820.	13
3812. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Széphalom Január. 15d. 1820.	14 (584)
3813. Parlaghy Ferencz — Kazinczynak. Király Helmecezen Januar. 15. 1820 E.	16 (584)
3814. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. Bécs, Január 16dikán 1820.	17 (585)
3815. Bölöni Farkas Sándor — Kazinczynak. Kolozsvár. 820. Január. 18kán	20 (585)
3816. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Január. 19d. 1820.	22 (585)
3817. Kazinczy — Horváth József Eleknek. Széphalom Jan. 20d. 1820.	27 (585)
3818. Kazinczy — Szabó Jánosnak. Széphalom Január 23d. 1820. ...	29 (585)
3819. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Január. 25d. 1820.	32
3820. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom den 31. Jän- ner 1820.	35 (585)
3821. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom den 1. Febr. 1820.	40 (586)
3822. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Nagy-Ugróc am 1/2 XX. ...	42 (586)
3823. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom Febr. 4d. 1820. ...	49 (586)
3824. Kazinczy — Szabó Jánosnak. Febr. 4d. 1820.	52 (587)
3825. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Febr. 5d. 1820.	55
3826. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Széphalom Febr. 5d. 1820. ...	60
3827. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassáról, Február. 15dikén. 1820.	62 (587)

* A zárjel közti szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

3828. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Febr. 20d.	
1820.	78 (587)
3829. Gr. Teleki József — Kazinczynak. Pest Februar. 21d. 1820.	80 (588)
3830. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. Bécs, Februar 22dikén	
1820.	82
3831. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassáról, február 26-d.	
1820.	84 (589)
3832. Szabó János — Kazinczynak. Pesten 27dik Febr. 1820.	93 (589)
3833. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. M. Németi, Febr. 27d. 1820.	98 (589)
3834. Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. Széphalom Febr. 28d. 1820.	101
3835. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Sibón Febr. 29kén 820.	103
3836. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 11. Márcz,	
1820.	104 (590)
3837. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Martz. 15d. 1820.	107 (590)
3838. Kisfaludy Károly — Kazinczynak. Pesten 15ta Mart.	112 (591)
3839. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Nagy-Ugrócz am 24/3 XX.	113 (591)
3840. Kazinczy — Kisfaludy Károlynak. Széphalom, Martz. 31d. 1820.	116
3841. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Martz. 31d.	
1820.	117 (592)
3842. Kazinczy — Dólházy Mihálynak. Széphalom April. 3d. 1820.	126 (592)
3843. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. Bécs April. 4dikén	
1820.	128 (592)
3844. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 8ten Apr.	
1820.	130
3845. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom April. 10d. 1820.	134 (593)
3846. Szemere Pál — Kazinczynak. Pesten, Apr. 22. 820.	137
3847. Kazinczy — Szabó Jánosnak. Széphalom Apr. 24d. 1820.	138 (593)
3848. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Nagy Ugrócz am 24/4. XX.	141 (593)
3849. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. Bécs, April 25dikén	
1820.	143 (594)
3850. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Nagy-Ugrócz am 11/5. XX.	144 (594)
3851. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. M. Németi, Május 16d. 1820.	146 (594)
3852. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvár 17dik Máj. 1820.	149
3853. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Nagy-Ugrócz am 21/5 XX.	150
3854. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 23 May 1820.	151
3855. Kazinczy — Szirmai Kálós Bertalannak. Széphalom május 23.	
1820.	154 (594)
3856. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom d. 23 May 1820.	155
3857. Aszalay Sámuel — Kazinczynak. Eperjesen Junius 3kán 820.	158
3858. Kazinczy — D'Ellevauxné gr. Török Máriának. Széphalom den	
6 Jun. 1820.	159
3859. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Junius 20d. 1820.	160 (595)
3860. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom Junius 20d. 1820.	163 (596)
3861. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. Széphalom, Június 22dikén,	
1820.	166
3862. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Nagy Ugrócz am 27/6. XX.	167 (597)

	lap
3863. Gr. Teleki József — Kazinczynak. Szirák Junius 28d. 1820. ...	170 (597)
3864. Szentmiklóssy Alajos — Kazinczynak. Erdő Tarsán 29. Jun. 820.	172 (597)
3865. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 30. Jun. 1820.	173 (597)
3866. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak [K. és h. n.] ...	177 (598)
3867. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassán Julius 8kán 1820.	179 (598)
3868. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Nagy-Ugrócz am 10/7. XX.	183
3869. Kazinczy — D'Ellevauxné gr. Török Máriaának. Széphalom den 14 Jul. 1820. ...	186
3870. Szentmiklóssy Alajos — Kazinczynak. Erdő Tarsán 14a July 820.	189 (598)
3871. Özv. gr. Török Józsefné — Kazinczynak. Patak d. 14-a July 1820.	190
3872. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Julius 22d. 1820.	191 (599)
3873. Nyomárcay József — Kazinczynak. S. A. Ujhely Julius 23dikán 1820. ...	196
3874. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 27. Jul. 1820.	198
3875. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. A' Radnai Feredőről, Julius 28d. 1820. ...	201 (599)
3876. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom Júl. 29d. 1820. ...	204
3877. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom den 2-ten August. 1820. ...	205 (600)
3878. Bárány Ágoston — Kazinczynak. Miskolczon Augusztus 10én 820.	210 (600)
3879. Horváth Ádámné — Kazinczynak. 12dik. Aug. 820. ...	213 (600)
3880. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Nagy Ugrócz am 15/8. XX.	214
3881. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Aug. 18d. 1820.	218 (600)
3882. Szemere Pál — Kazinczynak. Péczel, Aug. 18k. 820. ...	219
3883. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Maros-Németi, Aug. 20d. 1820.	220 (601)
3884. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom, den 22. Aug. 1820.	222
3885. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Aug. 25ikén 1820.	225 (601)
3886. Kazinczy — Bárány Ágostonnak. Széphalom, August. 28d. 1820.	228
3887. Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. Széphalom, Augustus' 29dikén 1820. ...	229
3888. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Nagy-Ugrócz am 1/9. XX. ...	230 (601)
3889. Kazinczy — Kossuth Lászlónak. Széphalom Septbr. 2d. 1820. ...	232
3890. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Pest Sept. 9dikén 1820. ...	236 (601)
3891. Aszalay Sámuel — Kazinczynak. Eperjes 14. 7br. 820. ...	238
3892. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Septbr. 15d. 1820. ...	238 (602)
3893. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Septemb. 16d. 1820.	240
3894. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 17 Septbr. 1820. ...	241 (602)
3895. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Szent Mihály, 22k. Sept. 820. ...	244
3896. Cserey Farkas — Kazinczynak. Pest 25dik Sept. 1820. ...	246 (602)
3897. Bárány Ágoston — Kazinczynak. Miskolczon Septem. 30án 820.	247
3898. Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencznének. Széphalom, Octóber első- jén 1820. ...	248
3899. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. 1820. Octób. 1. ...	249 (604)

	Lap
3900. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Széphalom Sber 3d. 1820. ...	250
3901. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Ofen am 10/10. XX. ...	252
3902. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kassán, Octób. 12d. 1820. ...	253 (604)
3903. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Octób. 13d. 1820. ...	254
3904. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Octób. 13d. 1820. ...	256 (604)
3905. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kassa, Octób. 14dikén 1820. ...	257
3906. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Péczel, am 16/10. XX. ...	258 (604)
3907. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Octób. 22d. 1820. ...	261 (604)
3908. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Széphalom Octób. 23d. 1820. ...	263
3909. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Október 24edikén 1820. ...	265 (604)
3910. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Oct. 27d. 1820. ...	268 (606)
3911. Horvát István — Kazinczynak. Pesten october 28. 1820. ...	271 (606)
3912. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 2. Nov. 1820. ...	273 (606)
3913. Kazinczy — Fáy Barnabásnak. Széphalom, Novemb. 5dikén 1820. ...	274 (607)
3914. Kazinczy — Bárány Ágostonnak. Széphalom, Novemb. 8d. 1820. ...	276
3915. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom den 11. Nov. 1820. ...	281 (607)
3916. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Ofen am 15/11. XX. ...	287
3917. Kossuth László — Kazinczynak. Kázmér 16ik 9bris 1820. ...	288
3918. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, November 18án, 1820. ...	290
3919. Fáy Barnabás — Kazinczynak. Erdőd 19. Nov. 820. ...	291
3920. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Béts, Nov. 24d. 1820. ...	293 (607)
3921. Kazinczy — Gr. Majláth Jánosnak. Széphalom den 27. Nov. 1820. ...	294
3922. Kis János — Kazinczynak. Soprony, December 10dikén 1820. ...	298 (608)
3923. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Soprony, Dec. 13. 1820. ...	300 (608)
3924. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Pest, Decemb. 15d. 1820. ...	302
3925. Kossuth Sándor — Kazinczynak. Ujhely d. 15a. Xbris 1820. ...	312
3926. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Decemb. 21d. 1820. ...	314 (608)
3927. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Decemb. 28d. 1820. ...	317
3928. Kisfaludy Károly — Kazinczynak. Pesten 28d. Dec. 1820. ...	320 (609)
3929. Cserey Miklós — Kazinczynak. [K. és h. n.] ...	321 (609)
3930. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának [K. és h. n.] ...	326
3931. Kazinczy — D'Ellevauxné gr. Török Máriának. Széphalom deu 5. Jänner 1821. ...	328
3932. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Ofen, am 5/1. XXI. ...	329 (609)
3933. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Január 6ikán 1821. ...	336 (609)
3934. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Január. 9d. 1821. ...	339
3935. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom Január. 12d. 1821. ...	340 (610)
3936. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Január. 18d. 1821. ...	359
3937. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom Január. 18d. 1821. ...	363 (610)
3938. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Jan. 19d. 1821. ...	365 (611)
3939. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom Január. 20d. 1821. ...	368 (612)

	Lap
3940. Kazinczy — Kisfaludy Károlynak. Széphalom, Január 20d. 1821.	371 (612)
3941. Kazinczy -- Rummy Károly Györgynek. Széphalom den 20. Januar 1821.	372 (612)
3942. Kazinczy — Kazinczy Klárának. Januar. 21d. [1821.]	375 (613)
3943. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Január, 21d. 1821.	376 (613)
3944. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom Január. 23d. 1821.	378 (613)
3945. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom Január 23d. 1821.	380
3946. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Január. 24d. 1821.	381
3947. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Ofen, am 25/1. XXI.	382
3948. Kazinczy — Gr. Gyulai Lajosnak. Széphalom Január 28d. 1821.	384 (614)
3949. Horváth Ádámné — Kazinczynak. 30dik Januárii 821. N.-Bajom	386
3950. Aszalay Sámuel — Kazinczynak. Eperjes Februar 2kán 821.	388
3951. Cserey Miklós -- Kazinczynak. Kolosvár. 3a Febr. 821.	389
3952. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Febr. 4d. 1821.	390 (614)
3953. Kazinczy — Dülházy Mihálynak. [1821. febr. 4.]	395 (614)
3954. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Február 6ikán 1821.	397 (614)
3955. Kazinczy — Kazinczy Klárának. Febr. 7dikén 1821.	402 (614)
3956. Kazinczy Dénes — Kazinczynak. Váradon Febr. 10kén 821.	404 (614)
3957. Sárközy István — Kazinczynak. N.-Bajom 11. Febr. 1821.	407 (615)
3958. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Febr. 24d. 1821.	409 (615)
3959. Kazinczy — Dülházy Mihálynak. Széphalom Febr. 25d. 1821.	411
3960. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Pest, Martz. 5d. 1821.	411 (615)
3961. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Ofen, am 8/3. XXI.	414 (616)
3962. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Mart. 12d. 1821.	414
3963. Kazinczy — Dülházy Mihálynak. Ujhely Martz. 12d. 1821.	415
3964. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Ujhely, Marcz. 16d. 1821.	416 (616)
3965. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Ujhely Martzius 23d. 1821.	419
3966. Kazinczy — Páy Andrásnak. Széphalom Martz. 30d. 1821.	421
3967. Kazinczy — Ponori Thewrewk Józsefnek. Széphalom, April 7-én 1821.	423 (616)
3968. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom April. 8d. 1821.	423
3969. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Ofen, am 8/4. XXI.	425
3970. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa, Április 13dikán 1821.	429 (616)
3971. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Apr. 14. 1821.	436 (616)
3972. Tancsics Ignác — Kazinczynak. Nagy-Mihály d. 19ten April 821.	437
3973. B. Prónay Sándor — Kazinczynak. [K. és h. n.]	438 (618)
3974. Kazinczy — Klauzál Imrénék. Széphalom Máj. 8d. 1821.	442
3975. Kisfaludy Károly — Kazinczyuak. Pesten 13d. Májusban 1821.	444 (621)
3976. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécs 25dik Maj. 1821.	448 (621)
3977. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom Május' 27d. 1821.	451 (621)
3978. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Veszelo, am 28/5. XXI.	453 (622)
3979. Kazinczy — Kisfaludy Károlynak. Széphalom Május' 29d. 1821.	455
3980. Kazinczy — Szemere Pálnak. 1821. Május 29.	456

	Lap
3981. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Június 7d. 1821.	457 (623)
3982. Kazinczy — Névtelennek. Széphalom Jún. 10d. 1821.	459
3983. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Június 11d. 1821.	460 (623)
3984. Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. Széphalom Június 11d. 1821.	462
3985. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa Június 12ikén 1821.	463
3986. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Június 15d. 1821.	467 (623)
3987. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Széphalom Június 15d. 1821. ...	470 (625)
3988. Kazinczy — B. Prónay Sándornak. Széphalom Június 16d. 1821.	471 (625)
3989. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Ujfalu, Junius 16d. 1821. ...	474 (625)
3990. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Jún. 19d. XXI.	479 (626)
3991. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Június 21d. 1821.	481 (627)
3992. Balla Károly — Kazinczynak. Pesten 22dik Junii 1821.	485 (627)
3993. Szemere Pál — Kazinczynak. Jún. 24d. 1821.	487 (628)
3994. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom den 27. Junius 1821.	489 (628)
3995. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 1821. június 27.	493
3996. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Jun. 30. 1821.	495 (629)
3997. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 1821. július 14.	497
3998. Pápay Sámuel — Kazinczynak. Páp. Jul. 20d. 1821.	498 (629)
3999. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom Júl. 21d. 1821.	501 (629)
4000. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien, am 23ten Julius 821.	505
4001. Kazinczy — Komlós Lászlónak. Széphalom Jul. 28d. 1821. ...	508 (629)
4002. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron Aug. 1ső napján 821.	509
4003. Gr. Sztáray Vincze — Kazinczynak. Sztára d. 18t. Aug. 821. ...	511 (631)
4004. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Aug. 20d. 1821.	514 (631)
4005. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Aug. 20d. 1821. ...	516 (633)
4006. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Aug. 20d. 1821. ...	520
4007. Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. Széphalom, Aug. 20d. 1821.	523
4008. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihály, 1. Sept. 1821.	524 (633)
4009. Édes Gergely — Kazinczynak. 3-a 7bris 1821. Kupról	525 (633)
4010. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Eperjes, Septbr. 24d. 1821. ...	528 (634)
4011. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Septbr. 29d. 1821.	530 (634)
4012. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom Octób. elsőjén. 1821.	533 (635)
4013. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihály, Október 1-ső napján, 1821.	536 (636)
4014. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Octób. 19d. 1821.	540
4015. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Octób. 20d. 1821.	542
4016. Kisfaludy Sándor — Kazinczynak. Sümegen October 20ikán 1821.	548 (637)
4017. Gr. Majláth János — Kazinczynak. Wien, am 31/10. XXI.	553 (638)
4018. Gastberg János — Kazinczynak. Mád d. 1a Novembr. 821.	554
4019. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihályt 9ber 4ikén 821.	555 (638)

	Lap
4020. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Novemb. 15d.	
1821.	560
4021. Grünfeld Dávid — Kazinczynak. Vitsche d. 15. 9br. 821.	561
4022. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Novemb. 18d.	
1821.	562
4023. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Pest, Novemb. 21d. 1821. ...	565 (638)
4024. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Kassa Nov. 26ikán 1821.	567
4025. Jakabfalvy Dániel — Kazinczynak. Vécse d. 28-a Nov. 821.	568
4026. Grünfeld Dávid — Kazinczynak. D. 28-a Novembris 1821.	569
4027. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom Nov. 30d. 1821.	570 (643)
4028. Bárány Ágoston — Kazinczynak. Miskólcson December 2ik nap- ján 821.	573 (643)
4029. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom Decemb. 5d. 1821.	574 (643)
4030. Máriássy Károly — Kazinczynak. Homrodon die 7. Xbr. 1821.	577 (643)
4031. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Dec. 21dikén 1821.	577 (643)
4032. Igaz Sámuel — Kazinczynak. Bécs, Dec. 21d. XXI.	578 (643)
4033. Kisfaludy Károly — Kazinczynak. Pesten 28d. 10-br. 1821.	579 (643)
4034. Édes Gergely — Kazinczynak. [K. és h. n.]	580
Jegyzetek	583
Név- és tárgymutató	645

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

- Aszalay Sámuel. 3857.* 3891. 3950.
Balla Károly. 3992.
Bárány Ágoston. 3878. 3897. 4028.
Berzsenyi Dániel. 3923.
Cserey Farkas. 3852. 3896. 3976.
Cserey Miklós. 3929. 3951. 4002.
Dessewffy József gr. 3827. 3831. 3867. 3885. 3895. 3933. 3954. 3970. 3985. 3995.
3997. 4008. 4013. 4019. 4024.
Döbrentei Gábor. 3833. 3851. 3875. 3883. 3902. 3905. 3924. 3960. 3989. 4023.
Édes Gergely. 4009. 4034.
Farkas Sándor (Bölöni —). 3815.
Fáy Barnabás. 3919.
Gastberg János. 4018.
Grünfeld Dávid. 4021. 4026.
Horvát István. 3911.
Horváth Ádámné. 3879. 3949.
Igaz Sámuel. 3890. 3909. 3920. 3938. 3990. 4032.
Jakabfalvay Dániel. 4025.
Kazinczy Dénes. 3956.
Kazinczy — Bárány Ágostonnak. 3886. 3914.
Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. 3937. 3945.
Kazinczy — Cserey Miklósnak. 3823. 3860. 3935. 3944. 3999.
Kazinczy — Dessewffy József gr-nak. 3819. 3823. 3828. 3841. 3872. 3881. 3892.
3907. 3934. 3946. 3952. 3962. 3965. 3981. 3983. 3986. 3991. 4004. 4011.
4014. 4015. 4020. 4022.
Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 3816. 3837. 3859. 3904. 3926. 3943. 3964.
4005. 4027.
Kazinczy — Dúlházy Mihálynak. 3812. 3826. 3842. 3900. 3908. 3953. 3959.
3963. 3984.

* A számok a levelek sorszámai.

- Kazinczy — D'Ellevauxné gr. Török Máriának. 3858. 3869. 3931.
 Kazinczy — Fáy Andrásnak. 3966.
 Kazinczy — Fáy Barnabásnak. 3913.
 Kazinczy — Gyulay Ferenczné gr-nének. 3898.
 Kazinczy — Gyulay Karolina gr-nőnek. 3903. 3927. 4012.
 Kazinczy — Gyulay Lajos gr-nak. 3948.
 Kazinczy — Horvát Istvánnak. 3893. 3936.
 Kazinczy — Horváth József Eleknek. 3817.
 Kazinczy — Kalós Bertalannak (Szirmai —). 3855.
 Kazinczy Ferencz — Kazinczy Klárának. 3930. 3942. 3955.
 Kazinczy — Kis Jánosnak. 3845. 3939. 4029.
 Kazinczy — Kisfaludy Károlynak. 3840. 3940. 3979.
 Kazinczy — Kisfaludy Sándornak. 4007.
 Kazinczy — Klauzál Imrének. 3974.
 Kazinczy — Komlós Lászlónak. 4001.
 Kazinczy — Kossuth Lászlónak. 3889.
 Kazinczy — Majláth János gr-nak. 3807. 3809. 3836. 3844. 3854. 3856. 3865.
 3874. 3884. 3894. 3912. 3921.
 Kazinczy — Nagy Gábornak. 3876.
 Kazinczy — Névtelennek. 3982.
 Kazinczy — Nyomárkay Józsefnek. 3805. 3808. 3810. 3834.
 Kazinczy — Pápay Sámuelnek. 3977. 4006.
 Kazinczy — Prónay Sándor b-nak. 3988.
 Kazinczy — Ráday Pál gr-nak. 3987.
 Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. 3820. 3821. 3877. 3915. 3941. 3994.
 Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 3968. 4010.
 Kazinczy — Szabó Jánosnak. 3806. 3818. 3824. 3847.
 Kazinczy — Szemere Pálnak. 3980.
 Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 3910.
 Kazinczy — Szentmiklóssy Alajosnak. 3861. 3887.
 Kazinczy — Thewrewk Józsefnek (Ponori —). 3967.
 Kis János. 3922. 3996. 4031.
 Kisfaludy Károly. 3838. 3928. 3975. 4033.
 Kisfaludy Sándor. 4016.
 Kossuth László. 3917.
 Kossuth Sándor. 3925.
 Majláth János gr. 3822. 3839. 3848. 3850. 3853. 3862. 3868. 3880. 3888. 3901.
 3906. 3932. 3947. 3961. 3969. 3978. 4000. 4017.
 Máriássy Károly. 4030.
 Nyomárkay József. 3873.
 Parlaghy Ferencz. 3813.
 Pápay Sámuel. 3998.
 Prónay Sándor b. 3973.
 Sárközy István. 3957.
 Szabó János. 3811. 3832.
 Szemere Pál. 3846. 3882. 3958. 3971. 3993.
 Szentgyörgyi József. 3918.

Szentmiklóssy Alajos. 3864. 3870.

Sztáray Vincze gr. 4003.

Tancsics Ignác. 3972.

Teleki József gr. 3829. 3863.

Török Józsefné (Özv. gr. —). 3871.

Ugvárnémeti Tóth László. 3814. 3830. 3843. 3849. 3866.

Vitkovics Mihály. 3899.

Wesselényi Miklós b. 3835.